

RADU CIOBANU

**NEMURITORUL
ALBASTRU**

EXCELSIOR ART

RADU CIOBANU
NEMURITORUL ALBASTRU

Biblioteca Excelsior Art. Beletristica
Roman

Coperta: Leo Cicos

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

CIOBANU, RADU

Nemuritorul albastru / Radu Ciobanu. - Timișoara : Excelsior
Art, 2012

ISBN 978-973-592-284-9

821.135.1-311.6

© – Radu CIOBANU

© – 2012 – **Editura EXCELSIOR ART**

Nicio parte a acestei lucrări nu poate fi reprodusă electronic, mecanic, prin fotocopiere sau prin orice alt mod fără acordul scris, dat în prealabil de către autor și de către editură.

Editura EXCELSIOR ART – www.excelsiorart.ro

Timișoara, Str. Augustin Pacha, nr. 2, camera 28, CP. 262, OP. 1, cod 300011

e-mail: editura@excelsiorart.ro; telefon / fax 0256/201078

RADU CIOBANU

NEMURITORUL ALBASTRU

Ediția a doua revăzută

Editura Excelsior Art
2012

De același autor

- După-amiaza bătrânului domn**, proză scurtă, Ed. Albatros, București, 1970;
- Crepusul**, roman, Ed. Eminescu, București, 1971, ediția a doua, Ed. Helicon, Timișoara 1992;
- Zilele**, roman, Ed. Albatros, București, 1972;
- Treptele Diotimei**, roman, Ed. Eminescu, București, 1973;
- Dreptul de a începe**, roman Ed. Eminescu, București, 1974;
- Povești pentru trei seri**, proză pentru copii, Ed. Facla, Timișoara, 1975;
- Nemuritorul albastru**, roman, Ed. Eminescu, 1976;
- Ultima vacanță**, roman, Ed. Albatros, București, 1977;
- Vămile nopții**, roman, Ed. Albatros, București, 1980;
- Linia și sfera**, roman, Ed. Militară, București, 1982;
- Herazii**, roman, Ed. Albatros, București, 1983;
- Călărețul de fum**, roman, Ed. Militară, București, 1984, ediția a doua, Ed. Eminescu, București, 1994;
- Casa fericiților**, roman, Ed. Cartea Românească, București, 1986;
- Arhipelagul**, roman, Ed. Facla, Timișoara, 1987;
- Roata lumii**, roman, Ed. Militară, București, 1988;
- Mic dicționar de cultură religioasă**, Ed. Helicon, Timișoara, 1994, ediția a doua, revăzută, Ed. Emia [Dicționarele Emia], Deva, 2003;
- Dicționarul rostirilor biblice**, Ed. Helicon, Timișoara, 1996;
- Jurnal 1980-1984**, Ed. Amarcord, Timișoara, 1999;
- Țărmlul târziu. Jurnal 1985-1990**. Ed. Emia, Deva, 2004;
- Steaua fiecăruia**, roman, Ed. Excelsior Art, Timișoara, 2004;
- Europa din noi**, Ed. Excelsior Art, Timișoara, 2008;
- Recurs la rațiune**, Ed. Excelsior Art, Timișoara, 2011.

În colaborare:

Radu Ciobanu & Peter Freund, **Dialog peste Atlantic**, Ed. Emia [Confident], Deva, 2006, ediția a doua, adăugită, Ed. Bastion, Timișoara, 2010.

Notă. În elaborarea romanului *Nemuritorul albastru* (Ed. Eminescu, 1976) a trebuit să renunț, cu regret, din motive de logică artistică, la o mare și foarte interesantă parte a materialului care s-a adunat în cei patru ani de documentare. Cum îmi părea rău să-l abandonez, l-am folosit ulterior în elaborarea romanului *Vămile nopții* (Ed. Albatros, 1980), care a apărut ca o operă independentă pentru cititorul nevizat, dar care este, de fapt, o continuare firească a *Nemuritorului albastru*.

În ediția de față am reunit cele două romane, așa cum s-au configurat ele în intenția mea rămasă până acum neîmplinită: Partea întâi – *Artistul*, Partea a doua – *Voievodul*.

R.C.

PARTEA ÎNTÂI

ARTISTUL

I

Totul era pregătit. Convoiul de cară cu obezile groase, încărcate și cetluite, aștepta pe *terra ferma*, la Mestre. Caii avuseseră vreme să se odihnească două luni, cât stătuse el aici. Ca negustor obișnuit cu drumurile nu-i uitase în acest răstimp: zdraveni și bine hrăniți, la nevoie l-ar scoate până la Stambul, nu numai până la Sibiu. Johan Fuchs era mulțumit de sine. Socotelile sale nu se dovediseră niciodată dincolo de puțință, dar acum i-ar fi plăcut să audă și din gura acestui pictor ciudat, care semăna mai degrabă a spadasin, o vorbă, dacă nu de admirație, măcar de aprobare pentru spiritul său de organizare și de prevedere. Dar pictorul tăcea, privindu-l absent, ca și cum ar fi văzut dincolo de el. Doar degetele prelungi ale mâinilor lui înguste și nervoase în care se putea ghici o putere ascunsă, jucau neliniștite pe tăblia mesei. Negustorul își foi trupul mare. Luă între degetele păroase câteva boabe de stafide din farfuria de Urbino împodobită cu centauri. Le vârî în gură și spuse, în timp ce le molfăia:

– De două săptămâni mă tot întrebi când mă întorc. Acum te vestesc că plec mâine și dumneata nici nu te bucuri.

Toma zâmbi ca pe departe:

– Ba da, cum să nu mă bucur, jupâne Johan, spuse el domol. Numai că, vezi dumneata, am stat șapte ani aici și, cu tot dorul de ai mei, nu mi-e ușor să mă desprind... Oricum, îți mulțumesc că mă îngădui și pe mine în convoiul domniei tale.

Negustorul râse. Obrajii plini, violacei, îi tremurară ușor.

– Nădăjduiesc la un folos din tovărășia asta. Drumurile sunt cum le știi și la nevoie mă bizui și pe spada dumitale. Bănuiesc că n-o socotești doar o podoabă.

Toma se ridică. Spada prinsă într-un lăntuș de argint se legănă.

– Ca să mă apăr o port, jupâne, nu din trufie.

– Da, am văzut că nu ești trufaș. Ceilalți pictori care umplu orașul se poartă în haine de catifea, le place să-și spânzure de gât coliere de aur și sunt urmați de câte o ceată întregă de slujitori. Dumneata n-arăți a fi dintre ei.

Celălalt păru că nu l-a auzit.

– Rămâi cu bine, jupâne. Ne vedem în zori, la barcă.

Odaia fusese întunecoasă, iar pe scara de lemn trebui să caute întâi fiecare treaptă cu vârful piciorului. Afară clipi des, izbit de lumina soarelui de după-amiază. Fondaco dei Tedeschi, cu halele gemând de mărfuri, mișuna de negustorimea pământului amestecată cu o omenire pestriță venită să cumpere, să vândă, să schimbe, să caute, să guste vinurile din insule, să adulmece mirodeniile răsăritului, să pipăie lânăriile de la Montpellier, să încerce tăișurile cuțitelor de Stiria sau suplețea săbiilor de Damasc care se îndoiau în jurul pulpei, încât vârful întâlnea mânerul. Toma își făcu loc prin mulțime până ajunsese în fața frescei lui Giorgio de Castelfranco, mândria acestei negustorimi cuprinse, care ținuse să-și împodobească până și locul negustoriei.

Lumina cădea pieziș asupra zidului. Se opri, îmbrâncit din toate părțile, dar fără să mai simtă și fără să mai audă vacarmul din jur. Întreaga lume se redusese la zugrăveala aceea pe care știa că o vede acum pentru ultima dată. Poate de dimineată s-o mai vadă doar, dar atunci vor fi grăbiți, iar ceața și crepusculul zorilor vor ascunde ceea ce dezvăluie lumina blândă a după-amiezei. Se gândi cu o veselie lăuntrică la clipa de acum șapte ani, când văzuse întâia femeie goală, tot de acest Giorgio de Castelfranco zugrăvită, acea Venus unduios întinsă, în dulce și însomnorată lenevie, într-o privescătoare lină, cu zarea îndepărtată. Trebuise mult timp să treacă până să-l uluiască și culorile care se vărsau pe nesimțite una într-alta, căci întâi nu fusese în stare să-și simtă decât obraji aprinși și zbaterea vinelor de la tâmpole. Primul gând îi fusese la ieromonahul Gavril care-i pusese întâia dată penelul în mână și-l învățase să însemne cu o linie rotundă, aurie, nimbul unuia dintre îngerii din preajma Fecioarei. Un sentiment de spurcată

păcătoșie îi umpluse ochii de lacrimi și-l făcuse să coboare pleoapele, convins că se afla dinaintea târfei apostaziei despre care învățătorul lui îi spusese că-l va pândi în această nouă Sodomă. Gonind pe ulițe strâmte și pe podurile cu trepte de peste canalele tulburi, ajunsese cu sufletul la gură la biserica San Giorgio dei Greci și se prăbușise cu spinarea încovoiată la picioarele părintelui Prochoros, cerând dezlegare de înfricoșatul păcat. Părintele Prochoros îl certase cu trei zile de post, dar azi Toma știa că surâsul pe care, din întunericul de sub patrafir, îl simțise în glasul celui ce-i dicta penitența nu fusese doar o părere. Se deprinsese apoi, cu timpul, să nu-și mai întoarcă ochii, dar conștiința păcatului nu-l părăsi decât în ziua când îl auzi pe meșterul Lorenzo spunându-i unui senior care venise să-i comande un tablou: „Dumnezeu se află în fiecare din noi și se revelează prin frumusețea pe care ne învrednicim s-o naștem”. De atunci trecuseră ani și el dobândise priceperea de a prepara varul și tencuiala, și zidul, și culorile, știa în cele mai mici amănunte cum lucrase Giorgio de Castelfranco chiar acest zid, nu-și mai cobora pleoapele în fața minunii trupului omenesc tot de Dumnezeu lăsată pe pământ, studiasse zile la rând desenele rămase de la Leonardo și simțise mirosul de piatră arsă al porfirului din care săreau așchii roșii de sub dalta călită în sânge de țap, mănuită de propriile sale mâini. Învățase să toarne în tipare aurul să ciocănească foaia de argint și auzise citite seara cu glas tare de meșterul Lorenzo, ca o rugăciune, stihurile lui Petrarca, iar apoi îi ceruse cartea și le citise el însuși. Cântase laolaltă cu corăbierii în crâșmele de pe Riva degli Schiavoni, unde se bea vin ieftin și acru de Friul și se lăsase ademenit de fete cu vâl galben, în case întunecate, de pe canale strâmte și duhnitoare. Se afla acum în măsură să recunoască și să deosebească păcatul și măscara de frumusețe și adevăr, ca și de omenescul care stă cumpănă veșnică între ele. Intra în catedrala San Marco atras mereu de aceeași neistovită forță și se lăsa strivit de toată acea frumusețe trufașă a marmurelor albe și negre, și galbene, a mozaicurilor mățâsos sclipitoare în lumina făcliilor înalte, a aurului și argintăriei grele, a acelor popi cu fețe netede și rotunde, îmbrăcați în alb și roșu, cu rugile lor latinești care răsunau prelung, sever și

limpede sub bolți, și ieșea cu o dorință, de fiecare dată mai chinuitoare, de a face el însuși o biserică în care să n-ai nici de ce să șovăi, nici de ce să te temi: o biserică gingașă ca un chivot, dar mândră în singurătatea ei dintre obcine, vegheată de albastrul cerului și de verdele cetinei, căreia el să-i cioplească piatra, el să-i zugrăvească pereții, el să-i încresteze stranele și să-i ciocănească ferecătura de argint a cărților. Avusese dreptate ieromonahul Gavril, aici era noua cetate a Sodomei, dar nu știuse că tot aici se aflau și izvoarele desăvârșirii și meșteșugurilor. Venise vremea să se întoarcă spre a i-o dovedi. Singura lui teamă era că nu va putea naște cu penelul atâta viață câtă văzuse aici, pretutindeni risipită, pe zidurile palatelor, ale bisericilor, ale antrepozitelor și crâșmelor, pe pânze și lemn, în marmură și bronz. Dar abia acum, la urmă de tot, în ultimele zile, descoperise că acesta nu era un secret care să se poată fura sau învâța de la alții, ci o putere singuratică pe care fiecare o poartă adânc ascunsă în sine. De fapt acest adevăr îl și hotărâse să apuce drumul de întoarcere.

Se smulse din loc ca și când ar fi vrut să se rupă de o durere. Trupul său înalt și suplu, cu mijlocul strâns în centura de piele spaniolească, moale, cu cataramă de argint, își făcu loc prin mulțimea în neostenită fierbere. Trecând de biserica San Salvatore, apucă pe Mercerie, printre dughenele mătăsarilor, ale lănarilor și dantelăreselor, ocoli o comédie cu portrete mișcătoare și mecanisme istețe menite să adune mulțime de gură-cască, și păru că nici nu aude, cufundat în gândurile lui, strigătele mercenarilor bătrâni, îmbrăcați în veșminte purpurii, tocmiți acum de orfevri și giuvaergii să le laude meritele în auzul omenirii de care furnica ulița. Cu pasul lui sigur, elastic și mândru, intră în spițeria „Dell’Aquila Nera” și se înclină ușor în fața spițerului abia deslușit în încăperea întunecată, printre borcanele care luceau stins. Acesta, în haina lui largă de catifea verde cu tivuri subțiri din blană de veveriță, îi veni în întâmpinare, puțin adus de spate, frecându-și mâinile osoase.

– Se vede că ați primit o comandă importantă dacă aveți nevoie de atâtea culori. Arată înspre o grămăjoară de cilindri de lemn și săculețe de piele așezate pe pardoseala de cărămidă: E gata totul.

– Îți mulțumesc, magistre. Am să trimit slujitorul să le ia. Și cealaltă?

Spițerul se grăbi spre un raft de unde aduse o cutie mică de plumb.

– Asta e bine s-o luați chiar acum. Un lucru atât de scump nu trebuie lăsat în seama slujitorilor.

Pe capacul rotund stăteau imprimate de jur împrejur cuvintele THERIACA FINA DI VENEZIA. Toma deschise și inspiră cu ochii pe jumătate închiși mirosul pătrunzător și plăcut, amintind deopotrivă tămâia, scortîșoara, terebentina și ierburile sălbatice. Spițerul îl urmărea încordat, cu ochi vicleni. Fără un cuvânt, Toma îi numără patruzeci de ducați.

– Cu banii ăștia, magistre, cumpăram patru diamante sau două ametiste cât oul de porumbă.

Spițerul mistui ducații sub veșmântu-i larg.

– Și la ce vă foloseau? se repezi el. Pe când această regină a medicamentelor are puterea să vă vindece de orice boală. *Teriaca* își va păstra virtuțile șaizeci de ani de acum înainte. Cuprinde cincizeci și opt de substanțe. A fost preparată public acum patru ani în Piața San Marco. O Europă întreagă caută *teriaca* și *bolus armenicus* de la „Aquila Nera”. Numai Zanino de la „Struzzo d’Oro”, uita-l-ar Madonna, evită prepararea publică și vinde drept *bolus* praf de cretă amestecat cu roșu venețian.

Toma își sprijini mâna pe mânerul spadei:

– Bine, magistre. Eu am să mă întorc curând de altfel – minți el zadarnic – și atunci voi fi în măsură să-ți cer socoteală dacă m-ai înșelat.

Spițerul îl însoți până în prag, fluturându-și mânecile largi. Semăna cu o pasăre mare și verde.

– „All’Aquila Nera” are reputația nepătată. Sunt gata oricând să dau socoteală și în fața senatului!

Toma nu-l mai auzi. Ocoli Piața San Marco și ieși pe Riva degli Schiavoni. Fu nevoit să-și încetinească pasul, iar în cele din urmă se opri și el prins de priveliște și de mulțimea care se

îngrămădea bucurându-se, strigând, fluturând berete și eșarfe. Pe apele verzi-cenușii ale lagunei acostase o corabie de cine știe unde și Toma simți, împreună cu toată omenirea aceea gălăgioasă, bucuria de a o vedea biruitoare și la adăpost, după ce înfruntase dușmani, furtuni, corsari și depărtări. Își scoase și el bereta neagră de catifea, fluturând-o deasupra capului, străduindu-se să vadă peste cei din fața lui. Corabia, vopsită în albastru și auriu, avea o măreție plină de grație care, deși fusese martor la nenumărate asemenea acostări, îi plăcu de data asta mai mult ca niciodată, poate tocmai pentru că nu știa dacă va mai ajunge vreodată să vadă și altele. Flamurile albastre-aurii care fluturau pe catarge purtau blazoane necunoscute, greu de deslușit de unde se afla el, dar pe flamura lungă de pe catargul cel mare, atât de lungă încât capătul ei atingea uneori crestele valurilor, se putea citi limpede deviza „*Il me tarde*”. În jur, până în largul golfului, mișunau, ca niște insecte de apă, barcazuri cu câte opt perechi de vâsle, balotine iuți, folosite și la întrecerile nautice, plute cu umbrare în culori aprinse, îndeosebi galbene și roșii, margarote ușoare venite din insula Maghera. Tunul corăbiei răzbubui și clăbuci albi de fum se ridicară până la flamurile unduitoare. Cineva de seamă debarcase, căci slujitori în tunici azurii croiră drum lovind mulțimea cu vergele lungi ale căror capete erau învelite în burleți de pânză umpluți de lână. În urma lor, Toma numără douăsprezece personaje care pășeau încet și grav, îmbrăcate în costume lungi, violete și roșii, desfășurate pe caldarâmul din piatră de Istria. După ei abia, la o depărtare de vreo zece pași, înainte, la fel de solemn, un bătrân singur, cu pălărie aurită, purtând pe umeri o mantie de hermină ale cărei falduri erau ținute de trei tineri cu pene de struț la berete. În urma lor mulțimea se buluci din nou, vuind. Toma se simți apucat de braț. O *puttana* cu ochi de culoarea lagunei își dăduse deoparte vâlul galben râzând:

- Hai să ne bucurăm și noi, seniore.
- N-am timp, frumoaso, și pe mine m-așteaptă o corabie.
- Pentru că ești frumos ca ziua de azi, prețul meu va fi doar un ducat.
- Ești darnică, dar corabia pe care aș pierde-o iubindu-te nu se poate prețui în ducați...

Râdea încă tăcut, în sine, pe când apucă iar pe una din ulicioarele cotite din spatele bisericii San Zaccaria. „Corabia mea se cheamă Johan Fuchs – își zise – și nu știu dacă mă va mai întoarce vreodată aici”. Trecu pe dinaintea palatului lui Niccolo Alberino și dădu colțul. După câțiva pași de opri în fața unei intrări scunde, menite familiarelor. Desprinse de pe zid pumnul de bronz și bătu în ușa de stejar sculptat. Îi deschise chiar meșterul Lorenzo, căruia Niccolo Alberino îi dăduse trei încăperi în această aripă a palatului. Nu păru mirat. Știa că Toma avea de gând să plece și se așteptase de la o zi la alta să vină.

– A sosit vremea, spuse Toma intrând.

Lorenzo îl invită cu un gest larg. Pătrunseră în sala mare în care-și avea meșterul atelierul. În afară de mulțimea pânzelor întoarse cu spatele de-a lungul pereților nu se mai vedea aici decât o masă lungă pe căpriori, două scaune pliante și o ladă scundă din lemn de chiparos. Mirosea a scorțișoară. Pe masă se aflau o cană mare, albastră, de Faenza și altele două mai mici. Într-unul din scaune stătea meșterul Iacomo, vechiul prieten al lui Lorenzo. Și de la el învățase Toma o mulțime de lucruri, mai ales amănunte din acelea cărora toată lumea le spune mărunțișuri pentru că îndeobște nu sunt amintite în cărți, dar fără de știința cărora lucrarea celui mai prețuit meșter se poate strica din senin.

– Mă bucur că te văd, meștere Iacomo. În zori plec și mi-ar fi părut rău să nu te mai întâlnesc.

– O să-și simțim lipsa, spuse Iacomo. Ești înțelept, destoinic și muncitor. Acum pot să-ți spun că Lorenzo mi-a mărturisit că numai ție îndrăznește să-și încredințeze prepararea culorilor pe când nu erai decât un ucenic. Nu ți-am destăinuit-o până azi ca să nu devii trufaș. Dar acum poți să devii. Un *magister in diversis artibus*, după ce și-a dovedit geniul, se cuvinte să-și cunoască și să-și facă cunoscut prețul.

Lorenzo mai aduse o cană și turnă vinul. Toma se așeză pe ladă.

– Așadar pleci, oftă bătrânește meșterul. Mereu mi-am pus în gând să te rețin, să te conving cumva să rămâi, dar știu ce înseamnă chemarea asta pe care sunt sigur că de mult o simți crescând în tine, și atunci m-am sfiit, n-am mai îndrăznit să te tulbur cu ispite zadarnice.

– Dar de ce? interveni Iacomo. Iartă-mă că te întreb: ce te determină să pleci. Ce te nemulțumește aici?

Toma surăse îngândurat. Mulți îi pusese răspunsul asta de când se hotărâse să plece și se temea că răspunsul lui pe prea puțini îi mulțumise. Gustă încet din cana albastră, încercând să păstreze cât mai mult în cerul gurii aroma suavă, amăruie ca sămânța de rodie, a vinului.

– Cred că a venit timpul să arăt într-adevăr ce pot, meștere, spuse el încet, încât amândoi bătrânii se aplecară ușor înainte ca să-l poată auzi mai bine.

– Și ce te împiedică? răsări Iacomo. Pentru asta trebuie să pleci? Te temi de concurență?

Toma flutură mâna: nici meșterul Iacomo nu-l înțelegea.

– Nu e vorba de concurență. Dar ceea ce e mai bun într-un om se cuvine să dăruiască pământului pe care s-a născut. Nu știi dacă înțelegi, meștere Iacomo...

Iacomo se rezemă de spătarul scaunului și zâmbi satisfăcut. Înțelegea, dar nu era de acord.

– Cred că greșești. Tu ai învățat de toate și trebuie să știi că numai cine a învățat de toate, ca noi, ca tine, nu este străin nicăieri. Chiar și atunci când i se răpește averea, chiar fără prieteni, el este cetățean al tuturor orașelor și poate descoperi și înfrunta fără teamă orice vitregie a sorții.

– Iartă-mă, meștere, nu m-ai înțeles. Nu mă tem să înfrunt vitregia sorții aici sau oriunde. Dar am venit aici de la început cu gândul să mă întorc.

– Te așteaptă poate și o logodnică.

Toma se ridică încet și se aplecă peste masă înspre ei. Pe față i se citea deznădejdea că nu era înțeles. Spuse rar, aproape în șoaptă, ca și cum ar fi dezvăluit o taină:

– Meștere, vreau să înalț o biserică și așa cum văd eu biserica asta cu ochii minții, n-o pot înălța decât în țara mea pentru că aici nimeni n-ar ști să se roage în ea. Nu o frescă, nu o pânză, nu o statuie, nu un vas de argint în care se aruncă resturile la mesele ducelui, meștere,

ci o biserică vreau să ridic. Altfel zadarnic am bătut atâta drum și am rumegat atâta învățătură...

Coborî tăcerea. Toma se simți deodată ostenit și se lăsă pe lada de chiparos. Oamenii aceștia minunați se aflau totuși departe și nu-i puteau pătrunde frământarea, nu înțelegeau că în lumea lor el nu era decât un drumar. Gustă din cană, apoi o puse pe masă. Meșterul Lorenzo îi privi mâna prelungă și albă:

– Ar fi păcat ca o asemenea mână să rămână nefolosită, să-și piardă îndemânarea și să se lenevească, spuse el într-un târziu. Își doresc să-ți duci la îndeplinire toate planurile. Mi-ai fost drag și gândul meu te va însoți până voi închide ochii.

– Domnul să te aibă în paza lui, adăugă meșterul Iacomo.

Toma își dădu seama că acela era ceasul în care cei doi obișnuiau să citească. În ultimul timp citea meșterul Iacomo, cu glas tare, Lorenzo asculta doar, cu ochii pe jumătate închiși, căci de câte-va luni îl supăra o anume greutate în vorbire. Cartea cu stihurile lui Petrarca aștepta pe glaful de marmură verde al ferestrei. Nimeni nu l-ar fi împiedicat pe Toma să rămână, el știa asta, doar în atâtea seri rămăsese acolo ascultând, pe aceeași ladă de chiparos pe care ședea și acum. Gândul plecării din zori însă, devenit neliniște și neastâmpăr, nu-i îngăduia să mai stea mult timp într-un loc.

– Te-aș ruga, meștere Lorenzo, spuse el cu o neașteptată sfială, ca înainte de a pleca să-mi îngădui să mai contempul o dată lucrarea lui Antonello.

– Dacă aș fi în situația ta și tânăr ca tine, vorbi Iacomo, aș fi răpit lucrarea asta ca s-o duc cu mine, în ciuda dragostei pe care i-aș păstra-o lui Lorenzo.

Știa că este o glumă, dar Iacomo, vorbise cu gravitate și nici unul dintre ei nu râse. Meșterul Lorenzo se ridică fără o vorbă. Toma îi urmă pașii târșiți pe pardoseala de cărămidă smălțuită. Bătrânul deschise ușa spre încăperea alăturată și se dădu deoparte.

– În asemenea clipe omul trebuie să rămână singur, spuse.

Toma simți pentru el o recunoștință caldă. Auzi ușa închizându-se încet în urma lui. O vreme rămase nemișcat, ca și cum o teamă

sau poate o sfială stranie l-ar fi împiedicat să înainteze. Afară se întunecase și încăperea largă, cu pereții îmbrăcați până la jumătate în piele de culoarea uleiului de nucă, nu mai era luminată decât de cele două candel grele de argint. Stăpânea o liniște desăvârșită, ocrotită de zidurile groase de piatră. Toma își auzi răsuflarea. Nu mai avu nici o îndoială că Annunziata îl așteptase. Dintre sămburii de lumină ai candelor la el se uita și-l îndemna să-și învingă sfiala. Privirea ei gânditoare, ridicată de pe carte poate chiar la intrarea lui, cuprindea toate întrebările lumii. Pași încet, pe vârfuri, și, în acea mare tăcere, înghenunchie în fața ei. Nu se rugă, nici nu simți nevoia să se roage, Madonna nici nu purta nimb, era doar o mamă, o soră sau o femeie limpede ajunsă în pragul lumii, era muma desăvârșirii și în fața mamei sau a frumuseții nu te rogi, ci te abandonezi tăcut sfelii și bucuriei fără nume. Nimbul sfințeniei erau înseși ochii și lumina aceea blândă care îi cădea pe chip, pe mâini, pe carte și care totuși părea a-i emana din întreaga făptură. Mâna cu care își strângea broboada la piept era vie și caldă, iar cealaltă, pe jumătate înălțată, se îndrepta anume spre el într-un început de binecuvântare, de mângâiere sau de chemare. Lui Toma îi tremurau buzele imperceptibil și fruntea îi ardea. Întinse mâna nesfârșit de încet și atinse ușor vârfurile degetelor îndreptate spre el. O bucurie fierbinte îl inundă ca și cum din mâna suavă s-ar fi scurs minunea vieții și puterea de a plăsmui în mâna lui puternică și neliniștită. Timpul îngheță în toate clepsidrele veacului. Nu mai existau decât el și chipul limpede, învăluit în lumina calmă și desăvârșită a înțelegerii. Un flux al încrederii în biruința asupra tainelor se scurgea în el, lin ca o miere, umplându-l de dragoste și de putere. Se desprinsă într-un târziu, greu, și se retrase cu ochii pironiți pe făptura dintre candelă până când simți în spatele său opreliștea ușii. Deschise brusc și pătrunse în cealaltă încăpere grăbit, ca și cum s-ar fi temut de o vrajă.

La intrarea sa meșterii se ridicară. Nu vorbiră nimic despre lucrarea lui Antonello. Știa că dincolo nu se consumase o curiozitate de ucenic, ci se celebrase o taină și se născuse un dor. Lorenzo îi luă mână dreaptă și-i puse un inel gros de aur cu o piatră mare,

triumfiulară, de sardonix roșu. Pe montură, în fiecare unghi al pietrei, se afla încrustată câte o literă a trigamei I.H.S.

– E tot ce pot să-ți dau, spuse meșterul. Trigama sfântului Bernardino te va apăra de ciumă: *Jesus Hominum Salvator*, iar sardonixul vindecă rănilor de fier sau de săgeată.

Toma se înclină în fața lor. De dincolo, prin ușa închisă, simțea încă atracția ca o chemare neauzită a acelei icoane stranii. Se grăbi să se desprindă de oamenii și de încăperile acestea între care șederea de azi îi fusese dureroasă. Lorenzo se pregăti să-l însoțească până jos.

– Rămâi cu bine, meștere Iacomu. Ți voi fi recunoscător pentru cuvinte și învățătură. *Felicissima notte*.

Mâna bătrânului tremură într-a lui, uscată și mărunț. Jos, înainte de a deschide ultima ușă, Lorenzo coborî glasul până la șoaptă:

– Ascultă, Tomasso... Privi cu teamă în urmă, în întunericul scăriilor din spate și urmă cu voce și mai scăzută: N-am vrut să-ți spun sus, pentru că pereții sunt plini de țevi ascunse de ascultare. Sfântul Oficiu a început să-și întindă aripa neagră și asupra republicii noastre... Dar ascultă aici, am să-ți împărtășesc cea mai mare descoperire a vieții mele. Ține minte că Dumnezeu nu înseamnă decât frumusețe. Aceasta e cheia fără de care nici o învățătură nu prețuiește nimic. Ți-o dăruiesc, să n-o pierzi. Dacă un meșter nu ajunge la această înțelegere e mai bine să devină vraci ori condotier. Tu ești menit să naști frumusețe...

Toma se aplecă și îi duse la buze mâna rece, cu pielea pergamentoasă. Lorenzo și-o retrase speriat.

– De ce faci asta, Tomasso?

– În țara mea e obiceiul de a săruta mâna părinților și a înțelepților.

– E un obicei blând într-o țară pe care o bănuiesc aspră. Acum du-te. Sunt bătrân și-mi vine să plâng...

Se lăsa o noapte umedă. Luna se arăta printr-o pâclă de abur fără să lumineze ulițele strâmte și pustii. De pe canalul cel mai apropiat se auzi chemarea singuratică a unui gondolier. „*Oho pópe!*” îi răspunse altul, de departe. Apele clipocitoare, lucind fugăr și stins,

ridicau o duhoare înceată, sălcie, care se furișa ca un duh greoi de-a lungul zidurilor mâncate de umezeală. Toma simți deodată apăsarea acestei cetăți numai apă și piatră și-l copleși dorul de codri, de sânziiene și cetini, strecurat cu vremea în suflet și devenit acum biruitor. Când ajunsese la han, orologiul de la Schitul Fetelor Bătrâne bătu de zece ori, dogit și trist. Sub luna firavă, soarele roșu, zugrăvit în chip de firmă deasupra intrării, părea auriu. Se opri în sala de jos, pardosită cu cărămizi care începuseră să se roadă de mulțimea pașilor. Trimise un slujitor la spițerie după culori și se așeză la o masă lungă alături de niște pietrari pe care îi cunoștea, cu unii dintre ei trăsesese vârtos, cu sudoarea șiroindu-i de-a lungul spinării, de fierăstrăul de aramă fără dinți, umezit mereu cu apă și pulbere de corindon pentru a putea răzbi blocul dur și porfir. Margherita, slujnicuță cu mâinile roșii, îi aduse pâinea, strachina de cositor cu măslina și obișnuitul vin de Friul, acru și răcoros. Rămase o clipă alături, sorbindu-l din ochi, nădăjduind că-i va mai spune sau cere ceva, dar Toma, îngândurat, se apucă să mănânce încet fără s-o vadă.

Unul dintre pietrari izbi cana de masă cu îndârjire reținută:

– Eu nu cred, Capadoca, spuse. Da' zi-i mai departe. Și?

Capadoca își puse răbdător pe masă mâinile late, aspre, arse de pulberea pietrelor. Avea un trup mare, colțuros și ochi blânzi.

– Păi asta e. A amețit, poate suferea el de ceva, cine știe, că de băut nu băuse nimic, era în zori, abia se apucaseră de treabă. S-a clătinat, a dat să se prindă de ceva și a căzut de pe schelă. Lucrau tocmai sus, la campanilă. Atunci a coborât sfântul Cosma plutind pe văzduh, l-a susținut și l-a așezat nevătămat pe pământ, lin, cum se lasă fulgul. N-are nici o zgârietură.

– Nu se poate: sfântul Cosma tămăduiește doar. O fi fost arhanghelul Salatile, acela se roagă lui Dumnezeu pentru toată lumea.

– Nu, chiar sfântul Cosma tămăduitorul a fost.

În tăcerea care urmă, făcută din uluire, din puțină teamă și puțină neîncredere, se auzi glasul lui Toma:

– Unde s-a întâmplat asta?

– La Ravenna, spuse Capadoca.

– Când?
– Alaltăieri.
– Ai văzut dumneata?
– Eu nu, dar mi-a spus un dulgher care a sosit azi-dimineață de acolo.

– Dulgherul l-a văzut?
– El l-a văzut, l-a pipăit, zice, imediat după cădere, să vadă dacă nu i s-a rupt ceva pe dinăuntru. Nu i se mișcase din loc nici un oscior.

– Dar pe sfântul Cosma l-a văzut?
– A văzut așa, ca un abur argintiu care-l învăluisse și în care s-a mistuit.

– Dar ceilalți? L-a văzut careva?
– Toți au văzut aburul acela argintiu.

Toma începu iar să mănânce fără să mai adauge nimic.

– Și ce vrei să spui cu asta, meștere Tomasso? întreabă unul din pietrari.

Toma îl privi mirat, ca și cum n-ar fi înțeles din prima clipă:

– Nu vreau să spun nimic, zise încet. Am întrebat doar...

Se gândea însă de câte ori mai auzise istoria aceasta. Doar că data trecută nu fusese sfântul Cosma, ci arhanghelul Rafaiil, tămăduitorul slăbiciunilor omenești și vestitorul morții. Dar e vreme ce omul fusese tocmai scăpat de moarte, era mai de înțeles ca salvatorul să fi fost sfântul Cosma, cum susținea Capadoca. Și tot ca acum, nici atunci nu văzuse nimeni decât un abur. Nu credea, dar voia s-o spună cu glas tare: dar dacă era totuși adevărat și prin necredința lui și-ar atrage mânia lui Dumnezeu? Și el lucra doar pe schele și ceasul rău nu venea niciodată de la sine... Dar meșterul Lorenzo, un bătrân aproape neputincios, de ce avusese curajul să-i mărturisească acel adevăr teribil? „Dumnezeu nu înseamnă decât frumusețe...” Așadar Dumnezeu nu e peste tot și unde nu e frumusețe, acolo nu mai are nici o putere. Meșterul Lorenzo nu de Dumnezeu se temea, ci de ochii și urechile Sfântului Oficiu. Ceea ce era cu totul altceva... Iar el, Toma, nu credea decât în ceea ce putea să vadă și să pipăie, dar se temea de

cele nevăzute și învăluite în taină. Era și acesta un fel de a crede, dar mai păcătos și mai perfid poate decât însăși necredința, pentru că se chema îndoială. Cel fericit era Capadoca și nu el, care știa infinit mai multe decât acest pietrar de treabă. Capadoca nu cunoștea îndoiala și nici cheia tainică a meșterului Lorenzo. Capadoca nu se va prăbuși niciodată de pe schele.

Își bău restul de vin și se ridică.

– *Felicissima notte*, spuse.

Urcă îngândurat, cu vârful spadei lovindu-se de fiecare muchie a treptelor de lemn, urmărit de ochii nedumeriți ai pietrarilor.

În odaie descoperi că n-are lumânare. I se păru ciudat pentru că, aseară chiar, Margherita îi adusese una nouă. Se resemnă să se descurce și pe întuneric, când ușa se deschise încet.

– Ți-am adus o lumânare nouă, spuse fata. Știam că n-ai.

Toma i-o luă și o puse în sfeșnicul de cositor. Când se întoarse, ea stătea tot acolo, în mijlocul încăperii. Era acum fără boneta cu dantele cu care se arăta mușteriiilor jos și păru-i lung, întunecat i se revărsase pe umeri.

– Mai ai nevoie de ceva?

I se păru că atunci o vedea pentru prima dată. O prinse de bărbie blând, ca pe un copil, și-i privi ochii negri în care se reflecta mărunț, de două ori, sâmburele de lumină al lumânării. Îi cuprinse mijlocul, apropiindu-și-o. Supunându-se brațului său tandru și ferm, trupul ei undui suplu și, în clipa aceea, închizând ochii, el văzu ca printr-un vis legănarea mladelor de sălcii de la apa Moldovei.

*

Convoiul de cară, oameni și cai aștepta nemișcat. Acoperit cu gluga neagră, cu mâinile în care ținea crucifixul împreunate la piept, călugărul se apropia fără grabă. Bătea un vânt domol cu miros de alge și, deasupra, cerul era luminat de reflexe verzi. Peste lagună, cetatea Veneției rămăsese încă învăluită în pâcle alburii. Călugărul se opri în fața lor și se înclină tăcut. Oamenii se descoperiră. Undeva pe aproape țipă ascuțit o pasăre de apă.

– Suntem gata, pater, spuse Johan Fuchs.

Clipa avea o taină a ei și însemna pentru toți un hotar, iar dincolo de ea se întindea drumul îndelungat, pândit de necunoscut. Negustorului îi pierise voioșia, era tăcut și grav. Călugărul își lăsă gluga pe spate și ridică asupra lor crucifixul. Toma își scoase bereta. Aplecă fruntea închinându-se de la dreapta la stânga, în legea răsăritului. Vântul îi zbuciuma pletele castanii.

– *Omnipotens pater benedicat vos*, rosti călugărul rar.

Cuvintele răsunară limpede în tăcerea zorilor.

– *Gott mit uns!* răspunse Johan Fuchs și-i așeză în palmă doi ducați.

Toma se săltă în șa. Un slujitor se făcu broască la scărița negustorului. Acesta puse piciorul pe spinarea lui ca pe o treaptă și își aburcă icnind cărnurile. Sub trupul lui vârtos pielăria harnașamentului scârții și calul puternic își încordă picioarele. Măreț în șaua lui, jupânul Johan ridică brațul. Surugiii răcniră prelung, spărgând pacea aceluia țărnam pustiu, bicele pocniră și drumul nisipos prinse a scrâșni sub povara roților. Carăle erau încărcate cu catifele de Ypres și Louvain, cu postav de Flandra și Nürnberg, cu pânzeturi nemțești de in, cu brocart, taftă și *drappi d'oro* venețiene, cu pahare de Murano așezate în cutii pe paturi de lână, cu săbii de Damasc, cu zahăr și stafide. Înaintau încet și temeinic. Călăreau amândoi alături, tăcuți. Toma privi în câteva rânduri peste umăr, dar orașul stăruia în pâcle și în cele din urmă se confundă definitiv cu depărtările de peste lagună. Îi era recunoscător negustorului că n-avea sămânță de vorbă. Lui îi pria acest umblet tăcut care-i îngăduia să-și adune gândurile. O parte din suflet îi rămăsese în urmă, iar cealaltă se afla cu mult înainte, la cele de acasă. Din clipa în care se așezase în șa însă, nerăbdarea de a se vedea ajuns începuse să-l chinuie ca o sete. El însuși era mirat de dorința aceasta, țâșnită odată cu zorile, de a simți iar în palmă o sculă, fie penel, fie mistrie, fie pisălog de zdrobit vopselele. Dar dorul lui ciudat se clătina în fața necunoscutului: în Țara Moldovei nu trăia puzderie de principii, seniori și fețe bisericești care să se răsfețe risipind aur și atunci cine îi va încredința lui comanda unei lucrări mărețe, așa

cum și-o dorea? Cu tot îndemnul magistrului Baptista Vesentino de la școala de lătinie din Suceava n-ar fi plecat poate, dacă însuși tatăl său nu i-ar fi poruncit aproape să ia calea apusului. Magistrul Baptista îl îndemnase să apuce urcușul ucenicului la curțile desăvârșirii, dar calea la care îl sfătuisese tatăl său era aceea a pribegiei. Bătrânul fusese ridicat de Ștefan Voievod cel Bătrân care îl înzestrase și cu sate, dar acum se trăsesese la casele lui, nu atât chinuit de podagră, cât mai mult scârbit de intrigile care, de la moartea Voievodului, se țesau în preajma scaunului noilor domni. De când fuseseră tăiați Arbureștii, bătrânul începuse să se teamă nu pentru el, ci pentru Toma, care era tânăr, frumos și dăruit, putea oricând face față oricărei dregătorii, iar, peste toate, se avusese bine și cu feciorii lui Luca Arbure. Socotise că nu era lipsit de înțelepciune ca Toma, care și așa se dovedea cam țeapăn de spinare, să nu stea pai în ochii nimănui, măcar până se vor mai limpezi domniile. Toma nu știa dacă domniile se limpeziseră, dar simțea că nu mai poate răbda depărtarea și singurătatea. „De-acum, cum va fi scris, gândi. Vorba meșterului Lorenzo: dacă nu mă voi învrednici să aflu lumina măreției, oricând pot apuca iar calea lumii, doar n-o să mă las tăiat ca un berbec. Lumea e largă, iar drumul mai milostiv decât moartea...”

Johan Fuchs își drese glasul și își potrivi mai bine dosul revărsat în șa. Se mai liniștise, redevenise iar cel dintotdeauna, drumul îi ducea, carăle înaintau monoton și sigur, iar la caii cu crupele late, lucioase, își era mai mare dragul să te uiți. Scoase din cobur o ploscă și i-o întinse lui Toma.

– Praful ne usucă gura. Ia o înghițitură de vin. E Chianti de Greve.

– Mulțumesc, jupâne. Dar când mă aflu în șa nu poftesc.

Negustorului îi plăcu semnul de cumpătare. Odată cu trecerea ceasurilor se încredința tot mai mult că la o nevoie se putea bizui pe tovarășul său tăcut. S-ar fi bucurat să fie mai vorbăreț, dar, oricum, nu-i părea rău că-l luase. Ridică plosca și gălgâi de câteva ori din mers. Plescăi din limbă și toată fața rotundă i se luminează de o nesfârșită desfătare.

– Eu am bătut multe drumuri, dar vin ca la nebunii ăștia de italieni n-am întâlnit nicăieri. La anul am să vin și cu trei cară pentru buți. Poate n-ai să crezi, dar cel mai prost vin l-am bătut la franțuji, acum vreo trei ani, când am fost la târgul de lânărie de la Montpellier. Nu știu de unde au apucat ei obiceiul nerod de a smoli butoaiele pe dinăuntru. Ei zic că asta dă vinului culoare, dar ce folos de culoare dacă ți-e scârbă când îl bei și-ți pricinuieste mâncărimi pe buze și pe limbă.

Toma zâmbi cu îngăduință.

– Să poftești dumneata să-ți faci odată drum și la Moldova. Ai să vezi că vinurile de acolo nu sunt cu nimic mai prejos decât cele ale italienilor.

Johan Fuchs îl privi pieziș, neîncredător. Dar nu voia să-l jighească mărturisindu-și îndoiala:

– Se poate, spuse. Am să vin negreșit, poate chiar la anul. De fapt de mult mă bate gândul să fac un drum într-acolo, mai ales pentru ceară. Am auzit că s-ar afla acolo o mănăstire care ar avea o ceară cu totul deosebită, dintr-o prisacă ce s-ar chema Roiul de Aur. Mi se pare că sună puțin a poveste.

– O fi sunând, dar nu e o poveste. Mănăstirea aceea se cheamă Humor, iar ceara de care ai auzit dumneata se poate albi la soare și lumânările care se fac din ea sunt la fel de binemirositoare ca lumânările a căror ceară a fost amestecată cu pulbere de mirodenii.

– Întocmai așa am auzit și eu. E ciudat...

– Ce ți se pare ciudat?

– Toți câți vin de acolo spun că e o țară frumoasă și nespus de bogată.

– Așa și e.

– Și totuși capetele se rostogolesc în ea ca merele într-o livadă.

Cum se explică?

– Prin aceea că mulți o râvnesc pentru dânșii, jupâne Johan. Și ai mei încă n-au învățat să se lase purtați cu belciugul în nas. Peste o clipă adăugă încet, mai mult pentru sine: Nădărdiesc să nici nu învețe vreodată.

Negustorul îl urmărea interesat. Ceea ce auzea, dar mai ales mândria reținută cu care zugravul acesta i le spunea toate, îi confirmau informații mai vechi pe care le avea despre moldoveni de la alți negustori. N-ar fi fost cu totul imposibil ca tovarășul său să nici nu fie pictor, ci vreun agent sau ambasador secret al aceluia voievod furtiv care de aproape trei ani se așezase în scaunul de la Suceava, de unde se plimba ca la el acasă printre cele Siebenbüрге. Se gândi să-l descoase cu prudență.

– Să vedem ce se va alege până la urmă din noua domnie, spuse el domol, cântărind fiecare cuvânt.

– Care domnie? tresări Toma.

– De doi ani și mai bine s-a schimbat iar domnia la Moldova, nu știai?

Obrajii lui Toma se colorară ușor. Degetele frumoase începură să i se frământa pe frâu.

– Nu știam, spuse încet.

Surpriza lui era evidentă, ceea ce-l liniști pe negustor. Continuă cu multă siguranță:

– Domnul cel vechi se zice că a fost otrăvit. Cel de acum e cam... nu știu cum să zic... poate nesăbuit, poate ambițios, știu eu? La început a fost de partea regelui Ferdinand, acum e cu Zápolya pentru care a și supus cu oaste unele cetăți săsești. Dar gurile rele spun că nici cu Zápolya n-ar fi de fapt și că urmărește să păstreze Transilvania pentru el, să facă din ea o singură țară împreună cu Moldova... Nu știu ce vom găsi la întoarcere. Cu un vecin atât de schimbător nu știi la ce să te așteți. Oricum, mulți se tem de el și în primul rând cei din jur. Dumneata, ca artist, nu știu, zău, ce ai să faci acolo...

Pe Toma însă îl năpădiser deodată o nădejde nebună. Îi venea să dea pinteni și să alerge singur înainte.

– N-ai vrea să rămâi mai bine la Sibiu? stăruie negustorul. Cunosc câțiva argintari care te-ar răsplăti regește ca să le desenezi modele venețiene.

Toma răsese pentru prima dată din ziua în care se hotărâse să plece.

– Nu, jupâne. Nici nu-ți dai seama ce veste mare mi-ai dat. Un asemenea domn căruia să-i știe de frică cei din jur visam eu. Fiindcă știindu-i de frică nu-și vor mai îngădui să-i bântuie țara ca pe o moșie a nimănu. Și într-o asemenea țară un meșter se află apărât și-și poate vedea aieva rodul mâinilor și al închipuirii. Și mă mai bucură ceva, meștere Johan: dacă e într-adevăr cum ai auzit și acest nou voievod gândește să-și păstreze Transilvania, atunci înseamnă că poartă în el duhul măreției. Iar cine e fulgerat de măreție, negreșit o prețuiește și la alții. Un asemenea voievod va ști să prețuiască și gândul unui meșter căruia nu-i place să-și încovoiaie spinarea și să lingusească aurita prostie, ci trudește îndelung și singur, departe de cele deșarte, cu gândul doar la taina făptuirii...

Johan Fuchs îl privi di nou cu mirare.

– Ești un om ciudat, spuse. Te dezvălui treptat. Ieri ziceam că nu ești trufaș, dar acum văd că ai totuși o trufie ascunsă, a sufletului, care nu se arată în veșminte, în podoabe și parfumuri.

– Așa e, răspuse Toma potolit dintr-o dată. Această trufie n-o tăgăduiesc. Nu știu dacă e un păcat sau nu, dar nu mă lepăd de ea. E trufia de care te dezleagă fapta pe care a născut-o.

– Își spun drept, vorbi negustorul după câteva clipe de tăcere în care păru că se gândește adânc, că atunci când ai venit întâia dată la Fondaco dei Tedeschi să mă întreb când plec, îmbrăcat așa cum erai, cu hainele acelea cu care probabil tocmai coborâseși de pe cine știe ce schele, te-am socotit un lucrător oarecare.

– Un lucrător și sunt.

– Da, dar nu unul oarecare, râse Johan Fuchs.

Toma zâmbi ca în fața unei copilării.

– Poate că nu, murmură.

– Primul lucru care te-a trădat au fost mâinile. Ai mâini neliniștite și puternice, făcute pentru unelte gingașe, dinaintea cărora un lucrător de rând se dovedește îndeobște stângaci.

– Totuși nu mă dau în lături să cioplesc piatră, iar schelele țin să mi le ridic singur.

– Asta nu schimbă nimic.

– Laudele dumitale mă stânjenesc, jupâne. Se cade să lauzi pe cel căruia-i cunoști rodul cugetului sau măcar al mâinilor. Or, pe mine abia m-ai întâlnit, peste o vreme urmează să ne despărțim fără să știm dacă ne vom mai întâlni vreodată și n-ai apucat să vezi ce pot ori dacă pot într-adevăr ceva.

– Eu cunosc oamenii. Negustoria și drumurile mă pun în fața a mii de oameni de toate neamurile și credințele, și rosturile. Rar de tot m-am înșelat asupra vreunuia. Sunt sigur că nici pe dumneata nu te-am judecat greșit. Cetatea noastră e mândră să aibă cât mai mulți asemenea bărbați. Noi știm să prețuim destoinicia și munca. De altfel mai e un moldovean la noi, la Sibiu, care se bucură de cinstea cetății, Philippus Pictor. E *magister*, titlu pe care la noi l-a dobândit, și e neîntrecut în meșteșugul tiparului.

– Îl știu, spuse Toma. E Filip al lui Colun al lui Brae din Coșula. A plecat odată cu mine și bănuiesc că tot cu mine se va întoarce.

– Nu cred, zâmbi negustorul. Și-a întemeiat casă pe Ulița Treptelor și s-a însurat cu o săsoaică de-a noastră. Are doi copii, două fete, ceea ce nu-i tocmai de invidiat, dar e omul de încredere al judeului și a fost trimis chiar sol la principele Țării Românești.

Pe Toma, vestea îl întristă.

– Fiecare și le știe pe ale lui, murmură.

– Tocmai. De aceea zic să nu te pripești, mai avem aproape o lună de mers, timp în care poți să judeci lucrurile în liniște. Până la urmă poate te hotărăști și rămâi totuși la Sibiu.

– Ziceai că sunt vrednic de laudă, jupâne, spuse Toma posomorât. Dar eu te întreb ce s-ar întâmpla cu neamul meu cel singur și mereu pândit dacă toți bărbații săi vrednici de laudă ar apuca drumul larg al lumii?

– E un aspect asupra căruia n-am meditat. E un aspect oarecum mai deosebit...

– Poate că e, deși credința mea e că n-ar trebui să fie deosebit.

– Am umblat mult, meștere Toma, și am văzut că cerul, lumina soarelui și a stelelor sunt pretutindeni la fel. Nici măcar pâinea nu mi-a lipsit...

– Lumina stelelor pare într-adevăr la fel, jupâne, dar cerul e pretutindeni altul. Cât despre pâine, mă pot lipsi de ea la nevoie, după cum m-am lipsit de atâtea ori în acești șapte ani. Ceea ce e cu adevărat de seamă se află dincolo de pâine și acest ceva eu nu găsesc acum cuvinte să ți-l numesc, e ceva ce-și are obârșia undeva în adâncimi de suflet. Poate doar în vreo carte să stea cu numele...

Ca și cum s-ar fi înspăimântat de cât vorbise, Toma tăcu dintr-o dată. Negustorul nu mai stăruie, cuprins de o sfială de care el însuși se mira.

Toma privi cerul. Soarele însemna amiaza. Se apropiau de primul popas. Îl durea puțin spinarea, în cetatea de pe ape se dezvățase de mersul călare, dar nu cărti, știind că drumul lui abia începuse.

*

Intrară în cetatea Sibiului pe la mijlocul lui iunie. Johan Fuchs îl pofti să tragă la el: nu ținea han, dar casele lui erau încăpătoare și îndestulate și se socoteau oricând onorate să găzduiască un asemenea oaspe distins. Slavă Domnului, Toma nu fusese nevoit să-și dovedească iscusința de spadasin căci pulberea drumului se așternuse asupra lor în liniște, ceea ce nu însemna însă că între ei nu se stabilise totuși acea solidaritate care, chiar nemărturisită, ajunge până la urmă să-i lege pe cei ce străbat împreună o cale îndelungată și – în amănuntele ei – neprevăzută. Și în afară de asta, negustorul nu renunțase la speranța de a-l convinge până la urmă să rămână la Sibiu. Dar Toma, cu toată grija de a nu-i jigni ospitalitatea, căutând cuvintele cele mai alese, care băgase de seamă că-l impresionau nespuse de plăcut pe jupânul Fuchs, se văzu nevoit să-l refuze, deoarece intenția lui era să-l afle pe prietenul Filip de care se despărțise acum șapte ani. De fapt fusese și motivul pentru care alesese acest drum și nu cel pe mare, până la Cetatea Albă ori Chilia, care ar fi fost mult mai puțin ostentiv, deși nu mai puțin primejdios. Îl rugă doar pe negustor să-i primească în grijă calul, ceea ce Johan Fuchs făcu, bucuros de a-i fă măcar cu atât de folos. Ca om care-și petrecea jumătate din viață în șa,

știa ce înseamnă un cal vegheat și prețui cum se cuvenea prevederea meșterului.

Un slujitor îl conduse până la Ulița Treptelor, unde de altfel nici nu s-ar fi căzut să pătrundă cu calul. Casa lui Filip – căruia negustorul și fără îndoială toți de pe aici îi ziceau Filip Mahler – era scundă și părea a avea un suflet al ei din pricina celor două ferestre alungite ca ochii unei făpturi ciudate, care te priveau de pe acoperișul povârnit. Bătu în poarta de stejar, joasă, boltită, în mijlocul căreia era cioplit un soare ce-și răsfira razele de jur împrejur, până la zidărie. Îi deschise o femeie plâpândă, cu ochi spălăciți, speriați și cu părul ascuns sub o bonetă albă cu dantele. Sub fustele multe, lungi, care nu lăsau să se vadă decât vârfurile mărunte ale unor ghetete verzi, Toma ghici un trup firav și rece. Nu, îi răspunse ea cu glas care părea că tremură, meșterul Filip nu era acasă, la ceasul acesta obișnuia să joace cugle cu ceilalți meșteri în Piața Mare.

Dar el era străin, nu cunoștea cetatea și mai era și ostenit după atâta drum, iar meșterul Filip trebuia, după cum bănuia, să se întoarcă în curând căci începea să se întunece.

– Eu sunt Toma, zugrav din Suceava, adăugă, și prieten cu cinstitul dumitale soț. Poate i-a vorbit domniei tale despre mine.

Femeia ezită o clipă.

– Da... da, desigur, spuse ea fără convingere.

„Nu i-a spus nimic nătărăul, gândi el consternat. Cum a putut să nu-i spună nimic despre mine?!”. Adăugă cu un glas puțin mai ridicat, ca și cum ezitarea femeii s-ar fi putut străpunge ca surzenia:

– Cu mine împreună a venit aici de la Țara Moldovei. Eu acum mă întorc iar acolo, dar aș fi vrut să-l văd. Poate de Țara Moldovei îți va fi vorbit...

– Da... da, desigur... Făcu un gest vag înspre zidul din față: E în partea aceea... Se uită repede în urmă ca și cum ar fi vrut să fugă, apoi se întoarse spre Toma frământându-și degetele albe: Să poftiți, murmură, să-l așteptați... în odaia dumnealui... până vine...

Poate înfățișarea lui de străin, pelerina largă pe care și-o ducea pe braț, veșmintele după moda apusului, care nu puteau fi totuși

neobișnuite pentru ea, poate spada s-o fi înspăimântat. Toma își dădea seama că femeia își călcase pe inimă când îl poftise s-o urmeze. Zâmbi în sine, dar se simți totodată și împovărat de o umbră de mâhnire. Altfel își închipuise revederea cu Filip. N-ar fi fost mai bine să fi tras totuși la casa negustorului? De multe ori cei de alt neam se dovedeau cu inima mai deschisă decât cei pe care-i socotești ai tăi.

Trecură printr-o cuină așternută cu lespezi. Nu apucă să vadă decât două fetițe, nici una mai mare de cinci ani, care se jucau pe o cergă, cu niște gheme, laolaltă cu trei mâțe. Pătrunseră într-o încăpere umplută aproape în întregime de o laviță și o masă pe care se afla un astrolab. Auzi ușa închizându-se încet în urma lui. Își agăță pelerina și bereta într-un cui și se așează. Privi în jur. Pe un raft de pe zid, câteva călimări cu cerneluri, pene de scris și vrei cinci cărți. Le răsfoi sub lumina tot mai slabă ce pătrundea de afară. Nemțești. Nemțește știa vorbi, dar nu deslușea scrisul. Le așează la loc cu părere de rău. Femeia intră iar încet, parcă plutind și îi puse dinainte o lumânare în sfeșnic și o cană de apă.

– Dacă spunei că veniți de departe, veți fi poate însetat, vorbi ea cu același glas stins și alb, grăbindu-se să iasă.

Era însetat într-adevăr, dar apă nu-și dorea. Lăsa cana neatinsă, nădăjduind în întoarcerea lui Filip. Ce va fi aflat la femeia aceasta lipsită de vlagă? Își plimbă iar ochii în jur și dădu pe peretele din spatele său de un crucifix mare de lemn pe care se chinuia răstignit un Cristos de argint. Avea un trup subțire și contorsionat, cu o față stângace și ochi holbați. „Lucru fără meșteșug – îl judecă Toma – de ucenic lipsit de dragoste...”. Se închină totuși. De dincolo nu răzbea nici un sunet, ca și când n-ar fi fost copii acolo. Liniștea devenise apăsătoare de parcă s-ar fi aflat prins în măruntaiele unui munte.

Pe drum, încă din prima zi, și-l închipuise mereu pe Filip. Acum descoperi surprins că-i uitase dintr-o dată înfățișarea. Între ei se așezase casa aceasta grămadită și tăcută, cărțile nemțești, poate chiar Cristosul trudnic, dar în primul rând umbra de femeie alături de care nu-l putea nicidecum vedea pe Filip. Se întrebă ce căuta la urma urmelor acolo? Omul se așezase, se vedea că-și făcuse un rost, la ce

mai venise să-l tulbure? Se simțea un străin și ceea ce i se părea mai supărător era teama că Filip însuși îl va socoti un intrus. Era o teamă care i se strecurase în suflet treptat, aproape pe neștiute, dacă se gândea bine poate chiar din clipa când Johan Fuchs îi spusese că prietenul său se însurase și-și făcuse un rost. Îl bătu gândul să se ridice, să plece, să-i lase doar vorbă prin femeie că-i pofteste sănătate și izbândă în toate. Atunci însă îi auzi de dincolo pașii grei pe lespezi. Desluși în ei o anume siguranță de om cuprins, așezat, care-și cunoaște temeinicia, și inima i se strânse ca în urmă cu șapte ani, când se despărțiseră iar el apucase singur calea apusului. Se ridică, așteptându-l.

Filip deschise ușa și se opri în prag. Toma își închipuise clipa aruncându-se unul la pieptul celuilalt. Amândoi rămaseră însă pe loc și prietenul său își desfăcu brațele, dar nu pentru îmbrățișare, ci într-un gest măsurat, ușor emfatic, de om încredințat de însemnătatea lui. Zâmbea fără veselie, cu un soi de înțelepciune pe care Toma nu i-o cunoștea.

– Fii binevenit în casa mea, prietene și drumetele de departe! rosti el solemn, ca și când s-ar fi aflat în vreo solie. Sufletul meu se bucură nespus la vederea ta!

„Nu s-ar zice”, gândi Toma. Încercă să glumească:

– Hai, bre, nu mai vorbi cu mine ca și cu judele tău. M-am gândit în toți anii ăștia la tine, am venit să te iau acasă și te găesc cu femeie și copii! Bine-ți șade!

Filip râse pentru prima dată – i se păru lui Toma – deschis ca odinioară, și abia acum îl îmbrățișă.

– Tot șturlubatic ai rămas, spuse. Să ne așezăm.

Față în față, cu masa între ei, se cercetară câteva clipe tăcuți. Filip i se păru îmbătrânit: deși avea treizeci de ani, ca și el părea trecut binișor de patruzeci. Își lăsase o mustață neagră, înfioată ca vrabia și începuse să prindă rotunjimi de om cuprins ce își împarte ceasurile zilelor după anume rânduieli. Când își lăsa bărbia în piept, i se isca sub ea o gușă trandafirie, de popă papistășesc. Se uitau unul la altul zâmbind fără noimă și nu mai găseau, dintr-o dată, ce să-și spună. În cele din urmă Filip văzu cana de apă.

– Ce-i cu asta? întrebă bucuros că găsisese ceva despre care să poată vorbi.

– O cană, ia acolo, mi s-a făcut sete și mi-am îngăduit să-i cer jupânesei tale...

– Apă!? pufni Filip.

Se ridică smucit și călcă iar apăsător, cu pasul lui cel nou, care spunea tuturor că e domnul și stăpânul acelei case și a toată suflarea ce se afla întrînsa.

– Hilde! Bere și mâncare! Oaspetele e însetat și flămând și domnia ta îi stai dinainte cu apă!

De dincolo răzbi glasul înfiorat al femeii:

– Am așteptat întoarcerea domniei tale.

Filip nu găsi cu cale să mai răspundă. Nu strigase, dar glasul îi sunase apăsător ca și pasul, nemaîngăduind altă părere de niciunde. Toma îl urmărea cu o uimire în care începea să se amestece și o undă de veselie.

– Ei, și acum, că te-ai întors, spuse Filip revenind la masă, e vremea să-ți întemeiezi un rost. Dar mai întâi să te însori. Femeia cinstită și iubită e plug de aur la casa omului.

„Vorbește ca tata, gândi Toma. Oare a lui e iubită, cum zice? Dar o fi femeie de treabă și i-o fi dragă, de ce să-l osândesc?”

– A veni ea și vremea însuratului, zise el mai mult ca să-l întrerupă.

Dar tot atunci îi răsări în suflet o bănuială. Spuse cu oarecare nepăsare, ca omul care vorbește ca să mai treacă vremea:

– L-am avut tovarăș de drum pe jupânul Johan Fuchs. Zicea că te știe.

– Cum să nu? Pe mine mă cunosc o mulțime de oameni.

– Da, am băgat de seamă. Zicea să rămân, să-mi fac și eu un rost aici, că aș avea căutare.

Filip clipi de câteva ori repede, fără un cuvânt, pe urmă clătină din cap rar, ca și cum, s-ar fi mirat de o mare nesocotință.

– Nu te-aș sfătui...

– Te-ai deprins să dai sfaturi de când nu te-am văzut. Tocmai de

aceea ți-am și vorbit de părerea negustorului. De ce nu mă sfătuiești? El zicea că nu voi mai prididi să fac față comenzilor.

– Nu te-ai schimbat, spuse Filip cu un fel de tristețe. Și acum șapte ani credeai orice nerozie.

Toma zâmbi ascuns:

– Păi ce să fac? Vrabia tot pui șade...

– Nu te sfătuiesc, urmă Filip ca și cum nu l-ar fi auzit, fiindcă n-ai răzbi. Negustorul ce poate să știe? El e mai mult plecat și negoțul i-l fac feciorii. Eu însă sunt tot aici, în inima cetății și la vadul breslelor și știu rânduilele. Meșterii sunt mulți, de-ai locului și destoinici. Pe când tu ești străin, venetic, și nici n-ai arătat ce poți.

– Aș putea arăta.

– N-ai apuca. Te-ar mânca de viu înainte de a pune mâna pe unealtă.

„Pe tine văd că nu te-au mâncat”, voi să spună Toma, dar atunci intră femeia cu bucatele. Le puse dinainte berea scoasă din pivnița afundă în două căni de faianță cu capac, pâinea rumenă și două tigăi în care, peste cărnați fripți, spărsese câte șase ouă. Toma își uită gândul. Frânse o bucată de pâine și trase adânc în piept mireasma caldă de lanuri bătute de soarele verii. Era ușoară, pufoasă și albă, iar coaja-i trosnea între dinți. Se simți, pentru întâia dată de când plecase, foarte aproape de casă și, uitând necazul pe care-l avea împotriva lui Filip, îi zâmbi cu un fel de recunoștință. Prietenul său înălță cana. Ciocniră, dar înainte de a bea, Toma cercetă cu ochi de cunoscător felul în care fusese împodobită faianța: pe cana lui, în albastru, un pitic care culegea hamei, iar pe cea a lui Filip același pitic care bea într-o pivniță de-a dreptul dintr-un butoi.

– Astea le-a făcut un meșter din cetatea Mediașului, spuse Filip, mândru ca și cum el însuși le-ar fi făcut.

– E o lucrare iscusită care bucură și sufletul și ochiul, le prețui Toma. Era un călugăr bătrân la Humor, Chiril, își aminti el. Ceilalți ziceau despre dânsul că înainte de a se călugări clocea la subsuoară patruzeci de zile câte un ou părăsit din care ieșea apoi un spiriduș. Eu nu l-am mai apucat ca să-l întreb, dar așa vor fi arătând și spiridușii aceia.

Filip își șterse spuma albă de pe mustață și se închină. Își făcu și Toma cruce, pe urmă goli cana.

– E bună și berea voastră, zise.

Filip clătină din cap ca omul pășit:

– N-ai venit acum vreo lună, vorbi el cu gura plină, că ai fi văzut un lucru mai diavolesc decât spiridușii aceia. S-a ivit în cetate, nimeni nu știe de unde, un doctor, așa ziceau toți, că e doctor, dar el se afla în înțelegere cu satana după cum s-a și dovedit. În primele zile nimeni n-a băgat de seamă la el ceva deosebit. Într-o seară însă s-a înfățișat în Piața Mare cerând îngăduința să joace cugle alături de noi. Firește, nimeni nu s-a împotrivit, unui oaspete se cade să-i îndeplinești toate voile și chiar mai mult decât atât. Așa că atunci când îi vine rândul, ne uităm cu luare aminte să-i cunoaștem îndemânarea și când prinde bila de piatră a se rostogoli, odată și începe să strige nebunul cetății care era și el de față: e cap de om, strigă, e cap de om! Mai întâi am gândit cu toții că iar e vreuna de-a nebunului, mai ales că nu știam despre ce zbiera că e cap de om. Dar tot atunci niște copii prinseră din senin să urle și văzurăm cu toții cum în locul bilei de piatră se rostogolea într-adevăr un cap de om care când se opri se prefăcu iar în bilă. Întâi am crezut că – ce să mai zic? – am vedenii de pe urma răcnetelor nebunului care începuse să se tăvălească pe jos. Dar străinul luă a doua bilă și tot așa. Parcă se înmuiașeră lepezile sub tălpile mele de nu-mi puteam clinti picioarele. M-am uitat atunci la el odată cu toți oamenii adunați acolo și am văzut stând în spatele său o umbră. Dar nu era umbră de om, legată de el și întinsă pe pământ, ci o umbră singură care-l veghea cam cum e aureola sfinților – Doamne, iartă-mă – doar că aceea e de lumină și stă în jurul capului, pe când asta era de întuneric și se înălța în spatele său, de la tălpi până în creștet. Am simțit cum mi se ridică părul măciucă. Ne-am făcut cu toții semnul crucii și cât ai bate din palme locul a rămas gol. În urma noastră se auzeau doar zbieretele nebunului și hohotele de râs ale aceluia doctor al satanei.

– Ai văzut tu asta? întreabă Toma.

– Așa cum te văd. A doua zi, altă grozăvie. S-a ivit pe acoperișul

bisericii, umblând pe muchia lui ca pe loc drept. După ce a făcut așa de vreo câteva ori, s-a cățărât pe turn și s-a pus în creștet, cu picioarele în sus, pe bila din vârful lui. Când s-a adunat jos o omenire întregă, s-a azvârlit de acolo. Mulțimea s-a bulucit înapoi, urlând îngrozită și strivindu-se. Dar pe pământ, în mijlocul locului gol, a ajuns doar o mâța neagră care a căzut în picioare, cum cad toate mâțele, dar care scotea scânteii pe ochi.

– Ai văzut-o și asta?

– Asta n-am apucat-o s-o văd că nu mă aflam acolo. Au văzut-o însă sute de oameni printre care și doi ucenici de-ai mei.

– Și cu mâța ce s-a-ntâmpat?

– Cine să mai știe în spaima aceea care i-a cuprins pe toți?

– Dar cu străinul?

– Pe el s-a hotărât să-l aducă în fața juzilor, dar a doua zi ia-l de unde nu-i. S-a mistuit ca și când n-ar fi fost și de atunci nimeni nu mai știe de el. Un negustor care a sosit cu pălării de la Pojon zică că s-ar fi ivit pe acolo...

Toma rămase puțin dezamăgit. Din nou și pentru a nu știu câta oară auzea asemenea întâmplări, pe care însă cel ce le povestea nu le văzuse cu ochii lui. Încă nu întâlnise omul care să fi văzut el însuși, să fi pipăit, să fie în măsură să-i arate ceva, o dovadă cât de neînsemnată, o arsură cât de mică rămasă de la răsuflul diavolului, un fir de păr din blana lui ori un fulg alb din aripa vreunui arhanghel. Căci asupra istoriei cu bilele avea o oarecare îndoială: când răcnesc nebunii și urlă copiii, nu e greu să-ți pierzi firea și să vezi și tu capete în locul unor bile de popice. Totuși o neliniște obscură i se strecură și de data asta în suflet. Ca întotdeauna își socotea îndoiala mai rea decât necredința și se simțea vinovat. Porunca era de a crede fără a cerceta, dar el păcătuia mereu neputându-se împotrivi ispitei de a cerceta. Mai bine nu aducea vorba acum, seara, despre asemenea lucruri, căci numai el, cu spiridușii călugărului Chiril, purta toată vina.

– Ce faci cu astrolabul? Întrebă doar ca să schimbe vorba. Te-ai apucat să studiezi aștrii?

– Nu, dar trebuie să-l desenez ca să-l pun într-o carte.

Degeaba însă. Umbra aceluia doctor satanic coborâse între ei și

vorbelelâncezeau. Mâncaseși neobișnuit de mult față decât mâncaserile la Veneția. Se simțea îngreuiat și ostenit. Pe niște scări strâmte de lemn care scârțâiau sub pași, Filip îl duse într-o odaie de sus, sub acoperiș. Patul era moale și cu așternutul curat, însă el se zvârcoli mult timp fără somn. Cu toată primirea până la urmă bună pe care i-o făcuse Filip, parcă tot rămăsese cu o părere de rău că nu trăsese la casa negustorului. „Dar la urma urmelor ce am cu Filip? se întrebă, simțindu-se din nou vinovat. Mi-a cășunat mie pe el încă de pe drum, de când mi-a spus Fuchs că s-a însurat. Și ce dacă s-a însurat? Treaba lui... Și-a făcut un rost, e cineva în cetatea asta, îl cunosc și dincolo de hotare, îi dă mâna să dea sfaturi. El a zugrăvit icoane și tâmple, a tipărit cărți și le-a făcut desenele pe când eu ce-am făcut de șapte ani decât că m-am spetit învățând? Dar trebuie să fie și asta ceva, altfel n-aș simți cum crește în mine biserica aceea...”

Adormi târziu și se zbătu chinuit de vise cumplite. Văzu capul bătrânului Arbure rostogolindu-se însângerat spre el, urmat de capetele rânjite ale lui Toader și Nichita. După ele venea bubuind ca un tunet însuși capul lui care se opri dinainte-i, crescând fioros, cu gura deschisă și ochii bulbucați, și pe urmă se înveli treptat într-o pâclă, devenind o bilă enormă de piatră pe care răsări mâța neagră, ațintindu-l cu două licăriri de foc. Se trezi cu trupul scăldat în sudoare, cu gura uscată ca iasca. Se așeză pe marginea patului. Întinse mâna, trăgându-și spada mai aproape. După aceea își făcu cruce și rosti în șoaptă Tatăl nostru. Se ridică apoi și deschise fereastra. Sub lumina lunii văzu jos o îngrămădire de acoperișuri tăcute, povârnite, năpustite unele asupra altora, cu sumedenie de ferestre mici care vegheau ca niște ochi neosteniți și întunecați cetatea. De pe muchea unuia îl ațintea cu licăriri galbene o mâță sură, cu coada ridicată ca o vergea. Toma se aplecă în afară, pipăi dunga zidului și desprinse o fărâmă de tencuială. O azvârli după ea. Mâța se mistui într-o gură de pod. În depărtare străjuiau limpede munții învăluiți într-un abur argintiu. Neclintirea lor îi întări sufletul, liniștindu-l. Lumea era plină de taine înfricoșate, dar se aflau și câteva lucruri limpezi și neclintite ca munții. Unul dintre acestea rămânea fără îndoială fapta înaltă și dreaptă în frumusețea ei, cu care omul

putea răzbi printre taine spre un liman. Dumnezeu îl ajută pe omul drept, dar cum Dumnezeu nu se vădește decât în frumusețe, omul e dator să-l caute făptuind întru frumusețe.

Către răsărit cerul începea să se albească. Se întinse din nou și reuși să ațipească, iar când se trezi, în zori, hotărârea sa era luată.

Se spală cu apă puțină și încropită care nu-l bucură. Aflându-i gândul, Filip se arată surprins și încercă să-l rețină câteva zile spre a-i arăta atelierul și meșteșugul, însă pe Toma îl cuprinsese o nerăbdare ciudată și nimic nu l-ar mai fi putut întârzia. Se despărțiră cu părere de rău, dar fără durere.

În curtea ca o cetate, Johan Fuchs începuse descărcatul carălor. Coviltirele fuseseră date jos și slujitorii foiau pretutindeni cu lăzi, cu saci, cu baloturi și cutii.

– Plec, jupâne, și-ți mulțumesc pentru grija ce mi-ai purtat-o și pentru prietenie.

– Cum, așa de curând? Înseamnă asta oare că n-ai fost primit cu cinste de prietenul domniei tale?

– Ba da, m-a primit cu toată cinstea. Dar prietenii, jupâne, sunt ca banii: când ți-e lumea mai dragă te lasă. Iar dacă vrei să-i păstrezi și-i pui în comornite, de la o vreme te trezești că nu mai umblă.

– Așa e. Să știi că nici eu n-am prieteni. Am doar tovarăși de negustorie. Cel mai bun prieten îmi sunt eu însumi. De aceea îmi merge negoțul și-mi aduce dobândă.

Toma se gândi că el nu tocmai asta voise să spună: Johan Fuchs încurcase puțin lucrurile ori le privise dintr-un unghi negustoresc în care el nu era deprins să stea. Nu mai stăruia însă căci soarele începea să se înalțe. Un slujitor îl aduse calul înșeuat, țesălat, sătul și odihnit. Încălecă.

– Nădăjduiesc să te revăd la Țara Moldovei, jupâne. După o clipă de ezitare adăugă: Când ajungi în cetatea Sucevei, să întrebi de Toma, zugravul curții domnești.

Negustorul răsă hurducându-și cărnurile. Își flutură mâna în urma lui.

– Dumnezeu să-ți dea dobândă! îl mai auzi Toma în timp ce ieșea pe poarta grea, ținută de patru slujitori.

Trecând prin Piața Mare simți îndemnul să se oprească. Departe, sub un zid, zăceau cele trei bile blestemate de care nimeni nu mai îndrăznea să se atingă. Pentru popice fuseseră aduse altele noi.

– Nu vă apropiați, îi strigă un copil, acelea sunt bile cu care s-a jucat diavolul!

Spaima respectuoasă a acestui glas îl întărește. Descălecă și se apropie. Oamenii, câți se aflau de față în acel ceas al zorilor, se opriseră înspăimântați și curioși, dar fără a îndrăzni să se apropie și ei. Toma se aplecă. O frică cenușie se umflă întrînsul, înecându-l ca o tină. Se simți umilit în fața lui însuși și dinaintea acelor oameni care-l urmăreau cu răsuflările oprite. Strânse din măsele, întinse mâna și ridică o bilă. O ținu în dreptul feței privind-o îndelung. Nu văzu nimic deosebit. Piatră fără nici o îndoială. Rece pentru că era în zori și sub zidul acela încă nu ajunsese soarele. Zgrunțuroasă după atâta rostogolit, deși se vedea că fusese întâi șlefuită. Grea ca orice piatră. Îi veni să râdă. O înălță cât toată lungimea brațului și o trăsni pe neașteptate de lespezile de pe jos. Bila se crăpă în vreo cinci părți și așchii din ea se răspândiră în jur. Miezul îi era mai albicios, dar nimic nu țâșni din el, nici o umbră, nici o flacără, nici un duh. Nici măcar o adiere de pucioasă. Țândările rămaseră nemișcate. Încălecă. Oamenii se dădură deoparte murmurând. Nu-i luă în seamă. Se simțea liber și mândru. Trecu printre ei fără să-i vadă, cu conștiința tainică de a fi dobândit o victorie, dar fără să știe exact dacă asupra lui sau asupra satanei.

Către amiază ajunse la o apă. Își lăsă veșmintele pe mal și intră gol în șuvoiul lat, limpede și rece. Locul era pustiu, munții aproape, în ierburi țârâiau cosașii, adierea aducea mireasmă de fin, iar el ieși pe prundișul țărnelui și rămase în picioare, cu brațele ridicate spre înalt, zvântându-și în soare trupul puternic și deplin. Frumusețea se afla aici, pretutindeni în jur, n-aveai decât să răsuflă adânc ca să te pătrunzi de ea pentru ca apoi s-o zămislești din nou cu duhul mâinilor. Odată cu această limpezire îl încolți iar nerăbdarea aprinsă care în ultimul timp îl încerca tot mai des. Se îmbracă în grabă și se azvârli în șa. Bătu ușor cu palma grumazului calului:

– Hai bădie, îi vorbi, că de acum nu mai e mult până departe...

II

Era doar pe jumătate treaz. Își ținea ochii închiși, prelungind cu bună știință acele voluptoase clipe de incertitudine în care întregu-i trup se simțea nespus de bine și de odihnit, fără să-și amintească însă unde se afla. Se desprindea din somn treptat, lin, cum se desprinde o barcă de țarm. O parte a conștiinței sale stăruia încă în niște depărtări înalte, pustii, plutind pe un văzduh lăptos și tăcut. Cealaltă parte, cea trează, deslușea fiecare senzație de afară, recunoscând-o și dându-i un nume. Astfel fusese întâi lumina care-i cădea caldă pe față, însoțită de o adiere răcoroasă, venită în răstimpuri. Trebuia să fie undeva, aproape, o fereastră deschisă, iar ziua să se afle încă în zori, căci numai atunci soarele lumina atât de limpede, fără să ardă. Erau apoi miresmele acelea foarte amestecate, familiare în ciuda faptului că păreau a veni dintr-un timp mult îndepărtat: mirosul de cojoc de oaie și de cergi de lână, aromele de izmă, de busuioc și sulfină, aceea dulce de ceară, învăluite toate cu mirosul proaspăt de dușumele frecate cu leșie și cu acela, vechi și blând, de grinzi bătrâne, cărora timpul le dă o culoare întunecată. Pe urmă un cocoș își înfipse glasul victorios în liniștea dimineții, de undeva de foarte aproape, poate chiar de sub fereastra aceea deschisă. Un altul îi răspunse dintr-o ogradă vecină, pe urmă altul și alții dintr-o depărtare ce părea mai joasă, ca o vale. În același timp se apropie scârțâitul unui car ce înainta atât de încet, încât nu putea fi tras decât de boi. Și, imediat după aceea, un glas domol de bărbat necăjit, dar fără obidă:

– Hăis, ghiavole, dar-ar boala-n tine...

Vorba românească, auzită întâia dată după mulți ani în fapt de zi, îi transmise o ușoară tresărire lăuntrică. Partea conștiinței care

plutea pe văzduhul lăptos și tăcut coborî de acolo legănată alene ca un fulg pierdut de o pasăre în zbor și deveni una cu partea cea trează. Pleoapele i se zbatură ușor, dar, cu un ultim și plăpând efort, trupul se încleștă de starea sa dulce de uitare și ochii îi rămaseră închiși. Carul se îndepărta și atunci, peste zgomotul lui tot mai pierdut, desluși un scârțâit abia auzit, foarte apropiat, urmat de un mic curent de aer. Se deschisese o ușă și cineva pătrunsese în încăpere, pășind pe vârfuri. Un pas ușor care nu putea fi decât de femeie. De data aceasta, după un nou și scurt tremur al pleoapelor, ochii i se deschiseră.

Stătea cu spatele spre el: punea ceva pe masă. Îi vedea silueta delicată decupată pe pătratul luminos al ferestrei deschise. Se trezi de-a binelea și, odată cu bucuria de a se ști acasă, îl regăsi amărăciunea care-l copleșise noaptea, la sosire, când îi aflase pe ai săi mai puțini, mai slabi și mai lipsiți de apărare. Își privi sora cu duioșie. „Când am plecat, își zise, avea unsprezece ani și își făcea păpuși din cârpe îndesate cu lână... Azi poate o să-mi spună că se mărită...”

– Mușa, o chemă el blând, aproape în șoaptă.

Fata se întoarse brusc, râzând.

– Gândeam că dormi.

– Am dormit cum numai acasă se poate dormi, spuse el rămânând întins, gustând încă dulceața leneviei. Dar te-am simțit când ai intrat. Întâi n-am știut unde mă aflu, apoi parcă aș fi coborât de undeva de foarte de sus, ca o foaie de paltin toamna, și am văzut că ți-a trecut vremea păpușilor și ți s-a sunat ceasul măritişului. Te-ai gândit la asta?

Mușa luă de pe masă ulciorul și i-l întinse.

– Ți-am adus lapte proaspăt, spuse, abia stăpânindu-și râsul.

Toma îl luă și bău încet, cu înghițituri rare, inspirându-i mireasma caldă și pașnică, de pajiști văratice.

– Ți-au rămas mustăți de spumă! se veseli Mușa arătându-l cu degetul.

Se șterse cu dosul palmei.

– Nu mi-ai răspuns: te-ai gândit cu cine te măriți sau s-a gândit tătuca? Doar n-o să rămâi fată bătrână.

– Ți-am dus calul îndărătul casei, la iarbă. L-am împiedicat. Dar e cu nărav, a dat să mă muște.

– Bagă de seamă, mușcătura de cal e rea, dar mai rea e cea de om.

– Te-ai deprins să vorbești ciudat.

– Și tu să te faci că n-auzi.

– Eu aud foarte bine.

– Atunci de ce nu-mi răspunzi? Am văzut și am învățat multe în anii ăștia și aș vrea să te ajut măcar pe tine, doar tu mi-ai rămas. Tata a ajuns dinaintea vânilor, pe dumnealui numai Dumnezeu sfântul îl mai poate ajuta de acum. Tu ești plăpândă și ți se cuvine ocrotire.

Mușa se împlânzi. Se așează pe marginea patului.

– Nici mie nu mi-e ușor să țin ascuns ceea ce aș spune tuturor, spuse ea jucându-se cu părul auriu împletit într-o coadă ce-i venea pe piept.

– E o taină?

– E taină pentru că nu-ndrăznesc a-i spune tătuchii.

– De ce?

– Dumnealui nu m-ar lăsa, nu l-ar vrea.

– Pe cine?

– Pe Cântic.

– De ce crezi că nu l-ar vrea?

– Pentru că e un pietrar de rând care n-ar decât dălțile de pe urma căroră trăiește. Și brațele.

Toma nu răspunse. Istoria i se părea mai încurcată de cum se așteptase și găsea oarecum firesc ca tatăl lor să nu-l vrea de ginere pe acest Cântic. Dar lucrul nici nu avea la urma urmelor cine știe ce însemnătate. Mai important era să ajungă el însuși la o încheiere: spusese că vrea s-o ajute. S-o ajute așadar să se mărite cu un pietrar sărman care n-avea nici de unele? Temându-se de tăcerea lui prelungită, Mușa își ridică ochii și izbucni cu o vioiciune neașteptată:

– Dar eu nu vreau să-l las pe Cântic!

Toma nu se grăbi nici acum cu răspunsul. Se ridică gânditor și rămase șezând pe marginea patului, alături de Mușa. Îi plăcu

răcoarea dușumelelor curate sub tălpile goale. Se rezemă cu coatele pe genunchi.

– Și unde ai dat de el?

– Az-toamnă. Lucra la casele cele noi de la curtea domnească. Treceam aproape zi de zi prin dreptul lor când mergeam și mă întorceam cu carul de la livadă. Mi-a cerut prune și i-am dat.

– Numai prune?

Mușa se îndepărtă îmbufnată. Luă ulciorul și dădu să iasă.

– Stai și nu te supăra pe mine. Te întreb pentru că n-aș vrea să-și facă voia cu tine orice vântură-lume.

– Cântic nu-i un vântură-lume.

– Rămâne de văzut. Tot acolo lucrează?

– Tot.

– Am să-l caut. Am să-l ademenesc și am să-l supun ispitei. M-aș bucura să fie cum zici. Mi l-aș face tovarăș. Vreau să înalț o biserică și am nevoie de un frate care să cunoască meșteșugul...

Mușa șopti gâtuită:

– Știi să ridici biserici?

– Știi tot, răspunse el cu liniște și fără trufie. Și cum ea rămăsese fără grai, el înclină fruntea și adăugă resemnat: Dar mai am de învățat până la capătul zilelor.

– Te-ai făcut ciudat, spuse ea șovăitoare. Te-ai făcut tare ciudat și uneori mai că nu te înțeleg.

Toma se uită la ea. Îi zâmbi încurajator:

– Știu să lucrez și aurul. Din primii zloți pe care am să-i câștig, am să-și fac o salbă. Acum vreau să-mi schimb straietele, du-te. Să-mi scoți tot din cămara aceea mare din curte. Acolo am să lucrez de acuma.

Acolo avea să lucreze: era un gând care-i dădea putere. Să aibă atelierul lui, cu sculele lui, cu vopselele și cu tainele lui. Să-și dobândească un ucenic de credință. Să câștige încrederea boierilor, dar nu atât a boierilor cât mai cu seamă a lui Vodă. Să arate ce știe și ce poate. Să-și afle tovarăș pe care să se poată bizui și care să ducă lucrurile de neapărată trebuință, dar pentru care nu era nevoie numaidecât

de har. Un asemenea tovarăș putea să fie chiar acest Cântic pentru care se zbugiuma inima Mușei. Pe el trebuia să-l caute în primul rând. De la dânsul și-ar da seama și de făina care se cernea la curte. Era un pietrar sărac, dar de când lucra poate dobândise ceva și, oricum, mai avea vreme să-și dobândească. Împreună ar fi putut multe, fără a mai pune la socoteală bucuria Mușei. Toate nu erau decât mijloace pentru a-și atinge scopul cel singur și mare: biserica aceea crescută în suflet și menită a dăinui aieva peste veac.

Când ieși își găsi tatăl primenit și spălat, așezat în jilțul cu perne din pridvor. Nu se putea mișca, iar vorba-i devenise înceată și poticnită. Toma se opri alături și-i luă mâna. Era rece și fără greutate de parcă ar fi avut oasele goale.

– Mă bucur că te-ai întors. Să te înfățișezi acum la curte, să arăți că tatăl tău a luptat de-a dreapta lui Ștefan Vodă cel Bătrân la Podul Înalt și la Valea Albă și să ceri să fii așezat și tu la locul pe care-l meriți. Că pe mine m-a pedepsit Dumnezeu să fiu printre puținii care au scăpat cu viață la Valea Albă ca să putrezesc acum de viu în neputință. Să ceri ce ți se cuvine, auzi? Se zice că Vodă e furtunatic, dar nu asuprește dreptatea. Dacă e așa, va trebui s-o vadă și în ochii tăi. Va trebui să-l faci să simtă că ești singurul care nu uneltește.

Toma zâmbi îngăduitor. Era sigur că tatăl său, ca toți bătrânii, vedea peste tot nălucile unor dușmani. Poate se simțea și nedreptățit că Vodă nu-l chemase în preajma sa. Dar cum să-l fi chemat când bătrânul abia își mai putea duce lingura la gură? Îl întrebă blând, căutând să-l liniștească și să-l împace:

– Dar ceilalți uneltesc oare?

– Uneltesc, șuieră el și ochii stinși îi licăriră de ură. Toți uneltesc. Toți îl lingușesc. Toți îi ascund adevărul. Se aplecă înainte șoptind: Tu trebuie să te streкори printre ei, să ajungi sus, să pătrunzi la inima lui. Ai minte ascuțită și poți. Trebuie să poți, auzi?

– Aud, tată. Te-am înțeles.

– Nu-i destul să înțelegi. Trebuie să și faci.

– Mă voi strădui.

Bătrânul se rezemă istovit de spătar. Toma îi sărută mâna și

se îndepărtă grăbit, ca și cum s-ar fi temut să nu fie chemat înapoi. Ar fi fost lipit de omenie să-i spulbere speranțele și să-i arate că nu-l atrăgeau dregătoriile și că menirea sa era alta decât să se strecoare printre uneltirile unora hotărâți să-și apere cu ghearele și cu dinții binele cu care fuseseră miluiți.

Scurtă pe o cale de mult știută, printre grădini, de-a lungul zapluzurilor și ieși în Ulița Rusească unde negustorii scosese răfurile în văzul mulțimii: marfa de peste mare, camha, tafta, atlazurile și catifelele, piperul, alămâile, scortșoara și spadele lucioase se amestecau cu roadele locului, pere, mere văratice, munți de căpățâni de curechi, sare, oale, vase de lemn, ceară și miere, buți de vin, funii, piei de viezuri, de vidre, de lupi și de jderi. În fața dughenei de pe ușa căreia fuseseră coborâți drugii de fier, un genovez își lăuda în gura mare pălăriile de păr de cămilă. Printre prăvălii, căruțe și ateliere de croitori și șelari, de cizmari, arcari și săhăidăcari, de zלטari și săbieri, se amestecau miresme de fân și postavuri, de cai și scânduri proaspete. Scrâșnetul carălor se încrucișa cu zgomotul neodihnit al uneltelor meșterilor, cu nechezatul cailor și cu strigătele celor ce se tocmeau sau își ademeneau mușteriii. Lui Toma îi plăceau priveliștea, zgomotul și miresmele, i-ar fi plăcut să contemple îndelung dintr-un colț mai ferit jocul nestăpânit al culorilor care furau ochii, de la negrul lucios al crupelor cailor, până la purpuriul atlazurilor ori galbenul cald al turtelor de ceară, dar nerăbdarea aceea care-l făcuse să apuce drumul întoarcerii nu-i îngădui să zăbovească. Era o grabă nefirească, ciudată, ca și cum s-ar fi temut că nu-i mai rămâneau destul zile să înfăptuiască ce-și pusese în gând. Din cauza asta, când zăcuse legat în cetatea Făgărașului, crezuse că va înnebuni și-și va zdrobi țeasta de ziduri. Îl prinseseră înainte de a intra în târg. Voievodul locului tocmai ieșea, refugiindu-se spre Sibiu în fruntea celor vreo șase sute de mercenari care mai scăpaseră de la Feldioara. Toma auzise nu numai de la Johan Fuchs că moldovenii se plimbau ca la ei acasă prin Ardeal, dar nu cunoștea amănunte demne de crezare pentru că veștile se băteau cap în cap. Când se trezise înconjurat de mercenari căinoși și nespălați și dus înaintea voievodului, încă nu știa ce va spune, dar avea încredere

în steaua lui. Oricum, o presimțire obscură îl avertizase că n-ar fi fost înțelept să se afle că era moldovean și atunci îi înjurase pe mercenari în italienește. „Cine ești?” îl întrebasese nemeșul. Stăteau călări, față în față și Toma își repezise bărbia înainte: „Eu sunt cel oprit și adus cu sila aici și s-ar cuveni să aflui dinaintea cui stau”. Nemeșul pufnise zburându-și mustața. Un oștean îl izbi pe Toma cu latul săbiei peste spinare. Toma își smulsese spada ridicându-și calul în două picioare. Ar fi înjunghiat pe careva și până la urmă ar fi fost însuși ucis dacă nu-i potolea voievodul. Se prezentase pe urmă cu o curtenie nu lipsită de ironie. „Văd că sunteți un cavaler, încheiase el. Pot să aflui acum în sfârșit numele domniei voastre?” Mercenarii grămădiți în jurul lor rânjeau. Nu era limpede dacă comandatul lor glumea cuvenindu-se ca și ei să rădă sau dacă vorbea serios, trebuind atunci și ei să dea prin-sului cinstea cuvenită. Lui Toma nu-i plăcuse politețea bruscă a voievodului. Îl găsisese un bărbat frumos, un fel de condotier înfumurat, deși adunătura jalnică din jurul lui nu putea constitui un motiv de mândrie. „Nu sunt cavaler, îi răspunsese el, ci pictor, *magister in diversis artibus*, și numele meu e Tomasso.” „Poate spion, poate agent secret? Al cui?” stăruise celălalt cu aceeași politețe blândă și insinuantă. „Am spus pictor, se întunecase Toma și mâinile i se strânseseră pe frâu. Restul e rodul imaginației domniei voastre.” „Puteți dovedi?” „Sacii mei sunt plini de vopsele.” Un mercenar se repezise, dezlegase unul din sacii de piele și-și vârâse amândouă mâinile în el ca și cum s-ar fi așteptat să și le umple cu aur. Le scosese pline de flacoane și cutiuțe. O cutie de lemn îi scăpase și peste colbul drumului se împrăștiase o pulbere de un verde limpede și intens ca un țipăt. Disperarea îl făcuse pe Toma să uite prudența: „Ca faci, nenorocitul, asta mă costă o avere?!” strigase în românește, pe urmă adăugase repede, din nou în italiană: „Strânge-l acum, fără să-mi bagi și praful drumului.” „Strânge-l, spusese și voievodul, e bine să-l strângi pentru că magistrul și-a ieșit din fire. E într-adevăr un pictor...” Apoi se întorsese brusc spre el, vorbindu-i în românește: „Așadar nu sunteți italian. Se pare că am fi de același neam...” „Nu cred. Pot acum să plec?” „O, nu, îmi pare rău, dar tocmai am mare nevoie de un pictor.

Șase ostași să-l însoțească pe magistrul în cetate. Să fie tratat cu toată cinstea, dar să fie bine păzit. Până revin eu de la Sebeș, domnia ta ai timp să vezi încăperile și să te gândești cum ar putea fi mai bogat împodobite. Vreau fresce mari, pe toți pereții, cum am auzit că sunt în cetățile italiene. De altfel ai să-mi povestești domnia ta ce ai văzut pe unde ai umblat. Și atunci vom lămuri și unde mergi și de ce te ascunzi. Deocamdată îți urez bun venit în cetatea Făgărașului!” Toma dăduse pinteni și îi întorsese spatele fără o vorbă. Cei șase îl luaseră între ei. De pe atunci fusese sigur că mai curând sau mai târziu va fugi, dar ceva îi spunea că pe acel voievod îl va mai întâlni. În cetate îl luase în primire garda. Îl ferecară într-o gură de beci. Intrarea se închidea cu o grapă prin care își vedea paznicii și o parte din curtea interioară. Două săptămâni zăcu aici. Era toropit de o febră ciudată, fără a fi totuși bolnav. Îi ardeau pleoapele și obrajii și avea vedenia limpede și chinuitoare a bisericii lui răsărită într-un luminiș de pădure, zugrăvită toată, ca și cum zidurile i-ar fi fost luminate pe dinăuntru de o forță aflată dincolo de fire. Uneori, la ceasuri pe care nu le mai știa dacă sunt de noapte ori de zi, îl cerceta ieromonahul Gavril, întâiul său dascăl. Se ivea trecând prin perete și stăruia dinainte-i cu chip livid, ca în noaptea când se săvârșise și-l privighease la Neamț laolaltă cu monahii. Doar că ochii îi erau acum deschiși și muștrători. „Trebuie să te întorci, îi spunea el. Dacă ți-ai ales crucea asta trebuie s-o duci până la capăt. Fără să te știe, Vodă te așteaptă. Au fost alese și prelucile dintre brazi și înșiși cocoșii ce vor fi jertfiți la temelii sunt gata de acum să-și crape găocile ouălor în care s-au zămislit.” De vreo patru ori i se arătase numai, dar de fiecare dată îi spusese aceleași cuvinte. După ce bătrânul se lăsa înghițit de zid, dorința de a se vedea pe schele, ars de soare și bătut de vânturi, de a simți în mână daltă, penel ori ciocan creștea din nou în Toma, aprigă și arzătoare ca o flacăra care-l devora fără ca el să aibă puțința de a i se împotrivi. În fiecare zi ostașii îl scoteau plimbându-l de-a lungul încăperilor cetății. Pășea în fruntea lor încet, istovit, privind halucinat marile suprafețe cenușii de zid pe care vedea jucând culori și sfinți uscați, cu bărbile ca fuiorul, având toți chipul ieromonahului Gavril. Când se regăsea pe urmă

singur în beci, neputința îi strivea țeasta și trebuia să lupte împotriva unui netrebnic îndemn de a se tăvăli pe jos plângând, mușcându-și pumnii ori izbindu-și creștetul de zid. În cea de patrusprezecea noapte, ieromonahul Gavril se ivi iar și-i spuse că a venit vremea să-și vadă de drum. Ochii nu-i mai erau muștrători, ci luminați de încredere. Zorile îl aflară pe Toma limpezit. Își petrecu ziua zăcând în lanțuri, învăluit într-o mare liniște, urmărind pentru prima dată cu atenție viața zilnică a cetății. Aștepta cu mintea lucidă să se întâmple ceva și nimeni nu l-ar fi putut convinge că nu se va petrece un lucru deosebit. Seara, câțiva ostași se așezară în curtea interioară, în jurul unui foc. Îi auzea vorbind. Unul înalt, ciolănos, cu mustață albă, căruia ceilalți îi ziceau Iștoc, se plângea de fiică-sa care se prăpădea de la o zi la alta chinuită de dureri crâncene în piept. Focul lumina cu pâlpâiri roșietice hruba. În zarea aceea părelnică, Toma își văzu iar pentru o clipă biserică, de data aceasta însă tremurătoare ca într-o apă a morților, chemând parcă de undeva ajutor. Auzi până și brazii din jurul ei foșnind prelung, ca în preajma furtunii.

Era către miezul nopții și focul pălise. Oștenii moțâiau. Putea să vadă un petec de cer cu câteva stele. Din spate, venea răcoare de pivniți mucedo și fără fund. Trebuia să iasă chiar de-ar pierde tot ce avusese asupra-i, chiar de-ar face moarte de om, chiar de-ar pieri el însuși până la urmă. Cu glas hotărât, ușor poruncitor, îl chemă pe Iștoc. Omul tresări din picoteală. „Ce-i, mă?” „Vino”, îl chemase el liniștit. Oșteanul se supusese, mare și deșirat, și rămăsese rânjind, rezemat de gratii: „Ai prins glas, mâncător de mâțe? Ce vrei?” Se hotărâse să-și păstreze cumpătul. Îi spusese cu aceeași liniște, ca și cum nu l-ar fi auzit: „Înapoiază-mi spada și tot ce am avut asupra-mi, iar eu îți vindec fata. Pe urmă îmi dai drumul.” Rânjetul lui Iștoc pieri: „Ești vraci?” „Sunt și vraci.” „O vindeci sub ochii mei?” „Nu știi, trebuie s-o văd. Poate da, poate nu și atunci îți las medicamentul.” „Și dacă îmi lași o otrăvă sau o înșelătorie?” Toma ridicase din umeri: „Dacă ții la viața fetei, trebuie să te încrezi în mine.” Oșteanul scuijase într-o parte gânditor, pe urmă pornise agale spre foc. Se sfătuisse îndelung cu ceilalți, în șoaptă. El rămăsese ca o umbră neagră

lipită de gratii. Îi urmărea încordat, ars din nou de nerăbdare. Din când în când își întorceau și ei privirile spre el, bănuitori, pe urmă își apropiau iar capetele. Într-un târziu se ridicară. Iștoc deschise hruba și descuie lacătul lanțului. Altul le aduse caii. Toma își cercetă sacii cu vopsele. Totul se petrecea în tăcere, ca într-un ritual, la lumina tot mai slabă a focului pe cale să se stingă. Un oștean făcu semn înspre turnul de deasupra porții. Podul coborî huruind din lanțuri. Încălecară tăcuți. Fără un cuvânt, Iștoc țâșni de-a dreptul în galop. Toma îl urmă. Grinzile podului duduiră sub copite.

Noaptea și vântul încărcat de miresmele câmpului se năpustiră asupra-i ca un animal mare și întunecat. Îl chemau depărtările. Se putea socoti liber, își avea spada, vopselele și calul, nimeni nu l-ar fi împiedicat să-l străpungă pe oștean pe la spate și să-și vadă de drumul lui. Ceva în felul cum călărea acel, om, aplecat mult pe oblânc, crispat, fără să privească în urmă, ca și cum nu se putea îndoi că el îl urma, îl înduioșă. Se vedea limpede că în mintea oșteanului nu mai stăruia decât fata aceea bolnavă pe care se hotărâse să i-o înfățișeze cu încredere orbească în cuvântul și în puterea lui de vraci. „Fie ce-o fi, își zise, poate voi reuși să-i fac și eu un bine omului și să-i vindec fata. Deși aștrii nu par să-mi fie prielnici. E vremea când Jupiter trebuie să intre în conjuncție cu Venus cea desfrânată și sub semnul lor stă credința deșartă a închinătorilor la Mahomed... Dar, oricum, trebuie să încerc... Și dacă nu se mai poate nimic? Atunci va trebui să-l înșel, n-am încotro, drumul mă cheamă...”

Venea de undeva miros de vite și lătrat de câini. Oșteanul își încetini goana.

– Ajungem, spuse. E mai bine să nu fii văzut. Ar afla voievodul că am fost în înțelegere și m-ar spânzura.

Descălecară și porniră unul în urma celuilalt, ducând caii de dârlogi. După câțiva pași, Iștoc se opri. Se apropie de Toma.

– Dacă n-o vindeci, să știi că am să te omor, îi spuse liniștit.

– Trebuie s-o văd întâi. Nu știu dacă o pot vindeca pe loc. Dacă nu, ți-am promis că-și las medicamentul.

Omul își apropie fața și-l aținti câteva clipe tăcut. Pe urmă,

tot fără o vorbă, se smulse din loc și își urmă drumul. „Încă aș mai avea timp, își zise Toma. N-ar trebui să fac decât o mișcare scurtă, el nici nu bănuiește, e prea furat de gândul la fată. Dar dacă n-o vindec e în stare într-adevăr să măucidă el pe mine. Încă n-am omorât nici un om... poate va trebui s-o fac odată, căci veacul nu iartă, dar nu acum, de ce acum, nu trebuie să-mi pierd cumpătul. Nu e decât un tată necăjit și un bătrân copilăros, care a vrut să mă înspăimânte ca să-mi dau silința...” Își dădu seama că ocoleau prin funduri de grădini. Câte un vreasc le trosnea sub picioare. Foșneau ierburile și crengile joase ale prunilor de care se frecau. Se stârniseră de pretutindeni câinii. Se opriră într-o ogradă strămtă, în care Toma mai mult ghici lucrurile prin întuneric. Omul duse caii într-un grajd dărăpănat, lipit de casa scundă. Pe urmă intrară în tindă și în singura odaie, joasă, înăbușitoare, unde îl izbi o duhoare cumplită de fiertură zborșită și murdărie de mâțe. După ce oșteanul aprinse opaițul, văzu, la lumina firavă, pe niște scânduri acoperite cu paie, o îngrămădeală de țoale de sub care nu se ivea decât capul galben al unei făpturi fără vârstă, cu părul întunecat, încâlcit, lipit de frunte și de obrajii scofâlciți. Ochii mari deschiși priveau de acum de pe celălalt tărâm, înghețați. Toma ridică acoperitoarea. Măinile fetei rămăseseră crispate peste cămașa soioasă, ca și cum ar fi vrut în ultima clipă să-și smulgă ceva din piept. Se întoarse spre oștean scoțând-și bereta:

– Îmi pare rău, dar am ajuns prea târziu. Ar fi bine să stingi lumina și să deschizi ușa ca să se primenească aerul. Dacă crezi că te mai pot ajuta cu ceva spune, dacă nu, plec. Dumnezeu s-o ierte.

– Vrei să spui că a murit? întrebă omul cu liniște.

Toma îndepărtă brațele.

– Din păcate, asta e.

Bătrânul așeză opaițul pe jos, între ei, și se îndepărtă încet, cu spatele, până când acoperi ușa. Pe urmă își scoase fără grabă sabia dreaptă, cu două tăișuri.

– Atunci am să te omor, spuse.

„Așadar e adevărat, își zise Toma, că Jupiter în conjuncție cu Venus e nefast. Iată, va trebui să omor mai curând decât mă

așteptam...” Își scoase și el spada și cu un pas lung se rezemă de peretele din fața ușii. Între ei se afla masa scundă, cu trei picioare și opaițul așezat de-a dreptul pe podeaua de lut. Umbre mari jucau pe pereți. Trezite de lumină, muște începură să bâzâie în jurul moartei.

– Ai face mai bine să nu te aperi, spuse omul. Tot am să te dobor.

– De ce mă crezi vinovat?

– M-ai mințit. Dacă erai vraci, trebuia să știi dinainte.

– Sunt vraci, nu prezicător. Și în afară de asta, sunt meșter zugrav și pietrar, ziditor de biserici și cetăți. Am încercat să te ajut pentru că și tu ai promis că mă vei ajuta să-mi văd de drum. Dacă fata a murit înainte de sosirea noastră, nu e vina mea. Între noi doi a fost o înțelegere cinstită.

– Tocmai, îl întrerupse oșteanul. Încă de pe drum ți-am făgăduit că dacă n-o vindeci, am să te omor. Nu te-ai împotrivit. Nu eu sunt cel ce necinstește înțelegerea.

Vorbeau domol și fără patimă, ca despre o întâmplare oarecare. „E nebun, își zise Toma, l-a înnebunit poate durerea sau așa o fi el de felul lui și va trebui să-l omor, altfel mă ucide el și odată cu mine îmi va nărui și biserica încă nenăscută. Mereu se vor ivi întâmplări fără noimă, iscate de oameni stupizi, îmi spunea meșterul Lorenzo, care te vor împiedica să-ți înfăptuiești lucrarea, încercând să te abată din drumul tău și silindu-te să faci altele decât ți-e rostul. Veacul e crâncen și zbuciumat, înfumurat și câinos și ca să-ți atingi țelul trebuie să renunți la multe și să nu te abați din drumul tău nici măcar spre a face bine, cu atât mai puțin spre a face rău. Va trebui să ucizi tot ce ți se împotrivese, chiar dacă asta te va răni și te va îndurera, căci nimic sub soare nu se zămisleşte fără jertfă. Așa e, dar eu m-am abătut din drum ca să fac un bine și acum fapta asta stupidă îmi stă în cale pândind clipa prielnică pentru a mă străpunge...”

– Am să te omor, repetă oșteanul cu același calm.

– Omorându-mă, ai să ucizi și biserica pe care voiam s-o înalț.

– Nu-mi pasă decât de ceea ce văd cu ochii mei. Nu-mi pasă de biserica ta nezidită.

„Nu mai încape îndoială, gândi Toma resemnat, el e omul stupid pe care mi-l prevestea meșterul Lorenzo. Va trebui să-lucid, bietul...” Îndreptă vârful spadei către chipul moartei:

– Uite, zise tare, fața ei spune că pieptul ei era copt pe dinăuntru. Cu siguranță vărsa și sânge. De altfel o spune și așternutul...

– Nu e greu să le știi pe cele ce au fost, rânji oșteanul.

– Nu, într-adevăr. Dar eu altceva voiam să-ți spun. Soția meșterului la care am ucenicit s-a stins tot de boala asta. Dar ea a trăit cu mult mai mult pentru că meșterul îi dădea la fiecare miez de noapte un fel de magiun în care amesteca afion cu pulbere de matostat.

Oșteanul deveni interesat. Toma, prefăcându-se că privește înspre moartă, îl urmărea cu coada ochiului și în același timp împingea încet piciorul sub măsuta scundă. Pe neașteptate, în timp ce vorbea, ridică masa cu vârful cizmei azvârlind-o spre ușă. Odată cu ea se avântă și el. Spada fulgeră crud, străpunse pieptul oșteanului și se înfipse în lemnul ușii. O scoase cu o smucitură scurtă. Trupul se prăbuși, își zgârci picioarele și rămase neclintit, cu ochii bulbucați parcă a mirare. Toma șterse spada de așternutul de paie și o puse în teacă. Voi să calce opaițul spre a-l stinge, dar în ultima clipă, când cizma era gata să-l zdrobească, se răzgândi. Îl luă și-l așeză la căpătaiuul fetei. Se îndreptă spre ușă. Înainte de a deschide, mai privi o dată chipul uluit al oșteanului. „Dumnezeu să ne ierte pe amândoi”, murmură. Scoase calul, dar o slăbiciune neașteptată, un fel de sfârșeală iscată din străfundurile măruntaielor îl împiedică să încalece. Se rezemă cu brațele și cu fruntea de șa. Parcă simțea încă în palma dreaptă vibrația surdă pe care trupul mare ce se încleșta de viață o transmisese timp de o fracțiune de clipă lamei implacabile de oțel. O vibrație ca un țipăt, ca o chemare, ca o rugă de pe urma căreia îl cutremura acum o milă nesfârșită, amestecată cu o greață dulceagă care-i umplea gura. Se îndreptă de șale, inspirând adânc văzduhul curat al nopții. Calul își așeză botul pe umărul lui și asta îl îmbărbătă. „E un semn, își zise, dobitoacele au și ele suflet. Calul îmi cunoaște rostul și simte chemarea drumului. Meștere Lorenzo, ai avut dreptate, nu trebuie să ne abatem, dar asta face singurătatea noastră mai grea ca o cruce...”

Încălecă. Luna stătea cu cornul în sus. Toma își făcu cruce. „Apără-mă de spaimele din mine și de miază-noaptea răspântiilor.” Slobozi frâul și se avântă în galop către răsărit, unde cerul se deschidea treptat înspre culoarea nisipului.

Ochii aceluia oștean bătrân și fără minte îl urmăreau și acum. Fusese o întâmplare tristă de care ar fi vrut să nu-și mai amintească, dar care se temea că-l va urmări toată viața. Ceea ce-l înfiora mai mult în toată istoria, era încăpățânarea lipsită de noimă a aceluia om: așadar cu adevărat și se puteau ivi din senin piedici obscure, care-ți îngreuiuau saturnic avântul dacă nu te ucideau de-a dreptul. Viața, ca și fresca, își cerea să știi dinainte și cu hotărâre ce vrei. El știa prea bine ce voia, în pofida oricăror piedici ce s-ar mai fi putut ivi, era mândru de această conștiință care-l făcea să se simtă puternic, se vedea printre ai lui și avea sentimentul că se află la poala unui munte al miracolelor. Îi rămânea doar să găsească poteca ce ducea în pisc.

Răsări din gânduri abia când ajunse- dinaintea porții dinspre târg a curții domnești. Oștenii cu coifuri poleite, cu straie roșii cu albastru, cu găitane din fir, îi încrucișară halebardele în față. Nu se putea intra, pe ce lume trăia și de unde venea de-și închipuia că la curtea domnească pătrundea oricine?!

– Nu sunt oricine, se întunecă Toma. Sunt meșter zugrav, vin de la Veneția și vreau să vorbesc cu meșterii care lucrează aici.

– Cu ce dovedești?

Toma ezită. Într-adevăr cu ce ar putea dovedi? La vorbe se pri-cepea oricine, dar oștenii aceștia nu se mulțumeau sau poate aveau poruncă să nu se mulțumească numai cu atât. Neînduplecarea lor putea fi luată și ca un semn bun al unor rânduieli noi care stăpâneau țara. Dânșii își făceau datoria, se aflau în dreptul lor și n-avea nici o noimă să li se pună împotrivă.

– Îl caut pe un meșter pietrar pe nume Cântic, răspunse el în sfârșit.

– E aici, du-te, Visarioane, cheamă-l. Ziceai că ești zugrav?

– Meșter zugrav, pietrar, aurar, alchimist și vraci.

– Înseamnă că ești de o seamă cu talianul Baptista de-i îngropat lângă biserica papistășească.

– A murit? tresări Toma.

– O-hooo, sunt câțiva ani buni de atunci. S-a stins lin, de bătrânețe. În noaptea aceea s-a arătat pe cer, înspre apus, stea verde cu coadă, care a trecut încet de la o zare la alta și abia înspre zori s-a stins, odată cu el.

– Și urlau câinii, își aminti altul, și se zbuciuma păsăretul în cotețe ca de dihor.

– N-a fost om de rând...

Toma le pierdu șirul vorbelor. O tristețe blândă îl copleși, aplecându-i fruntea. Încă pe când apucase el calea apusului, Baptista Vesentino se adunase, se împrușcase, devenind o grămăjoară de oase în care mai pâlpâia un licăr neistovit de viață. Umbla cu o tichie neagră pe creștetul argintiu. Pășea mărunț, sprijinindu-se într-un baston subțire și alb, din os de inorog. În ultimul timp îi slăbise de tot vederea, încât trebuia să-și apropie lucrurile la un deget de ochi pentru a le desluși. La urcarea în scaun a lui Ștefăniță Vodă, văzuse în globul de cristal din laboratorul său un lan de grâu ale cărui boabe se scuturau pe rând transformându-se în cădere în picuri de sânge. Era un sânge vâcos și întunecat, căruia magistrul Baptista îi distinsese îngreșoșat miasma putredă. De atunci se ținuse departe de curte și Ștefăniță îi purtase pică din cauza asta, fără să îndrăznească însă a-l tulbura. „E bine să urmezi sfatul tatălui tău și să pleci, îi spusese el lui Toma. Dar fii înțelept și fă din exilul tău un prilej de a vedea și a pătrunde dincolo de aparența lucrurilor. Nu te întoarce înainte de a trece șapte ani. Numărul lor face parte din sistemul uneia dintre cifrele fatidice: sunt șapte virtuți cardinale în opoziție cu șapte păcate ce sunt simbolizate prin șapte animale urmate de șapte boli. Sunt șapte rugi în Tatăl nostru, șapte daruri ale Sfântului Duh, șapte Fericiri și șapte Taine. După șapte ani e îngăduită dezgroparea morților, căci carnea lor s-a făcut una cu pământul și le-au rămas numai oasele curate, așa cum se sting amintirile din sufletul celui ce urmează cei șapte ani de ucenicie, încât nu-i mai rămâne la capătul lor decât trupul istovit de truda învățaturii. Să te abandonezi și tu acestei trude, în primul an pentru a-ți desăvârși arta desenului pe tablete, în al doilea

pentru a cunoaște culorile, cinabrul, ametistul, sângele de dragon și toate celelalte pentru a fierbe cleiurile, în al cincilea pentru a deprinde frământarea vopselelor și pregătirea panourilor și, în sfârșit, în ultimii doi, pentru a pătrunde în arta nobilă și desăvârșită a frescei. Sunt cei șapte ani ai începutului, după care urmează însă alte cicluri de câte șapte ani de învățătură, căci nu se află lucru, faptură sau cuvânt de la care să nu poți dobândi ceva pentru a-ți desăvârși meșteșugul. Totul este să n-ajungi vreodată la închipuirea deșartă că învățătura are capăt. Dacă reușești să te resemnezi cu gândul acesta, vei ajunge să cunoști nespuse de multe lucruri pe care foarte puțini le știu iar oamenii te vor numi magistru și te vor lăsa singur dacă nu cumva vor socoti mai comod pentru liniștea lor să te ardă pe rug...”

Ostașii pălăvrăgeau molcom în soarele sfârșitului de vară. Se fereau să ridice glasurile pentru a nu tulbura liniștea îndurerată a domniței Anca. Stimulați de amintirea ciudatului dascăl, evocau mereu alte întâmplări legate de numele lui. Cineva își aminti că, după înmormântarea magistrului, toate pietrele funerare din preajma bisericii papistășești se scufundaseră mai bine de o palmă. Amănuntul părea să confirme opinia furișată în șoaptă după care dascălul n-ar fi fost tocmai străin de anumite relații satanice. Toma însă nu-i mai asculta. Stătea și el în fața lor și se bucura de dezmierdarea soarelui, dar gândul i se întorsese brusc în sine. Le prețui deodată toate, limpede și scurt: se întorsese alt om după o lipsă de șapte ani și își aflase mama și dascălul strămutați în corturile dreptilor, iar tatăl gata de a purcede și dânsul într-acolo. Îi rămăsese o soră care nu putea fi lăsată de izbeliște și un dor nestins de a înălța o biserică nemaivăzută cu voia și ajutorul lui Dumnezeu, dar mai ales a unui domn care nu-l cunoștea și, după câte se părea, n-avea vreme pentru închipuirile sale. Când trase linia și văzu că la socoteală nu-i rămâneau decât voința și încrederea în sine, se încrâncenă. Dacă până atunci mai avusese clipe de îndoială, din acel ceas hotărârea lui rămase neclintită și, pentru câteva clipe, ca și când s-ar fi aflat singur într-o odaie, văzu ca într-o oglindă oraculară tot ce avea de făcut. Când meșterul își făcu loc printre ostașii de la poartă, fu sigur că era Cântic și-i făcu semn să se apropie, ca și cum s-ar fi cunoscut de ani.

– Să mergem la han, îi spuse, avem de vorbit.

Pietrarul îl privi uluit pe acel străin ciudat care vorbea atât de bine limba țării și îl urmă tăcut, în ciudat pe el însuși din cauza unui soi de teamă ascunsă care-i gătuia întrebările. Hanul Domnesc era plin de drumeți și de negustori care cinsteau aldămașurile. Își făcură loc la o masă lungă. Toma ceru vin și pastramă, pe urmă se cufundă în tăcere ca și cum ar fi uitat de Cântic. Cerceta pe rând și fără grabă înfățișarea mușterilor, ciulea urechile pentru a le desluși vorbele din rumoarea încăperii și, în sfârșit, rămase urmărind una din slugile hanului, un băiat firav, de vreo treisprezece ani, cu ochi înspăimântați și mari, pe care toți îl porunceau de colo-colo. Când nu mai prididea cu dusul și adusul și ajungea să încurce oalele de lut cu blidele și pe cele pline cu cele goale, se găsea mereu cineva să-i ardă câte o palmă după ceafă. Copilul clipea des, își înghițea plânsul și ghemul lacrimilor i se vedea săltând înspăimântat de-a lungul gâtului subțiratic.

– Spuneai că avem de vorbit, îndrăzni Cântic. M-ai chemat aici și nici nu te cunosc.

Toma îl privi ca și când atunci și-ar fi amintit de el.

– De unde ești, meștere Cântic? îl întrebă.

– De la Orhei. Dar de unde mă cunoști?

– Și pe piatra de Orhei ai deprins meșteșugul? urmă Toma netulburat.

– Da.

Toma înclină capul mulțumit.

– Asta e bine, spuse mai mult pentru sine.

O față scundă și voinică, sub pasul căreia duduiiau dușumelele, le puse dinainte vinul și pastrama. Băiatul cel firav le aduse pâinea.

– Al cui ești tu, voinice? întrebă Toma.

Copilul aruncă o uitătură speriată fetei.

– Al nimănu, șopti.

– Ai lui au murit toți de ciumă, lămuri fata.

Toma îl privi trist și, după ce băiatul se îndepărtă, ciocni cu pietrarul, bău câteva înghițituri și se apucă să mănânce. Mâncau amândoi în tăcere, iscodindu-se pe furiș. Când socoti că se săturase,

Toma mai încercă o dată vinul, de data aceasta mai temeinic, și se bucură regăsind în tăria lui soarele Moldovei. Își puse palmele pe masă și începu să întrebe domol, fără să arate vreun interes deosebit, o seamă de lucruri ciudate și, la prima vedere, fără nici o legătură între ele: ce credea meșterul, ce cusur ar putea să aibă marmura care răsună mai ascutit când o lucrezi, câte feluri de dălți și de ciocane folosea, în câte soiuri de piatră lucrare, cum își călea dălțile și cu ce fel de lemn făcea focul pentru asemenea lucrare, ce obișnuia să mănânce în zori, înainte de a se apuca de treabă, care erau cele trei zile din luna lui mai în care, deși nu erau sărbători, nu trebuia să lucrezi fiind ele zile nefaste? La sfârșit îl întreabă dacă se teme de întuneric, că socotea firesc ca omul să se teamă de întuneric și el avea nevoie de un tovarăș care să fie un om adevărat și firesc.

– Eu nu mă tem, spuse Toma, și tocmai de aceea ai să-mi fii tovarăș în lucrarea pe care o plănuiesc. Teama ta și neînfricarea mea vor ține departe și vor face nevătămătoare puterile răului care se împotrivesc oricărei zidiri durate să înfrunte veacurile.

Pietrarului i se tăie răsuflarea ca și când s-ar fi scufundat pe neașteptate într-o apă prea rece:

– Vrei să înfruntăm veacurile? șopti.

– Te sperie gândul?

– Oare nu e o sumeție neîngăduită? se îndoii meșterul.

– Neîngăduită de cine?

– De Dumnezeu, care ne-a sortit clipei.

– Voința lui Dumnezeu nu mi-e cunoscută, dar eu nu mă socotesc sortit clipei și mă sumețesc să pășesc dincolo de ea.

Cântic rămăsese mut. Ceea ce auzise i se părea o enormă blasfemie și era stupefiat că fulgerul mâniei divine încă nu-l despicasă pe omul de lângă el. Pe de altă parte trebuia să recunoască, cu o tresărire secretă de spaimă, că îndrăzneala nebună a acestui străin frumos, cu mâini puternice și prelungi, îi transmitea o înfiorare plăcută.

– Te temi, zâmbi Toma.

– Poate că mă tem, recunosc pietrarul. Ai învățatură papistășească și nu știu dacă se cade să-i dai viață aici.

– Înainte de a pleca, mi-am început învățătura aici. În apus am deprins meșteșugul, dar harul fără de care nimic nu dăinuie a rămas al locului și lui îi voi da întruchipare. Se plecă puțin înspre Cântic și adăugă cu un glas mai tainic: Și apoi să știi că frumusețea nu se supune legilor, fie ele papistășești ori de orice alt fel. Frumusețea e însuși Dumnezeu, cel care face legile, nu li se supune.

Trainica și plăcuta înfiorare care-l încerca pe meșter se transformă într-un tremur interior, ca un fel de frig al sufletului. Nu s-ar fi mirat să înceapă a-i clănțâni dinții cu toată căldura și aburii din încăperea scundă a hanului.

– Mă gândesc, spuse el gâtuit, că poate ești însuși diavolul trimis să mă ispitească.

– Diavolul îi ispitește numai pe cei care trăiesc zi și noapte cu frica lui, după cum lui Dumnezeu nu-i place să-i pună la încercare decât pe cei ce nu se îndoiesc niciodată. Eu nu sunt nici înger, nici satană. Sunt un om care se îndoiește de tot atâtea lucruri câte sunt și cele în care crede. Numele meu este Toma, iar al surorii mele Mușă.

Ultimele cuvinte căzură ca o lovitură de par. Lumea începu să se clatine și aerul încropit cu aburi de vin să clocotească. Pentru câteva clipe meșterul pietrar îl aținti cu ochii holbați, nemaiaivând nici o îndoială că se afla în fața diavolului. Pe urmă își puse coatele pe masă și își ascunse obrazul în palmele crăpate. Rămase astfel ca și când ar fi plâns, iar Toma se aplecă înspre el și începu să-i vorbească rar, în șoaptă, încât negustorul de pește care stătuse tot timpul la masa de alături fără să se atingă de oala de lut dinaintea sa nu mai desluși nici un cuvânt din discuția pe care până atunci o urmărise fără a fi luat în seamă de cei doi.

Către amiază, când ieșiră iar în soarele limpede al uliței aveau amândoi credința că dobândiseră o victorie. Ochii pietrarului străluciau de bucurie și-i venea să-l ia pe Toma pe după cap, dar o sfială încă nebiruită în fața ținutei și a veșmintelor apusene ale acestuia îl împiedicau. Toma era ușor amețit și se simțea puternic. Ceva nevăzut, dar ghicit în toate cele din jur, în limpezimea cerului, în fulgerarea apei Sucevei departe, în vale, chiar în acest Cântic mare

și blând, un fel de duh al locului, ceva risipit peste tot, de la furnici până la oștenii ce păzeau poarta lui Vodă îi dădeau certitudinea că va învinge.

– Vodă cum e? întrebă, și de fapt cu aceasta – abia acum – începu să-și stâmpere cea mai arzătoare dintre curiozități.

– Vodă e aspru și iute la mânie în trebile țării. Altfel luminat și iubitor al cărților.

– Are obicei să verse sânge nevinovat?

Cântic șovăi:

– Mnu... n-am auzit... Dar nu-mi bag mâna-n foc că n-ar face-o. Puterea slăbește până la urmă mintea multora.

– Arată a om a cărui minte poate slăbi?

– Iacă la asta mă tem că n-oi știu ce să-ți răspund. Eu mă pricep la pietre, la oameni mai puțin. Dar tu ești și vraci și-ți vei putea răspunde singur când te vei afla în preajma sa.

– E greu de ajuns acolo?

– Acuma da. S-a tras în cetate, cernit de moartea doamnei și încrâncenat de războiul din Ardeal. Așteaptă vestea de supunere a bistriștenilor și a brașovenilor, iar dacă ea nu va veni, se zice că va porni el însuși să-i supună chiar de va fi s-o facă asupra iernii. Cred că ți-ar fi cu neputință să pătrunzi. În curtea din târg a mai rămas doar domnița Ancuța, cernită și ea, cu ochii storși de plâns. Șade toată ziua închisă cu două, trei jupânițe și coase patrafire și antimise.

– Aș putea să-i desenez niște modele noi care ar face fala oricărei biserici.

Cântic clătină din cap cu tristețe:

– Nu primește pe nimeni. Nu mai departe decât ieri nu și-a primit nici duhovnicul. Și-a trimis cămărașul să-i spună că dânsa nu socotește că ar avea ceva de împărtășit de vreme ce abia se pregătește încă pentru a păcătui. De pe urma unor asemenea vorbe la curte a început să se târască șoapta că domnița ar fi slăbit de minte după moartea doamnei Maria. Dumnezeu știe... Se petrec lucruri despre care mulți zic că n-ar fi cu cale să se petreacă. Se zice, de pildă, că, de pe acum, când încă nici n-a apucat să se răcească trupul doamnei sub

lespedea de la Putna, Vodă se gândește la alta, aflată undeva dincolo de hotare. Alții îl osândesc pentru războaiele din Ardeal care ar fi ostenitoare pentru țară. Alții, pe de altă parte, îl socotesc un înțelept, meșter în capcane politicești și viteaz. Oricum, pentru lucrarea aceea de care mi-ai vorbit cred că mai avem de așteptat. Va mai curge multă apă pe valea Sucevei până când să afle de știința și harul tău ca să te cheme la dânsul. Cred că e bine să mai așteptăm...

Se despărțiră la poarta curții. Toma rămase îngândurat. Ceea ce-i spusese Cântic era adevărat: vremurile păreau ostile pentru a întruchipa un vis, ceea ce nu însemna însă că era hotărât să aștepte. Poate o cale de a pătrunde să se afle tot pe la domnița Anca. În ciuda șoptelor de la curte, el n-o socotea slabă de minte, ci, dimpotrivă, ceva din cuvintele ei răspunsese în sufletul lui, unde atinsese o coardă ce vibrase admirativ. Tresărise atunci, ca și când ar fi recunoscut după semne oculte, într-o mulțime dușmănoasă, pe cineva care venea din lumea aceluiași fel de a gândi ca și el. Presimțea în domnița Anca un posibil aliat. Nu avea de gând să aștepte. Singurul lucru care îl preocupa era să afle o punte care să-l treacă peste prăpastia dintre el și curte.

Puntea coborî oarecum de la sine, cu mult mai repede decât se așteptase el însuși și cu totul împotriva previziunilor lui Cântic. Petrecu câteva zile închis în sine și între pereții atelierului. Își înjghebă rafturi și zidi un cuptor alchimic. Ieși doar cât să-și cumpere oale de pământ de toate mărimile, vase de sticlă de forme ciudate de la un negustor genovez de pe Ulița Armenească, iar de la niște iconari un braț de scânduri albe de tei crescut pe loc înalt și uscat. O vreme se cufundă în prepararea lor împotriva cariilor: le gelui și le ținu în rachiu amestecat cu arsenic la care adăugă acetat venețian de aramă ca să se zvânte mai repede. Până se uscară, hălădui vreo două zile prin împrejurimi, adunând curpeni, scoarță de nuc, de ulm și de arin, rășină de cireș și de brad, șofran, drobușor și roibă. Întârzia prin pajiști însorite, se înfunda prin răcoarea pădurilor ori se oprea îndelung pe culmi de dealuri de pe care se zăreau depărtările tremurând într-un abur albăstrui. Se apropia tiptil, contemplând nemișcat vreo

șopârlă încremenită pe o piatră în soare și tresărea de plăcere când descoperirea în culcușurile lor umede pălăriile roșii ale ciupercilor veninoase. După anii petrecuți între ape și ziduri de piatră, exuberanța culorilor de aici îl năucea în unele clipe până la deznădejde, făcându-l să se întrebe ce rost mai avea să se zdrobească pregătind culori de vreme ce nimic nu putea întrece piciorul cocoșului cel galben sclipitor, sângele aprins al voinicului, purpura macilor, albastrul cerului, al garofițelor sălbatice ori al cicorii, verdele cetinilor și al pajiștilor... Când venea acasă alegea, pisa, pune la uscat, așeza în ulcele. Nu mai vorbi nici cu tatăl său, care mereu o întreba pe Mușa despre el și uită de Cântic, care-și luă inima-n dinți și începu să le vină în casă. Pietrarul ajunsese să aibă față de el o venerație amestecată cu o ușoară teamă. „Poate că l-am supărat cu ceva”, gândea el cu glas tare în fața Mușei. Fata râdea luându-i între palmele mici, mirosind a busuioc, chipul aspru și colțuros: ea îl cunoștea pe Toma și știa că acum îl frământa ceva, căuta ceva și până nu va găsi ce căuta cu greu se va mai arăta și va mai vorbi. Începură să zăbovească îndelung laolaltă până când stelele treceau de cumpăna nopții. Nu se mai auzeau decât câinii stârniți de vreun călăreț târziu care se încumeta prin întunericul târgului. După o asemenea noapte arsă de dragoste, ieșiră pe vârfuri, temându-se de veghea chinuită a bătrânului. În văzduhul rece al toamnei răsărise luceafărul de ziuă. Fereastra atelierului din fundul curții era încă luminată. Mușa îl luă de mână și se furișară înfiorați până acolo. Priveau crispați, cu mâinile încheștate una într-alta și cu sudoarea brobonindu-le treptat frunțile. Toma, gol până la brâu, în niște nădragi peticiți și desculți, pisa cu o mână cărbuni într-un vas de piatră iar cu cealaltă lăsa să curgă încet dintr-o ulcică un fir subțire de lichid întunecat, cu reflexe albăstrui. Chipul frumos îi era tras, cu cearcăne mari de neodihnă și cu părul în neorânduială. Pe vatră, într-un blid larg de pământ, o grămadă de curpeni se transforma încet în cărbuni. Focul stătea să se stingă și atunci Toma lăsă pisălogul și ulcica și luă un săculeț de piele din care-și vărsă în palmă o pulbere liliachie. Se apropie de vatră și o azvârli în spuză. Țâșni o flacără înaltă care înfierbântă deodată aerul. Cei doi se traseră înapoi gătuți de groază.

„Ai văzut?” șuieră Cântic și abia atunci Mușa fu sigură că văzuse înălțându-se odată cu flacăra, o făptură subțire și unduioasă, verde și cu ochi galbeni ca de mătă care se tot lungi apoi destrămându-se sun grinzile tavanului. Nu știa dacă Toma voise s-o stârnească sau se iscase singură din împreunarea focului cu pulberea liliachie, nu știa dacă era duh binevoitor sau iasmă a întunecimii, dar un clește ca de rădașcă le strânse gâtlejurile când o deslușiră fâlfâind în jurul acoperișului și pe sub streșini. Se îndepărtară grăbiți, împotrivindu-se din răspuțeri îndemnului aproape dureros de a fugi, știind că nimic nu putea fi mai nesocotit în asemenea clipe decât fuga. La poarta dinspre uliță, fața cuprinse mâinile pietrarului. „Să nu spui nimănui”, se rugă ea. „N-am să spun”, promise meșterul cu glasul înecat. „I-am făgăduit și de acum voi rămâne legat de el, dar Dumnezeu să ne apere...” Se despărțiră greu, apăsați de spaimă. Mușa se strecură în odaia ei. Lăsă ușa crăpată. Îl văzu venind din atelier odată cu lumina cenușie a zorilor. Era adus de spate ca un bătrân, părea stors de puteri și înfrigorat. Fata se furișă pe urmele lui și îi duse un ulcior de lapte cald. „Îi fi ostenit...” Toma luă ulciorul cu amândouă mâinile. Îi zâmbi ca de departe, cu un fel de tristețe. Bău cu lăcomie, fără să-și ia ochii de pe ea, șezând pe dunga patului. „Ești o fată bună”, îi spuse, înapoiindu-i ulciorul. „Cu Cântic te-ai mai văzut?” „Văzut. Și în seara asta a fost aici, dar s-a sfiit să te tulbure.” „Bine a făcut. Să nu mă tulburați, spuse el grav. Și să-i spui că nu mai avem mult...” „Am să-i spun”, murmură ea, fără să-i înțeleagă însă gândul. Pe urmă el se întinse și în aceeași clipă se prăbuși în somn. Mușa făcu asupra-i semnul crucii și se îndepărta pe vârfuri, fulgerată de întrebări înfricoșate sortite să rămână fără dezlegare.

Către amiază Toma se trezi cu sentimentul că avea de îndeplinit un lucru ce nu suferea amânare. Își aminti de gândul ce-i țiuise toată noapte ca un țânțar ascuns în dosul frunții: avea nevoie de un ucenic. Lucrul începea să se adune, erau de pe acum o mulțime de treburi mărunte care îi răpeau timp și pe care le-ar fi putut încredința altuia. Se duse de-a dreptul la Hanul Domnesc. Negustorul de pește care-și pierdea vremea prin preajmă se luă după el de cum îl văzu. Toma nu-l

băgă în seamă. De cum intrase, îl căutase din ochi pe copilul care-i slugărea pe toți. Negustorul se trase mai aproape.

– Vii de departe?

– De la apus, din cetatea Veneției.

– Drum lung. Până acolo nu mă poartă negoțul meu...

– Care-i negoțul domniei tale?

– Peștele. Îl iau de la Chilia și urc cu el până către Lwow și Cracovia.

Toma se aplecă puțin înspre el. Nărilor subțiri îi fremătară adulmecând. „Ăsta-i negustor de pește, își zise, cum sunt eu de piei de cloșcă.”

– Dar domnia ta cu ce te îndeletnicești, dacă-mi îngădui? întrebă negustorul.

– După împrejurări. Sunt meșter zugrav și zidar, dar și alchimist și vraci, iar la nevoie pot deveni ucigaș de iscoade.

Celălalt îl privi uluit, apoi izbucni într-un răs zgomotos și lipsit de veselie:

– Iscoadele nu sunt plăcute nimănui, spuse, dar Toma nu-i mai dădu apă la moară.

Un negustor brașovean cu trei cară nemțești în care aducea butoaie de pălării de Pojon se opri în fața hanului. Intră cu surugiii lui și umplură încăperea de zgomot poftind mâncare și bere de la sladnița din Baia, despre care aflase că s-ar găsi la acest han. Negustorul de pește își luă oala de lut din care încă nu gustase și se mută lângă ei. Toma se bucură. Îl căută iar pe copil și-l descoperi pășind ca pe ouă, aducând cânila pe care se prelingea spuma albă de bere. Li se puse dinainte și mâncarea. Când noii veniți nu părură a mai pofti ceva, copilul se trase într-un ungher și se apucă să încresteze o bătă de corn începută mai de mult.

– Voinice, vino-ncoace, îl chemă Toma. Adu și bătă.

Copilul se supuse. Toma privi îndelung creștăturile mărunte și regulate înfățișând pe fiecare rând altă închipuire, soare, cruce, floare, stea, cruce în soare sau stele-ngemănate.

– Îți place să împodobești lucrurile?

- Îmi place.
- Ai mai împodobit și altele ori numai bățul ăsta?
- Am încrestat multe, dar le-am dat la copii, ce să fac cu ele?
- Îți place aici la han?

Copilul coborî fruntea fără să răspundă. Buza de jos îi tremura imperceptibil.

Toma se ridică, se duse la vatră, luă un cărbune și se apucă să deseneze pe perete. Făcu întâi un cerc mare și în el împleti din linii o frânghie care se încolăcea, se răsucea, dădea ocol înăuntrul cercului, revenea de unde plecase pentru a se răsuci din nou până când nu mai rămase nici un loc gol. Negustorul brașovean cu surugiii lui și cu negustorul de pește tăcură, urmărindu-l curioși, tăcură și ceilalți mușterii și, atras de liniștea nefirească, se ivi și hangiul cu celelalte slugi. Toma lucra liniștit, fără să-i vadă, ca și când n-ar fi fost decât el și băiatul. Când isprăvi îi întinse cărbunele:

- Poți să faci și tu?

Copilul ezită o clipă, pe urmă se apucă și el să deseneze. Mâna i se mișca mai încet, dar fără să șovăie. Cercul ieși mai turtit în partea de sus, frânghia se răsucea mai puțin mlădioasă, dar în cele din urmă izbuti să umple întregul cerc. Toma se întoarse spre hangiul:

- Cât să-ți dau ca să-mi lași băiatul ăsta?
- Nu-l dau. Am nevoie de el.
- Ce simbrie îi dai?

Hangiul râse ca de-o nerozie:

- Ce simbrie?! Îl îmbrac și-l hrănesc, nu-i destul?

– Bun. Atunci zece ducați de aur e un negoț minunat pentru mintea ta îmbâcsită de osânză.

Hangiul voi să se împotrivească, dar Toma începuse să-i numere banii. Îi lăasă să cadă unul câte unul pe masa udă și, cu fiecare clinchet de galben, hangiul se apropia cu un pas.

– Asta e, îi spuse după ce căzu și ultimul ban. Peste ce vezi aici ți-aș da doar o întâpătură de spadă. Rămâi cu bine.

Luă copilul de mână și ieșiră. Pășea repede, ca și cum s-ar fi temut să nu se ivească cineva să-l revendice. Băiatul se străduia să se țină de pasul său lung.

– Cum te cheamă? îl întrebă Toma.

– Marcu.

– Pe mine Toma. Am să-și fiu dascăl, dar poți să mă socotești și un frate oleacă mai mare. Dacă ai să mă ascuți, ai să ajungi într-o zi meșter iscusit.

Ochii albaștri ai copilului îl priveau cu o expresie vecină cu adorația. Era atât de fericit că scăpase de slugăreala de la han, încât i se părea o nelegiuire însuși gândul de a nu-i da ascultare meșterului. Acasă, Toma îl lăsă întâi în seama Mușei să-l spele și să-i dea de mâncare. Pe urmă îl luă în atelier unde se afla în toi cu prepararea culorilor. Marcu îl urmărea fascinat. Astea, îi spunea Toma în timp ce-și vedea de treabă, sunt vasele de piatră pentru zdrobit. Acelea subțiri și răsucite sau cele borțoase de colo sunt din sticlă și servesc la fiert. În ele se nasc de obicei substanțele noi. Mai sunt și cele de pământ, mai ieftine, dar scumpe când nu le ai la îndemână. Tu însă stai și te uita până te înveți cu fiecare lucru de aici. Să nu umbli cu vreunul fără știrea mea că s-ar putea să slobozi vreun duh.

– Sunt duhuri?

– Fiecare lucru își are un duh al lui. Fără să vrei poți să-l slobozi și atunci se mai întâmplă și pozne.

– Eu am văzut ciuma, spuse deodată copilul cu un fel de mândrie.

– Cum așa?

– Când a venit de-a luat-o pe mămuca n-am văzut-o că era noapte și dormeam, dar când l-a luat pe tătucu era în zori și mă trezisem că horcăia. Pe urmă a intrat și ea și am văzut-o.

– Cum arată?

– Are cap de om cu coarne de bou și o coadă de șarpe cu un ghimpe în capăt. S-a apropiat de tătucu și a dat să-l înțepe cu ghimpele. Eram atât de aproape încât simțeam cum îi pute suflarea și atunci n-am mai știut de mine. Când m-am trezit plecase și tătucu era mort.

– Să îți minte cum arăta. Pe prima scândură pe care o gătesc de pregătit am s-o zugrăvesc.

– De ce s-o zugrăvești? tresări Marcu.

– O zugrăvesc într-o icoană cu sfântul Haralambie, ocrotitorul de ciomă. Ca s-o supună...

Băiatul se liniște. Ideea însă îl umplu pe Toma de neastâmpăr. Chiar atunci se apucă să prepare un panou și Marcu avu prilej să-l ajute pentru întâia dată. Chituiră cu grijă toate șanțulețele, înclieară scândura cu clei de cegă greu mirositor și o îmbrăcară într-o pânză de in pe care se străduiră s-o întindă cât mai bine.

– Pentru asta, îi spuse Toma, să cauți întotdeauna pânză mai veche, fiindcă e mai moale și se așază mai ușor.

Dădură apoi fața cu un strat de lapte gros de alabastru.

– O punem aici, departe de foc, să se zvânte domol. Mâine iei din coșul de colo barba ursului, faci șomoioage și o lustruiești. Și cu asta cred că ai învățat o treabă. Icoana următoare o pregătești singur.

Se însera și nu se mai apucară de altceva. Îl duse în casă și îi așternu într-un ungher al odăii în care dormea și el.

– Hangiul unde te culca?

– În iesle. Uneori mai erau și alții, slujitori, surugii, dar când rămâneam singur nădușeam de frică până să adorm.

– De ce? Doar ieslea e culcuș sfințit, în ea a înnoptat întâia dată și Domnul Nostru Isus Cristos.

– Știu, dar veneau blajinii. Îi simțeam cum se aleargă peste mine și nu puteam să strig fiindcă mi se înclieșta gura de fiecare dată.

– Ți se va fi părut. Poate erau șoareci.

– Nu erau șoareci. I-am văzut la lumina lunii. Aveau numai cap de șoarece, dar trupul mic-mărunțel le era de om.

– Aici poți să dormi fără teamă: casa e de lemn. Blajinii nu sălășluiesc decât în ziduri de pământ. Sunt aduși din râpi, odată cu lutul. Dar nu fac nici un rău, te-ai temut degeaba...

Se gândi însă că nici lui nu i-ar fi fost la îndemână să-i simtă alergând de-a lungul trupului. Dar el nu-i simțise și nu-i văzuse niciodată. Copilul acesta se dovedea poate mai norocos. Cu asemenea gânduri îl află Mușa când intră să-l vestească de sosirea a trei ostași care așteptau în uliță, nevrând să descalece.

Toma ieși în capul gol și în cămașă. Se întunecase și se vedeau stelele.

- Domnia ta ești străinul de la Veneția?
- Am venit nu de mult de la Veneția, dar nu sunt străin.
- Ești vraci și zugrav?
- Sunt și ceea ce spui.
- Porunca lui Vodă. Să te înfățișezi dinaintea Măriei Sale. Te

însoțim.

- În ce pricină?
- Ai s-o afli acolo.
- La ceasul acesta?
- Îndată. Măria Sa veghează și noaptea.

Toma îi privi câteva clipe tăcut. I se uscaser gura. Își dădea seama că puntea pe care o căuta coborâse. Nu-i rămânea decât s-o treacă. Un cal sforăi, scurmând pământul cu copita. Toma se smulse din loc și intră în casă. Își lustrui în grabă cizmele și își încheie pintenii. Se îmbracă în tunică vișinie. În locul spadei își puse cingătoarea de argint cu pumnalul subțire, cizelat, care i se lăsa pe coapsă. Își aruncă pe umeri pelerina neagră și își luă bereta. Marcu se ridică în așternut:

- Unde pleci, meștere?
- Mă cheamă Vodă.
- Vrea să te închidă?
- Nu. Vrea să-i zidesc o biserică.
- Și pentru asta te cheamă noaptea?
- Și eu și Vodă avem obicei să veghem noaptea. Ai să te înveți

și tu. Acum culcă-te, dimineață am să-ți spun ce avem de făcut.

Călăreau tăcuți. Străbătură târgul pustiu, pe urmă ostașii apucară pe scurtătură. Se lăsară în vale, trecură pârâul Cacainei tulburându-l cu copitele și stârnind miasmele care zăceau pe fund, apoi se înșiruiră pe cărarea ce urca spre cetate. Tropăiră pe podul sub care se vedeau sclipind în întuneric țepușele de fier de pe fundul șanțului larg și intrară pe podul ridicător. Erau așteptați. Grapa porții se ridică dinaintea lor. Între a doua și a treia poartă, un străjer îi lumină chipul cu un felinar. În curtea dinăuntru descălecară. Cineva bătu de două ori într-o toacă de fier. Din întuneric se ivi un cămăraș tânăr.

- Urmează-mă.

Urcară o scară strâmtă de piatră înșurubată în zid. Trecură pe dinaintea paraclisului. În fața altarului ardeau lumânări în sfeșnice de argint. Se auzea un glas de bătrân psalmodind monoton, pe nas. Cămărașul îl lăsă să aștepte în fața ușii sălii celei mari, străjuită de doi halebardieri neclintiți. Când pătrunse dincolo, dând deoparte draperia grea de brocart, Toma apucă să vadă pardoseala din cărămizi smălțuite așezate în dungă. Se bucură. Cunoștea meșteșugul și chipul acesta de a așeza cărămizile numit *spina di pesce*. Dar cămărașul se întoarse îndată și dând deoparte perdeaua îi făcu semn.

– Te oprești la zece pași în fața lui, îi șopti el în timp ce-i trecea pe dinainte.

Într-o liniște desăvârșită, Toma păși semeț, zornăindu-și pințenii de-a lungul sălii vaste. În celălalt capăt, Vodă îl aștepta în jilțul înalt, ca de strană, care purta semnul soarelui în vârful spătarului. Nu avea coroană, era înveșmântat în negru, păru-i lucea în lumina făcliilor și ochii îi erau puțin îngustați ca și când ar fi vrut să-și întipărească bine în minte chipul celui ce se apropia. Nici Toma nu-și lua privirile de la el și de aceea mai mult ghicea decât vedea cele două șiruri de boieri printre care trecea. Când socoti că se afla la zece pași de treptele tronului se opri, se descoperi și se înclină adânc. Rămase apoi nemișcat, ținându-și bereta în dreptul inimii. Sprâncenele lui vodă tremurară puțin a încruntare. Se priviră astfel câteva clipe tăcuți, ochi în ochi, pe urmă vodă își trecu topuzul în stânga și întinse încet mâna dreaptă. Toma se apropie, puse un genunchi la pământ și sărută inelul cu pecete. Se ridică și se îndepărtă de-a îndărătelea zece pași.

– Ești Toma, feciorul lui Cehan cel Bătrân?

– Da, Măria Ta.

– Am auzit că știi să faci un desen nespus de greu înfățișând tot felul de încolăcirii de frânghii care umplu un cerc.

– Măria Ta ar trebui să așeze la Hanul Domnesc o iscoadă pe măsura înțelepciunii și strălucirii Măriei Tale. Acela de acum, care se dă drept negustor de pește, nu miroase decât a prostie, nicidecum a pește și într-o zi va sfârși străpuns de o spadă așa precum a merită. Pe lângă lucrurile pe care știu să le fac, cel despre care ți-a spus nevolnicul acela e ca un singur spic într-un lan.

Sprâncenele lui vodă se apropiară și mai mult de rădăcina nasului născând între ele o cută scurtă. În tăcerea care se lăsă, se auzi sfârâind fitilul unei lumânări.

– Îmi pari cam trufaș, zugravule, spuse într-un târziu cu o blândețe care ascundea un început de mânie sau poate de neliniște, oricum, un sentiment de care nici el însuși nu-și dădea prea bine seama.

– Nu, Măria Ta, ci știu doar cât prețuiesc.

– E același lucru spus cu alte vorbe.

– Lucrurile își schimbă înfățișarea, Măria Ta, după locul din care le privești. Jițul Măriei Tale, privit de aici, de unde-l bat făcliile, își arată toată măreția și strălucirea. De dincoace, de unde cad asupra-i umbrele cinstiților boieri, pare mai întunecat și mai tainic.

Șirul boierilor fremătă abia auzit. Sub mustața bălaie a lui Vodă clipi un zâmbet.

– Ai limbă lungă, meștere. Cum e cu slujitorul de se plânge Bumbotă, hangiul, că i l-ai răpit?

– N-a mai adăugat nimic peste plângerea asta?

– Nimic.

– Dar iscoada, Măria Ta?

– Iscoada a spus că l-ai plătit cu zece ducați de Veneția.

– Așa e. Înseamnă că e numai prost, nu și necinstit. Am socotit, Măria Ta, că zece ducați sunt destui pentru a răscumpăra un copil al nimănui căruia nu-i plătea nici o simbrie.

– Îl hrănea și-l îmbrăca. Tu îi dai oare mai mult, meștere?

– Îl hrănea, Măria Ta, pentru că nehrănit murea și-l îmbrăca pentru că în pielea goală nu se putea înfățișa dinaintea mușteriiilor. Eu însă am să-l inițiez în arte, ceea ce e cu totul altceva decât a căra blide. Copilul are har și ar fi fost păcat să-l las să se piardă. Dacă socotești că acesta e un păcat, sunt gata să mă supun osândeii Măriei Tale.

Vodă îl privi gânditor.

– Rămâi așa, meștere, îi spuse, mai avem de vorbit. Se întoarse spre diacul care aștepta alături: Mai departe. Unde am ajuns?

Toma se trase în coada șirului de boieri. Îl stinghereau ochii

lor care-l iscodeau fără sfială. Desluși expresii discret ironice, altele răutăcioase, altele chiar încărcate de ură. Unele pizmașe. „De ce? se întrebă. Doar nici nu le-am arătat încă ce pot...” Pe urmă își aminti însă că Vodă nu-l certase și nici nu-i spusese să plece, iar ei se așteptaseră poate la cu totul altceva. În ochii unui singur boier simți, pe lângă interes, și o anume simpatie: stătea în fruntea șirului, în imediata apropiere a lui Vodă și semăna oarecum cu Johan Fuchs. Același trup voinic și chip rotund, cu obraji plini. Ochi mari, întunecați, în care putea încape mânie, dar, după toate semnele, nu și răutate. Sprâncene groase, zburlete, ca și barba mare, neagră, sârmoasă. După gherdanul cu lanț de aur și toiagul aurit își dădu seama că era marele logofăt. Alături, mitropolitul. Măreț și acesta, cu umeri largi și barba castanie roșcată, ca blana de veveriță, acoperindu-i pieptul. Cu o tresărire de uimire, Toma distinse în ochii lui un surâs complice. Putea fi însă o părere, după cum părere putea fi și ostilitatea din ochii altora. „Prea devreme am început să-mi bat capul cu ei, gândi. Mă pot înșela. Să-i văd la treabă, să-i aud vorbind, să trăiesc o vreme printre ei și atunci abia am să încep să-i cunosc...” Își roti privirile prin sală. Îi plăcură brâiele din plăci smălțuite vișiniu și galben care înconjurau pereții, covoarele, sfeșnicele de argint cizelat, lucrătura mărunță din lemnul jilțurilor boierești, dar mai ales cele două sobe mari, putând înghiți fiecare câte un car de lemne odată, cu cahele lor smălțuite, împodobite cu stema țării, cu cavaleri în armuri ori cu zgrițori. Asemenea sobe nu văzuse în apus și-l ispiti gândul de a-l căuta pe meșterul care le ridicase spre a învăța și acest meșteșug.

Vodă părea să fi terminat și atunci se auzi glasul marelui logofăt:

– Mai e scrisoarea către bistrițeni, Măria Ta.

Domnul râse scurt, cu obidă:

– Marele logofăt Toader Bubuiog, le vorbi el boierilor, își închipuie că pot uita rușinea și înfruntarea! Împunse cu degetul către diac: Scrie după cele convenite de începătură: „Dumneavoastră credincioșii noștri în adevăr iubiți...” E bine așa: în adevăr iubiți?

– Ești prea milostiv, Doamne, și le faci prea mare cinste, se auzi un glas. Să nu creadă că suntem slabi și-i lingușim.

– Nu, să nu creadă, rânji vodă. Las' c-o dregem... Ai scris în adevăr iubiți? Așa... Mai departe: „Am auzit că prin răutatea și răscoala voastră iarăși v-ați ridicat coarnele...”

– Coarnele e poate prea mult zis, Măria Ta, îndrăzni marele logofăt. E o vorbă de batjocură care i-ar jigni și mai rău i-ar întărâta.

– Nu mă întrerupe, logofete, strigă Vodă. Ți-e teamă să nu-i jignești cumva? Dar ei nu m-au jignit pe mine nesupunându-se? În loc să fie mândri că le-am făcut cinstea de a-i lua în samă! Ce, am ajuns acum să mă înfrunte orice târg?!

– Bistrița e cetate, Măria Ta...

– Poate fi cât șapte cetăți, când eu am supus-o, n-are a-și mai ridica fruntea! Ei sunt niște negustori și meșteșugari, pe când eu și voi și noi toți suntem oșteni!

Se pregătea să se întoarcă iar spre diac, când se auzi din capătul sălii glasul limpede al lui Toma. Avea un ușor ton de mândrie rănită.

– Și meșterii știu să lupte, Măria Ta. Mai ales când e vorba să-și apere ce-i al lor.

Măinile lui Vodă se crispară pe brațele jilțului. Ochii îi fulgerară și Toma rămase țintuit, îngrozit deodată de gândul că mersese prea departe și că totul va sfârși înainte de a fi început.

– Nu-mi amintesc să faci parte din sfat, vorbi voievodul cu o liniște sumbră.

Toma înclină fruntea. Simțea pironite asupra-i privirile muștrătoare ori batjocoritoare ale boierilor. Domnul se întoarse iar către diac:

– Mai departe. Unde ai rămas?

– La coarne, Măria Ta.

– Așa. Scrie: „... v-ați ridicat iar coarnele și nu voiți să vă supuneți nouă și nu lăsați să intre în cetatea voastră pârcălabii noștri pe care i-am orânduit. Și să știți deci voi, bistrițenilor, că vom porni asupra voastră cu putere de război gătită și mare și pe toți, cu copiii, de la cel mai mare până la cel mai mic...” Cu se să-i înspăimântăm?

– Cu moartea.

– Cu pieirea, Măria Ta.

– Nu, moartea e spaima cea mai de pe urmă. Cu cazne trebuie îngroziți, Măria Ta.

– Așa. Scrie: „... pe unii vă vom trece prin fier și foc și în patru părți vă vom tăia și vă vom pedepsi. Pentru că întâi mi-ați arătat credință și apoi necredință. Și dacă vreți să vă dezlegați de mânia noastră, să primiți pe pârcălabii noștri în cetatea voastră și în mijlocul vostru. Și să nu faceți altfel”. După ce scrii data, adaugă: „Dumnealui judeului și juraților Bistriței, credincioșii noștri iubiți.” Credincioșii noștri iubiți, asta-i bună! Dar sunt sigur că vor înțelege ei cât sunt de iubiți, după cum și noi am înțeles cât sunt ei de credincioși. Destul pentru azi. Înalt Prea Sfinția Ta, rămâi. Meștere Toma, apropie-te. Cinstiți boieri, bucurați-vă de așternuturile și de jupânesele voastre, căci bistrițenii n-au să se supună și mult n-o să vă desfățați. Noapte bună!

Mitropolitul și Toma îl urmară. Străbătură un coridor scurt, luminat de torțe și pătrunseră într-o încăpere mai mică unde aștepta masa așternută. Ardeau lumânări parfumate în două sfeșnice aurite cu câte șapte brațe. Lumina lor se așternea blândă peste fața de masă albă, peste sticlăria de Murano și tacâmurile de argint. De o parte și de alta a jilțului domnului așteptau stolnicul și paharnicul. Vodă le făcu semn cu amândouă mâinile:

– Puteți să plecați.

După ce ieșiră, bătău din palme. Se ivi un fecior de casă.

– Poate să vie, îi spuse și acela se făcu nevăzut.

Le făcu semn să se așeze. Toma se întrebă cine va mai veni; erau într-adevăr patru tacâmuri.

– M-am lipsit și de stolnic și de paharnic pentru că măcar seara vreau să știu că nu trage nimeni cu urechea primprejur. N-am să vă împărtășesc nici o taină, dar însuși gândul că nu stă nimeni cu urechea ciulită mă odihnește. Grija bucatelor o va purta domnița Anca.

O știa în curtea domnească din târg, nu se aștepta s-o întâlnească aici. N-o văzuse niciodată, o așezase, nici el nu-și dădea seama de ce, undeva foarte sus și nici nu îndrăznise să și-o închipuie. Acum, aflând că în orice clipă putea să intre, i se păru deodată nespus de cald în încăpere și își trecu dosul palmei peste frunte.

- Și în apus se trage cu urechea, meștere?
- Acolo sunt anume puse în zid țevi de ascultat, Măria Ta.

Vodă clătină din cap cu tristețe:

– Am auzit de asta, dar nu-mi venea să cred, spuse, apoi se învioră: N-ar fi rău să avem și noi asemenea drăcovenie, Grigore, ce zici? Am sta aici ca acum și am asculta ce-și spun de pildă postelnicul și stolnicul după ce m-am lipsit de ei... Se întoarse spre Toma: Să nu te mire că-i spun pe nume, dar Înalt Prea Sfinția Sa mi-e văr și am copilărit laolaltă. De multe ori, când îl văd cu camilafca asta măreață, mă întreb dacă e el cu adevărat și abia mă stăpânesc să nu-i trag una peste ea, să i-o turtesc când i-e lumea mai dragă, bunăoară în toiul sfatului celui mare...

„E omul care-mi trebuie!” fulgeră gândul lui Toma. Mitropolitul râdea tare, jucându-și degetele prin barbă.

- Oare ce-ar zice cinstitele fețe? hohoti el.

– Ar zice că am înnebunit și s-ar folosi de întâiul prilej ca să dărâme cortul peste mine și să mă străpungă. Cum stau mai mult prin tabere, n-ar trebui să aștepte atât... Pe tine te-ar caterisi și te-ar trimite la Sfântul Munte să rozi rădăcini și să te slobozi o dată pe an cu hârzobul ca să te speli.

Râdeau acum toți trei și Toma simți coborâtă între ei o apropiere care n-avusese nevoie de timp și de cuvinte ca să se nască. În timp ce râdea încă, se întrebă din ce izvorăse acea legătură și își zise că nu putea fi decât ceva dinainte rânduit, căci prea îl chinuise dorul de a se întoarce și de a se înfățișa la curte. Fusesse o chemare pe care o urmasă ca tras cu ața.

– Dacă-mi îngădui, Măria Ta, spuse el încă zâmbind, te-aș întreba cu ce m-am învrednicit de cinstea de a sta la această masă la care înțeleg că nu sunt poftiți decât cei aleși?

Vodă redeveni grav:

– În primul rând curiozitatea e la mijloc, meștere. Vii de departe, ai văzut multe și știi multe și am vrut să te cunosc mai îndeaproape ca să aflu în ce măsură mă pot bizui pe tine. În al doilea rând, mi-a plăcut grozav când te-am văzut intrând bățos, cu spinarea dreaptă și apoi

când mi-ai sărutat inelul, adică însemnul domniei, și nu mâna omului care sunt. De oameni cu spinarea dreaptă duc mare lipsă. Mereu îmi vine să-mi spăl mâna pentru că mi se pare lipicioasă de balele tuturor celor ce mi-o ling.

– De ce le-o întinzi? mormăi mitropolitul.

Vodă se aplecă înspre el:

– Pentru că-mi place, Grigore, asta-i nenorocirea. A-nceput să-mi placă. E ceva josnic și trist, știu, dar uite că mă bucur să-i văd gudurându-se.

– Asta să faci bine să mi-o spui și la spovedanie.

– Am să ți-o spun, dar degeaba... Se întoarse iar către Toma: Și în al treilea rând, meștere, mi-a plăcut că n-ai învățat să-ți ții gura și spui ce gândești.

– Sunt trei merite, râse mitropolitul, pentru care îndeobște ți se taie capul.

– Da, recunosc Vodă fără zâmbet. N-am spus prin nici un cuvânt că al lui ar fi în siguranță...

Atunci intră domnița. Era înaltă, aproape cât Toma, și purta o rochie neagră cusută cu un fir subțire de aur în jurul gâtului și de-a lungul mânecilor care se încheiau strâns, deasupra încheieturilor fine. N-avea nici o podoabă în afară de un inel în filigran, cu o piatră mare de rubin ce azvârlea străfulgerări întunecate la mișcarea mâinii. Păru-i de culoarea spicului secerat îi stătea împletit într-o coadă groasă pe spate. În urma ei așteptau trei fete de casă îmbrăcate în negru, ținând în mâini tăvile cu bucate. Toma se ridică încet. Rămase în picioare fără să-și poată lua privirea de la chipul domniței care, pe lângă culoarea neagră a veșmintelor, arăta palid și tulburător. Ochii ei cenușii îl fixară o clipă cu tristețe și oarecare indiferență. Pe urmă făcu semn fetelor să așeze mâncarea.

– Domniță, spuse Vodă, dumnealui e Toma, *magister in diversis artibus*, întors de curând de la Veneția. Așa cred că sună titlul vostru, meștere, nu?

– Întocmai, Măria Ta.

Domnița îi întinse mâna albă. Toma puse genunchiul în pământ

și îi sărută degetele lungi, care se îngustau spre vârfuri. Mâna domniței era fierbinte.

– Șezi, magistre, îi spuse.

În mijlocul mesei, pe o farfurie prelungă de argint cu marginile bătute, aburea o știucă fiartă în vin, cu piper, alămâi și măslină. Mitropolitul binecuvântă.

– Neavând paharnic, zise Vodă, vei binevoi, meștere să iei credința vinului.

Toma veni în dreapta sa, îi turnă vinul în cupă și de acolo un deget, în cupa sa mai mică. Îl bău și se întoarse la loc.

– Nu ți-a fost teamă? întrebă Vodă.

– Nu mă tem decât de ceea ce nu înțeleg, Măria Ta.

– Și le înțelegi pe toate?

– Multe, dar puține totuși față de cele neînțelese.

– Atunci înseamnă că te temi de multe.

– E un adevăr pe care nu-mi place să-l mărturisesc.

– Ești cinstit cu tine însuși. Obişnuiești să fii și cu cei din jur?

– Încerc, Măria Ta.

– De ce te temi mai mult, meștere?

– De a nu putea lucra.

– Nu de moarte?

– Numai dacă mi-ar lăsa un lucru neisprăvit. Altfel, oricum, tot trebuie să vină odată.

– Nici de Dumnezeu? întrebă mitropolitul.

– Dumnezeu e frumusețea. De ce m-aș teme de frumusețe? Mai degrabă mă tem de Măria Sa. E mai aproape.

Vodă râse domol.

– Ziceam că nu știi să lingușești.

– Ba știu, Doamne, dar nu-mi stă în fire. Acuma am rostit un adevăr, nu te-am lingușit. Cu un singur cuvânt mă poți împiedica să-mi împlinesc rostul.

– Și ce ai vrea să lucrezi?

– Trebuie să zidesc o biserică. M-am întors cu ea în suflet.

Fetele care serviseră ieșiseră. Domnița Anca stătea dreaptă în

jilțul ei și mânca tăcută, ca și când nu i-ar fi auzit. La cuvintele lui Toma însă, îi aruncă o privire fugară și o sprânceană i se ridică ușor a mirare.

– Ești ciudat, spuse mitropolitul. Zici că nu te temi de Dumnezeu, dar vrei să-i înalți biserici.

– Sfinția Ta socotești că trebuie să zămislim numai din teamă?

– Acum să te văd, mitropolitule, zâmbi Vodă.

– N-am spus asta, se apără el. Dar, oricum, există o literă a scripturii...

– Totul atârnă și aici de locul din care privești pentru a ajunge la esența lucrului, Sfinția Ta.

– Așa e, își aminti Vodă. Cum e pilda aceea cu jilțul luminat dintr-o parte și umbrit din alta? S-au cam întunecat boierii auzindu-te...

– Dacă erau cu sufletul curat n-aveau de ce să se întunece. Iar cu pilda e așa, Măria Ta, că obiectele îndepărtate ni se par îndeobște întunecate. Dau un meșter pe nume Leonardo din orașul Vinci a descoperit că ele primesc în depărtare culoarea albastră. Dacă ne uităm de aici într-o zi senină în zare, vedem și noi pădurile și culmile cele de departe într-o culoare albastră. Totul e să știi la ce depărtare să te oprești și în ce unghi să te așezi ca să vezi culoarea cea adevărată a lucrurilor.

– Mă întreb, spuse Vodă care-l urmărise atent, la ce depărtare va trebui să stau ca să cunosc adevărata ta culoare, meștere.

– Eu, cred, Măria Ta, că ne aflăm tocmai la depărtarea potrivită.

– Ești și viclean, surăse domnul.

– Sau numai înțelept, adăugă mitropolitul. Sunt două însușiri care se confundă ușor. Îl vom vedea la lucru, Măria Ta, și ne vom încredința.

În realitate, Toma lua parte la toate acestea doar cu jumătate de ființă atent la sensul cuvintelor, conștient că o singură vorbă nelalocul ei ar fi fost destul ca să-l piardă cu visul lui cu tot. Cealaltă jumătate îi era acaparată de prezența domniței. De când intrase, prin majestatea-i plină de grație, îl făcuse să simtă o sfială pe care niciodată n-o cunoscuse în fața vreunei femei. Nu îndrăznește să stăruiască și numai în răstimpuri scurte se încumeta să-i arunce câte o privire fugară,

fascinat de delicatețea profilului și de cenușiul neobișnuit al ochilor ei, cald totuși datorită irizărilor lui aurii. După ultimele cuvinte ale mitropolitului, socoti momentul potrivit ca să i se adreseze. Își luă inima-n dinți, înciudat de ridicolul, din fericire numai de el știut, al acestei sfiei.

– Am auzit că și domnița Anca se îndeletnicește cu slujirea frumosului. Se vorbește prin târg de veșminte și odoare lucrate de Alteța Sa.

– Ca să treacă vremea, magistre, spuse ea și lui Toma îi păru obosită și tristă.

– Numai ca să treacă vremea, Ancuță? întrebă mitropolitul.

– Dar pentru ce altceva, unchiule?

– Gândeam că pentru slava lui Dumnezeu.

– Are oare nevoie slava lui Dumnezeu de biata mea trudă? întrebă ea. Apoi adăugă, cu o neașteptată însuflețire: Îmi pare rău că nu m-am născut băiat. Mi-ar fi plăcut și mie să ridic biserici în loc să înțep toată ziua cu acul, ascultând pălăvrăgeala unor găște...

– Păcatul trufiei, mormăi mitropolitul.

Fata îi aruncă lui Toma o privire scurtă înainte de a întreba:

– De ce le e îngăduit numai bărbaților să fie trufași?

Pe Toma îl copleși o bucurie amestecată cu teamă. Oare o supărare sau trufia lui îi plăcea?

– Când te aud vorbind așa, spuse mitropolitul, mă gândesc că o fi adevărat ce zice părintele Ieronim că i-ai răspuns.

– Ce zice?

– Că n-ai păcate să-ți spovedești fiindcă abia te pregătești să păcătuiești.

– E adevărat.

Lui Toma îi veni să râdă și ceea ce găsi ciudat era că și sub mustața îmbelșugată a mitropolitului i se păru a distinge un zâmbet. Doar Vodă o privea pe față întunecat, cu sprâncenele din nou încruntate.

– Și cu ce păcat te-ai gândit să începi? întrebă mitropolitul.

– Nu știu, unchiule, surăse Anca, mă ispitesc mai multe. Când am să-l aleg pe întâiul, am să te vestesc.

– Ai un fel ciudat de a glumi, spuse Vodă sec.

Toma fu bucuros să poată abate primejdia. Intervenii cu prefăcută nepăsare:

– Dacă Alteța Ta îmi poruncește, pot să-ți desenez niște modele cu totul noi.

Anca îi răspunse surâzând, cu o ușoară înclinare a capului:

– Îți mulțumesc, magistre poate că voi avea nevoie. În adâncul ochilor ei cenușii și dincolo de surâsul ei protocolar, Toma descifră un început de complicitate. Avu același sentiment ca și când ar fi reușit să facă încă un pas către un pisc abrupt.

– Ai putea să arăți ce poți începând chiar cu aceste desene, spuse Vodă. Niște modele noi ar putea înprospăta dragostea de lucru a domniței.

– Cât despre biserică, adăugă mitropolitul, ar trebui să vorbim cu logofătul Bubuioș.

– De ce cu el?

– L-am auzit spunând odată că, în locul mănăstirii risipite de cutremur de la Umor, ar vrea să ctitorească el alta, cu îngăduința Măria Tale.

Vodă își mângâie mustața.

– Hm... Vom mai vedea. Să ne arate întâi meșterul Toma ce poate. De la cele mai mici înspre cele mari... De o biserică tot nu se apucă nimeni acum, când ne aflăm în pragul iernii. Vom mai chibzui la primăvară.

– Până atunci i-am putea face planurile, îndrăzni Toma. Sunt multe de gândit și de pregătit la o zidire...

– Singur vrei să le faci toate?

– Măria Ta îmi vei îngădui să-mi aleg oamenii care socotesc eu. Puțini. Căci singur am să ridic totul, de la plan până la poleiala crucii și ferecătura cărților din strană.

– Îndrăzneala ta aduce a nesăbuiță sau a nebunie.

– Fără câte un dram de nebunie, Măria Ta, s-ar vădi foarte puține din cele ce fac măreția omului.

Vodă puse pe masă șervetul și se ridică:

– Văd că la toate ai răspuns. M-ai făcut curios. După atâtea

vorbe, poftesc să-ți cunosc și fapta. De mâine apucă-te de modelele domniței Anca. Între timp cercetează zugrăveala din paraclis. Se pare că a prins a se scoroji și va trebui zugrăvit din nou. Poate am să-ți încredințez ție lucrarea. Să vedem... Am să poruncesc să fii lăsat să intri și să ieși din cetate când vrei. Să te ații prin preajma mea, să fii gata la porunca mea: poate voi avea nevoie de mintea ta sau de limba ta învățată să împungă... Și să nu te înfumurezi și să-ți închipui că toate astea înseamnă cine știe ce. E cunoscut de oricine că domniții sunt schimbători ca vântul, că limbile prea lungi pot fi scurtate și multe altele care se pot întâmpla... Bătu din palme: Însoțește-l cu toată cinstea pe magistrul, îi porunci feciorului de casă.

Toma se înclină tăcut înaintea lor. Mai căută ochii domniței, dar ea privea peste creștetul său, undeva departe, cu o expresie rece, absentă, fără nici o urmă din complicitatea în care nădăjduse el. Piscul i se păru din nou îndepărtat.

Coborî puțin năucit, cu gândurile vraiste. Se simțea obosit de atâta încordare. În curte îl așteptau oștenii care-l aduseseră. Încălecară.

– La ce mai veniți, doar știu calea acasă?

– Porunca lui Vodă. Te-ar opri străjile și te-ar întoarce aici.

„Străji înseamnă rânduială și asta nu e rău, își zise el. Am să mă înțeleg cu Vodă și până la urmă vom fi mulțumiți unul de altul...” În spatele acestor gânduri însă, stăruia nemărturisită amintirea domniței Anca. Cu ea în suflet ajunsese acasă. Se dezbracă pe întuneric și se strecură în așternut. Simți deodată oboseala ca pe o plutire lină. În colțul lui, Marcu se ridică într-un cot.

– Mă gândeam că te-a închis de ai stat atâta, șopti el.

– Ți-am spus că nu mă închide. Dimpotrivă: am șazut la masă cu Vodă, cu mitropolitul Grigore și cu domnița.

– Ți-a încredințat Vodă biserica?

Toma nu răspunse imediat.

– Culcă-te, mormăi el apoi, că mâine avem treabă. E aproape ea și ziua bisericii.

Marcu se ghemui la loc. Oftă bătrânește și-și trase cerga peste cap.

III

Venise vremea nucilor și Toma își învăță ucenicul să pregătească uleiul pentru vopsele. Nucile noi trebuiau curățate de pieliță, apoi zdrobite și frământate până deveneau un fel de unt. Acesta se cerea spălat în șase ape și pe urmă lăsat să se așeze. Când uleiul ușor, cu ape sidefii, se alegea deasupra, urma să fie strecurat printr-un strat subțire de pâslă nouă. Treaba era migăloasă, cerea timp și răbdare, dar lui Marcu îi plăcea să hălăduiască după nuci prin livezi, împreună cu Mușa, îi plăcea să spargă nucile, să le despoaie de pielița străvezie, gălbuie, până rămânea lamura albă, fragedă și dulce. Anul fusese bogat în rod și se putea înfrupta în voie: rămâneau destui sâmburi și pentru uleiul meșterului.

Între timp, Toma își petrecea vremea la curte, între paraclis, în răcoarea și tăcerea căruia zăbovea îndelung, încercând să conceapă viitoarea zugrăveală, și între odăile domniței, căreia îi desena modelele broderiilor. Începuse un vâl liturgic înfățișând împărțirea cu pâine a apostolilor, dar ceea ce ieșise nu-l mulțumea, deși domnița și jupânesele erau încântate și însuși Vodă, căruia Anca îi arătase pânza desenată, își mângâiasc cu arătătorul mustața bălaie și mormăise ceva nedeslușit. Așa făcea doar când, din cine știe ce motive, voia să-și ascundă mulțumirea. „Tata a zis că-ți cunoști meșteșugul” îi spuse domnița a doua zi.

Lauda nu-l măguli. Știa și el că-și cunoaște meșteșugul și tocmai de aceea împărțirea apostolilor nu-l mulțumea. Era ceva cu mult sub adevăratele lui puteri. Pânza de in avea un joc al ei sub vârful subțire de cărbune și asta îi deforma ușor liniile desenului. Mai urma apoi drumul acului care va îmbrăca linia în fir și mătase,

îndepărtând astfel totul și mai mult de ceea ce începuse el. Broderia îi dădea sentimentul că pășește pe un teren alunecos, unde nu puteai fi sigur de nimic. Faptul că el n-avea decât rostul de a o începe, urmând s-o desăvârșească jupânițele care, vrând, nevrând, se îndepărtau mai mult sau mai puțin de ceea ce gândise el, îl rodea. Prefera, dacă era vorba de broderii, să rămână la motive pur decorative, fără a fi nevoit să povestească sfinte întâmplări. Ar fi vrut să-i deseneze domniței un model de rochie cum nu se mai văzuse și pe măsura frumuseții ei. Gândul îl bântui câteva zile la rând, însoțindu-l tot timpul cât desenă cele două șiruri de sfinți pentru un epitrahil. Într-o seară, după ce toți ai casei se culcaseră, nu mai putu răbda și voi să se apuce pe loc de rochia domniței. Răscoli prin lăzi, dar nu mai găsi pânză pentru desen. O sculă pe Mușa. Fata îi aduse niște pânză de in subțire și albă, care lui i se păru totuși prea groasă și prea aspră pentru un veșmânt princiar. A doua zi se abătu prin târg, printre secui cu arme și cu unelte de fier, printre negustori sași, armeni din Polonia și italieni din Levant. Nu află ce-i trebuia. Un croitor armean îi spuse că la mănăstirea Hagigadar trăsese cu carăle fratele starețului Asfadur, negustorul Serchiz de la Istanbul, care întotdeauna poposea aici câteva zile în drumurile lui spre și dinspre apus. Toma încălecă și porni în trap întins spre mănăstirea armenilor.

La marginea de miazăzi-apus a târgului, trecu pe lângă locul furcilor. Stătea de ploaie. Vremea era închisă, cu nori joși. Două trupuri atârnavă în ștreanguri, nemișcate sub cerul fără adiere. Nu le mai acopereau decât niște fășii de zdrențe. Tâlhari, căci numai aceia erau osândiți la rușinea ștreangului. Trecerea lui Toma stârni fâlfâitul larg al unor corbi greoi. Priveliștea îl întristă și-i întoarse gândul înspre dansul morții pe care-l văzuse zugrăvit în biserica de la Hrastovlje. O înfiorare asemănătoare îl străbătuse și atunci. Poposiseră în satul acela dintre munții Istriei o zi în drumul de întoarcere de la Veneția. În odăile hanului mărunț se aflau câteva icoane pe care Toma ceru îngăduința să le cerceteze mai îndeaproape.

– Dacă îți plac icoanele, îi spuse fata hangiului, pot să te duc în zori la biserică să vezi minunata lucrare a meșterului Janez.

- În zori plecăm.
- Atunci te duc acum.
- Nu ți-e teamă?
- Cu dumneata nu mi-e.

Avea părul nespus de bălai, aproape alb, iar arcuirea sprâncenelor părea trasă de cel mai subțire penel. Urcară dealul pietros din mijlocul satului. Pe cer se alungau nori, foșneau frunzele smochinilor și în răstimpuri scurte se ivea luna. Totul se învăluia atunci în ușoare pâcle argintii și trupul subțiratic al fetei devenea el însuși un abur străveziu. Zidurile înalte de piatră care înconjurau pe culme biserica erau albe. Împinseră poarta de fier și pătrunseră în curtea îngustă. Balamalele se tânguiră prelung. În biserică însă nu intră decât Toma. Două candelă ardeau pe masa altarului și la lumina lor pereții prinseseră viață. Se rezemă de un stâlp. Inima îi bătea nestăpânit, ca întotdeauna când se întâlnea pe neașteptate cu lucrarea vreunui meșter zugrav. Soarele și luna, chipurile sfinților, stângace, dar omenești, pasul grațios al cailor albi în mijlocul aceluia vârtej de culori calde... Și pe urmă, deodată, pe peretele de miazăzi, șirul jucăuș al scheletelor cu hârci rânjite și gălbui, cu coaste multe și oase lungi, purtând de mâini în pas de dans pe împărat și pe sărac, pe cămătar, pe cărturar ori pe copilul nevârstnic care încheia tristul șir, străduindu-se să țină pasul cu ceilalți. Pălpăirea candelă era îndestulătoare pentru ca oricine să-și poată da seama că șirul acela era viu, că se mișca pe zid tras mereu în aceeași direcție, în dansul fatal și fără capăt al scheletelor palide cărora le clămpăneau oasele. Mai ales acel sunet cumplit, de o veselie lugubră, îl înfioră pe Toma. Nu-i mai ajunsese aerul și ar fi vrut să iasă, dar o nouă descoperire îl țintui încă pe loc. De jur împrejur, din firițele lor înguste, îl priveau sfinții. Erau sculptați în lemn, nu mai înalți de o jumătate de braț, înveșmântați în aur și cu obraji roșii. Toma nici nu i-ar fi văzut poate, dacă n-ar fi simțit ațintiți asupra-i ochii lor cercetători, ochii lor întrebători, care se întorceau încet, urmărindu-i fiecare mișcare. Umbrele lor întunecau firițele în pragurile cărora stăteau și veșmintele largi, aurite, li se mișcau abia perceptibil în ritmul răsuflării. Perechile morții își urmau fioroasa dănțuire pe peretele unduitor și de undeva de foarte departe începu să se deslușească și

o muzică de tobe și țimbale. Se desprinse încet de stâlp și păși pe vârfuri, cu spatele înainte, înspre ieșire. Sfinții zâmbiră și porniră să plutească lin, coborând către mijlocul bisericii.

Curtea era pustie. Toma își petrecu mâneca peste fruntea brobonită. Fata îl aștepta dincolo de ziduri. Ședea pe un bolovan, privind satul adunat, cu ulițele lui strâmte, din vale.

- De ce n-ai intrat și tu? o întrebă Toma.
- Mi-e frică. Sfinții aceia sunt vii, n-ai văzut?
- Cum ai băgat de seamă?

– Bunicul e clopotar. Am venit într-o noapte cu el. Pe când trăgea clopotele, am intrat în biserică. De cum m-au văzut au coborât de la locurile lor și au pornit încet spre mine. Dacă nu fugeam, mă înconjurau. Dumneata nu i-ai văzut mișcându-se?

Toma ocoli răspunsul.

- Cum te cheamă? întrebă.
- Aliiana.
- Ai un nume frumos ca o alinare. Tu însăși ești o bucurie a firii, menită parcă anume să fii mângâiată de adierea asta cu mireasmă de migdali.

Fata coborî ochii și apucă încet înspre vale.

- E târziu, spuse. Ți-a plăcut lucrarea meșterului Janez?
- Da. E o lucrare de mare iscusință și meșterului Janez i se cuvine toată cinstea. Dar, vezi tu, stau și mă întreb, de vreme ce pe pământ mai poți întâlni păduri și stele și fete care se cheamă Aliiana și semeția munților și nemărginirea mării, mă întreb la ce bun să-i înspăimânți pe oameni și să le ții mereu dinainte chipul morții?

– Pentru că omul trebuie să cugete neîncetat la viața de apoi, răspunse ea cu o gravitate neașteptată.

– Nu zău?! exclamă Toma înveselit. Și la altceva mai bun nu crezi că ai avea de cugetat?

Ea nu păru să fi luat în seamă ironia. Răspunse cu aceeași seriozitate de copil întrebat de dascăl:

– Ba da. Sunt patru lucrurile de pe urmă la care e bine ca omul să cugete fără încetare.

– Care sunt astea?

– Moartea, judecata de apoi, raiul și iadul.

– De unde le știi tu astea?

– De la părintele Mișco.

– Așa? Ei bine, eu te mai pot învăța unul, cu nimic mai prejos de celelalte patru. Ba eu l-aș așeza chiar în fruntea lor.

– Care?

Toma o luă de mână. Se abătura de la cărare, apucând printr-o livadă. Se opriră în fața primei căpițe. Toma făcu un culcuș în fân. Fata râse cu înțeleș.

– Aici în fân se află acel lucru?

– Aici, spuse Toma și întinse brațele. Vino.

– Numai dacă mă iei dumneata. Singură nu se cade să vin.

O luă. O ridică și o așeză lin, ca pe un copil adormit, în culcușul de ierburi.

– Trebuie să tragem fân și deasupra, șopti el, că are să ne ude roua.

Se întoarseră odată cu crepusculul zorilor, înainte de trezirea celorlalți. O mai revăzu doar în clipa plecării. Stătea posomorât în șa, așteptând laolaltă cu ceilalți răcnetul de plecare al jupânului Fuchs, când ea se prelinse de sub un umbrar de viță. Se opri la scara șeii și-i întinse o floare albă de migdal. Toma își scoase bereta și luă floarea, dar fata se întoarse în han aproape fugind, ca și când i-ar fi părut deodată rău că i se mai arătase.

Era sigur că n-o va mai vedea niciodată. Floarea de migdal se uscaseră și, de-a lungul drumului, în treapădul fără odihnă al calului, se prefăcuse treptat în pulbere. Își amintise acum de ea pentru că vederea furcilor îl duseseră cu gândul la lucrarea înfricoșată a meșterului Janez și totodată la ea, cea care în acea noapte luminată stătuse în celălalt talger al balanței, trăgând mai greu și supunând spaima. Furcile cu duhoarea din preajmă și cu fâlfăirea lăncedă a păsărilor negre rămăseseră în urmă, dar el își mai simțea sufletul împovărat de liniște și tristețe. „N-am s-o mai revăd niciodată, își spuse, dar trebuie să-i rămân recunoscător pentru că ea, cum stătea acolo sub lună,

plăpândă și frumoasă, m-a făcut să mă întreb pentru întâia dată dacă se află undeva vreun temei pentru a înspăimânta oamenii. Oamenii se tem îndeajuns de nedreptate, de silnicie, de ciumă, de foc și foamete, de secetă, de diavol și de năvăliri ca să mai am și eu vreun drept să-i înspăimânt cu lucrarea mea. Oare pentru a-mi îngrozi semenii am trudit atâția ani să-mi învăț meșteșugul ori pentru a-i scăpa de spaime?”

Apucă pe un drumeag strâmt care cobora înspre mănăstire. Era așezată pe o movilă înaltă în mijlocul unei potcoave de dealuri pustii. Cine trecea pe drumul cel mare al țării, dacă n-o cunoștea, nici n-o bănuia. De departe, Toma văzu vreo douăzeci de hagioi răspândiți pe coasta dealului. Erau bătrâni și bărbați în toată firea, femei și chiar copii. Se târau încet, în genunchi, năzuind să ajungă sus, în pragul bisericii. Toma auzise că mănăstirea avea darul de a împlini dorințele, dar nu știuse că pentru asta se cerea un preț atât de mare. Își struni calul și rămase nemișcat, contemplând înfiorat priveliștea. Oamenii aceia se străduiau să urce pe un loc al obșteștii târări, căci iarba era acolo mai deschisă la culoare și mai fără vlagă, arsă de dorințele miilor de hagioi. De unde se afla, lui Toma îi părură mărunți ca niște insecte schilodite care se zbăteau încă să se salveze. În pustietatea aceea, sub cerul înnorat și în lumina cenușie a toamnei, cu vântul care bătea de peste dealurile goale, priveliștea era nesfârșit de tristă. Își îndemnă domol calul. Urcă la pas, ocolind dâmbul. În fața porții celei mari descălecă îngândurat. Aproape că uitase pentru ce venise. Îl readuseră la realitate cele cinci cară armenești cetluite, de la care fuseseră deshămați caii. Stăteau de-a lungul zidului, cu coviltirele și roțile grele colbuite. Din cauza lor, în spațiul strâmt dintre ziduri, slujitorii cu treburile lor, hagioi și monahii abia aveau loc.

Aflând că stă în fața unui curtean și zugrav al domniei, starețul Asfadur se înclină la rându-i curtenitor și-l pofti într-un fel de odaie de taină. Se aflau aici pretutindeni, pe pereți și pe jos, covoare adânci de culoarea întunecată a vișinei sau a cetinei ori în albastrul greu al cerului de la începutul unei nopți senine de vară, tăvi de aramă bătută, cruci și vase de argint în filigran îndelung migălit, icoane pe lemn în ulei, în culori luminoase, dar în care ochii Fecioarei și chiar

ai Pruncului erau învăluți în umbre întunecate, prevestitoare, care dădeau întregii încăperi un aer tainic și străin. Însuși starețul Asfadur, bătrân puternic, cu umeri lați și cu o barbă albă care-i cobora despărțită în două fuioare până la brâu, avea sprâncene stufoase, negre și gene negre și toată umbra aceea întunecată în jurul ochilor. Din cauza ei privirea îi era catifelată, caldă, dar, în spatele ei, Toma bănuia un alt fel de a gândi, poate mai înțelept sau poate mai șiret, poate mai adânc sau doar mai îndepărtat decât cel cu care era el obișnuit.

Li se aduse dulceață de chitre, cu lingurițe de argint, pe talgere de argint întruchipând frunze de smochin.

– E o cinste pentru noi, spuse starețul, ca un artist, un învățat și în același timp un curtean al Măriei Sale să treacă porțile lăcașului nostru. Noi întotdeauna, din cele mai vechi timpuri, am trăit în bună înțelegere cu domniile, ne-am cinstit și ne-am ajutat. Am temeieri să cred că și de acum încolo rânduiala aceasta înțeleaptă va rămâne neschimbată.

Vorbea cu siguranța de sine și cu degajarea omului care, neavând nimic de ascuns, se știe cu conștiința curată. Și totuși, când Toma îi spuse că nu se afla acolo în calitate de sol al domnului și că nu dorea decât să vadă cam ce ar putea neguța pentru meșteșugul său de la un negustor vestit precum era jupânul Serchiz, fața starețului se luminează dintr-o dată ca și când s-ar fi eliberat de o îngrijorare secretă. Fratele Serchiz tocmai se odihnea după zdroaba drumului, dar el îl va chema pentru că va fi o mare cinste să fie de folos înaltului magistru al curții. „N-are de ce și totuși se teme, își zise Toma după ce rămase singur. Se teme de domnie și e încă un lucru trist pe lângă celelalte să vezi un om mândru și cinstit, care în fundul sufletului său mai păstrează o sămânță ascunsă și vie de teamă...”

Negustorul Serchiz era scund și gras. Se înfățișa într-un veșmânt larg din brocart albastru de Veneția. Țeasta rotundă și pleșuvă îi lucea stins ca fildeșul în lumina îndulcită de culorile grele ale covoarelor. Doar ochii îi semănau cu ai starețului Asfadur, cu aceleași sprâncene bogate, negre și cu aceeași privire ce părea că vine de departe, ocrotită de umbre. Se arătă bucuros să-i slujească și în câteva clipe reveni

cu pânza subțire de Reims pentru desen. Dar în urma lui intrară și doi slujitori cu brațele încărcate, care umplură încăperea cu valuri de belicoasă italienească în fir de mătase și aur, cu sandal roșu de India pentru căptușeli, cu postav de Bruges și brocarturi de Lyon. Toma își trecu încet palma peste ele, bucurându-se de mângâierea și de jocul culorilor, dar mărturisi cu părere de rău că n-avea bani pentru asemenea țesături de preț cu care, de altfel, nici nu știa ce să facă. Singurul lucru care-l ispiti și pe care-l și cumpără până la urmă fu o cutie mică de mahon, încrustată cu măști de argint, în care se aflau stivuite mărunte plăcuțe de sidef ce se foloseau la împodobirea ferecăturii cărților sfinte. Plăți totul în zloți tătărăști pe care-i așeză pe marginea mesei rotunde dintre ei, ea însăși încrustată cu sidef. Serchiz păru însă că vrea să treacă peste asemenea clipă. Nu numără banii, nici nu-i privi măcar, lăsându-i neatniși în locul în care-i pusese Toma.

– Înainte de plecare, surâse starețul Asfadur, poate dorești, magistre, să-ți încredințezi o dorință mănăstirii noastre.

– Pentru asta trebuie să urc dealul la fel cu cei pe care i-am văzut când veneam înapoi?

Starețul îndepărtă brațele a neputință.

– Așa cere obiceiul locului...

– Atunci renunț, râse Toma. Nici o dorință nu poate să fie atât de puternică încât să mă facă să mă târâsc. Nădăjduiesc că nu te-am supărat, părinte.

– Aici nu încap supărare, magistre. Gândul omului trebuie să fie întotdeauna slobod ca pasărea cerului. Pasărea vine și se duce când vrea și se așază unde vrea și e făptura lui Dumnezeu. În înțelepciunea sa, Dumnezeu nu putea face gândul omului mai nevolnic decât o pasăre.

– Așa mi-am zis și eu, părinte.

– Dumneata ești un om mândru, surâse starețul, și eu te socotesc și un om fericit pentru că nu faci din mândrie o lance cu care să lovești în ceilalți, ci știi s-o prefaci într-o virtute.

Toma se înclină.

– Îți mulțumesc, părinte, pentru cuvintele pe care nu le merit.

– Înainte de a pleca, interveni Serchiz, te rugăm să binevoiești a înfățișa domniței Anca din partea noastră, în semn de credință și supunere, aceste dantelării de Cambrai, destule pentru a-și împodobi trei rochii de brocart sau de catifea.

Toma avu o tresărire de surpriză.

– De ce faci asta, jupâne Serchiz? Te desparți de o avere și nici măcar nu ești supus acestei țări...

– De țara aceasta mă leagă multe, magistre. Părinții noștri s-au învrednicit de mila și bunăvoința lui Ștefan Voievod cel Bătrân. Nădăjduiesc ca și nepoții noștri să se bucure de mila nepoților ilustrului domn, fie-i numele slăvit și odihna lină în depărtarea veacurilor. Fă-ne acest bine, înfățișând darul nostru umil Alteței Sale.

– Bine, jupâne. Să-l însoțesc și cu vorbe?

– Cu acele vorbe care să arate Alteței Sale credința starețului Asfadur, a mea și a tuturor celor de un neam cu noi.

Toma se îndreptă spre ușă. Pășea fără grabă, cu capul în jos, muncit de un gând. În prag nu-l mai putu răbda. Se întoarse spre cei doi frați care-l urmau tăcuți.

– De ce vă temeți de el? întrebă.

– Nu ne temem azi, spuse starețul Asfadur. Apoi frații se priviră o clipă surâzând și starețul urmă: Domnia ta ești un om de onoare, ne îngăduim să-ți vorbim deschis. Adevărul e că de la un domn, oricare ar fi el, nu știi niciodată la ce să te aștepți. Nimeni nu cunoaște clipa în care puterea începe să înăbușe înțelepciunea iar cel în care credea o țară se preface într-un nebun primejdios sau numai trist.

– Ștefan Vodă cel Bătrân a rămas cu toate astea un înțelept până la capătul zilelor sale.

Frații se înclinară cu mâinile încrucișate pe piept.

– Nădăjduim că și acest fiu al său va rămâne, surâse Serchiz.

– Înțelepciunea domnilor, spuse starețul, atârnă și de înțelepciunea curtenilor.

– E un sfat ocolit, părinte, sau un adevăr bun pretutindeni?

– E fluturarea liberă a unui gând, magistre.

– Așa e, magistre: doar un gând, întări și Serchiz în șoaptă.

Începea o ploaie mărunță când Toma se mai opri o dată pe culmea dealului. În depărtare se lăsau pe pământ pâcle alburii. Se mai vedea mănăstirea în urmă, cu hăgiii, mai mulți acum, fărâme negre, mișcătoare, trudind în urcușul lor. În față se zăreau iar furcile. Între umilintă și caznă, de jur împrejur, zărilor stăteau sure și goale. Toma își îndemnă calul.

Îl bântuiau gânduri mohorâte pe care le punea pe seama timpului întunecat. În mod firesc ar fi trebuit să fie mulțumit. Cunoscutese doi oameni înțelepți și cu vază, dobândise cea mai fină pânză pentru desen la un preț cinstit, iar cu dantelăria dăruită domniței de negustorul armean îi putea plăsmui o rochie uluitoare a cărei veste să ajungă până la curțile țărilor vecine. Zâmbi amar, în sine. Oare aici voise să ajungă când părăsise cetatea Veneției și pe meșterul Lorenzo? Rostul său devenise acum acela de a scorni veșminte pentru muierile curții? De a desena cusături pe care jupânițe vorbărețe le isprăveau în trei, patru, ba chiar în cinci ani? Își ridică ochii spre cerul de plumb. „Și biserica mea unde e? se întrebă. Mă aflu de atâta vreme întors și încă nici un semn, nici un început, numai vorbe...” „Pregătiri” zicea el, dar nu erau decât vorbe. Să vadă ce avea de gând marele logofăt în privința bisericii, să aștepte până se va fi liniști Vodă după lămurirea într-un fel a stării tulburi din Ardeal, să aibă răbdare până în primăvară, toamna tot nu-ncepea nimeni nimic, până atunci să gândească, să aibă totul limpede, lipsea doar fapta. Și la urma urmelor ce avea el cu Ardealul și cu involburările lui Vodă asupra săsimii? Avea o zi proastă, în care toate-i stăteau împotriva. Vedea totul în negru. Era poate vreuna dintre zilele nefaste de care n-avea cunoștință.

Străbătu târgul sub ploaia mărunță. Pe ulițele mărginașe porcii se încurcau în picioarele calului, scurmând prin tină. Mai încolo, printre ateliere și case negustorești, apa tulbure chiftea stropind sub pas printre bulumacii cu care era podită ulița. Înainte de a se lăsa în vale, spre a urca apoi către cetate, pe când se afla în dreptul bisericii Sfântul Gheorghe, un milog cu mâini subțiri și chircite se ivi pe neașteptate de sub bolta clopotniței și i se aruncă dinainte, în noroiul drumului. Păru-i sur atârna în lațe murdare, barba rară îi acoperea față

scofâlcită și gura-i urâtă ca o rană dezvelea câțiva dinți rupți, din care rămăseseră doar niște așchii înnegrite. Avea ochii gălbui cu pleoape roșii și trupu-i era învelit în câteva zdrențe soioase, cu nimic mai bune decât cele ale spânzuraților pe care-i văzuse Toma în drum. Calul sforăi, ridicându-se în două picioare.

– Meșter luminat, în lume lăudat, urlă milogul strident și fonfăit, mai vestit decât meșterii Kievului și Novgorodului, fie-ți mâna blagoslovită, mâna care zugrăvește, mâna care zidește, mâna care miluiește!

– De unde mă cunoști, mișelule?

– Luminăția ta ești meșterul iscusit care ai închipuit pe zidul hanului o frânghie minunată încolăcită într-un cerc. Cercul era înțelepciunea lumii, iar frânghia mintea luminăției tale care nu lasă nimic necercetat și prăvălit întru neștiință. Mă aflu dinaintea luminăției tale pentru că azi-noapte mi te-ai arătat în vis...

Toma îi azvârli un aspru care scăpără argintiu în aerul mohorât. Mâna ca o creangă răsucită a milogului țâșni scurt curmându-i zborul.

– Hai, lasă-mă să trec, n-am vreme de visele tale.

Calul frământa în loc noroiul drumului strâmt.

– Ba ai să m-ascuți, luminăția ta, bogdaproste, că eu sunt Andrăbuș nemernicul și mișelul și închinătorul la toate sfintele biserici ale răsăritului, acela pe care o lume întreagă, de la Kazan și până la Ohrid, îl ascultă pentru că știe să le talmăcească pe cele ce au fost și să le vadă pe cele ce vor fi. Azi-noapte ședeai pe o piatră pe malul unei ape învolburate și priveai la biserica ce se înălța dincolo și la care nu știai cum să treci. Atunci s-a arătat un oștean îmbrăcat în zale și cu coif de argint și ți-a făgăduit că-ți ajută, dar numai dacă întâi îl ajuți tu să omoare un oareșcare șarpe, dintr-o vale largă de dincolo de munții care se înălțau în stânga voastră și care șarpe nu murea de trei văleături și dacă nu murea se prefăcea în balaur cu solzi și tu, luminăția ta, n-ai apucat a-i răspunde căci atunci au prins a juca în jurul vostru crâsnicii cei născuți din trup de femeie ce-a preacurvit cu Satana...

Pe măsură ce vorbea, cuvintele i se îngrămădeau tot mai grăbite,

devenind aproape de neînțeles, ochii i se holbau și mâinile schiloade i se azvârleau înaintea smucit, ca niște gheare de zgrițor. Când aminti de crâsnici, o spumă albă prinse a-i bolborosi la gură, ochii i se dădură peste cap, lăsând să se vadă, fioros, numai albul, și ologul se izbi de pământ, zvârcolindu-se cu icnete urâte în tină, ca un șarpe călcat pe cap. Calul înspăimântat se azvârli în șanț și oamenii care se adunaseră între timp, atrași de glasul strident, tălăzuiră murmurând și făcându-și cruce. Toma dădu pinteni. Calul se smulse din mocirlă și apucă în galop la vale. „Trebuie să-ți fi pierdut de tot mințile ca să dai pinteni când cobori un deal...” Dar nu era de mirare, nimic nu mai trebuia să i se pară de mirare. Cine-i scosese pe mișel în cale tocmai lui și tocmai acum? Visul acela nebun, care semăna mai degrabă a prevestire, trebuia dat uitării pentru că altfel îl putea duce într-adevăr la nebunie. Căci în visul acela el și biserica lui se aflau despărțiți de o apă involburată și mai apoi de oștean și mai apoi de crâsnici. Dar toată neliniștea lui, toate întunecările sale din ultimele zile erau confirmate acum de vedeniile acestui mișel, cum să-l dai uitării?

Calul tropăi pe podul de peste șanțul cetății și asta aproape că-l făcu să tresară. În fața lui străjile vegheau pe zidurile masive și flamura țării, pe cel mai înalt turn, se zbuciuma mândră în vântul ce bătea în rafale din depărtările răsăritului. Acestea erau cele văzute și printre ele trebuia cu orice preț să-și afle și el locul. După ce trecu și a treia poartă, aruncă frâul primului oștean. Pe măsură ce suia scara înșurubată spre iatacul domniței, un neastâmpăr plăcut creștea în el ciudat. Începu să urce câte două trepte odată și atunci își dădu seama că în preajma ei se simțea la adăpost de spaime, că desenele menite a deveni cusături îi dădeau iluzia muncii, iar făptura domniței Anca îi dăruia bucuria de taină a frumuseții. Abia acum însă, îl fulgeră cu adevărat spaima și își zise că înnebunise de-a binelea. Trebuia cu orice preț să se smulgă din păienjenișul acesta nevăzut și dulce, ea era prea sus, iar el – el nu că ar fi fost prea jos, dar avea alt rost și, oricum, mai avea trebuință să-și simtă capul pe umeri, la locul lui. Cu toate acestea se bucură când o găsi singură și, punând un genunchi la pământ, luă mâna care i se întindea și sărută vârfulurile subțiri ale degetelor cu mireasmă ușoară de ambră.

– Unghiile Altei Tale, spuse el, prelungi ca sâmburii de migdal și străvezii, vorbesc despre statornicie și o anume îndârjire.

– Ridică-te, magistre, surâse ea. Nu mi-ai spus că știi să citești semnele mâinii.

– Știu, dar Altei Tale n-am să-i citesc.

– De ce?

– Pentru că s-ar putea să văd ceva rău și mă tem.

– Teamă ar trebui să-mi fie mie. Ție de ce?

Toma nu răspunse. Pășii încet până în fața ferestrei înguste. Afară ploaia urma să se cearnă tenace. Printre creneluri se vedea zarea mohorâtă. Din vale, răzbea vuietul pârâului.

– Te-am întrebat ceva, stăruie ea cu o inflexiune mai aspră.

– N-am auzit, spuse el fără să se întoarcă.

– Te-am întrebat de ce te temi tu.

Toma oftă cu tristețe.

– De data asta nu pot să-și răspund.

– De ce?

– Pentru că e mai bine să știu numai eu de ce mă tem.

– Se cade s-o știu și eu. La urma urmelor îmi ești supus.

Toma nu răspunse. Ochii îi rămaseră țințiți pe zarea cenușie. Doar sprâncenele îi tremurau ca într-un început de mânie. Îi auzi pasul ușor oprindu-se în spatele lui. Îi percepea răsuflarea precipitată, ca în preajma unei bucurii ori spaimă, aproape de urechea lui. Cu brațele încrucișate pe piept, Toma strânse încet pumnii, în așteptare.

– Și dacă ți-aș porunci să-mi spui?

– De ce ai face-o? E ceva ce ține de sufletul meu.

– Pentru că sunt curioasă. Sufletul tău nu mi-e supus? Îți poruncesc să-mi spui.

Nu glumea. Era o anume fermitate în intonația ei, din care Toma bănuie că abia se abținuse să nu izbească și cu piciorul în pământ. Se întoarse resemnat. Îi privi ochii cenușii și înțelese că-i va spune.

– Mă temeam de un singur lucru, de a nu putea lucra. Acum, de când m-am întors din apus, mă mai tem și de ziua în care n-am să-ți mai pot sta în preajmă.

Ea clipi de câteva ori repede, ca și când ar fi dat pe neașteptate peste prea multă lumină și buzele i se întredeschiseră ușor.

– Ce trebuie să înțeleg din asta? șopti.

– Nimic dincolo de ceea ce ai auzit.

Rămase nemișcată în fața lui, privindu-l în ochi, neștiind ce să răspundă și atunci el întinse încet mâna, și-i mângâie, abia atingându-l cu vârfurile degetelor, părul auriu de la tâmplă. Domnița reveni ca dintr-un somn. Făcu doi pași înapoi.

– Nu crezi că îndrăznești prea mult?

– Ba da. Alteța Ta mă va ierta poate, răspunse el grav și se apucă să desfacă dantelăriile pe care le adusese.

În clipa aceea, în tăcerea zilei pâcloase, repercutat de zidurile de piatră, azvârlit de-a lungul coridoarelor boltite și a scârilor răsucite, ajunsese până la el, ca de la mare depărtare, stins și totuși înfricoșător, un urlat cumplit, ce nu mai avea nimic omenesc în el, grozav în spaima și durerea lui atroce, ca urlatul de câine care adulmecă moartea. Anca își astupă urechile și închise ochii strângând pleoapele.

– Iar începe, strigă ea, de azi dimineață îl supun la cazne, nu mai pot, înnebunesc, du-te spune-le să înceteze că nu mai pot, nu mai pot să-l aud!

Lui însuși i se încrâncenase pielea. Năvăli în coridor, coborî bezmetic scări, izbi de perete ușa întredeschisă a camerei de tortură. De o grindă atârna cu capul în jos, gol, legat de glezne cu un lanț subțire care-i pătrunsese în carne, un tătar. Maestrul torționar, un țigan cât ușa, cu bustul gol, lucind de sudoare, trăgea un fel de ragilă cu colți de fier de-a lungul trupului celui osândit peste răni ce nu apucaseră măcar să se zvânte. Ajutorul său presăra sare pe urmele ragilei și urlatul tătarului devenise mai mult un horcâit înfricoșător de care vibrau zidurile. Șiroia sângele din el și, când se zbătea, țiganul îl izbea în cap cu piciorul încălțat în cizmă de iuft dat cu dohot. Un vornicel privea tăcut, rezemat de perete, cu brațele încrucișate.

– Isprăvește, Ciorsac! răcni Toma. Îl omori, tu nu vezi?!

Torționarul se opri uitându-se întrebător la vornicel.

– E porunca lui Vodă, magistre, spuse acesta, nu te amesteca.

S-au furat niște cai și au fugit niște robi tătari. Acesta e unul dintre ei. S-ar putea să fie înțeleși cu hoardele lor și să ne trezim cu ei peste noi. Și pe dumneata te încoardă mila!

– Domnița Anca m-a trimis. Nu mai poate suferi urletele astea.

– E și tare-n glas păgânul, zâmbi vornicelul. Dar n-am ce să fac, porunca lui Vodă e mai presus de a domniței.

– Am să mă duc la Vodă.

– Îl găsești la grajduri. Apoi îi strigă tătarului: Ei, ce faci bre, spui ori te mai scărmanăm odată?

Omul horcăi ceva neînțeles. De atâta stat cu capul în jos i se învinețise chipul și ochii stăteau să-i iasă din orbite. Pe Toma îl cuprinsese un fel de exasperare.

– Ce să zică, nu vezi că nu mai poate vorbi?! strigă el.

– Poate el, bătu-l-ar pustia de unde a venit! răsese vornicelul. Poate el, dar vrea să aibă timp ceilalți să scape. E tare de vârtute, ce-i al lui e al lui. Ia mai îndeamnă-l tu, Ciorsac.

Toma se răsuci în loc, odată cu noul urlat al tătarului. Ajunse la grajduri fugind. Vodă îl mângâia pe Paloș, calul său de credință, și stătea de vorbă tihnit cu Sașa Pestuhov, un rus bătrân și mărunț, cu ochi blânzi, albaștri, singurul căruia îi era îngăduit să-i poarte de grijă lui Paloș.

– Măria Ta, gâfâi Toma, poruncește să înceteze cazna tătarului!

– Te-a apucat mila, meștere? Îmi poruncești ce să fac?

– Iertare, Doamne, dar domnița m-a trimis să te rog. Nu mai poate îndura răcnetele aceluia nenorocit.

– Te-a trimis să mă rogi, dar tu mi-ai poruncit.

– E adevărat, Măria Ta. M-a tulburat vederea aceluia om care trage să moară sub ragila țiganului. Acela nu va mai putea vorbi în veci.

– Acela va vorbi, căci Ciorsac își cunoaște meșteșugul și e mândru de el, așa cum și tu ești mândru de al tău. Voi, artiștii, aveți suflete de femei...

Vodă se opri o clipă, privind-l atent, ca și cum ar fi descoperit la el ceva ce nu văzuse până acum, apoi strigă cutremurat de mânie, încât Paloș tresări sforăind:

– Dar lui și hoardelor lui le-a fost milă când au năvălit pe pământul tău și ți-au ars bucatele, și ți-au spintecat copilul, și ți-au siluit muierea, și ți-au luat în robie sora legată de ștreang, târâtă de-a lungul pustiei, laolaltă cu vitele furate?! Din doi pași veni în fața meșterului și-l apucă de piept apropiindu-și chipul crunt de al lui: Lor le-a fost milă, spune, zugravule?! șuieră el, cu dinții strânși. Ei nici nu cunosc cuvântul milă, ăștia-s mai răi și decât turcii, zugravule, și eu să-i iert?! Doar nebun să fiu!...

Îi dădu drumul și ieși în ușa grajdului. Făcu semn unui străjer.

– Poruncă, Măria Ta!

– Du-te la cămara muncilor și spune-i vornicelului să coboare cu tătarul mai afund, să nu i se audă răcnetele. Și după ce spune tot și-i va fi prins și pe ceilalți, să-i smulgă limba și să-i tragă pe toți într-o singură țeapă, cruciș, prin buric!

Se auzi tropăitul grăbit al oșteanului. Toma încremenise. Vodă începu să se plimbe gânditor, cu mâinile la spate. Se mai răcorise. Paisele proaspăt așternute pe jos îi foșneau sub pași.

– Oi, oi, se văită bătrânul legănându-și capul alb.

Vodă se opri lângă el. Avea o undă de zâmbet sub mustați.

– Oi, oi, tătucule, îi plângi și tu de milă păgânului! Aș fi vrut eu să vă văd, miloșilor, când v-ar fi vârât el țeapa într-un anume loc!

– Oi, oi, Măria Ta, așa este vremuri: acela mai tare, care mai iute de țeapă!

– Așa e, vezi? râse Vodă. Bătrânețea te-a făcut înțelept. Dar spune-mi drept, tătucule, tu ai văzut vreodată dreptatea?

Bătrânul clătină întristat din cap.

– Credința creștină este bună, stăpâne, e belșug de toate și mare este strălucirea și fala bisericilor, dar dreptate nu este...

Vodă își flutură mâna:

– Dacă dreptate nu este, atunci nimic nu este... Hai, meștere, se întoarse el spre Toma, avem de vorbit lucruri însemnate.

Până sus nu mai rostiră nici un cuvânt. Vodă se puse în jilt și îi făcu semn să se așeze.

– În jurul meu, începu el de-a dreptul, mișună mulți, dar

încredere n-am decât în trei oameni: în Grigore, în Toader Bubuiog și în tine. Grigore, cum știi, are destule cu cele ale bisericii. Logofătul e, cum să zic... i-a cam trecut vremea, nu mai e tânăr adică, nu mai ține la zdroaba drumurilor și a taberelor... mi-ai rămas tu. Porunca mea e să te pregătești cu toate cele de trebuință ca să mă însoțești ca brațul meu cel drept. Măine, înainte de miezul nopții, pornim cu oastea să luăm Ardealul.

Toma se sculă încet, uluit. Nu-i venea să creadă, nu știa ce să răspundă.

– Dar... Măria Ta... eu am de lucru... port în mine nu una, ci zeci de biserici...

Vodă îl privi lung, cu ochi de gheață. Toma așteaptă trăsnetul, să răcnească, să-l alunge, să-l străpungă sau măcar să-l dea pe mâna lui Ciorsac. Dar voievodul își descinse sabia, o azvârli în jilțul din care se ridicase și porni să se plimbe gânditor, dintr-un perete în altul, de-a lungul sălii în care începuseră să crească umbrele. Era puțin adus de spate și părea dintr-o dată obosit și înfrigurat. Într-un târziu îi vorbi fără să-l privească, dar blând, ca unui copil încăpățânat care trebuia luat cu vorba bună:

– Mi-ai spus odată că nu te temi decât de ceea ce nu înțelegi. Am să-ți lămuresc un lucru de care văd că te temi. Sunt singur și port răspunderea strălucitei moșteniri a tatălui meu. Toți, de jur împrejur, mă pândesc și așteaptă o clipă prielnică să smulgă ceva din binefacerile cu care Dumnezeu a dăruit acest pământ. Dacă se află la strâmtoare, nu se sfiesc să-mi ceară ajutorul, așa cum a făcut Ferdinand sau craiul Ianăș, dar, dacă m-ar vedea pe mine căzut la pământ și sfâșiat de câini, n-ar mișca un deget ca să mă scape, ba, de-ar putea, ar asmuți și mai mult câinii. Trebuie să mă apăr singur împotriva tuturor și în primul rând împotriva urgiei turcești. Pentru asta țara trebuie să fie mai puternică decât niciodată. De aceea vom lua Ardealul.

– Și înțelegerea cu Zápolya? îndrăzni Toma și glasul-i răgușit de emoție se auzi abia ca o șoaptă.

– Înțelegerea am s-o calc, răspunse Vodă cu aceeași blândețe. Am făcut-o doar ca să am un motiv să pătrund în Ardeal. Se opri

uitându-se la Toma cu ochii deodată strălucitori: Ai încercat vreodată să-ți închipui cum ar arăta Țara Moldovei și a Ardealului laolaltă, fătă nici un hotar între ele?

Îi puse lui Toma amândouă mâinile pe umeri și-l privi în ochi:

– Înțelegi acum? Am nevoie de ajutorul tău și tu ai nevoie de al meu. Ești meșter, dar aici nu te afli la Veneția și trebuie să fii și oștean. E un lucru pe care, dacă nu-l înțelegi, ești un om sfârșit înainte de a fi apucat să începi ceva. Îți făgăduiesc că după ce voi așeza țara așa cum poftesc, își voi da mână liberă s-o umpli de frumusețe și nu-ți vor ajunge zilele s-o faci. E bine așa, meștere? Apoi, cu glasul coborât până aproape de șoptă: Aș vrea să te socotesc prieten.

Toma aplecă fruntea.

– Te rog, Măria Ta, să te bizui în credința pe care ți-o dăruiesc.

Vodă dădu un pas înapoi. Chipul i se umbri iar.

– Îmi ajunge credința, spuse. La urma urmelor e lucrul cel mai greu de găsit. Acuma du-te și te pregătește.

Se întoarse în odăile domniței. Era îngândurat, trist și mai ales uluit: prevestirea milogului se împlinea mai curând decât ar fi gândit. Se ivise și oșteanul cu coif de argint și munții din stânga pe care trebuiau să-i treacă. Gura celui sărac cu duhul grăise încă o dată adevărul.

– Ce-a fost? întrebă domnița.

– Un rob tătar. L-au coborât acum în beci ca să nu-l mai auzi.

L-am rugat pe Măria Sa să-l ierte, dar n-a vrut.

– De ce să-l ierte? se miră ea.

– Credeam că Alteței Tale i-a fost milă. E, oricum, un om.

– Crezi că lui, în locul tău, i-ar fi fost milă?

– Nu știu, nu m-am întrebat.

– E bine să te întrebi.

Ridică pe mâini dantelăria ușoară, albă ca o spumă.

– Nu mi-ai spus ce e cu astea.

– Negustorul Serchiz și starețul Asfadur le trimit în dar Alteței Tale în semn de credință și supunere a lor și a celor de un neam cu ei, locuitori ai acestei țări.

– Sunt niște oameni de treabă. Și tata ține la ei. Să le mulțumești în numele meu.

– Mi-am îngăduit s-o fac și chiar să mă bucur înaintea Alteței Tale pentru că am găsit la ei și pâza subțire pe care voiam să-ți desenez un model de rochie nemaivăzut. Împodobit cu aceste dantele, veșmântul ar fi uluit orice curte a Europei. Închipuisem un model cu portocale argintii, așa cum se văd ele sub lună, și cu chiparoși pe un fond verde luminos, ca al mării în zori, cum am văzut-o eu când am trecut prin Capodistria.

– Cum sunt chiparoșii?

– Subțiratici ca plopii și întunecați ca brazilii. Și, tot ca acești arbori, gândesc.

– Gândesc?

– Da. Sunt arbori care-și cunosc rostul. Gândesc și, acolo unde se află, veghează sau ocrotesc. Chiparoșii deasupra unui țărm de mare sunt ca o dragoste: î-ți pot lăsa în suflet un dor nelămurit pentru tot restul zilelor...

Domnița se așeză cu mâinile împreunate pe genunchi. Înclină puțin capul înspre umăr și-l privi zâmbind, de jos în sus, cu un început de cochetărie.

– Și când ai de gând să începi rochia asta minunată?

De sub veșmântul lung de catifea de culoarea fragilor i se iveau condurii delicați, împodobiți în fir de aur.

– Asta numai Dumnezeu sfântul mai știe, oftă Toma. De acum am primit poruncă să fiu oștean. Măine noapte pornim să luăm Ardealul.

– Te ia și pe tine?

– Da.

– Se simte singur și în tine are încredere. Mi-a spus-o și mie într-o seară. Mă bucur. Ai să te întorci și ai să-ți împlinești toate gândurile. Acum te rog să veghezi asupra lui. Când e să-și înfăptuiască o dorință, e necugetat ca un copil. Și Ardealul e un gând vechi care nu-i dă pace nici nopțile. Și pe urmă să mă mărite cu domnul Țării Românești, oricare ar fi el, ca să se știe apărat dinspre miazăzi...

– Asta nu mi-a spus-o, șopti Toma fulgerat.
– A socotit poate că e o treabă de familie. Eu ți-o spun pentru că ai fost sincer cu mine și mă simt dator să-ți răspund la fel.
– Și Alteța Ta se va supune?
– Rostul domnițelor e să se supună, magistre, spuse ea cu tristețe.

Se ridică și-i întinse mâna.

– Am să mă rog pentru el și pentru tine, mai adăugă ea.

Toma se opri în prag.

– Se zice că Alteța Ta nu obișnuiește să se roage.

– Uneori o fac totuși. Când mi-e teamă. Noapte bună, magistre.

În noaptea aceea pătrunse în oraș Iștoc, bătrânul oștean de la cetatea Făgărașului. Călărea o gloabă răpciugoasă, cu copite late, căreia stăteau să-i iasă oasele prin pielea toată numai bube. În fața lui, de-a curmezișul șeii, oșteanul își ducea fata moartă. Nimeni nu-l opri și nu-l întrebă nimic pentru că nimeni nu-l văzu, deși trecu în mai multe rânduri printre străji. Pătrunse în curte, descălecă fără grabă și își luă fata pe umăr, ca pe un sac. Intră în casă, lepădă moarta la picioarele lui Toma și se rezemă cu spatele de ușă. Toma nu se miră pentru că îl aștepta. De el se temea cel mai mult. Scoase spada și se avântă, dar străpunse doar lemnul ușii. Oșteanul răsări nevătămat alături. „Nu-mi pasă de biserica ta”, rânji el. Când dădu să-l străpungă din nou, încrâncenat, spada i se îndoi în văzduh ca o lumânare deasupra focului. „Nu-mi pasă...” hohoti iar oșteanul.

Toma se așeză pe marginea patului, chircit, cu mâinile amortite și scăldat în sudori. Încă nu prinsese a se crăpa de ziuă. Afară, ploaia contenise. Noaptea mirosea a frunziș veșted și ud. Îi fu frică să se mai culce și se apucă să-și gătească straiile de oaste. Alături, Marcu dormea senin.

*

Când intrară în Prejmer, toamna era în toi. Pe culmi străfulgerau în soare întâiile zăpezi, iar sub ele, până în șes, pădurile își lepădau

frunzișul. Pentru că porțile nu i se deschiseseră deîndată, Vodă porunci să se ardă satul. Toma încercase să-l înduplece. Oamenii erau sărmani și fără vină, nu era drept să ispășească pentru nesupunerea și înfumurarea unor burgravi.

– N-am timp, răspunsese Vodă, uitându-se întunecat către crestele munților. Vine iarna, n-am timp să mă aplec peste necazul fiecăruia.

Ostașii puseră focul către miezul nopții, din mai multe părți odată. Pălălăi înalte flutură năvalnice, mult timp, asupra beznei. Mireasma veștedă a pădurilor fu risipită de duhoarea grețoasă de păr pârlit și zdrențe arse. Puținii oameni care rămăseseră în sat pribegiră spre munți. Urlau câinii și în răstimpuri câte un răcnet de muiere pe cale de a fi supusă de vreun oștean spinteca noaptea, sălbatic și deznădăjduit. Grinzi se prăbușeau trosnind și de fiecare dată uriașe roiuri de scânteii însângerau preajma.

În zori se înalță pe zid flamura albă. Poarta cea mare se deschise. Grosul oastei rămase în afara zidurilor, unde și tăbărâse de cu seara. Vodă intră în cetate însoțit doar de o parte din călăreții care alcătuiau garda sa.

Noaptea următoare se lăsă peste viermuiala oștilor. Voievodul îngădui să se înjunghie pentru cină din vitele învinșilor și pofti la masă pe cei câțiva burgravi care rămăseseră în cetate. Bucatele fură aduse de înseși soțiile acestor meșteri de treabă care se arătau acum supuși și vorbeau cu dulceață, sperând însă în taină la ajutorul brașovenilor. Cum ședea pe lavița de lemn din fruntea mesei, Vodă cuprinse cu brațul, ca într-o glumă, coapsele femeii care-i turna vinul negru în cana de porțelan. Prin fustele ei multe și înfoiate simți un trup subțire și prelung pe care îl bănuie nesupus, zvâcnitor și rece, ca de păstrăv.

– Care dintre cinstitele obraze aici de față e soțul domniei tale? o întrebă el cu ton de ușoară glumă, privind-o de jos.

Femeia avea pielea albă și ochi mari, de un negru întunecat, ca ai ciutelor. De sub boneta scrobită de dantelă îi ieșeau câteva șuvițe încrețite, roșcate.

– Soțul meu nu e de față, Majestate, șopti ea cu un aer vinovat.

– Dar unde e?

– E printre cei care au fugit în cetatea Braşovului.

„Spune adevărul, gândi Toma în clipa aceea, cu toate că asta ar putea-o pune în primejdie. Dar poate că îi place asemenea primejdie și o caută și a simțit că a pus ochii pe ea...”

– Asta înseamnă că e un fel de trădător, râse Vodă, și se cuvine ca domnia ta să ispășești pentru el ori să te lezezi de el.

– Cum va porunci Majestatea Voastră, surâse ea.

Se răsuci ieșind din înlănțuirea brațului și se amestecă printre celelalte femei care roiau în jurul mesei.

– Știe să se descurce, murmură Vodă, mai mult pentru sine.

Privi în jur. Nimeni nu părea să fi băgat de seamă întâmplarea. Burgravii începuseră să se îmbete și arătau împăcați cu soarta. De altfel el însuși se simțea puțin amețit, ațâțat de trupul acela cu pielea ca laptele și păr aprins. Și-l închipui despuiat de pieptare și panglici, de dantelării și fuste și deodată nu mai suportă rumoarea mesenilor, obrazele lor rotunde și roșii, vorbăria în gura mare, aruncată peste ciozvărte reci și coji de pâine, râgâielile și începuturile îngălate de cântece. Se aplecă înspre Toma care-i ședea de-a dreapta, întunecat și tăcut.

– Să-mi afli cămara în care înnopteză jupâneasa asta și dacă e singură.

Meșterul nu răspunse.

– Ai auzit?

– Am auzit, Măria Ta, spuse el fără să-l privească.

Avea un fel de silă în glas, pe care voievodul o simți.

– Sunt obișnuit să mi se răspundă, zise el cu o voce înfundată în care mocneau amenințări nerostite.

– Sunt obișnuit ca aceia cărora le slujesc să-și țină făgăduiala, răspunse Toma abia mișcându-și buzele.

Își vorbeau fără să se privească, încât în zgomotul din jur nu se auzea nimic din ce-și spuneau. Cuvintele li se rosteau înăbușite de o neașteptată dușmănie.

– Ce vrei să spui? întrebă Vodă.

– Mi-ai poruncit să te însoțesc ca brațul cel drept în cucerirea Ardealului, nu a muierilor.

Domnul râse scurt și fără veselie.

– Crezi, magistre, că ea nu ține de Ardeal?

– Măria Ta, îngăduie-mi să mă ridic.

– Ridică-te, dar nu uita ce am poftit.

Pășii grăbit prin coridoarele întunecate ca și cum ar fi vrut să prindă pe cineva din urmă. Urcă treptele piezișe. În bezna de pe muchia zidului îl izbi vântul înghețat, năpustit din văile dinspre miazănoapte. Mirosea a zăpezi. O strajă se desprinsese ca o umbră din golul unui crenel. Își apropie fața la un deget de a lui, apoi îi făcu loc, respectuos și uimit.

– Domnia ta erai?!

– Eu.

„Toți te cunosc, își zise cu un fel de amărăciune mândră. Dar nimeni nu-ți zice „meșterul”, poate au și uitat sau nici n-au știut vreodată că ești meșter, ce ai făcut până acum ca să le arăți cine ești cu adevărat? N-ai de ce să te miri că toți îți zic căpitan și că o fac cu un soi de îndoială pentru că nici ei nu te socotesc căpitan de-adevărat, ci mai mult un vântură-lume din cei ce cutreieră pe la curțile domnești, dar îți zic așa pentru că trebuie să-ți spună într-un fel și să-ți afle un loc, fără să le treacă prin minte că ești meșter și că singura ta dorință e să fii socotit meșter...”

Se îndepărtă de străjer și se rezemă de un colț de zid, deasupra golului și a nopții. Ca întotdeauna când se afla la îndoială, vorbea în gând cu sine însuși, ca și când ar fi fost doi. Asta o învățase de la magistrul Baptista, încă înainte de a apuca drumul Veneției: „Când ți-e silă de tine și te îndoiești de ce ai făcut și de ceea ce ești, desparte-te de tine însuși și judecă-te cinstit și fără milă, cum ai judeca un dușman. E ca și cum te-ai elibera de o povară pe care ai dus-o mult timp: o așezi alături și o privești și-ți dai seama de ce ți-a fost atât de grea și chibzuiești ce să mă lași din ea ori cum altfel s-o așezi ca să-ți fie mai ușoară...”

Vântul zburătăcea fulgi răzleți. Le simțea atingerea pe buze și

pe față. Îl pătrundea treptat frigul, dar se pedepsea cu nemișcarea și cu ochii mari deschiși în noapte. Asta îi făcea bine, ca o penitență pe care singur și-ar fi impus-o, pentru că se simțea vinovat fără să-și poată lămurii de ce anume.

„Ce ai făcut ca să le dovedești cine ești? Ai desenat cusături pentru o domniță care-ți tulbură necuviincios gândurile și limpezimea de care sufletul ar avea nevoie pentru adevăratele înfăptuiri ale meșteșugului tău. Pentru asta nu poți cere nimănui să te numească meșter. Și ce ai mai făcut? Ai zugrăvit o icoană cu sfântul Haralambie supunând ciurma, ca să alungi spaima de un copil. Nimeni din afara casei tale n-a văzut-o, nici n-ai dus-o încă s-o sfințească, și singura ta mulțumire e că Marcu crede în puterea ei, așa cum de altfel tu însuți crezi. Dar să fiu drept cu tine, meștere: n-ai zugrăvit-o numai pentru Marcu, ci și cu gândul ascuns de a apăra casa de o a doua venire a molimei care ți-a ucis mama. Te muncește teama grozavă că s-o fi sfârșit tocmai într-una din nopțile când tu, în cetatea de pe ape, te desfătați în îmbrățișarea vreuneia dintre fetele acelea cu vâl galben și cu trupul mirosind amețitor și tare a pulbere de Cipru. Ai sperat că ai scăpat de asemenea spaimă zăbovind la mormântul ei, dar, de când te-ai întors, n-ai făcut-o decât o dată, fiindcă ți-ai dat seama cu deznădejde că și de-ar fi să înnoptezi acolo, rezemat de crucea ei, tot nu mai poți ajuta cu nimic, tot nu mai poți schimba nimic. E și aceasta o vină ascunsă pe care ți-o însușești și, uite, nu pot judeca dacă ai sau nu vreun temei pentru asta. De când te-ai întors, doar bătrânului i-ai făcut o bucurie, fiindcă te știe ajuns în preajma domniei. Acum are să se stingă împăcat. Dar tu, tu însuți ești încredințat oare cu adevărat că această apropiere îți va ajuta să te împlinești? Ai ajuns brațul său drept, așa cum ai visat, așa cum ți-ai jurat aproape să ajungi, dar el nu ți-a pus în mâna acestui braț nici penel, nici mistrie, ci sabie, iar tu te-ai supus, părăsindu-ți rosturile. De ce ai făcut-o, răspunde drept și nu-ți întoarce ochii... Nici tu nu știi, poate pentru că ești aprig numai în vorbe, dar în fapte ești un laș, te temi de mânia lui, te temi să nu pierzi ce ai dobândit, te temi să nu-ți spulbere cu un cuvânt până și nădejdea acelei zidiri ce-o porți în tine, te temi – și poate nu în ultimul

rând – așa cum i-ai mărturisit și ei într-o clipă de slăbiciune – că n-o să mai ai bucuria s-o vezi și să-i săruți vârfurile degetelor. Ori poate că nu te-ai răzvrătit fiindcă ai început să-l iubești, meștere, ce zici? E nebun și necugetat, dar ți-l simți aproape pentru că nutrește visuri amețitoare, asemenea visurilor tale și pentru că îl vezi singur și neînduplecat, înconjurat de mărunți care nu-s în stare să-i priceapă gândul, dar i se gudură și-l ling, îi arată doar fața frumoasă a lucrurilor și-i ascund adevărul, gândind că-i fac voia, în timp ce rod la temelia jilțului său, neobosiți și tenaci ca niște carii. El crede în ceea ce face, meștere, asta e virtutea lui cea mai de seamă și cu asta ai descoperit și temeiul dragostei pe care i-o porți. Pentru credința lui multe i se vor ierta și credința lui, asemenea credinței tale, îl înalță cu un stat de om deasupra tuturor celorlalți care nu-s decât niște saci de măruntaie. Așa... Ajungem să ne limpezim, meștere Toma. Să mergem atunci mai departe. Dacă așa stau lucrurile și te simți legat de el ca printr-un blestem, de ce nu te grăbești să-i împlinești porunca? Poate că s-a ridicat de la masă și așteaptă acum, mușcându-și zăbala în camera lui, să-l duci în iatacul femeii aceleia cu pielea ca laptele și glezne subțiri...”

Gândul îl crispă ca un sloi de gheață strecurată de-a lungul spinării și atunci se desprinsese din beznă umbra. Nu venise de nicăieri, ci se întrupase acolo, în fața lui, ca și când aerul nopții s-a fi îngroșat. Purta chipul lui, pelerina și sabia lui, până și agrafa de argint cu piatră de ametist care îl ferea de beție, oricât ar fi băut. Era ca și când s-ar fi privit într-o oglindă întunecată și în același timp se simți ușor, aproape imaterial. „Îl urăsc, spuse încet Toma cel întrupat din noapte. Îl urăsc cumplit în clipele astea, aș vrea să-l apuc pe piept și să-l izbesc de zid, și să-i arunc în față toată sila pentru un domn care nu știe prețui credința unui meșter și a unui oștean și-l supune umilinței.” „Îl urăști, răspunse Toma cel adevărat, zâmbind răutăcios, dat te temi de ura ta pentru că altfel n-ai înghiți umilința, ci te-ai răzvrăti, ai pleca, drumurile sunt ale lumii și alte tale, nimeni nu te împiedică, lasă-l în plata Domnului, caută adăpost la Sibiu, ai fi ținut în cinste și nici un mai mare nu ți-ar porunci să-i aduci muieri în așternut... Dar n-ai

să pleci pentru că n-ai putere să zdrobești biserica ce-o porți în tine. Ți-a crescut în suflet treptat, ți-a înfrumusețat fiecare dimineață cu o nădejde, pentru ea ești gata la orice mârșăvie și ai să-l împreunezi și cu jupâneasa sasului, ceea ce, la urma urmelor, nu e decât o mârșăvie mărunță pe lângă altele mari pe care ți le-ar putea cere și pe care mă tem că le-ai face...” „Nu le-aș face și n-am s-o fac nici pe asta, nu pentru că mi-ar păsa cine știe cât de sas ori de nevestă-sa, ci pentru că mă umilește pe mine.” „Ba ai s-o faci: nădăjduiești să luați Brașovul și să vă întoarceți, iar el să-ți încredințeze zidirea. N-are rost să-l ridici tocmai acum împotriva ta: te-ar purta cu vorba, te-ar încolți, te-ar pândi, te-ar amâna, te-ar împinge încet de-o parte, până la urmă ți-ar lua poate și capul. Decât asta, mai bine te-ai hotărî și apoi apuca acum, pe loc, drumul apusului...” „Asta nu mai pot”, murmură celălalt cu atâta resemnată tristețe, încât el însuși se simți copleșit de jale. „Nu mai poți, e adevărat, cum ieși dintre Suceava și Dorne te simți ca un molid dezrădăcinat. Dar atunci trebuie să te supui. O faci întru împlinirea, în cele din urmă, a rostului tău.” „Și întru umilința și netrebnicia mea. Nu pot...” „Și totuși ceva trebuie să faci. Vremea trece, te-a pătruns frigul, Vodă te așteaptă. Ce poți să faci? La Făgăraș ți-a fost ușor, ai folosit spada. Dar acum? Sfatul meșterului Lorenzo se dovedește neputincios. Cum să ucizi, pe cine să ucizi?”

Celălalt nu mai răspunse. Din bezna de sub ziduri se auzi tropot de cai și glasuri de oșteni care se întorceau de undeva. Întruchiparea lui deveni tremurătoare și se șterse încet, făcându-se una cu noaptea. Rămase o vreme cu ochii pierduți în întuneric, în locul unde stătuse celălalt. Deodată își percepu iar trupul, greu, împovărat de neliniști. Fruntea îi era fierbinte și și-o șterse cu dosul mâinii de fulgii care se topiseră pe ea. Se întoarse încet, apucând spre scări, pipăind fiecare pas cu vârful cizmei. Era puțin buimac, nu-i venea încă să creadă că stătuse de vorbă aievea cu el însuși și tresări copilărește când auzi glasul străjerului:

– E totu-n rânduială, căpitane?

– Da, așa pare...

Oșteanului îi era urât acolo, singur, și ar mai fi stat de vorbă. Se

bucurase când îl văzuse pe Toma urcând chiar dacă se dovedea închis în sine și fără sămânță de vorbă. Dar într-o cetate străină nu poți să știi ce duhuri hălăduiesc noaptea și, decât singur, te simți mai la-ndemână chiar în tovărășia unui om care nu vrea să știe de tine. Încercă să-l mai rețină.

– S-ar zice că se strică vremea, spuse nefiresc de tare, cu o veselie silită.

– Mai bine vremea decât vremurile, murmură Toma abia auzit și începu să coboare cu băgare de seamă treptele înguste, piezișe ca o fântână în fundul căreia s-ar întrevedea o zare de lumină.

Pe femeie o întâlnește pe coridorul boltit care ducea la cuhniile joase și afumate. O chema Catarina și era soția lui Iörg Weiss, întâiul meșter curelar al cetății. Casa ei, ca și a celorlalți meșteri și jupâneși, se afla în așezarea ce fusese arsă. Între zidurile cetății se trăsese doar spre a se pune la adăpost din calea primejdiei și de aceea n-avea nici o încăpere a ei, fiind silită să doarmă laolaltă cu alte femei. Locul era strâmt și răcoros, conceput pentru vremuri de cumpănă ca acestea, mirosea pretutindeni a pulbere, a piatră și a zeamă de curechi, încât îi venea să-și ia lumea în cap și prietenele ei trebuiseră de două ori până acum s-o oprească aproape cu sila ca să nu lase totul baltă și să se întoarcă spre a-și pune iar casa la rând.

În timp ce i le spunea toate astea cu un elan ciudat, nestăpânit, ca și când abia ar fi așteptat să-l întâlnească pentru a i se destăinui, Toma îi contempla pielea care părea și mai albă sub lumina săracă a făcliei și pieptarul negru de catifea, strâns bombat cu șnur roșu de mătase peste un piept încă tânăr. Avea dinți regulați și mărunți, la fel de albi ca și pielea și buze pline, ispititoare, de culoarea măcieșelor abia aflate în pârg.

– Totuși, spuse Toma, Măria Sa vrea să-ți vorbească. Vei binevoi atunci să mă însoțești la iatacul Măriei Sale.

În ochii întunecați ai femeii scăpără o lucire fugară despre care nu-și putu da seama dacă venea din spaimă sau din bucuria triumfului. Pleoapele îi coborâră imediat, cuviincioase și pudice. Cu o mână își îndepărtă, mai mult în joacă, de pe frunte, o șuviță roșcată ca blana veriiței.

– Sper că nu urmărește nimic necuviincios, murmură ea privindu-l scurt pe sub sprâncene. Eu sunt o soție cinstită.

– O soție cinstită și singură care era meritul de a fi trezit interesul unui voievod cinstit și singur, răspunse el grav, străduindu-se să înăbușe ironia care mustea din cuvinte.

– Se cade oare să primesc? întrebă ea cu glas mic.

– A nu primi, doamnă, ar însemna să jignești providența care ți-a hărăzit prilejul de a te întreține cu unul dintre cei mai străluciți crai ai acestui veac.

Cel puțin în ultimele cuvinte credea și le rosti cu o convingere care păru să i se transmită și ei.

– Domnia ta ești un cavaler, spuse ea după o clipă de ezitare, și primesc această invitație pentru că am încredere în cuvântul domniei tale.

Ar fi ezitat poate și el dacă nu i-ar fi surprins în ochi o lucire de cochetărie. Așa însă, se înclină grav, cu mâna la inimă:

– Ai cuvântul meu, doamnă.

Ea îi întinse cu grație mâna albă, el i-o luă pe vârful degetelor și porniră așa, alături, fără grabă, cu un pas de o ușoară solemnitate, ca într-o sală de bal.

După cum bănuise, voievodul începuse să-și piardă răbdarea. Se plimba dintr-un perete în altul și pintenii i se auzeau zornăind până în coridor. La intrarea lor se opri cu chipul bălai, brusc înseninat.

– Fii binevenită, doamnă, spuse el.

Catarina se înclină îndoind ușor genunchiul.

– Cu ce pot fi de folos Majestății Voastre?

– Cu multe, doamnă, cu multe. Deodată izbucni în râs: Dar întâi să-mi spui dacă te-ai hotărât să te lepezi sau să ispășești.

– Îngăduie-mi, măria Ta, ca înainte de a auzi răspunsul să mă retrag. I-am dat cuvântul meu că cinstea ei nu va avea de suferit.

– Nici nu va avea. Ce are a face cinstea cu dragostea? O știe și ea prea bine, e destul să te uiți la ochii ei de șerpoaică și să-ți dai seama că știe, cine te-a pus să-ți dai cuvântul așa, din senin? Nu te știam nesăbuit.

– Ea mi l-a cerut, iar eu i l-am dat întru slava Măriei Tale.

– Iar înțepi cu limba, meștere? râse scurt domnul, apoi redeveni deodată sobru. Poți să te retragi. Ți s-a așternut și ție aici, ca să mă veghezi, dar acum ai să-ți afli culcuș în altă parte.

– Am să mă încolăcesc pe prag, Măria Ta.

– Meștere, te întreci cu gluma, spuse Vodă cu voce surdă.

Cu un semn scurt îi arătă ușa și în aceeași clipă strânse între degete flacăra lumânării de pe masă.

Toma rămase nemișcat în coridor. Din încăperea pe care o părăsise nu răzbi nici un zgomot, nici un țipăt. De la o vreme plecă. Tăcerea aceea, ca și când Vodă ar fi rămas singur acolo, îl făcu să se simtă cu conștiința mai împăcată. Mai stăruia doar neliniștea stârnită de ultimele cuvinte ale domnului. Avea dreptate, se întrecuse cu gluma și asemenea lucru putea fi plătit scump. Era bine să se învețe odată pentru totdeauna să își învârtească de zece ori limba în gură înainte de a scoate o vorbă. Rostul lui era să făptuiască cu mintea și cu mâinile, cu cât vorbea mai puțin, cu atât mai bine. A țese vorbe era treaba curtenilor neînstare de altceva: cu ajutorul vorbelor se ridicau și tot de pe urma lor își pierdeau jilțul, dacă nu chiar capul. Rămânea de văzut în zori, după chipul și glasul voievodului, dacă desfătarea nopții îl ajutase să uite înfruntarea, ori dacă o pusese la inimă unde o clocea într-ascuns spre a o vădi la ceas prielnic.

Toți câți se aflau în cetate știau că dormea în aceeași încăpere cu domnul, spre a-l apăra la nevoie cu trupul său. Ar fi fost o lipsă de tact și neghiobie să se apuce să-și caute în văzul lumii un culcuș. Se strecură în grajd și se întinse în iesle, sub botul propriului său cal. De prin alte cotloane îndesate cu paie se auzeau horcăiturile unora care adormiseră mai de mult, răpuși de osteneală ori de vinul turbure și acru al locului. Rămase mult timp cu ochii deschiși în noapte. Ieslea îi amintea de spaimile lui Marcu de pe când acesta dormea în grajdul hangiului, de aici rămase cu gândul acasă, mai ales la bătrănu-i tată căruia teriaca venețiană cu care încercase să-i aline zilele nu-i prea ajuta. Pe urmă se întoarse iar la Vodă și la mânia pe care i-o stârnise. Judecă întâmplarea mai liniștit și mai rece. N-avea de ce să se teamă:

voievodul se aprindea repede, dar nu ținea mânia. Aveau nevoie unul de altul, se zădărau, dar nu s-ar fi nimicit. Era bine totuși să nu întindă coarda prea mult, căci orice coardă, oricât de tare, sfârșea prin a se rupe odată...

Ar fi jurat că nici nu ațipise măcar, dacă nu s-ar fi trezit buimac, încercând să sară din iese, încurcat între hamuri și grinzi. Căii sforăiau scurmând neliniștiți, iar de afară se auzea zgomot de arme și de voci întăritate care cereau să intre, dar se loveau de împotrivirea străjilor.

Toma își scutură paiele de pe veșminte, își trecu degetele prin păr și-și puse bereta. Din mers își încinse sabia. Afară încă nu începuse să se crape de ziuă. Culese un pumn de zăpadă proaspătă, afânată, pe care și-o trecu peste față. Când se ivi sub bolta porții arăta iar odihnit, frumos și mândru și vacarmul se stinse ca prin farmec.

– Ce este?

Îi împinseră înaintea un om mărunț și firav care privea înspăimântat de la unul la altul.

– Au adus o iscoadă, căpitane, și vor s-o ducă la Vodă.

Omul fusese adus de vreo douăzeci de ostași, în frunte cu Mihu, pârcălabul de Hotin. Toma zâmbi subțire privind chipul negricios și sprâncenat al pârcălabului.

– Atâta putere pentru o biată iscoadă? Întrebă el încet și fără a-i da răgaz pârcălabului să răspundă se întoarse spre prins: Cine ești dumneata?

– Sunt Weiss Iörg, întâiul meșter curelar al cetății, luminăția ta.

Avea un cap mare și pleșuv, cu o frunte boltită de sihastru, de sub care priveau spăimoși ochii triști și întrebători. Pe Toma îl învălui un fel de înduioșare, ca o adiere caldă.

– Ce e cu dumneata?

– Am fost trimis la Brașov după ajutoare încă înainte de venirea domniilor voastre. Dar n-am primit ajutoare și acum m-am întors. Acești cinstiți oșteni pot sta mărturie că m-am întors singur prin noapte, fără nici un însoțitor.

– Singur, dar cu gând ascuns. Am mai văzut noi asemenea miei blânzi, strigă pârcălabul Mihu.

– N-am nici un gând ascuns, luminăția ta.

– Atunci de ce te-ai întors? întrebă Toma. Nu știai că e primejdios și că vei fi bănuțit?

– Știam, dar am auzit că ați ars satul. Mi-e aici femeia și tot avutul, nu puteam sta acolo fără nici un rost.

– Vorbe de adormit copiii, se înfurie Mihi. Hai! La o parte, căpitane! Duceți-l la Măria Sa și în zori îi luăm capul! Pregătiți butucul, unde ținăștia butucul?

Toma se dădu trei pași înapoi. Statura-i înaltă închidea intrarea neagră a coridorului. Scoase sabia.

– Măria Sa mi-a poruncit să-i veghez odihna chiar dacă pentru asta ar trebui să străpung un pârçălab.

Chipul întunecat și bărbos al lui Mihi deveni vinețiu.

– Ia seama, zugravule, urlă, că încă n-ai ajuns mare logofăt!

Toma nu-l luă în seamă. Se întoarse spre garda porții.

– Pe meșter închideți-l. Dimineață îl înfășășăm Măriei Sale. Să-i faceți foc. Apoi către ceilalți: Voi vă puteți întoarce în tabără.

Mihu păși încrâncenat până în fața lui. Se opri cu pieptul la un deget de vârful săbiei întinse.

– Ostașii mei n-ascultă de poruncile unui zugrav care nici măcar n-a fost boierit!

– De data asta au să asculte, spuse Toma liniștit. Iar porunca lui Vodă a statornicit locul domniei tale în tabăra din afara zidurilor.

În timp ce vorbea îl împinse încet la o parte cu latul săbiei, apoi, într-un gest semeț, cu vârful ei, îi arată poarta:

– E bine să te supui poruncii Măriei Sale.

– Înfruntarea asta s-o ții minte, zugravule! Să nu te miri în ziua în care-ți voi cere să mi-o plătești!

– Eu țin minte tot, pârçălabe, și nu mă de nimic din cele ce vin de la oameni.

– Acum îți dă mâna să mă umilești cu vorbe filozoficești, dar eu îți fășăduiesc să te umilesc cu sabia!

Glasul pârçălabului devenise răgușit și, de furie, ochii i se bulbucaseră nefiresc.

– Sunt sigur de asta, răspunse Toma. Acum însă însoțește-ți oștenii în tabără...

Rămas singur, rătăci din nou o vreme pe ziduri, din strajă în strajă, bătut de gânduri. Măcar de un lucru putea fi sigur acum: dușmănia lui Mihu, pe care de mult o simțise mocnind pe urmele sale, devenise fățișă. Asta era bine, dar nu trebuia luată cu ușurință. Mai mult decât în sabie, avea să se teamă de vorbele pârcălabului care niciodată nu-i va ierta, nu atât înfruntarea din noaptea aceasta, cât încrederea de care el, Toma, se bucura în ochii lui Vodă. Oricum însă, un dușman cunoscut cântărea mai puțin decât unul bănuț. Împăcat cu sine, ceru să i se descuie și intră în încăperea în care-l închiseseră pe curelar.

Focul mocnea în vatră. Meșterul stătea pe jumătate întins pe o laviță strâmtă. La intrarea lui Toma sări în picioare. Din ochi îi striga spaima.

– Ce este?

– Nimic, meștere, nu-ți vreau nici un rău, spuse Toma.

Se așeză, poftindu-l și pe el cu un semn. Curelarul se supuse șovăielnic. Lăsase un spațiu între ei, ca și cum s-ar fi temut ca Toma să nu-l înșface.

– Mă gândesc că poate ai să te bucuri dacă-ți voi spune că soția domniei tale e sănătoasă și se află la adăpost între aceste ziduri.

Omul tresări și spaima din ochi i se stinse, înlocuită de nădejde.

– Pot s-o văd?

Toma își coborî privirile.

– Acum nu, dar dimineață îți promit că ai s-o revezi. Mai sunt doar două ceasuri până atunci.

– Adică îmi veți îngădui s-o văd înainte de...

Cuvintele i se frânseră sugrumate din nou de groază. Abia izbuti să mai adauge într-o șoaptă ca un șuierat:

– O să mi se taie capul?

Toma îi puse mâna pe umăr.

– Nimeni n-are să-ți facă nici un rău. Își dau cuvântul meu.

– Dar cine ești domnia ta și de ce te porți atât de frumos cu un dușman?

– Pentru că nu te socotesc dușman. Sunt și eu meșter ca și dumneata.

– Adevărat? De aceea-ți spunea pârălabul acela „zugravule”?

– Da. Zugrăvesc biserici și icoane și el mă urăște pentru că Vodă m-a miluit cu încrederea lui, deși nu sunt boier. Dar el, bietul, nu știe că un meșteșug prețuiește mai mult decât orice boierie pentru că nu ți-l poate lua nimeni. E un nătărău pârălabul, nu trebuie să te uiți la ce iese din gura lui.

Curelarul îl asculta cu buzele întredeschise și, de uimire, capul enorm părea că se leagănă ușor pe gâtul firav.

– Dar atunci, spuse el rar, nu ești meșter, ci artist. Nu te poți socoti de o seamă cu un simplu *corregiatores*.

– Eu sunt trufaș, o recunosc, dar trufia de a mă socoti mai presus de ceilalți meșteșugari n-o am. Rostul meu e să muncesc și să trăiesc de pe urma minții și a brațelor mele. Rostul dumitale e altul?

– Nu, spuse curelarul, dar imediat adăugă cu îndoială: Mai e totuși ceva ce ne desparte, nu pot să spun ce, eu nu mă pricep la vorbe, dar simt că mai e ceva...

„E harul, gândi Toma, dar asta e altă istorie, n-are rost s-o despicăm aici...”

– Nu mai e nimic, meștere, răspunse el, nimic nu ne desparte... Vom bea împreună un vin, ca să simți că nu ne desparte nimic și să treacă mai ușor ceasurile până se deșteaptă Vodă.

Un oștean împlini ciudata poruncă. Le puse pe laviță, pe locul gol dintre ei, cana de lut și se retrase uluit. În oala smălțuită vinul era rece și avea o culoare verzuie ca veninul.

– Să bem, meștere, în sănătatea soaței dumitale. Ești un om de treabă și Dumnezeu ți-a hărăzit cea mai frumoasă femeie din părțile locului.

– E adevărat, râse curelarul legănându-și capul, e o femeie frumoasă și se pricepe și la gospodărie. Am adus-o tocmai de la Sebeș, dar n-am de ce să mă plâng.

– Ești un înțelept, zâmbi Toma ridicând cana.

Pălăvrăgîră domol despre curele, despre hamuri și cai, despre cetăți și oști, despre vite și bucate și în cele din urmă se opriră

îndelung asupra celor mai potrivite culori pentru vopsirea pieilor fine. Toma simțea din nou înduioșarea aceea caldă care-l încercase când aflase cine era meșterul. Nu era milă, cum crezuse la început, ci mai degrabă un fel de solidaritate. „Dar de unde solidaritate? se întrebă contrariat. Doar pentru că e și el meșter ori pentru că același om ne-a dat câte o cruce?” Curelarul se înfierbântase căutând să-i explice cum trebuia tratată pielea pentru a prinde roșul de roibă. Toma, furat de ale lui, îl asculta doar cu o ureche. Tresăriră amândoi când ușa se izbi de perete. În prag stătea Vodă. Își ținea pumnul încheștat pe mânerul săbiei. Se ridicară amândoi deodată, clătînând lavița. Oala dintre ei se fărâma de lespezi și restul de vin stropi în jur. Toma își reveni imediat.

– Am poruncit să te caute prin tabără și prin toată cetatea, strigă domnul, și te găsesc în temniță, bând cu iscoadele!

Toma zâmbi subțire.

– Mă aflu și aici tot în slujba Măriei Tale. Meșterul e soțul preafrumoasei japăneze care a avut cinstea să-ți înfățișeze aseară cele mai alese bunătăți.

Voievodul ridică sprânceana.

– Adevărat? Atunci înseamnă că e un trădător și merită pedepsit ca atare.

– Oare dacă cetatea de scaun s-ar afla în primejdie și Măria Ta m-ai trimite la Neamț sau la Hotin după ajutor, ar însemna ca dușmanii Măriei Tale să mă socotească un trădător?

– Nu mai vorbi prostii, tu știi bine la ce mă gândesc. Și de ce vorbești în locul lui, nu-l mai ajută gura decât la băut?

– Pentru că e înspăimântat, Doamne. L-a speriat nătărăul de Mihai, urlând să se pregătească butucul.

– Cum îți îngădui să vorbești despre pârălabul unei cetăți?!

– Iartă-mă, Măria Ta, dar nu-i decât un bun oștean.

– Și găsești că asta-i puțin?

– Foarte puțin când pe lângă asta mai e răutăcios și prost. A trebuit să-i pun sabia în piept ca să nu dea buzna în iatacul Măriei Tale. Pentru asta mă va pârî dar îndurarea Măriei Tale e fără margini, așa cum se va vădi și față de acest meșter nevinovat.

Domnul își săltă umerii spre a-și așeza mai bine mantia.

– Hm... Te-ai învățat să lingusești. Te urmăresc de o vreme și am băgat de seamă că începi să mă lingusești.

Toma ridică brusc fruntea, repezindu-și bărbia înainte:

– Nu. Nu te-am lingusit și n-am să te linguesc niciodată. Dar Măriei Tale îi place să creadă că toate hotărârile înțelepte le ia singur. De aceea trebuie să te iau pe departe ori de câte ori vreau să-ți sugerez o hotărâre pe care o socotesc înțeleaptă. Și acum aruncă-mă în temniță pentru că ți-am spus ceea ce nimeni n-ar fi îndrăznit să-ți spună. Prefer temnița decât să rămâi cu credința că te linguesc, Măria Ta.

Voievodul începu să râdă încet, mai mult în sine, fără sunet în afară și se apropie așezându-se pe laviță.

– Ședeți și voi, spuse. Mai cere niște vin și ceva de-ale gurii. Șezi, meștere Weiss. Cred că am să ți-l las tovarăș de temniță pe acest zugrav limbut care are darul nesuferit de a mă scoate din fire cel puțin de trei ori în fiecare zi.

Curelarul zâmbea stingherit, fără a îndrăzni să rostească o vorbă.

– Acesta e însușirea adevărului, Măria Ta, spuse Toma. Scoate din fire.

– Și chiar așa oi fi eu? N-am luat nici o hotărâre înțeleaptă de unul singur?

– N-am spus asta, Măria Ta. Cele mai multe le-ai luat singur. Dar asta te-a făcut să poftești în taină și la altele. Acum, de pildă, mă străduiesc să găsesc mijlocul să-ți sugerez hotărârea de a nu-i face nici un rău acestui om. Ne va fi de folos convingându-i pe ai lui să ne rămână credincioși și după ce noi ne vom întoarce la Moldova.

– Ideea nu e rea.

– Nu, dar nu știu dacă e a mea.

Domnul râse.

– Ce interesează a cui e? Important e să folosească țării, nu?

– Bineînțeles, Măria Ta. Cât privește pe meșterul Weiss, putem avea încredere întrînsul. E un meșter cinstit și întâiul dintre pângarii cetății. N-am primit ajutor de la brașoveni, dar n-a rămas să lupte

împotriva noastră, ci s-a întors nesilit de nimeni la femeia și la avutul lui.

Voievodul îl privi pe curelar dintr-o parte zâmbind gânditor.

– Pocăitului i se iartă, dar nu i se uită, spuse. Meștere Weiss, ai să-l însoțești pe magistrul Toma în solie la Brașov. Le vom cere să capituleze. Domnia ta vei arăta brașovenilor că cetatea voastră ne este prietenă și supusă.

Trebuiau să plece la amiază, ceea ce însemna că aveau să înnopteze între zidurile Brașovului. Pentru Toma motivele erau cât se poate de limpezi. Se resemnă să nu mai întrebe nimic. Meșterul Weiss fu lăsat să comunice noua situație șoltuzului și celorlalți pârgari, iar pe urmă să-și întâlnească jupâneasa și să-și pregătească cele mai alese veșminte în vederea soliei.

Până la amiază, voievodul și Toma ticluiră mesajul pentru brașoveni. Toma însuși avea să-i dea citire în fața sfatului cel mare al cetății. Trebuia să răsune solemn, trufaș și ironic, pentru ca aceia să nu aibă nici o îndoială că era vorba de un ultimatum al unei puteri sigură de sine și superioară, care nu era înclinată spre târguială sau făgăduință.

Concepură scrisoarea împreună, mișcându-se tot timpul de colo, colo, fără stare, împrejurul diacului, care – concentrat, cu limba ivită în colțul buzelor și ștergându-și din când în când pana de pulpana anteriorului de șiac – ostenea să-i urmărească fără a sări cumva vreun cuvânt. Își rotunjeau unul altuia gândul și se străduiau să afle cuvântul cel mai viclean, mai tăios sau mai batjocoritor. Când lui Toma îi veni ideea cu pietrele, voievodul își frecă palmele de încântare: mesajul se contura întocmai cum și-l dorise. După ce terminară, îl puse pe diac să recitească. Acesta se ridică, își șterse de piept palmele asudate și începu cu glas înalt, ca și când ar fi citit Apostolul în biserică:

– *Dumneavoastră, prietenilor noștri cu adevărat iubiți. Am venit aici împotriva viclenilor Măriei Sale Domnului Ianăș, craiul unguresc, ca să vă supunem sub paza Măriei Sale. Ceea ce, cum văzui eu, nu voiți. Așa ni se pare nouă că aveți de gând să vă hrăniți cu pietre. Să știți bine deci: noi n-am venit pe două, trei săptămâni, ci până*

vă vom îndupleca și vom face precum ne era voia. Și la întorsul nostru vom arde cu pară de foc această Țară a Bârsei și vom lăsa țara goală și pustie. Și în primăvară vă fâgăduim iarăși război și iarăși vom pune să se calce în picioare semănăturile voastre când vor fi crescut pentru ca iarăși să fiți fără hrană timp de un an. Poate că voi, o, prea nebuni și proști oameni, socotiți că fiind între pietre, pietrele puteți să le și roadeți. Ci cu atâta vă prăpădiți viața și veți rămâne în deșert pentru că noi oprim pe secui sub pedeapsă să nu vă aducă și să nu vă vândă grâu sau altă hrană. Vom avea straja noastră adesea între ei. Deci vă îndemnăm ca la vederea acestei scrisori a noastre, îndată să trimiteți la noi șase oameni aleși ca să ne înțelegem.

– Bun. Du-te acum și pecetluiește-o, îi spuse domnul diacului și după ce acesta ieși se întoarse spre Toma: Totul ține de felul în care te înfățișezi și o citești. Trebuie să te arăți cel puțin tot atât de trufaș cum ai fost în ziua în care te-ai înfățișat întâia dată dinaintea mea.

Toma râse.

– Am să încerc, Măria Ta.

– Da. Fă un efort, deși mă îndoiesc că mai poți să atingi trufia de atunci. Acum ascultă bine: ceri neapărat ca mâine dimineață să se întrunească sfatul cel mare, căci numai dinaintea lui ești împluternicit să înfățișezi solia. Asta pentru că atunci vor fi de față și sftencii târgului, care se sperie mai ușor fiindcă sunt în cea mai mare parte negustori și-și tem averea și mărfurile. În seara asta poate vă vor pofti la masă laolaltă cu juzii. Să fii cu băgare de seamă la ce vorbești, dar nu strică să le strecuri în treacăt știrea că, în afara de oastea țării, avem cu noi toată artileria pe care am capturat-o la Feldioara. Poate vor încerca să te amețească cu băutură sau cu cine știe ce praf amestecat în bucate. Ai prilejul să-ți dovedești priceperea de alchimist și vraci.

– În catarama de la centură port antidoturi și de ametistul de la beretă nu mă despart niciodată pentru că mă ferește de beție.

– Foarte bine, magistre. Să dormi iepurește: fii cu ochii pe curelarul ăsta. În zori, noi pornim pe urmele voastre și către amiază așezăm oastea și artileria pentru asediu. Nu strică, după ce au auzit ce le-ai spus, să ne și vadă.

– Am înțeles, Măria Ta, spuse Toma și după o secundă de ezitare adăugă cu un zâmbet imperceptibil: În cazul că tratativele se vor prelungi, nu cred că se întâmplă nimic dacă vom mai zăbovi o noapte în Brașov cu meșterul Weiss. Poate chiar două nopți...

Își regretă cuvintele în aceeași clipă. Voievodul se răsuci spre el ca ars. Din doi pași fu în fața lui și îl apucă de piept.

– Cum își îngădui să vorbești cu domnul țării, meștere? șuieră el. Își dezdoi brusc brațul și-l izbi pe Toma de perete. Adăugă mai liniștit, dar cu ochii la fel de crunți: Drept cine mă iei? Îți închipui că mă cunoști, că-mi știi toate cotloanele sufletului, dar uite că nu mă cunoști... Pe neașteptate se potoli de tot: E adevărat că-mi place să mă bucur de dulceața trupului femeiesc, spuse el domol. E adevărat chiar că, pentru a o face, sunt gata să umilesc un magistru în arte, un oștean viteaz și un familiar, cum ești tu. niciodată însă n-am să umilesc oastea țării. Se opri iar în fața lui și întrebă cu o nemărginită uimire: Chiar ai putut să crezi că-mi voi lăsa oastea să aștepte nopți în șir, în zloata asta, până-mi voi istovi eu poftele?

Toma își aplecă fruntea și își încrucișă mâinile pe piept:

– Ispita de a crede asemenea mișelie a fost prea mare, Doamne. Iartă-mă.

– Mereu trebuie să te iert pentru câte ceva. Mai gândește-te la asta pentru că s-ar putea ca odată să nu-mi aflu îndurarea la îndemână... Ultimele cuvinte le rosti zâmbind cu înțeles, pe urmă însă redeveni deodată grav și continuă pe un ton rece și oficial: Așadar nu admit ca tratativele să se târăgăneze. Tu te afli acolo în numele meu, mă reprezinți pe mine și eu nu obișnuiesc să duc tratative, ci să înfățișez două posibilități. Numai două: ori, ori. Măine la amiază, nici un ceas mai târziu, veți sta dinaintea mea în tabără. Dacă nu vă vor însoți cei șase juzi, nimicesc cetatea. Asta e tot și cred că e destul de limpede.

– E limpede, Măria Ta.

Voievodul îi puse mâinile pe umeri și-l privi în ochi grav:

– Acum du-te. Cred că Grigore se roagă acasă în fiecare zi

pentru noi. Și nu uita că din clipa în care vei intra pe poarta cetății lor și tot timpul cât vei sta în ea, tu însuși vei fi Domnul Țării Moldovei.

*

Misiunea lui Toma luă o întorsătură neașteptată. Cel care apăra cetatea era voievodul Făgărașului. Se recunoscără amândoi în același timp. Scăpărare ca două pietre izbite deolaltă.

– Presimțeam că am să te mai întâlnesc, spuse Toma după ce își citi mesajul.

Se străduia să-și înăbușe mânia care-l cuprinsese subit la amintirea beciului și a lanțurilor care-l ținuseră de zidul muced. Calmul lui însă nu putea înșela pe nimeni.

– Și eu presimțeam atunci că ești o iscoadă, răspunse sumbru voievodul, și trebuia să fi poruncit să te spânzure la marginea drumului. În fiecare artist zace o iscoadă.

– Asta e tot ce știi: să spânzuri și să azvârli în lanțuri. Dar presimțirile domniei tale bat pe de lături. Sunt pictor, așa cum ți-am spus, doar că în afară de asta meritele mele m-au ridicat și la cinstea de sol diplomatic, consilier intim și familiar al ilustrului și nebiruitului și luminatului Domn al Țării Moldovei pe care îl reprezint făcându-ți însă prin asta o nemerită onoare.

Voievodul sărise în picioare smulgându-și sabia. Trebură să-l țină juzii. Toma îl privea nemișcat, fără a schița nici măcar un gest spre spadă, nemaipomenit de mândru de efectul pe care îl stârnise.

– Mi-ai ucis un ostaș! urlă voievodul. Refuz să duc tratative cu un ucigaș!

Juzii și sftetnicii târgului încercară să-l înduplece, dar el nu mai acceptă nici o discuție. Le promise nu numai să apere cetatea, dar să și captureze toată artileria înfumuratului moldovean.

– Sunt sigur că ne vom mai întâlni, spuse Toma înainte de a părăsi sala sfatului. Presimt însă că atunci nu vei mai avea timp să-ți regreți cuvintele de azi. Și ia seama: pata neagră pe care o ai pe ung-hia inelarului e semnul tristeții și al morții în singurătate.

Abia ajunse în tabără, când două bombarde ridicate în crenele răzbubuiră cu vuiet mare, azvârlind ghiulele cât rotila plugului.

Vodă spumega.

– Ți-am poruncit să fii trufaș, dar nu să-mi dai planurile peste cap din trufie!

– Măria Ta mi-ai spus că atâta timp cât mă aflu acolo sunt Domnul Țării Moldovei. Atunci cum aș fi putut să sufăr jignirea unui soldățoi?!

– Ești nebun! E prima și ultima dată când ți-am încredințat vreo solie! De-acum nu-ți mai îngădui să ieși dintre vopselele tale! Deschideți focul!

Când se porni să bată artileria, cele două bombarde nu se mai auziră, ca și când n-ar fi fost. Pe la chindie fu dărâmat primul turn de apărare. Oastea pătrunse în cetate. Peste capul celui pus să-i apere, burgraviu capitulară. Plătiră cinci mii de florini pentru răscumpărarea celor ce căzuseră prinși și mai adăugară șase sute, la cererea domnitorului, ca dar de cinste ostașilor Moldovei. A treia zi pe la prânz, după ce aflară de căderea Brașovului, sosi și solia cetății Sighișoarei, aducând actul de capitulare, talanți de aur și cară cu daruri. Mai rămăsese nesupusă Bistrița și împotriva ei fu trimis pârcălabul Mihu cu o parte din oaste.

Era pe la începutul lui noiembrie când apucară drumul de întoarcere. De câteva zile vremea. După ce pătrunseră în iarna munților, trebuiră să ridice carăle pe tălpi de sanie, cioplite din brazii care coborau până în dunga drumului. Înaintau anevoie. Pașii le erau înăbușiți de omăt. Se auzea doar foșnetul tălpilor late ale săniilor cetluite, încărcate cu blănuri, cu arme, cu văsării, straie și bucate. Oameni și cai umpleau văzduhul limpede cu aburul răsuflărilor. Mirosea a rășină și a zăpezi neprihănite, a fân, a iuft dat cu dohot și a sudoare de cal. Din urmă se auzeau ostașii cântând ca să se mai încălzească:

Spune, spune, moș bătrân,

Spune caii când se fură,

Noaptea pe fulgerătură

Ori ziua pe nor și bură...

Țara Bârsei era bogată și se dovedise repede supusă întru faima și dobânda lor. Voievodul ținea la ei, stătea între ei, era una cu ei, înțelept și cutezător, trezind în sufletele celor mai vârstnici amintirea înfiorată a lui Ștefan Voievod cel Bătrân, căruia unii începeau să-i zică Cel Sfânt și să se închine când îi rosteau numele. Acest fiu al său nu-și dezmințea stirpea: se simțeau și ei una cu el, gata să-l apere cu trupurile lor ori să-l urmeze până la capătul lumii. Erau veseli, erau mândri și se știau puternici. Glasurile lor târăgănite și răgușite răsunau cu aspră măreție, ca într-o biserică. În strâmtoarea munților, molizii împovărați de omăt vegheau neclintiți îndelunga trecere a oastei țării și a dobânzilor ei.

După avangardă, înconjurat de cei o mie de oșteni care-l însoțeau pretutindenii, călărea Vodă și alături de el Toma. Amândoi erau înveliți în tohoarce cu mița întoarsă care puțeau a oaie și din cauza căroră păreau grămădiți în șei. Vorbeau rar și scurt din pricina supărării stăruitoare a domnitorului pe ca re Toma se încapățâna să n-o îndulcească prin nici un cuvânt sau gest de căință. Dimpotrivă, se închisese în sine cu un fel de nepăsare. Se desfăta în taină cu priveliștea albastrului limpede și străveziu ca sticla al cerului care se sprijinea în crestele albite ale brazilor de pe culmi.

Ieșeau treptat dintre munți, valea se lărgea și priveliștea se deschidea înainte când Vodă se foi în șa, săltându-și tohoarca pe umeri. Pe urmă pofți burdufelul cu vin. Toma furișă coada ochiului spre chipul voievodului. Ii simțea mânia pe cale de a se topi ca zăpezile tot mai subțiri care se vedeau în acele locuri domoale. Vodă bău câteva înghițituri lungi, își trecu dosul mânușii de blană peste mustața bălaie și, pentru prima dată de când porniseră spre casă, îi întinse burduful și lui. Toma avu o clipă de ezitare în care mândria încercă să se opună înțelepciunii. „Nu poftesc când mă aflu în șa, îi poți spune jupânului Johan Fuchs, își zise el, dar nu domnului țării.” Luă burduful și-l închină.

– În sănătatea Măriei Tale!

Vinul era rece, dar imediat apoi îl simți răspândindu-se cald în tot trupul, în timp ce în gură îi rămase o mireasmă suavă ce-i aminti frunza de nuc în crucea toamnei. Domnul îl privea.

– Dacă lăsăm deoparte cerbicia bistrițenilor, spuse firesc, ca și cum ar fi continuat o discuție începută mai de mult, putem zice că ne-am împlinit gândul. Împrejurarea că toate cetățile l-au recunoscut acum pe Zápolya nu înseamnă nimic: în fapt ele îmi aparțin mie. Pentru asta se cuvine să dau laudă lui Dumnezeu și să fac o faptă bună.

Așteptă de la Toma un semn de participare, dar acesta călărea mai departe tăcut. Bănuia că cetățile erau doar un fel de a deschide vorba și că în realitate Vodă altundeva voia să ajungă. În așteptare inima începu să-i bată mai repede și degetele i se strânsură imperceptibil pe frâu.

– Tot vrea logofătul Toader, urmă domnul, să ctitorească noua zidire de la Humor. Am să-i dau dezlegare.

– Ar fi o faptă bună a logofătului, spuse Toma încet, nu a Măriei Tale.

– Mă voi învrednici și eu să îngădui meșterului curții să lucreze mănăstirea de la temelie până la zugrăveală, răspunse Vodă liniștit. Deși, adăugă el ca și când și-ar fi amintit deodată, din pricina trufiei acelui meșter a trebuit să pornesc oastea asupra cetății și să-i stric bunătatea de turn... Dar tot eu, în nemărginita-mi îndurare, mă gândesc că o cetate supusă fără bătaie e ca nunta fără lăutari... Așadar, în ceea ce-l privește pe meșter, treacă de la mine și de data asta...

Toma înclină fruntea. O sfială necunoscută îl împiedica să-l privească în ochi și se simți cuprins de remușcare.

– Îți mulțumesc, Măria Ta, șopti în timp ce ghicea răsul lăuntric al voievodului.

Îl năpădi ciuda, ar fi vrut să-l înfrunte iar, însă nu găsi nici motivul, nici cuvântul cu care ar fi putut-o face și își urmă drumul în tăcere, ascultând, cu fiecare pas care îi apropia de cetatea de scaun, cum creștea în el, cu vuiet îndepărtat, bucuria.

IV

Revederea cu domnița Anca fu scurtă. Rămase de pe urma ei cu o amărăciune tainică, aşternută în fundul sufletului. O simţea deasă ca un strat de pâslă şi – fără să ştie nici el de ce – şi-o închipuia verde întunecată, ca fierea de mistreţ. Anca fusese îndepărtată şi tristă, muncită de gânduri pe care nu putuse sau nu voise să i le împărtăşească. Îi întinsese o mână străină şi rece şi nu-i tremurarea nici măcar genele când îl revăzu, ca şi cum nu s-ar fi despărţit decât în ajun.

– Aş fi vrut mult să aduc un dar Alteţei Tale, dar pentru asta ar fi trebuit să fur, spuse el.

Domniţa îşi frământa degetele subţiri, chinuită de o nelinişte ascunsă. Îi răspunse cu răceală şi fără interes, în timp ce părea a se gândi la cu totul altceva.

– De ce n-ai furat? Trebuia să furi, în război fiecare oştean fură.

– Alteţa Ta a uitat oare că nu sunt oştean, ci meşter?

Domniţa îşi cuprinse faţa între palme, ca şi când s-ar fi simţit copleşită de febră.

– N-am uitat, magistre. Vorbeam şi eu aşa... Mă bucur că v-aţi întors.

O spusese doar, fără ca bucuria să-i răzbată şi în priviri. Adăugase însă imediat, cu o undă de tristeţe pe care nu voise sau poate nu izbutise s-o ascundă îndeajuns:

– Acum, că ai primit dezlegare să ridici ctitoria logofătului Toader, bănuiesc că ai să pleci cât de curând.

– Am să plec, dar pentru scurt timp, atât cât să aleg locul, să fac măsurătorile şi să lucrez o pafta de argint pe care vreau s-o dăruiesc

Alteței Tale. Acolo pot s-o lucrez mai bine decât acasă pentru că au ateliere de argintărie iscusite cu cuptoare anume.

Ea se întorsese cu spatele, oprindu-se în fața ferestrei înalte.

– Cu mine n-are nici un rost să-ți pierzi vremea, magistre. Eu nu de daruri am nevoie, ci de altceva ce mă tem că nu voi găsi niciodată.

– Ce anume? Mă prind să-i aduc Alteței Tale orice, chiar de-ar fi apa vie!

– Ar fi foarte simplu, râse ea cu amărăciune. Sunt aproape sigură că ai fi în stare s-o și aduci. Nenorocirea e că nu știu nici eu ce vreau. Știu doar încotro mă îndrept și, la urma urmelor, poate că toată lehamitea asta care m-a cuprins vine tocmai din această știință.

– Încotro se îndreaptă Alteța Ta?

– Întrebi prea mult, magistre.

El n-o luă în seamă.

– Nu te poate nimeni opri să te îndrepti într-acolo? Eu nu pot?

– Întrebi prea multe magistre, repetă ea. Și de altfel nimeni nu mă poate opri. Nici tu, nici altul. Îi întinse mâna: Poți să pleci, știu că abia aștepti să te apuci de treabă. Și, dacă ții, poți încerca totuși să faci paftaua aceea. Nu de alta, dar îți va risipi poate dezamăgirea pe care mă tem că ți-a lăsat-o revederea noastră.

În prag, Toma se mai oprise. Voise să întrebe mai de mult, dar se hotărâse cu greu, abia în ultima clipă.

– Alteța Ta spunea că se va ruga pentru noi. A făcut-o?

Ea îl privise absentă și îi răspunsese abia după o clipă de ezitare:

– Nu. A trebuit să mă rog pentru mine.

– Te temi atât de mult? întrebă el încet.

– Amintește-ți, te rog, că ți-am îngăduit să pleci.

Se înclinase adânc și părăsise încăperea mâhnit. Ceva coborâse între ei, ceva străin și de neînălțurat, ca un perete prin care se putea vedea, dar care le zădărnicea orice încercare de a comunica. Sentiment apăsător, care îi tulbură bucuria pregătirilor de plecare.

În primul rând se îngriji de bătrân. Era tot mai slab, ochii îi căzuseră în fundul capului, înconjurați de cearcăne negre și în cea mai mare parte a zilei zăcea în jilțul său fără a mai avea știință de sine. Se

uita în gol ceasuri întregi și privirea aceea stinsă nu-i lăasă lui Toma nici o îndoială asupra sfârșitului: ar fi fost o minune să mai apuce Crăciunul. Nu-i mai dădu teriacă, în schimb îi lăasă Mușei pulbere pulbere de afion, pe care să i-o presare în mâncare ori în lapte, în eventuale ceasuri de neliniște sau de dureri.

– Doar atât mai poți, să-l adormi?! se înspăimântă Mușa.

– Atât. Bolile care nu se vindecă prin medicamente se vindecă prin fier; cele pe care nu le ajută fierul, le vindecă focul și dacă nici focul nu ajută, trebuie socotite de nevindecat. Tătuca pătimește de o boală dinaintea căreia sunt neputincioase și medicamentele și fierul și focul. Ea se cheamă bătrânețe. Cum vezi, se arată blândă, dar nu iartă. Când simți că se apropie ceasul, pune-l pe Marcu să încalce și trimite-l să mă vestească.

Pe Marcu îl lăasă într-adevăr acasă spre a-i fi de ajutor Mușei. Ca să nu uite ceea ce apucase să învețe, Toma trecu înainte de plecare prin târg și aduse trei icoane – una cu Maica Eleusis, alta cu sfântul Gheorghe și a treia, una rusească, cu sfântul Nicolae. Marcu trebuia să le copieze încet și cu răbdare pe scândurile pe care le aveau pregătite în atelier, iar la întoarcerea meșterului să-i înfățișeze isprava.

– Asta ca să nu lăncezești, îi spuse Toma. Străduiește-te să te ții cât mai aproape de model. Dar dacă simți cumva zvârcolindu-se în tine dimonul acela care te îndeamnă s-o iei razna și să faci altfel, poate mai bine, poate mai frumos, dă-i ascultare, nu te sfii și fă cum crezi tu că e mai bine și mai frumos.

– E cu adevărat un dimon acela? întrebă Marcu înfiorat, dar încercând să surâdă cu timidă neîncredere.

– Da. Îl purtăm nevăzut în noi, el nu ne îngăduie odihna și tot el ne deosebește de ceilalți. Fără el nu s-ar fi născut nimic din ceea ce îndeobște numim meșteșug.

– Dar e chiar dimon-dimon?

– Nu l-am văzut, îl simt doar în mine cum își simte maica plodul în pânțele. Dar bănuiesc că, de vreme ce nu ne mai putem izbăvi de el până în ceasul morții, e chiar dimon-dimon.

– Dar dumneata ai încercat să te izbăvești de el?

– Nu. Fără el aş muri, m-aş topi ca ceara la fața focului. Să nu încerci nici tu. În schimb să nu uiți niciodată, în zori, înainte de a-ți începe lucrul, să te rogi sfântului Luca, ocrotitorul zugravilor. Doar dânsul poate să ne mai scape în ziua înfricoșată a judecății de apoi.

Toma, care, în timp ce vorbea, făcea rânduială printre recipientele din atelier, se opri deodată în mijlocul încăperii, ținând în mână o ulcică înroșită de chinovar. Privi înspre peretele din față, ca și cum ar fi văzut acolo întâmplarea desfășurându-se și o descrie cu glas coborât și patetic:

– Pe tronul strălucirii stă domnul Isus Cristos și iată-ne și pe noi, păcătoșii și azvârlitii afară din morminte, înfățișându-ne cu capetele plecate dinaintea judecății sale, și atunci sfântul Luca îngenunchează și se roagă zicând: iartă-l, Mântuitorule, acesta e Toma, zugravul din Suceava, care a mințit și a păcătuit prin trufie și a preacurvit și a făcut moarte de om... Domul ridică sprânceana și-i ia vorba, întrebând cu mânie: și dacă se face vinovat de toate astea, de ce să-l iert, sfinția ta? Pentru că a zugrăvit icoane și biserici întru slava ta, Doamne, zice sfântul. Nu întru slava mea, ci a frumuseții, chiar el a spus-o, hulind, se încruntă mai departe Mântuitorul. Dar, Doamne, se roagă sfântul Luca, înălțând mâinile împreunate, oare nu tu însuși ești frumusețea și desăvârșirea? Atunci Domnul nostru Isus Cristos cade pe gânduri și toată suflarea care se află acolo așteaptă osânda. Dar, într-un târziu, Mântuitorul întinde sfânta mână către ceteele celor drepti. Și cu glas mare, de care se încrețesc apele și văzduhul, zice: iertat să fii, mișelule și zugravule, acum și-n veacul veacului.

– Amin, murmură Marcu, străduindu-se să-l vadă pe meșter prin pânda lacrimilor. Și cu mine ce are să se întâmple? șopti el.

Toma întinse spre el mâna, poruncindu-l tăcere. Fără să-și ia ochii de la peretele pe care se desfășura totul, rosti mai departe cu aceeași înfiorată convingere:

– Și acesta, zice iar sfântul Luca, e Marcu, zugravul Țării de Sus. A fost sfios și n-a cunoscut trufia și de aceea a păcătuit puțin și mai mult cu gândul decât cu fapta. I-a fost ucenic lui Toma, dar l-a întrecut și a zugrăvit mulțime de biserici și icoane întru slava ta,

cu mult mai iscusite decât cele ale însuși meșterului său. Fă-i loc, Doamne și smeritului tău rob Marcu în corturile dreptilor. Și atunci, cu glas mare de care se alungă norii și freamătă frunzișul codrilor, Mântuitorul te izbăvește și pe tine, zicând: iertat să fii, neprihănitule și meșterule, pentru frumusețea pe care ai adăugat-o lumii, acum și-n veacul veacului.

– Amin, șopti iar Marcu și două lacrimi i se scurseră de-a lungul obrazilor. Dar eu n-am să te pot niciodată întrece, meștere, adăugă el cu glas înfiorat.

Toma puse pe un raft ulceaua cu chinovar și se așeză pe un scăunaș cu trei picioare. Îl trase pe Marcu spre el și-i încleștă umerii în palme. I se uită în ochi aspru și în același timp rugător:

– Ba ai să mă întreci. Trebuie, altfel degeaba te țin pe lângă mine. Asta e o lege, fie că vrei tu sau nu. Meșteșugul meu trebuie dus mai departe și cine să-l ducă, dacă nu unul care a ajuns să-l stăpânească mai bine decât mine? Acela vei fi tu. Să te străduiești să mă întreci, auzi? E o poruncă.

La Humor nu-l luă cu sine decât pe Cântic. Venise vremea să-și împreuneze puterile și să-și arate fiecare iscusința. Călugării îi găzduiră în câte o chilie asemenea celor în care locuiau ei înșiși. Se bucurau de venirea lor, iar starețul Paisie le umbla în rând pentru că erau meșteri domnești, veniți anume să le ridice din nou mănăstirea. De la cutremur își țineau slujbele într-un schit încropit din bulumaci de brad din care încă mustea rășina. Trăiau mereu cu gheața în spate pentru că totul se putea aprinde în orice clipă și de aceea, în răstimpurile în care nu erau slujbe, un frate trebuia să vegheze neîncetat asupra candelelor și lumânărilor. O nouă biserică de piatră nu însemna numai ridicarea mănăstirii la vechea ei strălucire, ci și izbăvirea de spaima neadormită a focului.

Marele logofăt Toader Bubuiog sosi și el a doua zi în rădvan tras de patru cai și însoțit de douăzeci de călăreți din garda domnească. Împreună cu dânsul și cu ieromonahul Paisie porniră să aleagă locul noii zidiri. Starețul ar fi voit s-o ridice chiar peste biserica surpată de cutremur. Se gândea că în felul acesta puteau fi folosite și vechile

chilii fără ca monahii să fie nevoiți să se strămute cu toate cele – multe și mărunte ce ținteau de rânduielile unei mănăstiri. Logofătul Toader găsi înțeleaptă judecata starețului. De altfel dânsul venise doar pentru că la alegerea locului se cădea să fie de față și ctitorul, dar era hotărât să nu se amestece, având bunul obicei de a nu se vâri în treburi la care era încredințat că nu se pricepe. Abia aștepta să se termine totul și să fie poftiți la masa pe care presupunea că le-o pregătiseră călugării. Se grăbea apoi să se întoarcă pentru că în cetatea de scaun îl așteptau treburi politice dintre care cea mai importantă și mai încurcată o stârnise pârcălabul Miha care, în loc să supună Bistrița, căzuse el însuși prizonier.

Lucrurile se prelungiră mai mult decât prevăzuse el pentru că Toma și Cântic nu voiau în ruptul capului să zidească pe locul unei surpături, oricâtă sfințenie ar mai fi păstrat pietrele ei.

– Îmi trebuie loc neînceput, spuse Toma, loc curat, luminat, ca argintul strecurat.

Cântic, mare, ciolănos, puțin adus de spate, se ținea după el, încuviințând tăcut din cap. Ieromonahul Paisie îi urma sprinten pentru că, înalt și uscat, cu pielea lipită de os, avea pasul mare și obișnuit cu drumuri lungi și rele, străbătute apostolește. Pătimea doar trupul îmbelșugat al logofătului Toader, dedat în șa ori în jilțul moale al rădvanului. Își simțea picioarele îngreuiate de tina care se lipea în hălci de cizmele înalte, fața-i devenise stacojie și tot mai des se oprea ștergându-și fruntea, grumajii și ceafa lată. Gâfâia din greu și se ruga lui Dumnezeu să le scoată meșterilor în cale locul luminat pe care și-l doreau. Dar meșterilor nici prin gând nu le trecea că el s-ar putea afla în suferință. În frunte pășea Toma, neostenit, tras parcă mereu înainte de o putere nevăzută. Vorbea doar când era întrebat și atunci răspundea scurt și fără tragere de inimă iar ochii îi primiseră o strălucire ciudată, ca ai sălbăticiunilor noaptea. De la o vreme, biruiți ei înșiși de oboseală, renunțară și ceilalți să-l întrebe ceva și-l urmară tăcuți și resemnați. Înțelesesă cu toții mai mult sau mai puțin limpede că meșterul nu trebuia tulburat, pentru că în acele clipe își începea cu adevărat menirea și răspundea unei tainice chemări o rostului său.

Vremea se înmuiase, zăpada se mai păstra doar în petice ici și colo, iar pământul moale îi trăgea înspre el. Mirosea mai degrabă a ploaie și a lăstăriș crud decât a iarnă și pretutindeni îi însoțea, mai îndepărtat ori mai năvalnic, vuietul pârâului. Hălăduiră astfel îndelung și trudnic de-a lungul apei, prin lunci, suiră coaste printre brazi, cercetară poiene și prihoduri ascunse, ieșiră pe culmi și se lăsară în văi. Nicăieri însă Toma nu zăbovea. Se oprea într-un loc sau altul, îl prețuia cu ochii îngustați ca ai mâțelor, făcea câțiva pași și-l măsura din alt unghi, pe urmă mormăia ceva ce numai Cântic părea să înțeleagă și pornea mai departe.

Lumina începea să se împuțineze și logofătul Toader își luase nădejdea să mai afle ceva în ziua aceea. Era sfârșit de puteri, dar nu cârtea, fiind totuși încredințat se însemnătatea clipei. Ieșiră dintre brazii printre care coborau și se aflară doar la vreo trei sute de stâneni deasupra vechii mănăstiri. Era un tăpșan curat, luminat, destul de larg și ocrotit din trei părți de pieptul pădurii. Înspre miazăzi-răsărit locul era deschis spre a întâmpina înălțarea soarelui. Toma se opri străfulgerat și ridică brațul. Din vale se auzi clopotul chemând la vecernie. Răsuna mărunț și limpede peste neclintirea codrilor.

– Acesta e locul, șopti Cântic.

– Acesta e locul, întări Toma.

– Am aflat locul odată cu întâia bătaie de clopot, spuse Cântic. Acesta e semn de taină.

– Poate că da, murmură Toma.

Ieromonahul Paisie se închină.

– Să fie într-un ceas bun, oftă logofătul Toader și își trecu peste obrajii plini o năframă înmuiată de câtă nădușeală ștersese.

Pentru că logofătul voia să se întoarcă negreșit în zori în cetatea de scaun, călugării sfințiră locul chiar în acea seară. Se întunecase când tot soborul, cu prapuri și făclii, se porni în sus, înălțând cântări de laudă. Egumenul Paisie stropi locul cu aghiasmă în cele patru vânturi și la urmă înfipseră în mijlocul tăpșanului o cruce albă din lemn de mesteacăn ce avea să stea acolo până la începerea lucrărilor.

Se aflau în postul cel mare al Crăciunului și la masa mult

așteptată călugării nu le puseră dinainte decât mămăligă de mei și ini-mi de curechi murat, fragede și galbene, stropite cu untdelemn. Cântic și Toma erau învățați să nu se mire, să nu cârtească și la nevoie să se mulțumească cu orice, dar marele logofăt tresări în taină la vederea unor asemenea bucate. După ce găsiseră locul, se simțea limpezit și ușor, cuprins deodată de foamea care, ignorată întreaga zi, izbucnise acum nestăpânită. Hămesiți cum se aflau, mâncarea sfârși prin a li se părea împărâtească și logofătul mai ceru un căzănel de mămăligă și o strachină de inimi.

– De unde aveți untdelemnul? întrebă cu gura plină și ochii strălucind de plăcere.

– De la Sfântul Munte, surâse egumenul. E untdelemn de măsline pe care ni-l trimit nu în burdufuri, ci în buți de gorun, ca vinul, ca să-l putem folosi și la vreme de post.

– Ei vă dau untdelemn ca să puteți posti, răsă plin logofătul, și voi le trimiteți vite, lână, miere și ceară.

– Sunt frații noștri întru Cristos și se cade să-i ajutăm dacă Domnul s-a arătat mai darnic cu noi decât cu dânșii.

– Fără de noi, adăugă cuviosul Onisim, ar roade numai pietre și rădăcini.

Avea glas mios și ochi galbeni, cu uitătură vicleană de sub potcapul împins până pe sprâncenele rare.

Marele logofăt tocmai își umpluse gura. O inimă de curechi îi pocni bogat între măselele zdravene. Toma îi ghici gândul și zâmbi. Răspunse în locul lui:

– Și ca să nu li se întâmple acelor frați asemenea cumplit necaz, se îngrijește de ei săraca Țară a Moldovei!

– Cât om avea și noi, meștere. Când n-om mai avea nici noi...

Egumenul încheie printr-un gest de neputință cu brațele în lături.

– Parcă și sfințiile voastre ați avut mai de mult printre voi un frate din ăsta de la Sfântul Munte, întrebă logofătul Bubiog cu zâmbet șiret.

– Anatema! strigă egumenul ridicând mâinile cu degetele răsfirate în fața ochilor.

Ceilalți monahi tăcură înfiorați.

– Acela n-a fost frate, ci fiul lui Belzebut, șuieră Onisim.

– Cum l-a chemat? Întrebă cu nevinovăție Cântic.

– Numele său mai bine să nu fie rostit, spuse ieromonahul Paisie.

– Chiril, zise însă Toma senin, în același timp cu egumenul și, ca la un semn, toți călugării își făcură cruci repezite și largi. Am auzit și eu de dânsul. Se zicea că poate să scoată spiriduși din ouă clocite la subsuoară. Se mai păstrează chilia lui?

– S-a răsipit. După ce a murit de moarte năprasnică, trăsnet în ziua proorocului Ilie, în vreme ce se îndrepta către sfânta liturghie, chiliei sale n-a mai cutezat nimeni a-i trece pragul. Ieromonahul Filimon, care era egumen pe atunci, a legat acea ușă cu blestem și a sfințit locul împrejur. Pe urmă, la cutremur, chilia celui Anticrist a fost singura care s-a surpat. Oricine vede și în această surprare un semn.

– A fost și el zugrav, spuse Onisim rar și fără a stărui, ca și cum doar în treacăt și-ar fi amintit de acest amănunt căruia dealtfel nu-i dădea importanță.

Dar Toma răsări, surprins:

– De ce și el, cuvioase? Întrebă.

Monahul surâse mios.

– Ia, o vorbă așa, meștere, nu trebuie să te superi. E departe de mine gândul de a asupra niște meșteri domnești vestiți ca domniile voastre, dar se zice că orice meșter poartă întrînsul și o fărâcă din cugetul satanei.

În jurul mesei se lăsă o tăcere ca o lespede. Toți își coborâră ochii în blidele de lut, unii speriați de o asemenea posibilitate, alții cu teama ca meșterii domnești să nu se fi supărat. Doar marele logofăt îi privi pe cei doi meșteri deschis, cu fața rotundă luminată de un răsău lăuntric. Era curios ce vor răspunde la insinuarea călugărului.

Cântic își puse pe masă mâinile colțuroase, de-o parte și de alta a blidului, și-l privi pe Onisim crunt pe sub sprâncenele zburlete și aspre.

– Poate că poartă ceea ce zici, cuvioase, mormăi el sumbru.

– Poate că poartă într-adevăr, răspunse și Toma ca un ecou și surâse îndepărtat unui gând numai de el știut. Poate că poartă, dar credința cuvioșiei tale e fără îndoială mai puternică decât acea fărâmă de cuget diavolesc.

Între timp li se adusesse prilevcă mănăstirească în căni de lut. De pe urma ei se simțeau acum umflați de o îndestulare înșelătoare, moleșiți și cu oboseala căzută grea în mădulare. După cuvintele lui Toma, egumenul Paisie se ridică.

– Frate Onisim, spuse el domol, să cugeți mai adânc înainte de a scoate vorba din gură pentru a nu arunca asupra unor oameni nevinovați asemenea înfricoșate prepusuri.

Fără a-i mai da monahului vreme să se dezvinovățească, ieromonahul rosti rugăciunea de mulțumire după care se traseră cu toții pe la chilia.

Toma simțea nevoie de aer și mai zăbovi afară. Cu tot frigul sec care se lăsase odată cu seara, rămase nemișcat, rezemat de trunchiul gros al unui nuc. De o parte se afla șirul întunecat al chiliilor, de alta zidurile surpate ale bisericii. Mai departe, înspre deal, se ghicea schitul de lemn după zarea ce răzbea prin fereastra îngustă a altarului. Nori se alergau pe cer. În răstimpuri scurte, luna umplea împrejurimea cu umbre mișcătoare și îndoielnice.

– Acolo a fost chilia lui, se auzi o șoaptă.

Toma tresări. Nu-l auzise când venise în spatele lui. Mâna uscată, întinsă ca o cange, arăta spre un morman de pietre de la capătul șirului de chilia. În lumina vagă, fața călugărului cu barba moale și rară, ca de țap, părea și mai suptă. Ochii galbeni îi contemplau surpriza cu o fosforescență batjocoritoare.

– Dacă vrei, spuse el cu aceeași șoaptă onctuoasă, putem să ne apropiem, să cauți printre pietre, poate găsești ceva. Nimeni n-a îndrăznit s-o facă până acum.

„Poate că el însuși o fi diavolul”, gândi Toma, înfiorat de o spaimă obscură.

– Altădată, cuvioase, spuse. Sunt ostenit acum, toată ziua am

umblat și apoi nu găsesc că e atât de însemnat să scormonești între pietrele unei chilii surpate.

– Poate ți-e teamă...

Toma începea să-și piardă răbdarea.

– Nu mă tem de nimic, spuse scurt.

– Nici de Domnul Dumnezeu?

– Nu, sunt sigur, dar nu văd de ce m-aș teme. Noapte bună.

Porni înspre chilii.

– Nu i-ai călcat niciodată poruncile? stăruie Onisim.

– Nu-mi amintesc să ne fi întâlnit ca să-mi poruncească ceva!

strigă Toma furios, întorcând capul doar atât cât să fie bine auzit.

Îl stăpânea sentimentul neplăcut și într-o oarecare măsură umilitor că monahul cu ochi galbeni rămăsese răsând mulțumit că reușise să-l scoată din fire. Avea o poftă teribilă să se întoarcă, să-l apuce de bărbuța de țap și să-l dea puțin cu potcapul de trunchiul nucului.

Pe Cântic îl găsi dormind, acoperit cu o cergă mițoasă. Se întinse și el pe lavița cealaltă, strâmtă și tare, și își puse șaua căpătâi. Prin întunericul de sub pleoape îl urmăreau însă ochii gălbui ai cuviosului Onisim. Oricum se răsucea, nu le putea alunga privirile. „Cu asta vom mai avea necazuri”, își zise. Auzi clopotul chemând la slujba de miezul nopții, dar nici nu-i trecu prin minte să se ducă și el. De altfel, Cântic dormea atât de adânc, încât ar fi fost și păcat să-l scoale. Mai încolo, fără a-și da seama cât timp trecuse, auzi ca prin vis clopotul de utrenie.

În zori, goi până la brâu, se spălau la fântână. Se stropeau cu apa înghețată, șuierau și pufneau. Onisim se opri la vreo cinci pași contemplându-i cu un surâs blând.

– Oare n-o fi păcat, întrebă el domol, să-ți dezvelești astfel goliciunea în lumina zilei?

– Și goliciunea tot Domnul a lăsat-o pe pământ, râse Cântic. Oare Adam și Eva erau mai îmbrăcați?

– Toți știm cum s-a sfârșit nesocotința lor, spuse monahul cu același surâs îngăduitor.

Dar Toma nu-l mai putu răbda. Își freca brațele cu o mânăștergură aspră și, cu apa șiroindu-i încă pe față, îi strigă:

– Cuvioase, du-te-n treabă-ți și lasă-ne pe noi într-ale noastre!
– Treaba mea e și aceea de a întoarce sufletele din calea pierzării.
– De sufletele noastre obișnuim să ne îngrijim singuri. Vezi de altele, sfinția ta.

– N-am vrut să vă supăr, surâse spăsit Onisim, n-am vrut nicidecum să vă supăr, iertați-mă, domniile voastre...

Porni grăbit spre schit, dar după vreo zece pași se opri, ca și cum ar fi uitat tocmai gândul pentru care venise. Surâdea cu aceeași dulceață.

– Să mă ierte domniile voastre dacă mă încumet să mai ridic o întrebare.

– Ridic-o, părinte, mormăi Cântic în timp ce-și trăgea cămașa pe el.

– Oare domniile voastre nu obișnuiesc să vină la sfintele slujbe ale nopții?

– Cuvioase, spuse Toma abia stăpânindu-și mânia, noi am venit aici trimiși de domnie să ridicăm o zidire. Asta e slujba noastră și ea se împlinește ziua. Slujba voastră e să vă adunați laolaltă zi și noapte spre a slobozi potop de vorbe în fum de tămâie. Slujba noastră stă în fapte, nu în vorbe. Eu nu te pun să tai piatră ori să întinzi tencuiala pe zid, cot la cot cu mine. Să mă rog știi și eu. Îmi place s-o fac când vreau eu ori când am ceva de pus la cale cu Dumnezeu. Să ne vedem fiecare de-ale noastre, sfinția ta.

Cuviosul Onisim i se stinse zâmbetul pentru prima dată. Părea sincer mâhnit.

– Păcat, murmură, vorbești cu păcat, meștere. Am să mă rog pentru mântuirea voastră.

Se îndepărtă grăbit.

– Roagă-te cât îți place, își zise Toma încet, dar Cântic îl auzi.

– L-ai luat prea aspru, îl mustră el, și nici n-ai avut întru totul dreptate.

– Și tu începi acum?! se înfurie Toma. Lasă-mă-n pace! De când am venit se tot ține de mine cu vorbe în doi peri. Aseară n-a zis că purtăm în noi cugetul Satanei? Și se vede el mântuitorul sufletelor

noastre! Ajuns aici, Toma izbi cu piciorul în pământ și începu să strige: N-am nevoie de mântuirea lui! Nu rabd să fiu dus de căpăstru, ca un cal care a orbit de bătrânețe! Am ochi ca toți oamenii și văd drumul pe care merg la fel de bine ca și alții! Nu cer decât să fiu lăsat să-mi văd de treabă, asta-i tot! Atunci de ce vă credeți toți mai înțelepți și nu mă lăsați dracului să-mi împlinesc rostul?!

Își trânti pe cap căciula. Apucă întărâtat spre cuhnii, cu zeghea azvârlită pe umeri. Cântic îl urmă de departe, intimidat: era întâia dată când îl vedea atât de pornit.

Monahul de la cuhnii le spuse că nu le putea da decât prune uscate și aceeași mămăligă de mei pe care o mâncaseră și seara. Toma ieși val-vâtej.

– Acelea să i le dai cuviosului Onisim! Îi aruncă peste umăr.

Ziua se pornise prost. Era furios și flămând. Urcau încet spre tâpșanul pe care se vedea de departe crucea de mestecăn, alburie în lumina cenușie a zilei de toamnă. Încercă să-și alunge gândurile străine și să se pătrundă de frumusețea clipei. „Acum abia, își zise, odată cu aceste măsurători pe care le vei face, îți începi într-adevăr menirea. Se cade să pășești aici limpezit și fără patimă...” Îl ajută o sclipire răzleață de soare scăpată prin pătura densă a norilor. Locul se umplu de strălucire. Verdele ierbii – câtă scăpase nearsă de brume – deveni deodată luminos și tandru, iar cel al brazilor, mai sobru, mai adânc, dar tot cald. „Iarba cu verdele ei dulce și strălucit e femeia, bradul, mândru și neînconvoiat, e bărbatul și aici, la împreunarea lor, trebuie să se nască zidirea, ca o fiica a lor, a ierbii și a pădurii...” Văzu zidurile albe și tari de piatră, chiliile și casa domnească, poarta boltită sub turnul clopotniței și la urmă, în mijloc, pe palmele crude ale ierbii, ea, suavă, ca o fată și ușoară ca o corabie, cu acoperișul alb de draniță și cu pereții luminați cumva dinăuntru ... Se întoarse deodată străfulgerat.

– Cântic! Am s-o zugrăvesc toată și pe dinafară!

Îi încleștase umerii, zgâlțâindu-l cu ochii țintă în ochii lui. Zidarul îl potoli, blajin:

– Șăzi domol, meștere și frate. Meșterul Sofron a vrut și dânsul,

înaintea ta, să zugrăvească pe dinafară biserica Sfântul Gheorghe și ai văzut ce a pățit.

– Văzut. Zugrăveala lui s-a scorojit și a căzut pentru că n-a cunoscut taina amestecului, fie la tencuială, fie la vopsele, fie la amândouă.

– Și tu o cunoști?

– Nu, dar pot învăța din neizbânda lui. Mereu trebuie să fie câte unul care să încerce un gând nou sau un drum neumblat și care de cele mai multe ori cade istovit de neizbândă. Așa a fost și acest meșter Sofron care trebuie cinstit pentru îndrăzneala sa. Mie, venind pe urmele lui, îmi va fi mai ușor: nu-mi rămâne decât să nu pășesc în locul care l-a pierdut pe dânsul.

– Îl cunosc și mi-e drag Sofron, spuse Cântic cu îndoială, dar ceea ce a voit dânsul nu e îndrăzneală, ci nesăbuiță. Unde gândești că s-ar putea afla acel amestec care să țină piept la arșița verii și la gerul iernii, la vânturile înghețate ale răsăritului, la bătaia soarelui, la ploile cele revărsate ale verii și la cele mărunte, cernute ale toamnei, la viscol, la omăt, la bură, la brume, la rouă și cețuri? Așa ceva nu se află...

Toma îl zgâlțâi iar de umăr ca și cum ar fi vrut să-l trezească.

– Trebuie să se afle. E o taină.

– Și tu o cunoști?

– Am s-o cunosc. Nu se află taină pe care mintea să n-o poată pătrunde dacă o cercetează uitând de spaime. Am s-o zugrăvesc, măi Cântic, de are să stea dinainte o lume să se minuneze.

– Ai mai văzut pe unde ai umblat asemenea zugrăveală pe dinafară?

– Nicăieri. Dar o văd și am să te fac și pe tine s-o vezi aieva chiar de-ar fi să nu mai mănânc decât prune uscate călugărești.

„E nebun, gândi Cântic. Stricând o asemenea ctitorie costisitoare poți să-ți pierzi pâinea și chiar capul. Meșterul Sofron a ajuns să nu mai afle de lucru și să se tragă în pustia săhlelor. Dar Toma e totuși altceva decât Sofron și credința lui te cucerește, începi să crezi și tu, om cu scaun la cap, să-ți pui mintea cu el... E în stare s-o facă,

nebunul, cine știe ce o fi învățat pe unde a fost, cine știe cu ce l-o fi dăruit Dumnezeu...”

– Dar înainte de a o putea eu zugrăvi, trebuie s-o zidim, îi spunea Toma. Și orice zidire începe cu măsuratul și chibzuitul. Hai.

– Hai, încuviință Cântic și se îndreptară amândoi spre mijlocul tăpșanului.

Își luară ca reper răsăritul și locul viitorului altar. Cu frânghia cu noduri măsurară, iar cu baltagele pe care le aduseseră sub braț ciopliră țărushi cu albul curat și înmiresmat al lemnului nou. Cutreierară apoi marginea pădurii și încrestară cu câte o cruce trunchiurile brazilor care urmau să fie tăiați pentru schele. De fiecare dată, înainte de a-l însemna cu baltagul, Toma stătea îndelung cu palma sprijinită de trunchiul arborelui, ca și când ar fi vrut să-i perceapă curgerea ascunsă a sevelor.

– Ce e, nu e bun? întreba Cântic nedumerit.

– Ba da, e prea bun. Dar mi-e greu să-i hotărâsc moartea...

– Asta e soarta copacilor, înălța Cântic din umeri. În locul celor tăiați, Dumnezeu dă alții.

– Ca și cu oamenii, nu? zâmbi Toma. Tu ești obișnuit cu pietrele care își au și ele taina și frumusețea lor, dar n-au viață. Cu copacii e mai greu... Uneori, noaptea, îi visez. Mi s-a întâmplat odată să visez un codru întreg care plângea și vreo două zile după aceea am fost ca lovit de boală.

Cântic îi privi mâna frumoasă, puternică și prelungă, mânjită acum de pământ și de rășină, cum se desprinsese încet de trunchi, cum apucă baltagul de sub celălalt braț și cum izbi scurt, de două ori, lăsând în urmă, o cruce mică în carnea albă a lemnului.

– Pentru acoperiș ne trebuie stejar, spuse zidarul.

– Da. Acela îl vom aduce de la Slătioara, mai târziu, când s-or lăsa zăpezile și călugării vor putea ieși cu săniile.

Coborau înspre albia pârâului pentru a cerceta nisipul când trecură pe lângă o casă ce arăta îndestulată și îngrijită ca un pahar. În ogradă trebăluia o nevăstă înconjurată de orătănii. Toma își simți deodată sufletul luminat. Se rezemă cu brațele de gard.

– Bună vremea, jupâneasă.

Femeia râse de cinstea care i se făcea.

– Bună, meșterilor.

– De unde știi că suntem meșteri?

– D-apoi am auzit din sat, vorbesc oamenii de venirea unor meșteri domnești. Domniile voastre trebuie să fiți că nu v-am mai văzut prin partea locului.

Își ținea drept trupul tânăr și îndrăzneț, ca un fel de șăgalnică înfruntare. Avea ochii de culoarea alunelor și îi privea pe meșteri fără sfială, mândră și vag provocatoare. Pe Toma îl legăna o amețeală ușoară, ca după un vin aspru și vechi, băut pe inima goală. Femeia le spuse râzând că omul ei se afla cu oastea în Ardeal. Auzise că ar fi ajuns acum pe la Bistrița.

– E un păcătos Vodă, spuse Toma, dacă osândește astfel o nevestă frumoasă la singurătate.

O chema Olena și nu găsea că singurătatea unei neveste frumoase era un lucru chiar atât de cumplit.

– Cum așa? se miră Toma înveselit.

– Iac-așa, își săltă ea umerii.

– Atunci noi am îndrăzni să te rugăm să făptuiești un păcat.

– Care anume?

– Să ne gătești o mâncare cinstită de fruct, acum în vreme de post. Suntem flămânzi și de prunele călugărești ni s-a aplecat. Poate te înduri și dai pierzării pentru desfătarea noastră acea găină care abia mai suflă de grasă. Ți-am dăruit și un zlot de aur de la Veneția pentru asemenea faptă.

Azvârli moneda care străfulgeră în văzduh și o prinse iar în pumn.

– Ține-ți banii, meștere, la mine nu-i han. Găina am s-o prăpădesc ca să cinstesc datina ospetiei și să-l satur pe cel flămând, cum scrie la cărțile sfinte.

– Și Domnul, în îndurarea lui, îți va întoarce însutit. Așa-i. Până atunci, însă, nu te temi de gospodar? Dacă află că ai ospătat în lipsa lui bărbați străini? N-aș vrea să ai neazuri din pricina noastră.

– Nu mă tem. Ş-apoi ce ştie satul, nu ştie bărbatul.

– Până-ntr-o zi, mormăi Cântic.

Femeia râse cu o anume nepăsare, ca în faţa unui lucru pe care ştia că, oricum, tot trebuia să-l facă odată.

– Voi şti eu să trec şi prin ziua aceea. Acum poftiţi. V-o fi înfometat rău preacucernicia sfinţilor părinţi.

Dar ei nu intrară deîndată. Până femeia gătea mâncarea, voiau să vadă nisipul din vale. Coborâră mai departe tăcuţi, la câţiva paşi depărtare unul de altul. Se lăsase între ei o sfială străină, neobişnuită. Cântic îi arunca priviri furişe, dar Toma păşea gânditor, cu capul aplecat. Zidarul văzu tremurând între ei, tulburătoare şi insinuantă, umbra femeii şi se temu pentru legătura dreaptă şi fără ascunzişuri dintre el şi Toma. Când ajunseră jos, nu mai putu răbda tăcerea.

– Femeie aprigă, Olena asta, spuse, în speranţa că Toma va răspunde într-un fel care să-i lămurească intenţiile.

Dar zugravul nu păru să-l fi auzit. Se ghemui la pământ şi începu să cerceteze nisipul umed. Îl frecă o vreme între degete, pe urmă îl trecu dintr-o palmă în alta. La un pas de ei, pârăul murmură monoton. Avea apele limpezi, de un verde întunecat, cu luciri metalice, reci.

– E bun, spuse Toma. N-a fost prea mult purtat de ape şi păstrează încă feţe şi colţuraşe.

Vorbea despre nisip. Cântic nu mai stăruie. Se resemnă să lase lucrurile să se lămurească de la sine.

Întorşi la casa Olenei, sfiala dintre ei se topi. Femeia era gureşă, îi plăcea să glumească şi să se joace cu vorbele cu două înţelesuri, ca şi cum s-ar fi desfătat preferându-şi dintr-o mână în alta şiraguri de mărgelile care-şi schimbau apele după cum le bătea lumina. Din găină făcuse zeamă grasă şi friptură rumenă înăuntrul căreia se copsese un măr şi pe care o stropise cu mujdei. Adăugase la acestea plăcinte şi un mied dulce-acrişor care furnica limbile. Ospăţul neaşteptat şi căldura odăii, după ce toată dimineaţa cutreieraseră prin aerul aspru, îi moleşi. Cântic simţi întâiul primejdia şi se ridică.

Afară, câinele tăpălăgos îi lătră întărâtat, ca şi la venire.

– Noaptea îl slobozi din lanţ? întrebă Toma înainte de a ieşi din ogradă.

Olena își sumeți pieptul. Ochii îi râdeau și mai strălucitori acum, după ce băuse mied.

– După cum e noaptea.

– Și cum trebuie să fie noaptea ca să nu-l slobozi?

– Luminată, meștere, surâse ea.

Toma se uită la cer. Norii joși se scămoșau în vârfurile brazilor de pe culmi. Spuse cu convingere, împotriva oricărei evidențe:

– Se pare că va fi o noapte luminată.

Cântic apucase înainte. Se grăbi să-l ajungă și află din nou sfiala aceea coborâtă între ei. Mergeau pe o cărare ce șerpuia printre livezi, unul în urma altuia.

– După toate semnele, în noaptea asta am să dorm singur, spuse pietrarul fără să-l privească.

– Pari a-mi purta pică pentru asta.

– Nu.

– Oricum, pari a-mi tăinui ceva, poate o mâhnire.

– Poate o mâhnire, da.

– De ce?

– Nu pot să spun limpede de ce și asta mă face să mă frământ.

Îmi ceri să vorbesc prea mult. E vremea să mă întorc la pietrele mele și să te las în slobozenia ta, că iar te-apuci să strigi că te port de căpăstru ca pe un cal orb.

Toma se simți stingherit. Încercă să glumească, prefăcându-se că nu înțelegea încotro bătea pietrarul.

– Nu înțeleg, spuse râzând sec, ce te poate mâhni. Doar nu ești Marcu să-ți fie teamă să dormi singur!

Cântic nu răspunse și asta pe Toma îl întărită. Simți nevoia să se justifice și în același timp îi fu ciudă pe sine însuși pentru asemenea slăbiciune. Cu greu se stăpâni să n-o facă și astfel se întoarseră la mănăstire fără să mai schimbe nici o vorbă.

Dinaintea chiliei dărâmate a lui Chiril, Toma se opri. Contemplă o vreme pietrele prăbușite printre care se sfarogeau gălbui bălăriile ce umpluseră locul peste vară. Pietrarul o apucase înainte. Sub un bolovan se zărea o lucire moale. Toma îl mișcă puțin din loc și scoase

o piatră ciudată de mărimea unghiei degetului mare. O șterse și fețele ei își recăpătară netezimea mătăsoasă și luciul galben auriu. O aburi cu gura și continuă s-o șteargă. Deveni de o transparență limpede. Chihlimbar. Înăuntrul său, prins ca într-o apă încremenită, un păianjen mic, cu o cruce albă pe spate.

– Toți îl știu, dar nimeni n-a cutezat să-l atingă, se auzi din spate șoapta cuviosului Onisim.

Toma tresări și închise pumnul.

– Eu am îndrăznit, spuse el îndârjit și apucă înspre chilie.

– Nu e bine, meștere, îl ajunse din urmă murmurul călugărului.

Nu e bine... Mânia lui Dumnezeu...

Cântic se apropie încet de masă și se aplecă asupra boabei de chihlimbar care lucea blând în mijlocul tăbliei goale. Pietrarul ținea mâinile împreunate la spate ca și cum s-ar fi temut ca o putere mai tare decât el să nu-l îndemne s-o atingă.

– De acolo ai scos-o? întrebă cu glas coborât.

– Da.

– La ce-ți trebuie?

– Poate folosește la ceva. Poate e un talisman sau o piatră oraculară. Rămâne de văzut. Dar chiar de n-ar fi nimic din toate astea, e frumoasă și ar fi păcat s-o las acolo doar ca să sperie călugării.

– Crezi că e bine?

– E frumoasă, măi Cântic, stăruii Toma începând să-și piardă răbdarea.

– Frumusețea poate fi și ispita sau unealta Satanei.

Toma ridică din umeri.

– Așa se zice. De ori unde ar veni însă, eu nu mă pot împotriva acestei ispite.

– Toma, uneori mă înspăimânti.

– De ce?

– Câteodată îmi pare că tu iei în deșert cele sfinte. Chiar în prima zi în care te-am cunoscut m-ai înspăimântat mărturisindu-ți dorința de a înfrunta veacurile, lucru care numai lui Dumnezeu îi este îngăduit.

– Și nouă, meșterilor.

– Vezi? Iar hulești.

Toma îndepărtă brațele.

– De ce hulesc, Cântic? Eu recunosc: sunt un păcătos pentru că nu mă dau înapoi din fața celor ce-mi iscă plăcere. Îmi place să port straie frumoase și de soi, dar nu într-atât încât să umilesc cu ele pe cei care n-au. Îmi place să mi se recunoască destoinicia și priceperea și-mi place să mă bucur de încrederea celor puternici, dar nu într-atât încât să mă umilesc pentru a le-o dobândi. Sunt trufaș, dacă vrei, mai mulți mi-au spus asta. Îmi place să zidesc și să zugrăvesc slobod, să încerc singur însușirile lucrurilor, ale pietrelor, ale ierburilor și culorilor, să mă încred în mintea pe care mi-a dăruit-o Dumnezeu și să nu port căpăstru. Îmi place să mănânc de fruct în vreme de post și să mă bucur de îmbrățișarea ori numai de priveliștea femeilor. Poate că acestea or fi păcate...

– Poate? Îl întrerupse Cântic.

– Sunt, hai să zic că sunt păcate, dacă asta te liniștește. Dar nu poate fi păcat dorința de a nu trăi degeaba.

– Te știam mai tăcut, spuse pietrarul după o clipă de ezitare. Vorbești mult în ultimul timp.

Toma îl privi surprins, ca și când celălalt i-ar fi ghicit un gând tănuit.

– Aici ai dreptate, răspuse. Când lucram la meșterul Lorenzo vorbeam rar. Întreaga zi mă îndeletniceam cu ceva. Dar de când am venit, mai mult vorbesc decât făptuiesc. Dacă o ținem așa, ne vor troieni vorbele ca o ninsoare de cenușă.

– Să facem un legământ de tăcere, spuse grav Cântic.

– Sa facem, încuviință Toma, simțindu-se pe neașteptate cu sufletul împăcat.

După ce se întunecă, ieși încet. portar, ieși încet. Pentru a nu trece pe dinaintea fratelui portar, se strecură din mănăstire prin zidul surpat al chiliei lui Chiril. Noaptea era departe de a fi luminată. Mai mult își ghicea drumul după pământul bătătorit al cărării pe care-l simțea sub pas. Văzduhul rece mirosea a rășini și brume. Mersul său grăbit și singuratic, aproape furișat, stârni câinii din vale. În ograda

Olenei însă, câinele tăpălăgos nu-l lătră. Casa era cufundată în întuneric. Ușa se deschise de la sine.

A doua zi, de cum se luminează, Cântic își puse în coburi ciocanul, niște mămăligă uscată și două cepe și plecă așa cum se înțeleșeră. În timp ce el cutreiera viroagele căutând locul cel mai bun din care urmau să scoată piatra, Toma intră în atelierul ieromonahului Paisie. Cum stătea între cărți, pensule și pene de toate mărimile, între ulcele cu culori și suluri de pergamente, în fața cuptorului deschis în care ardeau butuci de brad, părintele semăna cu sfântul Ieronim, așa cum îl văzuse Toma într-o icoană din atelierul meșterului Lorenzo. Era înalt și adus de spate, avea creștetul pleșuv și o barbă ca un caier alb. „Cuvintele pustnicești ale Avei Dorothei”, citi Toma titlul scrierii încă nelegate ce se afla pe masa cu scândura pătată de vopsele uscate. Părintele isprăvisese chenarele paginilor și mai avea de umplut doar părțile care se cereau aurite. Pentru aceasta pisase foițele de aur într-un mojar de piatră și acum le amesteca cu miere și gumă arabică, învârtind fără grabă cu un bastonaș de sticlă. La intrarea lui Toma își părăsi locul. Îl pofti să șadă.

– Am de lucrat o pafta de argint pentru domnița Anca, părinte. Am argintul, dar îmi lipsește ceara pentru a încerca modelul. Poate te milostivești sfinția ta să-mi dai.

Ieromonahul Paisie iubea lucrătura în argint. El însuși se îndeletnicea cu ferecarea cărților sfinte și a crucilor de lemn de chiparos. La cuvintele lui Toma ochii îi străluciră mai tare.

– Și ce vei înfățișa? întrebă.

– Încă nu știu, părinte. Am să încerc mai multe modele.

– Poți să lucrezi și aici. E loc pentru amândoi.

– N-aș vrea să te mâhnesc, dar nu pot să lucrez decât în singurătate.

– Așa și trebuie, zâmbi starețul.

Deschise capacul unei lavițe înnegrite de vreme și-i întinse o piatră de ceară de mărimea a două palme alăturate. Avea o culoare galbenă cenușie, Toma o duse la nas, bucurându-se tainic de mireasma dulce care îi aminti vara și zumzetul prisăcilor.

– Nu e din cea albită la soare, spuse călugărul, dar se supune ușor degetelor care vor să-i dea un chip.

– Îți mulțumesc, părinte.

– Când începeți zidirea?

– O vom începe prin postul Paștilor ca s-o putem isprăvi în vară, de praznicul Adormirii.

– Dacă ajută Dumnezeu, adăugă starețul cu o ușoară mustrare.

– Dacă ajută, încuviință Toma. Sper să ne ajute.

– Și zugrăveala?

– Asta mai târziu. Ca să ție zugrăveala, varul pentru tencuieli va trebui să stea măcar trei ani în gropi.

– Atât de mult?

În glas îi tremura o teamă ascunsă.

– Altfel cum? Trebuie să dăm lucru trainic, care să înfrunte veacurile și să vorbească vremurilor despre credințele noastre. Se cade ca toți, de la meșterul cel mai mare până la cel din urmă ucenic să lucreze fără grabă, cu temei și stăpânire a meșteșugului.

Egumenul surâse sfios.

– Așa e, dar oare vor mai apuca s-o văd și eu?

– Dumnezeu nu te va chema la sine înainte de a o vedea, părinte.

Ieromonahul clătină din capul pleșuv ca și când ar fi vrut să spună că în privința aceasta știa și el câte ceva. Când Toma se află la ușă, întrebă pe neașteptate:

– Cum te înțelegi cu fratele Onisim, meștere?

– N-avem nimic de împărțit. Îmi văd de meșteșugul meu.

– Bine faci. Nu trebuie să iei seamă la toate vorbele lui.

– Încerc să nu judec oamenii decât după fapte, părinte.

Întors în chilie înteți focul și așeză în fața vetrei o scândură joasă sprijinită pe doi butuci pentru ca ceara să fie tot timpul bătută de căldură. Lucră întreaga zi netulburat de nimeni și din ce în ce mai înfrigorat. Cu fiecare apăsare a degetelor regăsea plăcerea tainică și cu nimic asemuită de a plăsmui. Uită să mănânce, după cum uită cu desăvârșire de cealaltă bucurie, care-i desfătase noaptea. Ca și când Olena nici n-ar fi fost vreodată. Imagină mai multe modele, dar le

strică pe rând, mereu nemulțumit pentru că nu le putea apropia în închipuire, așa cum ar fi vrut, de trupul subțire al Ancăi. În cele din urmă, la vremea când în chilie ziua scăzuse aproape de tot și doar flăcările îi mai luminau degetele prelungi, neliniștite, care frământau ceara, se opri la un model înfățișând un buchet de frunze de acant înconjurat de măști mărunte și surâzătoare. În partea de jos, într-o dulce lenevie, cu un picior întins și cu celălalt îndoit, o zeiță goală, cu trup subțiratic și unduios și cu creștetul încununat cu foi de laur. O ținu în palmă contemplând-o îndelung în zarea roșiatică a focului. Pâlpâirea flăcărilor arunca umbre și lumini nestatornice asupra acelei închipuiri și trupul suav prinse viață, cu pieptul mișcându-i-se ușor în respirația împăcată. În același timp o vedea și pe Anca tremurând în semiobscuritatea chiliei, ca un chip oglindit în apă. Purta o rochie lungă de brocart de culoarea cerului în asfințit deasupra pădurilor și părul auriu i se revărsa de sub coroana mică peste gulerul de horbotă albă. Un colan de argint îi încingea larg mijlocul, lăsându-se pe coapsă, unde se încheia cu paftaua lui care lucea somptuos și discret.

Intrarea neașteptată și bolovănoasă a lui Cântic îl făcu să tresară, dar nu-i risipi zâmbetul care-i lumina fața fără să știe. Întinse palma arătându-i modelul.

– Îți place?

Pietrarul, cu o smucitură a umărului, își azvârli șaua la pământ și se apropie un pas, aplecându-se înspre mâna întinsă. Înghiți întâi în sec, apoi rămase astfel mult timp neclintit. În cele din urmă rosti încet, cu glas gătit:

– E păgână...

Toma îl urmărea zâmbind mereu, fericit de uluirea meșterului.

– Dar e frumoasă, spuse.

– E desfrânată, murmură iar Cântic.

– E sinceră, zâmbi Toma.

Lui Cântic nu-i ajungea aerul. Îl apăsau pereții. Cu o mână tremurătoare își lărgi gulerul cămășii. Râzând, Toma îi dădu o palmă peste spatele lat și așeză cu grijă modelul pe masă.

– E o minune, măi Cântic, și asta mi-a ținut loc toată ziua și de

mâncare și de băutură și de văzduh, dar acum mi-e foame. Mai ai ceva în coburii aceia?

– A mai fă rămas oleacă de mămăligă, murmură pietrarul și se așeză pe laviță cuprins deodată de un fel de sfârșeală, dar fără să-ți poată lua ochii de la modelul paftalei.

I se părea acum că zeița zâmbea, gata să-și înalțe făptura mărunță și despuiată printre frunzele de acant.

Toma găsi mămăliga și încinse în restul de untdelemn din blidul ce se afla pe glaful ferestrei. Începu să înfulece lacom și fericit, mișcându-se fără astâmpăr prin încăperea strâmtă.

– Ce-au să spună monahii? întrebă oarecum mahnit Cântic.

– Ce-mi pasă mie de ei? pufni Toma cu gura încă plină. Eu n-am făcut-o pentru monahi.

– Și vrei s-o dăruiești asta domniței?

– I-am promis.

– O va socoti o necuviință, stăruie pietrarul.

Toma voi să-l contrazică, dovedindu-i că modelul se potrivește foarte bine cu firea îndrăzneată a domniței, dar în clipa aceea ochii îi căzură din întâmplare pe boaba de chihlimbar. Își pierduse luciul. O luă cu gândul s-o ștergă din nou, dar când o avu în palmă își pierdu deodată veselia. Transparența pietrei dispăruse, stinsă de o turbureală ce crescuse dinăuntru ei, ca o ceață lăptoasă prin care mărunțul păianjen abia se mai deslușea sub forma unei pete întunecate cu contururile șterse. O puse înapoi pe masă, cuprins de o înfiorare stranie.

– E o piatră care prevestește, spuse grav.

– Ce? întrebă pietrarul încet.

– Nu știu. Dar știu că tulburarea pietrelor scumpe e prevestitoare. Chihlimbarul acesta e altceva... Și mai e și păianjenul cu cruce... Vom vedea...

Pietrarul arătă cu bărbia înspre modelul de ceară.

– Poate că ea e de vină, șopti.

– Nu, răspuse Toma îndârjit. Ea n-are nici un amestec.

Luă chihlimbarul și-l puse într-o pungă mică din piele de căprioară al cărei șnur și-l atârână de gât. Cântic îl urmărea întunecat.

– Domnul să ne aibă în paza lui, spuse.

– Amin, murmură Toma.

Se pregătiră de culcare tăcuți, cuprinși deodată de neliniști pe care nu voiau să și le mai mărturisească. Pietrarul se întoarse cu fața la perete trăgându-și cerga mițoasă peste cap. Toma se așeză cu gând să-și scoată cizmele, dar în ultima clipă se răzgândi. Se ridică și veni iar în fața mesei. Rămase astfel contemplând îndelung paftaua de ceară. I se păru ciudat că vederea ei nu-l mai bucura. Mica zeiță își pierduse viața și trupul ei devenise rigid și rece. N-ar fi putut spune cât timp trecuse când simți o adiere înghețată. Se întoarse și rămase cu respirația tăiată. În prag stătea bătrânul. Îl privea senin pe sub căciula neagră trasă pe sprâncene. Purta pe umeri o țundră cenușie și se rezema în vechea lui bătă de corn.

– Am venit să-ți spun că în noaptea asta, plec, vorbi el.

– Unde, tătucă? șopti Toma.

– E vremea să mă duc la maică-ta. Și așa am lăsat-o prea mult timp singură.

Toma își trecu dosul palmei peste frunte și își umezi buzele.

– Mă bucur că te-am văzut acasă, urmă bătrânul, și că ți-ai câștigat locul pe care îl meriți în preajma lui Vodă... Să ai grijă de Mușa... Pietrarul ăsta pare om de treabă... Nu, nu-l trezi, toată ziua a fost al drumului și-i ostenit... Dumnezeu să te ocrotească... Nu te apropia, lasă, mă descurc și singur, nu e departe. Cred că are să-mi vină în cale maică-ta. Vezi de Mușa și de casă, să nu se risipească. Să-ți găsești și tu o fată vrednică. Ia-ți gândul de la domnițe... Aici bătrânul ezită o clipă, apoi adăugă cu un zâmbet ce-i flutură sub mustață: Și de la altele. Rămâi cu bine.

Se întoarse și porni agale prin întunericul coridorului. Toma rămase încremenit clipe lungi, neîn stare să închege un gând, și abia când nu-i mai auzi pașii înceți și bocănitul bastonului pe lespezi, porni în goană pe urmele lui. Curtea era pustie. Fugi spre poartă. Era închisă cu druggii de fier.

– N-a ieșit mai înainte un om? strigă.

Fratele portar îl privi nedumerit și somnoros.

– N-a mai ieșit nimeni de la vecernie, meștere.

Ocoli curtea. Pustie, Ieși prin zidul surpat al chiliei lui Chiril. Bezna se lăsase grea. Încotro să apuce?

– Tătucă! strigă. Tătucă! Tată!

Chemarea lui înspăimântată stârni câinii din ogrăzi. Se întoarse în chilie gâfâind. Cântic ședea pe marginea laviței cu capul în mâini, cu cerga pe umeri. Între timp întețise focul.

– M-a trezit frigul, spuse uimit. Dar un frig ciudat, ca o suflare înghețată.

– Hai, strigă Toma, abia stăpânindu-și plânsul. Plecăm, a murit tătucu!

Își azvârli pe umeri zeghea și înșfăcă șaua. Năucit, pietrarul se străduia să-și tragă straietele pe el.

În urma lor, în chilia pustie, pe scândura goală a mesei, rămase uitat modelul de ceară. Mica zeiță își dezmierda goliciunea în lumina tremurătoare a focului și surâsul îndepărtat de pe chipul ei dobândise într-adevăr o undă de nerușinare.

V

Zile scurte, cu cer jos. Plumburiu. Serile cad repede și dintr-o dată. Când clopotele de la Mirăuți și Sfântul Gheorghe, ori cele mai îndepărtate de la Sfântul Ilie vestesc slujba vecerniei, cetatea de scaun se află de mult supusă întunecimii. Târgul răsuflă trudnic, amortit sub frigul ud, ca un animal mare, răpus de munci, de neguri ori de așteptări fără nume. Halebardieri cu coifuri de fier și pieptare de za străjuiesc asupra nopții. Făcliile flutură lumini galbene și umbre spăimoase de-a lungul ulițelor desfundate. În urma lor rămâne fumul cu miros de rășină. Glodul chiftește sub pași. În bălți și pe acoperișuri de draniță, ploaia țârâie tenace. Câte un convoi întârziat de cară negustorești pătrunde în târg, târându-se încet, însoțit de răcnete răgușite, pipăindu-și calea spre popasul râvnit. Vite și oameni uzi, coviltire și roind de apă, roți grele încărcate de hlisă. Încăperea cea mare a Hanului Domnesc e îmbâcsită de abur, înțesată de rumâni, de talieni, de oșteni, de meșteri nemți și negustori leși. Milogi care-și rânjesc cioturi de mădulare ori răni ce nu vor să se închidă zac aciuiți prin colțuri așteptând să li se azvârle o pomană de pe la mese. Duhoare grea și amestecată de pănură udă și câine plouat, de vin și hălci trase în frigări. Afară, vântul se năpustește înghețat, în rafale, dinspre spațiile fără de hotar ale răsăritului. Șerpuiește de-a lungul ulițelor întunecate, se strecoară pe sub uși, zgâlțâie maghernițe, se înșurubează în cotloane, încearcă scârțâind zăplazuri vechi, aproape putrezite. Andrăbuș, milogul, aleargă în trapăd mărunț prin glod, scuturându-și mâinile chircite, arse de frig și strigându-și beznei vedeniile înfricoșate. „Și s-a prăbușit steaua Absintos și a deschis fântâna adâncului și fum s-a ridicat din fântână, ca fumul unui cuptor

mare și din fum au ieșit lăcuste pe pământ!” Străjile îl aud de departe și-l lasă să treacă netulburat, ca pe un sfânt al milogilor. Apoi glasul lui ascuțit și tânguios se stinge în cealaltă parte, înghițit treptat de neguri. În vale, pârâul Cacainei se învolbură tulbure, umflat de atâtea ploi. Deasupra lui și a târgului, abia ghicită în noapte, veghează Cetatea. Pe ziduri, străji neclintite, învăluite în pâcle. Sforăit de cal ostășesc. Mireasmă iute de fum. Un câine singuratic latră undeva în vale. Chemare scurtă de străjer căruia i se pare că aude ceva. Prin cernerea ploii încep să se amestece fulgi mari, apoși. Sudalmă de om necăjit care a alunecat în glod. De undeva se aud rumeșând domol vite dejugate, istovite de drum.

Noapte densă, opacă, grea. Toma încercase s-o înfrângă ori numai să se amăgească și umpluse atelierul de jur împrejur cu lumânări în spatele cărora așezase oglinzi. Încăperea era acum învăluită într-o lumină stranie, nefiresc de bogată și totuși blândă, ca și când ar fi fost strecurată întâi printr-o pânză subțire de culoarea mierii. De când se stinsese bătrânul sau, mai bine zis, de când îl vestise intrând în chilie, pe Toma îl neliniștea apropierea nopții. Ziua muncea singur, răsfrânt în sine și zgârcit la vorbă, mulțumit că-l auzea pe Marcu mișunând prin preajmă. Seara însă, Marcu nu-i mai ajungea. Îi chema în atelier și pe Mușă cu Cântic. De la o vreme își făcură obicei și veneau nechemate, odată cu întunericul. Vorbeau puțin. De fapt Toma nici nu-i chemase pentru vorbă, ci mai mult spre a-i ști acolo, căci simpla lor prezență îi ușura povara singurătății pe care o simțea tot mai apăsătoare, pe măsură ce se împuțina lumina. Se gândea deseori la Anca și gândul îi era însoțit de o sfâșiere lăuntrică a cărei durere avea o dulceață nefirească și ispititoare. Nu-l mai chemase de mult la curte și nici el nu i se înfățișase, poate din mândrie ori poate numai din țâfnă prostească de bărbat care vrea să-și arate cerbicia. Dimpotrivă, când se gândea la Olena, îl încerca un fel de recunoștință caldă. Îi venea atunci să încalce și să apuce drumul Humorului pentru a-și așeza capul în poala ei. Îi și simțea mâna strecurându-i-se prin plete, duioasă și în același timp persuasivă și în acele clipe tot atelierul se umplea de mireasma sălbatică de ierburi a trupului ei pietros și neistovit. Atunci

auzea de obicei glasul bătrânului, ia-ți gândul de la domnițe, întocmai cum îi vorbise și în noaptea aceea, ia-ți gândul de la domnițe și de la altele și caută-ți o fată vrednică... Era un sfat bătrânesc care-i isca remușcări, dar pe care nu-l putea urma căci el nu era făcut să fericească pe nimeni prin statornicie. O nerăbdare fără odihnă ori un blestem al meșteșugarilor fulgerați de har îl întorcea mereu asupra uneltelor sale de care, la urma urmelor, era mai legat, iubindu-le mai mult decât orice. Și totuși, Maica Îndurării pe care o zugrăvi în zilele acelea pe scândură de paltin avea chipul delicat și prelung, cu ochii cenușii, umbriți de întrebări ai domniței Anca. Deși văzuse în apus destui meșteri, începând chiar cu meșterul Lorenzo, care făceau acest lucru în mod firesc, era pentru întâia dată când el însuși încerca să dea unei icoane chipul unei făpturi omenești care trăia și era supusă păcatului. Propria lui îndrăzneală îl umplea de înfiorare și de mândrie în același timp. Nimic din ceea ce zugrăvisese până atunci, fie la Veneția, fie de când se întorsese, nu-l mulțumise în asemenea măsură. Înfiorarea aceea născută din spaimă și din bucurie i se transmisese și lui Cântic. Era de altfel singurul dintre ai casei care o văzuse aieva pe domnița Anca. Își frământă, adus de spate, mâinile mari și crăpate.

– Nu e bine, măi Toma, omul lui Dumnezeu, vom ajunge să ne trăsnească din senin. Și-l arunci păcatului și pe copilul acesta care stă și ascultă și vede.

Într-adevăr Marcu stătea și asculta. Icoana îl tulbura nu atât prin frumusețea chipului, cât mai ales prin căldura ce-o răspândea, altfel decât tot ceea ce zugrăviseră până atunci. Înțelegea spaima pietrarului, dar îi ținea partea lui Toma, căruia, dacă nu-l împiedica o sfială fără noimă, i-ar fi luat, să i le sărute, mâinile prelungi pe care se uscaseră vopselele.

– Copilul, răspunse Toma, face bine că stă și ascultă și ar face și mai bine dacă ar băga în cap și ar judeca singur și fără spaimă ceea ce vede. Eu nu socotesc că acesta ar fi un păcat.

– Treaba ta ce socotești, stăruie Cântic, dar unde îți închipui tu, nebune, că ți se va îngădui să scoți asemenea icoane în văzul lumii?!

– Am să i-o dăruiesc lui Vodă, spuse Toma simplu.

Cântic ridică brațele, exasperat.

– Păianjenul din piatra lui Chiril ți-a luat mințile! Vodă îți va porunci să te călugărești spre a ispăși în pustie, dacă nu cumva va găsi mai înțelept să-ți ia capul pentru asemenea hulă.

– Dacă va face asta, înseamnă că nu e cel în care am crezut și atunci e mai bine s-o aflui cât mai curând.

Zile în șir după ce-l îngropaseră pe bătrân, nu zugrăviseră decât icoane, ca și cum ar fi uitat de zidirea mănăstirii. Această Maică a Îndurării îl eliberă dintr-o dată: cu ea se văzu ajuns la un capăt și la un liman. Continuă să picteze ziua, când nu era decât cu Marcu, dar seara începu să lucreze la planuri.

Mușa se așeza în fața vetrei cu cusătura în poală. Cosea mai cu spor în luminile bogat răsfrânte ale atelierului și începuse să aștepte cu neastâmpăr inserarea care îi aduna pe toți în căldura aceleași încăperi. Cântic se punea pe laviță și își încleșta amândouă mâinile de marginea mesei ca și cum s-ar fi temut ca o putere nevăzută să n-o smulgă din loc. Urmărea tăcut mâna sigură a lui Toma care purta pana de gâscă muiată în răstimpuri în cerneala de zeamă de afine, amestecată cu negru de fum din ulei de in. Se oprea des, cu elanul frânt de subite îndoieli și atunci se refugia la Cântic, al cărui gând desprins încet din tăcerea-i masivă îi inspira siguranță.

– Dacă pun aici două arce, vor ține pereții?

– Țin, pentru că le mai dăm un rând de piatră mormăia Cântic.

Marcu isprăvea de gătit scândurile pentru a doua zi, le așeza să se zvânte, curăța pensulele și le puneă în ulcele cu ulei de in care le ferea perii de uscăciune. Se trăgea apoi și el sfios lângă Cântic.

– Ehei, ofta Toma pe neașteptate, cum n-am eu acum marmura și porfirul care mi-au trecut prin mâini acolo!

Mușa scuipa un capăt de ață.

– Las' că nici piatra noastră nu s-o fi topind ca sarea la ploaie, pufnea ea de lângă foc.

Cântic râdea încet, mândru că Mușa lua apărarea pietrei.

– De topit nu se topește, recunoștea Toma, dar nici strălucirea marmurei n-o are...

- Strălucirea. îl consola pietrarul, are să i-o dea zugrăveala ta.
- A mea și a lui Marcu, zâmbea Toma înseninat dintr-o dată.

Se înfățișă la curte cu planurile în ziua sfintei mucenice Anastasia, izbăvitoare de otravă. Îi luă cu sine pe Cântic și pe Marcu. Amândoi se primeniseră în cămăși albe, cusute de Mușa cu flori mărunte în culori primăvăraticе la guler, la mâneci și de-a lungul pieptului. Pe umăr purtau cojoace tivite cu blană de veveriță. Cântic avea căciulă neagră, iar Marcu brumărie. Toma se îmbracă peste cămașa roșie de mătase în *menu vair* din blăni de jder albe și negre cusute în pătrate, ca tabla de șah. Peste el își aruncă zăbunul lung din sandal de Veneția, căptușit cu atlas de culoarea fragilor. Purta cușmă cu moțul răsfrânt, din nevăstuică albă, iar în picioare cizme scurte și moi de saftian roșu, cu pinten de argint. Sub șaua calului așternuse valtrapul din catifea azurie pe care erau cusute în fir semnele astrologice ale soarelui și lunii. În afară de inelul cu sardonix roșu, pe care î-l dăruise Lorenzo, nu purta nici o podoabă, dar însuși micul alai în drum spre cetate devenise o podoabă a târgului.

Era în ultima duminică dinaintea Crăciunului și de câteva zile ninsese bogat. Zăpezile ascuseseră scârba noroaielor și, în locul pâclelor umede, mai stăruia în zori doar o ușoară ceață argintie din care răsări curând un soare aspru, cu dinți ascuțiți. Caii slobozeau rotocoale de aburi albi. Omătul le scârțâia sub copite. Peste pacea târgului aflat în preajma luminatelor sărbători ale iernii, răsunau limpede clopotele celor treizeci de biserici de piatră. Târgoveții se trăgeau către nămeți spre a le face loc să treacă nestingheriți. Unii îi cunoșteau pe amândoi, alții doar pe Cântic, alții și pe Toma. Se înclinau dinaintea lor descoperindu-se, fără a îndrăzni însă să-i agrăiască, deși mulți neguțaseră cu ei ori băuseră laolaltă la mesele lungi ale Hanului Domnesc. Mersul tăcut și semeț al celor trei, care călăreau în trap mărunț, stârnind o pulbere argintie de sub potcoavele cailor, îi intimidă acum. În frunte se afla Toma, solemn, fără a privi nici în dreapta nici în stânga, muncit de o tristețe ca o prevestire care i se încheaga în suflet pe măsură ce se apropia de cetate. Când îl vedeau, ochii senini ai fetelor se împăienjneau, iar nevestelor începea să li se

zvârcolească în adâncuri șarpele ispitei. Ceva din această frumusețe orgolioasă și melancolică i se transmisese și lui Cântic, îndulcindu-i muchiile aspre ale chipului. Ar fi fost pe deplin împăcat cu lumea și mândru de a însoți dinaintea tronului voievodului un meșter strălucit ca Toma, dacă nu era icoana pe care știa că acesta o ducea ținând-o în fața lui pe șa, ca pe un lucru de preț, învelită într-o mânăștergură nouă, învârstată cu mărunță cusătură neagră și roșă, care mai păstra mireasma de sulcină așternută de Mușa printre pânzeturile din lăzi. Era convins că din dezvelirea unei asemenea icoane în fața domnitorului nu putea ieși nimic bun, dar se resemnase. Ținea fruntea sus, tăcut și colțuros, hotărât să înfrunte orice alături de nebulia lui Toma, fie dulceața laudelor și a răsplății, fie dezlegarea securii lui Ciorsac. Fericit cu desăvârșire era numai Marcu. Pletele aurii îi fluturau de sub căciula brumurie și pentru prima dată în viața lui gusta din ispita tulburătoare a trufiei, privind de sus și cu coada ochiului la copiii târgoveților care se trăgeau smeriți în omăt la trecerea alaiului lor. Totul era minunat, de la căluțul roib cu stea în frunte și călțuni albi, pe care abia îl stăpânea să nu dea în buiestru, până la ochii umezi și obrajii roșii ai fetișcanelor în drum spre biserică, înveșmântate ca domnițele, în straie luminate, cusute cu altiță de fir și de mătase. Prin această ușoară amețală a bucuriei, prin strălucirea culorilor de duminică, a soarelui și a zăpezii, încerca zadarnic să-și închipuie înfățișarea lui Vodă. „Să nu-l privești mai mult de o clipă, îi poruncise Toma, căci strălucirea chipului Măriei Sale îți va arde lumina ochilor.” Se întreba dacă acolo va îndrăzni să ridice fruntea fie și pentru o fărâmă de clipă și la asemenea gând inima i se pornea să bată mărunț și grăbit. Tresări odată cu caii, care sforăiră înspăimântați când Andrăbuș izbucni horducându-se spre ei de sub bolta clopotniței de la Sfântul Gheorghe.

– Meștere laudat, chelălăi milogul scuturându-și mâinile răsucite, fie-ți drumul luminat, căci te duci la soarele și apărătura Moldovei, împăratul împăraților! Sărută-i dreapta și din partea mișelului și netrebnicului său rob Andrăbuș, că Măria Sa ne apără de lăcustele cu aripi ori numai cu două picioare și eu încă mă voi ruga sfinților Luca și Cosma și Damian și Ioan cel Nou și sfinților treizeci

și trei de mucenici din Meletina pentru ca să vă miluiască și să vă mântuiască pe tine, luate, și pe soții tăi, meșteri vestiți în patru vânturi!

Toma îi azvârli asprul de vamă și slobozi frâul. Coborâră panta spulberând omătul. Scăpat de hidoșenia milogului, biciuit de vântul aspru și de plăcerea goanei, lui Marcu îi veni să chiuie și să-și fluture căciula. Erau însă prea aproape de acum, sus, de cealaltă parte a văii albe, pe muchia zidurilor, se profilau halebardierii cu coifuri și platoșe scăpărând în soare la orice mișcare. Chiotul îi îngheță înainte de a se naște și se simți deodată mândru și înfricoșat la gândul că el însuși se îndrepta într-acolo și că i se va îngădui trecerea.

În paraclis nu se aflau decât câțiva dintre puținii cu adevărat apropiați lui Vodă. Liturghia o slujea episcopul Macarie al Romanului, venit cu treburi la cetatea de scaun. În dreapta, în jilțuri înalte din lemn de tei, pe perini de catifea stacojie tivite cu fir, ședeau alături Vodă și mitropolitul Grigore. De cealaltă parte, cu mâinile împreunate în poală peste mătănii pe care nu le folosea, domnița Anca privea nemișcată în gol. Purta o rochie de catifea și pe cap o maramă, amândouă negre, fără nici o podoabă, și doar blana de vulpi, adusă din Novgorod, amintea de bogăția curții domnești. Blana o cuprindea generoasă, învăluindu-i umerii și genunchii, cum stătea singură și zgribulită în jilțul sever. Doliul și lumina scăzută a paraclisului îi accentuau paloarea și-i dădeau o expresie hieratică. Toma o privea neclintit. Icoana pe care o zugrăvise semăna cu domnița Anca mai mult decât dorise el însuși. Își dădea seama de asta abia acum, când o vedea aieva după un răstimp care i se păruse nespus de lung. Era Anca într-adevăr acea Sfântă Fecioară și totuși nu era Anca pentru că dobândise, cu sau fără voia lui, ceva ce domnița nu avea sau poate avea, dar ascuns, fără a răzbate până la cunoștința celor din preajmă. Era mândru de ceea ce făptuise și asta îi dădea o senzație aproape fizică de putere, dar în același timp îi resuscită și teama rudimentară, obscură, care i se sedimentase tăcută ca un mâl în adâncul conștiinței. Țâșnise acum peștele robust și strălucitor al bucuriei izbânzii și tulburase toată această neclintire lent așternută. Își aminti de cuvintele

lui Vodă, care ar fi putut interpretate și altfel. „Aici nu ești la Veneția și trebuie să te supui.” Vodă spusese „... trebuie să fii și oștean”, dar, în cele din urmă, ce însemna oștean decât un om a cărui întâie datorie era să se supună? Să te supui când aveai un har și o minte ale tale, poate cu nimic mai prejos decât ale celor care-ți așteptau supunerea ca pe ceva ce li se cuvenea... „Dacă nu poți zugrăvi ceea ce simți – spusese odată meșterul Lorenzo – ceea ce simți că nu mai poți tăinui în tine, atunci e mai bine să te apuci să zugrăvești firme pentru hanuri...” Toma zâmbi în sine cu amărăciune: aici hanurile n-avea nevoie de firme...

Episcopul Macarie se ivi în ușile împărătești înălțând cu amândouă mâinile potirul. Glasul îi undui în paraclisul mic, de unde izbucni afară, umplând sălile și scările înșurubate ale cetății, puternic și înalt. Vlădica era de o frumusețe străină, care făcea femeile să se înfioare ca de o spaimă. Avea ochi verzi de arhanghel și barba neagră-albăstruie ca noaptea, cu luciul mătășos, despre care se șoptea că era unsă cu uleiuri înmiresmate, aduse de călugări sirieni. Omoforul verde, bogat cusut în fir și mărgăritare, fusese desenat de meșterul Sofron. Toma se gândi câteva clipe la meșterul fără noroc. „Oricui i se poate întâmpla, își zise mohorât, și poate trufia mea se va frânge sub un nenoroc și mai hain decât cel al lui Sofron. Din tot ce va fi gândit n-a rămas decât acest omofor cusut de muieri și scăpărând aici, pe când zugrăveala i s-a scorojit de pe ziduri, iar numele i se va stinge...” Își luă ochii de la odăjdiile prea scumpe și prea grele pentru un parclis atât de strâmt, numai piatră goală, cu zidurile cenușii, așteptând o nouă zugrăveală. Domnița stătea tot neclintită, ca și când ar fi încercat să prindă niște sunete îndepărtate pe care numai ea le putea auzi. „Dar aici, în biserică – i se iscă deodată întrebarea nebună – aici vei îndrăzni s-o zugrăvești pe ea? Vei îndrăzni să-ți fluturi în văzul lumii credințele ori te vei supune literei?” Spera că mai puternice îi vor fi credințele, dar această putere n-o simțea deplină decât în preajma ei. Își aținti și acum ochii asupra profilului ei fin cu un fel de deznădejde. Dorea atât de intens ca ea să aibă iar nevoie de dânsul sau măcar să dea un semn că-l știa în apropiere, încât toate gândurile îi deveniră un singur gând și o unică voință concertată în privire. Nu mai clipea.

Tălpile i se desprinseseră încet de lespezi și tot trupu-i deveni ușor și imaterial, ca un duh ce nu se teme nici de tăișul săbiei. Ochii începură să-i ardă ca după veghe îndelungată și el însuși rămase în cele din urmă doar privire care cheamă și poruncește în același timp. Apoi chemarea se mistui treptat și rămase doar porunca, tăcută, intensă, rectilie ca o spadă și nevăzută. După fiecare ectenie a ierarhului, călugării negri din strane răspundeau gros și trist, fără grabă, ca și cum până în ziua judecății de apoi n-ar mai fi avut altceva de făcut. Toma le percepea glasurile ca pe un bâzâit îndepărtat și adormitor, în vreme ce profilul domniței se lumina dobândind nimb. Un muc de lumânare începu să sfârâie alături, pâlپând cu flacără lungă, dar el nu-l văzu, după cum nu văzu nici mâna lui Cântic, care se întinse, stingându-l între degetele-i groase. În clipa aceea devenise el însuși făclie căci Anca întoarse încet, nesfârșit de încet capul, supunându-se chemării nerostite. Ochii ei rătăciră o vreme fără țintă, absentă, ca și când n-ar fi căutat nimic anume, pe urmă îi întâlniră pe ai lui și rămaseră astfel clipe lungi. Totul în jur se stinse, lumea pieri ca înaintea despărțirii luminii de întuneric și nu mai rămaseră decât ochii lor care nu mai aveau nevoie nici de lume, nici de zi, nici de noapte ca să-și dăruiască privirile. Nu mai aveau nimic de întrebat, nimic de dorit ori de spus. Toma își dădu seama cu o înfiorare scurtă că ochii ei spuneau tot ceea ce spuneau și ai lui și o mare liniște i se lăsă în suflet. Când ea întoarse iar capul într-un târziu, tot încet, ca și când ar fi făcut un efort ca să se desprindă de privirea lui, Toma nu regretă și nu se întristă. Ceea ce voise se împlinise și ceea ce dorise să afle aflase. Își recăstigase încrederea și siguranța. Nu se mai temea și, deplin stăpân de sine, înțelese că până la urmă credințele sale vor fi cele ce vor birui, chiar dacă până la capăt drumul i-ar mai fi brăzdat de șovăială ori de rămășițele fricii. Își îndreptă umerii și își înălță fruntea. Pletele castanii i se lăsau pe spate. Era frumos și gata de orice înfruntări. Episcopul Macarie psalmodie rugăciunea amvonului și binecuvântările ieșirii. Domnița se îndreptă spre ușă. Părea că plutește, tăcută, învelită în blana albă, cu rochia neagră mângâind lespezile reci. În dreptul lui se opri. Toma duse mâna la piept și se înclină adânc.

– Am să-și vorbesc, magistre. Te aștept.

Când își înălță fruntea, ea ieșise și Toma se înclină din nou, readus la realitate de pasul răsunător și apăsat al voievodului.

– Meștere, vă așteptăm de îndată în spătăria mică. Glasul îi sună aspru, dar Toma percepu o nuanță ascunsă de veselie.

În afară de Vodă, în spătăria mică se mai aflau mitropolitul Grigore, vlădica Macarie și logofătul Toader. Stăteau în picioare în jurul mesei joase pe care se păstra sabia cea mare a voievodului. Cântic și cu Marcu se opriseră lângă ușă cu căciulile în mâini. Vodă luă sabia și, după ce privi în jur căutând un loc, o puse pe o laviță de sub fereastră.

– Sabia Țării nu se cade să fie luată din acest loc decât pentru a fi dusă în luptă, spuse mitropolitul Grigore.

– Pentru a fi dusă în luptă, surâse domnul, ori pentru a face loc unei zidiri. Ședeți. Acesta e magistrul Toma, zugrav al curții, familiar și sfetnic de taină al domniei mele.

Era pentru prima dată când voievodul îi numea limpede și în auzul lumii rosturile și Toma înțelese că o făcea numai pentru episodul Macarie. Acesta își coborî încet pleoapele albaștrui și ținu o clipă ochii închiși, înclinând puțin fruntea într-un gest de înțelegere și acceptare.

– Vei binevoi, magistre, urmă vodă, să ne înfățișezi meșterii care te însoțesc. Unul văd că e copil.

– Acesta, Măria Ta, e meșterul Cântic, pietrar de la Orhei, căruia hoardele i-au risipit avutul și i-au ucis pe toți ai lui. Acum mi-a devenit cumnat și tovarăș. Cu el mă încumet și mă leg să înalț orice zidire, fie ea biserică, cetate ori pod.

Vodă întinse dreapta și Cântic se apropie, puse un genunchi la pământ și i-o sărută. Pe urmă dădu să se retragă lângă ușă. Domnul îl opri.

– Nu, nu, meștere. Șezi aici, la masă cu noi.

Cântic se puse pe jumătatea scaunului din coada mesei.

– Credința și dragostea lui pentru Măria Ta, urmă Toma, au împrumutat tăria pietrelor cu care lucrează.

Mă încred mai mult în tăcerea lui decât în vorbele tale. Ai învățat să lingusești, ți-am mai spus-o. Stihuri nu scrii?

– Nu, Măria Ta.

– Cu copilul ce e?

– Acesta, Doamne, e Marcu, ucenicul meu. După semnele pe care le-am deslușit, are să ajungă cel mai vestit meșter zugrav al Țării Moldovei.

Vodă întinse iar dreapta. Marcu veni cu capul aplecat și îngenunchie, sărutând-o. Avea buzele arse și un tremur interior pe care nu și-l putea stăpâni. Domnul îi mângâie creștetul blond.

– Pe tine te-a răpit meșterul de la han?

– Da, Măria Ta.

– Nu l-am răpit, ci am plătit pentru libertatea lui aur curat.

Voievodul privi spre Toma cu tăcută muștrare, apoi se întoarse iar către Marcu:

– Răbdai foame la Bumbotă?

– Nu, Măria Ta.

– Dar ceilalți slujitori?

– Nimeni, Măria Ta. Mâncare era destul pentru toți.

– E frumos din partea ta că nu cauți să înduioșezi cu suferințe pe care nu le-ai îndurat.

– N-am venit pe lume numai spre a mânca, Măria Ta, interveni Toma cu un început de iritare.

– Meștere, când ai să te înveți să nu mai vorbești neîntrebat?

Și pe urmă brusc, iar către Marcu: Vorbește cam mult și are nărav de înțepă. Poate am să-i poruncesc odată lui Ciorsac să-i scurteze limba. Cum te înțelegi cu el?

Copilul își azvârli ochii înspăimântați către Toma.

– Bine, Măria Ta, șopti el. De acum se cheamă că mi-e oleacă de frate...

– Fratele tău cel limbut e un meșter ales. Să-i fii supus și să te străduiești.

Episcopul Macarie își mângâie barba mătăsoasă ca spinarea pisicii. Avea o mână albă și prelungă, asemănătoare cu mâna lui Toma,

dar încărcată cu inele cu pietre mari și fără puterea acesteia. Înainte de a vorbi, furișă o privire vicleană spre zugrav.

– Și să nu uiți, adăugă el spre Marcu, că e un meșter nu e mai presus de ceilalți muritori.

– Decât prin har, Sfinte Părinte, mormăi Toma.

– Harul tot de la Domnul e.

– O fi fiind de la Domnul, dar i s-a dat meșterului spre a-l deosebi și înălța și nu spre a-l pierde în mulțime.

Mitropolitul Grigore desfăcu brațele.

– Măria Sa așteaptă. Nu ne-a poftit aici ca să ne dovedim istețimea în pricini filozoficești.

– Așa e, se potoli Toma. Am făcut un legământ de tăcere dinaintea fratelui Cântic, dar mereu îl calc. Vorbim prea mult. se întoarce spre ucenic: Marcule, ai avut cinstea să săruți dreapta Măriei Sale, acum treci dincolo și așteaptă.

Macarie surăse subțire. Începu din nou să-și mângâie barba întunecată și-l privi pe Toma cumva de sus, cu un fel de satisfacție tăcută, ca și cum lui i s-ar fi dat dreptate. Un instinct, care era poate cel al apărării, îi spuse lui Toma că episcopul nu-i era și nu-i va fi prieten. Totuși nu se putea împiedica de a-l socoti un adversar care se cuvenea stimat. Nu pentru frumusețea lui de prinț persienesc de care era conștient, cultivându-și-o cu zadarnic ascunsă dragoste de sine, ci pentru că era un cărturar și un ales scriitor de cărți. Cu totul altceva decât cuviosul Onisim. Acela era prost și pizmaș, poate și viclean. Acesta însă avea niște principii și în numele lor, iar nu din răutate, se punea împotriva cuiva dacă se punea. Toma îi citise scrierile, pe care ajunsese să le prețuiască, însă fără a le iubi. Îi admira fraza prețioasă și înflorită după legile retoricești ale cărturarilor din Bizanț, dar așa cum ar fi admirat un templu măreț, ridicat întru slava unui Dumnezeu în care el nu putea crede.

– Bine, răsă Vodă. Lăsați pe altădată pricina. Arată-ne planurile, meștere.

Toma desfășură întâiul sul. Cum dădea mereu să se răsucescă la loc, îi fixă un colț cu pumnalul. Peste alt colț Vodă își așeză

buzduganul cu ținte de rubin. Capetele se adunară asupra desenului tras în cerneluri negre și roșii. O vreme nu vorbi nimeni, apoi, episcopul Macarie:

– Îngădui, Măria Ta, să înfățișez preacinstiților meșteri un rod al nedumerii pe care mi-a iscat-o acest iscusit plan?

– Îngădui, Sfinția Ta.

Episcopul întinse mâna prelungă și molatică și puse într-un anume loc arătătorul cu inel greu în care scăpăra un smaragd cât sâmburele de prună.

– Ce vor să închipuie aceste pătrate?

– Stâlpi, răspuse scurt Cântic.

– De vreme ce a răspuns domnia ta, bănuiesc că vor fi fiind stâlpi de piatră.

– De piatră, Sfinția Ta.

– Trebuie să înțelegem de aici că zidul de apus al bisericii va fi înlocuit cu niște stâlpi de piatră?

– Nu, Sfinția Ta. Cine ar putea zidi o biserică numai cu trei pereți? Zidul de apus este închipuit de aceste două linii negre. Stâlpii de piatră vor mărgini spre apus doar pridvorul.

– Adică un pridvor deschis?

– Întocmai, Sfinția Ta.

– De ce aveți nevoie de un asemenea pridvor?

Cântic șovăi. Asudase de cât vorbise. Se foi neliniștit și în cele din urmă se întoarse spre Toma:

– Acesta e un lucru pe care eu îl știu foarte bine, dar numai meșterul și fratele meu Toma vi-l poate desluși.

Episcopul surâse îngăduitor. Logofătul Toader urmărea totul tăcut, fără să priceapă prea mare lucru. Se bucura că erau alții, cu capete mai luminate, care să hotărască în locul lui înfățișarea viitoarei zidiri. Vodă și mitropolitul Grigore ascultau zâmbind, interesați mai mult de disputa disimulată dintre episcop și meșteri decât de planurile propriu-zise. Vodă își răsuca încet vârful mustății bălaie, gest care, fără ca el s-o știe, le trăda celor apropiați satisfacția.

– Pridvorul, începu Toma cu răbdare, va prelungi zidirea, dându-i măreție și înviorând întinderea prea mare de zid.

– Dar de ce un pridvor deschis cum niciodată nu s-a obișnuit la bisericile Țării Moldovei?

– Dacă Sfinția Ta va avea aleasa bunăvoință de a nu mă întreprinde, va putea afla și acest lucru. Un lucru nou nu-i sperie decât pe proști. Cel înțelept va ști să-l folosească dacă e bun ori să-l lase unde l-a aflat, dacă e netrebnic, dar nicidecum nu se va speria de dânsul. Împreună cu fratele meu Cântic, am ajuns la încheierea că un pridvor deschis e o îndrăzneală a gândului, care dă strălucire întregii zidiri și poate avea un înțeles ascuns.

– Care e acel înțeles?

– Pridvorul acesta nu e decât o trecere lină înspre taina dinăuntru ori înspre lumina de afară, amândouă ale lui Dumnezeu, cel care se află pretutindeni. Sau poate noi am greșit? Nu suntem decât niște meșteri umiliți care nu cunosc altceva decât meșteșugul lor și am putea greși. Atunci Sfinția Ta, care ești un cărturar luminat, ne vei putea împărtăși și pe noi din această lumină.

Episcopul Macarie își juca fără zgomot pe masă vârful degetelor cu unghiile trandafirii, tăiate îngrijit.

– Știi foarte bine, spuse, că ești un cărturar la fel de luminat ca și mine, de ce faci pe fariseul? Eu te întreb toate astea pentru a veghea asupra canoanelor și nu pentru a căuta pete în soare.

Toma își împreună mâinile pe piept înclinând fruntea.

– Iertare, Sfinția Ta. Sunt deprins să mă apăr pentru că mă știu un păcătos.

– Teamă mi-e că vei petrece în lumea de dincolo muiat în cazne.

Lui Toma i se luminează fața.

– „Muiat în cazne”, spuse, e o vorbă atât de frumoasă, încât oricum merita rostită.

Episcopul Macarie se simți măgulit. Se întoarse zâmbind către Vodă:

– E o viperă fățarnică, Măria Ta.

– Știu. Dar nu e primejdioasă decât dacă o calci pe coadă.

Mitropolitul Grigore dădea semne de nerăbdare.

– Dacă ați isprăvit, zise, fii bun, meștere, spune-mi și mie ce închipuie această linie care se răsuțește ca un melc.

- Trepte de piatră în grosimea zidului, răspunse Cântic.
- Trepte care duc unde?
- La tainiță.
- Toți ochii se ridicară întrebători.
- Deslușește tu, frate, se rugă pietrarul.
- Ne-am gândit, se îndură Toma, să zidim deasupra gropniței o tainiță, unde la vreme de restriște se vor putea ascunde odoarele. Intrarea va fi jos, în biserică, aici și va fi ascunsă de o icoană mare pe care eu însumi am s-o zugrăvesc.
- Găsesc că e un lucru înțelept, spuse Vodă.
- Cât se poate de înțelept, întăriră mitropolitul și logofătul Toader.
- Și cu toate astea, zise Toma, e un lucru care nu s-a mai întâlnit la nici o biserică din Țara Moldovei.
- Episcopul Macarie clipi încet.
- E înțelept într-adevăr, spuse, dar mă întreb dacă un lucru cunoscut de pe acum de șase oameni mai poate fi numit taină.
- De care dintre noi te îndoiești, Sfinția Ta? întrebă Vodă.
- Am întrebat doar, Măria Ta, încă nu mă îndoiesc.
- Când începi să te îndoiești să mă vestești și pe mine. Se întoarse spre Toma: Până aici e bine. Înfățișează-ne acum cum va arăta când va fi gata.
- Toma strânse planul și desfășură pe masă celălalt sul.
- Așa va arăta, Măria Ta, spuse fără să se așeze, pentru ca să-i poată cuprinde pe toți într-o privire.
- Își mușcă buzele ca să nu râdă când le văzu uluirea care-i aplecă brusc, pe toți deodată, asupra desenului. Simți cum li se opriseră pentru o clipă respirațiile. Peste capetele lor, schimbă o privire scurtă, de triumf, cu Cântic. De pe coala cenușiu-gălbuie, biserica se desprindea tremurătoare, gingașă, dar cu o putere ascunsă, sugerată de fermitatea liniilor, cu zidurile iradiind culori, ca un chivot muiat în aur și smalt sângeriu.
- Logofătul Toader privea înspăimântat. Vodă și mitropolitul căpătaseră treptat expresii de mare desfătare, ca și cum s-ar fi aflat

dinaintea întrupării unui gând pe care ei înșiși l-ar fi nutrit de mult. Episcopul Macarie își desprinsese întâiul, într-un târziu, ochii de pe desen, uitându-se la Toma. Întrebă domol, ca și când ar fi încercat întâi greutatea fiecărui cuvânt:

– Ce rost mai are după neizbânda meșterului Sofron?

În locul lui Toma răspunse mitropolitul Grigore. Mare și cu barba învâlvorată, îmbrăcat doar în rasa aspră de șiac, fără altă podoabă în afara crucii și a engolpionului, părea el mai micul episcopului.

– E drept că acest gând l-a avut întâi meșterul Sofron, spuse el, dar eu, cu îngăduința Măriei Sale, l-am lăsat pe acel Sofron să încerce. I-am dat și toții banii de care avea nevoie pentru o asemenea lucrare. Zugrăveala s-a scorojit și în curând va cădea cu totul, dar asta nu înseamnă că a doua încercare n-ar putea izbuti.

– Și ce am dobândi, Înalt Prea Sfințite Părinte, scoțând chipurile sfinților sub cerul gol? întrebă Macarie patetic și rar.

– Am lărgi biserica. La marile praznice și sărbători de peste an, când norodul nu încapă între zidurile ei, el se va simți și afară ca și înăuntru, având puțința să se bucure la vederea cetelor și puterilor îngerești zugrăvite de jur împrejurul pereților, sub cortul cel mare al Domnului. Aceste ziduri vor fi ca niște cărți sfinte pururi deschise oricui e dornic să dobândească învățătură. Ele nu cer altă trudă decât să le privești și vor grăi de la sine.

– Și apoi, adăugă Toma, am dobândi frumusețe. Cum nicăieri în lume nu s-ar putea vedea ceva asemenea. De-o parte codrii și toată iscusința firii lăsată de Dumnezeu pe pământ, de cealaltă parte frumusețea zămislită de această umilită mâna omenească. Și cele două lucrări vor sta cumpănă dreaptă sub bolta cea limpede a cerului.

Odată cu ultimele cuvinte, când aminti de umilita mâna omenească, își întinse încet mâna prelungă, albă și puternică, cu degetele răsfirate, până sub ochii episcopului.

– Deșertăciune, murmură acesta trăgându-se înapoi.

Logofătul Toader nu mai răbdă aceste înfruntări care nu-l interesau. Înțelese că ctitoriei pe care o făgăduise i se adăuga acum o lucrare pe care nici n-o prevăzuse și putea să nici nu reușească. Pentru

prima dată de când se așezaseră în jurul acelei mese, se încumetă să vorbească. În ochi și în voce îi vibra și rugă și spaimă. Se întoarse întâi către Vodă, apoi către ceilalți:

– Dar eu... Măria Ta... Sfințiile Voastre... eu n-am știut de această zugrăveală a zidurilor din afară... eu, cu dragă inimă... dar... de unde atâția bani... o avere?

Rămase cu mâinile îndepărtate, întrebător, uitându-se de la unul la altul.

– Așa-i, spuse episcopul Macarie. Noi n-am vorbit aici decât din unghiul rosturilor și al dogmelor. Dar domnia ta ești ctitorul și ai ultimul cuvânt să hotărâști dacă această zugrăveală se va face sau nu.

Toma așteptă încordat, ca și cum ar fi știut că în clipa următoare cineva trebuia să-l ardă cu fierul roșu. Logofătul continua să privească de la unul la altul, neputându-se hotărî. Nu-i venea să zică nu, dar nici să îngăduie lucrarea nu putea, știind cât scosese Vodă din vistierie pentru a plăti încercarea neizbutită a lui Sofron. Se lăsase o liniște grea. Obrajii plini și roșii începuseră să-i asude și toți îl priveau așteptând de la dânsul cuvântul hotărâtor. „Oare care din noi doi e mai înspăimântat acum?” se întrebă Toma. „Dracu să-i ia zlotii dacă zice nu. Dar dacă într-adevăr n-are? Atunci sunt pierdut pentru că asta e lucrarea vieții mele și fără bani n-o pot începe... Va trebui să apuc iar drumul străinătății ori să rămân aici, să zugrăvesc icoane și să-mi deschid dugheană-n târg, la rând cu ceilalți iconari...”

Vodă zâmbea blajin. Părea cu gândul în altă parte, dat întinse încet mâna și o așeză pe brațul logofătului.

– Lasă, logofete, nu te mai frământa. Cu toții îți cunoaștem osârdia și nimeni nu vrea să te vadă înhămat la o greutate care te-ar birui. Dar pentru că e păcat ca o asemenea frumusețe să rămână doar în închipuire, am să iau asupra-mi zugrăveala dinafară.

Odată cu ultimele cuvinte se ridică. Gestul pecetluia o hotărâre și încheia sfatul. Se sculară cu toții, dar episcopul Macarie nu se putu stăpâni și ridică brațele ca pentru implorare ori blestem, fluturându-și mânecile largi.

– Sfânta episcopie a Romanului își așteaptă de ani zidirile pe

măsură și Măria Ta îți îndrepti ploaia binecuvântată și aurită a milosteniei asupra unei lucrări trufașe, deșarte, sortită din capul locului stricăciunii!

– Aceasta e voia domniei mele, rosti Vodă scurt.

Macarie lăsă brațele să-i cadă și înclină fruntea.

– Lasă, Sfinția Ta, încercă să-l mângâie mitropolitul Grigore, că va veni și rândul episcopiei Romanului. Ne vom îngriji de toate la vremea lor...

Din clipa în care își dădu seama că avea mână liberă, Toma nu auzi decât ca prin vis ce se mai vorbi.

– Aș vrea, murmură, să mai înfățișez ceva numai Măriei Tale.

– Rămâi.

Pe când ieșeau ceilalți, înfășură desenul de pe masă. Se miră de ce vede lucrurile ca printr-o păclă subțire.

– Pari tulburat, îi spuse domnul după ce rămaseră singuri.

Se reazeză în jilț.

– Îți mulțumesc, măria Ta, răspunse Toma.

Încă nu-și recăpătase glasul firesc.

– Chiar mă întrebam dacă ai să-mi mulțumești, râse Vodă.

– De asta am rămas, Măria Ta, ca să-ți mulțumesc. Dar nu prin vorbe.

Așeză icoana pe masă și cu un gest scurt o descoperi:

– Ți-o dăruiesc.

De sub maforionul albastru cu nimb de aur îi privea chipul oval al Ancăi, cu ochii ei cenușii și gura delicată. Avea o privire gravă și totuși dulce, gânditoare și totuși tandră. Toma văzu limpede tresărirea voievodului. Se aplecase în jilț și rămăsese astfel, cu cotul rezemat de genunchi, ațintind icoana.

– Cu-a-de-vă-rat ți-ai pierdut mințile, șopti el într-un târziu. Ești nebun și dacă ar fi acum episcopul de față mi-ar cere să te leg și ar azvârli asupra-ți anatema. Dar nu știu dacă n-ar face-o chiar Grigore. În asemenea cazuri nu știi niciodată la ce să te aștepti de la popi...

Toma își recăpătă stăpânirea de sine. Spuse zâmbind, cu glasul său dintotdeauna, puțin melancolic, puțin ironic:

– Dacă socotești, Doamne, că am săvârșit o necuviință, sunt gata s-o nimicesc.

– Abia atunci te-aș da în seama lui Ciorsac, meștere, mormăi Vodă fără să-și ia ochii de la icoană. Dar totuși, adăugă, cum de ți-a dat așa ceva în gând? De ce tocmai Anca?

– Voiam să fac Măriei Tale un dar cu totul neobișnuit, minți Toma.

– E într-adevăr neobișnuit. Și-ți voi rămâne recunoscător pentru că mi l-ai adus tocmai acum, când va trebui să mă despart de dânsa. Îmi va rămâne acest chip al ei.

Toma îngheță.

– De ce să te desparți, Măria Ta?

Știa, dar se agăța de speranța că nu va fi, totuși, adevărat.

– Pentru că o voi mărita cu noul domn al Țării Românești.

– Cine e acesta?

– Nu știu. Un oarecare Vlad despre care am aflat că ar suferi de patima beției. Dar s-ar putea să nu fie adevărat.

– Și dacă e?

– Asta n-ar schimba nimic. Bețiv sau nu, e singura puțință de a-mi apăra țara dinspre miazăzi, adică dinspre partea primejdiei celei mai mari.

– Doamne, ascultă-mă! Înainte cu mai puțin de un ceas ai spus aici că sunt sfetnicul de taină al Măriei Tale.

– Ai luat-o în serios?

– Să n-o fi luat?

– Ba da, ba da. Și ce mă sfătuiești?

– Să n-o dai. Să n-o nenorocești pe domniță.

– Eram sigur. Ești dintre cei ce judecă cu inima. Dar e vorba de țară, sfetnice, ori meștere, ori drace, ori cum vrei să-ți zic. De țară, înțelegi?

– Dar și de trup din trupul Măriei Tale!

– Nu trebuie s-o iei chiar așa de prăpăstios. Fata tot trebuia s-o mărit la urma urmelor și nu puteam s-o dau după oricine, că nu mai sunt negustor de pește. Bețivanul ăsta măcar se cheamă că e domn...

Dar, cum ți-am spus, s-ar putea să fi fost greșit înștiințat și să fie un om de treabă.

O vreme tăcură, cufundați în gânduri. De fapt Toma nu se gândea la nimic anume. Presimțea doar de pe acum un mare gol care se apropia și de care nu se putea apăra.

– Am s-o pun aici, în spătăria mică, lângă icoana aceea de la Kiev, s-o am sub ochi și să-mi lumineze hotărârile.

– N-o pune în văzul lumii, Măria Ta.

– De ce? Dai înapoi acum?

– Mă tem că dac-or vedea popii mă vor împiedica în lucrarea de la Humor.

– Nu te teme. Lucrarea aceea eu am poruncit-o și eu am s-o apăr, chiar de-ar fi să ridic toată popimea împotriva. Și Grigore va fi de partea noastră.

– Îți mulțumesc, Măria Ta.

Vodă se duse la fereastră, luă sabia și o așeză iar la locul ei de pe masă. Pe urmă întrebă pe neașteptate:

– Spune, ți-e dragă Anca?

Toma îl privi surprins.

– Ce rost are o asemenea întrebare, Măria Ta?

– E o bănuială care mi-a venit acum, uitându-mă la icoana asta.

În chipul ei se vădește nu numai meșteșug și iscusință, ci și altceva ce mă gândesc că s-ar putea numi dragoste.

– Sau credință, Măria Ta.

– Lasă, cu credința ta m-am lămurit. Ai putea să fii sincer, n-am să-ți iau capul pentru o dragoste. N-am uitat că mama a fost femeie din norod, că eu însumi am fost negustor, că m-am însurat cu o fată de negustor pe care am făcut-o doamnă a țării și că frate-meu nu e cu nimic mai presus decât tine, de pildă. De dat însă tot nu ți-aș da-o și ți-am spus de ce. Te întreb doar dintr-o biată curiozitate omenească.

Toma se înclină.

– Îngăduie-mi să mă retrag, Măria Ta.

Vodă se opri și-l privi o secundă tăcut.

– Bine, spuse apoi. Îți îngădui și-ți mulțumesc.

La ușă însă îl opri brusc:

– Stai, era să uit... Mi-ai spus odată că voi, meșterii, nu vă deosebiți de ceilalți muritori, că harul pe care-l aveți nu e un merit al vostru, ci un dar cu care v-ați născut, așa cum te naști cu ochi negri sau albaștri.

– Întocmai, Măria Ta.

– Dar mai înainte, episcopul i-a spus același lucru ucenicului tău. De ce te-ai ridicat atunci împotriva lui?

– Pentru că acesta, Măria Ta, e un adevăr care nu se cade să fie rostit decât de înșiși meșterii. Când e rostit de alții, din afara noastră, nu-l suferim fiindcă miroase a pizmă.

– Pizmă? Hm... S-ar putea să fie cum zici, pentru că și episcopul mi-e credincios și mă iubește în felul lui, dar nu mai puțin decât tine.

– Știu, Măria Ta. Tocmai de aceea mă tem de dânsul și în același timp îl prețuiesc.

– E foarte bine așa, meștere. Pentru că și el se teme de tine și te prețuiește.

În clipa aceea însă, pe Toma îl interesa prea puțin ceea ce credea sau nu despre el episcopul Macarie. Urcă în fugă treptele strâmte către odăile domniței. Îl întâmpină una dintre jupânițe. Purta veșminte la fel de cernite ca și stăpâna ei. O rugă să-i anunțe sosirea. Altădată s-ar fi înfiorat de mândrie văzând zăpăceala fetei și roșeața care-i năvălise în obraji, semne pe care acum nici nu le băgă în seamă. N-avea răbdare. Începu să se plimbe încet, pleznindu-și din când în când mânușile de palmă. Domnița se lăsa așteptată. „La urma urmelor, se întrebă, ce se mai poate întâmpla? Nimic decât ceea ce e hotărât...” Totuși o speranță nebună îi dădea o anume voluptate tocmai pentru că o știa zadarnică. Dar cine să-l înfrunte pe Vodă? Ea era singura care avea temei s-o facă. Era oare drept ca o fată fără apărare și care n-a făcut nimănui vreun rău să fie jertfită în numele țării, când mai cu cale ar fi ca țara să fie apărată cu oaste ori cu bani? „Oastea e puțină, își zise, și banii or fi și ei puțini. Dar, peste toate astea, cine ești tu, să te amesteci în treburile de familie ale domnului țării? A și mirosit de altfel unde

bați, dar e îngăduitor cu tine pentru că te știe fără putere. Si va face tot cum crede el...”

– Ți-ai pierdut răbdarea, magistre?

Se întoarse brusc.

– Da, Alteță. N-am avut de mult cinstea și bucuria de a respira același aer cu Alteța Ta.

– Vorbești ca episcopul Macarie. Dar știi că ești sincer. De altfel asta mi-a plăcut la tine din prima zi în care te-am cunoscut.

Se opri în fața mesei și cu o smucitură despătură un șal verde din mătasă de India pe care-l adusese cu ea. Îi netezi apoi îndelung cutele fără a mai adăuga nici un cuvânt. Toma o urmărea copleșit de un amestec de uimire și neîncredere în ceea ce vedea. Ce rost avea să întindă tocmai acum acel șal verde în chip de față de masă? Toată lumea cunoștea semnul culorii verzi și de aceea puțini purtau asemenea veșminte, pentru că puțini țineau să se dezvăluie lumii. Dar ea, fiind în doliu, oricum n-ar fi putut îmbrăca o rochie verde. Să fie șalul un semn sau o întâmplare?

– Dacă aș putea, spuse el cu o siguranță de care se miră singur, aș întinde și eu un șal albastru.

Ea își înălță ochii mirată.

– De ce?

– Pentru că albastrul e culoarea credinței.

– Crezi că și verdele înseamnă ceva?

– Asta numai Alteța Ta poate s-o spună.

– Nu știu. Nu m-am gândit. Mi se părea prea goală masa.

Făcuse ochii mari și ridicase din umeri. Arăta cu desăvârșire sinceră. Îmbrăcată în rochia neagră, cu capul gol, cu părul blond deschis, aproape alb, împletit într-o coadă groasă pe spate, era de o frumusețe sfâșietoare. „Chipul ei, gândi Toma, numai într-o icoană putea sta și cine vede în asta un păcat nu merită să se împărtășească din bucuriile pământului.”

– I-am făcut Măriei Sale un dar.

– Ce fel de dar?

– O icoană în care Fecioara Îndurării are chipul Alteței Tale.

– Ai luat asupra-ți asemenea păcat?

– Nu-l socotesc un păcat.

Fața domniței se luminează. Se apropie agitată, ca și când i-ar fi venit deodată un gând neobișnuit. Îi puse mâna pe braț:

– Dacă nu-l socotești păcat, l-ai mai face o dată?

– Am să-l și fac.

O cuprinse o bucurie stranie, asemănătoare cu speranța într-un miracol. Fremăta. Respira mai precipitat și i se umeziseră ochii. Degetele i se încleștaseră de brațul lui.

– Ai curaj să zugrăvești și în paraclis Fecioara cu chipul meu?

Toma ezită o clipă, mai mult surprins decât speriat.

– Am.

– Dar în alte biserici?

– În orice biserică.

– Peste tot, magistre! E cel mai frumos dar pe care mi-l poți face. Să umpli Moldova cu chipul meu! Măcar el să rămână aici. Peste tot... Știi când plec?

– Nu știu, Alțeță. Mi-a vorbit Măria Sa despre Vlad Vodă al Țării Românești.

– Da. Și vom face nunta încă înainte de postul Paștilor.

„Atât de curând?” voi el să întrebe, dar tăcu. Se petrecea totul cum prevăzuse: nu se întâmpla nimic în afară de ceea ce era dinainte hotărât de voievod. Cum ar mai fi putut împiedica ceva o uimire rostită cu glas tare?

– Va fi o nuntă făcut în pripă. Nu te miră? întrebă ea.

– Poate Măria Sa se grăbește să știe țara apărută dinspre miazăzi.

– E și asta. Dar deocamdată nici o primejdie nu ne amenință dinspre miazăzi și nunta mai putea să întârzie cu două, trei luni. Dar tata vrea să scape de mine cât mai repede, astfel ca în vară, când va veni noua doamnă a țării, să nu mă întâlnească. El știe bine că nu ne-am înțelege.

– Nu cred. Nu știu nimic. La ce doamnă se gândește Alțeță Ta? Dimpotrivă, Măria Sa mi-a vorbit de nenumărate ori de dragostea ce-ți poartă.

– Îi cunosc dragostea și nu mă îndoiesc de ea. Dar în afară de dânsa, el mai are planuri mărețe cu această țară pe care de asemenea o iubește. Și apoi mai e și o ambiție fără seamăn care-l muncește și care ar putea fi numită și dragoste de sine. Înțelegi? Îmi am și eu iscoadele mele. Tata a trimis o solie tainică la Sibiu, unde se află fiica unui voievod sârbesc. De nouă ani e văduvă, dar, cum vezi, e os domnesc, are odoare și scule de preț cărora li s-a dus vestea și probabil are și ducați. Adică tocmai ceea ce-i trebuie lui tata.

– Măria Sa nu mi-a spus nimic.

– Știu. De asta am și vrut să-ți vorbesc. Are să-ți spună totuși. S-ar putea să te trimită s-o aduci. Sau poate pe logofătul Toader. Asta n-are importanță. Ceea ce vreau să te rog e să ai grijă și să veghezi asupra tatei după ce femeia asta va ajunge doamnă. Nu știi ce gânduri are. Ești sfetnicul lui, din toți cel mai drag, în tine are încredere, trebuie să fii mai tare decât ea. Și ești al țării...

– Măria Sa, zâmbi Toma, nu e omul care să se lase condus de femeii.

– Știu și asta. Dar poate ea e femeia care are puterea să conducă bărbații.

Toma râse fără veselie.

– Alteța Ta își face griji. S-ar putea ca această doamnă să se potrivească cu Măria Sa și totul să iasă cât se poate de bine pentru Măria Sa și pentru țară.

– S-ar putea. Orice s-ar putea, dar eu nu pot să uit că, de când am așezat-o pe mama și pe doamna legiuită a acestei țări sub lespede de la Putna, n-a trecut nici o jumătate de an. Nu vreau s-o văd. De aceea am să-l ascult pe tata. Măcar am să fiu și eu doamnă a unei țări... Cu același rang cu mama mea vitregă, chiar dacă voievodul meu nu face nici cât degetul cel mic al tatei. Se zice că e bețiv, știi?

– Mda... am auzit...

– Dă-l dracului, șopti ea cu un fel de lehamite, apoi nu-și mai spuseră o vreme nimic.

Toma aștepta tulburat. Zile în șir lucrase uitând de toate celelalte, fusese fericit – abia în aceste clipe își dădea seama – și acum,

deodată, din nou în fața domniței care-i răscolea doruri și neliniști, cu ființa și cu veștile ei.

– Uite, surâse ea târziu, nici nu team poftit să șezi. Stăm așa, în picioare, uitați de noi...

Dar erau cuvinte fără putere, moarte, care se stinseră fără răsunset, ca perindarea unor umbre pe un perete gol. Rămaseră mai departe în picioare, ca și când nu le-ar fi rostit nimeni.

– Sunt obosită, urmă ea, și să știi că abia aștept să plec. În curtea din târg mă deznădăduiesc jupânițele acelea proaste ori clevetitoare, ori și una și alta, pe care rânduiala le obligă să-mi țină tovărășie iar pe mine să le rabd. Aici le rabd mai ușor pentru că îi simt în preajmă pe tata, pe mitropolit... Pe tine... Chiar dacă nu vă văd cu zilele, faptul că vă știu pe aproape e binefăcător. Totuși mă apasă zidurile astea, răsunsetul pașilor sub bolți, schimbarea străjilor, depărtările acelea fără sfârșit dinspre miazănoapte pe care le văd de pe fereastră.... Ce sunt eu aici decât o piesă dintr-un joc? Și tata cunoaște bine jocul și-l joacă cu convingere... După o clipă întrebă pe neașteptate: Știi că mitropolitul mă socotește și acum un copil? Se furișează până aici ca să-mi aducă te miri ce daruri. Mai deunăzi mi-a adus un măr. Mare, purpuriu, fără nici o pată, a umplut singur de mireasmă toată încăperea! L-am mâncat cu părere de rău... Alaltăieri a venit cu portocale aduse de negustoriiăștia genovezi, ai auzit de ei?

– Nu. Am tot lucrat în ultimul timp, n-am mai aflat nici o noutate.

– Caută-i, se zice că au și vopsele.

– Am să-i caut.

– Când începi să zugrăvești paraclisul?

– După ziua sfântului prooroc Ioan.

– Atunci cred ca am să fiu încă aici ca să mă văd zugrăvită.

– Sper să fii, Alteță.

– Nu e ciudat, zâmbi ea oarecum stingherită, să stăm așa în picioare, vorbind despărțiți de o masă?

– De o masă, adăugă Toma, pe care Alteța Ta a întins un șal verde.

– Îți place șalul ăsta?

– Nu-mi prea plac mătasurile de India... Sunt grele, lucioase, alunecoase. Dar la șalul acesta îmi place culoarea verde.

– Iar pomenești de verdele ăsta. Înseamnă ceva?

Toma o privi cu îndoială.

– Verdele, se hotărî el în cele din urmă, e culoarea pe care o poartă cei care iubesc.

Domnița își înălță chipul cu o mică exclamație de surpriză:

– Adevărat! Acum, că mi-ai spus, îmi amintesc! Se vede că am ales verdele pentru că îmi iubesc viitorul soț. Izbucni într-un râs scurt, aspru, lovindu-și palmele: Pe Vlad Vodă, magistre! Pe Vlad Vodă Bețivul! Brusc redeveni gravă: De ce te uiți așa la mine? Am mers prea departe, nu? Sigur că am mers, pentru că nu mă iubesc decât pe mine, aceasta-i adevărul, n-are rost să mă ascund după deget... Se dezlipi de masă și făcu câțiva pași frământându-și mâinile: Pe mine și pe tata... Și dacă Vlad Vodă e într-adevăr Bețivul, am să fac din el o cârpă cu care am să șterg cizmele tatei... Asta e, magistre. Ai o minte care se aprinde ușor. E destul un biet șal verde ca să te înflăcărezi. Nu, magistre, masa era cu adevărat prea goală... Se opri iar în fața lui: Nu știu ce mi-a venit azi de vorbesc atâta. Își duse degetele la tâmple: Sunt singură și mi-e urât. Să știi că tot așa vorbesc și când nu e nimeni de față... sunt obosită, magistre, du-te... Îi întinse mâna: Și nu uita ce te-am rugat.

– Am să veghez, Alteță.

– Și dacă-ți place chiar atât culoarea asta, adăugă ea cu indiferență, ia șalul. Ți-l dăruiesc.

Toma înălță brusc fruntea.

– Îți mulțumesc, Alteță, dar nu-mi mai place.

Ea ridică din umeri.

– Cum vrei...

Se înclină în fața ei adânc, cu mâna la inimă, și părăsi încăperea mândru și drept, zornăindu-și pintenii. „Trebuia să-l primești, de ce nu l-ai primit? se mustră pe când cobora. Ce alt semn îți va rămâne de la ea?” Pe urmă se înfurie subit pe sine însuși: „Nu-mi trebuie! Ce să fac cu o zdreanță? Voi da o nouă viață chipului ei și asta-mi ajunge...”

VI

După Bobotează, Cântic plecă la Humor și de acolo, cu un șir lung de sănii, cu monahi și săteni care-și purtau securile pe sub cojoacele mițoase, apucă spre codrii Slătioarei după lemn. În acest timp, Toma înălță schelele în paraclisul cetății. Se cufundă în lucru ca într-un dezmăț. Se afla într-o neistovită stare de înfrigurare, între dorul de a arăta în sfârșit de ce e în stare și nerăbdarea de a isprăvi cât mai curând aici spre a se putea întoarce la zidirea mănăstirii. Îmbrăcat în straie ponosite, cărând hârdaiele cu tencuială laolaltă cu salahorii puși să-l ajute, cățărât pe schele, netezind cu mistria, veșnic nemulțumit, pipăind cu buricele degetelor fiecare zgrunțur, semăna el însuși cu un salahor. Nu vedea pe nimeni în afară de cei care-l ajutau. Vorbea doar cu aceștia și cu Marcu, puțin, mai mult prin porunci scurte, reduse de multe ori la miezul unui singur cuvânt. După ce isprăvi de pregătit zidurile se scăpă și de salahori. Nu mai rămase decât cu Marcu și așeză o capră de lemn dinaintea ușii pentru a nu mai îngădui intrarea nimănui.

În mojară de piatră, frecară îndelung vopselele cu fiere de bou și cu ouă la care adăugară în ploaie cernută pulbere din cărbune de tei.

– Numai albastrul, spuse Toma, nu-l frecăm cu ou, ci cu clei de vișin, căci gălbenușul l-ar strica deschizându-l spre verde. Ține minte asta. Și apoi, bagă de seamă la pulberea de cărbune. Se adaugă mai mult ori mai puțin, după culoare și după nuanța pe care vrei să i-o dai. Nimeni nu-ți va putea spune cât anume. Asta e o treabă care se deprinde cu timpul și ține de agerimea ochiului și a mâinii.

Începură cu absida altarului. În mijlocul bolții, Toma contură silueta Mariei șezând cu pruncul pe genunchi și cu câte un înger de

fiecare parte. Lui Marcu îi dădu să zugrăvească întinsul albastru al cerului. În paraclis mirosea a scândură, a tencuială nouă, a vopsele și cleiuri. Lumina era săracă și Toma se ajută ridicând într-un foișor cu scripete o lumânare cât brațul, apărută din trei părți de oglinzi. Spre încântarea lui Marcu, foișorul ușor de draniță aluneca lin prin văzduh, tras înspre locul în care se cerea mai multă lumină. Era frig în încăperea de piatră, dar abia începeau lucrul și trebuiau să-și lepede cojoacele scurte. Rămâneau în cămășile albe stropite cu vopsele și în curând li se broboneau frunțile. Lui Toma i se făcea milă de copil. Lucra cu spor și îndemânare, dar într-o poziție chinuitoare, răsucit, cu ochii zgâțiți pe boltă. De încordare își ivea limba în colțul buzelor.

– Când te doare grumazul de atâta stat cu capul pe spate, îi spunea, mai odihnește-te. N-avem timp de pierdut, dar nici cu biciul nu ne mână nimeni dinapoi.

Dar Marcu se molipsise de înfrigurarea meșterului. Alunecarea lină a pensulei îi dădea o senzație aproape fizică de plăcere, iar desprinderea vieții din cenușul mort al zidului, așa cum la începuturi trebuia să se fi desprins și lumea din bezne, îl fascina. În cea de a treia zi primi îngăduința să zugrăvească stele. Era acum și mândru. A umple spații întinse cu vopsea nu însemna la urma urmelor prea mare lucru, chiar dacă se cerea și pentru asta o oarecare îndemânare, pe când a zugrăvi stele se chema că el însuși începea să plăsmuiască, bucurându-se de încrederea meșterului. Dacă ar fi fost după el, ar fi împodobit tot paraclisul numai cu stele galbene, mărunte și sprintăre, ca albinele din prisăcile verii ori mari, îngâmfate și posace, ca po-doabele împărătești. Ca să-l facă să mai iasă la lumină, să se mai dezmoștească, Toma începu să-l trimită până acasă, ba după pâine, ba după alt fel de pensule, ba după pungi cu vopsele pe care le-ar fi uitat. Într-o zi, el însuși simți nevoia de aer și ieși pe zid, la locul străjilor. Iarna ajunsese de mult deplină. Era pe la amiază și, după penumbra blândă în care lucrase de zile întregi, îl durură ochii de lumina aspră, răsfrântă de marile zăpezi. În vale, într-o ușoară pâclă, se întindea târgul, cu acoperișuri și zăplazuri troienite. Fumuri se înălțau de pretutindeni, alburii și drepte. Omătul bogat, cu albul lui scăpărător, îi

iscă ciudatul dor de a se rostogoli în el, azvârlindu-se de pe zid, convins că nu i se putea întâmpla nimic, rostogolindu-se până în vale, lăsându-l să-i intre în ochi, în gură, prin păr și pe sub veșminte, ca într-o baie nebună de prospețime și curăție. Se întinse, desfăcând larg brațele și inspiră adânc. Aerul era aspru și mirosea a mere. În clipa aceea își dădu seama că tot târgul Sucevei înălța mireasmă amețitoare de mere. Coborî în fugă și-l trimise pe Marcu acasă după mere. Pe căluțul lui roib cu călțuni albi, copilul se și întoarse într-o jumătate de ceas cu o traistă plină. Le dezgropase de sub stratul de fân aromitor, așternut peste ele în pivniță. Erau mere mari, reci, pietroase și purpurii. Când le scuturai, li se auzea din pântec sunetul mărunț și uscat al semințelor. Sub mușcătură pocneau plin, slobozindu-și sucii spumos. De atunci, de câte ori oboseala le îngreuia mâna, se trăgeau înapoi, se așezau pe o stivă de scânduri și mâncau mere. Mâncau tăcuți, alăturați ca doi prieteni bătrâni și contemplau ceea ce zugrăviseră până atunci. Marcu se învățase cu tăcerile meșterului și de la o vreme aștepta cu o secretă nerăbdare aceste scurte răstimpuri de intimitate în care se învăța să judece fără a rosti vreun cuvânt ceea ce lucraseră. Erau ca doi coșai care se opreau din când în când, ștergându-și frunțile și privind tăcuți în urmă pentru a prețui câtă brazdă culcaseră.

Isprăviseră altarul și arcul de deasupra tâmplei și începuseră nava. În urma lor, zidurile râdeau în culorile proaspete, lucioase, presărate cu stelele lui Marcu, iar sfinții apostoli, arhangheli și arhieri își fluturau veșmintele largi ca într-un dans solemn, încremenit doar pentru o clipă, dar putând oricând începe din nou. Doar Maica Domnului rămăsese neisprăvită. Zugrăviseră tot: maforionul de azur cu tiv auriu, faldurii bogați între care se născuseră umbre, mâinile cu degete delicate care țineau pe genunchi pruncul cu obraz rotund și ochii ca alunele. Rămăsese însă nezugrăvit chipul mamei, un oval alb-cenușiu, ca o ciudată fereastră deschisă în zid spre un tărâm pus-tiu. Golul acela avea în el ceva trist care îi provoca lui Marcu o ușoară spaimă. Se ferea să-și oprească ochii acolo, dar de obicei tocmai acel loc îl atrăgea cu o forță căreia nu i se putea împotrivi.

– De ce nu-i zugrăvești chipul? întrebă odată, speriat el însuși de glasul a cărui nerăbdare semăna a necuviință.

Toma nu băgă de seamă exasperarea ucenicului. Continuă să-și mănânce mărul ca și cum nu l-ar fi auzit. Răspunse totuși într-un târziu, privind pata aceea fără culoare.

– Deocamdată nu pot. Crezi că eu n-am vrut?

Pe Marcu îl intimidă tonul: meșterul îi vorbise cu desăvârșită încredere, ca unuia de-o seamă cu el.

– De ce nu poți? șopti.

– Simt că nu pot. Am vrut să-i dau chipul domniței Anca, dar mereu vine de pe celălalt tărâm și mi se pune dinainte chipul mamei. Mă mustră gândul că dacă eram aici aș fi putut-o ajuta ori poate aș fi putut-o alina măcar. Mi se întunecă mintea când mă gândesc cât o fi chinuit singură, neajutată de nimeni, căci tata se afla cu oastea la Tărăsăuți, iar Mușa zăcea și ea, dar se vede că a avut zile de-a scăpat, măcar că era s-o îngroape de vie... Mama s-a petrecut astfel singură și, poate, muncită de cazne, m-o fi chemat... Dar știi tu bine cum e, nu are rost să-și mai spun...

Marcu oftă bătrânește:

– La vreme de ciumă, omul fuge de om...

Dar Toma evitase să-i spună tocmai ceea ce era mai straniu: chipul mamei îl urmărea, însă nu și-l mai putea aminti decât sub înfățișarea unor trăsături foarte vagi, ca și când ar fi fost șterse de timp. Și totuși se întrepunea între el și imaginea domniței Anca, încât ajunsese s-o vadă și pe aceasta ca printr-o păclă. Nici una nu-i mai era limpede, iar el stătea între cele două imagini fără să se poată decide, nu atât pentru că puterile lor erau egale asupra lui, cât mai ales pentru că amândouă erau la fel de incerte, alunecoase, tremurătoare, tot atât de greu de prins ca o imagine oglindită într-o apă încrețită de vânt.

– Nu te mai temi s-o zugrăvești pe Maica Domnului cu chipul domniței? întrebă Marcu sfios.

– De ce să mă tem?

– De mitropolit.

– În meșteșugul nostru nu trebuie să ne temem decât de noi înșine. De neputințele noastre.

Dar o teamă înăbușită tot mai stăruia. Teamă sau poate fiorul lăuntric pe care îl dă voluptatea îndrăzelii. Nici el nu știa prea bine.

Fața copilăroasă a lui Marcu primi o expresie gravă. Cu bărbia sprijinită în pumnul mic, privi concentrat fecioara fără chip, ca și când ar fi sperat să deslușească în acel gol cenușiu ceea ce îi rămăsese nelămurit în cuvintele lui Toma. Își aminti ce-i spusese meșterul cu alt prilej: „Dacă nu înțelegi un lucru, gândește-te îndelung la el, întoarce-l pe toate fețele, despică-l, încearcă să găsești ce-l leagă de celelalte lucruri și dacă nici așa nu ți se luminează, întreba-mă.” Hotărî să se gândească.

Într-una din zilele următoare Toma isprăvi evangheliștii de pe cei patru pandantivi. Pentru că la el ținea cel mai mult, pe Luca îl lăsase la urmă, pe pandantivul de la miazăzi-apus. Îi dăduse chipul meșterului Lorenzo, față bătrână, brăzdată de două cute adânci, cu frunte înaltă, boltită și ochi sfredelitori. Singura deosebire era că evanghelistul purta o barbă albă, rotundă. Asemănarea – prin faptul că numai el avea știință de ea – îi dădea o satisfacție ascunsă. Deasupra umărului evanghelistului, ca și când l-ar fi ocrotit, începu să-i zugrăvească simbolul, capul de taur, care sub penelul său devenea cap semeț și neîncovoiat de bour. Din locul în care lucra nu putea să vadă intrarea și de aceea Marcu se cățără pe schele alarmat, până în spatele lui.

– Meștere, șopti, e aici o femeie.

– Unde, măi?

– Șade lângă ușă și seamănă cu maica din icoana ce i-ai dat-o lui Vodă.

Pe Toma îl fulgeră bănuiala. Se prinse de o grindă, își făcu vânt și sări jos. Pe un maldăr de scânduri de lângă intrare ședea domnița Anca. Din traista lor de alături își luase un măr. Îl mânca liniștită și cu vădită plăcere, cercetând zidurile zugrăvite.

– Cum ai intrat? strigă Toma.

Îi fremăta mânia în glas. Domnița zâmbi și arătă cu mărul spre ușă.

– Am împins numai puțin capra aceea. Sunt destul de subțire.

– Cum îți îngădui când am închis tocmai ca să nu-mi intre ni-meni aici?!

– Eu nu sunt nimeni, magistre.

– Oricine ar fi!

Domnița se ridică încet. Mai păstra o urmă de zâmbet. Dar întrebă uluită, cu un început de mânie:

– Dar cum îți îngădui tu să-mi vorbești astfel?

Toma îi făcu un semn scurt cu mâna.

– Vino aici! porunci aspru. Apoi către ucenic: Marcule, du la Maica Domnului ulcelele cu chinovar, fard de Veneția, negru și albul sfântului Ioan. Și pensulele de dihor!

Anca se apropiase supusă. Uimirea și curiozitatea îi înăbușeau mânia. Când se opri în fața lui întrebă din nou. De data asta însă, fără nici o convingere:

– Cum îți îngădui să-mi vorbești astfel?

– În locurile în care lucrez și atâta timp cât lucrez, nu sunt supusul nimănui. Aici eu sunt singurul stăpân. Până și Marcu, pentru că mi-e ucenic, are mai multă putere aici decât oricine dinafară. Marcule, ai isprăvit?

– Da, meștere.

– Atunci du-te acasă, azi nu mai am treabă cu tine.

Copilul se prelinse în josul unui stâlp, iute și tăcut ca o mătă. Toma apucă mâna domniței.

– Vino, spuse.

Glasul îi devenise deodată tainic și blând, aproape rugător. Anca îl urmă cu aceeași supunere de care se mira ea însăși.

– Unde mă duci?

– Sus.

Apucă înainte fără să-i dea drumul de mână. Ea urca în urma lui ridicându-și poalele rochiei negre, așezându-și cu grijă piciorul la fiecare pas. Se opriră în fața Mariei.

– De ce ai lăsat-o fără chip?

– N-am putut, șopti el. Poate te așteptam... Acum am să-i dau și chip.

Trase de un capăt de sfoară și foișorul cu lumânarea aprinsă alunecă lin palpându-și flacăra, din fața lui Luca evanghelistul până lângă ei. Domnița îl urmări cu buzele întredeschise.

- Tu l-ai făcut?
- Dar cine?
- De unde ți-a venit în minte?
- De la sfântul duh. Tot așa va fi plutind și el prin văzduh.

Îi cuprinse blând umerii între palme și o așeză dinaintea perete-lui, cu fața spre lumină. Cu degetul îi atinse bărbia, ridicându-i puțin capul.

– Așa... rămâi așa... Uită-te în sus, te rog, undeva peste flacăra lumânării și nu mai mișca...

Luă penelul. „N-are de ce să-ți tremure mâna”, își zise și trase primele tușe care dădură zidului gol culoarea unui chip viu.

- Dacă intră cineva? șopti ea de la o vreme.
- Nu intră nimeni. Nu vorbi.
- Dar dacă ne găsește aici careva și-i spune unchiului Grigore ori tatei?

- Nu ne găsește. Și nici nu mă interesează. Taci.
- De ce să tac? Nu poți zugrăvi dacă vorbesc?
- Nu. Îmi tulburi văzduhul și tainele cu care lucrez.
- Bănuiești ce s-ar întâmpla dacă s-ar afla?

Brațul lui Toma căzu resemnat.

- Ți-e chiar așa de frică?
- Ciudat mi se pare, ocoli ea răspunsul, că găsesc în asta și o plăcere.

– E plăcerea pe care ți-o dă lucrul neîngăduit. Te-am dus în ispită, răspunse el, dar iau tot păcatul asupra mea. Acum te rog pentru ultima oară să taci.

- Mai durează mult?
- Nu.

De data aceasta ea tăcu într-adevăr timp îndelungat. Toma uită ca de obicei de toate. Nu mai existau decât gândurile lui, alunecarea penelului și ea, cu lumina adiindu-i pe chip, cu ochii ridicați. Avea sprâncene arcuite subțire, nasul delicat și drept, iar gura îi amintea meșterului de miezul rodiilor din care mușcase pe cheiurile Veneției.

- Încep să amorțesc, se plânse ea într-un târziu.

– O clipă doar.

O sămânță de lumină într-un ochi. Și una în celălalt. Cu penelul cel mai subțire, o părere de umbră sub buza de jos. Se îndepărtă un pas. Era gata? Poate o mică, foarte mică prelungire aici, la sprânceană. Puse pensula în ulceaua cu ulei.

– Acum poți să te miști.

Se smulse din loc și se întoarse spre zid. Își împreună palmele.

– O, dar asta sunt chiar eu!

– N-ai vrut tu așa?

– Ba da... dar nu mă așteptam... tot mai credeam că te lauzi...

– Înseamnă că abia acum mă cunoști cu adevărat, spuse el urmărindu-i surâsul în care prima dată deslușea o undă de tandrețe.

– Ești cu adevărat nebun, murmură ea, dacă ai îndrăznit aici, unde toată lumea mă cunoaște...

În loc de răspuns, Toma zâmbi trist, îi cuprinse blând umărul în palmă și se aplecă încet asupra chipului ei. Ea nu făcu nici un gest, ca și cum nu i-ar fi veni să creadă. Abia după clipe lungi îi puse palma în piept și-l îndepărtă domol și fără patimă. Când își simți buzele eliberate, deschise ochii. Toma îi mai ținea mâna.

– Ajută-mă să cobor, spuse ea gravă, fără să-și retragă mâna dintr-a lui.

Jos, în fața ieșirii se opri:

– Și dacă n-am să-ți iert asta?

Toma se înclină cu mâna la inimă.

– Eu nu ți-am cerut să mă ierți. Vei face cum vei socoti de cuviință.

– Cred că am să-i spun totul lui tata.

– Mereu mă ameninți cu tata. Parc-am fi copii.

– Ai dreptate. Am să te pedepsesc cu puterile mele, poruncindu-ți să nu mă mai cauți.

– Azi nu eu te-am căutat.

– Nu vreau să te mai văd!

– Mă urăști, de-mi dai o pedeapsă atât de aspră?

Ea își acoperi fața cu palmele. Printre ele, glasul i se auzi înăbușit.

– Nu știu... Ești nebun, cum pot să te urăsc?!

Îeși în fugă. Toma rămase nemișcat. Ascultă zgomotul mărunț al pașilor ei pe lespezi până se stinse. Apoi izbucni și el afară, trânti ușile, puse lacătul cel greu și coborî în goană. Ajunse la grajduri găfâind.

– Hei, bădie Sașa, strigă pe când își scotea calul, la voi, la muscali, sunt fete frumoase?

– Sunt, căpitane meșter, fete frumoase este pretutindeni căci fără ele Dumnezeu n-ar avea lumină îndeajuns.

– Atunci știi care-i singurul lucru pentru care merită să te rogi lui Dumnezeu?

Își scosese calul dinaintea grajdurilor și pusese piciorul în scăriță. Sașa Pestuhov rămase rezemat de ușă:

– Care-i acela? întrebă.

– Să ocrotească fetele frumoase, moșule! strigă Toma și se năpusti spre porți spulberând zăpada.

– *Gospodi pomiluet*, murmură rusul închinându-se.

Se mulțumea cu puțin. Ceea ce se petrecuse atunci între ei – nimic limpede de altfel – fusese suficient pentru a-l face să se simtă fericit. Dorința de a-și dovedi măiestria – care întotdeauna îl însoțise mai mult sau mai puțin mocnită – deveni acum arzătoare. Acestea erau zilele când cresc în el convingerea că era cel dintâi meșter al țării, nimeni neputându-l întrece. În afară de Marcu, bineînțeles. Simțea răsuflarea lui Marcu pe urmele sale, mai aproape cu fiecare zi, dar până să-l întreacă Marcu mai erau totuși niște ani. Oricum, gândul nu-l supăra. Ucenicul ajunsese să facă parte oarecum din el însuși. Toma îi dăruia zi cu zi experiența sa, îndemânarea, cunoștințele, dorințele, temerile și ambițiile: treptat Marcu creștea, trăgându-și puterea din puterea meșterului.

– Înainte de a mă lua la dumneata, îi spuse el odată, am auzit că ucenicii trebuie să fure meșteșugul pentru că meșterii nu le dezvăluie nimic din tainele lor. Dumneata nu faci așa...

– Așa fac numai acei a căror prostie și iubire de sine sunt mai mari decât meșteșugul. Ei își închipuie că pot lua cu dânsii pe ceea

lume ceea ce știu, fără să le dea prin cap că abia așa vor muri de tot. Eu îți împărtășesc toate tainele mele pentru că sper ca, prin meșteșugul tău, să-mi prelungești și mie șederea printre oamenii vii.

– Dar dincolo nu e nevoie oare de meșteri?

– Mă tem că nu. Dincolo vom fierbe în cazanele cu smoală, dacă nu cumva ne vom învrednici să stăm în corturile dreptilor, cântând cât e vecia de lungă psalmii împăratului David și desfătându-ne cu prilevcă mănăstirească.

Marcu se strădui să-și înăbușe râsul. Toma îl simți, dar nu-l dojeni. Un meșter, ca să fie slobod și stăpân pe meșteșugul său, trebuia să știe să rădă chiar în locuri în care alții erau robiți de spaime. Era și aceasta una dintre credințele sale și se bucura când vedea că Marcu învâța pe nesimțite să se apere sau să veștejească prin râs.

Aproape zilnic, în drum spre casă, se oprea la Sfântul Gheorghe și dădea ocol încet pe dinafară zidurilor bisericii. Cerceta zugrăveala deget cu deget, încercând să pătrundă cauzele dezastrului. Stratul de culoare se crăpa întâi în vinișoare subțiri ca firul de păr. Pe urmă se răsuceau treptat marginile, ca frunzele care se sfarogeau. În sfârșit, începea să se fărâmițeze. Toma strângea între degete scorojeala aceea și privea nedumerit pulberea mătăsoasă și parcă umedă care rămânea. Avea o culoare urâtă, ca un noroi brun întunecat, indiferent de vopselele ce fuseseră folosite, și emana un miros vag fetid, atât de vag, încât Toma nici nu-l sesiză decât după multe zile. De pe un colț mai ferit râcăi un strat de culoare și-l duse acasă. Îl trată în atelier cu felurite substanțe, pe rând sau cu mai multe o dată, cu sau fără foc, doar-doar va afla ceva. Nu obținu însă niciodată altceva decât ceea ce alchimiștii numeau *caput mortuum*, un reziduu de diverse consistențe și intensități ale mirosului, după substanța cu care fusese tratat, dar având întotdeauna aceeași culoare aflată între brun și negru.

A doua zi după ce zugrăvise chipul domniței, se hotărî pe neașteptate. Lucra la ultimul dintre cei trei apostoli adormiți pe Muntele Măslinilor, când se simți deodată pustiu și fără vlagă, ca și cum o gură nevăzută i-ar fi supt toată tragerea de inimă. Înțelese că orice stăruință de a continua ar fi fost zadarnică.

- Marcule, strânge tot! porunci. Plecăm.
– Unde, meștere?
– Tu rămâi acasă și duci la capăt icoanele pe care le-am lăsat neisprăvite, eu plec la meșterul Sofron să aflu ce l-a pierdut.
– Chiar acum, în toiul lucrului?
– Chiar. Nu mai sufăr așteptarea.
– Și cu ce e aici ce facem?
– Nimic. Lăsăm schelele unde sunt și zăvorâm să nu intre nimeni. Când mă întorc, reluăm.
– Nu vestești pe nimeni că pleci?
– N-am de dat socoteală nimănui. Vodă a poftit să-l vestesc când am isprăvit. Încă n-am isprăvit.
– Ne-a poruncit să ne grăbim.
Toma surăse ca de o copilărie.

– Cel mai însemnat lucru pe care trebuie să-l știi tu, Marcule, spuse el cu îngăduință, este că în meșteșugul nostru nu încap poruncă. E un meșteșug binecuvântat, care crește din niște taine ale sufletului.

Plecă în zori. Își luase spada de Damasc și coburii cu merinde. Purta o ținută care i se lăsa de pe umeri până pe crupa calului. Era încă întuneric și pe cer scăpăra Steaua Ciobanului când ieși dintre zăplazurile târgului. I se lipeau nările de ger. Calul odihnit, nepurtat de mult la drum lung, înainta în trap spornic. Zăpada scânteia pretutindeni în jur și, în liniștea înghețată a zorilor, copitele răsunau până departe pe omătul îndesat al drumului.

După vreo patru ceasuri se abătu înspre munți. Treptat, codrii deveneau tot mai deși. Poposi pe înserat la o moară pe care o ghici de departe după vuietul apei. Iazul era acoperit de o oglindă verzuie de gheață. Morarul îl ospăta cu grâu fiert în lapte și îndulcit cu miere. Era bătrân și surd, abia se înțelegeau, dar din graba cu care-l pofti în încăperea caldă cu mireasmă de făină i se vădea bucuria de a fi cercetat de un suflet de om.

– Când avem lapte, grâu și miere, se cheamă că țara se află iar în pace și rânduială. Ce face Vodă? întrebă el firesc, ca de o veche cunoștință.

Umbla de colo-colo îndoit de șale și vorbea strigând, ca și când Toma ar fi fost cel tare de urechi. Despre Sofron nu știa mare lucru. Auzise că s-ar numi acum Spiridon și că și-ar fi durat schit oareunde în sus, dincolo de Obârșia Ciumârnei. Îi așternu meșterului niște saci lângă vatră și după ce mai aruncă pe foc doi butuci se mistui șontăcâind în careva cotlon al morii. Toropit de căldură, după gerul prin care umblase toată ziua, Toma adormi curând și adânc. Nu-și dădu seama cât trecuse, când tresări zvâcnind în capul oaselor. Își încleștase mâna pe spadă. Deasupra lui stătea aplecat morarul cu ochii sticlind de ultimele sclipiri ale jăratifului. Îl scutura domol de umăr șoptind:

- Meștere, auzi, meștere? Scoală și ascultă.
- Ce s-aud? se stropși Toma.
- Ssst... Ascultă... N-auzi?
- Ce s-aud, omule?
- Calul. Nu-l auzi?

Stătea cu degetul ridicat și cu capul ușor întors într-o parte, străduindu-se să prindă un zgomot care va fi fost îndepărtat. „E surd, își zise Toma, cum poate auzi el ceva ce eu nu aud?...”

- Ce cal? întrebă.

Morarul se apropie tainic.

- Calul lui Ștefan Voievod cel Bătrân.

Toma se ridică și rămase nemișcat în mijlocul încăperii, cu mâna pe brațul morarului. Acum auzea și el. un pas în trap domol, care suna înfundat pe zăpada bătută a potecii. Din șopronul de alături izbucni un nechez prelung.

– L-a simțit și calul domniei tale, șopti morarul. Așa umblă hojma prin codri, singur și fără odihnă, de când s-a petrecut slăvitul său stăpân. L-am mai auzit de câteva ori, dar niciodată în toiul iernii ca acum.

Toma se smulse din loc.

- Vreau să-l văd.

– Să nu faci asta! Te-ar zdrobi în copite. Nimeni nu-l poate prinde!

– Vreau doar să-l văd, nu să-l prind!

Smuci ușa și se năpusti afară. Tropotul se auzea mai slab, de după o cotitură a potecii. Alergă după el, dar după câțiva pași nu mai auzi nimic. Se opri. Acum îl auzi iar, însă stins, pierzându-se înspre vale. Se întoarse întristat. Când să intre în moară, în tăcerea nopții undui prelung un urlat lugubru, ca dintr-un adânc de fântână. Altele îi răspunseră mai îndepărtat, de undeva din străfundurile văii. Își simți părul zburlindu-se ca pe mistreț.

– Au să-l sfâșie haitele, spuse înfiorat în timp ce zăvora iar ușa. Morarul pufni ca de o neghiobie.

– Pe calul lui Ștefan Vodă?! Nu știi ce vorbești, meștere... Nu se află haită care să cuteze a se apropia de calul Măriei Sale!

Era atâta nestrămutată convingere în cuvintele lui încât Toma se rușină ca un copil. Se ghemui tăcut în culcuș, dar nu mai izbuti să adoarmă. Stârnit de nerăbdare, se porni iar, odată cu zorile.

– De aici, îi strigă morarul, nu mai sunt așezări și hanuri. Dacă te apucă noaptea, vei fi în primejdie, căci lupii au să-ți adulmece urma de pe acum. Sub Obcina Suhăi se află o stână. La vremea asta e pustie, dar într-însa poți afla adăpost la nevoie.

Într-adevăr în tot cursul zilei nu întâlnești suflet de om. Văzu în schimb peste tot urme de fiare înstelate pe zăpadă, de la cele ale haitelor, până la cele rotunde și vajnice ale bourilor. Mâncă stând în șa, din mers. Ziua era senină și neclintită, iar cerul ca sticla. În răstimpuri răzbea în câte o rariște de culme și atunci vedea spinările domoale ale obcinelor strălucind într-un alb orbitor până departe unde se topeau sub un abur ușor ce se făcea una cu cerul. Pe la chindie, fu nevoit să descalece. Zăpada se ridica mai sus de genunchi. Înainta tot mai anevoie, ducând calul de dârlogi. „Poate în noaptea asta ai să te prăpădești sfâșiat de fiare în pustietățile astea. Curând înserează și tu n-ai dat nici de stână, nici de schit. Cine te-a pus și la ce bun? Merită, doar pentru a afla o taină a meșteșugului? Când puteai fi tot atât de prețuit făcând ce au mai făcut și alții... Ce va rămâne acum de pe urma ta? Un paraclis zugrăvit pe jumătate și câteva icoane... Ești trufaș, mereu vechea ta trufie care te îndeamnă să stăruie acolo unde

pe alții i-a îngenuncheat neputința. Să stărui chiar nesocotind primejdia și în disprețul vieții, ca cum... Dar nu-mi pare rău, nu trebuie să mă plângi. Decât să trăiesc o neizbândă ca a lui Sofron, mai bine să pier aici, la noapte. N-am să pier însă, te sperii degeaba, ți-ai pierdut cumpătul, te amețește și te apasă singurătatea și pustiul din jur. Trufia am să mi-o dovedesc acum, adevărata trufie, pentru că am să stărui până la ultimul strop de putere chiar de-ar fi să umblu așa toată noaptea. Am o stea a mea în care cred și care nu mă va lăsa.”

Umbla însă tot mai anevoie și își ridică piciorul tot mai greu din nămeți. Ceea ce îl îngrijora și mai mult era șovăiala calului pe care începea s-o simtă în urmă. Se aplecă și luă din mers un pumn de zăpadă. Și-o trecu peste chipul asudat. Ieșiră apoi deasupra unui povârniș unde se opri. „Numai o clipă”, își zise. Se uită în jur. Obcine pustii, îndesate cu molizi înzăpeziți. Tăceri adânci. „Trebuie să coborâm, bădie, și pe urmă iar să urcăm...” Se pomeni vorbind cu glas tare și asta îi făcu bine. „Să urcăm iar, mereu să urcăm, căci nu-i drum care să n-ajungă odată ș-odată la urcuș. Cine crede că e mai ușor coborâșul e un prost care nu s-a cățărat niciodată prin viroage după zmeură... Bun ar fi acum un pumn de zmeură...” Își vârî mâna în sân și înălță în lumină stropul de chihlimbar galben și strălimpede, ca mierea proaspăt stoarsă din faguri. Prinse curaj. „Vezi, ce ți-am spus? Tot trufia mea va fi mai înțeleaptă...” Râse, dar se opri brusc pentru că râsul îi sună silit și nefiresc peste singurătăți. Îi era cald și îl aștepta coborâșul primejdios. Se temea mai mult de cal, să nu alunece, să-ți frângă vreun picior. Își lepădă țundra și o legă în spatele șei. Pe urmă veni în fața calului, dar rămase neclintit, crispat, cu bărbia repezită înainte. Ceva se schimbase undeva, aproape sau departe, în văzduh ori în străfundurile codrilor. Aceeași neclintire și tăcere ce părea netulburată de la facerea lumii și totuși ceva nou se insinuase, un duh ori poate o mireasmă. Nările îi fremătară ușor și abia își înăduși un răcnet de triumf. Fum. O undă firavă, un fir subțire care unduia nevăzut, pierind în răstimpuri și revenind apoi cu mireasmă de vreascuri și rășină. Calul necheză încetișor, împingându-l cu botul. Toma nu mai avu nici o îndoială.

Coborâra greu, dar în vale dădu peste un fir de apă care bolborosea într-un ochi spart de gheață. De aici se vedea limpede în zăpadă o potecă făcută de opinci late. Urcușul dură aproape un ceas. Când ajunse într-un prihod ascuns pe care, fără urmele opincilor, nu l-ar fi ghicit niciodată, începea să se întunece. Era istovit. Ceea ce văzu fu un bordei pe trei sferturi săpat în coasta muntelui pe care rădăcinile groase ale molizilor n-o lăsausă se surpe asupra-i. Prin intrarea ce se putea închide cu o alcătuire de bulumaci se înălța fumul a cărui mireasmă îl salvase. Alături, schitul din trunchiuri, mare cât să încapă întrînsul alături patru oameni voinici. Trunchiurile nici nu erau măcar cojite, din ele picura încă rășina, iar crucea din vârf, pe care, dacă te întindeai bine, o puteai ajunge cu mâna, era poleită. Toma cunoscuse pe loc poleiala de aur adevărat, dar nu mai găsi putere să se mire. Răsuffla greu și aerul tare îi sfășia pieptul pe dinăuntru la fiecare pas. Îi ardeau ochii. Se opri ținând într-o mână frâul, cu cealaltă sprîjinindu-se de un trunchi. „O fi din pricina oboselii, își zise. Poate mi se pare numai...” Bătrânul îl privea și el nemișcat din ușa schitului. Se ținea drept și avea umerii lași. Barba în întregime albă i se răsfirea sălbatică până mai jos de brâu. Prin pletele care i se revărsau de sub potcap i se încălciseră vreascuri mărunte, iar de anterior și prin părul care-i acoperea obraji se prinseseră petice de mușchi, urmându-și acolo nestingherite creșterea. Se măsurară o vreme tăcuți, ca niște dușmani care se înfruntă. Toma își trecu limba peste buzele uscate ca iasca. Dar asta nu-l stâmpără și atunci se aplecă, luă iar un pumn de omăt și mușcă din el lacom.

– Îl caut pe meșterul Sofron, spuse apoi. Dumneata ești?

– Nu. Eu sunt umilitul și nevrednicul robul lui Dumnezeu Spiridon. Acela despre care vorbești s-a mutat de la noi.

Toma își dădu seama că nu-i va fi ușor. Se temu să nu fi bătut degeaba atât amar de drum. „Las' că nici un drum nu-i zadarnic dacă afli la capătul lui un om”, se consolă el. Un lucru îi era limpede: pe Sofron cel de acum trebuia să-l ia așa cum era dacă voia să se poată apropia cât de cât de dânsul.

– Dar dumneata l-ai cunoscut pe meșter? întrebă.

Sofron își flutură mâna într-un gest vag.

– Încep să-l uit. Ar fi bine să-l uiți și tu, străine. Vei fi fiind ostenit. Se dădu deoparte din ușă: Intră și mulțumește Domului că te-a scos la liman, pe urmă vino în casă.

– Ce facem cu calul?

– Mă voi îngriji și de dânsul.

Pătrunse în schit, dar uită să înalțe rugăciune de mulțumită. Două lumânări își aruncau pâlpâirea asupra iconostasului din icoane alăturate, icoană lângă icoană, mari și mici, rusești, de la Sfântul Munte ori de la Bizanț. Abia jos, în colțul cel mai ascuns, un sfânt Ioan feciorelnic și tandru, într-un peisaj dulce ca zarea depărtată, pierdută într-o ușoară ceață, trăda mâna unui meșter dintr-o cetate italiană. Îl cuprinse o bucurie senină ca la întâlnirea unui prieten ori frate pe care nu mai nădăjduse să-l vadă. Între ceilalți sfinți, uscați, prelungi, cu ochi triști ori poruncitori, fanatici ori numai severi, cu bărbi albe și lungi, Ioan cel tânăr și blând, cu toate că oropsit în colțul lui de jos, aducea singurul freamăt de viață. Avea păr auriu care-i cădea pe umeri și umeri rotunzi, iar genunchiul piciorului îndoit era rotund și piciorul rezemat de o piatră era din carne prin care curgea nevăzut sângele. Se uita înspre cer, dar părea că privește cu sfială la toți sfinții răsăritului așezați deasupra lui, spre a le cere iertare că avea un trup viu, supus ispitei și destrămării. Aieveau și copacii, și colinele domoale din ultimul plan, și drumul șerpuit, gălbui ca pulberea între culmi. Toma văzu pe neașteptate marea verde-albăstruie, brăzdată de vălurele mărunte ca niște crețuri care-și schimbau culoarea de la o clipă la alta. Și pe țarm un cimitir de oameni sărmani, pietrari ori pescari, niște lespezi mărunte, albe, năpădite de ierburi, printre care se înălța un pâlcc de chiparoși ca niște făclii întunecate. „Unde am văzut asta? se întrebă. Poate la Rosapineta, poate la Chioggia, nu-mai mai amintesc... Cum va fi ajuns acest Ioan blând cu gura caldă de om viu printre sfinții părinți aspri și cu trupuri ca fumul? E o țară aspră ea însăși care trăiește doar fiindcă se apără, sortită în veac să se apere, aici, la bataliștea noroadelor. N-are răgaz pentru a gusta desfătarea meșteșugurilor. Vodă își poartă meșterii în războaie ori îi trimite în

solii, iar ei își fac meșteșugul pe apucate, între două bătălii... Când se întorc dintr-o bătălie, pot găsi surpat ceea ce isprăviseră înaintea de a pleca. Dacă vor un sfat de la vreunul mai bătrân, trebuie să-l caute prin săhle și prihoduri neumblate decât de urși... Și când te gândești, n-a păcătuit cu nimic pământul acesta, și-ar merita și el sfinții lui blânzi, care să-i privească norodul cu îngăduință. Dar unde se află puțința și vremurile acelea?...”

Întră în bordei. Era mai încăpător decât părea dinafară, scobit adânc în coasta muntelui. În fundul lui, Sofron dusese calul. Îi luase șaua și-i pusese dinainte un braț de fân. Pe vatră clocotea o oală de pământ. Călugărul o luă și turnă fiertura în două blide adânci de pe măsuta joasă. Binecuvântă și se așezară tăcuți. Era mâncare de ciuperci. De sus atârnav peste tot șiruri lungi, puse la uscat. De la ele, tot bordeiul era pătruns de o mireasmă sălhuie. Sofron rupse o bucată din mămăliga uscată de mei și o ducă în fiertură. Îmbucă de câteva ori fără să-și desprindă ochii din blid, flămând și ursuz, apoi pe neașteptate, lăsa jos lingura de lemn și-l privi pe Toma.

– Cine ești?

Toma nu se grăbi. Rupse și el o bucată de mămăligă, încinse, mestecă domol și abia pe urmă răspunse liniștit, dar fără să se lase de mâncat.

– Sunt Toma, zugrav din Suceava și sfetnic al Măriei Sale. Am fost și în apus și mă pricep la mai multe meșteșuguri.

– Și ce vrei?

– Am venit cu gând să-l întreb ceva pe meșterul Sofron, dar dacă zici că nu mai e de aflat...

– Ai venit degeaba, mormăi pustnicul și se aplecă iar posac deasupra blidului.

Nu-și mai spuseră nimic. După ce isprăvi, Sofron răscoli un culcuș de fân amestecat cu mușchi și-i făcu semn.

– Dacă poștești, vii la slujba noptii, dacă nu, nu.

Pe Toma îl bucură îngăduința. Își puse șaua la cap și se înveli cu țundra. Îl auzi pe Sofron întinzându-se alături și tot atunci i se înșurubă în nări mirosul greu, de lemne umede și sălbăticiune a acelu

trup mare care pierduse deprinderea de a-și primeni veșmintele. „O fi având și păduchi?”, fu ultimul gând al lui Toma, după care adormi frânt.

În zori îl trezi toaca. Se dezgoli până la brâu și se frecă îndelung cu zăpadă în fața bordeiului. Sofron ieșea din schit. Își isprăvisese slujba dimineții.

– Pentru cine bați toaca în pustietatea asta?

– Pentru a-mi simți sufletul împăcat, răspunse scurt pustnicul.

„Îmi place, își zise Toma. Dacă mi-ar fi spus altceva, l-aș fi bănuț de fățarnicie ori că toacă doar pentru că sunt eu aici, să-i văd sârguința și să duc vestea în lume...” Sofron îi întrerupse gândul:

– Când pleci?

– Vrei să plec?

– Nu vreau nimic. Stai cât poțtești, tot ce vezi aici e și al tău.

Dar dacă nu pleci, îmi vei da poate ajutor să scot niște lemne. Aș ocoli așezarea asta cu un gard.

Munciră toată ziua cu securile. Nu vorbiră nimic. Toma se simțea în largul lui și puternic. Avea sentimentul ciudat că întinerea trudind umăr la umăr cu acel bărbat posac și tare, care mirosea puternic a nădușeală și bureți. Îl bucura asprimea trunchiurilor sub palme sau netezimea lemnului descojit, lipicios și înmiresmat de rășină. Se mira că nu-l mai neliniștea aici nici un gând, nici măcar remușcarea ce-l încerca de obicei pentru fiecare arbore doborât. Chiar doborâți, arborii tot aici rămâneau și își urmau viața lor, laolaltă cu ferigile, cu bureții și mușchii, una cu întreaga fire, ca și acest meșter hirsut și popit. Se însera când târără opintindu-se ultimul trunchi. Sofron își șterse fruntea cu poala anteriorului de șiac sur.

– Acum mă duc să slujesc vecernia, spuse.

Până ce el dădu ocol schitului bătând în toaca purtată pe umăr, Toma își frecă iar obrazul și mâinile cu zăpadă. Abia acum începu să-l încovoiaie foamea. Intră totuși în schit. Sofron începu slujba. Toma îi dădu răspunsurile. Cânta cu glas bărbătesc și limpede, care făcea să pâlpaie sâmburii de foc ai lumânărilor. Tot fără a-și vorbi, se întoarseră apoi la bordei și se așezară dinaintea aceleiași fierturi

de ciuperci. Abia într-un târziu, cu o foarte îndepărtată și aproape de nesimțit undă de zâmbet, rupse tăcerea Sofron.

– Cânti frumos.

Toma continuă să mănânce fără să-l privească. Răspunse nepăsător:

– Ți-am spus că mă pricep la mai multe meșteșuguri.

– Mi-ai spus, dar acesta, ca și zugrăvitul, e meșteșug pentru care e nevoie de har.

– Pentru care meșteșug nu e nevoie de har?

Sofron se închise iar în sine, ca și cum s-ar fi temut că se ridicase prea mult din tăcerea și umilința pustnicească. Toma simți că aceea era o clipă potrivită pentru a încerca să pătrundă dincolo de scoarța aspră sub care călugărul se străduia să-și înăbușe trecutul lumesc. Întrebă pe neașteptate:

– De unde ai icoana cu apostolul Ioan?

– Mi-a dăruit-o un negustor genovez pe când eram încă al lumii. Își îngustă ochii ațintindu-l pe Toma și întrebă la rândul lui: Dar de ce te gândești tocmai la aceea?

Ceva din interesul meșterului de altădată fremăta vag în întrebare. Toma își înăbuși bucuria. Se strădui să pară mai departe nepăsător.

– Acea e icoana care vădește cel mai ales meșteșug. De ce ai așezat-o în colțul cel mai umilit?

– Meșteșug de lege papistășească, spuse Sofron. O icoană nu se cade să slăvească frumusețea deșartă a trupului, care nu e decât unealta păcatului și viitoarea hrană a viermilor, ci sfințenia, curăția și lumina duhului.

– De vreme ce ni s-a dat, trupul se cuvine cinstit deopotrivă cu duhul, răspunse Toma.

– Trupul e osânda și temnița duhului.

– Nu cred, cuvioase. trupul omului trebuie să însemne frumusețe și bucurie.

– Dar nu înseamnă decât povară și desfrâu și nu e plăcut Domnului, adăugă pustnicul.

– Meșterul Sofron n-ar fi gândit astfel, zâmbi Toma.

Sofron se ridică și se duse la o firidă. Aduse de acolo o terfeloagă legată în piele veche. Se așeză cu ea lângă lumânare și o deschise într-un loc anume.

– Răspunsul meu se află aici. Ascultă.

Citi rar, cu glas mare ca la slujbă, iar Toma îl urmări pătruns de frumusețea cuvintelor acelei litanii pe care o cunoștea de altfel dar nu se mai gândise de mult la ea:

– *În vremea când străjerii casei tremură și oamenii cei tari se încovoie la pământ și cele ce macină nu mai lucrează, căci sunt puține la număr, și privitoarele de la ferestre se întunecă și se închid porțile care dau spre uliță și se domolește huruiul morii și te scoli la ciripitul de dimineață al păsării și se potolesc toate cântărețele și te temi să mai urci colina și spaimele pândesc în cale și capul se face alb ca floarea de migdal și lăcusta sprintenă se face grea și toți mugurii s-au deschis, fiindcă omul merge la locașul său de veci și bocitoarele dau târcoale pe uliță...*

Toma își aplecă fruntea. „E o frumusețe dulce și otrăvită în cuvintele astea... Mă simt înfrânt de pe urma lor și fără vlagă, ca și când mi-ar fi citit o vrajă pentru a-mi fura puterile...” Întrebă încet, copleșit de tristețe:

– E vreun tâlc ascuns aici?

– Nici un alt tâlc decât cel ce urmează: „*Deșertăciunea deșertăciunilor, toate sunt deșertăciuni!*” Închise cartea cu pocnet și o duse înapoi în firidă. Pe urmă se așeză iar pe butuc, își vârî mâna ciolănoasă, cu unghii negre pe sub anterieu și începu să-și scarpine gânditor blana aspră și deasă de pe piept.

– Deșertăciune a fost și încercarea aceluși meșter Sofron, spuse într-un târziu ca și cum ar fi vorbit cu sine.

– Dar dacă ar fi izbutit? șopti Toma.

– Nu putea izbuti. A fost un gând de o trufie nebună acela de a face ceea ce nimeni n-a mai cutezat. Un asemenea gând nu-ți trimite decât satana când vrea să te piardă!

– Se poate... Dar am auzit că ar mai fi și alții care ar voi să încerce.

– Vai lor! Singura cale spre nemurire e umilința și ruga în pustietate, nu trufia deșartă. Acei necugetați ar face mai bine dacă s-ar pătrunde de adevărul că tot ce se naște din sămânță e supus pieirii și putreziciunii.

„Tot ce se naște din sămânță e supus pieirii și putreziciunii, repetă Toma în gând. Și totuși de ce stăruim și ce ne îndeamnă?”

Își pregătiră îngândurați culcușurile. Pustnicul suflă în lumânare, pe urmă îngenunche și începu să se roage. Toma îi auzea șoapta, frânturi de cuvinte, apoi sunetul înfundat al frunții care se lovea de pământ. Nu putea să adoarmă, dar nu din cauza rugii lui Sofron, ci de gânduri. Mai ales ultimele lui cuvinte îi urmăreau cu o stăruință ciudată. „Tot ce se naște din sămânță e supus pieirii și putreziciunii...” Oare chiar tot?

De la o vreme Sofron isprăvi și se întinse alături. Nici nu-și scoase măcar opincile late din scoarță de copac. În câteva clipe începu să horcăie gros. Toma rămase cu ochii deschiși în beznă. „Peste câțiva ani, își zise, va uita cu totul ce a fost, va deveni el însuși un copac umblător, pielea-i va deveni scoarță și părul mușchi. De pe acum a și început... Tot ce se naște din sămânță e supus pieirii și putreziciunii...” Din când în când se auzea calul mișcându-se ușor în fundul bordeiului. Îi făcea bine să-l simtă acolo, era al lui, împreună făcuseră drumuri lungi și cu primejdie, se ajutaseră unul pe altul... Știindu-l acolo, singurătatea îi era mai puțin apăsătoare. „Și el e născut din sămânță, gândi, și eu și toți și toate...”

Într-un târziu, după semne numai de el știute, Sofron se trezi și se duse la schit pentru a sluji miezonoctica. Toma era tot treaz. Ascultă toaca singuratică picurând peste beznele codrilor, sperind buhnele și oprind ciuliți bourii. „Tot ce e născut din sămânță... se iscă iar gândul. E supus pieirii și putreziciunii. Tot. Oameni, animale, păsări, pești. Toate se nasc din sămânță. Arbori, ierburi. Flori. Tot din sămânță...” O clipă gândul îi încremeni deasupra unui hău. Pe urmă zvâcni într-un cot. Cu ochii ațintiți în bezna bordeiului se pomeni vorbind tare:

– Dar ceea ce e făcut din ceea ce s-a născut din sămânță? Tot

așa e supus pieirii și putreziciunii... Înseamnă că și culorile făcute din ceva ce s-a născut din sămânță...

Izbi cu pumnul în lutul de pe jos. Calul sforăi încetișor.

– Înseamnă că și cleiul, căci e făcut din ierburi și rășini... Oho!... Înseamnă că și ouăle, care sunt sămânța însăși...

Zvâcni din culcuș. Înteți focul. Încăperea se umplu de pâlپări roșiatice. Începu să se plimbe de colo-colo. Își mușca buzele. Când intră Sofron se repezi la el și-l înșfăcă de piept:

– Cuvioase! Spune-mi ce vopsele ai folosit!

Fostul meșter îl împinse încet deoparte ocolindu-i ochii. Se duse la culcuș și se lăsă greu, ca un trunchi doborât, pe așternutul foșnitor. Își împreună mâinile sub ceafă și rămase privind nemișcat șirurile de ciuperca întinse la uscat.

– Iar umblă calul măriei Sale, spuse cu un fel de mândrie.

– L-ai văzut?

– L-am auzit. Numai dânsul poate fi. Până umblă e bine.

– Și eu l-am auzit acum două nopți.

– Până îl auzim trebuie să ne bucurăm căci slăvitul său stăpân l-a trimis să vegheze asupra țării. Când nu se va mai afla nimeni care să-l audă în anume nopți, înseamnă că țara e în primejdie să se răsipească. Doar Măria Sa ar mai putea-o apăra atunci, dar pentru asta va da întâi semn ivindu-și de o palmă vârful săbiei prin lespede sub care odihnește în sfânta mănăstire a Putnei...

Toma se așeză încet alături. Îi puse cu sfială palma pe piept, peste veșmântul scorțos.

– Spune-mi, întrebă rugător, ce vopsele ai folosit?

Sofron închise ochii. Abia după o lungă tăcere, când Toma începuse să-și piardă orice nădejde, șopti învins:

– Ce vopsele aș fi putut să folosesc? Cum am apucat și eu din bătrâni...

– Din ierburi?

– Și din frunze și din boabe și din rădăcini. Și din pământuri și din pietre...

– Le-ai amestecat cu ouă și ai folosit cleiuri?

- Altfel cum?
- Chiar și pe cele din pământuri și din pietre?
- Pe toate, altfel cum să se prindă?

Toma nu răspunse. Stătea cu coatele rezemate de genunchi, cu ochii în gol, și urmărea cum creștea în el lumina. Sofron se ridică pe jumătate.

- Cunoști alt mijloc? insistă el.
- Nu... adică nu știu... Mă gândesc...

Pustnicul se lăsă să cadă la loc.

– Degeaba. Însuși gândul de a scoate cetele cerești din sânul sfințit al bisericii e un păcat sortit ispășirii. Murmură mai departe, mai mult pentru sine: Să-i scuipe ploile, să-i lingă cețurile, să-i palmuiască crivățul... Să-i coacă soarele... Se crapă, putrezesc... Tot zidul se acoperă de bube și pecingini... Mânia și pedeapsa lui Dumnezeu... Se smulse deodată de jos. Își apropie chipul hirsut de Toma și strigă cu o ură neașteptată: De ce ai venit să mă tulburi? Ți-am spus să nu-mi mai vorbești de el! Ce vrei de la mine? Se ridică de jos, îndreptându-se spre ușă. Înainte de a ieși se opri. Satana te-a trimis să mă ispitești! șuieră cu spaimă. Dar nu poți, pentru că m-am lepădat și m-am pocăit. Aici sunt apărat... Mă duc în schit și mă rog și în zori n-am să te mai aflu, căci ai să pieri odată cu noaptea...

Toma auzi trântindu-se ușa de bulumaci. Rămase nemișcat. Zâmbea cu tristețe. Îi era jale de zbuciumul fostului meșter, dar nu-și putea înăbuși bucuria care-l năpădea. Nici nu încerca de altfel, pentru că era o bucurie a triumfului. Stăpânea acum taina, dacă taină se putea numi un lucru atât de simplu pe care, dacă se gândea bine, l-ar fi descoperit și acasă, fără să mai ia în piept prihodurile pustietăților. Dar nu gândise. Își închipuise că la mijloc era un secret alchimic la care putea ajunge descoperind greșeala lui Sofron. Dar Sofron nu greșise. El lucrase cum apucase din bătrâni. La drept vorbind tot greșise, dar nu așa cum se așteptase el, ci încercând să dea viață unui gând nou cu mijloace vechi, când firesc ar fi fost să meargă până la capăt, găsind și mijloace noi. Să se ferească de tot ce pornea din sămânță și era supus putreziciunii – acesta era mijlocul cel nou, simplu și la îndemână,

descoperit într-o vorbă întâmplătoare a fostului meșter și care însemna acum marea izbândă.

Îl cuprinse o stare neobișnuită de neastâmpăr. Îi ardeau obrazii. Un ciudat amestec de bucurie și milă pentru Sofron, cel care rămânea să se mistuie treptat în acest fund de codru, fără să știe vreodată ce se petrecuse cu adevărat. Ieși și se spală cu zăpadă. Nu închisese un ochi toată noaptea, dar se simțea proaspăt și fremătând de putere. Se crăpa de ziuă. Își luă țeandru și scoase calul. Îl bătu ușor cu palma pe grumaz. „Ne întoarcem acasă, bădie. Acu să te văd, că-mi ești odihnit!” Înainte de a pleca se apropie de ușa schitului. Între cele două sfeșnice, prăvălit cu fruntea la pământ dinaintea icoanelor, pustnicul Spiridon se ruga. Se întoarse la cal, apucă frâul și începu să coboare încet la vale, pipăind zăpada la fiecare pas cu vârful cizmei.

VII

Un cocoș spintecă noaptea cu chemarea lui. Alții îi răspunseră mai îndepărtat, din ogrăzile răspândite în vale. Toma ascultă până se lasă iar tăcerea. Mângâie încet, cu un fel de părere de rău, umărul gol și mătăsos al Olenei.

– E vremea, șopti. A fost chemarea lui cea de pe urmă.

Trupul fierbinte se prelinse tăcut din îmbrățișare. O urmări cum se îmbrăca prin întuneric, cu gesturi catifelate, stârnind un foșnet abia auzit, până când făptura care-i emana o lumină alburie se mistui sub veșminte, făcându-se una cu noaptea. Pe urmă se strecură afară și peste o clipă se auzi dinspre coteț cârâitul speriat al păsărilor. Pe când se întoarse, era și el îmbrăcat. Olena îi întinse cocoșul. Toma îl ascunse sub suman. O mângâie încet pe obraz și răsuflarea ei repede, care păstra încă dogoarea dragostei, îi alintă degetele.

– Doamne ajută, șopti ea.

– Are s-ajute, murmură Toma.

Străbătu grăbit curtea și apucă furișat pe cărarea dintre livezi. Îl adulmecară iar câinii din vale. Văzduhul nopții avea mireasmă crudă de vlăstari noi și muguri umflați. Pământul mustea de zăpezile topite. Văzu de departe albind părelnic crucea de mesteacăn care însemna locul zidirii. Cu o zi înainte fuseseră isprăvite șanțurile pentru temelii. Piatra adusă cu carăle umplea acum tăpșanul. De după o grămadă de bolovani i se alăturară umbrele lui Cântic și Marcu. Se opriră în capătul de răsărit al ocolului care însemna viitoarea temelie. Cântic sări în șanț. Printr-o spărtură de nor se ivi luna. Hârlețul luci scurt, apoi se înfipse foșnind gras în pământul reavăn.

– De ce facem asta noaptea? șopti Marcu.

– Pentru că zidirea cere să jertfești om. Noi încercăm să înșelăm stihia.

Ucenicul tăcu înfricoșat. Simți că ceasul avea o taină a lui, care nu îngăduia vorbele de prisos. Rămase nemișcat alături de meșter, ascultând foșnetul ritmic al hârlețului.

– Gata, spuse Cântic.

Glasul îi răsună înăbușit din fundul șanțului. Toma se sprijini într-o mână și coborî lângă pietrar. Pipăi groapa proaspăt săpată. Era bună. Așeză în ea cocoșul ținându-i strâns pliscul.

– Acum! porunci el fără să dea drumul păsării.

Pietrarul împinse primul hârleț. Toma simți pământul moale și rece împovărându-i mâinile. Se auzi un cârâit sugrumat. Cocoșul se zbătu înăbușit, cutremurat de îmbrățișarea morții, și meșterul avu senzația oribilă că viața păsării se scurgea în el prin mâinile crispate cu care o ținea, cu fiecare spasm din ce în ce mai rigid și mai fără vlagă, până rămase inertă. I se brobonise fruntea. Sumanul îi alunecă de pe umeri în fundul șanțului. Pietrarul arunca încă pământ. Toma își trase mâinile încet.

– Mai dau pământ? șopti Cântic.

– Mai dă.

Mai azvârli de câteva ori și se opri. Toma bătători locul cu tălpile, apoi rămase nemișcat, drept, deasupra lui. I se vedea silueta ieșind din șanț de la brâu în sus încât, părea el însuși pe jumătate îngropat la temelii. Sub picioare, pământul mai zvâcnea încă, se bulbuca de parcă pasărea ar fi înviat dedesubt încercând să-l azvârle. După aceea se liniști treptat și de tot. Pietrarul și ucenicul așteptau neclintiți sus, pe buza gropii. Pe toți trei îi încerca în acel ceas o greață dulceagă și o jale fără nume care îi încovoia. Căinii tăcuseră, încremenise și vântul, ei înșiși păreau stane de piatră și, în tăcerea aceea cumplită care le strivea țestele, auziră cu toții vuietul îndepărtat și neîntrerupt al sevelor ce se înălțau prin trunchiuri spre inimile crude ale mugurilor. Într-un târziu, când avu certitudinea că nici cel mai firav freamăt nu i se mai deslușea sub tălpi, Toma oftă din adâncuri și înălță brațele spre cerul pe care se fugăreau norii cu reflexe argintii.

– Să fie într-un ceas bun, șopti.

Cântic murmură ceva nedeslușit, punându-și hârlețul pe umăr. Toma întinse mâna și Marcu îl ajută să iasă din nou pe târâmul oamenilor. Apucară tăcuți către vale. Ucenicul își smârcâi nasul.

– Ce faci, plângi? mormăi Cântic.

– Nu, scânci Marcu, dar peste o clipă adăugă ca o muștrare: Va fi pătimit, sârmanul...

– De bună seamă, spuse Toma. Dar fără pătimire nimic nu se poate înălța. Îi puse mâna pe umăr: Acum taci și uită. Până-ți va veni rândul să ridici tu însuși zidire...

Se strecurară în chilie și se ghemuiră în culcușuri fără să mai aprindă lumânare. Toma se înveli cu cerga și își rezemă capul de șa. În palme îi mai stăruiau însă ultimele zvâcniri ale jertfei. Închise ochii. „Neașezat mai ești, își zise ca și când s-ar fi muștrat, fără casă și cu șaua căpătâi, ești doar al tău și al drumului, drumul te mână, drumul te-alină, slobod ca pasărea și nesupus, dar nici singur ca tine nu-l mai afli decât pe cuc și pe Andrăbuș, milogul... Fie și-așa, căci singur îmi sunt stăpân și puternic și meșteșugul mă-nalță și se cheamă că după, trecerea mea, tot va rămâne urmă de pas, urmă de om printre ceilalți oameni ai lui Dumnezeu...” Era o încercare de a se consola, dar lui însuși îi suna fără convingere. De când se întorsese din pustietatea lui Sofron și aflate curtea aproape pustie, cu Vodă și domnița Anca plecați, purta în sine o amărăciune sălcie de care nu se putea scăpa cu totul nici în îmbrățișările Olenei. Nu întrebase nimic atunci pentru că n-avea încredere în boieri și curteni. I se păruse că unii îl și priviseră pe sub sprâncene cu un anume înțeles batjocoritor. Se simțise și umilit pentru că Vodă, deși îi zicea sfetnic de taină, nu găsisese de cuviință să-l vestească de acea plecare care nu se putuse hotărî de pe o zi pe alta, cât lipsise el.

Amănunte aflate de la Sașa Pestuhov. Bătrânul nu întreba niciodată, dar avea știre de tot ce se petrecea în cetate.

– Acel Vlad Vodă a venit la Iași, îl lămurise el, și acolo s-au împreunat și au făcut nuntă. Dar a fost nuntă în pripă și fără strălucire, după care Măria Sa i-a însoțit pe miri cu alai până la hotarul cu Țara Românească.

Bătrânul își scărpinase barba privind-l viclean pe sub sprâncenele zburlițe:

– Măria Sa se grăbește, adăugase, să-și facă însuși nuntă. Poate e mai bine așa, nu crezi, căpitane meșter?

Toma tresărise.

– Mai bine pentru cine?

– Întâi și întâi pentru țară și la urma urmelor chiar pentru domnia ta. Într-o cetate cu o domniță atât de frumoasă și cu un meșter blagoslovit și mândru ca domnia ta, nu știi niciodată ce se poate întâmpla. Oamenii sunt răi și scot fel de fel de vorbe...

Așa aflase că se și scorniseră vorbe despre un lucru asupra căruia nici el însuși, în adâncul sufletului, nu era pe deplin limpezit și nici nu s-ar mai fi putut limpezi de acum înainte. Dar vorbele se iscau și se stingeau, nu merita osteneala să te gândești la ele și nu asta îl tulburase. Plecarea domniței și graba aceea ciudată, însă, îl izbiseră în creștet. Se simțise ca și cum nu i s-ar mai fi îngăduit să aprindă lumânări la căderea nopții. Îl luase pe Marcu și se cufundase iar în singurătatea și penumbra paraclisului. Știa că munca alină și aduce uitare, dar cu toată dăruirea sau poate tocmai pentru că o dorea cu tot dinadinsul, uitare nu aflase și tristețea îi rămăsese în suflet ca un cearcăn. Încheiase ceea ce mai rămăsese de zugrăvit în paraclis în mai puțin de o săptămână. Nu mai găsisese însă tragerea de inimă de la începuturi: lucrul ieșise corect, se cunoștea peste tot mâna unui om stăpân pe meșteșug, dar lipsea viața, sfintele istorisiri umpleau cumiști și reci zidurile. Între timp Vodă se întorsese, dar el nu dăduse nici un semn că ar fi aflat. Abia cu o zi înainte de a încheia totul se gândise că va trebui să-l vestească, așa cum promisese. Nu fusese nevoie, căci pe la amiază domnul pătrunsese în paraclis. Nu-l însoțise nimeni. Dăduse deoparte capra de lemn dinaintea ușii și începuse să se plimbe agale, cu mâinile la spate, contemplând pereții. Marcu îngenunchease. Toma se înclinase, apoi cu dosul palmei stropită de vopsele își îndepărtase o șuviță de pe frunte și rămăsese în așteptare. Se gândise că doar cu câteva zile înainte l-ar fi cuprins mânia, cum îl cuprinsese la intrarea domniței, dar acum îi era tot una. Nu mai dorea decât să termine cât mai repede și să desfacă schelele.

– Ucenicul poate să plece, spuse Vodă fără să-i privească.

– Marcule, supune-te.

Domnul continuase să se plimbe de jur împrejurul paraclisului. Se oprea din când în când, pe urmă pornea încet mai departe. Își frământa degetele împreunate la spate. Toma îl urmărise nemișcat.

– Sunt mulțumit, vorbise într-un târziu voievodul.

Meșterul tăcuse.

– Nu spui nimic?

– Ce aș putea să spun? Mulțumirea Măriei Tale e firească. Am lucrat bine și repede, așa cum am făgăduit.

– Mda... Nu te-am văzut de mult.

– Măria Ta nu va fi simțit nevoia să mă caute.

– Știu că nu-ți place să fii tulburat când lucrezi. M-am gândit că, măcar când pot, să te las în pace.

Toma se înclinase:

– Ești prea milostiv, Doamne.

Vodă nu păruse să fi sesizat surâsul înmuiat într-o diafană ironie.

– Dar tu, întrebuse, tu n-ai simțit nevoia să mă cauți?

– Când lucrez, Măria Ta, nu mai cunosc alte nevoi.

Domnul se oprise dinaintea absidei și abia atunci dăduse cu ochii de Maria cea cu chipul Ancăi. Zâmbise cu o anume tristețe.

– Nu te astâmperi...

– Măria Ta ai făgăduit să mă aperi.

– Am să-mi țin făgăduiala, n-ai de ce să te temi. Apoi, pe neașteptate, sărise cu gândul în altă parte: Domnița te-a căutat înainte de a deveni doamna Țării Românești. V-ați înțelea bine și ar fi poftit să te aibă în alaiul ei...

Toma se întunecase deodată.

– Eu sunt meșter, Măria Ta, nu boier, nici măscărici ori papagal ca să mă țin prin alaiuri.

Vodă se întorsese spre el ca ars. Toma urmase netulburat:

– Și apoi, nici n-am știut de această apropiată plecare. Pe mine nu m-a vestit nimeni.

– De vreme ce nu ești decât un meșter, răspunsese voievodul, rostind cuvintele rar, ca și când ar fi lovit cu niște pietre, nu văd ce nevoie ar fi fost să te vestească.

Apucase apoi cu pas lung către ușă. Toma nu se clintise. Înainte ca Vodă să fi ieșit însă, rostise tare, cu voită și mojicească încăpățănare:

– Meșterii se cuvin în schimb plățiți. De când mă aflu în curtea Măriei Tale n-am văzut un ban.

Domnul se oprise iar fulgerat.

– La curtea mea nimeni nu rămâne neplătit! strigase. Visteria știe ce are de făcut, de ce nu ceri?

– Eu nu obișnuiesc să cer, Măria Ta.

– Atunci n-ai decât să rabzi!

Ieșise clocotind. A doua zi, Toma încheiase lucrările. Seara își încărcase într-un car cu coviltir toate lucrurile de care avea nevoie și în zori, luându-l și pe Marcu, apucase drumul Humorului, fără să mai aștepte măcar sfințirea paraclisului. Se temuse în taină ca această necuviință să nu-l supere definitiv pe Vodă care l-ar fi putut zdrobi nu cu temniță și cazne, ci doar împiedicându-l să dea viață lucrării ce-o purta în sine. Dar în seara sosirii lor la Humor, când încă nici nu apucaseră să descarce carul, îl ajunseseră din urmă trei călăreți trimiși de vistiernic să-i înmâneze punga ce i se cuvenea.

– De ce râzi? îl întrebuse Cântic după plecarea acelora.

Râdea pentru prima dată de când pornise în căutarea lui Sofron.

– Pentru că Vodă se teme să nu plec, răspunsese.

– De ce crezi că s-ar teme? stărui pietrarul neîncrezător.

– Pentru că e un voievod luminat. El știe prea bine, că gloria nu se dobândește numai cu războaie câștigate, ci și cu zidiri care să fie niște ctitorii ale frumuseții trebuitoare sufletelor. Dar e și un voievod înțelept, căci mai știe că nici războaiele, nici zidirile nu se pot împlini fără bani.

După noaptea în care aduseseră jertfa zidirii, pentru Toma timpul începu să treacă fără știre. În preajma Paștilor biserica se înălțase până aproape de jumătate. În gropi anume fusese așezat varul pentru viitoarea zugrăveală. Meșterul veghea zi și noapte pentru a fi

amestecat spre a nu prinde pojghiță. Din bârne și funii înjghebase scripeți care ridicau fără trudă pietrele și mortarul. Cântic își aflate trei flăcăi să-l ajute. Locul răsuna de ciocanele lor izbite de piatră și de securile dulgherilor. Călugări trudeau la înălțarea noilor chilii. Alții, în cele vechi, ca și egumenul Paisie, scriau ori ferecau cărți. Cuviosul Onisim împletea năvoadele pentru iezerile mănăstirii. Dinspre cuhnii se răspândea mireasmă de pâine proaspătă. Plutea în văzduh un vânt de pace și de belșug. Dăduse iarba nouă și se întorseseră păsările. În ziua când se auzi întâia dată cucul, veni și logofătul Toader să-și vadă ctitoria. Îl află pe Toma numai în cămașă albă, cu mânecile sumese, ridicând un alt scripete care să ajungă până la noua înălțime a zidurilor. Era asudat, i se lipise părul de frunte. Mâinile frumoase, cu puteri nebănuite, îi erau albe de pulberea pietrelor.

Logofătul râdea mulțumit. Îi plăceau zelul meșterului și mișuna oamenilor din jur, care sporeau zidirea mai repede decât sperase el însuși. Purta un veșmânt larg și bogat de Trapezunt, din fir alb întrețesut cu aur, care îi dădea în soarele înalt de primăvară o măreție blajină.

– Am auzit, îi spuse lui Toma, de aceste mașini iscusite cu care mânuiești poverile și am venit anume să le văd. Am să-l vestesc și pe Vodă căci ți se cuvine toată lauda. Asemenea mașini n-are nici sasul din Suceava.

– Care sas? se încruntă meșterul.

Simți deodată iar primejdia umilinței pândindu-l undeva în preajmă. Își stăpâni greu pornirea de a-l apuca pe marele logofăt de piept. Își dădu seama însă că nedumerirea acestuia era cu totul sinceră când îi răspunse:

– Meșterul sas pe care l-a tocmit Măria Sa pentru biserica nouă din Suceava. Domnia ta nu știi?

– Ba da, murmură Toma, am auzit, dar nu știam că a început.

Nu auzise însă nimic și logofătul Toader înțelese adevărul și sesiză ofensa mocnită în cuvintele lui. Încercă să împace lucrurile.

– Nu trebuie să pui la inimă, surăse el cu seninătate, Vodă o fi socotit că aceasta e o lucrare mai însemnată decât aceea.

– Mai însemnată decât o biserică din târgul cetății de scaun?

– Poate că da, de ce nu?

– Asta, cinstite mare logofăt, nici domnia ta n-o crezi. Dar are să vadă o lume întregă că o biserică pe care o ridic și o zugrăvesc eu, devine mai însemnată decât înjgheizarea unui cârpaci adus de vânt!

Logofătul râse împăciuitor:

– Ei vezi? Mă bucur și eu și se va bucura și Măria Sa dacă vei izbuti s-o dovedești.

Toma își flutură palma scârbit.

– S-o lăsăm baltă...

La plecarea logofătului nu putu însă răbda să nu-l întrebe cât se înălțase biserica sasului.

– A trecut de jumătate. Se apropie de acoperiș. Dar e și firesc, are oameni de două ori câți avem noi aici.

Pe Toma îl îneca amărăciunea. Vreme de vreo săptămână munci închis în sine, înverșunat pe toți, până și pe Cântic, care i se părea că lucră prea încet. Zorea oamenii, iar Marcu nu-i mai intra în voie. Ucenicul aducea la amiază mâncarea pe care le-o pregătea Olena. Pentru că scăpă odată pâinea în iarbă îi dădu o palmă grea peste ceafă, gata să-l trântescă. Era prima dată că-l bătea și imediat după aceea îi păru rău, ceea ce-l înfurie și mai mult. Seara trase ca de obicei la Olena, dar de când aflase de sas, nici dulceața ei nu-l mai bucura. Se foi toată noaptea în așternut, pândind cum i se răsuca în suflet viermele umilinței și al invidiei. De ce nu fusese el cel chemat să-și ridice biserica visată în inima cetății de scaun? Cu ce era mai bun sasul? Spre zori nu mai răbdă așteptarea. Lăsă totul în seama lui Cântic și plecă. Marcu îi înșeuase calul. Înainte de a încăleca, Toma îi puse palma pe creștetul bălai. Ochii ucenicului alunecau în lacrimi.

– Iartă-mă, murmură meșterul.

– Te iert, spuse copilul cu seriozitate.

Călărind spre Suceava, i se păru ciudat că iertarea pe care i-o acordase cu gravitate Marcu îl potolise dintr-o dată. Era calm și decis. Ducea în suflet o ură de gheață împotriva sasului, dreaptă și neînduplecată ca o spadă.

Într-adevăr, noua biserică se înălța în inima târgului. Zidurile erau pe terminate, peste două, trei zile trebuiau să înceapă acoperișul. Lucrătorii roiau ca într-un mușuroi răscolit. Printre ei se jucau copii și pe de lături se opreau din drumurile lor, pentru a privi, târgoveți și negustori. Toma își lăsase calul acasă. Își făcu loc prin mulțime. Biserica, atât cât se înălțase, i se păru ciudată, cu ziduri mai subțiri, îngustă, nu aducea a biserică a răsăritului. Pietrele fuseseră altfel așezate și la muchiile zidurilor și sus, unde trebuiau să se încheie bolțile. Era totuși ceva frumos în alcătuirea aceea, un fel de îndrăzneală, ca o încercare de a înfrânge greul pământului și Toma simți o undă de duioșie pentru meșterul străin. Și cei din jurul său care se opriseră privind aveau în ochi o ușoară și uimită încântare. Când își dădu seama de ea, îi pieri iar orice urmă de îngăduință.

– Meștere Johan, strigă un lucrător, mai trebuie nisip, să plece un car în luncă.

– Să plece.

Omul era neînchipt de mărunț și de uscat. Ieșise dintre ziduri și răspunsese cu nerăbdare, poate chiar cu un început de mânie, ca unul care s-a săturat să dea porunci și îndrumări pentru orice lucru de nimic. Părea obosit și purta veșminte ponosite de lucru, ceea ce îi aduse din nou lui Toma o adiere de înțelegere în suflet. Omulețul se duse la un ciubăr de apă și își stropi îndelung fața asudată. Toma se hotărî deodată. Se îndreptă spre el și se opri alături, amenințător și elegant, cu picioarele îndepărtate și cu pumnul strâns pe mânerul spadei. În după-amiaza neobișnuit de caldă nu se simțea decât o adiere care-i flutura ușor penele de egretă. Meșterul Johan își ridică mirat capul ud. Avea ochi mici și rotunzi ca de pasăre, foarte apropiați de rădăcina nasului subțire, cu vârful ascuțit repezit în vânt.

– Dumnezeu ești meșterul Johan?

– Eu. Cu cine am cinstea?

– Sunt Toma, *magister in diversis artibus*, meșter al curții și sfetnic de taină al ilustrului și neînvinsului domn al Țării Moldovei. Poate ai auzit de mine.

Sasul începu să se frământa. Smulse un ștergar de pe o creangă de alături și se șterse în grabă.

– Cum să nu, bolborosea, nu se putea să n-am știință de un magistru vestit ca domnia ta... am auzit chiar cum unii se mirau că Măria Sa n-a încredințat domniei tale această lucrare însemnată...

– Așa ai auzit, nu? rânji Toma.

– Da. Se vorbea și la Hanul Domnesc și la curte...

– Așa. Și dumneata ce-ai zis?

– M-am mirat și mi-am văzut de-ale mele. Treaba mea nu e să zic, ci să duc la capăt lucrul pentru care am fost tocmit.

– Și treaba mea tot asta e. Dar ce-ai zice dumneata, meștere, dacă eu aș veni în cetatea dumitale și ți-aș lua cea mai însemnată comandă?

– Nu știu ca aceasta să fi fost comanda domniei tale, spuse meșterul cu liniște și cu o neașteptată demnitate.

Crescu deodată, își îndreptă umerii și-l privi pe Toma fără sfială în crucea ochilor. Părul rar și ud care începuse să încărunțască îi luea în soarele mare.

– Domnia ta, adăugă cu aceeași liniște, ai venit ca să-mi cauți pricină și să mă jignești. De ce?

Toma rămase descumpănit. Într-adevăr, de ce, se întrebă. În aceeași clipă îi fu o silă cumplită de sine însuși, ca și când ar fi zăcut nespălat o lună de zile. Văzu deodată tot ridicolul înfățișării sale de păun strălucitor și înfumurat dinaintea acestui meșter mărunt, cu hainele lui ponosite, care îl făcea să simtă o nouă și mai nesuferită față a umilinței. Din cauza asta îl urî și mai mult și îi veni să-l ia de ceafă și să-l dea de pământ. L-ar fi făcut ghem. Dar meșterul îl privea deschis, așteptându-i răspunsul. Cei ce căscaseră gura prin jur, simțiseră ceva și se apropiaseră curioși. O parte din lucrători își lăsară lucrul și li se alăturară. Se aflau acum împrejur o mulțime de oameni. Toma simți cum i se aprindeau obraji. Toți așteptau răspunsul lui, iar el era conștient că își pierduse stăpânirea de sine, cum niciodată nu i se întâmplase. Pumnul strâns cu reținută furie pe mânerul spadei începu să-l doară. Ar fi fost de ajuns un singur cuvânt pripit al sasului pentru ca mâna să-i smulgă de la sine spada. Aproape dori să se întâmple așa ceva și, când descoperi asta, se îngrozi de propria lui mânie care îl copleșea.

– De ce să mă jighești? repetă cu aceeași senină nedumerire meșterul.

– Nu eu, ci dumneata însuși te jighești! strigă Toma și în același timp auzi un glas dinăuntru său – potolește-te, potolește-te, nebune – dar nu avu putere să-i dea ascultare și urmă din ce în ce mai întărâtat: Te jighești pe dumneata și toată breasla zidarilor! Ce, asta-i zidire, nu vezi că abia se ține?! În mai puțin de o lună are să se năruie și are să omoare pe cine s-o nimeri dedesubt! Ai venit aici să-ți bați joc de visteria țării? Ce, asta-i zidire?!

Meșterul Johan își întoarse uluit ochii înspre construcție. O privea cu îngrijorare, cu fruntea trudnic încrețită, încercând să înțeleagă ce putuse stârni un atât de strivitor dispreț. Toma nu-i mai așteptă răspunsul. Își făcu loc printre oameni și coborî aproape în fugă către casă. Izbi ușile, își azvârli bereta în mijlocul odăii și se trânti cu fața în jos pe pat. Nu se clinti, ca și când și-ar fi pierdut auzul, nici când Mușa intră sfioasă să-l cheme la masă, iar ea înțelese că în asemenea clipe nu trebuia să stăruie și se strecură afară. Auzi ușa închizându-se încet în urma ei și ar fi vrut să plângă, dar nu putea. Se gândi s-o cheme înapoi căci se temu deodată de tăcerea deasă a singurătății, însă rămase nemișcat, supus de un fel de împietrire. I se păru ciudat că nu furia și invidia, ci un amestec de rușine și umilință erau cele ce-l cutremurau. La drept vorbind, dacă se gândea bine, n-avea nimic împotriva meșterului sas. Nu se putea împiedica de a accepta că zidirea vădea o anume măiestrie și îndrăzneală care-i plăcuseră și care nu lăsau să se întrevadă vreo slăbiciune. Prevestirea lui sumbră și nebunească nu țâșnise decât din furia și nechibzuința acelei clipe, când diavolul pusese stăpânire pe el. ori când Dumnezeu voise să-l piardă și-i luase mințile. Dar de ce să-l piardă? Poate pentru trufie și iubirea de mărire, căci nu-și putea ascunde și nu va putea ascunde nici la judecata de apoi că singurul lucru care-l întărâtase fusese teama ca meșterul să nu se ridice în ochii voievodului mai mult decât el. O biserică strălucită în inima cetății de scaun putea arunca asupra sa și a trudei sale o umbră nefastă pentru că se afla zilnic sub ochii domnului și ai boierilor, și ai norodului, amintindu-le de fiecare dată cu

sunetele clopotelor ei de meșterul ce-o zidise, pe când mănăstirea lui, cu toată măiestria și zugrăveala ei nemaivăzute, era departe, ascunsă între codrii obcinelor. „Îmi place să mă bucur de prețuirea celor puternici, spusesese odată, dar nu într-atât încât să mă umilesc pentru a le-o dobândi.” Da, dar de data asta iată că ajunsese să se umilească și să se coboare într-atât, încât să jignească un meșter care va fi având, ca și el, credințele și năzuințele lui. De ce? Ar face bine poate să se întoarcă cu gândul la acel nefericit Sofron și să mediteze mai des și mai adânc la lepădarea de sine a aceluia. Era însă un gând care nu-i stătea în fire. Lepădarea de sine putea fi o pildă și o putea încerca el însuși, dar nu și lepădarea de faptă. La ce bun și întrucât putea fi spre mântuirea sufletului să viețuiești în pustietate și să bați toaca pentru urechile fiarelor, să te lepezi de harul cu care te-a dăruit Dumnezeu pentru ca într-o bună zi să crăpi neștiut, ca și când n-ai fi fost, fără să fi lăsat o urmă a trecerii tale? „Deșertăciunea deșertăciunilor”, scria într-adevăr în cartea sfântă, dar oricât s-ar fi temut de păcat, nu putea gândi la frumusețe ca la o deșertăciune. Și nici la dreptate. Și nici la viața însăși. „Atunci să ne facem schivnici cu toții”, mormăi, cu fața în așternut, ca și când pustnicul l-ar fi putut auzi.

Uitase de meșterul sas. Când Mușa îl zgâlțâi speriată de umăr spre a-l vesti că patru oșteni călări veniseră pentru a-l înfățișa lui Vodă, el trebui să stea o clipă să-și amintească toate cele petrecute, ca și cum s-ar fi trezit dintr-un somn lung.

Vodă îl aștepta în turnul de deasupra iatacului, unde obișnuia să se retragă ori de câte ori voia să citească în cărți. Nu se aflau aici decât un scaun aspru de lemn, fără nici o pernă care să îndulcească șederea, și o masă pe care stătea un sfeșnic de argint cu cinci brațe. Toma se opri la ușă cu fruntea aplecată. Vodă era doar în cămașă și în niște pantaloni albaștri strânși pe picior. Pletele bălai îi cădeau peste gulerul alb, răsfrânt al cămășii. Veni încet până în fața lui și își încrucișă brațele pe piept.

– Te știam la Humor. Dar a venit meșterul Johan să se plângă că te-ai ivit aici și l-ai făcut de ocară dinaintea oamenilor. Poți să-mi dai o lămurire?

Toma se lăsă în genunchi și voievodul făcu un pas înapoi, mirat:
– Trebuie să se fi petrecut ceva grav. E prima dată când te văd în genunchi.

– Mi-e greu să spun ce s-a petrecut, Doamne. Dar îmi va fi mai ușor dacă-mi vei îngădui să întreb ceva.

Sprâncenele domnului tremură ușor.

– Tot tu să întrebi?

– Cum va fi voia Măriei Tale.

Vodă șovăi o clipă, apoi șopti abia auzit:

– Întreabă.

Toma își înalță capul și-l privi în ochi.

– De ce nu mi-ai încredințat mie zidirea asta, Măria Ta?

Voievodul își lăsă brațele să cadă moi de-a lungul trupului.

– Asta era? murmură.

Se întoarse încet și se așeză iar în scaunul dinaintea mesei.

– Ridică-te, spuse. Trufia ta se pare că nu cunoaște margini.

Pentru asta și pentru ocară pe care ai adus-o unui meșter de-al meu, cu nimic mai prejos decât tine, ar trebui să te azvârlu în vreun beci.

Vorbea fără mânie, cu un fel de tristețe chiar, ca și când ar fi știut că n-avea putere să-și ducă la îndeplinire amenințările. De altfel o recunosc el însuși cu resemnare:

– Dar tu știi bine că am nevoie de tine și n-am s-o fac. De aceea îți îngădui cam multe. Dacă zidari de seama ta pot afla oricând, zugrăvi ca tine și îndeosebi sfetnici în care să mă pot încredere, nu găsesc oriunde. Cinstea ta cântărește în ochii mei mai greu decât trufia. Țasta e norocul tău, dar e bine să-ți amintești cât mai des că norocul e alunecos ca peștii...

– Am să-mi amintesc, Doamne.

Vodă clătină din cap uimit.

– Ești supus de nu te mai recunosc.

– Sunt, Doamne, pentru că mă știu vinovat. M-a orbit pizma și am asuprit un frate de meșteșug care nu mi-a greșit cu nimic. Zidirii lui, atâta cât se arată, i se cuvine toată lauda.

– Ești sigur?

– Da. E o încercare nouă la noi. E îndrăzneată și se vestește plină de măreție, așa cum se cuvine unei cetăți de scaun.

– Părerea ta mă bucură. Sincer să fiu, mă îndoiam, mai ales de când a văzut-o și episcopul Macarie. Sfinția Sa e împotriva meșterului, așa cum a fost și împotriva ta. N-are încredere în ceea ce n-a mai fost încercat.

Toma își regăsi deodată glasul ferm și mândria dintotdeauna:

– Sfinția Sa e un mare cărturar și un strălucit scriitor de cărți, dar nu cunoaște nici meșteșugul zidarilor, nici pe cel al zugravilor.

– Așa e, dar el nu vorbește din punctul de vedere al meșteșugului.

Toma azvârli din mână ca și cum ar fi alungat o muscă.

– Știu.

– Da. În definitiv e vorba de biserici, trebuie să ții seama și de asta.

– Țin seama, Măria Ta, dar nu într-atât încât să devin un tipar în care alții să toarne plămada.

Voievodul se ridică și făcu câțiva pași. Se opri dinaintea unei cărți, o răsfoi absent, apoi o închise.

– Nu știu cum ai să sfârșești, spuse gânditor.

– Nimeni nu știe cum are să sfârșească, Doamne, dar fiecăruia îi stă în putere să știe ce va rămâne de pe urma sa.

– Și tu vrei să știi că va rămâne cât mai mult, zâmbi Vodă.

– Da. Măria Ta socotești că ar fi un păcat?

– Nu. Vreau chiar să-ți înlesnesc împlinirea acestei dorințe.

Nu ți-am încredințat această zidire pentru că ea va trebui să fie gata pe când va intra în cetatea de scaun noua doamnă a țării. Dar și Humorul poftesc să fie gata tot pe atunci. N-o puteai scoate la capăt cu amândouă.

Tăcu o vreme. Aștepta un răspuns, dar Toma își aplecase din nou fruntea. Își simți iar dintr-o dată întreaga nesăbuintă ca pe o povară găunoasă și totuși grea.

– Pe tine, urmă Vodă, te așteaptă alte lucrări, poate mai strălucite decât Humorul, unde tu însuși știi că nu faci decât o încercare. Tu va trebui să zidești din nou și să zugrăvești alte biserici la

care mă gândesc eu acum și în primul rând să zugrăvești în întregime pe dinafară Voronețul binecuvântatului părintelui meu, fie-i odihna lină.

– Fie-i odihna lină, murmură Toma ca un ecou îndepărtat.

I se oprise respirația și rămase ca o stană, sugrumat de bucurie și recunoștință. Abia într-un târziu, după ce tăcerea grea nu fusese spartă decât de nechezatul stingher al unui cal din curte, șopti cu o sfială care nu-i era în fire:

– I-am auzit de două ori calul prin codri, Măria Ta.

Din doi pași Vodă fu lângă el. îl prinse de braț și își apropie fața.

– Și eu l-am auzit, șopti, când am fost la vânătoare. Nu l-ai văzut?

– Nu. Dar se zise că e bine până umblă așa.

– Da, așa se zice. Adevărul e că și eu mă simt ocrotit și parcă și țara o știu ocrotită... Tu crezi?

– E o credință de care nu ne putem lipsi, Măria Ta, cum nu ne putem lipsi de văzduh. Fără ea ne-ar încovoia neprietenii și am deveni ca pulberea pe care o risipesc copitele cailor lor...

– Ce frumos știi să vorbești, meștere, și pentru că vorbești atât de frumos și pentru că ai auzit și tu calul, mă încumet și-ți fac cinstea să te întreb: dacă te-ai afla în locul meu, n-ai râvni să aduci țara la aceeași fală și mărire la care o ridicase fie iertat părintele meu?

Toma își duse mâna la piept și se înclină.

– Dar Măria Ta a și adus-o. Bistrița se va supune curând. Cetățile Ardealului dobândite de Ștefan Voievod cel Bătrân sunt ale Măriei Tale. Țara se află în pace, belșug și putere, întocmai ca în acele vremuri binecuvântate.

Vodă se aplecă spre el:

– Dar Pocuția?

– Atâta timp cât leșii nu ne încalcă hotarele, Măria Ta, e înțelept să nu le încalcăm nici noi pe ale lor.

– Ai uitat că a fost recucerită de părintele meu?

– N-am uitat. Dar fratele Măriei Tale a dat-o pentru o mireasă.

Un pământ care cântărește cât o femeie e mai degrabă al nimănui. Acesta e sfatul meu pe care mi-am îngăduit să ți-l dau numai pentru că Măria Ta mi l-ai cerut.

– E un sfat prost. Am să iau Pocuția cum aș culege un măr de pe un ram. Te pricepi la meșteșugul tău, dar nu și la politică. Și acum întoarce-te la Humor.

Ieșise și apucase să coboare treptele înguste, răsucite în zidul turnului, când Vodă deschise ușa. Îi strigă de sus și glasul îi hăui ca într-un puț:

– Și nu uita de norocul acela alunecos. Am fost pescar și o știu prea bine.

– N-am să uit, Măria Ta. Dar nu mă bizui pe noroc.

– Dar de ce?

– Pe capul meu.

– Ar fi o adevărata minune să nu ți-l pierzi! râse Vodă.

Ușa se trânti răzbubuiind între zidurile de piatră. „Taci și îngihite, își zise Toma coborând mai departe, soarta meșterului e să tacă și să facă...”

În aceeași noapte, zidirea începută de meșterul sas se prăbuși cu durăt cumplit, îngrozind târgoveții și boierii, călugării și străjile cetății.

Niciodată după aceea, Toma nu reuși să înțeleagă cum de se mai aflase în târg la ceasul acela înfricoșat. Încă pe când coborâse de la Vodă, fusese hotărât să încalce și să se întoarcă la lucrul său. Dar acasă Mușa îl așteptase cu mâncare îmbelșugată care-l moleșise. Se gândise că l-ar ajunge noaptea pe drum și simțise mai dulce ispita patului adânc și moale al casei părintești. Se lăsase ademenit de acea chemare vicleană care trăsese în cumpănă mai greu decât lavița tare din chilie cu șaua căpătâi. Rămăsese de atunci pentru totdeauna cu convingerea că toată acea lenevie ciudată, căreia nicicând nu i se supusese, fusese un semn ori o vrajă, ca și prezicerea nebună pe care fără voie i-o aruncase meșterului sas, de față cu o mulțime de oameni. Întâi prezicerea care-l înspăimântase pe el însuși, apoi acel alean catifelat, acel jind al lenei, blândă lehamite care-i întârziase plecarea, ca și

când ar fi fost descântat ori otrăvit pe încetul. „Las' că nu s-or isprăvi zilele azi”, se gândise atunci, când soarele care nu se mai vedea lăsase peste târg o lumină măreață, sângerie, ce putuse fi ea însăși un semn a ceea ce urmasse. Niciodată nu se temuse de drumuri, fie ele de zi ori de noapte, de ploaie ori de arșiță, pentru că drumurile îi îngăduiau să se simtă liber și stăpân pe sine, drumurile îi descătușau gândurile și închipuirea, drumurile îi țineau treze nostalgiile și-l chemau înspre zări către care năzuia, știind dinainte că nu le va putea atinge. Niciodată nu se lăsase anume ispitit de moliciunea așternuturilor, niciodată n-o căutase cu dinadinsul, când o afla, nu se dădea înapoi cu fățarnicie dinaintea ei, dar învățase să se bucure de odihnă și pe lavițele tari ale chiliilor și hanurilor, în clăile de fân, prin poduri ori prin iesle, sub răsufările ocrotitoare ale vitelor. Oriunde se trezea, își regăsea în zori puterea, dorul de lucru și agerimea gândului. Numai în seara aceea, întâia dată de când se știa, voința îi tânjise lăncedă, ca sub fluturarea aripilor întunecate și tăcute a vreunui duh al somnului.

– Parcă n-aș mai pleca în seara asta, spuse, cu un fel de sfială, pe când Mușa strângea masa.

Se temuse ca ea să nu întrebe de ce, pentru că n-ar fi putut să-i răspundă sau ar fi făcut-o îndoindu-se dacă rostea adevărul, dar Mușa, pe care o apăsa casa goală, nu-l întrebă nimic, bucuroasă de a-l ști întors măcar pentru o noapte.

– Rămâi, râse ea. Mă temeam să ți-o spun eu fiindcă-ți știu năravul de a nu asculta de nimeni.

Era femeie de acum, dar chipul îi rămăsese tot de copil, cu gropițe la colțurile gurii, care i se adânceau când râdea, și cu un puf auriu, abia văzut, pe obraji.

– Va trebui să te zugrăvesc și pe tine odată, spuse Toma.

Ea își trase capul între umeri și pufni cu mâna la gură.

– Râzi ca proasta, mormăi el. Cum crezi că aș putea zugrăvi atâta puzderie de sfinți dacă nu m-aș uita la oamenii vii? Ar ieși toți la fel...

– E adevărat că în paraclisul cetății ai zugrăvit-o pe domnița Anca?

Îi scăpăra încă râsul în ochi.

– De unde știi?

– Se vorbește în târg.

– E adevărat.

– Și Vodă ce-a zis? Și mitropolitul...

– Dâșii n-au zis nimic pentru că sunt oameni luminați și nu se amestecă în treburi la care nu se pricep.

– Dar sunt unii care spun că ar fi păcat.

Toma se ridică.

– Va fi fiind, dar dacă e, e păcatul meu și eu am să dau samă de ale mele câte le fac.

– Mă duc să-ți aștern, oftă Mușa.

El ieși și rămase o vreme nemișcat pe treptatele pridvorului. Peste depărtările apusului se mai vedea o zare de purpură care își arunca cele din urmă sclipiri de o măreție apăsătoare ca o spaimă. În cealaltă parte, peste nesfârșirea răsăritului, coborâse noaptea. Era o fiară neagră care se furișa tăcută și moale, adulmecând sângele soarelui înjunghiat la apus. „N-au să se termine zilele azi” își zise el atunci simțind, nevoia de a-și acoperi cu vorbe teama ascunsă de a înfrunta drumul unei asemenea înserări amare. Cum stătea între biruința nopții și cel de pe urmă spasm al luminii, avu deodată sentimentul chinuitor că se afla suspendat undeva între două lumi, fără să știe care era cu adevărat a lui. Se îndreptă încet către atelier și aprinse lumânările cu oglinzi. Se așternuse praful peste tot. În câteva ulcele vopseaua uitată prinsese crustă și în colțul ferestrei un păianjen își țesuse pânza. Se așeză la masa goală și își prinse tâmpelile în mâini. „Ai rămas ispitit de pat, își spuse, Mușa ți l-a așternut, acum de ce stai aici și nu te duci să te culci?” Dar nu se clinti. În zilele următoare, când se gândise la noaptea aceea încercând să-i înțeleagă taina, își dăduse seama că totul nu fusese decât o așteptare. El se așezase la masă, singur în atelier, în loc să se culce, pentru că fără să știe, așteptase.

Uită și de sas și de Vodă și chiar de lucrarea de la Humor. Gândul i se întoarse la Veneția și își surprinse un fir de înduioșare la amintirea Margheritei, slujnicuța de care se bucurase în ultima

noapte de la hanul „La soarele roșu”. Apoi îl apucă dorul de meșterul Lorenzo. Anii petrecuți în preajma lui i se păreau acum nespuse de departe, ca și când nici n-ar fi fost cu adevărat. O mai fi trăind meșterul Lorenzo? Dar jupânul Johan Fuchs, dar Aliiana cea pătimașă cu trupul, și dansul morților de la Hrastovlje, dar Filip ce-și zicea acum Mahler, dar Capadoca, alături de care asudase tăind piatră, dar Iștoc, oșteanul nefericit de la cetatea Făgărașului, le trăise el toate acestea cu adevărat? Ciudat, toate i se păreau nesfârșit de ciudate acum când avea zilnic uneltele în mâini, când trăia între mirosurile de vopsele și tencuieli și între miremele amețitoare ale lemnului nou sau cele arse ale pietrelor mușcate de dăți.

Stătea neclintit, cu tâmplele în palme. Atunci începură să urle niște câini, întâi unul, pe urmă mai mulți, și flăcările lumânărilor pâlpăiră și se micșorară până ajunseră doar cât sămânța de măr. Atelierul rămase într-o penumbră albăstruiă. Toma se ridică pe jumătate de pe scaun, urmărind cu pielea încrâncenată urletele câinilor, din ce în ce mai multe și mai înspăimântate. Își auzi calul nechezând. În clipa când peste târg se năruia huietul acela, făcând să vibreze pământul sub tălpi, flăcările lumânărilor se înălțară și atelierul se umplu iar de lumină.

Năvăli afară odată cu vuietul care se înălța de-a lungul ulițelor. Se chemau oameni, țipau femei, copii plângeau. De undeva scăpaseră niște cai care alergau înnebuniți de goana oamenilor cu făclii. Toma abia apucă să se lipească de un zid. Erau frumoși în noaptea sfâșiată de torțe, cu coamele fluturând, năvălind, lucioși, puternici, cu boturile în vânt, îngroziți și fără stavilă. Femei începură să bocească undeva prelung, ca la mort. Toma presimțea ce se întâmplase și chiar de n-ar fi văzut încotro fugeau toți oamenii aceia, știa unde trebuia să meargă. Totuși, când un glas răgușit răcni undeva înaintea lui, „biserica, biserica sasului!”, avu o cutremurare care îi aminti iar clipa în care-l omorâse pe oșteanul de la Făgăraș. Începu să alerge și când ajunse își făcu loc izbind cu coatele. Se prăbușiseră bolțile și aproape în întregime zidul de miazăzi. Din mormanul de pietre și schele năruite se înălța încă un nor de alb de pulbere. Torțele azvârleau pale roșiatice

pe resturile rânjite de zid. Lumina lor firoasă și pâl păitoare ivea din întunericul din jur sute de chipuri mușcate de spaimă, deznădăjduite, crispate, înlăcimate, hâde și strâmbe ori suave și triste, uluite, ochi mari, guri întredeschise, buze tremurătoare, mâini încleștate la piept, obraji cuprinși în palme, păr răvășit, lipit de frunți brobonite, răsufări precipitate, șuierătoare, gâfâite ori oprite de groază pentru o clipă în revărsarea roșie și fumegoasă a torțelor, apoi înghițite, legănate în beznă odată cu umbrele lungi și cu lucirea coifurilor oștenilor. Un murmur surd care aducea a amenințare, dar care putea îndemna și a nedumerire ori căință și peste care șerpuia plânsul femeilor și scâncetele copiilor și deodată biciul prelung, șuierat, pătrunzător și subțire al glasului milogului iscat în vârful unei grămezi de pietre năruite.

– A căzut! A căzut Babilonul cel mare și a ajuns locaș demonilor, închisoare tuturor duhurilor necurate și colivie tuturor păsărilor spurcate și urâte!

Andrăbuș își izbea pieptul cu pumnii zgârciți și vorbele i se revărsau schelălăite, amestecate cu spume.

– Unde-i sasul? răcni cineva.

– Unde-i, căutați-l pe sas!

– Să-l ducem la Vodă!

– Să-l spânzure Vodă!

Glasurile deveneau arțăgoase și rele.

– Meșterul Toma i-a prevestit chiar azi-dimineață! strigă o femeie.

Auzindu-și numele, tresări. Până acum le privise toate ca într-un vis rău. Îl îngrozea îndeosebi înfățișarea jalnică a zidirii năruite. Nu mai rămăsese nimic din mândria și îndrăzneala pe care fusese nevoit să le recunoască. Era ca și cum i s-ar fi răpit un bun al lui de care nimeni nu știa. Și totuși se simțea oarecum în afara acestei cumplite nenorociri. I se întâmplase altuia, nu lui. Poate nu-i era străină chiar o ușoară bucurie, ca aceea a omului care se știe la adăpost. Și deodată numele lui azvârlit în mijlocul acestei mulțimi înspăimântate. Ca și când l-ar fi pământit cineva trezindu-l la realitate. Toma! Meșterul Toma! Meșterul Toma a prevestit! Toma! Se înșelase amarnic, căci

nu se afla în afara celor petrecute, ci chiar în mijlocul lor, acolo, între zidurile acelea linse de făclii, pe umerii lui se năruiseră deopotrivă ca pe umerii meșterului sas. Era atât de grea această biserică năruită, încât putea fi însăși zidirea lui.

- De unde a știut Toma?
- Îți cunoaște meșteșugul!
- Meșterul Toma e și vraci!
- Și ce dacă-i vraci?
- Dacă-i vraci e și vrăjitor!
- Dacă-i vrăjitor a știut de mult!
- Dacă-i vrăjitor poate chiar el a prăvălit-o!
- Are o piatră care prezice!
- S-o fi legat cu diavolul!
- Dimineața a prezis și noaptea s-a-implinit!
- Unde-i sasu?
- Căutați-l pe sas!
- Și pe Toma!
- Să-i ducem la Vodă!
- A prăvălit-o... el a năruit-o... vrajă... prăvălit-o... el...

Se trase înapoi străduindu-se să iasă din încheștarea mulțimii. Poate-l va recunoaște careva în ultima clipă. Dar de ce să se teamă? Cum s-o fi năruit el? Oamenii băteau câmpii. Ajunse la larg, în afara cercului luminat de torțe. După jocul făcliilor, ulița era cotropită de beznă și trebui să orbecăie o vreme până se obișnuie cu întunericul. Rumoarea mulțimii rămânea în urmă și în locul acela cerul devenise de un vioriu întunecat, sinistru, cu reflexe roșii, ca răsfârângerile unui incendiu. „Trebuie să plec acum, își zise lungind pasul, nu pot să aștept zorile... toți cred că am prevestit, nimeni nu știe că am aruncat doar o vorbă-n vânt, într-o clipă în care cine știe ce aștri se vor fi aflat într-o conjuncție nefastă. Dar să plec acum, înseamnă să fug... De ce să fug, când nu mă știu cu nimic vinovat? Măine, poate chiar în noaptea asta, are să mă cheme Vodă... Va crede și el că am prevestit... va crede poate chiar că am vrăjit... să plec, să stau?... Cine mă poate lumina acum, când propria mea zidire se află în primejdie?”

Vuietul mulțimii crescuse iar pentru un răstimp scurt. Câteva glasuri înalte le acopereau pe celelalte. Toma se opri, încercând să înțeleagă. Trebuia să se fi petrecut ceva, poate îl găsiseră pe meșter. Se gândi să se întoarcă să-l apere, lui tot n-avea să-i facă până la urmă nimeni vreun rău, că nu îndrăzneau, toți îl știau apropiatul lui Vodă. Doar dacă Vodă însuși nu s-ar ridica împotriva-i. Încă nu se hotărâse, când auzi din urmă goana unui om. Nu-l vedea, dar înțelese că acela o apucase din întâmplare pe ulița care se strâmta și pe care n-o cunoștea, căci se izbea de zăplazuri orbește, singurul țel părând a-i fi cel de a fugi, nu de a ajunge undeva anume. Toma îi zări umbra mărunță, șovăielnică și legănată ca a unui om beat și tot atunci îi desluși și murmurul sufocat de groază, o bolboroseală dezlănțuită de spaimă, hurducată de goană. Când ajunse la vreo cinci pași de el, distinse și cuvintele și nu mai avu nici o îndoială.

– *Meni Gott! Mein lieber Gott!*

Se desprinse din întuneric și desfăcu brațele. Meșterul se prăvăli la pieptul lui ca o vită izbită în țeastă.

– Sunt pierdut, *meni Gott* – horcăi el – fie-ți milă!

– Nu te teme, meștere, sunt fratele tău.

Omul îi recunoscuse în același timp glasul și făptura și se cutremură încercând să se smulgă. Toma nu-l lăsă.

– Nu te teme, vreau să te ajut.

– Îmi ești dușman, de ce să m-ajuti?! Vrei acum să mă pierzi!

– Vino, își sunt frate, și-am spus. Nu cunoști locurile și am să te scot de aici. Trebuie să crezi în mine!

Îi vorbise cu o subită furie, zgâlțâindu-l de umeri, șuierându-i cuvintele în față, apoi îl apucă de braț și-l târî după el. Meșterul îl urmă fără să se mai opună, ca și cum toată voința i s-ar fi topit deodată, rămânându-i doar puterea de a depăna din picioare. Săriră zăplazuri, trecură prin livezi și peste semănături. Toma nu-i dădea drumul de mână și celălalt se trudea să se țină de el ca un copil. Gâfâia, se poticnea, se împiedica de mușuroaie și își zgâria fața de crengi. Intrară în ogradă prin dos, străbătând întâi grădina, și Toma îl lăsă în unghiul întunecat al grajdului. Scoase caii și-i înșăuă. Cu Mușă nu schimbă decât câteva vorbe.

– Oricine mă va căuta, spui că m-am întors la Humor încă de cu seara. Strânge patul acela. am plecat singur, auzi, singur!

Îl scoase din târg pe cai lăuntrice, de câteva ori trebuiră să descalece și să-și poarte caii de căpestre, coborâră în vale, ocoliră pintenul pe care vegheau zidurile Șcheii și apoi galopară întins pe drumul pustiu care străbătea pădurile. Abia după vreun ceas lăsară caii la pas.

– Unde mă duci?

Era prima dată că îi vorbea de când dăduse peste el în ulița întunecată. Glasul i se mai liniștise, dar tot mai pâlpâia în el o spuză de spaimă.

– Am să te ascund, zâmbi Toma, la o ibovnică a mea.

Redevenise din nou stăpân pe sine, ca și cum drumul cel mare de-a lungul căruia noaptea mirosea a frunziș nou i-ar fi redat puterile, încrederea și trufia. „Drumul e mai milostiv decât moartea”, își aminti el vorba care-i era dragă și zâmbi mai departe singur prin întuneric.

– Vei sta acolo, adăugă, până se vor liniști lucrurile, pe urmă vom mai vedea. Se va afla un drum de taină care să te scoată din țară. Un drum se află întotdeauna. Cât sunt cu tine nu trebuie să te temi.

– De ce mă ajuți? întrebă meșterul cu sfială. Te socoteam dușman.

– Ți s-a întâmplat o nenorocire. Se cade ca meșterii să se ajute între ei la nevoie.

– De unde ai știut că are să se năruie? Eu nici acum nu-mi dau seama cum s-a putut întâmpla.

– Ai greșit undeva. Când vei ajunge iar la un liman, ai să revezi totul cu mintea limpede și ai să afli ce te-a pierdut. Ai s-o iei atunci de la început pentru că asta e soarta meșterilor și pentru că ar fi păcat să nu duci mai departe o asemenea încercare. După o clipă adăugă cu părere de rău: Era frumoasă, meștere Johan...

Zidarul tresări:

– Adevărat?

– Adevărat. M-aș fi bucurat să-mi vină mie un asemenea gând.

– Și totuși știai că are să se năruie.

– Nu știam. Am azvârlit o vorbă în vânt, prima pe care mi-a iscat-o invidia pentru izbânda ta. Se vede că am rostit-o într-un ceas rău.

– Dar dacă reușeam?

– Poate că te uram, ceea ce nu înseamnă că nu te-aș fi prețuit.

– Asta înseamnă că acum nu mă urăști, dar nici nu mă prețuiești.

– Greșești, meștere Johan. Nu te urăsc într-adevăr, dar te prețuiesc. Neizbânda și îndoiala ne însoțesc mereu, ca niște umbre pe care doar uneori reușim să le înșelăm. Numai sufletele mărunte judecă oamenii după neizbânzile lor, iar mie îmi place să cred că nu fac parte dintre acestea. Eu însumi încerc acum să duc mai departe ceea ce n-a izbutit un oarecare meșter Sofron care mi-e drag și pe care-l prețuiesc. Iar dacă tu nu vei apuca, se va ivi altul care să-ți ducă odată gândul la împlinire. De asta trebuie să fii sigur.

– Dacă voi scăpa și te vei afla vreodată la primejdie, vreau să știi că la mine vei găsi oricând adăpost și ajutor.

– Îți mulțumesc, meștere Johan. Sper să n-am nevoie.

– E bine să sper, dar e înțelept să nu uiți că nestatornicia și cruzimea acestor vremi abate ceasul nefast asupra omului când se așteaptă cel mai puțin.

Era un lucru pe care Toma îl știa, dar pe care îl cunosc el însuși chiar a doua zi când, pe la ceasul amiezii, un pâlc de oșteni se opri pe locul zidirii învârtejind praful și răsfirându-se pe sub schele, printre gropile cu var și grămezile de pietre și nisip. Nu-i îngăduiră nici să se spele, nici să-și schimbe veșmintele. Fu înfățișat lui Vodă după lăsarea întunericului, așa cum se afla, acoperit de colbul drumului, cu părul răvășit, cu mâinile albe de pulberea pietrelor, cu straiete stropite de mortar. Nu aflase nimic, căci ostașii tăcuseră tot drumul ca niște platoșe goale, păzind cu încrâncenare consemnul pe care-l primiseră. Știa însă la ce trebuia să se aștepte și niciodată nu se temuse mai mult pentru soarta lucrărilor lui ca în clipa când se opri dinaintea lui Vodă. Se înclină, puse un genunchi la pământ, apoi se ridică și rămase, drept. Voievodul îl privea întunecat. Se afla de față și mitropolitul Grigore, dar părea și el îngândurat, iar degetele care i se jucau în neștire cu engolpionul de smalț azuriu îi trădau neliniștea.

– Se vede că nu te socotești vinovat de vreme ce nu îngenunchezi, spuse Vodă.

– Într-adevăr nu mă socotesc, Doamne, și nu știu cu ce am păcătuit dinaintea Măriei Tale de mă asuprești aducându-mă între suliți pe drumul cel mare al țării, în văzul lumii, ca pe cel din urmă lotru ori ucigaș.

– Nu lotru și nici ucigaș, ci hain! Te-am adus între suliți ca pe unul ce s-a făcut vinovat de hainie față de domnul țării!

– Cu ce te-am trădat, Măria Ta?

Vodă strânse pumnul pe topuzul țintuit în rubine. Pielea i se albi deasupra încheieturilor degetelor.

– Acum eu întreb, nu tu! strigă. Unde-i sasul?

Toma ezită. Dacă-l întreba așa, de-a dreptul, însemna că știa; cineva îi văzuse și dăduse știre. Alese calea adevărului spre a nu-l întărâta și mai mult.

– L-am scos din târg, Doamne, și l-am pus la adăpost. Voiau să-l spânzure și omul e nevinovat.

– Nu ți-am cerut să judeci, ci să răspunzi! Unde-i?

– I-am dat drumul peste hotar, Măria Ta.

– Minți! Nu putea să treacă singur! Știi bine că nici o furnică nu mișcă pe hotar fără știrea plăieșilor!

Așa era. Cum de-i trecuse prin minte să caute scăpare cu o asemenea copilărie?! Înclină fruntea:

– Îți spun, Măria Ta, dacă-mi făgăduiești să nu-i faci nici un rău.

Vodă țâșni din jilț. Poate l-ar fi izbit cu topuzul dacă mitropolitul nu s-ar fi ridicat în picioare, cu palmele încrucișate la piept.

– Stăpâne!

Voievodul se întoarse spre el fulgerat.

– Să nu ne pripim, stăpâne. Să lepădăm de la noi patima și să judecăm limpede. Poate să fie la mijloc dragostea de aproapele...

– Dragostea de aproapele e mai puternică decât dragostea pentru domnul său?! Și mai îndrăznește după toate astea să se târguiască cu mine?!

– Meșterii, urmă mitropolitul netulburat, se supun altor porunci și legăminte decât ceilalți oameni, Măria Ta. Puteri tainice pot oricând să-i înalțe ori să-i prăbușească. Se cade să cugetăm asupra legii aspre a vieții lor și s-o înțelegem. Gândesc și eu că omul acela nu e atât de vinovat pe cât pare.

Toma îi aruncă mitropolitului o privire scurtă în care luci recunoștința. Se simți deodată mai puțin singur și găsi curajul să adauge, înainte ca vodă să mai răspundă:

– Mă pun chezaș cu viața pentru nevinovăția lui, Măria Ta. Iartă-l și-ți făgăduiesc că nu voi cunoaște somn până nu voi ridica zidirea la loc.

– Limbă otrăvită ce ești, mă faci să dau crezare celor ce șoptesc că ai dărmănat-o cu vrăji ca s-o zidești apoi tui însuși! Unde-i sasul, mișelule?

Îl apucase de piept și își apropiase chipul crunt la două degete de al lui.

– Îngăduie-mi, Doamne, să ți-l aduc eu însumi și coboară mila ta asupra acelu nevinovat.

– Are cine să-l aducă între suliți ca pe tine și împreună vă veți legăna în furcile din marginea târgului dacă ți-e atât de drag dintr-o dată! Unde-i?

– E la mijloc o femeie, Măria Ta, spuse Toma resemnat. De aceea ori îl aduc eu, ori poruncește-i lui Ciorsac să mă juipoaie de viu.

Chipul voievodului deveni vinețiu. I se umflară vinele de pe frunte.

– Atunci să fii jupuit! urlă. Luați-l!

Zăcu în beci ceasuri lungi cărora, de la o vreme, le pierdu șirul. Ședea de-a dreptul pe pământul umed, cu spatele și cu ceafa rezemate de zid. Nimeni nu se atinsese încă de el, dar se simțea de parcă tot trupul i-ar fi fost zdrobit bucată cu bucată. Era o beznă desăvârșită și înseși gândurile lui încremeniseră asupra a câtorva cuvinte pe care le repeta în răstimpuri, aproape în neștiire, abia mișcându-și buzele: „Asta-i tot...” Pe urmă iar liniștea și golul. „Asta-i tot...” De la o vreme începu să amorțească și se răsuci, căutându-și o așezare mai

blândă. Rămase lungit, rezemat într-un braț. Miroseau greu umezeala și murdăria veche de pe urma altora care zăcuseră aici ca și el. desluși cu un început de interes niște picături care cădeau rar undeva, prelinse de pe zid. Un picur mărunț, rotund și limpede ca o boabă de mărgăritar. Se miră că nu-l auzise până atunci și se bucură, încercând să-i ghicească locul. Sunetul era înșelător, răspundea când dintr-o parte, când din alta, răsfrânt de ziduri și de bolta înaltă, pierdută în întuneric. Trebuia să fie totuși undeva pe lângă ușa de stejar ferecată de drugi. Încercă să-și treacă vremea numărând. Între două picături ajungea să numere până la optzeci și șase. Pe urmă se apucă să numere înseși picăturile, dar după a o sută nouăzeci și doua le pierdu șirul readus la realitate de foame. Nu mâncase nimic în zori și acum trebuia să fi trecut de mult miezul nopții. Nimeni nu-i adusese nici măcar o coajă de mămăligă, dar nici Ciorsac nu se ivise. Îl pătrundea încet frigul. Se trase de lângă zid și rămase ghemuit, îmbrățișându-și genunchii. Trebuia să fi ațipit, căci răsări înecat de groază, încercând să înțeleagă ce auzea. Tropăit de pași, un trup care se zbătea, gemete. Se apropiară, trecură pe dinaintea ușii, se îndepărtară în cealaltă parte unde se opriră învălmășindu-se. Un scurt răstimp de tăcere, apoi un zornăit de lanț și o izbitură de bici. Și alta. De fiecare dată un vâjâit scurt, urmat de plesnetul gras al vânei care încolăcea trupul. După a patra izbitură, omul începu să geamă. Toma își înfipse unghiile în palme și rămase crispat, cu dinții strânși, ca și cum ar fi murit așa, ghemuit la pământ. Pe neașteptate loviturile încetară, dar nu și gemetele. Urmă iar zuruitul lanțului, după care se năpusti, amplificat de bolțile hrubelor, un urlat înfricoșător, la început gros, după aceea din ce în ce mai ascuțit și mai deznădăjduit, țipăt prelung, ca de femeie spintecată de vie, care coborî treptat stingându-e într-un horcăit ca o bolboroseală amestecată cu sânge. Din prima clipă Toma sări în picioare și se aruncă asupra ușii.

– Lăsați-l, nemernicilor, lăsați-l! Lăsați-l! Lăsați-l!

Răcnea cumplit, scos din minți, izbind în același timp înnebu-nit cu pumnii și cu fruntea, fără să simtă cum se însângera în lemnul tare și în drugii de fier. Când se stinse treptat horcăitul groaznic al

aceluia, se lăsă și el moale și rămase chircit, cu capul răsucit cumva sub el, ca și cum l-ar fi izbit cineva în ceafă. Nu mai auzi plecarea oștenilor și nici tăcerea care se așternu nu-l clinti. Chiar când, peste alte câteva ceasuri, se auziră druggii dați la o parte și ușa deschizându-se, arăta ca mort, prăvălit în fața pragului. Abia când o mână îl apucă de umăr răsucindu-l și luminându-l cu torța, deschise ochii. Îl recunosc pe Sașa Pestuhov aplecat asupra lui. Bătrânul era speriat. Toma îi adulmecă mireasma de hamuri și de cai și în suflet îl pâlpoi un sâmbure de lumină. Se mai învioră și se ridică rezemându-se de brațul rusului.

– Te-au supus la cazne?

– Nu, dar l-au supus pe altul aici, lângă mine.

Bătrânul își flutură palma.

– Știu, acela avut ce merită. A siluit fecioară și Măria Sa poruncit să muncească la el și apoi să tragă în țeapă.

– O fi, moșule, dar a fost ca și când pe mine m-ar fi muncit...

Sașa Pestuhov îl privi cu un fel de milă.

– Uite, spuse apoi, sora domniei tale trimis pâine și oală asta cu lapte. Și zis să nu deznădăjduiești că va ruga de jupâneasa Anastasia a marelui logofăt Toader și aceea va îngenunchea dinaintea lui Vodă, roagă pentru iertarea domniei tale.

Toma surâse trist, ca de o copilărie care ar voi să îndrepte ceva ce nu se putea îndrepta. Bătrânul puse pâinea deasupra oalei și le așeză lângă zid. Apoi se îndreaptă de șale icnind și urmă ca și când și-ar fi amintit ceva.

– Știi, căpitane-meșter... se zice că voi, meșterii, fost blestemați să simțiți pe piele voastră toate durerile lumii. Se vede că adevărat, de vreme ce te-au durat cazne acelui nemernic.

– O fi, bădie Sașa... o fi... Îi puse amândouă mâinile pe umeri: Spune-mi, poate ai auzit, pe meșterul sas l-au găsit?

Bătrânul clătină din cap sceptic.

– Nu. Încă nu. Dar au să afle pentru că Măria Sa așezat în țară rânduială iscusită și tare.

– Știu. De asta mă tem și eu.

– Când în țară rânduială, nu trebui să te temi pentru că unde rânduială, e și dreptate. Așa a fost și pe vreme slăvitului Ștefan Voievod Bătrân. Dacă sasul tău nu vinovat, Măria Sa nu-l va certa. Mânia Măriei Sale iute se aprinde, iute se stinge, ca la fiare cele mari.

– Dar spune, bădie Sașa, dumneata crezi că eu aș fi putut să-istric biserica prin vrăji?

Sașa Pestuhov își înălță barba zburlită și-l privi în ochi:

– Asta numai domnia ta vei putea spui în ziuă judecată de apoi.

Se întoarse smucit, ca în fața unui lucru despre care nu i-ar fi plăcut să vorbească. Ieși o clipă și reveni cu o dulamă și cu un braț bogat de paie. Le așternu pe jos.

– Mă lasă străji, mormăi. Nu le-am făcut decât bine... Și le ești drag și domnia ta... Dar dacă află Vodă, taie limbile la toți. Oi, oi... Mă duc... mai vin mâine... poate aduc vești...

Se grăbi spre ușă, ca și când l-ar fi cuprins deodată spaima.

– Ți mulțumesc, moșule. Poate că am să-ți fac și eu odată un bine.

Bătrânul ieși adus de spate. Șopti mai mult pentru el, fluturându-ți mâna a nepăsare:

– *Harașo, harașo...*

Se lăsă iar bezna. Cât ținu ziua, liniștea hrubelor de sub cetate nu fu tulburată decât de intrarea unui oștean care-i așeză pe jos un ulcior cu apă și o halcă de mămăligă de mei. Se gândi să-l întrebe câte ceva, dar renunță din teama de a nu se izbi umilindu-se de tăcerea poruncită a aceluia. Lâncezi întins pe paie, învelit în dulamă. Încercă să-ți treacă vremea gândindu-se la cărțile în care aflase desfătare și își aminti de *Imnul acatist* al lui Romanos Melodul, așa cum îl adăugase patriarhul Serghie. În întunericul din jur, cuvintele își dezvăluiau înțelesuri mai adânci și căpătără chip. Văzu deodată, ca sub un soare glorios și blând, un zid întreg zugrăvit ca o grădină înflorită, în mijlocul căreia ședea într-un jilț aurit Maica Domului înconjurată de împărații David și Solomon, de ceilalți sfinți împărați, de apostoli, prooroci și îngeri cu aripi tremurătoare ca ale fluturilor, stropite în culori care-ți luau văzul. Dedesubt, vegheată de Sfânta Maică, se înălțau zidurile mărețe

ale unei cetăți dincolo de care scăpărau în soare turlele aurite ale bisericilor. Păgâni înarmați încercau zadarnic să dărâme și să pătrundă, căci dinaintea acelei cetăți a măririi și slobozeniei se iveau el, Toma, călare pe cal alb ca Sfântul Gheorghe, îmbrăcat în armură de oțel albastrui, cu coif și sulită fără îndurare. Atât de mult îl încântă această închipuire, încât nici nu auzi când se deschise ușa. Simți doar o boare înghețată cu mireasmă de pământ scos din adâncuri și atunci tresări ridicându-se într-un cot.

Ușa se închisese iar și din dreptul ei îl privea râzând într-un fel ciudat Iștoc. Nu se miră că, în ciuda întunericii, îi deslușea foarte limpede toate amănuntele chipului și îmbrăcăminții și, când oșteanul de la Făgăraș se așeză la doi pași de el, de-a dreptul pe pământ, cu coatele proptite de genunchi, pe Toma îl cuprinse o resemnare amestecată cu o vagă curiozitate pentru ceea ce va urma.

– Nu te miri, spuse Iștoc cu liniște, pentru că ai avut timp să te încredințezi că nu mai poți să scapi de mine. Vrem, nu vrem, din noaptea aceea nefericită am rămas legați. Nici mie nu-mi place, dar nu-i nimic de făcut...

Cum Toma nu răspunse, oșteanul râse și chipul slăbănog i se umplu de crețuri. Arătă împungând cu bărbia:

– Ce ai acolo?

– Lapte.

– Și dincolo?

– Apă.

Iștoc își strâmbă gura.

– Credeam că ai rachiu, ar fi fost bună acum o gură de rachiu, dar am uitat că la voi rachiu beau numai mercenarii, voi beți vin. La noi grofii beau vin, ce vă pasă?!

Aștepta un răspuns, dar Toma își trase un colț al dulamei peste genunchi și rămase tăcut, urmărindu-l cu o curiozitate pe care nu încerca să și-o ascundă.

– Taci, urmă domol oșteanul, și te întrebi ce vreau de la tine. Nu vreau nimic, e prea târziu pentru mine să mai vreau ceva... Am venit însă pentru că sunt curios dacă mă crezi că-ți vei putea împlini

visul acela de a plăsmui frumusețea cu care să înfrunți veșnicia. Cum? Tot mai crezi așadar... Sincer să fiu, ești de laudat pentru stăruința ta. Eu am fost prima împotrivire pe care ai întâmpinat-o în drumul tău și trebuie să recunosc că te-ai descurcat bine. Ești iute de mână. Și de minte? Da, și de minte, e drept. Dar ceea ce ai uitat sau te prefaci numai că ai uitat este că viața tuturor celor de soiul tău e făcută dintr-un lung lanț de împotriviri. Una din ele tot își va veni de hac. O știi și asta? E bine că o știi și că nu vrei să-ți arăți teama. Înseamnă că ai să sfârșești frumos și demn. Voi țineți mult la asemenea sfârșit, eu însă cred că nu are nici o însemnătate... Nu trebuie să te miri că-ți vorbesc așa deschis. Oricum, nu mai am nimic de pierdut. „Mereu se vor ivi întâmplări fără noimă, iscate de oameni stupizi – așa îți spunea meșterul tău Lorenzo – care te vor împiedica să-ți înfăptuiești lucrarea, abătându-te din drumul tău.” Eu sunt una din acele întâmplări fără noimă, eu sunt omul stupid ca o stihie și dacă de mine ai scăpat simplu, vor veni altele peste care nu vei putea trece cu o lovitură de spadă. „Mereu se vor ivi”, zicea meșterul. Cuvântul ăsta să nu-l uiți: „mereu”. De altfel ai prilejul s-o vezi... Vodă nu e un om stupid, zici tu. nu, într-adevăr, și cred și eu că acum îi pare rău că te-a vârat în hruba asta. Probabil ai să scapi și de aici, pentru că vor stăruii pentru iertarea ta și logofătul Toader și soața lui, Anastasia, și mitropolitul Grigore, chiar și episcopul Macarie, care e încăpățânat și trufaș, dar în taină ține la meșteri. Datorită lor, Vodă te va putea ierta, fără să arate că și el a voit-o, ca și cum le-ar face un hatâr. Ai avut noroc și de data asta: dacă te supunea de la început la munci, așa cum a răcnit, puteai să rămâi neom, ca Andrăbuș milogul, rugându-ți moartea. Dar Vodă a mai avut o clipă de șovăială înainte de a slobozi porunca și asta te-a salvat, căci pe urmă mânia a început să i se potolească. Așa cred că ai să scapi și de aici, deși cu totul sigur nu poți să fii decât când ai să te vezi iar singur pe un drum. Dar să zicem că ai să scapi? Ei și? Să zicem chiar că ai să termini de zidit biserica. Nici asta n-ar însemna mare lucru, căci, pentru tine, ceea ce e însemnat e zugrăveala și mai ales zugrăveala pe dinafară. Și până atunci mai este, meștere, e-he, abia ai așezat varul în gropi și, ca să iasă lucrul cum vrei tu, trebuie

să stea acolo încă vreo trei ani pe puțin... Și, în trei ani, câte se pot întâmpla într-o țară mică, râvnită de mulți, și într-un veac crâncen, zbuțuit și câinos... Da, sunt tot vorbele meșterului tău... De ce râd? Râd pentru că te miri văzând că în cele ce-ți spun recunoști multe din gândurile tale de taină... Sunt gândurile de care te temi, cele pe care încerci să le înăbuși, să le ascunzi de tine însuși. Măreață nerozie! Să-ți mai spun unul din gândurile astea? Nu mai vrei, dar taci, ești prea mândru s-o recunoști. Eu ți-l spus totuși, e mica mea răzbunare: te temi să nu ți se nimicească zugrăveala, dacă vei ajunge s-o faci, ca meșterului Sofron. Ai găsit unde a greșit el, știi ce trebuie să faci ca să nu pățești ca el, știi și culorile pe care ai să le folosești, dar te macină o îndoială cumplită, uneori ți se pare că are să-ți crape capul: dar dacă ceea ce ai aflat nu e de fapt decât altă greșeală? Întrebarea asta a ajuns ca o vietate flămândă care-ți stă închisă în cușca pieptului și se zbate, și-ți mușcă din inimă... Găsești că e firesc așa, îndoiala, zici tu, e umbra de care nu poate scăpa nici un meșter din lumea asta. Poate într-adevăr o crezi, poate o spui doar ca să te aperi. Nu ești ușor de înfrânt, ce-i al tău e al tău. Dacă așa stau lucrurile, am să mai asmut o spaimă asupra-ți. Numele ei e Pocuția. Ei, ce zici? Pocuția e acum singurul gând al lui Vodă și el nu-i dă pace, ca un cui pe care l-ar purta înfipt în țeastă. În asemenea clipă prea puțin îi pasă de năzuințele tale, ca și când n-ai fi. Visurile războinicilor cântăresc mai greu decât frumusețea pe care ar putea-o naște meșterii... Și în vinele sale curge sânge de războinic viteaz și nebun. Nu se va lăsa până nu va intra în Pocuția. Și tu cunoști înfumurarea leșilor, știi că nu sunt oșteni de pe drumuri, peste care să treci oricum... A făcut-o Ștefan Voievod al vostru, cel Bătrân, da, dar acela a fost unul... Știu, știu, calul lui mai umblă încă, dar ce putere poate avea un cal care nu mai poartă în șa decât o amintire?... Pocuția așadar, meștere, înseamnă război, iar războiul moarte și jaf, și robie, și nimicirea frumuseții plăsmuite de mintea și de mâna omului. Le știi tu bine toate astea, ca toți meșterii, de aceea iubiți voi pacea și belșugul care vă lasă să vă-mpliniți. Dar vezi că în lume nu sunteți numai voi... Mai sunt și întâmplările fără noimă, și oamenii stupizi, și trufia celor puternici, care, spre deosebire

de trufia voastră, e o trufie stearpă... Mai sunt și neizbânzile, cum a fost cea a meșterului Sofron... Te poți strecura singur printre toate? Le poți răpune toate, cum m-ai răpus pe mine, cu o lovitură de spadă?

– Du-te, mormăi Toma. Miroși a hoit.

Oșteanul rânji încrețindu-și fața.

– Doar n-ai vrea să miroș a ambră?! O să ai parte și tu de mirosul ăsta, nici o grijă. O să vezi atunci că n-ai făptuit nici un sfert din cât ai visat. Te las să mai chibzuiești la ceasul acela...

Se ridică, dar rămase în picioare, ca și cum și-ar mai fi amintit ceva înainte de a pleca.

– La drept vorbind, adăugă privindu-l de sus cu un fel de mulțumire amestecată cu milă, la drept vorbind te-am mințit. N-am venit fără rost, ci ca să-mi vâr puțin ghearele prin sufletul tău. Și n-am să-ți ascund că am s-o fac ori de câte ori voi avea prilejul și te voi afla la pământ și fără spadă, ca acum. E răzbunarea mea, meștere...

Începu să hohotească nebunește și râsul lui răsună ca dintr-o bute, rostogolit de zidurile și cotloanele hrubei. Cu fiecare hohot se ștergea treptat dinaintea lui Toma, ca și când l-ar fi copleșit întunericul. Toma îi auzi încă mult timp hohotele care se stingeau din ce în ce, înghițite de niște depărtări greu de închipuit acolo, în măruntaiele de piatră ale cetății. Chiar după ce se lăsase iar bezna și liniștea desăvârșită, stăruî toată ziua în hrubă frigul acela cu miros de pământ. Ceea ce-l mira era că, deși el tăcuse tot timpul, oșteanul îi vorbise ca și cum i-ar fi ghicit gândurile. Era însă o mirare calmă, neînsoțită nici de neliniști, nici de spaima, ca în fața unei ciudățenii de la care nu te puteai aștepta la nimic rău. Se întinse în culcușul său și rămase cu o ciudată liniște în suflet, cu ochii deschiși în întuneric. De la o vreme reuși să vadă iar zidurile, așa cum ar arăta ele zugrăvite în sărbătoarea culorilor, și le străbătu cu închipuirea palmă cu palmă, întârziind asupra amănuntelor fiecărui chip și fiecărei întâmplări. Zâmbi singur când ajunse la judecata de apoi. Toată omenirea petrecută prin veacuri ieșea de pe unde fusese astrucată și se înfățișa dinaintea Judecătorului și a Maicii Sale, care se ruga pentru iertarea fiecăruia. Dar judecata era neînduplecată și unii treceau de-a dreapta, în cetele

dreptilor, iar ceilalți erau înhățați de diavoli. Unul dintre păcătoși ar merita să poarte chipul cuviosului Onisim. Sau mai bine un diavol să-i semene... Acesta fu gândul care-l făcu să zâmbească. Își aminti de dansul morților de la Hrastovlje. Poate că și meșterul Janez va fi dat chipul unor oameni vii celor prinși în înfricoșatul joc. Dar închipuirea aceea nemaipomenită îți încrâncena pielea. Și judecata de apoi pe care o va zugrăvi el va fi nemaivăzută, dar nu va trebui să înspăimânte, ci mai curând să-i facă pe oameni să cugete la ceea ce sunt și la ceea ce vor deveni. Poate chiar să găsească loc și pentru un surâs. Măcar o undă de speranță să le rămână, fie și în clipa celui de pe urmă județ. Ar fi, această speranță, darul pe care el l-ar face oamenilor. Găsi în acest joc al închipuirii o voluptate pe care n-o mai cunoscuse și i se abandona ceasuri în șir, fără să se mai miște. Pierdu noțiunea timpului și, când un străjer îi aduse un nou ulcior cu lapte și o pâine proaspătă, tresări ca revenit de pe alt tărâm.

– Ți le trimite rusul, de la sora domniei tale. A spus că în curând ai să ieși de aici.

– Bine, răspunse el fără bucurie sau nerăbdare.

Știa și el că va scăpa, de când își văzuse viitoarea lucrare nu mai avea nici o îndoială asupra acestui lucru. O asemenea închipuire era prea minunată ca să rămână neînfăptuită. Aproape regretă că străjerul îl smulsese dintr-ale lui pentru a-i aduce mâncarea căreia nu-i mai simțea lipsa și pentru a-i da o veste pe care el o cunoștea. Era liniștit și sigur pe sine și se întinse la loc, cu mâinile împreunate sub ceafă, nerăbdător să regăsească iar ceea ce va fi.

Îl scoaseră de acolo a treia zi. Îi crescuse barba, era nepieptănat și murdar, iar veșmintele atârnav pe el boțite. Vodă se afla singur și îl privi cu milă.

– Unde ți-e trufia? întrebă încet, după ieșirea străjerilor.

Toma înălța degetul și arătă cu el înspre inimă. „Aici”, voia să spună, dar nu rosti nici un cuvânt.

– Îmi închipuiam, răspunse domnul cu un zâmbet trist. La drept vorbind, mi-ar fi părut rău să ți-o frâng. N-ai mai fi fost tu însuși, ai fi devenit un meșteșugar oarecare. O pedeapsă prea crudă... Dar

oricum, ai avut prilejul să vezi cam ce s-ar putea întâmpla *dacă...* Înțelegi? Și ce s-ar mai putea întâmpla *dacă...* Ai avut noroc cu mitropolitul, că ți-a luat partea. Și cu ceilalți. Ai prieteni mulți. Dar să știi că ai și dușmani. Unul dintre ei e călugărul acela nespălat și cu ochi galbeni, Onisim...

– Îl știu, Măria Ta.

– El ne-a spus unde l-ai ascuns pe meșterul sas.

Toma se cutremură.

– Și femeia, Măria Ta?

Pe chipul împăcat al domnului trecu o umbră.

– Drept cine mă iei, meștere? Eu nu mă răfuiesc cu muierile.

Urmară clipe lungi de tăcere. Toma își simțea bătaie repezi și puternice ale inimii. Îl cuprinse deodată un dor sfâșietor de Olena, pe care îl înăbuși însă cealaltă întrebare, izbucnită ca o flacăra. Trase aer adânc în piept și îndrăzni cu glas abia auzit:

– Dar meșterul Johan mai trăiește Măria Ta?

Voievodul se ridică încet din jilț și se duse cu pas rar până în fața ferestrei. O deschise și în încăpere izbucni o pală de vânt primăvărat, cu mireasmă de pământ reavăn și de lăstăriș. Toma se legănă amețit, izbit în piept de un pumn nevăzut. De unde stătea nu vedea decât cerul înalt, scăldat în lumina curată. Îi lăcrimară ochii. Vodă rămase cu privirile ațintite înspre codrii învăluiți în pâcla albăstruie a depărtării.

– Meșterului tău, vorbi el într-un târziu fără să se întoarcă, i-am dat cal și oșteni care să-l treacă hotarul. L-am osândit să facă în așa fel, încât să nu mai aud de dânsul.

Toma zâmbi nevăzut.

– Îți mulțumesc, Măria Ta.

– Poți s-o și faci, pentru că neghiobul mi-a pricinuit o pagubă de o mie cinci sute de zloți. Dar nu te bucura: banii am de gând să-i iau înapoi.

– Cum, Doamne, de la un biet meșter?!

– Lasă, nu mi-l căina că știu eu cum. Bietul meșter – mai bine i-ar zice cârpati, nu meșter – e bistrițean și Bistrița mult nu va mai

rezista. Când vor ridica steagul alb, vor avea să se teamă de mânia mea, pentru că nimeni nu și-a îngăduit să mă înfrunte cum au făcut-o ei. Ca să scape cu fața curată vor trebui să-mi îndeplinească niște condiții și printre acestea am să cer pârgarilor să-mi plătească paguba pe care mi-a făcut-o podoaba lor de meșter.

– E mare osânda, Doamne.

– Mare? Dar nici măcar nu e o osândă. Ai vrut să-l iert și l-am iertat, nu-i fac și nici nu-i cer lui nimic. Cer cetății în care trăiește. Îl privește cum are să se descurce cu pârgarii lui...

Toma își dădu seama că nu mai avea rost să stăruie. Se înclină, deși domnul stătea tot cu spatele la încăperea și nu-l putea vedea.

– Îngăduie-mi, Măria Ta, să mă primenesc ca să mă simt iar om și să mă întorc la rostul meu.

– Să te primenești îți îngădui, dar să te întorci la rostul tău nu.

Se răsuci brusc. Toma rămase sub ochii lui crispat, fulgerat de o presimțire.

– Îți poruncesc să te pregătești de drum cu cele mai strălucite veșminte pe care le ai. Dacă n-ai, ceri bani, oricâți îți trebuie. Ai să pleci cu logofătul Toader, cu boierii pe care-i voi alege și cu o mie de oșteni, s-o aduceți pe doamna Elena de la Sibiu.

Toma își puse palma pe piept și aplecă fruntea.

– E o cinste pe care n-o merit, Doamne. Eu nu sunt decât un biet meșter care trebuie uitat între uneltele sale.

– Cunosoc povestea asta, nu te mai osteni... Am nevoie de tine pentru că boierii sunt cam urși. Tu știi să vorbești în limbi, ai văzut și cunoști multe, ai însuși limbă ascuțită și femeilor asta le place. Pe drum ai să-i înfățișezi țara, ai să-i vorbești și despre mine, vezi ce-i spui, și ai grijă să n-o sperii cu primejdiile care ne pândesc ba dintr-o parte, ba din alta. Ești frumos, știi să te porți, stăpânești arta de a fi curtenitor, la nevoie chiar viclean ori lingușitor, asta e. Te cunosoc bine și nu mă pot lipsi de ajutorul tău.

– Și lucrarea, Măria Ta?

– Înainte de a pleca, îi spui meșterului Cântic tot ce are de făcut. Aud despre dânsul numai lucruri de laudă. După ce te întorci,

vei isprăvi ce va mai fi rămas, iar dânsul va zidi din nou biserica sasului. Mai ai vreo nelămurire?

– Nu, Măria Ta.

– În schimb am eu.

Se duse la un sipet mic de argint și scoase din el modelul paftalei de ceară pe care Toma o lucrase la Humor. Era spartă în trei. Vodă o puse pe masă și împreună spărturile.

– Poți să-mi spui ce e cu asta?

Toma se apropie surprins. Uitase cu totul de mica zeiță, dar acum începu să bănuiască ce se întâmplase.

– E modelul unei paftale de argint pe care voiam s-o dăruiesc domniței Anca. A murit însă tătuca atunci și am uitat de ea. Cine a adus-o Măriei Tale?

– Călugarul acela cu ochi de țap. Zicea că ai legături cu Satana și că aveai de gând să-i duci în ispită cu asta pe monahi, să le tulburi rugile cu gânduri desfrânate.

– Și Măria Ta ce crezi?

Vodă contemplă gânditor modelul.

– Știu eu? O vom încerca. Fă-o din nou, toarn-o în argint și dă-mi-o s-o dăruiesc doamnei. Asemenea lucrare n-am văzut la meșterii noștri... N-ai de gând să te însori? Întrebă pe neașteptate.

– Nu, Măria Ta.

– Zicea că oamenii vorbesc prin sat... Se pare că înnoptezi la femeia aceea.

– Oamenii de aceea-s oameni ca să vorbească, Doamne. Iar eu n-am de dat socoteală nimănui unde înnoptez.

Vodă râse scurt.

– Despre treaba asta cu înnoptatul mai știi și eu câte ceva și de aceea te las în voie. Dar mai spunea cuviosul acela că ai avea o piatră prevestitoare pe care ai fi cules-o dintr-un loc blestemat.

Toma oftă.

– Am, Măria Ta. Iat-o.

O ridică între degete. Voievodul se apropie și o privi pe toate fețele însă fără s-o atingă.

– Și chiar prevestește?
– Nici eu nu sunt încă pe deplin lămurit ce se întâmplă. Dar se pare că da.

– Și acum de pildă ce spune?
– Acum e limpede și curată ca lacrima, Doamne, și asta e bine.
– Limpezimea asta se răsfânge și asupra venirii doamnei?
– Asupra a tot ce se va petrece pentru o bucată de timp de acum încolo.

– Atunci e bine, zâmbi Vodă. Am să te întreb mai des de acum ce spune piatra.

Cum venise foarte aproape de Toma pentru a vedea chihlimbarul, își înalță deodată nasul adulmecând.

– Tu miroși așa de urât?
– Din mila Măriei Tale.
– Te sumețești iar, ai și redevenit cel de mai înainte. Ți-a mai rămas de la cel osândit doar duhoarea. Du-te, spal-o, că nu te mai rabd!

La ușă însă îl opri di nou, după obiceiul său.

– Ascultă! Cuviosul ăla, Onisim... aș putea să vorbesc cu Grigore... se va putea afla vreun mijloc să scăpăm de el dacă vrei...

Toma zâmbi la amintirea unui gând pe care numai el îl știa:

– Nu vreau, Doamne. Lasă-l în sama judecății de apoi.

VIII

Fusese un an împovărat de sărbători și de rod. Primăvara avusese o strălucire deosebită, cu ploi care binecuvântaseră pământul la vreme și cu soare lipsit de înverșunare, care grăbise izbucnirea vieții. Sămănăturile crescuseră dese, ierburile sălbatice se înălțaseră pretutindeni cu un fel de destrăbălare a bucuriei de a fi, frunzișurile răsfârnseseră o lumină proaspătă și dulce. Vodă își simțise sufletul deschis și îngăduitor. Fusese o stare ce semănase cu fericirea, al cărei gust nu-l mai simțise de mult, de pe când era negustor și negoțul îi mergea plin, și petrecea cinstit și fără griji cu tovarășii de drum ori de negustorie, bucurându-se de dulceața vinului și a femeilor iubețe de care nu duceau lipsă marile hanuri ce-l cunoșteau toate, din Ismail până-m Cracovia. Se întorcea apoi la casa lui, unde o găsea pe Maria uscată de așteptare, pe care o împodobea cu diademe de argint bătute în topaze, cu cercei și salbe de mărgăritare și o cuprindea cu brațele, înflorindu-i din nou fericirea în ochi, pe buze și în freamătul nestăpânit al trupului. Începuse acum să-și amintească de acea față a bucuriei și împăcării, pe care n-o pot aduce decât pacea și belșugul. Tâlharii, siluitorii, câteva iscoade tătărești care fuseseră prinse în primăvara aceea avuseseră noroc, căci îngăduința lui Vodă îi iertase de cazne: muriseră repede și fără încrâncenare, iar după ei rămăsese urma pe care o lasă peștii în strălimpezimile verzi ale apelor. Când venise vestea supunerii în sfârșit a Bistriței, iar Mihu și ceilalți prinși se întorseseră spășiți acasă, Vodă îi iertă și pe dânșii pentru rușinea pe care i-o făcuseră și pe Mihu îl așezase chiar portar al Sucevei. Această înălțare a fostul pârcălab care pierduse o bătălie îi mirase pe mulți și îl uimise și pe Toma când se întorsese de la Sibiu

și-l văzuse pe noul portar ieșindu-le în cale cu tava de argint aurit, pe care-i înfățișa doamnei Elena pâinea și sarea. Lui Vodă însuși avea să-i pară rău mai târziu de asemenea nemaipomenită generozitate, dar atunci când îl înălțase pe fostul pârăcălab avusese sufletul primitor și în el încăpuse și slăbiciunea de a se bizui pe credința celor cărora le faci bine. Semnele bune ale anului și înflorirea sufletelor fuseseră sporite și de frumusețea noii doamne. În fața ei tăcuse și murmurul celor ce-l învinuiseră pe voievod pentru prea grăbita sa despărțire de văduvie. Nunta o slujiseră mitropolitul și episcopii la biserica Mirăuților, în ziua Sfinților Împărați Constantin și Elena. Alaiul trecuse valea peste podul din piei de bivol, în văzul miilor de oameni îmbrăcați în veșminte albe, cusute cu arnici și fir. Un uriaș oftat de uluire și de încântare plutise peste toată această omenire când dăduse cu ochii de femeia străină și încă tânără care se ținea dreaptă în straietele purpurii de granat venețian, țesute din bumbac și fir de aur. Chipul ei fusese senin, iar ochii albaștri priveau deschis, cu o copilăroasă curiozitate, mulțimea aceea strălucitoare și tot ce se petrecea în jurul ei. Aceasta, așadar, e noua doamnă a țării, își spusese toți, a venit tocmai din țara sârbilor, dar asta n-are însemnătate, pentru că sârbii au faimă de viteji și sunt de o lege cu noi, iar dânsa e neînchipuit de frumoasă și se arată blândă și cu dragoste de noi și de locurile noastre, fie-i venirea într-un ceas bun și să se bucure ani mulți laolaltă cu noi de pacea și belșugul cu care ne-a miluit Măria Sa.

Toma, care din dorința doamnei își păstrase și în alai locul de-a dreapta marelui logofăt, călărise semet, fără a încerca să-și ascundă mândria, ca și când le-ar fi spus tuturor: eu am adus-o, mie să-mi mulțumiți de această nouă zestre a țării, datorită mie a străbătut teafără și apărată atâta cale ca să vă puteți bucura acum cu toții de vederea unei asemenea nemaipomenite frumuseți. Se înălțase albastru fumul înmiresmat din zecile de cădelnițe cu lanțuri zornăitoare de argint, străluciseră mătășurile prapurilor și veșmintelor, brocarturile și pintenii, cioltarele stropite cu perle, de sub șei, trâmbițele subțiri și flamurile corpurilor de oaste, țintele de pe chimirele late și altițele de pe ii, odăjdiile grele și coifurile cu vizierele ridicate, iar mireasma de

sălcii și frunze noi de mesteacăn se învăluiseră cu miresele tămâii și busuiocului, ale moscului și ambrei jupâneselor, cu mirosul aspru al cailor și al cizmelor de iuft purtate de oșteni. Cântările de laudă ale vlădicilor cărora le ținuseră isonul gros zecile de diaconi și crâsnici plutiseră sub dangătele neconținute ale clopotelor tuturor bisericilor peste care chema, mai tare decât toate, Buga, clopotul cel mare al cetății de scaun. Înainte de a se așeza cu toții la mesele ospățului de nuntă, care umpleau sălile și curtea din mijloc ale cetății, noua doamnă își scosese în văzul tuturor unul dintre inelele care-i împodobeau mâna și i-l întinsese lui Toma. „Îți mulțumim, magistre, spusese, pentru că ai fost primul care ne-ai spulberat spaimele noului nostru drum și pentru că în cuvintele domniei tale am tălmăcit întâia dată glasul voievodului și stăpânului nostru.” O piatră senină de topaz într-o montură de aur filigranat, în a cărei lucrătură Toma recunoscuse meșteșugul aurarilor dalmatini. Pusese un genunchi pe lespezi și, cu fruntea aplecată, sărutase mâna mică. Buzele lui, deși abia o atinseseră, se înfioraseră la atingerea pielii catifelate și calde care emana un parfum suav de viverra. „Doamnă, îmi prea răsfеți supușii”, răsese atunci voievodul și Toma se ridicase readus la realitate din scurta clipă de amețelă. De atunci însă, purta mereu în suflet acel răs al domnului, pentru că fusese senin și deschis, cum niciodată nu-l auzise și pentru că înțelesese exact tandrețea ascunsă cu care voise de fapt să spună: lasă-l, Doamnă, că dacă-i dai nas, îți intră sub piele de nu mai poți trăi fără el... A doua zi, tot pe el îl chemase doamna s-o însoțească pe zidurile cetății spre a vedea priveliștea. Într-acolo ce-i, dar într-acolo, dar acolo? Încolo, spre răsărit, se pierdeau într-o pâclă alburie întinderile fără de capăt ale împărăției muscălești, iar mai la miazăzi de ele, ținuturile tătarilor care viețuiau în hoarde, mâncau carnea crudă și trăiau de pe urma prăzilor, lăsând cenușă pe unde treceau, luând robi și spintecând pruncii în pântecelul maicilor lor. Dincolo de acest blestem al pământului, numai Dumnezeu știa bine ce mai putea fi. Poate împărăția chitailor cea înconjurată de ziduri pe muchia cărora puteau umbla două cară alături. Se zicea că înăuntrul ei văzduhul avea o mireasmă de tămâie și unduia lin de glasurile unor clopote

ciudate legănate de vânt. Era ca o vrajă dulce care-i sleia de vlagă și-i îmbolnăvea de un alean fără leac până și pe oștenii cei mai bătrâni, hârșiți în zeci de războaie. Mai încolo de această împărăție, cine știe unde, va fi fost pustia sau marea cea mare, oricum unul din capetele lumii. Și cum – întrebase doamna – țara noastră se afla atât de aproape de marginile acestui hău? Toma surâse la auzul cuvântului „noastră”, căci doamna îl rostise cu o scurtă înfiorare ce dovedea că îngrijorarea din care i se născuse întrebarea era într-adevăr pentru „țara noastră”, adică și a ei. Da, țara noastră se afla tocmai în acest loc de cumpănă și toate câte le azvârlea acest hău spre soare-apunele lumii se izbeau întâi de pieptul ei, dar nici unul din împărații și craii apusului nu-și bătea capul cu soarta ei și nici nu le trecea prin minte de câte ori scăpaseră de la dezastru numai grație acestei țări a noastre. Zadarnică fusese strădania lui Ștefan Voievod cel Bătrân, părintele Măriei Sale, de a-i face să-și vadă propriile interese, după cum zadarnice erau și eforturile Măriei Sale însuși. „Voievodul și domnul meu e singur?” întrebase iar doamna. Da, în vorbe mulți se găseau alături de Măria Sa, dar în fapt era singur. Doamna rămăsese o vreme gânditoare, cu mâinile cumiți sprijinite de muchia rece a meterezului. Vântul, mai puternic acolo sus și cu mireasmă de depărtări, îi flutura șuvițele de culoarea aramei care îi ieșeau de sub barișul subțire de buhur alb țarigrădean, adus în dar de Serchiz, negustorul armean. „Dar spre miazănoapte ce e?” întrebase ea într-un târziu. Spre miazănoapte se aflau polonii, neam de oameni viteji și pricepuți în războaie, dar care iubea vorba lungă și avea o mândrie care de multe ori se prefăcea în țâfnoasă trufie. Erau oare și aceștia primejdioși? „Nu mai mult decât noi, Doamnă”, spusese, și doamna își întorsese chipul mirat spre el. Toma se gândise că ar fi trebuit să-i explice că se gândise la Pocuția, dar cum ea nu mai întrebase nimic, păstrându-și nedumerirea doar în ochi, socotise mai înțelept să tacă. Vodă îi poruncise să n-o sperie. De aceea îi lămurise fără ca ea să-i mai fi cerut, că la apus se afla Țara Ardealului, unde Măria Sa stăpânea cinci cetăți, era temut și cuvântul său era lege, iar spre miazăzi se afla Țara Românească, unde domnea ginerele Măriei Sale. „Era frumoasă acea doamnă a Țării

Românești?” întrebuse ea pe neașteptate. „Este frumoasă, Doamnă”, răspunsese Toma și aproape fără voie apăsase pe cuvântul este, dar ea se prefăcuse a nu băga de seamă și trecuse peste aceasta, ca și când doamna Anca n-ar fi interesat-i cine știe cât. Dar dincolo de Țara Românească? Dincolo erau turcii. Cuvântul răsunase înăbușit, strivit de ura mocnită cu care se rostise. Ea înțeleșese că de acolo pândea primejdia cea mai cumplită și o umbră îi alunecase peste ochii senini. Cine erau mai răi, turcii sau tătarii? Răi erau și unii și alții. Doar că tătarii năvăleau în hoarde, pe când turcii erau oșteni adevărați, care cunoșteau meșteșugul războaielor. Tătarii erau sălbatici, supuși legilor pustiei și neașezării, iar turcii aveau învățătura lor veche, nu lipsită de înțelepciune, prețuiau meșteșugurile iscusite și cărțile. „Are aceasta vreo însemnătate pentru noi?” Toma zâmbise la auzul cuvântului *noi*, care sunase ca o dezmierdare. Nu, nu avea nici o însemnătate dacă sabia care te răpunea era mânăuită de un braț murdar și gol, ori de o mână înmănușată. Important era ca nici unii, nici alții să nu aibă motiv să ne încalce hotarele, iar dacă totuși ar găsi un asemenea motiv, ceea ce la urma urmelor nu era pentru ei prea greu, cum s-a mai văzut de altfel, măcar să nu ne poată răpune. Dar, grație Măriei Sale, țara era tare și îmbelșugată, nu trebuia să se teamă de înfrângeri... Doamna rămăsese după aceea iar tăcută, ca și cum ar fi vrut să pătrundă cu ochii dincolo de ceața tremurătoare din fundul zărilor. Se desprinsese abia într-un târziu, cu un fel de părere de rău. „Îți mulțumesc, magistru, pentru lămuririle pe care mi le-ai dat. Vorbești frumos și îmi place să te ascult. Am să te mai invit când îți vor îngădui multele griji ale meșteșugului...” „Pentru dorințele voastre, Doamnă, voi avea întotdeauna timp.” Nu fusese doar formula de politețe a unui curtean, căci cuvintele se născuseră cu sinceritate, dintr-o reală plăcere de a se afla în preajma ei, de a o privi, de a-i asculta glasul cu inflexiuni calde, uneori de o neașteptată tandrețe, din care el încercase să-i ghicească modul de a gândi și adevărata față a cuvintelor. În ziua următoare însă, se întorsese la zidirea lui și treptat uitase de acea căldură care îi învăluisese sufletul. Nu mai avusese prilejul s-o vadă decât rar, și atunci înconjurată de jupăne și curteni.

Târnosirea Humorului fusese o altă sărbătoare a acelei veri care pâruse ea însăși o sărbătoare. Se săvârșise de ziua hramului, în 15 ale lunii lui august, de față fiind boierii sfatului în frunte cu marele logofăt Toader Bubuiog și soția sa, Anastasia. Zidirea cu tencuiala ei care imita cărămida, cu rosturile sgrafitate, cu acoperișul alb de draniță nouă, era, sub soarele glorios, o corabie ușoară pe o mare verde. Veniseră oameni de departe, până dinspre Putna, Sadova și Sulița și toată mulțimea aceea de pământeni înveșmântați cu o măreață și simplă strălucire, părea o adunare de voievozi și domnițe în mijlocul cărora Toma se simțise deodată stingher și apăsător de o neînțeleasă tristețe. Se bucurau toți, își spusese, și era bine că se bucurau, doar asta voise și el, să lase oamenilor o bucurie, dar prea puțini bănuiau că lucrul lui se afla abia acum dinaintea încercării celei mari. Parcă începea să-l încovoie un început de oboseală. Atât de curând? se întrebase. Atât de curând pentru că această nefirească oboseală era rodul gândurilor și nu al trudei. „Un meșter în țara asta e sortit să se întrebe mereu ce va fi mâine”, își spusese, în timp ce mitropolitul Grigore se oprise măreț în ușile împărătești, înălțând asupra mulțimii îngenuncheate potirul de aur. Mirosise înăuntru a lemn nou, a vopsele proaspete, a tencuială abia zvântată, a busuioc și tămâie și Toma simțise deodată nevoia de aer ca pe o sete. Se trăsese încet, știind bine că oamenii vor socoti ieșirea lui o necuviință, și pe urmă, afară, își făcuse loc prin mulțime până apucase singur pe o cărare ce suia către păduri, printre livezi. Ar fi vrut să stea într-un loc răcoros, singur și neștiut de nimeni, cu palmele sub ceafă, fără nici un gând și cu ochii la cerul adânc. Simțise însă pași ușori care grăbeau pe urmele lui și se opri într-o așteptare resemnată. Știuse că era ea și bănuise că va fi aflat de undeva că se hotărâse să plece în zori. Nu se mai văzuseră de câteva săptămâni, de când un oștean îi adusesese vestea că omul ei apucase să se țină cu o săsoaică din Bistrița și-i trimitea vorbă că nu se mai întorcea acasă. Dar Toma o dezamăgise pentru că nu voise să ia locul gospodarului răzlețit. Și acum venea ea după el, călcându-și în picioare mândria. O privise cum se apropia și se gândise cu tristețe că îi era nespuse de frumoasă și de dragă. „E adevărat că mâine te

întorci în cetatea de scaun?” Era adevărat, simțea nevoia să stea în atelierul său, să gândească la amănuntele viitoarei zugrăveli. „De ce nu te poți gândi și aici?” Nu se putea. Atelierul însemna fugă de lume, singurătate și ascetism, iar el așa ceva căuta în acele clipe. Adevărul fusese că acea plecare ar mai fi putut suferi amânare, dar un îndemn lăuntric, pe care nici el nu-l înțelesese deplin, îl făcuse să se tragă către casă, să mai caute răgazul de a citi în cărți, să mai zugrăvească vreo icoană. Erau lucruri pe care ea nu le putea înțelege de vreme ce nici lui nu i se limpeziseră. „De ce, de ce să mă lași, de ce?” întrebuse, într-o revărsare a deznădejzii, strângându-i în pumni pieptul cămășii. Stăruința ei îl înspăimântase și dacă până atunci șovăie încă, din clipa aceea se hotărâse definitiv s-o lase undeva în urmă, pe unul din multele lui drumuri. Se simțea ca și când ar fi trebuit să ucidă o făptură care nu-i adusese decât bucurie. „Trebuie să plec, spusese, pentru că meșterii n-au darul statorniciei. Sunt un meșter cinstit și nu vreau să te amăgesc. Eu sunt sortit să umblu mereu, să caut, să zidesc, să zugrăvesc. Nu fac o taină din bucuria pe care o aflu întotdeauna în frumusețea femeilor. O asemenea bucurie mi-ai dăruit tu și de aceea am să te caut oricând drumul mă va purta pe aici. Dar să rămân nu pot și tu vei înțelege că asta ar însemna să mă ucizi pe-ncetul, cum ai împiedica un cocor să-și urmeze zborul peste lume...” Cum, avea îndrăzneala să i le spună ei toate astea, de la obraz, fără nici o cuviință?! „Dragostea, îi răspunsese el cu un surâs îndepărtat, își are legile ei mai tari decât noi și nu întotdeauna face casă bună cu cuviința.” În ochii ei izbucniseră lacrimile, îl numise mișel și nemernic și-l bătuse cu amândoi pumnii în piept. În Toma răbufnise în clipa aceea dorința amestecată cu mânie, o cuprinsese îndârjit și se iubiseră cu un fel de deznădejde sub soarele verii, tăvălind ierburile bogate și înalte din care țâșneau lăcuste cât degetul, cu trupuri verzi și ochi bulbucați. A doua zi plecase într-adevăr, împreună cu Marcu și Cântic. În tăcerea de sticlă a zorilor, potcoavelor cailor lor răsunaseră pe drumul pietros cu o singuratică măreție. Poienele de prin codrii obcinelor înălțaseră în anul acela miresme nemaipomenite. Ierburile sălbatice erau răskoapte în amurgul verii. Crescuseră înalte, musteau de seve, dar dobândiseră

și o anume asprime sfruntată, foșnind lemnos când se aplecau sub trecerea grea a vreunui urs sau bour. Semințele lor se scuturau, se împrăștiau, se azvârleau, se rostogoleau ori pluteau pretutindeni cu o risipă înspăimântătoare, care putea umple cu ierburi noi și biruitoare totul, drumuri, pietre, acoperișuri, dacă această izbândă a vieții nu s-ar fi vădit și-n semănături, frunzișuri, crânguri și lunci deopotrivă. Fusesse o adevărată destrăbălare care se revărsase nestăvilită și Toma o contemplase gânditor în clipe de răgaz și se întreba și acum dacă nu fusesse un semn. Carăle umpluseră toate drumurile țării scârțâind din greu sub povara grânelor cu bob arămiu și sunet sticlos. Cirezi întinse înălțaseră colbul prin șesuri și herghelii fără astâmpăr – coame în vânt, crupe lucioase, încordate, zburdaseră prin preluci tainice, ferite de ochii iscoadelor. Laptele țâșnea ca o spumă din ugerile grele în șiștarele de brad și cașurile dospeau cât roata carului. În păduri, în locuri îngrădite cu trunchiuri groase care le fereau de urși, zumzăiau la urdinișurile stupilor roiurile prisăcilor. Mierea limpede și înmiresmată se scursesese încet în bărbânțe, luând calea cămărilor ori a negoțului, și, pentru că fusesse din cale afară de multă, umpluse și buți care, închise și lipite cu ceară, așteptau ascunse în bălți spre a fi aflate la vreme de restriște. Negustorii mișunau pe toate șleurile care împânzeau țara din Oblucița la Hotin și de la Oituz până-n Soroca. Drumurile fuseseră umplute în locurile rele cu pietriș și se aflau vegheate de străji tari, călări pe cai vânoși și iuți despre care turcii scosese zicala că nimic nu e mai de laudă decât un tânăr din Persia și un cal de la Moldova. Pe aceste drumuri fără primejdie, presărate cu hamuri întotdeauna gata de oaspeți, umblau vinurile dulci de Malvazia și anghinarele din Stambul, rodiile și smochinele, mătăsurile de la India, postavurile scumpe și argintăriile apusului. Nisetri și moruni de câte zece-cincisprezece brațe urcau dinspre cetatea Chilei unde fuseseră prinși cu gardurile, iar din munte erau aduși în hârzoburi de brad păstrăvii de argint viu. După ce se supuseseră, bistrițenii trimiseseră tot timpul anului daruri domniei, cireșe timpurii, prune grase, apă de trandafiri, pocale de argint ori colaci și jimble cu coaja rumenă. Roadele aplecaseră crengile pomilor, iar după cules rămăsese prin

iarba livezilor un covor de poame care putrezeau încet, ademenind cu miresmele lor lăncede viespii. La hanuri lăutarii nu se mai odihniseră decât pe apucate, în timp ce, în pivnițe afunde, mustul prindea să fiarbă în buți. De sfântul Dumitru, turmele porniseră să se lase dinspre stânele de sus și tot în acea zi se târnosise în cetatea de scaun biserica pe care Cântic o ridicase după neizbânda sasului. Zidirea cea nouă nu mai avea nimic din îndrăzneala de gând a meșterului străin, dar purta în toată alcătuirea ei – în zidurile neobișnuit de groase, în arcul larg care o împărțea în două, în înălțimea și penumbra tainică a interiorului – o măreție masivă și posomorâtă, care te ducea cu gândul la bisericile din depărtările adânci ale răsăritului.

Odată cu întâile brume, Vodă pătrunsese cu trei mii de călăreți în Pocuția și în câteva zile o supusese. Luați pe neașteptate, leșii nu avuseseră timp să se împotrivească și voievodul se întorsese împăcat și mândru, lăsând în cetăți și în târgurile mai însemnate o mie patru sute de moldoveni, spre a veghea rânduiala țării. În drum spre Suceava se oprise la Putna și se închinase la mormântul cu flacăra niciodată stinsă a părintelui său. După anii de belșug, Moldova se afla din nou pe piscul gloriei, ca pe vremea nebiruitului Ștefan Voievod cel Bătrân. Vodă întărise cetățile de pe Nistru, hotarul de miazăzi era apărat, redobândise țara cu trei sute de sate și cizeci de târguri a Pocuției și stăpâna cetățile bogate și tari ale Ardealului. Stătuse mult timp îngenunchiat, cu fruntea rezemată de lepedea rece de marmură, ca și cum ar fi dat samă de împlinirea unui jurământ tainic. Îl adusese la realitate toaca de vecernie. Se ridicase și își făcuse cruce. „Acum să-l văd pe limbutul de Toma, se gândise în clipa aceea, cum se apucă să-mi zugrăvească pe dinafară toate bisericile țării...”

Despre toate acestea însă, Toma nu mai avusese știre. Zilele și le ducea tăcut. Seara mânca doar câte o bucată de pâine muiată în untdelemn cu sare și citea *Tâlcuirea cărții lui Iov*. Ziua cutreiera cu Marcu vâile și codrii. Adunau buruieni, pietre și frunze, de multe ori fără să știe la ce-i putea folosi, doar pentru că i se păreau mai deosebite ori de-a dreptul frumoase. Din loc în loc se oprea ațintind câte un șir de furnici al căror capăt se pierdea în desișul ierburilor spre ținte

tainice. Chemările triste ale găștelor sălbatice îl făceau să ridice capul și atunci rămânea astfel, urmărindu-le până piereau în depărtările din-spre miazăzi. În zilele acelea zugrăvisse un șir de icoane mici care o înfățișau toate pe Maica Domnului cu pruncul la sân. Dar chipul Mariei era însuși chipul maicii sale. Îndârjirea aceea resemnată și tristă cu care relua mereu, cu fiecare nouă scândură de paltin, același și același motiv, semăna cu o obsesie și traducea de fapt împotrivirea sa în fața uitării. De când se trăsesese acolo i se strecurase în suflet un dor din ce în ce mai apăsător de mama care nu mai era, iar gândul acela îndepărtat că el nu fusese lângă era când se stinsese muncită de boală, începuse iar să-l roadă dureros. Cu fiecare nouă icoană se apropia tot mai mult de ea, iar chipul zugrăvit dovedea o tristețe tot mai omenească, o durere blândă ca o chemare de corn peste păduri. În ultimele icoane reușise să dăruiască ochilor ce priveau copilul un alean suav și o expresie totuși lucidă ce trădau conștiința mamei asupra viitorului tragic al pruncului pe care, pentru puțin timp, mai avea încă puterea să-l ocrotească. „Ce faci cu atâtea icoane de același fel?” întrebuse Marcu. „Unele le păstrez, altele le dăruiesc, multe am să vând.” Ucenicul se mirase fără să mai întrebe însă nimic. Simțise din stăruința meșterului asupra unui singur chip că Toma urma o dorință veche ce aducea a dor sau poate a poruncă a sufletului și își închipuise că le va păstra toate pentru sine spre a-și stâmpăra acea sete lăuntrică. Dar meșterul voia să le vândă și i-o spusese aceasta firesc și sec, ca o socoteală negustorească. Pe Marcu îl încercase o revoltă obscură, ca și când l-ar fi jignit, căci începuse să iubească acele chipuri și dacă ar fi fost după el le-ar fi păstrat pe toate, umplând cu ele pereții, dar meșterul, cu darul acela ciudat de a-i ghici gândurile, îi sesizase mahnirea. Da, va vinde o parte din ele – îl lămurise – pentru că și ei trebuiau să trăiască, nu puteau viețui mereu din mila mănăstirilor ori așteptând dărnicia vistieriei domnești. Un meșter nu se cuvenea să ceară, el se cădea să trăiască din rodul trudei sale. Numai neghiobii își închipuiau că meșterii viețuiau din mila Domnului, ca păsările cerului și crinii câmpului, dar cu tot harul cu care fuseseră dăruieți, își aveau nevoile lor cu nimic mai îngăduitoare decât ale celorlalți oameni. Harul nu

ținea nici de cald și nici nu se putea mânca, iar pe icoane, mai ales dacă erau lucrate cu dragoste, cu durere și stăpânire a meșteșugului ca acelea, se putea lua preț bun în zi de târg când ulițele mișunau de lume venită din cele patru vânturi anume ca să-și golească pungile. „Va trebui să te învăț să fii și negustor, adăugase el văzând că Marcu nu părea convins. Are să-ți prindă bine când ai să trăiești pe picioarele tale. Un meșter care-și cunoaște prețul n-are voie să trăiască din ce cade de la mesele altora și trebuie oricând să-și poată câștiga pâinea din truda sa cinstită și singuratică. Noi nu suntem nici nebuni, nici milogi...” Se înfierbântase atunci, dar rămăsese mulțumit simțind că ucenicul căzuse pe gânduri. Acea scurtă și trecătoare izbucnire fusese de altfel singura învolburare care-i tulburase retragerea în singurătate. Zilele i se scurseseră cu o odihnitoare monotonie. În afară de amintirea de o dulce tristețe a mamei sale, uitase iar de toate cele ale lumii. Nu avusese nici un alt dor și nici o nevoie, viețuise simplu într-un timp pașnic și generos pe care nu-l măsurau decât soarele și rotirea stelelor. Se îndepărtase până și de casa părintească și gândul de a se așeza pentru totdeauna aici îl făcu să se simtă străin. Gospodarii casei deveniseră cu încetul Cântic și Mușa și găsea că era bine așa, se bucura chiar de rosturile pe care și le dobândiseră, dar această bucurie nu-l putea împiedica să audă, cu o înfiorare pe care nu și-o putea înăbuși, chemarea drumului. Ale lui rămâneau drumurile...

Fuseseră zilele în care se simțise mai mult ca niciodată drept și fără prihană, având conștiința limpede că acea lină așteptare era răstimpul împlinirii de pe urmă, cea hotărâtoare, a lucrării care crescuse în el. Iarna cu nămeți și colinde o petrecuseră toți împreună. Se simțise în largul lui pentru că nu se aflase nici un Onisim care să-i adulmece urmele. Cântic își vedea de ale lui fără a încerca să i se vâre în suflet. În iarna aceea, după sărbători, îi cunoscuse pe zugravul Avram, un om tăcut, care-și călcase pe inimă ca să se ia după el și să-l tragă de mânecă: eu sunt Avram, zugravul, și mi-ar fi mare bucurie, meștere Toma, să-mi îngădui să-ți văd atelierul despre care am auzit lucruri minunate. Toma îl cunoștea din vorbele unora, dar mai mult decât ele îi stârniseră curiozitatea câteva icoane de-ale acestui Avram.

Se simțea în ele mâna unuia care stăpânea meșteșugul desenului, iar chipurile zugrăvite de el erau foarte limpezi în ceea ce voiau să spună, durere, bucurie, uimire sau ce va fi fost. Mai erau apoi niște nuanțe de culori, îndeosebi un verde smarald și un roșu ca miezul de fragă despre care i-ar fi plăcut lui Toma să-l ispitească. Zugravul nu era însă ușor de găsit fiind dintre cei ce umblau cu atelierul în desagi, colindând țara pe la mănăstiri și iarmaroace, veșnic neașezat. De ziua sfântului proroc Ioan Botezătorul se afla la iarmarocul de la Hotin, de sfântul Toader la Baia, de sfântul Ilie la Siret, din nou la Baia la Sântămăria Mică și apoi la Bistrița de sfântul Nicolae, fără a pune la socoteală iarmaroacele mai mici ori hramurile bisericilor de care era plin anul.

Se apropiaseră repede și fără a-și spune prea multe vorbe, iar zugravul luase obicei să-l cerceteze mai des și uneori să îi ceară îngăduința de a le ține de urât și seara. Toma bănuia întrînsul un însingurat care, în afară de icoanele pe care le zugrăvea aproape fără oprire, ca o revărsare nestăvilită a puterilor lui, nu cunoștea altă punte să-l lege de oamenii din jur. Simți o tainică solidaritate cu acest om și se bucură căci alături de dânsul serile lor dobândeau ceva sărbătoresc. Zugravul Avram era un bărbat sfios, în jur de vreo patruzeci de ani, și poate de aceea Toma și-l simțea apropiat ca pe un frate și nu ca pe un părinte, cum îi erau meșterul Lorenzo ori egumenul Paisie de la Humor. Avea un chip frumos, ușor măsliniu, cu nas subțire și drept și o barbă scurtă, tăiată rotund. Expresia acestei fețe ar fi fost mai degrabă severă dacă nu i-o îndulceau ochii foarte negri, cu privirea blândă și cercetătoare, ca și când ar fi vrut să pătrundă dincolo de aparența fiecărui lucru. Intra cu pasul său ușor, punea pe masă pâinea și golea nucile pe care le aducea într-un paneraș de scoarță. Toma scotea balerca pe care i-o trimisese Cântic de la Cotnar, unde lucra la tocmirea curților domnești. Mâncau nuci cu pâine și se desfătau gustând vinul care purta în el puterea subtilă de a topi sfielile. Afară viscoala de trosneau codrii și se auzeau urlând haitele, dar zidurile casei și căldura încăperii le dădeau un sentiment de securitate și pace. Mirosea a foc din lemn de brad și a vopsele proaspete. Tăcerile

zugravului Avram se destrămau. Îl știa pe Toma umblat și îi plăcea să întrebe. Cum e marea, meștere, ori cum sunt acolo preoții, ce legi au ei și cum se poartă îmbrăcați, este grâu, dar miere, dar poame? Să fie adevărat că principii acelor locuri țineau pe lângă ei ucigași plătiți și nebuni care făceau măscări în văzul lumii și chiar al preoților? Și că mai marele bisericii papistășești se desfăta la ospete punând să joace în jurul meselor curve despuiate de veșminte, așa cum Irod poftise s-o vadă jucând pe Salomeea? Ce deosebire putea fi atunci între Irod și acel cap al unei biserici a creștinătății? Era adevărat că în cetatea aceea unde ucenicise nu se aflau ulițe ca pretutindeni în lume, ci ape? Nu vor fi rămas oare acele locuri astfel de pe urma potopului? „Mi-a spus un negustor de la Reazan, care a poposit la noi, își amintise el într-o astfel de seară, că bisericile papistășești sunt zugrăvite altfel decât ale noastre. . .” „E drept”, recunoscuse Toma și zugravul îl privise cu o ușoară uimire căci descifrase în răspunsul meșterului o undă de regret. „Zicea negustorul acela, stăruise el ca și când ar fi vrut cu orice preț să se convingă, că lucrările meșterilor care împodobesc bisericile și mănăstirile sunt acolo atât de multe și de felurite încât călugării sunt ispițiți mai curând să privească statuile de marmură și chipurile zugrăvite decât să caute în cărți legea lui Dumnezeu.” Da, era adevărat și acest lucru. Și socotea meșterul Toma că era bună asemenea rânduială? Toma ridicase din umeri. Era vorba de frumusețe, îi explicase el, iar frumusețea avea rostul să-l bucure și să-l înalțe pe om. Însuși Dumnezeu nu era la urma urmelor decât frumusețe și pentru a cunoaște această frumusețe se cuvenea să-l urmezi în duh, nu în literă, pentru că duhul era cel ce dădea viață și te purta înainte. Zugravul Avram se înviorase: „Așa scrie și sfântul apostol Pavel în cea de a doua epistolă către Corinteni, spusese el. *«Cel ce ne-a învrednicit să fim slujitori nu ai literei, ci ai duhului; pentru că litera ucide, dar duhul face viu»*” Să fie oare același lucru cu ceea ce voise să spună meșterul Toma? Da, era același lucru, îi răspunsese Toma cu siguranță, pentru că orice meșter năzuia prin truda sa să dea glas și înfățișare duhului. Se bucurase însă în taină, căci nu cunoștea sau poate uitase textul pe care i-l citase acest zugrav rătăcitor. Se simțise

deodată mult mai sigur pe el auzindu-l. Însemna că învățătura despre meșteșugul său, în care credea și pe care o dobândise cu trudă îndelungă, își afla temeiul chiar în cărțile sfinte. Cu acel text putea face față oricăror întâmpinări ori clevetiri ale răuvoitorilor sau proștilor care l-ar fi acuzat de îndepărtarea de la canoane. Fusesse descoperirea cea mai de seamă pe care o făcuse în iarna aceea și pentru ea – fără să i-o spună – păstrase în suflet zugravului Avram un sentiment delicat de dragoste amestecată cu recunoștință.

Și le amintea toate astea în ultimul sfert de ceas dinaintea bătăliei. Și oamenii care se aflau în pragul morții, se zicea că își vedeau astfel în câteva clipe întreaga viață, până la cele mai mici amănunte pe care le credeau de mult uitate. Se întrebă dacă nu cumva s-or fi aflând și ei în pragul morții. Era o vreme ciudat de rece și de întunecată pentru sfârșitul lui august. Din când în când începea să plouă mărunț, a toamnă, și răbufnea câte un vârtej de vânt care zburătăcea fulgi răzleți și apoși. Verdele brazilor bătea în negru. Prin vârfulurile lor se scâmoșau nori joși și pe fundul văilor se târau cețuri. Cu o seară înainte cerul fusese mai curat, dar, printre zdrențe de nori pe care-i alunga vântul, se arătase semnul acela grozav. Caii nechezaseră zbuclumându-se în întuneric și toată oastea înspăimântată se azvârlise cu fața la pământ. Steaua era de un roșu aprins, cum e uneori soarele care cade în apus, și purta după ea o coadă de lumină galbenă, cu reflexe verzui, ce se întindea cât jumătate de cer. Se auziseră urlând câinii din satul din vale. Semnul se înălțase din zare cu o încetineală măreață și amenințătoare și venise drept asupra lor. Deasupra capetelor le stătu nemișcat câteva clipe lungi și locul se învăliu până departe într-o lumină sângerie, ca și când toate pădurile ar fi luat loc. Singuri Toma și cu Vodă rămăseseră în picioare. Toma rezemat cu palma de un trunchi, iar domnul cu picioarele îndepărtate, cu brațele încrucișate la piept și cu capul dat pe spate ca să vadă totul. Apoi semnul prinse iar să se miște încet, străbătu cealaltă jumătate de cer și pieri dincolo de zarea miazănoptii. Oștenii se ridicaseră pe rând privind cu teamă înspre locul acela care mai păstra o sclipire palidă, nefirească. Boierii se grăbiseră dinspre celelalte corturi. Îi înconjuraseră. Erau

aprinși, agitați, unii încă nu-și puteau stăpâni spaima. Începură să vorbească toți odată, cu glasuri mari. Vodă îi prea hărțuia, se purta cu ei ca și când ar fi fost oșteni oarecari, pe când pe oșteni îi răsfața ca pe niște boieri. Nu le convenea acest război împotriva polonilor. Leșii intraseră pe neașteptate în Pocuția și alungaseră gărzile lăsate de voievod în ținut. Vodă trimisese oastea, dar ea fusese înfrântă doar cu două zile înainte și însuși marele logofăt Bubuiog căzuse prins. Domnul îi acuzase pe ei pentru înfrângere, răcnise că-i va tăia și venise însuși în fruntea oștii celei mari să-i pedepsească pe poloni pentru înfruntare. Se bucurau acum de ivirea semnului care, deși îi îngrozise, le permitea să-și ascundă adevăratele gânduri pe care nu îndrăzneau să le mărturisească. „A fost un semn, Măria Ta! strigau. Își înălțau patetic brațele, se băteau cu pumnii în piept și își zburleau bărbile. Un semn! Vom fi zdrobiți, Doamne! Să ne întorcem până nu e prea târziu! Oastea e înspăimântată! Să nu mâniem cerul chemând asupra noastră o cumplită pedeapsă! O dată am și fost înfrânți, la ce ne trebuie să fim zdrobiți?! Graiul semnului a fost limpede! Oștenii se tem să mai lupte!”

La acest ultim strigăt, Vodă care-i ascultase învăluit într-o muțenie posomorâtă tresări. „Tăceți!” urlă deodată și își azvârlî pumnul pe mânerul săbiei. Boierii încremeniseră. În jur pâlpâiau torțe cu miros de rășină. Domnul urmasă mai potolit, dar cutremurat de mânie lăuntrică: „Trebuie să mă stăpânesc să nu răcnesc la voi ca să nu audă oștenii și să vă fac de ocară în fața lor, așa cum alaltăieri m-am stăpânit să nu vă tai! Dar cât credeți că veți putea călări pe răbdarea mea?! Voi sunteți cei care trebuie să le dea pildă și de care ei trebuie să asculte? Voi, niște babe nemernice care se sperie de o stea cu coadă! Oștenii mei se tem să mă lupte? Cine vă dă vouă dreptul să vorbiți în numele lor și să-i rușinați cu asemenea ocară? Dacă vă temeți, plecați la jupânesele voastre, mă pot lipsi de luptători ca voi, dar nu semănați spaimă în oastea țării! Noi suntem douăzeci de mii, iar ei șapte mii, cum ar putea să ne zdrobească? Și-apoi steaua a stat deopotrivă și asupra lor. Semnul, dacă semn a fost, poate fi tot atât de bine și pentru ei, nenorociților! Mi-ați pierdut cetățile pe care le-am luat fără ca nici un

oștean să fi vărsat vreo picătură de sânge și acum vreți să dați dosul! Plecați! Cei care vă temeți întoarceți-vă acasă, n-am să vă fac nici un rău. Frica e o boală, să vă ocrotească muierile sub fustele lor și să cheme vraci și doftoroaie... Pe ceilalți să vă gădesc în zori în locurile pe care vi le-am rânduit, fără nici un alt îndemn. Știți ce aveți de făcut și dacă am să mai dau vreo poruncă va fi numai aceea de tăiere a celor ce nu-și fac datoria! Plecați!”

Le întorsese spatele și-i făcuse semn lui Toma să-l urmeze în cort. „Mie frică de ei, îi spusese. Sunt lași și par mereu să ascundă ceva. Înfrângerea de alaltăieri e nefirească și n-o pot pricepe. Tu crezi în semnul ăsta?” întrebuse brusc. „Măria Ta le-ai spus foarte bine, ocolise Toma răspunsul. A stat deopotrivă și asupra leșilor. A stat foarte sus, iar taberele sunt foarte aproape, cine poate spune asupra cui anume s-a oprit?” „Ș-apoi, adăugă domnul cu o însuflețire neașteptată, de ce trebuie neapărat să vedem în el o prevestire rea? Poate a fost un semn bun...” Tăcuse, așteptând o confirmare pentru că nu credea nici el în ceea ce spusese, voise doar să se liniștească, amăgindu-se și i-ar fi plăcut ca Toma să-i ofere o certitudine. Acesta însă tăcuse, chinuit el însuși de îndoieli. „Piatra ta ce spune?” stăruise Vodă. Toma o scosese și o ridicase în zarea făcliilor. „E tulpure, Măria Ta.” „Minte, încercase domnul să râdă. Măine am să te pun s-o arunci în foc și o să ne uităm amândoi cum o sa iasă dracu din ea. Am adus toate cele cincizeci de tunuri pe care le-am luat la Feldioara și oastea noastră e de trei ori mai mare, e o neghiobie să crezi că putem fi înfrânți. Singurul lucru de care mă tem e trădarea ăstora. Sunt în stare... Nici prinderea lui Bubuiog nu cred că e străină de ei, prea mi-l știau credincios... Bagă de seamă mâine și tu, la înghesuială, să nu te trezești cu un pumnal în burtă... Am auzit că sunt cu ochii pe tine. Zic că tu mă sfătuiești și că din cauza ta mă port cu ei astfel. Dar cum mă port? Nu le caut în coarne, asta e, și ei ar vrea ca domnul țării să fie nevolnicul lor, să-l poarte cum vor ei. Te pizmuiesc că nu ești boierit și totuși am mai multă încredere în tine decât în oricare dintre ei. Măcar de ar fi adevărat și m-ai putea sfătui cum să scap dracului de ei... Aș alcătui sfatul țării numai din vitejii oștirii. Nu-mi iartă că pe vătafi de

ținuturi i-am numit dintre boierii mici și dintre răzeși și se tem că am să fac așa și cu dregătoriile și cu sfatul. N-ar fi rău, știu ei ce știu... Vorba e că am o gardă de o mie de oameni în jurul cortului și tot mă tem să nu-l dărâme în noaptea asta peste mine. Rămâi și tu aici... culcă-te acolo, pe prag... deși asta n-are nici o însemnătate... cine-și pune mintea poate intra într-un cort pe oriunde... totuși mă simt mai bine ca să te știu acolo... pe prag... ca pe un câine credincios, gata să se arunce în gâtul oricărui neprieten..." Râsesse scurt, fără veselie, și adăugase ca și cum ar fi vrut să-l ispitească: „Nu ești jignit că te socotesc câine credincios? Pe tine, un magistru..." „N-aș putea să spun că sunt încântat, Măria Ta, dar dacă asta te liniștește..." „Ha! Nu-ți place! Dar e un compliment, uneori am mai multă încredere în câini decât în oameni, tu nu?" Râsesse tăcut, mormăind ceva nedeslușit, om câine, ca și când s-ar fi jucat cu aceste vorbe. Nesiguranța și neîncrederea îl făceau rău. Toma se învelise în țundră și se întinsese de-a dreptul pe pământ, de-a curmezișul intrării. Îl auzise cum deschidea tripticul icoanelor moștenite de la Ștefan Voievod cel Bătrân, pe care le lua cu sine, ca și părintele său, în toate luptele. Îngenunchease dinaintea lor și începuse să se roage luminat doar de o singură lumânare subțire de ceară galbenă. Într-un târziu lumânarea se stinsese sfârâind, dar el își continuase ruga încă mult timp pe întuneric. Toma adormise de la o vreme fără să-l fi simțit când se culcase. Tresărise în zori, speriat în somn de chemările prelungi ale buciurilor.

Se aflau în capătul unei pante line al cărei coborâș nu putea decât să-i avantajeze în atac. Toma își roti îngrijorat ochii peste oaste. Erau destul de puțini cei cu armuri. În afara celor din steagurile de viteji, cei mai mulți purtau coifuri de oțel și haine de in cu ițe dese umplute cu lână prin care sabia pătrundea anevoie. Aveau sulite cu un vârf drept și altul îndoit ca un cârlig, scărițe de lemn și sacul cu merinde atârnat de oblâncul șei. Poate din cauza zilei cenușii, poate și din aceea a hainelor groase, fără strălucire, erau întunecați la vedere, dar nu lipsiți de anume măreție. Oaste de oameni legați de pământ. Era destul săi vezi cum așteptau neclintiți și tăcuți, ca să-și dai seama că te puteai bizui pe ei oricând, dar că se simțeau mai la îndemână

când trebuiau să-și apere ce era al lor decât când erau purtați să ia ce era al altora.

Jos se vedea tabăra polonă, un pătrat mare, înconjurat de șanțuri și cară grele. Dincolo de ea, satul căruia moldovenii îi pusese foc odată cu întâiile chemări de buciume ridica în aerul umed al zorilor pale de fum care se învăluiau cu norii coborâți printre brazi. Vodă trecuse în vedere steagurile și se oprise lângă Toma. Locul îi îngăduia să cuprindă cu ochii toată valea și mișcările oștilor. Era posomorât.

– Ai noștri, spuse, sunt ca întotdeauna, nici nu clipesc și totuși parcă e în ochii lor ceva ce nu-mi place.

Începea iar să plouă cu stropi reci, tomnatici.

– Ți se pare, Măria Ta. Te-a neliniștit semnul acela.

Dar și el era chinuit de neliniște și adăugă imediat, ca și cum ar fi vrut să-și ofere o explicație:

– Se zice că și hatmanul acesta, Tarnowski, e cel mai vestit general al lor.

– Nu mai vestit decât mine, mormăi domnul. Cetățile Ardealului eu le-am supus, nu el.

Pe urmă își smulse cu un gest brusc sabia dreaptă. În lumina mohorâtă oțelul sclipi rece. Îi răspunse un chiot imens și întreaga oaste se prăvăli înainte cu durăt. Aripile ocoliră îndeplinind porunca de învăluire a taberei. Coifurile de oțel luceau ude sub ploaia mărunță. Nechezară caii și copitele lor răsunară înfundat pe pământ moale, ca un tunet îndepărtat de tobe. Odată cu această năvală răzbubuiră și cele cincizeci de tunuri capturate împreună cu popa catolic răspopit care le comandase la Feldioara. Centrul steagurilor de viteji ajunsese în fața taberei, când niște cară fură împinse deoparte și prin deschizătură izbucniră cavalerii în armuri cu vizierele coborâte. Toma avu sentimentul dureros că el însuși se strivea cu pieptul și cu toată ființa de acel tăvălug de oțel. Se auzi un fel de icnet enorm imediat acoperit de scrâșnetul cumplitei izbiri. Se rostogoliră primii cai, câțiva cavaleri se răsturnară și rămaseră zbătându-se ca niște gândaci uriași, fără să se mai poată ridica. Dar moldovenii șovăiră, pe urmă începură încet, pas cu pas, să dea înapoi. Tot atât de neașteptat pe cât ieșiseră, cavalerii

leși se traseră atunci înapoi, la adăpostul zidului de cară. Steagurile rămaseră cu o breșă, puțin năucite, în primejdie de a se răzleți. Tirul artileriei își azvârlea ghiulelele peste tabără, fără să-i facă nici un rău. Voievodul se înalță în scări.

– Fugi la popa ăla și spune-i că dacă nu țințește cum trebuie îl spintec! Sau spintecă-l tu!

Pe când răcnea ultimele cuvinte, se avântă înspre steagurile derutate, urmat de cei o mie de călăreți din gardă. Din clipa aceea Toma pierdu iar noțiunea timpului. Oricât încercă mai târziu, nu reușea să-și amintească decât frânturi, ca imaginile absurde și rupte ale unui coșmar din care te trezești năclăit de sudori și cu gura uscată. Îl prinse pe popă de piept și-l lovi de un trunchi.

– Asta-i știința ta, viperă?!

Omul îl privea cu ochii holbați. Ceafa îi suna înfundat izbindu-se de lemn. Pălăria de catifea liliachie cu borurile răsucite îi căzu la pământ și în zbaterea lor o călcară amândoi în picioare.

– Țintiți mai jos, sunteți orbi sau nebuni?! le urlă el tunarilor.

– Așa ni s-a poruncit, căpitane! îi răspunse careva.

Dar și ceilalți aveau tunuri. Toma nu mai apucă să răspundă. Două ghiulele trăsneră una după alta între ei. Se ridică amețit dintr-un vârtej de noroi, așchii de lemn și piatră. Răspopitul fugea înnebunit, în capul gol, de-a lungul pădurii. Dădu să fugă după el, dar se răzgândi.

– Am, să ți-o plătesc, fecior de curvă! îi strigă cu glas copilărește cutremurat de furie. Nu mai așteptați porunci, trageți mai jos și fără oprire până aveți cu ce!

Alegă să-și prindă calul speriat. Când fu în șa, răzbubuiră iar tunurile și văzu niște cară spulberându-se în tabăra leșilor într-o țâșnire de lemnărie și frânturi de roți. Dădu pinteni. „Măria Sa! îl fulgeră spaima. Dacă-lucid acolo, suntem pierduți!” Îl regăsi într-o învălmășeală de iad. Reușise să adune iar steagurile, atacase din nou, dar se izbiseră încă o dată de năvala cavalerilor împlătoși. O sabie grea îi stricase armura la încheietura umărului și sângele îi umplea brațul. Toma își dădu seama cu groază că îi putea oferi o prea slabă apărare cu spada sa subțire și ageră, în fața săbiilor uriașe, cu două tăișuri, cu care leșii puteau despica un călăreț.

– Să ieșim de-aici, Măria Ta!

Spre surprinderea sa, voievodul nu se împotrivi.

– Trebuie să-i adunăm iar pe toți! șuieră.

Fața-i era udă de sudoare și de ploaie și crispată de durere. Dar nu apucară să iasă din vârtejul acela nebun, când se auziră mai de departe, din dreapta, glasurile boierilor Văscan și Zărână, aproape în aceeași clipă amândouă, ca și când ar fi fost înțeleși:

– Ne-nconjură! Înapoi! Înapoi!

„Cum să ne-nconjure, izbucni întrebarea lui Toma, când noi îi înconjurăm pe ei?! Dar fusese atâta deznădăjduită groază în acele strigăte încât toată învâlmășeala luptei șovăi o clipă ca lovită de un val nevăzut. Voievodul deveni pământiu, ridicat, deodată în scări, ținând cu amândouă mâinile sabia deasupra capului ca și cum ar fi vrut s-o azvârle după cei ce strigaseră.

– Eu poruncesc aici, nemernicilor! Înainte!

Nu mai era însă cine să-l asculte. În aceeași clipă, prin mai multe deschizături ale zidului de cară, se rostogoli grosul cavalerilor catafracți. Toată lărgimea locului se umplu de goana bezmetică a călăreților. Din loc în loc, încleștări scurte și crâncene. Cai răsturnați, bătând văzduhul cu picioarele. Scrâșnet de săbii, zăngănit de scuturi, trosnet de oase. În mai puțin de o fracțiune de secundă, Toma înțelese adevăratele proporții ale dezastrului. Aplecat pe coama calului, îl privi pe Vodă. Gonea aplecat și el, sumbru, fără nici o expresie în ochi. În jurul lor, vreo patru sute doar din cei o mie de călăreți ai gărzii.

Nu se opriră decât în amurg, într-o poiană largă, înconjurată de brazi. Ploua și acum cum plouase în tot cursul zilei și pământul muștea sub ierburi. Nu mai aveau corturi. Se aprinseseră câteva focuri. Vodă se așeză pe un trunchi. Pâlcuri, pâlcuri, șoseaua din urmă cu caii în spume, rămășițele oștii. Poiana se umplea treptat. Se adunau câte zece-cincisprezece la un loc, își priponeau caii și aprindeau câte un foc fumegos, cu vreascuri ude. Toma îl ajută să-și scoată platoșa și cămașa. Rana era adâncă, dar neprimejdioasă. O spălă cu vin și până se zvântă zdrobi în pumni câteva frunze de brusture. Îmbibă cu zeama lor o pânză curată și-l legă. Domnul răbdă în tăcere, privind cu

ochi goi așezarea înceată a ceea ce-i rămăsese din oaste. Un oștean se apropie cu o traistă.

– Iartă-mă, Măria Ta, dar vei fi flămând. Mai am aici niște brânză de burduf și o pâine. Brânza va fi ea cam iute, cum o facem noi, dar pentru asta se află și o ploscă cu vin.

Barba îl năpădisese într-o zi cât într-o săptămână și avea coiful crăpat. În ochii lui Vodă luci un început de interes. Întinse mâna, luă plosca și bău câteva înghițituri doar cât să-ți umezească gura.

– Îți mulțumesc, prietene.

– Să trăiești, Măria Ta.

– Te mai ține credința și acum, după ce v-am dus la înfrângere?

Oșteanul pusese traista jos și își frământa mâinile încurcat. Se uita la boierii care se adunaseră în jur, ca și cum s-ar fi sfiit să vorbească între atâția oameni de seamă. Până la urmă se hotărî totuși:

– D-apoi noi... cu Măria Ta... pe altul nu cunoaștem...

– Nici acum când sunt bătut?

– Omul râse stingherit.

– Nici, Măria Ta... altul mai bun nu cunoaștem... Schimbarea domnilor, bucuria nebunilor. Cu Măria Ta măcar am apucat și oleacă de vreme de pace și belșug...

– Cum îți îngădui să vorbești cu Măria Sa, mișelule? se oțărî o voce din întuneric.

– Lasă-l, Mihule, să vorbească, spuse domnul cu o blândețe ciudată în care simțiră cu toții apropierea furtunii. Te-a apucat deodată grija de etichetă, nu? E tocmai momentul potrivit, nu? Se opri o clipă ca și cum ar fi făcut o descoperire neașteptată: Uite acum îmi dau seama de ce mă înconjoară norodul cu plângeri și jalbe de câte ori se întâmplă să străbat târgul. Pentru că nu ajunge la treptele jilțului domnesc din pricina etichetei, așa-i, boier Mihule?

– Nu înțeleg ce vrei să spui, Măria Ta.

– E și greu de priceput, Mihule, e tare greu. Dar am să te ajut eu.

Oșteanul care și până atunci stătuse ca pe ghimpi pași încet de-a îndărătelea.

– Acum eu, Măria ta... îngăduie să mă trag la ai mei...

– Trage-te, bădie, trage-te... E mai bine să se tragă de aici căci prea-mi seamănă cu Cristos între tâlhari omul ăsta care a venit să-mi dea pâinea și vinul lui. A uitat de protocolul curții, Mihule, m-a văzut șezând pe un trunchi ud, fără nici un acoperământ care să mă ferească de ploaie, cu laba oblojită, și și-a zis că suntem de-o seamă. Frumusețea e că nu el, ci tu, Mihule, ai greșit când l-ai împiedicat să spună ce avea de spus...

– Vorbim degeaba, Măria Ta. Stăm aici fără să hotărâm nimic și leșii ne pot ajunge din urmă.

– Măi, dar în voi a intrat o spaimă strașnică! se minună Vodă cu nevinovăție. Tăcu o vreme până își rupse un colț din pâinea oșteanului. Vorbi apoi, în timp ce mânca domol: Dar spaima tot cu spaimă se lecuiește. Din partea polonilor nu mai trebuie să vă temeți. Ei acum se bucură și nu se pot minuna îndeajuns cum de au izbutit să prăpădească o oaste de trei ori mai numeroasă decât dâșii. Au și de ce să se minuneze, asemenea lucru nu se vede în fiecare zi... Domniile voastre nu vă minunați?

Printre boieri trecu un murmur nedeslușit.

– Am auzit un mârăit ca de lupi, urmă Vodă netulburat. Să se aducă făclii, să vă văd cinstitele obraze. Așa, acum e mai bine... Într-adevăr, cum stau pe trunchiul acesta între voi, nu înțeleg de ce nu faceți treaba până la capăt... Cu stânga nu știu să mă bat și probabil n-ar sări în apărarea mea decât acest zugrav pe care-l urâți pentru că are o boierie mai mare decât voi toți, care se cheamă har și pe care nimeni nu i-o poate lua. Repede ați isprăvi cu el, deși știe să se bată, dar voi sunteți mai mulți... Pe logofătul Toader l-ați împins în capcana leșilor, poate doar Dracsân să se pună pentru mine... Cred că n-o faceți totuși pentru că vă gândiți la omul ăsta al lui Dumnezeu care mi-a adus pâinea. Nu e singur prietenul ăsta care nu știe de rânduiala curții, ce ziceți?

– Destul, Măria Ta, strigă un glas care părea sincer în durerea lui. De ce după o atât de cumplită înfrângere ne mai umilești cu asemenea ocări și prepusuri? Suntem noi chiar cei mai netrebnci și de pe urmă sfetnici și dregători încât să ne vorbești ca unor râme?!

– Comise Dracsân, singurii care s-au purtat azi deasupra oricărei muștrări au fost caii aflați sub veghea domniei tale. De aceea îți înțeleg mâhnirea... Dar la urma urmelor, ai dreptate, orice ar fi făcut cinstiții boieri, nu se cade să le vorbesc ca unor râme... Ca unor râme: zemoasă vorbă, comise Dracsân, îmi place cum ai găsit-o. Dacă-i așa, atunci să vorbim ca între bărbați, nu ca între râme. Deodată glasul îi răsună neprefăcut, dar scurt și rece, cu inflexiuni metalice, care nu mai îngăduiau comentarii: Poftesc să-mi dați seamă de ceea ce ați pierdut. Începeți!

– Trei sute de oșteni, Măria Ta.

– Șase sute, Măria Ta.

– Opt sute, Măria Ta.

– Două sute, Măria Ta.

– Opt sute, Măria Ta.

Voievodul își strânsese umerii ca de frig și rămăsese cu bucata de pâine în mână, uitând să mai mănânce. O lăsă să cadă în iarba udă și se ridică anevoie, ca și când ar fi amorțit. Se sprijinea cu brațul teafăr în sabie ca într-o bătă.

– Vornicul Huru, Măria Ta, cu trei mii oaste, a apucat-o pe o scurtătură, pe după culmile astea. Va ajunge înaintea noastră.

– Așadar două mii șapte sute de oameni morți pentru că prinși n-au avut timp să ia, socoti Vodă cu liniște. Mai departe.

– S-au risipit, Măria Ta, toate cele cincizeci de tunuri de bronz.

– Adică peste trei sferturi din artileria țării. Popa unde e?

– A fugit, Măria Ta, spuse Toma. Cred că a ajuns la leși.

– A fugit de sub nasul tău?

– Da. N-am putut să-l prind pentru că tocmai atunci au pușcat și tunurile lor.

– Și ale lor au nimerit, nu?

– Întocmai, Măria Ta.

– Mai departe.

– Carăle cu funii care veneau în urma noastră pentru a avea cu ce să-i legăm pe cei prinși, Măria Ta.

Vodă hohoti răgușit.

– Frumos! Asta-i din cale afară de frumos! Are Tarnowski cu ce se lăuda! Mai departe.

Boierii se codiră.

– Asta e tot?

– Ar mai fi steagurile, Măria Ta.

– Care steaguri?

– Două steaguri aurite.

– Atât?

– Și steagul cel mare al țării, Măria Ta, cel cusut cu fir și împodobit cu capul de bour.

– Steagul cel mare al țării, murmură Vodă, ca și cum acesta ar fi fost ultimul lucru pe care ar fi putut să-l creadă. Au să-l atârne acum în catedrala de la Cracovia și au să se mândrească și nepoții și stră-strănepoții lor cu el. Știți voi cum e asta? E ca și cum m-ar fi spânzurat pe mine însumi în piața din Cracovia. Mai rău încă, fiindcă trupul meu putrezește, dar steagurile acelea vor rămâne peste veac... Tarnowski... mare oștean, n-a îmbătrânit degeaba... dar n-am să i-o iert, încă n-am încheiat socotelile.

Făcu câțiva pași sprijinit în sabie, șchiopătând ca și când ar fi fost rănit și la picior, pe urmă se opri brusc, uitându-se pe rând la cei din jur, care așteptau muți.

– Mai întâi însă, vom încheia socotelile între noi, aici, pe loc. Boier Văscan și boier Zărnă, dacă nu erați voi să dați dosul și să înspăimântați oastea cu zbieretele voastre de berbeci jugăniți, cavalerii poloni nu puteau izbucni din tabără și obrazul țării n-ar fi acum îmbălat de scuipătura ocării. Vă poruncesc să vă gătiți de moarte. Mergeți și căutați pe careva să-i taie. Nu m-am gândit la una ca asta, că-l aducem și pe Ciorsac. Acum va trebui să ne descurcăm cum om putea...

Din cauza liniștii cu care vorbise, rar, gospodărește, nimănui nu-i venea să creadă. Abia după câteva clipe de tăcere încremenită, înțelesesă deodată adevărata grozăvie a aceluia calm de apă fără fund, care nu iartă. Izbucniră în strigăte și rugăminți, strângând cercul în

jurul voievodului. Toma își încleștă pumnul pe mânerul spadei. Mai tare decât toți striga portarul Mihu.

– Iartă-i, Măria Ta, nu te împovăra cu asemenea păcat! Sunt oștean, Măria Ta, și oricărui oștean i se poate întâmpla! Îndură-te, Măria Ta!

– Tăceți! Taci, portare! Sau vrei să-mi amintesc de isprava ta de la Bistrița?! Poate te trimit și pe tine să le ții tovărășie! Țștia nu-s oșteni, ci haini și de sufletul meu nu trebuie să vă îngrijiți voi! Să stați aici și să priviți cu ochii holbați această priveriște cumplită ca să n-ouitați până veți mai avea suflare în voi!

Acum însă Zărnă se aruncă la pământ dinaintea lui, încercând să-i cuprindă genunchii. Plângea și printre hohote striga cu un glas ascuțit și nefiresc, care-i încovoie pe toți, încrâncenându-le pielea. Văscan rămăsese nemișcat, cu brațele încrucișate la piept și privea totul cu o expresie gravă și vag disprețuitoare. Voievodul făcu doi pași înapoi. Zărnă se prăvăli cu fața în iarba udă, bătând pământul cu pumnii. Țipetele lui se auzeau peste toată poiana adunându-i și pe oștenii risipiți de la focuri.

– Să isprăvim odată! strigă domnul. Ați găsit omul acela?

Toma se întreba tocmai ce se va întâmpla pentru că nici un oștean n-ar fi primit să îndeplinească asemenea slujbă. Atunci însă, printre cei strânși acolo își făcu loc și se opri dinaintea voievodului un bărbat greoi și înalt, cu umerii neînchipuit de lați acoperiți de o pelerină neagră, largă, care mătura iarba în urma sa. Purta o pălărie neagră cu boruri vaste, deasupra căreia flutura o pană neagră, bogată și învolburată, de pasăre necunoscută. Din cauza pălăriei, toată partea de sus a feței îi rămânea în umbră. I se ghicea doar lucirea mărunță, parcă îndepărtată, a ochilor și despicătura subțire, neînduplecată a gurii.

– Dumneata faci treaba asta?

– Eu.

Avea un glas profund, care suna înăbușit, ca și cum ar fi vorbit cu gura astupată.

– Nu te-am mai văzut. Cine ești?

– Sunt cel care trebuie.

„Nu mai e nici o scăpare, țâșni gândul lui Toma, întotdeauna se ivește cel care trebuie.”

Voievodul șovăi o clipă, surprins.

– Cum te cheamă?

– Ce însemnătate are?

– Ai dreptate. Numele tău n-are nici o însemnătate. Și, cu un gest brusc, ca și cum l-ar fi cuprins nerăbdarea: Dă-i drumul!

Omul însă nu se grăbi.

– Cizmele lor îmi rămân mie, spuse.

– Nu, răspunse Vodă scurt. Au fost boieri ai Țării Moldovei.

Toma își vârî degetele în chimir și azvârli la picioarele omului zloți tătărăști. Își dădea seama că era o sumă enormă, când o pereche de cizme ungurești se cumpărau doar cu treizeci de aspri, dar nu mai putea răbda. Mai ales de când se ivise omul înveșmântat în negru îl cuprinsese o spaimă obscură, însoțită de aceeași boare rece cu mireasmă de pământ, pe care o simțise și când coborâse la el Iștoc, în hrubele cetății. Totul devenise un vis rău și dacă nu l-ar fi știut pe domn atât de singur, ar fi încălecat și ar fi gonit unde vedea cu ochii, până crăpa calul sub el, numai să scape de acolo și să uite.

Omul se aplecă, luă zloții, le pipăi zimții cu buricul degetului mare, îi încercă în dinți și în sfârșit îi mistui undeva sub pelerina largă. Între timp fusese adus un trunchi de brad, iar Zărnă urmase să izbească pământul cu pumnii, urlând numai, fără să mai aibă puterea să și spună ceva. Glasul lui se ridica ascuțit și sfâșietor, apoi unduia astfel ca și când ar fi obosit să se mai înalțe, pe urmă însă o lua iar de la capăt cu un avânt nou, dar toți păreau să fi uitat de el, fascinați de apariția masivă și tăcută a omului în negru. Peste chipurile tuturor trecuse adierea aceea rece și se dăduseră înapoi, lărgind cercul în mijlocul căruia zăcea trunchiul. Se închirciseră în ei înșiși, așteptând resemnați, cu spinările cuprinse de gheață.

Omul se întoarse răsfirându-și în jur poalele pelerinei negre și veni lângă Văscan. Îi puse mâna pe umăr cu o blândețe bărbătească și gravă. Nimeni nu se mai gândea să protesteze, rămăseseră toți într-o

încremenire stranie, ca și cum acel om ar fi coborât o vrajă funestă asupra tuturor. Boierul păși alături de el până în fața trunchiului. Își scoase coiful și îl azvârlî în iarbă. Pletele îi luciră bogat în lumina torțelor.

– Ai să dai samă, negustor de pește, spuse el ațintindu-l pe Vodă.

– Am să dau, am să dau... răspunse domnul cu tristețe, după cum vezi totul se plătește...

Văscan își făcu cruce, îngenunche și își potrivi grumazul pe rotunjimea trunchiului. Omul negru ivi de sub pelerină o sabie grea cu două tăișuri, lungă și dreaptă, ca săbiile cavalerilor catafracți. Își îndepărtă picioarele, pipăind pământul cu tăpile pentru a-și afla un sprijin temeinic și o ridică deasupra capului, ținând-o cu amândouă mâinile. Rămase astfel clipe nesfârșite, ca și când ar fi așteptat ceva. Toți își opriseră răsufările. Tăcuse și Zărână, proptit în genunchi și în mâini, ca un animal în patru labe, cu ochii holbați, din care părea să fi pierit orice urmă de înțelegere. O pală ușoară de vânt șuieră lung printre brazi și atunci o pasăre de noapte, țivli o dată scurt, a spaimă. Ca și când ar fi fost un semn, sabia vâjâi și în aceeași clipă trosni peste os, carne și lemn. Capul se rostogoli în iarbă, iar trupul alunecă lângă trunchi, zvâcni de două ori din toate încheieturile și rămase inert.

Toma își trecu limba peste buze. Erau ca scoarța de copac. „Își cunoaște meseria”, șopti cu groază. Cu degetele împleticite își descheie catarama curelușei și își smulse coiful. Adierea rece îi dezmierdă fruntea încinsă.

Omul negru se îndreptă spre Zărână. Acesta țâșni în picioare și toți se așteptară s-o ia la fugă bezmetic, dar el rămase pe loc, paralizat de lucirile mărunte ca două gămlii aprinse, care-l aținteau din umbra pălăriei largi.

– Nu... nu... nu...

Era singurul cuvânt pe care-l mai putea rosti, un geamăt întretăiat, însoțit de un găfâit șuierător, ca după o imensă trudă. Omul îl apucă de braț și Zărână îl urmă supus până la trunchi, dar când acela îi făcu semn să îngenuncheze se dădu câțiva pași înapoi întinzând mâinile, ca pentru a se apăra de o vedenie fioroasă.

– Nu... nu... nu...

Cel-Care-Trebuie înțelese că osânditul nu va primi moartea cu supunere și atunci, cu o singură mână azvârlită în ceafă, îl prăvăli. Zărână încercă înnebunit să se ridice, dar celălalt îi apăsă un picior pe șale și înălță sabia. Toma închise ochii. Auzi vâjâitul, apoi un horcăit scurt și bolborosit. Când privi iar, omul negru își smulgea sabia înfiptă de o palmă în pământ, Trupul descăpățânat se zvârcoli urât, până se potoli, dobândindu-și liniștea cea mare. Capul singur, mânjit de sânge și noroi, se uita de jos cu ochii bulbucați ca ouăle, peste care atârnavau șuvițe năclăite de păr. Cel-Care-Trebuie rupse un smoc de iarbă, șterse cu grijă lama săbiei și o făcu nevăzută sub faldurii bogăți ai pelerinei. Își duse o mână la piept, se înclină în fața voievodului și se întoarse fără un cuvânt. Cercul de oameni se desfăcu dinaintea lui și pe cărarea care i se deschise astfel plecă semeț, fără să se mai uite nici în dreapta, nici în stânga, târându-și poalele pelerinei ca pe o trenă întunecată. Îl urmăriră într-o tăcere de piatră până când silueta lui neagră se făcu una cu bezna pădurii, dar cercul nu se mai închise, ca și când nimeni n-ar fi vrut să mai pășească pe locul prin care trecuse el.

Vodă își scoase coiful.

– Dumnezeu să-i ierte, spuse, și Toma distinsе în glasul său o undă de durere pe care se străduia să și-o înăbușe.

– Să-i ierte Dumnezeu, răspunseră ceilalți într-un murmur sumbru, descoperindu-se.

Voievodul ridică fruntea și-i privi iar pe toți. Când vorbi, vocea îi răsună din nou rece și sigură.

– Măine trebuie să fim în cetatea de scaun, unde vom avea răgaz să ne lingem rănile. Nu mai avem de ce zăbovi pe drumuri. Pe cai! Trupurile acestora haini să ne urmeze într-un car.

Înaintau tăcuți prin noaptea ca un cheag. Toma își simțea trupul zdrobit. Îi ardeau ochii și tâmplele. În răstimpurile în care lăsa caii la pas ațipea cu umerii adunați și mâinile încleștate pe frâu, grămădit în șa. Auzea ca de departe tropotul înfundat al mulțimii de copite, scârțâitul de pielărie, câte un glas răzleț care pierea imediat, speriat parcă de a fi străpuns tăcerea aceea de pâslă. Tresărea când vreun cal sforăia prin apropiere și îi trebuiau câteva clipe ca să-și amintească

unde se află și tot ce se întâmplase. De la o vreme îi întâmpină dinspre hăurile răsăritului un fir de vânt care începu să zvânte drumul și să risipească norii. Se ivi luceafărul de ziuă și o lumină cenușie care se aprindea treptat spre purpuriu umplu zarea din stânga lor. La vadul Siretului le ieși în cale pârcălabul Luciul însoțit de vreo mie de călăreți. Arătau storși deopotrivă, cai și oameni, iar noroiul uscat de vântul goanei și de întâiile raze ale zilei îi îmbrăca de sus până jos ca în niște platoșe.

– Am vrut să ieșim pe o scurtătură, Măria Ta, găfâi Luciul.

– Cunosc asta. Și?

– Cei care ziceau că știu calea ne-au rătăcit. Au învinuit bezna din acele locuri ce păreau neumblate ori legate cu blestem. Am dat în niște mlaștini care sugeau cal și călăreț ca pe un bolovan. Acolo ne-a ajuns o aripă de oaste trimisă de Tarnowski... Eram trei mii, Doamne... Vornicul Huru a căzut prins... Își roti ochii în jur: Acum... câți se văd... cred că mai suntem vreo mie...

– Așadar patru mii șapte sute, murmură voievodul, și Huru prins ca și Bubuiog. Ce ciudat că toți cei de mare credință cad prinși... Apoi către Liciul: Ați rămas ultimii, pârcălabe, ca să ne acoperiți retragerea. Te-ai purtat cu cinste și te iert pentru nenorocul tău. Să mergem.

Peste câteva clipe însă, pe când urcau malul dimpotrivă risipind în jur stropi care scăpărau în soarele limpede, se întoarse spre Toma:

– Retragere am zis, meștere?

– Da, Măria Ta.

– Pe dracu retragere! Asta a fost fugă curată, nu retragere, de ce să ne ascundem după deget? Râse răgușit, nefiresc: Cea dintâi fugă a domnului Țării Moldovei...

– De pe urma căreia, adăugă Toma, au rămas patru mii șapte sute de morți.

– Taci! Ori vrei să recunosc că ai avut dreptate și că era mai bine să fi lăsat Pocuția în plata Domnului? Nu recunosc: încă nu sunt sigur că ai avut dreptate... Am să le ridic pe cheltuiala mea parastase în toate bisericile și mănăstirile... După o clipă întrebă ca și cum l-ar fi speriat un gând neașteptat: Crezi că asta poate folosi la ceva?

– Lor nu știu dacă le folosește, dar sufletului Măriei Tale cred că da. Oricum, se cade s-o faci.

– Am s-o fac, am s-o fac, murmură domnul pe gânduri.

Mai mult ca să-i abată acea obsesie a dezastrului, Toma adăugă cu gravitate:

– Și mai îngăduie-mi Măria Ta, să-ți amintesc că-mi datorezi doi zloți tătărăști.

– Pentru ce? tresări Vodă. A da...

– Nu de alta, dar nu vreau să plătesc din punga mea slujba gădelui.

– Fiind vorba de niște haini, n-ai face decât o faptă bună.

Toma regăsi în cuvintele lui ceva din fireasca-i plăcere de a contrazice nu din răutate, ci din dorința de a cunoaște gândirea celui-lalt pus în situația de a-și apăra o convingere. Zâmbi în sine sa, dar chipul îi rămase grav și trist când răspunse.

– Nu e treaba mea să fac asemenea fapte bune.

Vodă îi aruncă o privire scurtă.

– E drept. Mă bucur când întrezăresc în fundul sufletului tău neprihănit de meșter un negustor ce stă de veghe. Ne asemănăm și în asta, nici mie nu-mi place să plătesc și alții să mă socotească neghiob. Fii pe pace, ai să-ți capeți zloții...

– Îți mulțumesc, Măria Ta. Grabă mare nu e, mai pot să aștept.

Dar voievodul, care altădată ar fi ivit pe loc spada unui răspuns, tăcu furat de alte gânduri și nu mai ieși din această muțenie până către prânz, când intrară în cetatea de scaun.

Se înseninase și soarele dogora fără îndurare. Lui Toma i se întetise arșița tâmpelor. Își simțea acum și limba fierbinte și uscată ca de iască, iar ochii îl dureau la fiecare coborâre a pleoapelor, ca niște răni deschise.

Vestea ajunsese înaintea lor. Mulțimea umplea ulițele, îmbrâncindu-se, întinzându-și miile de capete, sorbind totul din miile de ochi. La trecerea rândurilor strânse și urât mirositoare a celor osteniți și înfrânți, se dădea în lături cu murmur înfricoșat. Din loc în loc boceau femei cu glasuri înalte care sfredeleau auzul și însângerau ca

niște gheare sufletele. Deasupra acestui furnicar, peste acoperișuri și grădini, văzduhul limpede se încrețea izbit adânc și rar de vaietul clopotului celui mare, Buga. În dreptul bisericii noi ridicată de Cântic se smulseră din mulțime femeile și feciorii celor tăiați, azvârlindu-se în pulberea uliței. Căii sforăiră speriați, proptindu-se în picioarele dinainte. Vodă privi tăcut toată jalea aceea, ca și când nu s-ar fi hotărât încă să le împlinească ruga.

– Puteți să-i luați, spuse apoi. S-au făcut vinovați de hainie față de domnie, dar au fost boierii acestei țări și vă îngădui să-i prohoditi după datină și cu toată cinstea.

Voind să scape de priveliște, dădu pinteni și pe urma lui se grăbi toată oastea, stârnind colbul de sub copite. Suiră dealul în goană și podurile dudură la trecerea lor. După cea de a treia poartă îi aștepta doamna, înconjurată de jupânese. Erau toate înveșmântate în negru și aveau ochii plânși. Lui Toma îi era din ce în ce mai rău. Începea să vadă lucrurile ca printr-o ceață, dar frumusețea tristă a doamnei Elena, ochii ei albaștri și uluiți pe chipul palid sub marama neagră, îl alină pentru câteva clipe, deși îi părea nespus de îndepărtată, ca și când ar fi zărit-o printr-o oglindă cu apele aburite.

– De ce bociti, Doamnă? strigă voievodul. Ce-i cu voi? Pe dată să vă lepădați veșmintele astea cernite! Un domn rușinat încă nu înseamnă o țară înfrântă! Până vă veniți în fire să lipsiți din ochii mei!

Își struni calul întorcându-se în loc cu fața spre oaste.

– Vă mulțumesc că ați stat alături de mine! Sunteți slobozi să vă vedeți de ale voastre, dar să rămâneți oricând gata la porunca domniei! O asemenea rușine se cere spălată.

Ce să spele, cu ce să mai spele, se întrebă Toma ca prin vis. Abia își mai putea ține deschiși și nu era sigur dacă i se părea ori într-adevăr se legăna în șa. Voievodul descălecăse și se pregătea să intre în cetate când își aminti de el și-l privi peste umăr. Îi auzi glasul ca de foarte departe:

– Meștere, arăți bolnav. Du-te acasă, dar să-mi stai la îndemână.

– Am înțeleș, Măria Ta, murmură el, abia mișcându-și buzele crăpate.

Îi veni să râdă, dar îi lipsi vloga. Să-i stea la îndemână... Cum

adică la îndemână? Ca o unealtă, ca un oștean? Altfel cum, căci un meșter nu se poate ține la îndemână... „Și eu, își zise, după câte îmi amintesc, aș fi meșter...”

Calul cobora dealul cetății încet simțind că se aflau la un liman unde graba nu-și mai avea rostul. Își legăna la fiecare pas capul aplecat și din când în când se oprea spre a rupe o gură de iarbă din dunga drumului. Toma stătea ghemuit în șa, strivit de arșiță, lăsându-se în voia calului care cunoștea calea. Cum înainta astfel pe coasta inundată de soare, parcă în silă, singur și oarecum în neștire, arăta ca ultimul supraviețuitor al unei oștiri nimicite.

*

Șapte zile răsunară clopotele slujind pomenirea celor ce pieriseră, iar boierii tăiați într-unul din luminișurile pădurilor Pocuției fură îngropați cu alai și pomană îmbelșugată de colaci și colive, care îndestulă toată mulțimea milogilor cetății de scaun. Toma auzi doar ca de pe alt tărâm tânguirea clopotelor fără să mai aibă însă știre de cele ce se petreceau. De cum intrase în curte, se prelinse de pe spinarea calului încet, ca și când toate oasele i-ar fi fost mărunțite, și se trase anevoie până la pat. Mușa pisă scoarță de frasin și-i dădu să bea fiertura de pe ea. De pe urma ei îi scăzu fierbințeala, dar el rămase tot nemișcat, cu ochii pironiți în grindă și, dacă pieptul nu i s-ar fi ridicat ușor în ritmul rar al răsufării, oricine l-ar fi putut crede mort. Se afla sub stăpânirea unor vedenii învălmășite, unele calme, altele înfricoșate, care se succedau lent, ținându-l departe de lumea celor din jurul său. Nu mânca și doar din când în când sorbea, încet de parcă l-ar fi durut fiecare înghițitură, laptele pe care Mușa i-l ducea la gură, sprijinindu-i capul. Cântic și cu Marcu se opreau în prag, sfioși, sperând de fiecare dată să prindă în ochii meșterului un semn de recunoaștere, dar acesta își lăsa așezată ceafa pe pernă și rămânea nemișcat, supt din nou de vedeniile lui. Cel mai des i se înfățișa un zid înalt, zugrăvit în cele mai luminoase culori pe care le văzuse cândva. Se apropia să-l atingă cu vârfurile degetelor, zugrăveala începea să cadă în coji mari care se legănau domol în văzduh, ca frunzele de

toamnă, până nu mai rămânea decât piatra cenușie. Unele dintre aceste frunze nemaivăzute i se lăsau pe umeri sau în păr și, când încerca să le ia, deveneau între degetele lui o pulbere pământie, cu miros acru. Altădată se surpa și zidul, iar dintre dărâmături izbucnea bătând din aripi un cocoș negru. De multe ori fugea în neștire într-un amurg ploios, iar pământul îi devenea tot mai moale sub picioare, până se vedea cuprins în capcana unei mlaștini care-l trăgea încet la fund. Când nămolul puturos îi ajungea până la bărbie, se iveau de după smocuri de rogoz și trestii capetele lui Văscan și Zărnă. Pluteau spre el, apropiindu-se, ca și când ar fi vrut să-l sărute pe gură. Totul pielea învăluit într-un abur abia când Mușa îi ștergea chipul de sudorile reci care-i musteau din trup, umezind așternutul. Ciudat era și ciudat i se părea lui însuși că, în lungi răstimpuri când scăpa de asemenea vedenii, își dădea seama limpede de tot ce se întâmpla în jur, fără a avea însă puterea să scoată un cuvânt, să-și miște o mână ori măcar ochii. Auzea zgomotele mărunte ale casei, pașii ușori, dar hotărâți, de stăpână de acum, ai Mușei, pașii greoi și blânzi ai lui Cântic și cei furișați, ca de pui de mătă, ai lui Marcu. Deslușea trecerea vreunui car, vorba unor oameni pe drum ori mireasma bucatelor, care se prelingea pe sub uși... Într-o zi auzi în casă vorbe și pași străini. Recunosc pe dată glasul limpede, cu inflexiuni metalice, ale comisului Dracsân și reuși chiar să distingă frânturi din ceea ce spunea. „Măria Sa întreabă de meșterul Toma... cum se află... îi dorește sănătate... îl așteaptă...” Pe urmă comisul intră la el și se opri lângă pat. „Meștere Toma, mă cunoști?” întreabă. El stătea cu ochii larg deschiși, ațintiți în tavanul de scânduri afumate, îl auzi, îi văzu umbra și-i simți mirosul de cal și de pielărie, ar fi vrut să i le spună toate astea, dar la ce bun, se gândi și tăcu încăpățânat în neclintirea lui. Comisul clătină din cap și ieși pe vârfuri, înspăimântat. Așadar, Vodă nu-l uitase, îl trimisese pe acest Dracsân să afle ce se întâmpla cu el, Vodă îl aștepta și se bizuia pe credința și meșteșugul lui, iar boierii se vor bucura acum când comisul le va spune și lor că meșterul Toma era dus de pe lume și că, fără îndoială, nu va mai apuca săptămâna. N-avea decât să le spună, ce-i păsa lui? Cinstea pe care i-o făcuse Vodă o constata doar, fără să simtă

pentru asta nici bucurie, nici nerăbdare de a se scula. Nu aștepta și nu dorea nimic. Uneori devenea ușor de parcă ar fi avut oasele goale ca ale păsărilor și atunci plutea lin, fără grabă și fără țintă, pe un văzduh luminos și limpede. Erau cele mai frumoase clipe. Închidea ochii și se lăsa dus astfel, până cădea treptat într-un somn lung și fără vise.

Abia spre sfârșitul celei de a treia săptămâni începu să-și simtă iar trupul viu și să cunoască din nou gustul dorințelor și această întorcere i-o datoră lui Iștoc. Era spre amiază, într-o zi caldă de vară târzie, când în încăpere se făcu deodată mai frig și avu sentimentul neplăcut că nu se afla singur. Cu un mare efort reuși să-ți coboare ochii și atunci îl văzu la picioarele patului pe oșteanul de la Făgăraș. Îl privea zâmbind, de data asta fără nici o răutate, cu un fel de bunăvoință chiar, ca omul căruia i s-a împlinit o prevestire în care alții n-au vrut să creadă. „Te poți strecura singur printre toate? îl întrebă. Le poți răpune toate, cum m-ai răpus pe mine, cu o lovitură de spadă?” Lui Toma i se părură cunoscute întrebările, le mai auzise fără îndoială cândva și îl cuprinse mânia împotriva oșteanului. Du-te, ar fi vrut să-i spună, că miroși a hoit, dar nu găsi destulă putere să-și miște buzele. „În curând ai să miroși și tu, spuse Iștoc cu același surâs blând care-i lumina ciudat fața cu barba crescută ca pe morți. Dar eu n-am să-ți mai fac nici un rău, fiindcă sunt oștean și nu ridic sabia împotriva unuia care nu se mai poate apăra. Treaba asta are s-o facă Cel-Care-Trebuie, eu am venit doar să te vestesc. Atunci nu vom mai avea de ce să ne certăm, vom fi tovarăși și vom hălădui împreună prin răspântiile noptilor. Cred că n-ai uitat că am rămas legați... Cel-Care-Trebuie nu e departe, vine curând...” Dar Toma nu mai putu răbda a doua rostire a aceluși nume. Cutremurat, se smulse de pe așternut, înălțându-se în capul oaselor, pentru întâia dată după trei săptămâni.

– Du-te dracului! scrâșni printre dinți, gâfâind.

Îl năpădise iar un val de sudoare. Iștoc se îndepărtă de-a-ndăratelea către ușă.

– Curând-curând, murmură și zâmbetul lui căpătă o undă de viclenie.

Toma privi năucit în jur. Era desculț și ședea pe marginea

patului. Se simțea nespus de slab, dar în același timp ușor, ca și când ar fi lepădat de pe dânsul un rând de piele, ca șerpilor. Își trecu dosul mâinii peste frunte. Soarele se revărsa pe fereastra deschisă. De afară se auzeau vrăbiile. Își văzu cizmele curățate și lucitoare într-un colț. Se ridică încet și făcu un pas înspre ele. Podeaua începu să se legene, genunchii îi șovăiră și se izbi de un scăunaș care se răsturnă cu pocnet. Găsi puterea să facă un pas înapoi și să se reazeze pe dunga patului. Respira ca după o goană. La zgomotul scaunului, Marcu deschise ușa.

– Meștere! chiui. Meșterul! S-a sculat meșterul!

„Meșterul, își zise Toma. Va să zică totuși sunt încă meșterul...”

Cântic și Mușa veniră în fugă. Se opriră în prag, înspăimântați și fericiți.

– N-a fost nimeni aici? întrebă Toma.

– Nimeni.

– N-ați văzut pe nimeni ieșind?

Cei trei se priviră îngrijorați. Nu, nu văzuseră pe nimeni.

– Bine, mormăi el.

Arăta de parcă ar fi fost supărat de ceva, dar în realitate se lăsa cuprins de o bucurie care se revărsa ciudat de undeva, ca niște zăpezi care s-ar fi topit fără veste sub boarea primăverii.

– Ajutați-mă să mă îmbrac. Dați-mi cizmele...

Se îmbracă anevoie în ciuda ajutorului lor. De câteva ori crezu că nu-l vor ține puterile, dar se încăpățână, strângând mâselele.

– Cântic, umărul tău...

Sprijinindu-se de pietrar, pași încet până în pridvor unde se lăsă pe trepte sub lumina soarelui. Oftă a ușurare, din adâncuri, ca și cum ar fi umblat o zi întreagă. Ceilalți trei rămăseseră în picioare, în spatele său, așteptând cu inimile strânse ce avea să se mai întâmple.

– Meștere! strigă uimită o vecină oprită la gard. Te-ai ridicat, meștere, mare-i puterea lui Dumnezeu! Te mai doare capul?

Nici nu-l duruse, ce să-i spună? Ar fi trebuit să strige și el ca să-l audă, dar nu se simțea încă în stare.

– Dacă te doare capul, să umbli în zori cu tălpile goale prin rouă!

– Auzi, Toma? spuse Mușa. Te doare capul?

– Nu mă doare capul, răspunse el încet, cu o foarte îndepărtată undă de veselie în glas. Mă doare sufletul, adăugă, dar acum mă alintă soarele sfântul... Cântic, ești aici?

N-avea putere să se întoarcă.

– Aici, bădie.

– Fă-mi un bine și adu-mi din lavița din casă o pungă mică de piele verde pe care o am acolo.

– Nu ți-e foame? îl întrebă Mușa.

– Ba parcă mi-ar fi.

– Doamne ajută! Ce-ai pofti?

– Aș pofti o zeamă aurie de găină grasă. Dar o vei ști tu oare găti ca Olena?

– Poate că voi fi știind și eu câte ceva, spuse ea jignită și intră în casă cu buzele strânse, unduindu-și mijlocul.

Toma zâmbi în soare. Dacă l-ar fi ajutat puterile, ar fi ajuns-o din doi pași și i-ar fi tras o palmă la fund: proasto, tu nu vezi că m-a podidit dorul de Olena?!

– Asta e punga? întrebă Cântic.

– Asta.

O deșertă în palmă și mâna i se umplu de pietre care fulgerau în lumina intensă a amiezii: smaragde, rubine și topaze, un safir albastru, din cel pe care s-au scris tablele lui Moise, iacint care ajută la nașterea fără dureri, agate și ametiste violete care aveau puterea să apere de beție, oricât ar fi băut. Unele erau cât bobul de mei, altele abia cât unghia degetului mic, dar toate, adunate acolo în pumnul alb și slăbit al lui Toma, deveniseră un buchet de culori amețitoare de care își era parcă teamă să te atingi. Alese dintre ele un topaz cât un sâmbure de cireașă și-l întinse lui Cântic, ținându-l între vârfulurile degetelor mare și arătător. Piatra sclipi galben luminos, adunând în ea tot soarele.

– Freacă asta pe gresie și umezește apoi praful cu câțiva stropi de apă. Are să se facă un fel de zeamă lăptoasă pe care ai să mi-o dai s-o beau.

– La ce-ți folosește? întrebă Cântic cu o umbră de neîncredere.

– Ajută la liniștea celor ieșiți din minți. Du-te și fă ce ți-am spus, nu mai întreba atâta.

După ce pietrarul se îndepărtă, Marcu se aplecă lângă chipul lui Toma. Întrebă în șoaptă, cu îngrijorare:

– Cu adevărat ai fost ieșit din minți?

– Poate că da, știi eu? Poate mai sunt... Dar de băutura asta are să-mi treacă. Își umezi buzele care i se uscaseră iar. Adu-mi o gură de apă rece și nu mă mai întreba atâtea. După tăcerea asta lungă, vorba multă mă obosește. Lasă-mă să trag puterea de la soare... și de la vânt...

Își rezemă tâmpla de stâlpul pridvorului, lăsându-și chipul bătut de lumină. Marcu se îndepărtă încet, ca și cum s-ar fi temut să nu-l trezească.

– Mi-e dor de unelte, îl auzi el murmurând mai mult pentru sine.

Într-un fel se întoarse la unelte chiar de a doua zi, când reuși să ajungă singur până în atelier. Nu lucră cu ele, nici nu le atinse măcar. Se așeză doar pe o buturugă în fața vetrei reci și le privi îndelung și pe rând. Tot atelierul avea un aer de părăsire. Un abur de viață mai păstra doar colțul de lângă fereastră, unde obișnuia să lucreze Marcu și unde se afla o icoană începută, abia schițată. Ulcelele nu prinseseră în colțul lui Marcu acea crustă de vopsea uscată, pensulele așteptau în uleiul lucios, culorile puține așternute pe scândură erau curate și proaspete. Acolo își opri meșterul ochii în cele din urmă și rămase astfel, ca și cum ar fi supt puteri. Treptat simțea cum i se umplea iar sufletul de acel dor căruia nu i se putea împotrivi și care-l mânase până atunci pe același drum. Nici nu încercase de altfel să i se împotrivescă vreodată căci era un dor cu o putere dulce în care găsea cea mai deplină plăcere a vieții și singura îndreptățire a rostului său. Nu îndrăznea să se miște pentru a nu-i tulbura renașterea lentă, ca ivirea pământurilor după retragerea unor puhoaietuli. Își petrecu zilele acelea într-o reverie odihnitoare în care începu iar să se vadă pe sine pe schele, în fața unui zid cenușiu care aștepta să sufle asupra-i duhul și lumina culorii. Atelierul era curat, Marcu nu îngăduise nici

păianjenii, nici praful. Îi lipsea însă viața. Luă întâi câte o ulcică și o curăță cu micală de crustele întărite. Obosea încă repede și se odihnea des, cu capul aplecat și cu coatele rezemate de genunchi. Căută apoi cutiile din coajă de mesteacăn, în care ținea perii de veveriță și de dihor. Fără grabă, ca pentru a prelungi cât mai mult o plăcere necunoscută, își făcu pensule noi. Într-o zi apucă mătura și când Marcu, speriat, voi să i-o ia, îl îndepărtă blând: „Lasă-mă, trebuie să mă învăț iar cu toate, de la început...” În cele din urmă își pregăti pentru viitoare icoane câteva scânduri noi de arțar, le gelui, le chitui, le îmbibă cu clei de cegă, le lustrui cu labă de iepure. Arse curmei de viță și scoase o culoare neagră, ușoară; încălzi îndelung, la foc molcom un amestec de pucioasă și argint viu, până i se ivi sub ochi chinovarul de culoarea sângelui. Îl puse pe Marcu să sape o groapă lângă grajd, așeză în ea oale de pământ cu foi de plumb în oțet încins, pe care le astupă și le lăsă să dospească în abur, înconjurată de bălegar: se născu un alb bogat și gras. Împreună cu Cântic dăruiești cuptorul și zidi altul în care putea topi aur și argint. Nu-și dădu seama cum trecură alte săptămâni. Îi era greu să se despartă de atelier și îl încerca din nou sentimentul de înstrăinare în casa părintească. Veni odată mulțumit de ce lucrase și puțin obosit și-i găsi pe Cântic și pe Mușa sporovăind în tihnă și gospodărește. La intrarea lui se întrerupseră din vorbă și își dădu seama că n-o făcuseră pentru ca el să nu audă ce-și spuneau, ci pentru că nu-și spuneau de fapt nimic important și socoteau că pe el nu l-ar fi interesat, dar lui îi căzu greu această întâmplare fără însemnătate, mai ales că imediat Cântic – care era probabil flămând și-l așteptase să vină – se grăbi să-l poftească, hai, bădie, poftește și șezi, Mușa ne-a gătit azi tochitură.... Ca pe un oaspete. Ca și cum ar fi fost nevoie să-l poftească. Nu-i purtă nici o umbră de pică, îi erau deopotrivă de dragi și el și Mușa, dar în clipa aceea îl năpădi iar dorul de drum. Chiar în ziua următoare începu să iasă în târg. Ulițele erau pline ca întotdeauna de mișuna oamenilor care se îngrămădeau în fața carălor și a dughenelor vârate unele într-altele ca și cum ar fi vrut să se sprijine. Se oprea, pipăia mărfurile, asculta vorba oamenilor. În Ulița Rusească, un negustor de la Caffa își deșerta carăle cu marfă tătarască: adamască

roșie cu aur, atlazuri și catifele, scortîșoară, șofran, piper, tămâie și untdelemnuri. În ciuda zilei de sfârșit de vară, purta pălărie și manta călduroase, gălbui, din păr de cămilă. Toma se bucură aflând la el un butoiaș cu clei de cegă, pe care îl duse mai departe sub braț. De-a lungul uliței, mulțimea se târguia și se frământa, iar negustorii își chemau mușteriii bătând în capacele lăzilor ori în tingiri de aramă. Se schimbau blănuri muscălești pe țesături nemțești și pânză leșească, brăie de mătase și caftane albe pe dulame și anteree, pe ducați venețieni ori zloți tătărăști și ungurești. Căpățâni de zahăr și butoiașe cu măslina. Douăzeci de ouă se dădeau pe un aspru, o găină pe doi aspri. O bute de vin de la Cotnar treizeci și cinci de aspri și o vadră de miere o sută treizeci. Un negustor cazacliu era gata de plecare la drum lung, până la Cherson, cu cinci cară încărcate cu buți de vin. Le spunea cu mare veselie celor ce se adunaseră în jur că Vodă rânduise străji anume care să-i însoțească și să-i apere pe negustorii cinstiți. Avea el însuși în jurul carălor vreo treizeci de haidamaci călări, cu căutături piezișe, întunecați și soioși, încât trebuia să te întrebi cum de nu se temea în primul rând de proprii lui paznici. Când un călugăr spân și jerpelit înălță o cruce de lemn și binecuvântă convoiul, haidamacii răcniră cu glasuri sălbatic de oameni ai pustiei și își jucară caii în loc, înecând toată ulița în colb. După ce se îndepărtară, stăru în încă mult în urma lor o duhoare aspră de lup. Dinaintea hanului la care trăgeau negustorii lioveni, înghesuiala era și mai mare. Din porunca pârgarilor cetății, străjerii aruncaseră valuri de postav în mijlocul uliței, mai largă în acel loc, și-i dăduseră foc. Postavul fusese găsit putred, desfrânat și găurit și acum cel care îl scosese în vânzare, un negustor mărunt și puhav de la Liovi, blestema în limba lui, bătându-se cu pumnii peste creștetul acoperit cu un păr roșcat și rar. Căpitanul străjilor, un bărbat înalt și descărnat, cu mustața aproape albă și cu nasul ca un plisc, îl prinsese de gulerul hainei și-l zgâlțâia rar și cu putere.

– Ne mai și împroști cu sudalme, găinarule?! Ți-ai închipuit că Moldova-i țara proștilor ori haznaua în care vă puteți deșerta gu-noaiele! Pârgarii au fost milostivi cu tine, lepădătură, că Vodă are obicei de-i așază în țeapă pe cei de teapa ta. Te-aș sfătui să ștergi putina până nu află...

Îl răsuci pe neașteptate, îi propti talpa cizmei în dos și-i făcu vânt. Negustorul țâșni ca din praștie în hohotele uriașe ale celor buluciți la priveală. Toma se îndepărtă înveselit, cu un sentiment brusc de putere și siguranță. Străji tocmite anume să vegheze asupra drumurilor de negoț și pângari cu porunca de a-i apăra pe înșelătorii de tot soiul care mișunau în țară erau rânduiești înțelepți. Se cunoștea de la o poștă că acela care le poruncise fusese și rămăsese încă în sufletul său negustor.

Pășea agale prin soarele generos, contemplând cu vădită plăcere și cu un fel de uimire forfota din jur și mulțimea de mărfuri care-ți luau ochii și se întreba dacă dezastrul acela de sub pânza deasă a ploii cernută asupra lor și a pădurilor întunecate de brad avusese loc în realitate ori numai în coșmarurile lui. Nici o urmă din acea cumplită nenorocire nu se mai putea ghici în belșugul toamnei și în bucuria oamenilor de a căra, de a vinde și de a cumpăra, de a se tocmi și de a schimba vești, de a privi și de a pălăvrăgi, gustând vinul nou ori berea proaspăt adusă din sladnițe în hanuri și cârciumi care vuiau de glasuri.

Dinaintea Hanului Domnesc, cărăle nou venite nu mai găseau unde să tragă, încât se umpluseră treptat și ulițele din jur, așternute cu fân călcat în picioare, cu baligi și grăunțe risipite din sacii de nutreț. Toma își făcu loc înspre intrare când se auzi strigat – magistre Toma! – și recunoscă imediat, cu o nouă plăcere a acelei zile, glasul curt-enilor, cu o intonație caldă de prietenie. Jupânul Serchiz își făcea loc pe urmele sale și soarele auriu se răsfrângea în țeasta lui pleșuvă ca într-o bilă de os șlefuit. Spre deosebire de ceilalți negustori, se purta în veșminte scumpe oriunde s-ar fi aflat și Toma găsi că semăna și acum cu un mare dregător în felul mândru în care-și purta pe umeri pelerina ușoară de buhur galben, folosit mai degrabă de jupâne, pentru rochii, decât de bărbați. Fața rotundă îi era luminată de un surâs neprefăcut în timp ce se apropia, făcându-și vânt cu pălăria neagră cu boruri largi și răsucite. Îl apucă pe Toma de braț.

– E un adevărat noroc ca în scurtul meu popas în această ilustră cetate de scaun să am bucuria de a te întâlni, magistre.

– Bucuria nu e mai puțin și a mea, jupâne.

Nu erau niște simple vorbe de politețe. Se vedeau rar, dar Toma îi păstra acea neștirbită prețuire pe care o avea pentru toți cei ce-și respectau meșteșugul și erau stăpâni pe el. Dintre aceștia făceau parte și negustorii, datorită cărora depărtările erau înfrânte, iar lumea devenea mai puțin nesfârșită, îngăduind apropierea oamenilor. Jupân Serchiz era unul din negustorii vestiți ai timpului, pe care te puteai bizui chiar de ar fi avut de mers până în împărăția chitailor. Carăle sale brăzdau drumurile continentului de la Stambul la Bruges, iar firele nevăzute ale relațiilor sale treceau prin iatacurile principeselor și prin cabinetele secrete ale celor ce cârmuiau lumea. Jupânului Serchiz nimic nu-i era cu neputință, fie că trebuia să aducă în taină prafuri de pușcă cu puteri noi ori afrodisiace pentru cine știe ce prinț lingav, fie că era vorba de nevinovate rodii, mirodenii ori sulimanuri pentru a spori frumusețea domnițelor. Pe când se așezau singuri la o masă așternută cu o pânză albă dintr-o încăpere dosnică a hanului, Toma adulmecă mireasma străină a depărtărilor, care însoțea ca un abur nevăzut trupul curat și strălucit înveșmântat al negustorului. Lumea era plină de întâmplări și jupânul Serchiz le istorisea cu o voluptate care-i răzbătea în expresia de tihnă și mulțumire a chipului. Ascultându-l, Toma simțea că abia acum se putea socoti într-adevăr sculat din lunga lui zăcere: un dor de viață, de ducă, și de lucru îi umplea treptat pieptul.

Gustară cu cumpătare din vinul vechi și uleiios, cu tărie ascunsă, și rupseră câte un colț din pâinea aromitoare, albă, tăvălind bucăți mari prin sucule ardeiate pe care-l slobozise pastrama friptă. De plăcere, ochii negustorului se închiseră pe jumătate. Era binecuvântată îndeletnicire să guști din roadele pământului, care-și aveau pretutindeni farmecul lor. Omul trebuia să știe să se și bucure, când avea prilejul, de o mâncare deosebită și de întâlnirea cu un prieten ales, căci lumea era plină destul de nenorociri despre care niciodată nu puteai să știi când îți vor ieși ție însuși în cale. Iată, cine și-ar fi închipuit că pe niște armatori și negustori puternici și cuprinși, cum erau cei din Bruges, îi va lovi o atât de neașteptată nenorocire. Căci portul vestit al Bruges-ului era năpădit treptat de nisipurile aduse de mare. Un rău împotriva căruia nu se afla leac. Și sub acel nisip, portul era de fapt

îngropat de Anvers care se ridica și va ajunge curând întâiul port al lumii. Pentru un negustor ca el, întâmplarea nu avea nicio urmare deosebită, căci așa cum făcuse până acum negoț cu cei din Bruges, va face de acum înainte cu cei din Anvers. Era totuși o întâmplare care te îndemna să meditezi puțin mai adânc asupra nestatorniciei sub semnul căreia se aflau toate cele ale lumii. De altfel, peste tot vremurile se arătau tulburi și sălbatice. În cetatea Münsterului se iviseră eretici inspirați de diavol, care trăiau laolaltă ca o turmă, bărbați și femei, împreunându-se în devălmășie. Bătea un vânt de nebunie. În Svițeria un vraci fusese ars de viu fiindcă spusese că sângele curge prin vinele omului, cum curg apele prin țesătura de albiu a unui pământ. Toma rămase pe gânduri.

– Omul, spuse, a dat glasul unui cuget al său. Oare pentru asta trebuia ars?

– S-a socotit că acel fel de a cugeta se ridica împotriva credinței, răspunse negustorul. Cei puternici nu sunt pretutindeni la fel de îngăduitori ca voievodul acestei țări.

– Îl presupui îngăduitor? întrebă Toma, și în amintire îi reînvie deodată teribila imagine a tăieri boierilor.

– E îngăduitor și înțelept. Nimeni din cei de altă credință n-a fost prigonit în țara aceasta. Nu mai departe decât zilele trecute au venit aici în cetate, cerând adăpost și ocrotire, niște robi genovezi, fugari de pe o corabie turcească oprită la Chilia. Măria Sa i-a îmbrăcat și le-a dat cai și însoțitori care să-i treacă la Ardeal și de acolo spre țara lor, deși o asemenea faptă poate atrage mânia turcilor.

– E cea mai mărunță, zâmbi Toma, dintre faptele prin care știe să atragă mânia turcilor.

Jupânul Serchiz clătină din cap:

– Știu. În ultimele săptămâni, polonii s-au răzbunat arzând și prădând ținuturile de graniță. Măria Sa a trimis pâlcuri de oaste care au făcut același lucru pe pământul lor. Când am venit, am trecut cu carăle prin sate pustiite care mai fumegau. Și acum, polonii vor trimite soli la turci, cerând pedepsirea Măriei Sale din pricina căruia n-au liniște.

– De unde știi domnia ta asta?

Negustorul zâmbi ca în fața unei copilării.

– Negoțul meu mă obligă să știu tot. Am pretutindeni oameni care îmi spun ceea ce se va întâmpla. Măria Sa se află în primejdie. Turcii i-ar putea ridica și pe tătari. De la craiul Ardealului n-are de ce să aștepte ajutor, pentru că acela e sluga turcilor și-i lasă gura apă după cetățile pe care le stăpânesc moldovenii în Ardeal. E un om perfid, care cu limba linge și cu coada lovește. Vodă îl cunoaște prea bine și atunci bănuiesc că va căuta ajutor la craiul Ferdinand al Austriei, singurul de la care poate nădăjdui ceva. Atâta doar că eu nu cred că acel ajutor va fi altfel decât în vorbe...

– De ce? Ar fi și în folosul lui și al întregii creștinătăți.

Jupânul Serchiz se aplecă peste masă, ca și cum s-ar fi pregătit să-i împărtășească o taină.

– Creștinătatea, magistre, e o vorbă ca un papure aurit, ținut dinaintea altarului și scos la marile praznice, ca să îngenuncheze prostimea la trecerea lui. Dar, în umbra sa, craii creștinătății se mănâncă între ei ca niște câini pe rămășițele unui ospăț. Ce-i pasă lui Ferdinand de Moldova?! Bănuiesc că nici nu știe prea bine unde se află.

– Nu-i pasă de Moldova, dar poate îi pasă de turci...

Negustorul își flutură mâna în timp ce gustă din cupă.

– Petreceri de curte, spuse cu buzele încă umede de vin, serbări, turniruri, rivalități cu alți principii, intrigi, ambiții și iubiri secrete, între toate acestea turcii rămân ceva foarte îndepărtat și nedeslușit. Poate va lua cunoștință de ei abia când le va vedea turbanele sub zidurile lui.

– Și atunci domnia ta nu vezi nici o scăpare?

– Una singură, care a fost și aceea a lui Ștefan Voievod cel Bătrân, fie-i odihna luminată: să se descurce singur.

Toma înclină fruntea.

– De data aceasta va fi greu, murmură.

– Greu, dar nu cu neputință, întări negustorul, căci o țară care se apără e mai iubită de Dumnezeu decât una care cotopește. După o clipă de gândire adăugă cu îndoială: Și n-ar fi atât de greu de nu s-ar țese în jurul său pânza trădării.

De unde știi, voi să întrebe iar Toma, dar văzându-i surâsul tăcu.

– Sunt mulți boieri care-i vor răul, urmă negustorul, pentru că Măria Sa nu îngăduie să fie purtat pe sfori cum le-ar plăcea lor. Și mai e ceva: boierii au fost învățați să sugă, iar Măria Sa a fost negustor cinstit și cunoaște prețul trudei. De aceea nu-i place să audă acel sunet destrăbălat pe care-l fac buzele lor când morfolesc ugerul țării.

Toma tăcu. Toată bucuria acestei zile se întunecase de negurile îngrijorării care se ridicau din cele patru vânturi. Vodă le știa oare toate astea? Necredința boierilor îi era cunoscută, dar cealaltă? Se întrebă dacă avea dreptul să stea liniștit de-o parte și să-și vadă de-ale sale, când datoria lui ar fi fost poate să se înfățișeze la curte și să-i stea la îndemână. Să-i stea la îndemână! Așadar tot aici ajunsese, oricât de neplăcut era pentru rostul lui de meșter... Dar dacă primejdia aceasta pe care i-o înfățișase negustorul era reală și atât de apropiată, ce se va alege de lucrarea lui?! O nouă amânare, o altă așteptare, dar până când și de ce acest blestem asupra sa? Doar pentru că voise să lucreze pe pământul țării sale, când ar fi putut lucra la adăpost și nestingherit pe lângă vreun principe al apusului?

– Sub o altă domnie, spuse jupânul Serchiz, domnia ta vei cădea poate în dizgrație, de nu-ți va fi chiar viața în primejdie. Toți te știu credincios și apropiat Măriei Sale. Mă iartă că-ți spun acest lucru fără ocol, dar intrând în țară, am zăbovit un ceas lângă biserica pe care ai zidit-o. E minunată și ușoară, ca un trup de fată, cum numai voi, moldovenii, știți zidi. Ar fi fost însă de-a dreptul nemaivăzută, dacă ți-ai fi dus gândul la capăt și ai fi zugrăvit-o pe dinafară. M-am întreat de ce oare nu te grăbești s-o faci, cunoscând și domnia ta, ca și mine, cât de nestatornice sunt vremurile și domniile.

– Am și avut mereu câte ceva împotriva mea, ca un făcut, și a trebuit să las și varul să zacă o vreme, cât socotesc eu că e destul, jupâne Serchiz. Dar de acum e timpul să înfăptuiesc și lucrarea aceasta. A crescut în mine și s-a pârguit îndeajuns. Și după câte îmi spui domnia ta, văd că ar fi bine să mă grăbesc.

– Întocmai, magistre. Înainte de a părăsi portul Bruges, m-am

gândit la domnia ta. Tocmai ancorase o corabie cu marfă de la Persia. Am cercetat și eu mărfurile, am și cumpărat pe loc unele și printre acestea un anumit fel de marfă mi-a amintit de domnia ta. Oare magistrul Toma de la Suceava își va fi isprăvit lucrarea aceea pe care o purta în sine? Dar dacă a isprăvit-o mi-am zis, nu înseamnă că nu va începe alta și tot se va bucura de darul meu.

Toma zâmbi. Vedea că această întâlnire le va aduce amândurora, pe lângă bucuria revederii, și un oarecare folos. Jupânul Serchiz se oprise după un ritual tainic și acum aștepta să i se pună întrebarea. Nu dădea nici un semn de nerăbdare, iar chipul îi rămase surâzător, sigur că întrebarea aceea va veni și negoțul – căci negoț făcea el acum – își va urma cursul său firesc. Toma îi privea expresia stranie a ochilor ocrotiți de umbre sub sprâncenele bogate și negre și înțelese că toată plăcerea acelei convorbiri tihnite, la o masă cu bucate alese, făcea aparte dintr-o subtilă strategie negustorească. Acceptă jocul.

– Care să fie oare acea marfă, jupâne Serchiz?

– Este o marfă rară, râvnită de toți meșterii zugravi ai apusului, dar mai ales de cei ai răsăritului. Ea are puterea de a da nepieritoare strălucire albastrului.

Toma își simți inima zvâcnind. De data aceasta el fu acela care se aplecă peste masă. Mâna lui prelungă care începuse să-și recapete puterile încheștă mâna rotofeie, încărcată cu inele, a negustorului.

– Nu cumva e lapislazuli?

Râsul de mulțumire al lui Serchiz răsună ca uguitul unui hulub.

– Tresărirea domniei tale, spuse, a fost aceea a cunoscătorului, iar repeziciunea cu care ți-ai dat seama despre ce marfă e vorba dovedește iscusință și stăpânire a meșteșugului. Toate astea înseamnă că osteneala nu mi-a fost zadarnică.

Pe măsură ce se convingea că într-adevăr despre piatra râvnită de zugravi era vorba, Toma se întrista.

– Nu știu, murmură, dacă osteneala nu ți-a fost zadarnică, jupâne Serchiz. Mi-ai făcut o cinste și o bucurie că te-ai gândit la mine, dar și o imprudență de mirare la un negustor ca domnia ta: nu te-ai

gândit și la puterile pungii mele. Măria Sa nu mă răsfață. Ce-mi dă abia-mi ajunge să-mi cumpăr cizme de iuft și dohot de mesteacăn.

Exagera. O făcea cu bună știință și o știa și negustorul, dar aceasta ținea de rânduiala negoțului.

– Cunosc, magistre, dărnicia principilor. Dar nu e nici o grabă...

Poate te vor ajuta și logofătul Toader și Măria Sa ori, poate, Măria Sa Doamna Elena, cu toții sunt doar ctitorii acelei zidiri...

– Și asta ai aflat-o? râse Toma.

– Dacă n-aș fi mereu bine informat, aș fi sărăcit de mult, magistre. Așadar prețul acela poate fi lăsat fratelui meu Asfadur, unde va fi în deplină siguranță, dar, cum am spus, nu e nici o grabă.

– Cât? întrebă Toma.

Serchiz mai turnă vin, atinse ușor cupa sa de a lui Toma și sorbi încet, cu ochii închiși. Vorbi apoi domol, ca și când ar fi început o istorisire:

– O șubă de atlas aurit de Florența, cu treizeci și șapte de cheutori de argint și blăniță cu hermină prețuiește șaiszeci de florini. Tot atât cât șase cai moldovenești sau o sută patruzeci de pietre de granat verde sau galben. Pietrele din corabia cu mărfuri de la Persia prețuiesc cât cinci asemenea șube, cât treizeci de cai ori șapte sute de grante. Dacă te mai gândești însă că o diademă de aur bătută cu cinci smaragde face o mie de florini, vei vedea că prețul pietrelor care dăruiesc trudei unui meșter strălucirea a fost socotit ca pentru un prieten ales și apropiat fără să-i aducă celui ce le vinde nici un câștig.

Toma recunoscă în sinea lui că negustorul nu se îndepărtase prea mult de adevăr. Totuși oftă.

– E adevărat, jupâne Serchiz, dar e o mică avere aici.

– Cu această mică avere, cum bine zici, magistre, harul cu care domnia ta ești dăruit din belșug va dobândi puterea de a te face nemuritor.

Jupânul Serchiz țintise bine. Dănuirea numelui său peste veac era argumentul în fața căruia toate șovăielile meșterului se năruiră. Cum avea să plătească această datorie, dacă Vodă și logofătul Toader nu voiau sau nu puteau în asemenea vremuri de cumpănă s-o facă

– erau întrebări care deveniseră deodată mai puțin importante. La urma urmelor, dacă negustorul nu se temea și se învoia să aștepte fără ca nimeni să-l fi rugat, de ce și-ar face gânduri el?

În aceeași seară, un om de încredere al armeanului îi aduse acasă săculețul cu pietrele. Toma voi să-i dea o dovadă scrisă, dar slujitorul se împotrivi.

– Stăpânul meu a spus că n-am de așteptat nimic și mi-a poruncit să adaug aceste cuvinte: „Până îmi vei putea plăti, socotește, magistru, că acesta e darul pe care eu îl fac din dragoste peste meșteșugurile alese, aflate sub semnul harului.”

– Stăpânul tău, îi răspunse Toma, ispitește sărăcia. Spune-i că-i mulțumesc și că mă tem pentru dânsul.

A doua zi se puse pe lucru. Era într-o miercuri și sâmbătă isprăvi. Modelase paftaua din ceară, îi făcuse tiparul din lut, îl arse, topise și turnase argintul și în cele din urmă șlefuiseră până când metalul ajunsese la luciul de oglindă și netezime de mătase. Era însă o pafta cuminte, frumoasă prin însăși simplitatea ei în care locul măștilor, al frunzelor de acant și al micii zeițe despuiate îi luaseră trei flori răsfirate de crin. O așeză într-o cutie lăcuită din lemn de chiparos, căptușită cu un strat de lână peste care așternuse atlas albastru.

Se înfățișă la curte la căderea nopții. Știa că era un ceas nepotrivit, dar nu mai avea răbdare să aștepte până a doua zi. Cămărașul Hâra, paznicul iatacului domnesc, se însenină văzându-l.

– Mă tem că Măria Sa nu mă va primi, spuse Toma.

– Măria Sa a întrebat mereu de domnia ta. A vrut să trimit la Brașov ori la Bistrița după un doctor care să-ți cerceteze boala, dar s-a gândit că domnia ta însuși ești un doctor și apoi a aflat că ai fost văzut umblând prin târg. Și-a mușcat mustața și a zis să vedem când are de gând să mi se înfățișeze. Ai făcut bine că ai venit, altfel puțin lipsea să-i stârnești mânia.

Se duse să-l vestească și apoi îl însoți până în pragul iatacului. Toma auzi închizându-se încet ușa în urma lui. Voievodul îl aștepta în picioare, în mijlocul încăperii, cu brațele încrucișate la piept, după obiceiul său. Se pregătise să se culce, căci, în spatele său, patul cu

polog înalt de brocart aștepta așternut, iar la icoane abia fuseseră aprinse două lumânări noi.

– Sufletul meu se bucură că ai venit, magistre, și nădăjduiesc că ești sănătos.

– Cred că da, Măria Ta, răspuse el și puse un genunchi pe lespezi. Îți mulțumesc că mi-ai făcut cinstea milostivindu-te să întreb de mine cât am zăcut. Grija Măriei Tale a fost balsamul care m-a ajutat să mă ridic.

– Lasă asta. Ce ai acolo?

– Aici am adus darul pe care l-am promis Măriei Sale Doamnei. Voievodul se duse până la o ușă acoperită de draperie:

– Să vină doamna! Apoi se întoarse gânditor: Așadar pentru asta ai venit, spuse cu o undă de dezamăgire în glas.

– Oricum aș fi venit pentru că am și vești pentru Măria Ta.

– Ce fel de vești?

– Nu sunt vești bune și acum mă sfiesc să le dau glas, știind că ți-am tulburat ruga de seară.

Domnul privi spre cele două lumânări. Făcu un semn de nepăsare cu mâna.

– Hâra aprinde lumânările astea în fiecare seară fiindcă și el mai crede, ca și tine, că mă rog. Adevărul e că de cele mai multe ori uit de rugăciuni. Mă pun pe pat și mi se întâmplă să adorm uneori așa îmbrăcat, cum mă vezi... Sun obosit. Cred că mă obosește pânda asta neconținută în care mă aflu și pe care o simt pretutindeni în jurul meu... Aș schimba-o oricând pe o bătalie cinstită cu sabia goală, în care să-mi văd dușmanul la chip. Ridică-te și spune-ți veștile.

– Am aflat, Măria Ta, că leșii vor trimite soli la poartă spre a cere pedepsirea noastră.

Fu mulțumit văzând că domnul își răsuca între degete vârful mustății sub care se ghicea un fir de zâmbet.

– E plăcut pentru mine, meștere, să văd că ți-a rămas neștirbită credința față de domnie. Își mulțumesc pentru veste și-ți răspund că leșii au și trimis acel sol, dar nu a apucat să ajungă la Poartă.

Pe Toma îl fulgeră o bănuială.

– Cum așa?

Voievodul ridică din umeri și zâmbetul i se ivi acum limpede.

– Nu știu... Parcă l-ar fi înghițit pământul... Poate l-o fi luat rob vreo ceată de tătari...

– Dar nu putea fi singur...

– N-avea decât doi însoțitori, cum se cuvine unei solii de taină. S-au mistuit și aceia. Se zice că ar fi fost undeva pe celălalt mal al Nistrului. Pustietate mare pe acolo...

Rămase privind-l pe Toma cu o veselie abia reținută.

– Dar... Măria Ta... au obicei să trimită încă un veghetor în urma unor asemenea soli.

– Da. Au trimis și acum. Ciudat e, meștere, că nici despre acesta nu mai știe nimeni nimic.

– Și văzând că solia nu a ajuns, crezi, Măria Ta, că nu vor trimite alta, pe alt drum?

– Bineînțeles că vor trimite. Și va ajunge, căci pe toate nu le va putea înghiți pământul. Atâta doar că noi știm acum ce vor.

Aceeași veselie înăbușită, însoțită de data asta de o sclipire rece de triumf în ochi. Toma șovăi între simțământul de încredere pe care i-l dădea această minte ce pătrundea și prevedea totul și unul de ușoară înfiorare în fața hotărârii ei neînduplecate, care îmbrăca de atâtea ori aparențele cruzimii. Când vorbi, trebui să își dreagă întâi glasul pentru a nu rămâne doar o șoaptă.

– Și unde sunt acum acei oameni?

– Nu mai sunt. Ți-am spus că i-a înghițit pământul.

Toma înclină din cap. Știa ce însemnau aceste cuvinte. El însuși cercetase cu o groază admirativă mecanismul fără îndurare care răsturna, nebănuit de cei dinăuntru, podeaua odăii aflată deasupra unui puț fără fund. Mașinăria era bine unsă și totul se petrecea fără zgomot în mai puțin de o clipă. Cei osândiți fără să știe se trezeau că le fug scândurile de sub picioare și se prăvăleau în gol. Podeaua revenea la loc ca un capac de fântână și chiar dacă nu mureau în cădere, se sfârșeau în cele din urmă neauziți, zdrobiți, printre ciolanele altora care se încumetaseră să muște din binele țării.

– Legea solilor ne îngăduie, Măria Ta? șopti Toma.

– Nici un sol care ni s-a înfățișat, orideunde ar fi venit, n-a avut a se plânge vreodată de ceva. Dar legea nu spune nimic despre solii care umblă pe de lături și împotriva țării. Îmi place că te frământă asemenea gânduri, dar lasă-mi grijile astea mie: iau păcatul în întregime asupra mea.

– Și dacă ne vor încolți?

– Ne vom apăra.

– Vei putea Măria Ta singur?

– Singur nu, ci împreună cu voi. Cum judeci lucrurile, meștere?

Fac eu pentru mine ceea ce fac? Sau ca să păstrez strălucirea pe care părintele meu a dăruit-o acestei țări? E destul o clipă de slăbiciune ori de șovăială ca turcii să pună gheara pe noi: atâta așteaptă.

– Și într-o asemenea împrejurare nimeni nu ne va ajuta, adăugă Toma.

– Cred că nimeni, meștere. Ar putea să ne ajute Ferdinand, dar, ca toți principii învățați cu binele, mi se pare că e și ăsta delăsător și îngâmfat. Toți își închipuie că ne aflăm undeva la capătul lumii și că suntem un fel de slugi bune să le curețe lor cizmele. Câte solii tainice am prins de la ei trecând peste pământul țării ori peste al cetăților noastre din Ardeal, toate aveau asupra lor scrisori în care nu mă numeau decât moldoveanul. Toți ceilalți erau majestatea sa, luminăția sa, excelența ilustrisimul, numai eu eram moldoveanul, ca și cum ai zice tătarul, adică un nimeni, o sălbăticiune fără moșie, fără datini, fără morminte. Ei bine, moldoveanul o să poată și fără ei!

Tăcu o clipă și începu iar să se plimbe gânditor, cu mâinile la spate. Adăugă apoi mai potolît:

– Asta nu înseamnă că aș disprețui ajutorul lor. L-am și rugat – auzi: l-am rugat! – pe acel Ferdinand, prin negustorul Serchiz, să-mi trimită un om de încredere cu care să tratăm. Dar când va veni acela și dacă va veni, numai Dumnezeu știe. De aceea nu ne putem bizui decât pe noi...

Auzind numele negustorului, în mintea lui Toma se luminară o mulțime de lucruri și toate întrebările pe care și le pusese în legătură

cu el își aflară răspunsul. Stima lui pentru Serchiz căpătă deodată un nimb de admirație. Furat de gânduri și de uimirea de pe urma celor ce le aflase, uitase cu totul de darul pe care i-l adusese doamnei. Abia când ea intră își aminti iar de rosturile sale de meșter. puse un genunchi la pământ și sărută vârfurile degetelor care i se întindeau. Doamna purta o rochie verde cu guler și mâneci de horbote albe și cu cheutori din fir de aur. Păru-i greu arunca reflexe arămii sub lumina caldă a făcliilor. În fața frumseții ei, respirația lui Toma deveni mai grăbită.

– Magistrul Toma ți-a adus darul promis, Doamnă, spuse voievodul, și în intonația sa meșterul îi ghici efortul de a-și ascunde grijile.

Ținând cutia între palme, i-o întinse și se ridică.

– Îți mulțumesc, magistre, zâmbi ea în timp ce o deschidea. O, dar e minunată, îți spun drept că la o asemenea lucrătură nu mă așteptam.

– Cum?! se miră voievodul. Nu e aceea pe care o știam!

– Nu, Măria Ta.

– Ți-am poruncit s-o faci aceea, de ce n-ai făcut-o?

– Iertare, Măria Ta, dar n-am mai putut. Un gând care n-a devenit faptă la vremea lui nu va mai deveni niciodată. El a murit înainte de a se naște. De aceea meșterii trebuie lăsați să lucreze după cum le poruncește sufletul lor și...

– Oprește-te, îl întrerupse voievodul, amenințându-l cu degetul. Înțeleg unde bați.

Toma se înclină. Doamna contempla paftaua plimbându-și degetul, ca un copil, peste netezimea ei lucioasă. Își urmă gândul, ca și cum n-ar fi auzit schimbul lor de cuvinte:

– Nu mă așteptam... drept să spun credeam că vin într-o țară fără meșteri de seamă.

– De ce credeai asta, Doamnă? întrebă Vodă cu un început de nerăbdare.

Ea privi de la unul la altul surâzând încurcată, ca și cum ar fi încercat să se dezvinovățească.

– Știu eu? Așa se vorbea, așa auzisem... nimic limpede... Se zicea că dincolo de munții de la răsărit e o țară de oameni simpli, prea puțin deosebiți de hoardele care-i hărțuiesc...

– Și atunci cum de ai avut curajul să te măriți cu voievodul lor?

– Mi-a fost urât... Văduvia aceea a fost cumplită... Femeile tinere îmi vorbeau de parcă le eram bunică... Tu nu știi ce înseamnă singurătatea între amintirea unui mort și câțiva servitori pentru o femeie care n-a împlinit nici treizeci de ani... Acest curaj nu m-a părăsit nici când s-au ivit binevoitorii care mi-au spus că nu râvnești decât la averea mea.

– N-au mințit, spuse Vodă, așa a fost. Adevărul e că am nevoie de bani. Puteai să fii și o slută, dar în clipa când te-am văzut mi-am zis că am avut noroc și că a meritat să risc. Acum te-aș lua și săracă...

Chipul doamnei se învălui într-o ușoară roșeață. Încercă să-și ascundă tulburarea schimbând vorba:

– Va trebui să-i plătim cum se cuvine magistrului Toma prețul lucrului și al argintului.

Voievodul nu-i dădu importanță. Se întoarse brusc spre Toma:

– Vezi, ce-ți spuneam?! Niște oameni simpli, prea puțin deosebiți de hoardele care îi hărțuiesc...

În sufletul lui Toma licări un sămbure de speranță. Socoti că ar fi fost o negliobie să nu se folosească de clipa prielnică.

– Și pentru asta m-am înfățișat azi, Măria Ta. E timpul să plec spre a începe zugrăvitul.

– Da, da, spuse Vodă, pornind iar să se plimbe. Să-l începi, meștere, până avem răgaz...

Dar lui Toma i se păru din nou îndepărtat și cuvintele lui îi sunară fără convingere.

– Poate magistrul are nevoie de bani și pentru începerea lucrării, spuse doamna și ochii ei se încrucișară într-o străfulgerare de complicitate cu ai meșterului.

– Bani! pufni voievodul. De bună seamă ca va fi având... Am plătit acum șase mii de zloți ungurești pentru a-i răscumpăra pe Bubuiog și pe Huru. Șase mii! Dacă hoții ăștia ar fi cunoscut că prinșii

lor îmi sunt singurii cu adevărat credincioși, nu mi i-ar fi dat nici pe o sută de mii, așa că tot eu sunt cel câștigat. Dar, oricum, șase mii... Și cât a trebuit să plătesc ca să pun din nou oastea pe picioare știți? Habar n-aveți!

– Pe meșter îl putem ajuta și din vistieria mea, spuse doamna.

Vodă își flutură mâna.

– Lasă, n-am nevoie de visteria ta. Încă n-am nevoie...

– Pentru paftaua aceasta, interveni Toma, nu aștept nici o plată, Doamnă. E darul pe care îl aduc cu inima deschisă strălucirii Voastre. Dar jupânul Serchiz mi-a făcut rost de niște pietre rare de care nu mă pot lipsi în lucrarea mea pentru a scoate culoarea albastră. Mi le-a dat pe așteptare și încredere...

– De vreme ce nu i le-ai putut plăti, înseamnă că e mult, spuse Vodă. Cât?

– Trei sute de florini, Doamne.

Voievodul fluieră a uimire.

– Cu pietrele voastre o să duceți țara de răpă!

– Lucrarea unui meșter dăruit, spuse doamna, nu prețuiește cu nimic mai puțin decât un război câștigat.

– Nici decât unul pierdut, Doamnă, o știi asta, mai știi și eu câte ceva, deși n-am fost decât negustor de pește, om din ăia simpli... La Serchiz mai am eu datorii, așa că treci, meștere, pe la vistierie și spune că am poruncit să-i mai scrie la catastif și florinii tăi. Și acum du-te, dar nu știți decât să cereți bani...

Când să pășească pragul, glasul voievodului îl opri ca întotdeauna.

– Toma!

– Poruncă, Măria Ta.

– De unde știi că e poruncă?

– Timpul ne învață să ne cunoaștem, Măria Ta. S-ar putea să fie și un sfat.

– Nu, e poruncă. Aștept un sol de la poloni. Am mirosit că se apropie. Voi avea poate nevoie de tine, căci Bubuiog nu cred să se întoarcă până atunci. Să-mi stai la îndemână.

O clipă, lui Toma nu-i veni să creadă. Apoi se înclină resemnat.

Cămărașul Hâra care stătuse tot timpul în fața ușii îl însoți de-a lungul coridoarelor pustii.

– Știi ceva despre un sol polon? îl întrebă Toma. Când vine?

– Nu știu nimic, magistre.

Poate că într-adevăr nu știa, dar din felul în care răspunsese, scurt și fără obișnuita lui bunăvoință, Toma își dădu seama că nici dacă ar fi știut nu i-ar fi spus. Cu toată dezamăgirea pe care o simțea de pe urma acestui nou răstimp de așteptare, se bucură de reținerea cămărașului, care dovedea întărirea pazei din preajma domniei. De altfel, pustietatea coridoarelor nu era decât o părere: pretutindeni, în adâncituri pe care le făcea zidul, în colțuri, în dreptul stâlpilor, din loc în loc de-a lungul scârilor, se vedeau siluetele întunecate, neclintite ale halebardierilor. Jos, în curte, când Sușa Pestuhov îi aduse calul, rămase surprins văzând șase călăreți răsărind ca din pământ în jurul lui. Bătrânul se veseli de uimirea lui.

– Porunca lui Vodă, îl lămuri, să fii păzit împotriva celor cu sufletul negru.

– Cine sunt aceia, moșule? Îi știe cineva?

– Cineva fără îndoială îi știe, răspunse rusul, dar încă nu s-o copt mărul.

Toma încălecă și cei șase îi luară la mijloc, între piepturile lor îmbrăcate în cămăși de zale. Trăia un sentiment ciudat. Se știa apărât, ceea ce nu era neplăcut, dar în același timp ceva nu-i era la îndemână. Era obișnuit să umble singur și liber, să se oprească unde voia și să plece când voia, iar acum, toată grija asta care zornăia a zale și puțea a iuft îl stingherea. Încercă să glumească:

– Mă țineți între voi de parcă aș fi neputincios. Credeți că eu nu știu să mă apăr?

– Cu ce? râse căpitanul străjerilor și ceilalți îi ținură isonul. Cu spada aceea ca o trestie?

– Trestia aceea e din oțel de Damasc, căpitane, iar cel ce o poartă se știe folosi de ea.

– O fi, dar porunca e să nu trebuiască să te aperi. Vei fi păzit fără să știi chiar când vei umbla pe jos, oriunde ai merge.

„Pe dracu, se minună Toma, s-ar zice atunci că totuși prețuiesc ceva...” Constatarea îl înveseli. Oricât se strădui însă în zilele următoare, nu reuși să-i descopere pe cei care îl păzeau. Până la urmă se gândi că va fi fost doar o vorbă a aceluși căpitan de străji, iar de la o vreme o și uită.

Într-o seară se ivi iar zugravul Avram. Arăta trudit și barba-tunsă de obicei rotund și îngrijit îi crescuse în neorânduială. Îl găsi pe Toma în atelier și se așeză sfios pe un capăt de laviță.

– Nu te-am mai văzut de mult, meștere Avram, îi spuse Toma bucurat.

Lăsă de-o parte mojarul de piatră în care frământa niște culori și se așeză la masă în fața lui.

– Marcule, spuse, lasă scândura aceea și adu niște vin să cinstim întoarcerea meșterului.

– De ce-mi spui meșter? Încă n-am făcut nimic care să te îndreptățească la aceasta.

– Pentru că am încredere în tine. Unde ai fost atâta timp?

– Am vrut să văd bisericile răsăritului. M-am alipit de carăle lui Petroman, negustorul. Am ajuns până la Kiev, Cernigov și Moscova. Meșterii iconari de aici mi-au încredințat și niște icoane. Am luat și de ale domniei tale cincisprezece și pot să-ți spun că n-am cules decât cuvinte de laudă, nu numai de la oamenii din norod, ci și de la preoți și monahi. Am fost mândru să spun pretutindeni că sunt rodul trudei vestitului meșter Toma, zugrav al curții strălucitului voievod al Țării Moldovei.

Scoase din sân o pungă și o puse pe masă. Se auzi un zornăit plin.

– Acesta e prețul icoanelor domniei tale.

Era un dar neașteptat.

– Sfântul Luca, răsă Toma, nu ne uită și se îngrijește de noi când avem mai mare lipsă. E un sfânt de treabă, care n-așteaptă să te rogi mereu pentru a-ți răsplăti osteneala...

Marcu le umplu cănilile. Închinară tăcuți. Pe urmă, Avram așeză cana pe masă cu grijă, ca și cum s-ar fi temut să n-o spargă, și își trecu dosul mâinii peste mustăți. Ochii lui negri și blânzi îl cercetară pe Toma cu un fel de nehotărâre pe care acesta o simți.

– Parcă ai mai avea ceva de adăugat, meștere Avram.

– E drept, recunosc zugravul. Unui meșter ca domnia ta nu-i pot scăpa tainele sufletului. Am auzit că în curând vei începe lucrarea aceea nemaivăzută. E adevărat?

– Cetatea și târgul sunt pline de oameni printre care mișună tot felul de vorbe și vești. Dar ceea ce ai auzit e adevărat.

Avram se mișcă pe colțul lui de laviță. Ezitarea lui era acum în afara oricărei îndoieli.

– Vezi, meștere Toma, spuse, eu aș îndrăzni să-ți fac o rugămintă... Poate că te vei milostivi să mă iei și pe mine... ar fi pentru mine o cinste și o bucurie să iau aminte cum lucrezi și un folos de bună seamă... Nu te-aș tulbura cu nimic... Aș primi să fiu ucenicul acestui ucenic al domniei tale... aș lucra la schele... aș frământa vopselele... orice...

Tăcu deodată speriat. Toma îl privi uimit. Era încă un lucru neașteptat. Se gândise și el de câteva ori, dar mai mult în treacăt, că pentru asemenea lucrare i-ar mai trebui niște ajutoare dintre tovarășii de breaslă. Gândise chiar asupra posibilității de a-i încredința lui Marcu zugrăvirea în întregime a unor părți de zid din interior. Ucenicul nu mai era de mult un ucenic și icoanele pe care le zugrăvisese nu se deosebeau cu nimic de cele ale meșterilor iconari bătrâni din târg. Poate că nici de ale lui, de vreme ce Avram nu băgase de seamă că printre cele cincisprezece icoane pe care le vânduse în răsărit se aflaseră și patru de-ale lui Marcu. N-avea așadar nici un motiv să se teamă să-i încredințeze o lucrare de seamă. Dar chiar astfel, îl bătuse gândul uneori că ar mai avea nevoie de un ajutor. Lucrarea trebuia încheiată într-o vară pentru că nu se știa ce puteau aduce vremurile de la o săptămână la alta, cu atât mai mult de la un an la altul. Rugămintea lui Avram îl luase pe neașteptate, dar nu îl nemulțumea. Zugravul era destoinic și dovedea har. De credința ori de cinstea lui

n-avea de ce să se îndoiască. Luă iar cana gânditor și gustă câteva înghițituri amânându-și cu bună știință răspunsul. De ce nu, se gândi, dar își ridică ochii spre Marcu care aștepta în picioare, uimit și el de rugămintea zugravului Avram.

– Bea și tu, Marcule, îi spuse, și bucură-te, căci printre icoanele pe care meșterul Avram le-a luat cu sine se aflau și patru de-ale tale. Dacă dânsul n-a băgat de seamă e spre rușine mea și spre cinstea ta. În punga aceasta se află așadar și primii zloți câștigați de tine.

Marcu deschise gura să spună ceva, dar Toma îl opri ridicând mâna și se întoarse spre Avram.

– Uită-te la el, meștere, era un copil când l-am luat de la Bumbotă. Abia în seara asta văd că a crescut, că s-a împlinit și că i-a dat un început de mustață bălaie. E un zugrav de acum, meștere Avram. E la vremea când omul se bucură întâia dată de vederea și de mireasma femeii. Acum se hotărăște cu adevărat dacă va rămâne zugrav sau se va lăsa ispitit și furat de cele ale lumii. Va fi ultima lui încercare la care nu-l voi supune eu, ci însăși viața aceasta a noastră. Eu îi voi încredința doar întâia lucrare mare. M-am gândit, Marcule, să zugrăvești gropnița.

Ucenicul rămăsese cu ochii mari.

– Meștere, murmură gâtuit, eu... eu, meștere?

– Tu, tu, la urma urmelor nici nu e o lucrare atât de mare, iar locul e destul de neprielnic din cauza luminii sărace. Zâmbi, adăugând: Dar asta va fi și în folosul tău, căci îți va ascunde șovăielile.

– Dar dacă n-am să pot, meștere?

– Dacă n-ai să poți, înseamnă că eu sunt un neghiob fiindcă am crezut în harul tău.

Chipul lui Marcu primise o înfățișare ciudată, între răs și plâns. Se răsuci în jurul său cu ochii înălțați, făcându-și cruci grăbite:

– Doamne, murmură, Doamne, meștere...

– Așa, așa, zâmbi Toma, mai bine mulțumește-i sfântului Luca pentru îndurarea lui. Se întoarse apoi spre zugrav: Dacă așa stau lucrurile cu Marcu, meștere Avram, spuse, și dacă ai bunăvoință să te alături nouă, mă gândesc să-ți încredințez tinda.

Zugravul se ridică fără un cuvânt și își scoase de la gât un lănțug de argint de care atârna un disc mărunț de agat cărămiziu, cu dungii albe. În centrul său se afla săpat numele AGLA.

– Ți-l dăruiesc, meștere Toma, în semn de mulțumire și credință. Nu știu dacă are vreo putere și nu știu ce înseamnă acel cuvânt, dar altceva n-am. Mi l-a dat un negustor genovez pentru că i-am dăruit o icoană cât palma.

– Cuvântul acesta, spuse Toma privind cu atenție agatul, este unul din cele șaptezeci și două de nume ale lui Dumnezeu și literele din care e alcătuit înseamnă *Atha Gabor Leolam Adonai* – puternic vei fi, Doamne, în vecii vecilor.

Zugravul și cu Marcu își făcură cruce.

– Nu trebuie să vă pierdeți cu firea, zâmbi Toma, căci biserica noastră nu se folosește de aceste nume, deși se zice că numele Agla apără de boli și de alte câte toate. E un talisman și am să-i încerc puterea. Îți mulțumesc, meștere Avram, și ca să te pot numi frate, primește și tu de la mine această piatră de chihlimbar care poartă în pânțele ei un păianjen prevestitor. Mie mi-a prevestit mai mult rele de care n-am putut nici măcar să mă feresc. Nu știu dacă acesta poate fi numit folos, dar altceva nici eu n-am să-ți dăruiesc ca semn al încrederii mele.

Avram luă piatra cu o ezitare greu stăpânită și o ridică în zarea lumânărilor.

– Acum e limpede, șopti.

– Înseamnă că legământul celor trei meșteri s-a săvârșit într-un ceas bun, când conjunctura astrilor le-a fost prielnică. Pregătește-te de drum. Eu trebuie să mai zăbovesc în preajma Măriei Sale, dar nu mai mult de câteva zile. Să fii gata pe când am să-ți trimit vestea plecării.

Într-adevăr, doar câteva zile mai dură așteptarea. În zorii celei de a patra se iviră străjerii cu porunca de la curte. Erau tot cei șase care îl însoțiseră ultima dată până acasă, doar că acum purtau straie noi, cizmele și coifurile scăpărau de curățenie și caii aveau așternute sub sei valtrapuri albastre, pe care stăteau cusute în fir de argint însemnele țării. Urmând poruncii, și Toma se îmbracă în veșmintele pe care și le

cumpărase la Sibiu, când fusese după doamna Elena. Străbătură târgul în trap domol, spre bucuria mulțimii care nu se sătura niciodată de priveliștea alaiurilor. Toma călărea mândru și drept în șa, fluturându-și penele de egretă. Poalele bogate ale pelerinei i se desfăceau pe crupa calului, iar la cingătoare i se legăna sclipind pumnalul fin, cizelat, atârnat de un lănțug de argint. Bănuia că venise solul polonilor și faptul că trebuia să se înfățișeze în numele voievodului și al țării îi renăscuse deodată toată trufia pe care de mult nu mai avusese prilejul să și-o fluture. L-ar fi întrebat pe căpitanul străjii, dar nu voia să arate că nu știa dinainte pentru ce era chemat. Bănuiala i se întări când intrară pe podul către poarta cetății și heralzii care așteptau pe zid suflară în trâmbițele lungi ce sclipeau în soare. Pe toate turnurile fluturau flamurile țării cum nu se întâmpla decât cu prilejul praznicelor, al izbânzilor sau al venirii unor oaspeți de seamă.

Oaspetele era într-adevăr solul polon. I-o spuse chiar voievodul care-l primi într-o încăpere de taină și-i înfățișă vreme de un ceas tot ce trebuia să vorbească. La capătul acestui răstimp se prelinse înăuntru, tăcut ca o umbră, cămărașul Hâra.

– Solul așteaptă în spătăria mică, Măria Ta.

– Foarte bine, îl lăsăm să mai aștepte ca să nu creadă că ne uscăm de dorul lui. Șezi și tu aici, îi spuse și se întoarse iar spre Toma: Și bagă de seamă, meștere, să nu te pună păcatele să faci ce mi-ai făcut în solia de la Brașov. Ține-ți trufia în frâu și răsucește-ți de zece ori limba în gură înainte de a spune ceva.

– Să creadă acela că-s prost, protestă Toma.

– Nu, nici asta să n-o creadă. Să fie convins că ești înțelept și că la fel e și voievodul în numele căruia vorbești. De altfel, tu nici să vrei n-ai putea să faci pe prostul...

– Mă măgulești, Măria Ta.

– Ca să-ți dau curaj. Nu e deloc ușor să știi că de ceea ce vorbești poate să atârne soarta țării. Am să fiu acolo și am să ascult din spatele ușii de taină. Sunt curios cum ai să te descurci.

Toma ridică sprâncenele surprins.

– Măria Ta ascultând la uși?

Vodă izbucni în răs.

– Asta-i bună! De ce nu? Dacă boierii mei o fac, de ce n-aș face-o și eu?

Numai pentru că n-am țevi de ascultare cum zici că au craii apusului?

„La urma urmelor are dreptate”, conveni Toma.

– Și dacă se obrăznicește, Măria Ta? întrebă.

– Ei, nu! Nu cred totuși că e un neghiob...

– Vreau să fiu pregătit pentru orice împrejurare. Dacă totuși?

– Dacă e atât de prost, atunci ai voie să-l iei de ceafă și să-l dai afară. Acum puteți să mergeți, cred că a așteptat destul. Fiind solie de taină, nu veți fi decât voi doi. Spătarul Crăciun te va duce și după aceea va ieși. Bătu din palme: Gata!

Halebardierii deschiseră amândouă canaturile ușii care dădea în spătăria mică. Spătarul Crăciun pășea solemn, fără grabă și Toma îl urma la fel, cu cinci pași în urmă. La intrarea lor, solul polon se ridică. Din felul repezit în care o făcu, Toma bănuie că începuse să-și piardă răbdarea. Ușa se închise în urma lor. Spătarul făcu un pas deoparte și cei doi rămaseră față în față.

– Panul Neculai Iskrycki, rosti el grav, șambelan și capitaneus de Camenița, sol al Majestății Sale Sigismund Întâiul, rege al polonilor. Domnia sa Toma, magistru și zugrav al curții, curtean și familiar al Măriei Sale Domnului Țării Moldovei.

Cei doi se înclinară cu mâinile la piept. Fără un cuvânt mai mult, spătarul se întoarse și se îndreptă spre ușă. Când îl auzi ieșind, Toma făcu un gest înspre masa de stejar lăcuit, cu muchiile sculptate în chip de ghinzi și frunze. Nu era așternută cu nimic și pe lemnul gol al tăbliei se odihnea sabia cea mare a Voievodului, dreaptă, grea, cu mânerul în cruce îmbrăcat în sârmă de aur. Se așezară față în față și se priviră în ochi câteva clipe lungi, ca și când fiecare ar fi vrut să-l cunoască pe celălalt întipărimdu-și întâi bine în minte trăsăturile lui.

„E frumos leahul, își zise Toma, are față prelungă, uscățivă, cu trăsături drepte și bărbătești. Are o căutătură deschisă, dar în felul ușor molatic cum își coboară uneori pleoapele se deslușește poate

viclenie, oricum, o anume pândă care ar putea fi și firească dacă ții seama de împrejurarea în care se află. A văzut multe, poartă crețuri mărunte în jurul ochilor, iar pielea îi e arămie, arsă de soare, bătută de vânturi, semn că nu e din cei ce-și scurg viața prin iatacuri ori prin odăile de taină ale regelui. Mi-ar place să-l pot zugrăvi, dar de unde răgaz? Măcar să mi-l pot întipări bine în minte. Culoarea ochilor e ciudată, nu știu cum aş scoate-o... Dar eu nu pentru ochii lui sunt aici, să-l ia dracu, ar trebui să începem. Încep eu sau aştept s-o facă el, uite asta am uitat să-l întreb pe Vodă...”

– Vă ascult, șambelane, spuse.

Solul își dresе glasul. Vorbi cu un ton egal, din care nu răzbătu nici nervozitate, nici reproș. Ceea ce spuse suna ca o simplă constatare care n-ar fi avut nici o consecință.

– Mă aşteptam să fiu primit de însuși Măria Sa.

„Ia-o domol”, își zise Toma și buzele îi tremurară imperceptibil înainte de a răspunde:

– Oare dacă Măria Sa l-ar fi trimis în solie pe pârcălabul de Hotin, Majestatea Sa regele polonilor ar fi dus tratative directe cu acest pârcălab?

Șambelanul oftă cu un fel de resemnare, ca și cum ar fi vrut să dea de înțeles că, de dragul acestor tratative, făcea o concesie acceptând să nu discute direct cu voievodul. Se rezemă de spătarul scaunului și își puse mâinile pe muchia mesei. La cea dreaptă îi lipseau două degete.

– Mă rog, spuse. E o chestiune de procedură peste care sunt dispus să trec fără să am pentru asta o împuternicire specială.

– Măria Sa Domnul meu are să aprecieze acest semn de bunăvoință.

– Dacă tot am început să vorbim despre semne, începem solul cu același ton egal care însă acum primise o nuanță foarte ușor insinuantă, nu credeți că această sabie care stă între noi, despărțindu-ne, ar putea fi privită și ca un semn nefavorabil?

Toma constată cu îngrijorare că începea să-și piardă răbdarea.

– Această sabie, spuse stăpânindu-se, stă aici după obiceiul

pământului, din vremuri vechi. E sabia Țării și aici e locul dânsei. E drept că se poate ridica dinaintea neprietenilor, dar după cum puteți vedea și acum, poate să stea și în pace, fără să împiedice prin nimic înțelegerea cinstită dintre doi principii care se respectă.

Fără să-și dea seama, odată cu ultimele cuvinte, își trecu vârful degetelor ca într-o dezmiardare peste lama neclintită. Era netedă și rece. Își retrase mâna speriat. Gestul nu fusese prevăzut și ar fi putut fi interpretat de celălalt ca o ironie sau aluzivă amenințare.

Solul surâse pentru prima dată, însă cu o politețe rece, protocolară.

– Bizuindu-mă pe sinceritatea cuvintelor domniei voastre, am să pășesc atunci în miezul lucrurilor.

– Vă rog, pane.

– E vorba de repetatele încălcări de către oștile moldovene ale hotarelor Poloniei, urmate de jefuirea și arderea satelor. Majestatea Sa Regele meu vă reamintește prin mine obligațiile de bună vecinătate.

– Am înțeles, spuse Toma. Încălcările acestea cu jaf și pârjol se fac însă deopotrivă de ambele părți. N-are rost să stabilim acum câte s-au făcut, ale cui au fost cele mai multe și cine le-a început. Neînțelegerea își va găsi dezlegarea numai dacă vom porni de la pricina care i-a dat naștere și care se cheamă Pocuția.

– Majestatea Sa Regele meu nu m-a împuternicit să tratez această cauză.

– Atunci nu văd care e scopul soliei domniei voastre.

– Am venit în calitate de vecin. Doar Nistrul desparte Camenița de cetatea Hotinului. Sunt împuternicit să caut o înțelegere în privința bunei noastre vecinătăți.

– Tot acolo am ajunge. Pocuția, pământul acesta care nu face cât cheltuielile și sângele care s-a vărsat pentru el, stă între noi ca o pană care despică un lemn. El a fost stăpânit vreme îndelungată de Ștefan Voievod cel Bătrân, Dumnezeu să-l odihnească, și apoi a fost răpit prin înșelăciune de la Bogdan Voievod pentru sora Majestății Sale Regelui polonilor. Noi am luat-o acum înapoi pentru că ne este dreptă și legiuită posesiune și Măria Sa Domnul meu a jurat în fața

icoanei Sfintei Învieri pe care eu însumi am zugrăvit-o, că nu se va lăsa până nu va pune deplină stăpânire pe acel pământ, chiar de-ar fi să se dărâme întreaga lume asupra sa. Sunt împuternicit să vă vestesc că nici o pricină nu va putea fi limpezită la hotare, până când nu i se vor plăti Măriei Sale Domnului meu despăgubiri pentru toate pierderile pe care i le-a pricinuit hatmanul Tarnowski la Obertyn.

– E prea mult, spuse solul. Ați amintit aici că Măria Sa voievodul nu va renunța la pretențiile Măriei Sale nici de-ar fi să se dărâme întreaga lume asupra sa. Întreaga lume nu se va dărâma, dar s-ar putea în schimb ridica împotriva sa. E o posibilitate de care ar fi bine ca Măria Sa să țină seama.

– Am luat act, pane, de amenințarea cuprinsă în observația domniei voastre. Aceia însă în care Majestatea Sa Regele polonilor nădăjduiește nu ne vor putea împiedica: noi știm cum și cu ce să le astupăm gura. Îi cunoaștem mai de mult și mai bine.

– Nu știu la cine vă referiți.

Toma zâmbi. Spuse cu blândețe:

– La turci, pane.

– N-am cunoștință despre nici un tratat între Majestatea Sa Regele meu și nebiruitul împărat al turcilor.

– Asta e o veste care nu poate decât să ne bucure, căci n-am auzit vreodată ca vreun câine amestecându-se între sfinți să facă un lucru bun: bucuria cea mai mare a păgânilor e să încurce între dâșii pe domnii creștini, iar nu să-i ajute în vreun fel. Acest lucru dacă l-ar înțelege Majestatea Sa Regele polonilor, precum și pe acela că țara noastră stă pavăză între dânsul și păgân, ar deveni mai îngăduitor, și multe drumuri s-ar limpezi între noi.

Aici Toma se opri și inima începu deodată să-i bată mai tare. Ajunsese în punctul hotărâtor, ceea ce însă nu trebuia să observe celălalt. Urmă mai încet, dând cuvintelor o ușoară notă de indiferență:

– Am putea chiar să ajungem la o înțelegere.

– Cum, de vreme ce Măria Sa Voievodul nu vrea să renunțe la Pocuția?

– Aș putea să vă spun, dar nu văd rostul atâta timp cât nu aveți împuternicire să tratați acest lucru.

Șambelanul înclină fruntea și-l privi scurt, pe sub sprâncene. Era prima privire piezișă de când se întâlniseră și Toma deduse din ea că solul se afla la strâmtoare.

– Oricum, spuse acesta cu o bruscă îngăduință în glas, aș putea transmite Majestății Sale regelui meu aceste sugestii.

– Nu sunt sugestii, ci două căi, singurele, prin care am putea ajunge la o înțelegere. Una ar fi garantarea posesiunii asupra Pocuției. Dacă însă Majestatea Sa Regele polonilor ține cu orice preț la această țară, ar putea să-i plătească Măriei Sale Domnului meu valoarea ei în zloți și, cu aceasta, orice pretenție a noastră s-ar stinge, iar pacea, buna înțelegere și unirea împotriva păgânului ar lega țările noastre.

– Și la cât a prețuit Măria Sa Voievodul acest pământ? întrebă șambelanul, cu o ușoară nuanță de ironie care nu-i scăpă lui Toma.

Voievodul nu stabilise un preț pentru Pocuția, nici nu-i trecuse prin cap s-o facă, pentru simplul motiv că n-avea de gând să accepte aplicarea acestei alternative: o propunea doar ca o momeală pentru a câștiga timp și pentru a dobândi încrederea acestui vecin primejdios nu atât prin el însuși, cât prin puțința pe care o avea de a-i asmuți pe turci asupra-i. Când i le dezvăluisese toate acestea, voievodul se oprise deodată și se aplecase spre el, strângându-l de braț. Avusese în ochi fulgerări de har ori de nebulie când rostise în șoaptă, tremurând ca în fața unei vedenii: „Ah, măi Toma, acuma de mi-ar trimite putoarea aceea de Ferdinand oastea pe care i-am cerut-o în ajutor, acum cât Soliman e prins în războiul din Persia, știi ce s-ar întâmpla?” Se opri o clipă, apoi urmă rar, aproape silabisind, cu o fixitate stranie în ochi: „Am coborî cu cele două oști unite și am adăuga-o și pe cea a Țării Românești și am ajunge până la Stambul și i-am azvârli în mare. Pe când s-ar întoarce Soliman din Persia, ar fi prea târziu: a doua oară n-ar mai cuceri ei Constantinopolul!” Era un vis de o grandoare nebună, Toma simțise o înfiorare de spaimă, de mândrie sau de uluire de-a lungul întregului trup și abia se putuse stăpâni să nu-l îmbrățișeze și să-i sărute ochii aceia care ardeau și fruntea în spatele căreia se putuse naște un gând de o asemenea amețitoare cutezanță și frumusețe. Dar pentru un astfel de plan trebuia tovarăș pe potrivă, iar Ferdinand nu se

arătase prin nimic a fi omul fulgerat de măreție. În clipa aceea Toma înțelesese toată drama și singurătatea voievodului său și-l iubi și mai mult, simțind întrînsul un frate.

Și le amintea toate cu un fel de sfâșiere a sufletului acum, când îl vedea în fața lui pe acest sol care nu venise să le propună nimic limpede și pe care trebuia să-l mintă ca să-i adoarmă bănuielele sau, cu alte cuvinte, să-l convingă că loialitatea domnului Țării Moldovei ar putea fi dobândită nu tot prin loialitate, ci prin bani. „Ca să te bucuri de pace din partea celor care nu cunosc loialitatea, își zise Toma cu tristețe, trebuie să le deschizi singura cale pe care știu umbla: aceea a banilor.”

„Și la cât a prețuit Măria Sa Voievodul acest pământ?” întrebase șambelanul Iskrzycki și ironia lui bine ascunsă voise de fapt să spună „cum crezi că vom accepta suma fantastică pe care o va stabili Voievodul vostru?!” Nu avea nici o îndoială că suma pe care o propunea moldoveanul era uriașă. Acesta era însă momentul în care trebuia să-i spulbere îndoielile.

– Am fi fericiți, îi răspunse Toma cu glasul său firesc, să ajungem întâi la un acord de principiu. Urmează ca domnia voastră să aducă la cunoștința Majestății Sale Regelui polonilor această propunere a noastră. Măria Sa Domnul meu n-a stabilit nici un preț anume.

Solul avu o mică tresărire de surpriză, dar Toma urmă netulburat:

– Dacă Majestatea Sa ar primi această cale de înțelegere, ar urma mai departe să se întâlnească soli din amândouă părțile și, laolaltă, cu dreptate și fără ascunzișuri, să ajungă la un preț. Dacă Majestatea Sa dorește, putem chema și o a treia parte, care să vegheze asupra dreptății cumpenei dintre noi. Vă mai rugăm, cinstite pane, să-i dați de înțeles Majestății Sale Regelui vostru că dintr-o asemenea înțelegere ar putea trage foloase pe care încă nu le bănuiește. Banii cu care s-ar plăti Pocuția n-ar lăsa un gol prea mare în vistieria Majestății Sale, ei putând fi recâștigați fără greutate din altă parte.

– Pentru a-i putea da de înțeles un asemenea lucru Majestății Sale Regelui meu, ar trebui să-l înțeleg întâi eu însumi.

Toma se înclină cu un zâmbet subțire.

– Întocmai, pane. Străduința și bunele voastre intenții mă bucură și-l vor bucura și pe Măria Sa Domnul meu, căruia mă voi grăbi să le aduc la cunoștință. Mă refeream la faptul că Majestatea Sa Regele polonilor plătește anual hanului tătarilor un bir de cincisprezece mii de galbeni, la care se adaugă și darurile de cinci mii. Dacă Majestatea Sa ar primi să pășească pe calea pe care i-o deschidem, ar câștiga douăzeci de mii de galbeni pe an, căci noi ne legăm să-l ajutăm cu oastea cea mare și laolaltă să-l împingem pe tătar departe de hotarele noastre și tot laolaltă apoi să ne apărăm hotarele de năvălirile lui. Ar fi un legământ de onoare între doi domni creștini împotriva unor hoarde păgâne.

Pleoapele șambelanului clipeau molatic. Ascultase cu atenție cu fruntea foarte ușor încruntată și cu o rezervă pe care nu o putuse împiedica să i se ghicească în expresia ochilor. „Am reușit sau nu? se întrebă Toma. Crede ori nu crede?” Se simțea pe un teren alunecos, cum vor fi fost mlaștinile care înghițiseră oastea lui Huru, niciodată n-avusese acest sentiment nesuferit. Ca și cum fiecare cuvânt pe care-l rosteau de o parte și de alta a acestei mese ar fi fost învelit într-un strat de mazăgă, chiar panul însuși devenise unduios ca ierburile de pe fundul apelor.

– Cele înfățișate de domnia voastră, spuse șambelanul, sunt demne de cel mai mare interes. Puteți fi sigur. Magistre, că vor ajunge întocmai la cunoștința Majestății Sale Regelui meu. Înainte de a-mi considera solia încheiată mă simt dator să vă întreb dacă mai aveți ceva de adăugat.

– Nimic, pane, decât poate faptul că dacă nici una din propunerile noastre nu va fi primită, vom fi nevoiți să ne batem. Ceea ce s-a petrecut la Obertyn a fost o întâmplare și Majestatea Sa Regele polonilor ar trebui să-și amintească mai degrabă de Codrii Cosminului sau de Tărăsăuți, care e mai aproape de noi. Nenorocire și durere au adus ele toate, fie că ne gândim la Obertyn, fie la celelalte de care am amintit. Am putea împiedica asemenea nenorociri.

– Regret că va trebui să închei relatarea soliei mele cu o nouă amenințare din partea Măriei Sale Domnului Țării Moldovei.

– Nu e o amenințare, pane, ci o a treia cale pe care ne vom vedea siliți să apucăm dacă Majestatea Sa Regele polonilor ni le va închide celelalte două.

– Majestatea Sa n-a întors niciodată spatele bunelor intenții.

Toma se ridică zâmbind.

– Să sperăm că n-o va face nici de data aceasta.

Ieșiră împreună și în fața ușilor se salutară înclinându-se. Șambelanul plecă însoțit de garda care-l așteptase. Toma rămase nemișcat până se pierdu în capătul coridorului. Se întoarse apoi în spătarie și halebardierii închiseră iar ușile. Voievodul se ivi tăcut, ca și cum s-ar fi desprins din zid.

– Îți mulțumesc, Toma. Mi-ai plăcut cu atât mai mult, cu cât știu cât de greu ți-a fost.

Îi vorbea cu căldură, aproape cu dragoste, cum nu-l auzise niciodată.

– Crezi că am izbutit ceva, Măria Ta?

– Mare lucru nu, dar ar fi destul să câștigăm puțin timp. Până aflăm ce are de gând Ferdinand. Se va mișca sau nu? Aceasta e întrebarea care se răsuțește acum în mine și mă roade. Iar dacă n-are să se miște, îi doresc să dea turcii peste el, să-i ia copiii în robie, să facă din muierile lui cadâne și din țara asupra căreia nu știe aduce glorie pašalâc!

Urmă ținându-și obrazii între palme:

– Astea însă sunt gândurile mele, visurile mele, spaimetele mele. Le ai și tu pe ale tale, de ce să te mai împovărez și cu astea? Se opri în fața lui și îi puse amândouă mâinile pe umeri, privindu-l în ochi: Acum îți îngădui și chiar îți poruncesc să te întorci la lucrarea ta. O meriți. Dar ia seama și nu pierde vremea: nimeni nu știe cât răgaz avem.

IX

De data asta traseră la o casă aflată la marginea de sus a satului, aproape de noua zidire a bisericii. Casa era izolată, mărginită de o parte de pădure. Stăpânul ei, un bătrân singuratic, o cam lăsase în paragină și de aceea meșterii se văzură întâi nevoiți să pună iar în vechea lor rânduială grajdul și șopronul în care-și așezară uneltele. Bătrânul, bucurat de câștig, căci meșterii plăteau bine, se mira de chilipirul care dăduse peste el. Se mira și ieromonahul Paisie și ceilalți monahi și înșiși oamenii din sat, pentru că toți se așteptaseră ca meșterii să tragă ca de obicei în chiliile mănăstirii, iar acum puneau întâmplarea pe seama firii deosebite a lui Toma, neștiind dacă trebuia să o socotească o necuviință sau o ciudățenie. Toma era conștient de șoaptele pe care le stărnise hotărârea sa, dar se prefăcu a nu băga de seamă și găsi că nu era dator să dea nimănui socoteală. Adevărul însă, pe care nici Marcu, nici Avram nu-l știau, era că hotărârea sa neașteptată fusese luată în urma dorinței voievodului. „Cred că în vara asta, îi spusese el, voi avea nevoie de un loc singuratic, departe de pânza păianjenilor și de puterea de a adulmece a lupilor. Pentru că tot stai până la toamnă acolo, ocupă-te tu de asta...” Nu-i dăduse nici o altă explicație, dar lui Toma îi fusese de ajuns mâna așezată cu desăvârșită încredere pe umăr și ușoara clipire complice a ochilor. Nu-i va fi dat niciodată să-și despartă rostul lui de meșter de acela de credincios al voievodului și constatarea aceasta resemnată deveni un pinten neînduplecat care nu-i mai îngădui zăbava. „Nimeni nu știe cât răgaz avem” erau cuvintele care ajunseseră să-l urmărească și în somn.

Fiind abia începutul primăverii, vremea rămânea nestatornică și, cum era firesc, începură zugrăvitul dinăuntru. Ridicărilor schelele și

Toma înjgheabă și aici, în altar, în gropniță și în pronaos, trei foișoare lin alunecătoare care duceau lumânările înconjurate de oglinzi. Monahi și oameni ai locului, printre care șerpuișe vestea uluită intrau sfiși, pășind pe vârfuri și, după ce priveau o vreme tăcuți, se strecurau afară clătînând din cap. Veni de câteva ori în acele zile de început și ieromonahul Paisie. Zăcuse în timpul iernii și ieșea odată cu întâiile zile însorite mai împuținat la trup și mai adus de spate. Se oprea rezemat în cârja de corn și își înălța capul cu barba ca un fuior argintiu. Îl uimeau nu atât scripeții care ridicau căldările cu mortar de afară, trăgându-le apoi pe funii prin ferestre până dinaintea zidului care trebuia tencuit, cât mai ales mișcarea iute și tainică a foișoarelor cu oglinzi care răsfrângeau de zeci de ori sâmburii de lumină. Veni însă și ziua în care încheiară tencuirea și de atunci Toma nu mai îngădui intrarea nimănui. Iarna întreagă, în atelierul de la Suceava, aplecați asupra cartoanelor și a erminiilor, la lumina de miere a lumânărilor, gândiseră toți trei viitoarea înfățișare a fiecărei palme de zid. În dimineața în care începură zugrăvitul erau senini și liniștiți, purtând în suflet fiecare amănunt în culoarea lui de mult rânduită.

Se sculară înaintea soarelui, se spălară cu apă neîncepută și își încărcară toate cele de trebuință în car. Se închinară toți trei cu fața spre zarea sângerie a răsăritului și, fără a pune nimic în gură, îndemnară caii.

– Doamne ajută! strigă bătrânul Negrilă, care până atunci îi urmărise în tăcere, ușor înspăimântat de sentimentul că era martor la începutul unei întâmplări nemaivăzute.

– Are să ajute, moșule, pentru că avem sufletele curate și nu facem rău nimănui, îi răspunse Toma.

Opriră în fața intrării și duseră totul înăuntru. Marcu se întoarse cu carul. Când reveni, zăvorâră ușa și de atunci nimănui nu-i mai fu îngăduit să intre. Marcu era tulburat. Nu scosese un cuvânt toată dimineața și acum stătea între mănunchiul de pensule, între coșul cu ouă și oalele cu vopsele, cu clei și uleiuri, pe care le așezase în mijlocul încăperii mormintelor, părând că nu știe de ce să se apuce. Toma se gândi că s-ar fi convenit să-i spună un cuvânt de îmbărbătare, dar nu-l

găsea. Marcu se afla în fața primei lui lucrări de seamă, dar oare nu în fața celei mai de seamă lucrări se afla el însuși, meșterul cel mare? La urma urmelor, lucrările unui meșter erau toate la fel, nu putea fi una mai însemnată decât alta: sfiala și îndoiala se iveau întotdeauna, aceleași vechi cunoștințe, dinaintea golului care se cerea umplut și însuflețit cu propria ta ființă. Vârsta n-avea aici nici o însemnătate, iar între el și Marcu sau Avram nu era nici o deosebire. Golul, ca și dorința de a-și revărsa făptura asupra acestui gol erau deopotrivă ale tuturor. Avram fu cel care rupse întâiul tăcerea.

– Eu am să încep, spuse.

Vorbise liniștit și decis, ca și când ar fi zis n-are rost să mai așteptăm, odată tot trebuie s-o facem și pe asta. Toma încuviință tăcut. Îi auziră pașii dincolo, cotrobăitul printre lucruri, apoi urcatorul pe schele. Un foșnet ușor îi vesti că meșterul Avram își apropia foisorul cu lumină. Erau zgomote mărunte și pașnice, care străbătură fără șovăieli tăcerea compactă, născută de zidurile de piatră, făcând-o îmbietoare și prietenoasă. Toma simți din nou liniștea aceea mare dinaintea împlinirii, care-l încercase în zori. Zâmbi și cuprinse cu brațul umerii ucenicului. Era subțirel și înalt, aproape cât meșterul pe care-l cerceta întrebător cu ochii lui albaștri, neîncercați de umbre. Toma îi simțea pe sub veșmântul ponosit, de lucru, brațul împlinit, cu putere ascunsă.

– Să mergem și noi, spuse.

– Dacă n-am să mă descurc vreodată, mă ajuți?

– Când te simți la strâmtoare, dă glas. Dar ai să te descurci.

Varul zăcuse îndeajuns. Era ca o alifie. Luat pe vârful mistriei nu se desprinsese. Nisipul, de asemenea, era cel potrivit, nu mare, dar nici prăfos. Îl spălaseră în mai multe ape și, înainte de a-l adăuga varului, îi încercaseră curățenia punându-l într-o cupă cu apă pe care o clătinaseră după ce se așezase la fund: apa rămăsese limpede. Tencuiala se întinsese frumos, desăvârșit netedă, fără asprimi și goluri, iar acum pensula aluneca peste ea lin ca o dezmiardare. „Alunecă de parcă-ar scrie”, își zise Toma cu sufletul copleșit de atâta bucurie a lucrului. Foisorul din dreapta sa se afla atât de aproape, încât

căldura lumânărilor îi brobonea chipul. Avea însă nevoie de ele, căci scândurile pe care lucra întins cu fața în sus drămuiau lumina, și așa puțină, care pătrundea prin fereastra altarului. Știa locul vopselelor rânduite în jurul său și, când își înmuia pensula, întindea doar mâna fără să se mai uite. Se răsucea pe o dungă, rezemat într-un cot, numai când trebuia să schimbe culoarea. În restul timpului stătea neclintit pe spate, fără să simtă scândura pe care i se sprijinea ceafa, cu ochii fixați pe zidul de deasupra. Doar mâna, albă în lumina aceea nefirească, i se mișca viguroasă și fără șovăire, cu degetele prelungi împreunate asupra pensulei. Era o mișcare lină ca o binecuvântare de sub care se iveau treptat contururile Maicii, ale faldurilor bogăți ai maforionului care o învăluiau, ale pruncului de pe genunchi, spre a se întoarce apoi pentru a da o viață de o tristețe îndepărtată și gravă a ochilor, sprâncenelor arcuite cu grație, noblețe nasului drept, o umbră amară gurii mici, culoare ca un abur străveziu obrazilor. Începuse cu ea nu pentru că așa ar fi scris erminiile și nici pentru că era ocrotitoarea cetății de scaun și a acestei zidiri, ci pentru că întrînsa o vedea pe Maica lumii: ea era însăși mama lui ucisă de ciură, dar tot atât de bine putea întruchipa frumusețea nespusă a domniței Anca sau făptura apropiată a Mușei, depărtarea de neatins a doamnei Elena și, la urma urmelor, chiar ființa cea născătoare de doruri a Olenei. Pe Dumnezeu nu s-ar fi încumetat să și-l apropie într-atât încât să-i dea chip. Despre Dumnezeu se vorbea, dar nimeni nu-l văzuse și de aceea, de întrebarea înfricoșătoare dacă era cu adevărat sau nu, trebuia să fugă sau să și-o înăbușe în cel mai ascuns colton al sufletului, cum ar înăbuși o sămânță de foc ce ar putea țâșni pe neașteptate mistuind totul. Ea se afla însă aici, o vedeai oricând printre oamenii vii, cu chip de fată care cântă, de mamă care alăptează prunc, de femeie care frământă pâine, ea era bucuria și plânsul, începutul și sfârșitul, născătoarea semințiilor și veghetoarea lumii. Odată cu trecerea ceasurilor, trăsăturile ei căpătară o anume vigoare și demnitate. Nu semăna cu nimeni, dar înmănunchease ceva din frumusețea tuturor: culorile erau calde și încă luceau neuscate, iar ochii i se opriseră cu o tristețe îndepărtată asupra pruncului. Toma își simți pentru prima dată durerea spinării strivită de scândură și

amorțeala mâinii ținute mereu în sus. Își desprinse cu părere de rău privirile de pe chipul proaspăt zugrăvit și suflă în lumânări. Încă nu trebuia văzut de nimeni, nici el nu știa de ce, dar era ceva ca dorința de a mai păstra un timp o taină dragă care până la urmă tot trebuia dezvăluită.

După întunecarea oglinzilor i se păru de-a dreptul întuneric. Se răsuci anevoie și coborî încet, pipăind fiecare fuștei al scării cu vârful piciorului. Trecu agale în gropniță, apăsându-și șalele cu mâinile spre a alunga durerea. Era o durere dulce, după care tânjise îndelung și care-l umplea acum de o mulțumire neclintită și pașnică.

Marcu începuse să povestească faptele arhanghelului Mihail. Stătea și el întins cu fața în sus și nu-l simți pe meșterul oprit dedesubt. Toma îl urmări o vreme tăcut. Îi plăcea cum purta ucenicul pensula, deși mai vădea o oarecare șovăială, ca și cum ar fi pipăit mai întâi zidul cu ea, de teamă să nu-l strice. Îl bucură felul în care arătau primele trupuri, cu o linie unduitoare, cu falduri care lăsau să se întrevadă mișcarea și nășteau umbre și reliefuri. Ar fi putut să aleagă cealaltă cale, a trupului născut din linia dreaptă, țeapăn și lipsit de viață, dar ucenicul, deși nu-i spusese nimic în privința asta, simțise probabil mai multă tragere de inimă pentru linia șerpuită și faldurii fluturători ai meșterului său care iubea mișcarea vie și neîngrădită de canoane. Că Marcu apucase pe acest drum conștient sau mânat doar de un îndemn obscur, era ceva care pe Toma nu-l preocupa în clipa aceea. Linia unduioasă, ca un șarpe al ispitei, pe care o alesese Marcu, oferea mult mai deplină libertate celui care o urma și acesta i se părea lui Toma lucrul îmbucurător și hotărâtor pentru soarta ucenicului. Nimic din această mulțumire nu răzbi însă în cuvintele lui când se hotărî să-ți vestească prezența. Glasul îi răsună uscat, cu un fel de asprime, și Marcu tresări. Se răsuci brusc aplecându-se peste marginea schelei.

– Să faci culorile puțin mai tari. Trebuie să le vezi nu cum arată acum, când sunt vii pentru că sunt proaspete și umede, ci peste un anumit timp, când se va așterne peste ele vreme și fum. Hai acum să mâncăm.

Marcu se prelinse, după obiceiul său, de-a lungul unui stâlp. Când ajunsese jos, își ridică ochii mari, întrebători:

– E bine ce am făcut?

– Bine, mormăi Toma.

Ucenicul rămase dezamăgit. Numai atât, spuneau privirile lui, după ce am lucrat o dimineață întreagă și am zugrăvit lupta lui Mihail cu Satana? Toma îi cuprinse umerii și se îndreptă cu el înspre tindă.

– Să știi, îi spuse, că meșterii zugrăvi de zid nu mănâncă dimineața. Sunt unii care mănâncă, e drept, dar nu se cade. Ți se moleșește mâna și lucrul iese lălău și fără vlagă. Pentru a lucra pe zid trebuie să fii neprihănit, cu trupul ușor și mintea limpede. Ai să te obișnuiești...

Avram îi auzise și coborâse de pe schele. Îi aștepta ștergându-și mâinile cu o cârpă. Stătură toți trei, uitându-se tăcuți în sus. Și Avram începuse cu Maica, dar el o înveșmântase într-un maforion de purpură, care se desfășura bogat pe albastrul cerului. Expresia ei de o gravitate resemnată îl făcu pe Toma să-și țină o clipă respirația: nu semăna cu trăsăturile chipului zugrăvit de el, dar recunoștea în felul de a lucra al meșterului propriul său fel de a gândi. Erau într-adevăr o frăție și numai cu greu va putea cineva să deosebească mâinile care osteniseră la împodobirea acestei zidiri. Poate doar Marcu, mâna lui încă nedeprișă se va distinge dintre mâinile lor, ale celor bătrâni, va aduce acea picătură de nevinovată prospețime ca a florii de mac într-un lan măreț și unduios.

– Cu ce ai s-o înconjuri?

– Cu un cerc în chip de curcubeu, apoi cu o horă de înger și cu un alai de profeți, răspunse Avram.

Despre cercurile de înger și profeți știa, împreună le gândiseră doar încă din iarnă, dar curcubeul ca un nimb de lumină înconjurând izvorul vieții era ceva nou care va da întregii bolți o nemaipomenită bogăție, o revărsare de culoare caldă, sonoră ca răsunetul vast al cântecului tuturor cetelor îngerești. Imaginea îl copleși. Descoperi un colț de invidie, răsărit într-un cotlon al sufletului: curcubeul acesta ca nimb al măreției și sursă de lumină era un gând ce părea într-adevăr coborât de la Duhul Sfânt. Dar îi fusese dăruit lui Avram și nu lui, ceea ce însemna că el nu-l mai putea folosi. Cel puțin nu aici...

– Uite, îi spuse lui Marcu, fratele Avram n-a văzut culorile de acum, ci le-a privit cu ochii minții pe cele ce vor fi. De aceea ale lui sunt mai tari.

Avram stătea lângă umărul său, contemplându-și rodul trudei cu un zâmbet vag, ca și cum nu i-ar fi venit să creadă că el făcuse ceea ce se vedea acolo.

– Va ieși ceva de aici? murmură sfios.

– Cred că am început să te pizmuiesc pentru curcubeul acela, spuse

Toma și apucă spre ieșire.

– Marcu ce a făcut? întrebă Avram.

– Mergeți și vedeți.

Ieși singur. Se trase la soare, pătruns de răcoarea în care lucrase toată dimineața. Încă nu dogora, deși era amiaza. Căldura i se scurgea peste trup lin, ca un untdelemn. Scoase din traistă o mânăștergură albă lucrată de Mușa într-o cusătură mărunță, neagră și zmeurie, și o întinse pe iarba deasă, cu verdele crud. Așeză apoi peste ea un sfert de burduf de brânză, pastrama și mămăliga rece de mei, la care adăugă cele trei cepe mari datorite de bătrânul Negrilă. Pe când își tăia o bucată din hartanul de pastramă, se iviră și ceilalți doi. Erau îngândurați, ca și când ar fi avut o vedenie, și se așezară tăcuți. Toma bănuie că fuseseră să vadă și lucrul lui și tulburarea îi stârni o sclipire de bucurie, ca un fir de apă peste pietre, dar se feri să le-o arate.

– Fiertură, le spuse, căpătăm deseară: ne face Negrilă zeamă de urzici noi cu afumătură.

Avram însă păru să nu-l fi auzit.

– Apăi, frate Toma, vorbi el, poți să fii mulțumit: ucenicul e vrednic de meșterul lui.

– Hm, mormăi Toma cu gura plină.

Avram tăcu descumpănit. Se așteptase la cu totul alt răspuns, o aprobare a părerii lui sau poate o laudă pentru Marcu care trăia frigurile începutului și se întreba acum ce voise să însemne acel mormăit neutru, de o nepăsare nedreaptă și fără milă. Dar Toma nu părea a-i lua în seamă, mâncând tăcut, fără să-i privească, preocupat de bucata

lui de pastramă din care cresta felii subțiri. Le așeza peste un boț de mămăligă tăvălit în brânză. Mesteca apoi domol, cu vădită plăcere, în timp ce-și pregătea cu migală bucătura următoare.

– Are să te întrecă Marcu, meștere, spuse Avram cu un fel de exasperare înăbușită, aproape strigând, ca și cum ar fi vrut să-l smulgă cu orice preț din liniștea lui.

– Păi altfel cum? mormăi iar Toma, tot fără să-i privească, urmând să mestece cu aceeași neclintită pace. E sărată mâncarea și aspră ceapa, adăugă apoi, și ne-ar fi prins bine o gură de vin... Dar ne-om îndestula și cu apă rece.

Avram se apucă să mănânce resemnat.

– Mănâncă și tu, îi spuse lui Marcu, ce aștepți? Meșterul te-a învățat meșteșugul, de-acum faci ce vrei, nu te mai poftește...

Toma zâmbi. Era prima dată când simțea ciuda mocnind în glasul lui Avram.

– Noi, de când am început lucrarea asta, suntem una, spuse. Cine așteaptă poftire rămâne flămând, fiindcă în capul meu umblă alte gânduri decât acela de a vă pofti. Suntem una în faptă, dar slobozi fiecare în voința lui: dacă vrei să mănânci, mănâncă, dacă nu, nu...

– Gândurile care-ți umblă prin cap le-am văzut, meștere, răspunse Avram. Trecând peste teama că te vom supăra, ne-am gândit să privim și noi ceea ce ai lucrat.

– Rău ați făcut. E bine să țineți seama că meșterul cel mare sunt eu și dacă socotesc de cuviință că lucrul meu merită arătat, vă chem. Nu-mi place să mi se uite nimeni peste umăr.

Nu glumea. Se oprise din mâncat și-i privea nu cu mânie, dar cu severitate, ca și cum ar fi vrut să li se întipărească bine în minte ceea ce le spunea.

– De ce? făcu Avram nedumerit. Tocmai pentru că ești meșterul cel mare...

– Tocmai pentru că sunt meșterul cel mare, îl întrerupse Toma, mă tem și mă îndoiesc mai mult decât voi.

– Cum poți să te îndoiești când ai o asemenea mână?! Dacă tu mă pizmuiești pentru acel curcubeu pe care încă nici nu l-am zugrăvit,

eu trebuie să mă ascund și să-mi torn cenușă pe cap dinaintea lucrării tale fără pată!

Avram se opri brusc, cu răsuflarea tăiată. Nu mai găsea cuvinte pentru a-și striga uimirea și ochii i se umeziră ca și când i-ar fi venit să plângă. Toma zâmbi. Niciodată nu și-ar fi închipuit că acest om așezat și sfios se putea aprinde într-atâta.

– Laudă-te, gură, spuse. Am pus pe zid câteva pete de culoare și nu ne mai încape pielea...

– Ce neînțelegere vor fi având meșterii? vorbi domol ieromonahul Paisie?

Nu-i auziseră pașii moi prin iarbă. Se oprise alături rezemat în cârjă și acum își trecea de la unul la altul privirile îngăduitoare.

– Ia, de-ale meșteșugului, părinte. Poftește și domnia ta de cinstește împreună cu noi bucatele.

– Mulțumesc, dar eu carne în gură nu pun. N-am pus de zece ani.

– De aceea Dumnezeu îți dăruiește zile îndeajuns, spuse Toma, și vei ajunge să vezi biserica zugrăvită și însuși chipul domniei tale așezat între cele ale sfinților.

Ieromonahul râse abia auzit.

– Nu merită păcătoșia mea un asemenea loc.

Avram îl privi de jos grav.

– Prea te umilești, părinte, spuse, când domnia ta însuși ești un sfânt pentru toți cei care te cunosc.

– Toți râvnim în taină spre sfințenie, surâse bătrânul, dar cine poate ști care se va bucura cu adevărat de luminile ei? Sfânt se poate numi doar acela care are sufletul cu desăvârșire nepătat, care fuge la vederea femeii, nu atinge niciodată banul, nu doarme decât în picioare și se hrănește numai cu rădăcini.

Toma își curăți cuțitul împlântându-l de câteva ori în pământ. Lama scăpără în soare ca un păstrăv.

– Atunci, râse el, nu e nici o nădejde să ajung vreodată sfânt.

Ieromonahul clătină din cap.

– Fiecăruia cum i-e rânduit. Împlinirea domniei tale se leagă

de harul și meșteșugul pe care le ai și asta într-un fel tot sfințenie se cheamă.

„Sfințenie ciudată, gândi Toma, în care își are oleacă de amestec și dracu.” Tăcu însă, pentru a nu-l mâhni. Avusese prilejul să vadă că dacă rosteai de față cu el unul dintre numele diavolului, ieromonahul se posomora și se închidea în sine, ca și când l-ar fi jignit o cumplită necuviință.

– Cam asta îi spuneam și eu meșterului, zise Avram, bucuros de a fi găsit un sprijin. Dar dânsul ne mărturisea că se simte hărțuit de îndoială ca de un lup lihnit.

– Întocmai ca un sfânt pe care-l hărțuiesc ispitele, spuse ieromonahul.

– Am muncit toată dimineața, părinte, interveni Toma, dar nu știu dacă lucrul meu merită dezmiertat de privirile oamenilor ori e mai bine să-l rad de pe zid cu tencuială cu tot, să rămână doar piatra mai curată în goliciunea ei. Și asta nu numai azi: s-a întâmplat de când mă știu și se va întâmpla mereu.

– Dacă oamenii ar vedea ce lucrezi, poate ți-ar putea spulbera îndoielile, răspunse bătrânul cu un fel de reproș. Dar de când ați început să zugrăviți, ați zăvorât ușile și v-ați ascuns de ochii din afară.

Toma îl privi surprins. Brusc avu revelația mâhnirii ieromonahului. Bătrânul era poate chiar jignit, dar modestia și teama de a nu jigni la rândul său îl împiedicau să i-o spună. Nu putea înțelege nevoia lor de izolare, i se părea probabil un fel de necuviință și meșterul se simți dator să-l împace. Îi vorbi cu glas voalat și grav și cuvintele lui semănară cu o rugă.

– Iartă-ne, părinte, pentru ceea ce socotești poate un semn de trufie.

Meșteșugul nostru își are însă legile lui și una dintre acestea este săvârșirea în singurătate pentru că în felul său este și acest meșteșug o taină. Când domnia ta slujești taina prefacerii pâinii și a vinului în trup și sânge, închizi ușile cele împărătești și rămâi în altar singur. Așa și noi când slujim taina prefacerii duhului în frumusețe.

Își isprăviseră prânzul și Marcu strânse totul în traistă. Se ridicară.

– Cred că înțeleg gândul vostru, murmură ieromonahul urmându-i încet.

Cred că înțeleg... Dar sunt destui care vorbesc pe seama voastră pentru că mulți văd, puțini pricep.

– Așa e, părinte, o știm. Omul a fost înzestrat cu darul vorbirii pe care îl folosește de multe ori în neștire, uitând că i s-a dat și puterea de a făptui, singura care îl înalță cu adevărat deasupra dobitoacelor. Noi ne cunoaștem și ne prețuim această putere și de aceea avem tăria de a nu ne apleca la bătaia vorbelor. Dacă am ști că avem alături încrederea domniei tale, am fi împăcați.

– Aveți această încredere, zâmbi bătrânul.

O adiere de mâhnire însă tot mai stăruise în surâsul său. Îl priviră cum se îndepărta încet. Își târșea puțin picioarele, ca bătrânii cărora le e greu să-și mai îndoaie genunchii, și în urma lui rămânea o dungă șovăitoare prin iarba grasă. Intrară tăcuți în răcoarea bisericii.

– Mai zăvorăsc? se încumetă Marcu.

– Mai, răspunse Toma scurt și se îndreptă hotărât înspre schelele lui.

Pe urmă zilele începură să se scurgă pentru toți trei pe nesimțite, egale între ele în singurătatea și penumbra răcoroasă a zidurilor. Pe măsură ce zugrăveala cobora din bolți umplând pereții palmă cu palmă, se cufunda fiecare tot mai adânc în lumea imaginilor pe care le plăsmuia. Prin ferestrele lăsate deschise ca să se zvânte culorile, pătrundeau zvonuri ale zilelor însorite de afară, uguit de hulubi și ciripit de rândunici, glasuri de oameni, vreun lătrat de câine sau muget de vită. Uneori deosebeau scârțâitul carălor sub povara trunchiurilor cu care coborau din păduri și, într-un rând, în tăcerea care-i lega, picură chemarea limpede a întâiului cuc. Toate celelalte sunete veneau ca de foarte departe, din altă lume, treceau peste ei ca niște adieri pe cale de a se stinge și pierreau fără a lăsa vreo urmă. Acel cuc însă îi tulbură cu limpezimea solitară și omenească a glasului său și fiecare tresări în singurătatea schelelor lui, răsucind capul pentru a nu pierde nici o nuanță din picurul celor două silabe care se repetau cu o bucurie calmă, când aproape, când mai departe, undeva în marginea pădurii. Cel care nu-și mai putu înfrâna neastâmpărul fu Marcu.

– Auziți cucul? strigă aproape ca un chiot și glasul lui sparse violent marea tăcere, hăui prin golul bisericii, se izbi de ziduri și se răsfrânse amplificat de oalele de pământ zidite înăuntrul pandantivilor.

Când se stinse și ultimul ecou, se auzi râsul stăpânit al lui Avram.

– Te bucuri, mânzule, și-ți vine a zburda. De-abia de acum ai să zugrăvești frumos ochii sfințelor!

Apoi glasul lui Toma din singurătatea celui alt capăt de zidire. Îndemn îngăduitor și de o ușoară tristețe.

– Hai, fraților, hai, că nu mai e mult până departe... O clipă îl bătuse gândul să lase lucrul acelei zile și s-o apuce razna prin rariști, sub revărsarea soarelui, pe urmele acelei chemări. Dar cuvintele care nu-i dădeau pace nici în somn – *nimeni nu știe cât răgaz avem* – îl răsuciră din nou, dureros, asupra lui însuși. „Te-a tulburat un cuc zălud și pe tine ca pe Marcu”, îți zise în ciudat și cu scârbă pentru propria slăbiciune.

În primele zile după ce începuseră lucrul îl copleșise o oboseală revărsată în tot trupul, care pieri însă treptat apoi, lăsând în urmă doar un fel de povară care-i vibra de-a lungul brațelor până în degete și părea că vrea să-i încovoie mijlocul. Era însă o povară plăcută care-l făcea să-și simtă întreaga putere și-i dăruia gustul bucuriei. Niciodată nu fusese mai deplin el însuși. Fiecare trăsătură de penel își avea un rost al ei, spunea ceva, însemna un pas înainte și o izbândă a culorii. Uitase de toate, de primejdia în umbra căreia viețuiau cu toții, de poloni și de turci, uitase de însuși Vodă și dacă cineva i-ar fi amintit de caldă înfiorare pe care o simțise în preajma domniței Anca, l-ar fi privit cu neîncredere: domnița Anca? Da, într-adevăr, fusese cândva... Dar nu se ivea nimeni care să i-o amintească și uneori, când se surprindea gândindu-se la Olena, i se părea ciudat, că se aflau atât de aproape și totuși nu se vedeau, se gândea la ea fără patimă, cu o resemnare tandră, ca și când i-ar fi despărțit un drum de zile întregi despre care nici el nu știa prea bine dacă merita sau nu osteneala să-l străbată. Nu mai avea ochi pentru cei din jur. De cum se culca seara,

se prăbușea într-un somn de trunchi doborât. De-a lungul acelor ceasuri însă, trupul său neclintit și fără vise tănuia freamățul lăuntric al puterii care renăștea din nou din ea însăși, încet, cum se adună mierea în faguri. Se scula înaintea soarelui și își simțea vloga proaspătă și sufletul străveziu și ușor. Rămase surprins într-o zi, în timp ce lucra, când recunoscuse afară glasul cuviosului Onisim. Uitase și de acesta, dar, de altfel, însuși monahul părea să se fi ferit în ultimul timp din calea lor. Marcu ieșise după ceva, poate după apă, și cu el vorbea călugărul. Glasul lui mios și umilit, care ascundea, în el totuși ceva din prelingerea alunecoasă a șarpelui, îl făcu pe Toma să rămână cu mâna în care ținea pensula suspendată și să întoarcă puțin capul pentru a auzi mai bine.

- Ce mai fac meșterii noștri, au spor?
- Au cuvioase, răspunse Marcu scurt și Toma se bucură.
- Meșterul cel mare pare cam posac, stăruie călugărul.

Marcu, la fel de sec:

- Își va fi având și dânsul gândurile sale.
- De bună seamă, Meșter mare fără gânduri multe nu se află.

Am auzit că ți-a încredințat și ție lucrare de meșter. Se cheamă că nu mai ești ucenic...

Marcu nu răspunse și Toma și-l închipui, cum îl știa din asemenea prilejuri, împingându-și înainte buza de jos și ridicând din umeri, adică o fi, dar ce importanță are?

- Și cu ce chipuri zugrăvești pereții?
- Cu faptele arhanghelului Mihail.
- Pe toți pereții?
- Nu. În locurile care rămân, am să zugrăvesc chipurile sfințelor.
- Așa, așa, se miră Onisim. Apoi, cu zâmbet viclean: Dar măcar știi numele acelor sfinți?

Marcu se revărsă cu glas ironic și ușor cântat, de popă care citește pomelnicul:

– Alexandra, Eufrosina, Tatiana, Axenia, Teodora, Melania, Evdochia, Marina, Sofia, Larinia, Efimia, Minodora, Eupraxia, Anastasia, Fevronia, Varvara, Pulcheria și Petca.

– Ai uitat-o pe Ecaterina. Văd că meșterul cel mare te-a învățat și carte nu numai meșteșug.

– Meșteșug fără carte s-o fi putând?

– S-a mai văzut...

– S-o fi văzut, dar nu dăinuie.

– Asta tot de la meșter ai învățat-o, răsse monahul. Dar, ia să vedem, îi știi și pe ceilalți sfinți tot atât de bine?

– De ce mă ispitești, cuvioase? Trebuie oare să dau samă cuvioșiei tale de ceea ce știi?

– Nu, nu trebuie să-mi dai mie samă, păcatele mele, și nici nu te ispitesc. Dar eu, umilit și neștiutor cum mă aflu, iubesc cuvântul oamenilor învățați și iscușiți...

Urmă o clipă de tăcere în care Toma bănuie că Marcu se întreba dacă monahul era sincer sau încerca să-și bată joc de el.

– Pe proorocii cei mari, de pildă, îi știi?

Marcu:

– Daniil, Ezechiil, Isaia și Ieremia.

– Ia te uită! Dar pe cei mici?

Toma clătină din cap și își reluă lucrul. „Copil prost, pufni, stă ca oaia la tuns...” Rămase totuși cu un sentiment vag și neplăcut, care-i umbri toată ziua. Din cauza glasului aceluia insinuant, tot ceea ce mai zugrăvi până seara i se păru searbăd și lipsit de fior. La urma urmelor, cuviosul nu spusese nimic supărător, dar fiecare cuvânt pe care-l rostea însoțit de privirea aceea piezișă și galbenă era învăluit în nu știu ce mângă alunecoasă. Chiar în felul în care rostise de câteva ori „meșterul cel mare” se afla un substrat, o întrebare nerostită, adică eu îi zic mare fiindcă toți îi spuneți așa, dar știe oare cineva de ce o fi socotit dânsul tocmai atât de mare? Ceva asemănător mai cunoscuse doar când primise solia lui Iskrzycki. Același sentiment nesuferit al lucrului pe care nu știi de unde să-l apuci ca să nu-ți alunece printre degete. Tot astfel trebuia să te simți și când ți se strecura un șarpe în sân în timpul somnului. Se străduie să nu se mai gândească la Onisim și seara le spusese și celorlalți doi să-l ocolească. Marcu se simți învinovățit pe nedrept. Ce-ar fi putut el să facă, încercă să se apere,

dacă monahul îl oprise cu vorbă blândă și cuviincioasă? Cuviosul să facă bine să-și vadă de ale lui, se înfurie Toma. Își închipuia că ei erau niște cârpaci care zugrăveau după ureche și-i pândea să-i prindă când s-ar abate de la canoane, ca să alerge apoi până la mitropolit cu șoapta, lingând fiecare treaptă, spre a arăta cât de curat și de neclintit era el în credință.

– Asemenea înțelepți, întări și Avram, mereu roiesc în jurul meșterilor, dar ei numai zumzăie ca trântorii la stup, fără să știe măcar de care capăt se apucă pensula.

– Altădată, adăugă Toma, să-i spui că noi am venit aici să ucrăm, nu să înșirăm pomelnicul sfinților.

Era însă nemulțumit de sine. Vorbise iar neobișnuit de mult și de zadarnic și aceasta se întâmpla numai din vina celor de soiul lui Onisim, care aveau puterea nefastă de a te abate din drumul tău, ca să te bălăcești în șuvoiul vorbelor fără rost. Avea nevoie în zilele acelea mai mult ca niciodată de pace și se întoarse la lucrul său cu o încăpățănare surdă, hotărât să nu se mai lase tulburat nici dacă ar fi fost să ardă totul în jur, doar zidirea lui să rămână neatinsă.

Povestea Drumul Crucii și se apropia de sfârșit. Închipuirea lui și amintirea neatinsă a cetăților prin care trecuse, unde alaiurile se revărsau pe ulițe și prin piețe spre încoronare, îmbogățiseră istorisirea săracă în amănunte a cărților sfinte și-i adăugaseră o bogăție de mișcare și de culori care îi făcură pe Avram și pe Marcu să rămână multă vreme tăcuți, cu răsufările încetinite. Se afla o nesfârșită tristețe în mersul resemnat al Osânditului peste trupul căruia fusese azvârlit în batjocură un veșmânt de purpură. Era slab și sfâșietor de singur între mulțimea ostașilor înfumurați, îmbrăcați în armuri bogate, cu coifuri și sulite care zgâriau văzduhul. Doar nimbul auriu care-i înconjura creștetul arăta că acest însingurat cutezase să gândească altfel decât toți ceilalți care umpleau locul. Stânca din stânga lor se înălța colțuroasă și roșie pentru că drumul acela era menit să sfârșească în sânge. În fruntea alaiului care-i urma pe ostași, pe sub zidurile sfruntate ale cetății, călărea un principe cu coroană și valtrap purpuriu sub sa. Despre acesta scripturile nu pomeneau nimic, cine ar putea să fie,

întrebase Avram, copleșit de priveliște. Nu scria într-adevăr, murmurase Toma pe gânduri, dar asta n-avea nici o însemnătate. Puterea meșterilor stătea în a adăuga scripturilor și închipuirea lor. Și, la urma urmelor, unde era osândit un gând, nu era greu niciodată să afli și un principe.

– Să nu te sfiеști nicicând, se întoarse el spre Marcu, să povestești tot ce simți și se rostește în tine.

Caii erau frumoși, aveau pasul nervos și semeț, iar copitele lor răsunau ca o rostogolire domoale de pietre. Dregătorii neînduplecați, în veșminte îmbelșugate, erau urmați de paji sprinteni care suflau în trâmbiți prelungi, ridicate spre cer. Mai avea de adăugat doar câteva amănunte, câteva stele strani, întunecate de parcă ar fi fost arse, pe cerul de un albastru sumbru cu ape verzui, de fiere, când se auziră bătăi hotărâte în ușa de afară. Meșterul se întoarse resemnat spre Marcu.

– Du-te și vezi ce vor.

Ucenicul se întoarse într-un suflet, cu un amestec de spaimă și bucurie în ochi.

– E marele logofăt!

– Și nu i-ai deschis?

– Mi-ai poruncit să văd, nu să deschid.

– Bine ai făcut. Acuma du-te, deschide și poștește-l.

Era curios dacă logofătul Toader se va arăta jiguit că fusese lăsat să aștepte la ușa propriei sale ctitorii. Dar chipul dregătorului era luminat de zâmbet când pași zornăindu-ți pintenii de-a lungul bisericii. Purta veșminte lipsite de strălucire, peste care colbul drumului se așternuse într-un strat fin și doar pelerina subțire de atlas, de culoarea prunelor brumării, amintea de bogăția și îndestularea ce-i stătea la îndemână. Îl îmbrățișă pe Toma, bătându-l cu palma lată peste umăr – și o făcea întâia dată de când îl cunoștea – fără să se sfiască de straietele ponosite, pătate de vopsele, ale meșterului. Era tot măreț la trup, dar îmbelșugarea cărnurilor i se mai subțiasse după cum îi pălise și culoarea sângerie a obrazilor. „L-or fi ținut flămând prin temniți”, gândi Toma. Se bucura ca de întoarcerea din moarte a unui

frate și se dădu un pas înapoi spre a-l putea cuprinde întreg într-o privire.

– Domnia ta ai mai slăbit, spuse.

– Mi-au dat toată cinstea care mi se cuvine, nu mă pot plânge. Dar m-or fi slăbit gândurile. O pasăre prinsă tânjește și în colivie de aur. Iar când din mila Măriei Sale m-am întors, am aflat aici alte gânduri și alte griji.

– E vreo primejdie?

Întrebarea îi scăpase fără voie și în aceeași clipă îi fu necaz pe sine însuși că își apleca iar urechea la cele din afară. Logofătul își îndepărtă brațele și înălță sprâncenele.

– Nimeni nu știe cât răgaz avem, spuse.

Toma se înfioră. Ce putere ascunsă punea în gura logofătului întocmai cuvintele voievodului, care nu-i dădeau pace și-l urmăreau nevăzute ca șerpii furiași prin ierburi? Făcu câțiva pași și se așeză pe treapta dinaintea altarului. Îl îmbie cu un semn și pe logofăt. Acesta se puse alături greoi, cu un oftat de plăcere. Faldurii pelerinei i se revărsară rotund pe lespezile murdare de culori și mortar uscat.

– O veste, spuse el, ar fi aceea că Vlad Vodă, ginerele Măriei Sale, s-a înecat cu cal cu tot pe când se afla la o preumblare.

– Cum așa? tresări Toma. Cum se poate îneca astfel?!

– Se zice că ar fi fost beat.

– Se zice sau se știe?

– Se zice... S-ar putea să fi fost o punere la cale a unora dintre boieri.

Toma rămase îngândurat. Oricât de mare bețivan să fi fost acest Vlad, să se înece cu cal cu tot era prea din cale afară. Și apoi cum de nu se găsisese nimeni să-l scoată, doar un voievod nu umbla de unul singur prin locuri pustii?! Boierii, asta era, acolo ca și aici. În minte îi răsări chipul Ancăi.

– Și domnița?

– Doamna Anca s-a tras la o mănăstire. A trimis vorbă de acolo. Eu cred că n-a vrut să se întoarcă pentru că nu suferă s-o vadă pe doamna Elena în locul mamei sale. Deși doamna Elena e o femeie cu

frica lui Dumnezeu și n-are nici o vină. Cine știe? Necazul cel mare e că am rămas acum iar descoperiți spre miazăzi.

„Prea acoperiți n-am fost noi nici cu Vlad acesta, gândi Toma. Cu el ori fără el, cam tot acolo ne aflăm. Ce-o fi însă cu Anca, Dumnezeule? Ea nu e fata care să se tragă la mănăstire, cum a putut face asta când are toată viața înaintea?! Și la ce mănăstire s-o fi dus? Măcar să fi venit la una de aici...” Logofătul își urma însă gândul lui, fără să bănuiască tulburarea meșterului:

– Mi s-a întâmplat în tinerețe să înnoptez într-o stână din sus de Cârlibaba, spuse el. Era iarnă și ne-au înconjurat lupii. N-am să uit niciodată cum li se vedeau numai ochii licărind în beznă, de jur împrejur. De când m-am întors, mereu îmi amintesc de noaptea aceea și simt din nou întocmai ce am simțit atunci... Vezi... nu mă prea pricep la vorbe... nu știu dacă înțelegi...

Toma încuviință din cap. Înțelegea, înțelegea foarte bine, de vreme ce tot acele licăriri de lup nășteau și în el îndemnul neprielnic de a se grăbi. Deși numai Dumnezeu știa cât se străduia să lucreze încet și cu temei pentru a putea răzbate vecia. Logofătul îi puse mâna pe braț:

– Nu, să nu te grăbești. Avem puterea să ținem primejdia departe și în curând vom avea putere și mai mare: îl așteptăm pe solul lui Ferdinand. Cu ajutorul de la el n-o să mai avem de ce ne teme.

Toma surâse amar.

– Știu. Vom cuceri și Constantinopolul. Domnia ta crezi în ajutorul ăsta?

– Ascultă, spuse logofătul ca și când nu i-ar fi auzit întrebarea. Solul va veni în taină și se va întâlni cu Vodă noaptea, în casa în care stați voi. Și Măria Sa va sosi tot după lăsarea întunericului. Nu știu cu bătrânul acela la care stați... va trebui... ce ai să faci cu el?

– Nimic. De sfântul Gheorghe suie cu oile în munte.

– Așa e bine. Femei nu sunt pe acolo?

– Nu sunt.

Logofătul înclină de câteva ori din cap mulțumit. Se foi apoi în loc, ca și când n-ar mai fi știut ce să spună.

- Numai atât e porunca?
- Numai atât. Dar eu am mai venit pentru ceva...
- Pentru ce?

Drept răspuns, logofătul întinse brațul înspre peretele de apus, arătând partea din stânga ușii.

- Acolo ce zugrăvești?
- După datină, acela e locul ctitorilor.
- Acum ai să zugrăvești acolo chipurile Măriilor Lor ca ale unor adevărați ctitori.
- De ce?

– Așa poftesc eu. Măria Sa m-a scăpat, poate mi-a dăruit chiar viața, răscumpărându-mă și aducându-mă iar între ai mei. Și apoi, fără Măria Sa, nici zugrăveala de afară nu s-ar putea face.

– E drept. Dar atunci pe domnia ta și pe jupâneasa domniei tale unde vă zugrăvesc?

Știa prea bine unde, dar se ferea s-o spună el.

– Pe mine și pe Anastasia, răspunse logofătul cu o indiferență prefăcută, arătând cu capul înspre gropniță, dincolo. Acolo ne vom trage în cele din urmă și ne vei zugrăvi pe fiecare deasupra lăcașului său.

Idea de a zugrăvi chipul voievodului, dar mai ales pe acela al doamnei Elena îl umpluse de o bucurie revărsată ca o țâșnire limpede de apă în soare. A o zugrăvi pe doamnă însemna cu adevărat a-și încerca puterile asupra frumuseții înseși și era el în primul rând recunoscător pentru asemenea prilej. Tainele meșterilor nu se cuve-neau însă dezvăluite oricum și își stăpâni bucuria. Spuse cu un zâmbet rece, cu o ușoară indiferență, ca și când n-ar fi fost vorba de cine știe ce schimbare însemnată:

– E frumos acest gând și am să ți-l împlinesc.

Logofătul se ridică împăcat.

– Nu poștești să cercetezi ce s-a zugrăvit? întrebă Toma.

– Ba da, cum să nu, ba da, tresări el ca și cum s-ar fi temut să nu-l jignească pe meșter.

Adevărul era însă că zugrăveala nu-l interesa și uitase de ea.

Întrebarea lui Toma îi amintise brusc de îndatoririle de ctitor și-l făcuse să se simtă vinovat pentru nepăsarea lui. Se grăbi să dea ocol pereților, cu pieptul umflat și cu mâinile împreunate la spate. Făcea un pas și se oprea puțin, niciodată mai mult de o clipă, prefăcându-se că cercetează încordat fiecare chip sau întâmplare, dând din cap cu gravitate și scoțând câte un mormăit nedeslușit. Nu se pricepea la meșteșugurile gingașe, nu prea cunoștea nici scripturile ca să înțeleagă tâlcul tuturor acelor istorii zugrăvite și ceea ce se vedea nevoit să facă îl plictisea de moarte. Cel mai mult îl neliniștea gândul că în cele din urmă meșterul aștepta din partea lui o părere. În dreptul alaiului somptuos și tragic care închipuia Drumul Crucii se opri mai mult pentru că dincolo de el nu se mai afla decât zidul cenușiu, așteptând binecuvântarea culorii. Își storcea mintea să închege niște cuvinte de laudă și fruntea înaltă i se aburi ușor. Dar în afară de faptul că ceea ce se vedea era frumos, ce ar fi putut să spună? Pentru că, hotărât, era frumos, de atâta lucru își dădea și el seama, însă cum se putea spune aceasta în cuvinte iscusite, așa cum cerea o asemenea prețuire? Toma îl urmărea cu un surâs subțire, cu brațele împreunate la piept, la vreo patru pași în spatele lui. Se îndură să-l scape de canon:

– Ce zici, domnia ta, de cai?

Marele logofăt se văzu deodată ridicat de o nevăzută mână cerească de pe un pământ care-i bolborosea sub picioare și așezat ușurel, fără nici o vătămare, pe loc uscat și tare. Se avântă înseninat și recunoscător.

– Parc-ar fi adevărați, se cunoaște că ești și oștean și curtean! Se vede că sunt de soi ales după capul mic și picioarele subțiri și neliniștite. Sunt însă și gingași, cai anume pentru alaiuri, căci în bătălii, prin locuri rele, ușor își pot frânge gleznele...

Se opri brusc. Din zâmbetul îngăduitor al lui Toma își înțelese toată stângăcia de soldățoi greoi, cu minte de copil viclean. Îl cuprinse descurajarea. Se apropie de Toma și-l apucă blând de braț.

– Să mergem, spuse resemnat. E frumos, dar nu mă pricep... E un meșteșug la care nu mă pricep și atunci de ce să mă amestec? Tu știi ce vrei, vezi-ți de lucrul tău și nu-ți bate capul cu ce zice unul și altul...

Logofătul Toader plecă, dar, fără voia și fără știrea lui, lăasă în sufletul meșterului o sămânță a neliniștii. Toma îi simți cu inima strânsă căderea, având totodată conștiința că nu-i stătea în putere să-i împiedice cu nimic încolțirea. Când va veni acel sol și ce va urma după aceea, dacă toate acestea vor însemna iar o rupere și o despărțire de lucrul său erau întrebări încolțite din sămânța neliniștii. Se temea că ele vor crește ca niște curpeni monstruoși, de un verde alburii, bolnav, fără vlagă, încolăcindu-i brațele, îngreunându-le, ridicându-se și umplând pereții în care-și vor insinua sucurile tulburi, veninoase, ucigătoare ale dragostei și avântului.

Sentimentul acesta nămolos nu dură însă decât până încheie zugrăvirea naosului. Mai rămăsese gol doar un loc pe zidul de apus, unde urmau să stea ctitorii, dar care, după datină, se zugrăvea cel de pe urmă. Acea mare pată cenușie nu reușea să umbrească nemaipomenita înfățișare a întregului. Dimpotrivă, părea că era golul, ca o fereastră spre neființa din care se născuse toată acea revărsare de culori. Peste zi, în lumina difuză care pătrundea prin ferestre, se năștea un joc mereu schimbător de umbre și de treceri de la umbră la lumină, din care se întrezăreau chipuri sau numai ochi, aureole și siluete, mișcarea vreunui cal, sclipirea vreunei săbii, fluturarea unei aripi de înger, totul în culorile acelea proaspete care miroseau încă amețitor a pământ și nisip reavăn de râu, a cleiuri, a rășini și substanțe necunoscute care aduceau mireasma lor proprie, stranie și sălbatică, aspră sau insinuantă, ca de sălbăticiune ținută în captivitate. Erau culori care peste zi își păstrau taina, având luciri stinse, catifelate, pentru ca abia la aprinderea lumânărilor să se desfășoare, arătându-și puterea cu care le înzestraseră meșterul: se năștea atunci o strălucire majestuoasă în care roșul și albastrul țineau în stăpânire întregul prin acordurile lor profunde și vaste și totul primea înfățișarea unui chivot de aur, bătut în pietre și muiat în smalțuri rare. Toma nu se zgârcise la culori – gândindu-se neîncetat la înfățișarea lor de peste ani – și umpluse fiecare perete într-un elan nestăvilat de a istorisi. Mai mult încă, revărsarea bucuriei atâta timp ținută în frâu îl puse în fața ispitei de a împodobi totul, fețe de masă, hlamide, odăjdii, valtrapuri,

socluri și chenare într-un joc de linii, de arabescuri și palmete care străbătea toată acea epopee zugrăvită, ordonând-o ori punctând-o. Fusese o clipă când el însuși se oprise înghețat, conștient deodată de primejdia îmbuibării zidurilor. Își aminti de ceea ce simțise în biserica San Marco, după ce depășise primele clipe de strivitoare uluire: o îndestulare cu frumusețe care îl făcuse oarecum nesimțitor. Ca un om prea sătul, moleșit de cât mâncase, pe care nu-l mai puteau ispiti nici cele mai alese bucate. Și toate acestea, însoțite acolo, în imensa catedrală din cetatea de pe ape, de un sentiment umilitor al nimicniciei proprii lui ființe: totul, strălucirea, frumusețea, aurul, bogăția, pietrele, culorile și marmura, aparțineau lui Dumnezeu, urlau despre atotputernicia lui, cântau despre veșnicia lui, scandau măreția lui, față în față cu el, cel care le privea, omul mărunț și neînsemnat ca o furnică pe care doar printr-o moale ridicare a degetului Atotputernicul o putea azvârli în neant. Admirase atunci și chiar invidiase măiestria și iscusința meșterilor, dar nu se simțise la îndemână, ca și cum cineva nevăzut l-ar fi silit să stea cu fruntea lipită de pământ. Își amintea că, ieșind din biserică, pășise încă mai mândru decât avea nărvul și își ridicase cu îndărătnicie capul, fluturându-și coama, încercând măcar astfel să se scuture de umilința care-i ocolise sufletul. Primejdia de îndestulare pândea acum propria lui lucrare și această descoperire îl umplu de spaimă, făcându-l să uite întrucâtva de cealaltă primejdie, care plutea în veștile aduse de logofătul Toader. Era drept, lipsa de aici opulența marmurelor și a pietrelor scumpe, dar spațiul mult mai mic putea amplifica belșugul imaginilor până la aceleași efecte strivitoare. Înapoi însă nu mai putea da și se văzuse nevoit să continue în același fel așteptând cu strângere de inimă impresia pe care urma să i-o lase întregul. Când termină, se răsuci mult timp singur de colo-colo, cercetând pereții palmă cu palmă, dar mai ales contemplând întregul, încercând să cuprindă totul într-o privire, din diferite unghiuri, în mereu alte căderi și intensități ale luminii. Nimic prea mult, nimic greoi, nimic strivitor. Bucuria îl copleși din nou, însoțită de un sentiment spumos de descătușare. Se simțea eliberat și istovit ca și cum toată vloga i s-ar fi scurs de-a lungul penelului, umplând pereții

de culoare. Ca să-și alunge și umbra de îndoială care mai persista, obscură, undeva în adâncuri, îi chemă pe Marcu și pe Avram, pe rând, ca să nu fie înrâuriți unul de altul, și îi întrebă același lucru: ce simțeau când se aflau acolo, în mijlocul naosului, având de jur împrejur pereții zugrăviți.

– Simt așa un fel de căldură în suflet, dar și o bucurie, ca în seriile de iarnă când umblăm cu colinda și gospodarul ne deschide și ne poștește, spuse Marcu.

– E ca și când m-aș întoarce acasă după drum lung, spuse Avram.

Amândoi simțeau la urma urmelor același lucru. Asta era. O strălucire prietenoasă, o măreție caldă și apropiată, care-ți îngăduia să rămâi tu însuși, făcându-te poate mai înțeleghător. Nici meșterul nu urmărise mai mult.

Trecuse ziua marelui mucenic Gheorghe și turmele se porniseră către stânele din munte, când Toma începu să zugrăvească pe dinafară. Îl ajută Avram care încheiase și el zugrăvitul tindei și doar Marcu, mai temător încă și mai încet în lucru, rămăsese în singurătatea interiorului. Încă din primele ceasuri, Toma își dădu seama că a zugrăvi afară, sub cerul gol, era, față de ceea ce lucrase până atunci, ca și cum și-ar fi schimbat meșteșugul. În primul rând pentru că abia acum avea de fapt prilejul să aplice descoperirea pe care o făcuse în ultima noapte petrecută la Sofron. Totul atârna aici de tencuială, de amestecul ei, de finețea ei, de așternerea ei egală, de umezeala ei și de culorile din pământ și pietre. Fără culori născute din sămânță, fără ouă, fără cleuri. Cu o mână iute și sigură și cu ochi ager, în stare să cuprindă dinainte locul fiecărui amănunt. Era un lucru care nu îngăduia nici zăbavă, nici greșeală, pentru că nici o îndreptare nu se mai putea face fără a da jos însăși tencuiala care sugea culorile repede și temeinic. „Îmi place mai mult decât înăuntru, pe tencuială uscată, constată el după prima zi, pentru că cere mai multă îndrăzneală și hotărâre. E un fel de a lucra mai aspru și mai bărbătesc, în care ești nevoit să te lupți cu timpul care uscă zidurile, cu nehotărârea care naște greșeala și în cele din urmă cu înseși puterile tale care rămân în urma gândului și

a voinței...” Dar asta nu era totul. A lucra afară însemna să întinzi tencuiala doar cu puțin timp înaintea zugrăvelii, să te afli toată ziua în plină lumină și să te obișnuiești ca vântul și soarele, acolo unde ajungeau, să zvânte mult mai repede culorile schimbându-le pe neașteptate nuanțele, răsfrângerile și întrepătrunderile. Și apoi aici nu mai erau uși care să fie zăvorâte, așadar nici puțința de a te apleca asupra ta însuși și de a medita fără grabă, în singurătate și tăcere. Câți treceau se opreau să privească, îți dădeau binețe, nu se sfiau să te întrebe dacă li se părea ceva ciudat sau de nepriceput. Îi auzai vorbind între ei, îi auzai pe cei ce treceau pe drum, distingeai fiecare cuvânt, fiecare fluierat de mierlă, fiecare foșnet al pădurilor atinse de aripa vântului.

Judecata de apoi izbucni tumultuos, umplând în câteva zile tot peretele de apus. Începeau lucrul în ultimele ceasuri ale nopții, înainte ca tencuiala întinsă de cu seară să apuce să se zvânte. Erau ceasuri tăcute și răcoroase, cu cerul ca sideful. Pădurile neclintite își trăiau deplina biruință, umplând văzduhul cu mirese tari de rășină, de vreascuri jilave și de bureți. Lucrul avea spor și împlinire. Mai târziu, odată cu înălțarea soarelui, tencuiala trebuia umezită mereu pe măsură ce înainta zugrăveala. Căldura zilei care se apropia de amiază lăsa în văzduh, chiar și în locurile umbroase, o vagă ispită a leneviei și mâna meșterului, deși la fel de ageră și de sigură pe sine, își îndulcea treptat mișcările. După prânz își înceta lucrul. Se întorcea la schele numai pe la chindie, însă și atunci doar ca să întindă împreună cu Avram tencuiala pentru a doua zi. În asemenea răstimpuri de răgaz căutau locuri umbroase, cu iarba bogată care aștepta coasa, și stăteau întinși, cu o binecuvântată osteneală furnicându-le trupurile picurând de somn. Foșnetul lumii ajungea la ei ca de foarte departe și în cele din urmă Avram adormea de-a binelea. Toma se lăsa dus de obicei de un gând al său, domol, încercând să-și vadă de pe acum lucrul de a doua zi. Marcu nu se vedea. De cum isprăveau de mâncat, se întorcea înăuntrul bisericii. Mai avea puțin și se grăbea să iasă și el la frescă. Dar oare la treabă se grăbea el într-adevăr? Întrebarea îl uimi pe Toma prin ivirea ei neașteptată și-i aminti unele amănunte pe care nu le luase în seamă, dar care îi apăreau deodată cu o anumită

semnificație. Erau, de pildă, seri în care Marcu se furișa dintre ei ca să nu se întoarcă decât târziu, uneori spre miezul nopții și atunci se strecura în așternut cu grijă să nu-i trezească. Să nu-i trezească sau să nu provoace întrebări? Iată un lucru la care Toma abia acum se gândea. Era însă un lucru la care se așteptase totuși: doar el însuși îi spusese lui Avram că ucenicul se afla acum la vremea când se bucura întâia dată de vederea și mireasma femeii. Acum se hotăra soarta lui Marcu și el nu voia și socotea că nici n-avea dreptul să se amestece. Marcu nu mai era un copil, va ști singur să aleagă. Îl pândeau primejdii, ispite și frumuseți, dar fiecărui om îi era dată încercarea de a se înălța ori a cădea pășind printre primejdii, ispite și frumuseți. Nu, hotărât lucru, nu avea de gând să se amestece, dar spera în taină că Marcu nu era dintre cei sortiți căderii și nimeni nu-i putea clătina credința în harul de zugrav al ucenicului.

Pacea aceea de după prânz îi făcea bine pentru că îi potolea temerile și așeza o împăcare, ce părea definitivă, între el și restul lumii. Era greu să-ți închipui în asemenea ceasuri că pe pământ se purtau războaie, că bântuiau molime fioroase, că robi goi îndemnați cu vâna de bou trăgeau la vâslele corăbiilor care brăzdau mările în căutarea unor tărâmurii necunoscute. Cu atât mai greu era să crezi că asupra acestei țări chiar se ridicau norii robiei și ai dorului de pradă. Pacea și dulceața locului și ale ceasului erau atât de adânci și de desăvârșite, încât păreau mai curând urzeala unei vrăji. Totul devenea cu puțință în răstimpurile acestea și meșterul așipea pe nesimțite, ușor, ca o plutire cu aripile desfăcute pe un văzduh străveziu, convins că nu peste mult va încheia de zugrăvit și pe dinafară, dând astfel luminii cea mai frumoasă zidire a țării. Era posibil chiar să înceapă alta, în fiecare vară alta – de ce nu? – mereu mai frumoase, pe măsură ce-și desăvârșea meșteșugul, până va zugrăvi toate bisericile țării. Doar era tânăr încă, avea timp destul dinainte, Vodă l-ar ajuta și doamna de asemenea, pentru că iubeau și știau să prețuiască frumusețea. Cântic îl va urma, Marcu și Avram așijderea și împreună ar face o frăție a cărei faimă ar umple lumea. Ar plânge Olena că ar pleca iar de lângă ea și s-ar minuna între terfeloagele lui de pe Ulița Treptelor și Filip al

lui Brae de-și zicea acum Malăr că prietenul său zănatic și cam bătut cu leuca ajunsese mai vestit decât el, deși n-avea nici femeie, nici gospodărie și nu cunoscuse decât colbul drumurilor și dulceața iute trecătoare, urmată de un gust amărui, a dragostelor triste și fugare. Țârâit prelung de cosași. Hulubi care uguiau pașnic. Și somnul care se închea lin, amestecând chipul Mușei, cu trăsături de-ale Ancăi ce semăna uimitor cu Aliiana. Filip Malăr se ivea îmbrăcat în herald pe zidul cetății de scaun și sufla în trâmbița lungă, luată de la îngerul zugrăvit care vestea judecata de apoi...

– Meștere Toma, meștere Toma!

Îl scutura de umăr cu o mână uscată, ale cărei unghii ocroteau sub ele o dungă neagră. Toma zvâcni într-un cot, buimăcit. Aplecat asupra lui, chipul de cotoi cu ochi galbeni al lui Onisim.

– Să-ți arăt ceva, meștere, vino cu mine...

Toma îl urmă resemnat, prea moleșit încă de alunecarea aceea în somn ca să mai pună întrebări. Călugărul îl duse până la biserică, se strecură aplecat de mijloc pe sub schele și se opri în fața ușii. Se întoarse spre Toma.

– Intră încet, să nu te simtă, șopti el.

Să nu mă simtă cine? se întrebă Toma. Abia acum se trezi cu adevărat și își dădu seama că se petrecea ceva neobișnuit, cel puțin pentru acest călugăr care aștepta cu sufletul la gură reacția lui. Era poate o clipă pe care Onisim o așteptase de mult, poate o pândise sau chiar o visase. Ce Dumnezeu putea să fie? Intră fără a-l întreba nimic. Simți că Onisim nu-l urma, dar îi ascultă sfatul și pași pe vârfuri. Când se apropie de ușa care trecea din tindă în gropniță desluși glasuri. Nu vorbeau în șoaptă, dar erau coborâte, voalate, ca și cum ar fi existat totuși o grijă mai mult subconștientă de a se păzi de urechi străine. Pe Toma îl încercă însă bănuiala că nici n-aveau simțământul că făptuiau ceva neîngăduit și nu se fereau, acea surdină catifelată și caldă a vocilor lor fiind doar rodul dragostei. Se ținu nevăzut în tindă, lângă ușă, lipit de zidul zugrăvit de Avram. Pentru a-i vedea trebuia să se arate și el, ceea ce nu voia de mila fetei, care s-ar fi rușinat peste măsură. De cum recunoscuse glasul lui Marcu îl încercase un neplăcut sentiment de vinovăție: ce ajunsese el de se luase după un

potlogar ca Onisim, ca să tragă cu urechea pe la uși? Marcu își vedea de treabă în felul lui, de ce să-l iscodească? O curiozitate vâscoasă, mai tare decât bunele sale intenții, îl ținu pe loc.

– Ridică puțin capul, spuse Marcu. Așa.

Toma zâmbi neștiut. I se păruse că-și ascultase propriul glas. Chiar și intonația îi era cunoscută: preocupată, ușor severă și cu o secretă drăgălășenie totuși. Urmă apoi un răstimp de liniște în care nu se auziră decât sunetele obișnuite, stinse, ale după-amiezii calme de afară. După aceea, întrebarea timidă a fetei:

– Mai ai mult?

– Nu. Ai obosit?

– Nu, dar tu nu știi cum mă tem...

– Te temi degeaba.

– Dacă ne găsește vreunul din cuvioșii părinți? Are să arunce asupra noastră anatema.

– Eh, făcu Marcu cu îndoială. Rămâne de văzut... Va trebui să vorbească întâi cu mitropolitul Grigore și mitropolitul e prieten cu meșterul... Tu crezi că anatema o azvârle așa, orice călugăr, cum îl taie capul?

– Dar chiar meșterul tău poate să ne găsească. Aș muri de rușine!

– Nu fi proastă. De dânsul nu mă tem și tu nu trebuie să te rușinezi. Tot așa a zugrăvit-o și dânsul pe domnița Anca în paraclisul cetății de scaun.

– Păcatele mele! Când?

– De mult. eu pe atunci eram mic, nu zugrăveam decât stele. Mi-a poruncit să plec, dar eu m-am prefăcut numai și am tras cu ochiul.

– Și domnița a stat așa, neclintită, la zugrăvit, ca mine?

– A stat și la zugrăvit, a stat și la sărutat, ca o fată cuminte ce se afla. Așa ca tine...

– A sărutat-o meșterul tău pe domnița Anca?!

O imensă uimire amestecată cu o fărâmă de neîncredere. Marcu răspunse mândru, cu o gravitate ușor jignită de îndoiala din glasul ei:

– Hm... nu-l cunoști... Nu numai că a sărutat-o, dar a făcut-o într-un anume fel.

– Cum?

– Ai răbdare să isprăvesc și am să-ți arăt.

– Să crezi tu că am să stau!

– Dacă nu stai, am să te zugrăvesc cu ochi de buhă și cu plisc în loc de nas.

– Nu poți, râse fata. Aceea e o sfântă, nu-i poți face plisc!

– Ce știi tu?! Puterea meșterilor stă și în aceea că pot adăuga scripturilor închipuirea lor...

Toma se îndepărtă în grabă, pe vârfuri, apăsându-și palma peste gură ca să nu-l trădeze râsul. Afară, Onisim pășea agale pe cărarea ce străbătea tăpșanul, prefirându-și printre degete un șir de mătăanii. Părea furat de rugă ori de gânduri, dar când auzi pașii meșterului se opri și se întoarse în loc, așteptându-l. Purta întipărită pe chip gravitatea lată și goală a prostului.

– Nu crezi, întrebă el, contrariat de zâmbetul lui Tomna, că e neiertat să zugrăvești sfinte cu chipul unor muiere supuse în fiecare ceas păcatului?

Meșterul era însă cuprins în acele clipe de o îngăduință de care se mira el însuși. Își așeză prietenos brațul în jurul umerilor monahului, peste rasa aspră de șiac, silindu-l cu blândețe să pășească încet alături de el.

– Vezi, cuvioase, spuse gânditor, de multe ori mă întreb ce rost o fi având să trăiești, de vreme ce nu ești slobod să-ți desăvârșești cum gândești tu această viață care ți s-a dat...

– Gândul acesta cu desăvârșirea, poate veni și de la Necuratul, îl întrerupse fără șovăială Onisim.

Toma, dezamăgit, își luă brațul din jurul umerilor lui:

– Lasă-mă-n pace, spuse cu lehamite. Eu îți vorbesc de una și dumneata o ții cu Necuratul... Dar cine e chemat și are dreptul să hotărască: aceste gânduri sunt de la Dumnezeu și acestea de la dracu? Toți deopotrivă suntem plămădiți din pământ, din apă, din văzduh și din foc, de ce crezi că gândurile dumitale ar mirosi a tămâie și ale lui Marcu a pucioasă?

– Dar ceea ce face el e o nelegiuire! Nici nu știi nimic despre fata aceea pe care o zugrăvește printre sfinte!

– Nici nu vreau să știu. A avut nevoie de un chip frumos și l-a găsit, asta e tot, atâta timp cât nu face rău nimănui e treaba lui...

– Crezi dumneata că asta e tot! Dar după ce isprăvesc cu zugrăvitul de ce pornesc singuri prin funduri de livezi?

– Și ce-ți pasă, cuvioase? Dumneata ți-ai ales rasa călugărească, el a ales slobozenia livezilor, ce-ți pasă? Dacă nu încapi, de cei ce gândesc altfel decât dumneata, urcă-te în munte și fă-te schivnic. Dar n-ai s-o faci fiindcă pentru asta îți trebuie un curaj pe care nu-l ai.

Toma se opri și îl privi câteva clipe ca și cum i-ar fi descoperit pe neașteptate o nouă înfățișare.

– Știi ce, cuvioase? Te superi sau nu, am să-ți fac o mărturisire: voiam să dau chipul dumitale unuia din diavolii pe care-i zugrăvesc în Judecata de apoi. Acum văd însă că aș fi greșit, fiindcă un diavol are totuși o măreție a lui, întunecată, dar, oricum, tot măreție, pe când dumneata n-ai decât oleacă de mâzgă pe sub unghii...

Călugărul se oprise și el și-l urmărea acum strivit de uimire, cu gura ușor întredeschisă. Toma urmă netulburat și fără patimă:

– Nu te pot zugrăvi nici printre păcătoșii care sunt osândiți la caznele iadului, fiindcă în scripturi stă scris că proștii vor moșteni împărăția cerurilor, nu că vor ajunge la iad. Am să te dau așadar uitării, cuvioase, ca și când nu te-aș cunoaște, ca și când n-ai fi...

Se înclină înaintea lui cu prefăcută curtenie și-l întrebă zâmbind:

– N-ai auzit cumva, cuvioase, de un părinte Onisim?

Călugărul îl așintea înmărmurit, incapabil să găsească vreun răspuns.

– Nu, n-ai auzit, urmă Toma. Înseamnă că nu există, poate nici n-a fost vreodată și cu siguranță nu va mai fi. Rămâi cu bine, cuvioase...

Se îndepărtă împăcat, fără să mai privească în urmă. Îl simțea pe celălalt înlemnit încă și îi veni să râdă cu hohote. Avea pieptul plin de un sentiment nou de satisfacție și împlinire. Descoperi gustul amețitor al unei noi și teribile răzbunări: indiferența. Om al făptuirii, putea

strivi sub acest tăvălug pe orice vânturător de vorbe. Era răzbunarea celor puternici, iar el avea într-adevăr sentimental propriei sale forțe. Aceasta îl făcea bun și îngăduitor. Era o stare care pusese stăpânire pe el imediat după ce terminase de zugrăvit în interior. Lucrarea aceea îi confirmase puterea. După ce începuse, afară, Judecată de apoi, nu mai avu nicio îndoială. Crescu dintr-o dată, iar vechea lui trufie se transformă într-o întemeiată încredere în sine care-l apăra ca o armură. Știa acum limpede ce era în stare și nu se mai temea decât de primejdiile care pândeau la hotare.

Domnul Dumnezeu stătea în boltă, neînduplecat și drept, și, de la picioarele lui, un râu de foc, cumplit și roșu, cobora de-a curmezișul peretelui, lățindu-se, amenințător și greoi în curgerea sa implacabilă către iad. În jurul Judecătorului înveșmântat într-o mantie de culoarea aurului vechi, fâlăiau cete de îngeri și serafimi cu aripi colorate pe albastrul cerului stropit cu stele aurii. Doi arhangheli cu chipuri prelungi și mândre, în straie împărătești de purpură, își desfășurau aripile largi, care puteau deopotrivă amenința sau ocroti. Maica Domnului și sfântul Ioan cu ochi rugători și palme împreunate cereau îndurare pentru cei greșiți. Păcătoșii, la rând, în așteptarea osândei. Turcii și tătarii, feciorii de curve sortiți dintotdeauna iadului, cu chipurile smolite, a căror culoare era semnul necurăției credinței lor, cu veșminte bogate, mătăsurii, brocarturi, mărgăritare. În urma lor, ereticii, cei abătuți de la dreapta credință, cei ce tăgăduiau sfânta treime ori biserica apostolească, cei ce se împreunau de-a valma în cetatea Münsterului... Adam și Eva, el înveșmântat în culoarea cetinei, ea în roșu, își fluturau faldurii neliniștiți, în așteptarea mântuirii veșnice. Erau întâii păcătoși și primii izbăviți ai lumii, izvorul omenirii cu toată mârșăvia ei împuțită, dar și cu slava ei, și meșterii îi iubea ca pe niște părinți și le dădu într-adevăr chipul părinților săi peste care așternu o seninătate blândă și demnă, de oameni care se știu în cele din urmă cu sufletele împăcate. Nimeni nu cunoștea această asemănare, doar Marcu poate dacă-și mai amintea chipul bătrânului, dar el era învățat să tacă și această taină care se întrețesea în zugrăveală fi spori lui Toma sentimentul de mândrie, ca și când ar fi izbutit să amestece

în vopsele o parte din propriul lui sânge. Pe malul râului cel gros de foc se căscau morminte și morții în giulgiurile lor ieșeau spre a se înfățișa judecății. Pământul și marea îi înapoiau și până și fiarele îi scuipeau îndărăt pe cei înghițiți odinioară. Păcătoși nevolnici și goi care se îndreptau spre iad, unde îi aștepta scrâșnirea dinților și viermii cei neadormiți. Un arhanghel cu aripi înalte și chip dulce împingea cu sulița diavolii înspre străfundurile învâlvorate. Peste tot se întindea cerul albastru zugrăvit de mâna lui Avram și stropit cu stelele acelea de aur, mari și roitoare ca niște albine. Peste tot mișcarea suflată asupra zidului de harul lui Toma, scrâșnire și triumf, curgere lentă și zbatere, fâlfâit larg de aripi, sunet de vestitoare trâmbiți, glas de tunet al Unuia Singur, lacrimi de rugă, vaier de durere, duhoare de pucioasă și schelălăit diavolesc, mireasmă de smirnă și cântece de slavă din piepturi nemuritoare de serafimi. Ploaia stelelor de aur peste vuietul măreț de roșu și albastru care stăpâneau totul, de la culoarea de smoală a celor necurați, până la auriul care lumina nimburile cetelor cerești. Diavolii negri – smoc sălbatic de păr între coarne, coadă scurtă și groasă crescută pe un dos desfrânat, spurcat sumețit, inel păgânesc în nasul ca un rât – și în ghearele lor, atârânănd despuiate și fără vlagă, trupurile păcătoșilor ca niște iepuri jupuiți.

– Dracii ăștia negri sunt mai mult de răs decât de spaimă.

Cel care vorbise era un străin ciudat, îmbrăcat jumătate călugăr, jumătate oștean. După colbul de pe veșminte și oboseala gesturilor se cunoștea că venise de departe, iar felul în care rostea cuvintele, mai repezit, cu o anumită asprime sau lipsă de îngăduință, amintea de Țara Românească. Trecuseră mai bine de două ceasuri de când se așezase de-a dreptul pe lespezi, într-un colț al pridvorului, de unde urmărirea tăcut lucrul meșterilor. Când vorbi prima dată, dând glas gândului său despre diavolii zugrăviți de Toma, acesta îi aruncă doar o privire scurtă, văzându-și mai departe de treabă. Îi răspunse însă Avram, și o făcu după obiceiul său, domol, ca și cum s-ar fi temut să nu-l supere pe celălalt, dar în același timp cu o vădită plăcere de a-l scoate din neștiință.

– Așa și trebuie să fie dracii, spuse el, de răs, căci sunt mai nevolnici decât omul cel drept.

Străinului îi veni să râdă.

– Cum o să fie nevolnici dracii? Vezi, poate te aude vreunul și ți se arată la noapte...

Avram își făcu senul crucii.

– Așa, așa, închină-te, urmă străinul, altfel te văd acuși atârând cu gheara vreunuia după ceafă, ca amărătul ăla de pe zid...

Toma îi aruncă iar o privire scurtă peste umăr. Pălăvrăgeala aceea îi tulbura liniștea și îl nemulțumea faptul că Avram îi dădea apă la moară.

– Am spus, urmă acesta liniștit, fără să simtă morala meșterului, că diavolul e nevolnic față de omul drept, nu față de păcătos. Omul drept n-are a se teme de el și nu trebuie speriat. Cunoscând puterea pe care o are asupra diavolului, dânsul își poate îngădui să râdă de spaima.

Străinul nu răspunse imediat. Părea ușor mirat, ca de un fel de a gândi nou pentru el. Pe urmă îl întrebă pe neașteptate, în felul acela repezit, de parcă i-ar fi cerut socoteală:

– Dumneata ești Toma?

– Nu, Toma e dânsul, meșterul cel mare.

– De unde mă știi? întrebă Toma posac, văzându-și de lucru fără să se întoarcă.

– Ți s-a dus vestea și te știu mulți.

Toma ridică din umeri. Era și ăsta vreunul din acei vântură-lume, amestec de potlogari, de milogi și șolomonari de care mișunau drumurile veacului. Cine știe pe la ce han, pe la care târg ori hram va fi auzit de numele său și acum, aflându-se aici, pofta să-l și vadă, pentru că una e să vorbești despre un meșter vestit din auzite și cu totul altceva să poți spune cu o prefăcută nepăsare, spre uimirea tuturor gură-cască adunați în jurul mesei: „Pe meșterul Toma îl cunosc, am stat de vorbă cu dânsul cum stau acum cu voi...” Pentru că l-ai văzut cu ochii tăi, deși el poate nici nu te-a învrednicit cu vreo privire, poți să te încumeți cu mai multă siguranță în născociri. Așa, de pildă, poți urma cu aceeași prefăcută nepăsare: „Când zugrăvea Judecata de apoi, tocmai mă aflam acolo și pe mine m-a întrebat, măi

prietene cutare, zice, tu ce crezi: să facem straietele arhanghelilor roșii sau albastre? Roșii, i-am spus eu și așa le-a și zugrăvit, oricine trece pe acolo poate să le vadă...” Pentru asemenea istorii întotdeauna se afla câte un nerod care să plătească un rând de vin.

Toma își reluse lucrul și era pe cale să uite de noul venit, cu atât mai mult cu cât acesta se cufundase din nou în tăcere, ca și când n-ar mai fi dorit nimic acum, după ce aflase care era meșterul cel mare. Îl urmărea în schimb numai pe Toma cu o luare aminte a fiecărui gest, de parcă i-ar fi fost ucenic. Abia într-un târziu, fără să se miște din colțul în care ședea, i se adresă firesc, ca unuia pe care îi cunoști de mult și nu mai ai să-i spui nimic de seamă:

– Am pentru dumneata o veste.

– Pentru mine?

– Da, dacă domnia ta ești cu adevărat Toma, zugravul curții și sfetnicul de taină al lui Vodă.

– Eu sunt. Dar dumneata cine ești?

– Eu sunt un oarecine fără însemnătate. Însemnată pentru domnia ta e numai vestea pe care am să ți-o dau.

– Dă-mi-o.

– Nu pot acum. E o veste de dat între patru ochi. Și apoi mi-e și foame... Pe neașteptate ridică vocea și urmă, mai în glumă, mai în serios: Bine vă mai merge, măi zugravilor, ce vă pasă! Nu mai credeți săracului și flămândului, dă-mi vestea! Gata, atât, nici să-ți dea prin cap să întreb, măi creștine, ai mâncat, ai băut, te-or fi durând țurloaiele ălea de atâta umblet, hai să-ți pui un scaun sub cur... Nimic! El e meșteru-ăl mare, dă-mi vestea și atât!

Sub potopul lui de vorbe, Toma își șterse fără grabă mâinile cu o cârpă, apoi se așeză pe marginea scândurii. Înainte de a sări rămase astfel, cu picioarele în gol, privindu-l de sus pe străinul care nu se clintise din colțul răcoros unde zăcea pe-o rână.

– De unde vii? îl întrebă.

– Din Țara Românească.

Toma ezită o clipă și în acest timp ochii i se îngustară, ca și când ar fi vrut să revadă ceva ascuns departe, înlăuntrul său. Pe urma sări jos.

– Hai, spuse și apucă înainte de-a curmezișul pajiștii, fără să se mai uite dacă celălalt îl urma sau nu.

Pășea grăbit, nerăbdător, dar în același timp neliniștit. Știa de unde putea fi vestea și, odată cu o bucurie caldă, începu să să-l chinuie și îngrijorarea. Nu va însemna oare aceasta o nouă amânare a lucrului său? Pe Anca o îngropase de mult sub resemnare, ca sub niște lespezi. Dar dacă ea se ridica acum din nou și i se arăta în drum ce va fi? De aici neliniștea. Pentru că munca lui ajunsese să-l stăpânească în asemenea măsură, încât nimic nu-i mai putea trece înainte. Se afla aproape de pisc, de pe acum îl amețea vântul tare al înălțimilor și pentru nimic în lume nu s-ar fi abătut din drum. Nici chiar pentru o asemenea dragoste luminoasă? se întrebă puțin înspăimântat. Nici, își spuse hotărât, în aceeași clipă. Dragostea, ca floarea câmpului, azi e, mâine nu-i, lumina ei cunoaște și ea înserarea, pe când priveliștea nemărginită care ți se arată de acolo de sus și aerul acela bărbătesc, cu mireasmă de depărtări, îți umplu sufletul pentru o viață.

Intrară în casă și Toma îi făcu semn să se așeze. Ațâță focul, sparse niște ouă într-o tigaie, aduse niște slănină, o oală cu vin și pâinea. Odaia se umplu de miresme îmbietoare. Nu vorbeau nimic. Toma era mohorât, avea gesturi scurte, parcă mânioase, și celălalt îl urmărea tăcut. Îi puse mâncarea dinainte și tună vinul în două ulcele.

– Cristea îmi zice, spuse străinul ciocnind.

– Să fii sănătos. Noroc.

Cristea bău tot vinul, cu înghițituri mari, însetat, ca pe o apă a vieții, apoi își șterse mustățile cu dosul palmei și așeză ulcica pe masă încet, cu teamă parcă să n-o spargă.

– Aveți vin binecuvântat la Țara Moldovei. Și mai e și rece...

– Mănâncă, mormăi Toma și se îndreptă spre fereastră.

Era joasă și trebui să se aplece ca să vadă afară. Rămase cu mâinile sprijinite de pervaz, cu spatele spre încăpere. În vale se vedea biserica luminată de soarele ce începea să coboare înspre apus. Îi deslușea pe Marcu și pe Avram, două siluete mărunte, întunecate, care desfăceau schelele spre a le muta pe zidul de miazănoapte, unde trebuia întinsă tencuiala pentru a doua zi. Zugrăveala era inundată

de lumina apusului. De aici nu i se deosebeau amănuntele, dar Toma îi cunoștea fiecare deget de loc și o privea înfiorat cum pâlpâia arzând, incendiată de roșul care o domina, schimbându-și nuanțele de la o clipă la alta. Niciodată n-o văzuse de la o asemenea depărtare și într-o astfel de lumină. Îl năpădi o bucurie copilărească. Ar fi vrut să-și sărbătorească izbânda rostogolindu-se în iarba grasă care lucea răcoros de parcă ar fi fost dată cu cine știe ce lac. Își trecu palma peste față ca pentru a-și alunga o vedenie. Mândria îi bătea în piept, puternică. Și odată cu ea, din nou, îndoiala. Va izbuti el să termine? Zugerăvise un perete. Mai rămăseseră trei. Ce însemna vestea pe care i-o aducea acest om? Și, cu toate că această veste nu avea poate nici o legătură cu celelalte spaime, ele îi reveniră în minte: unde s-or mai fi aflând primejdiile acelea de care se temea și pe care doar munca lui îl făcea să le uite? Ce era cu acel sol de taină al lui Ferdinand? Dar el însuși nu știa prea bine dacă dorea sau nu venirea acelei solii... Și acuma Anca, ce voia Anca? Îl ardea nerăbdarea de a afla și totodată îi era frică și se bucura că solul mânca tihnit, cu dichis, fără grabă, ca și când nu pentru o veste venise, ci pentru a se sătura. Ar fi putut să-l întrebe și în timp ce mânca, dar un fel de lașitate îl îndemna să amâne. Aproape că regretă când îl auzi, în sfârșit:

– Mulțumesc, meștere. Credeam că n-am să mă mai satur niciodată. Hai noroc!

Toma reveni la masă, ciocni, își înmuie buzele în vin și se așeză în fața lui.

– Spune.

Cristea se rezemă de spătarul laviței și își împinse picioarele cu desfătare până sub cealaltă parte a mesei.

– Multe nu sunt de spus. Câteva cuvinte pe care Măria Sa Doamna mi-a poruncit să le învăț pe de rost. Când s-a încredințat că le știu întocmai, mi-a luat hârtia, a făcut-o sul și a aprins-o la flacăra lumânării.

– Spune-le.

Cristea își îndreptă trupul și se aplecă peste masă înspre Toma. Îl privi în ochi.

– Cuvintele Măriei Sale Doamnei Anca, rostite cu gura credinciosului Cristea ot Poenarii Argeşului, cămăraş de taină al lui Vlad Vodă, fie-i țărâna uşoară. Către magistrul Toma, zugrav al curţii, curtean și familiar al Măriei Sale Părintelui meu, Domnul Țării Moldovei. Magistre, călugăria am ales-o de nevoie pentru că nu mă puteam întoarce acasă, unde alta poartă coroana mamei mele. Păcătoasă cum m-am aflat dintotdeauna însă, mă folosesc de întâiul prilej spre a lepăda straiiele mohorâte, urmându-l în drumul său de întoarcere la Genua pe vestitul negustor Girolamo Badalocchio. Poate mă voi întoarce vreodată, cine știe, poate nu. Poate veți mai auzi de mine, poate mi se va pierde urma pentru totdeauna. Lumea are destule griji ca să-și mai bată capul cu o văduvă păcătoasă, care a fugit de la mănăstire cu un negustor papistaș. Pe tine, magistre, te rog să veghezi asupra tatei cu aceeași credință pe care mi-ai fi dăruit-o mie dacă-mi era rânduit să rămân în preajmă-ți. Căci vreau să știi măcar acum că șalul verde, în ziua aceea când ai plecat mâhnit, nu din întâmplare se afla în mâna mea.

Cristea tăcu. Când pomenise de negustorul genovez, Toma își ascunsese fața în palme. Acum înălță chipul. Avea ochii tulburi.

– Asta e tot?

– Atât.

– S-a măritat cu acela?

– Poate după ce vor fi ajuns. Aici nu s-a putut.

– Vodă știe?

– Nu cred, iar eu n-am poruncă să-i spun. Dar până la urmă se va afla careva s-o facă.

Cu coatele pe tăblia mesei, Toma își acoperi iar fața cu palmele. De ce socotise ea că trebuie să-i trimită această veste? Credea poate că mărturisirea cu șalul verde va fi pentru el o mângâiere și o bucurie târzie? Nu era nici una, nici alta. Mai degrabă răni scormonite. Da, fusese dragoste, acum o putea recunoaște deschis și cinstit față de sine însuși. O dragoste nebună, sortită să moară înainte de a se naște. Dar la ce și cui folosise vreodată fantoma vreunei iubiri? Se vedea că nu era cu putință să te zidești în singurătatea meșteșugului tău,

căci lumea, cu toate ale ei, găsea întotdeauna prilejul de a pătrunde, tulburându-ți pacea retragerii. Mai bine nu-i ajungea această veste. Imaginea domniței Anca – pentru el tot domniță rămăsese, nu și-o putea închipui altfel – într-una din cetățile apusului, bogate și stăpâne peste mări, născu în el un tumult de nostalgii și de gânduri nebunești. Zile întregi după aceea nu se mai putu înțelege nimeni cu el. era absent, aproape cu desăvârșire mut. Mânca atât cât să-și țină duhul viu, dormea chinuit, un somn zbuciumat, frânt de tresăriri fără noimă și nu trăia cu adevărat decât în timpul cât lucra. Cristea plecase tot atât de neașteptat pe cât venise și în urma lui toți se întrebă ce veste grozavă îi putuse aduce meșterului ca să-l însingureze într-atâta. Dar nici unul dintre ei nu bănuia că meșterul se afla la un pas de a părăsi totul, pe ei și tot ce lucrase până atunci, oprit încă, într-o ultimă clipă de ezitare, pe muchia unei cumpeni a apelor: de o parte o lume care ar putea să fie, de cealaltă parte altă lume, care fusese și încă era. De o parte lumea largă și cu chemare nostalgică – era destul să-și amintească marea verde vegheată de chiparoși ca să simtă irezistibil dorul de ducă – de cealaltă parte lumea lui, de care știa că ține cum ține ochiul de trup, lumea aceasta care nu-l răsfăța, care-i cerea totul și-i dăruia în schimb mai nimic, un strop de nemurire și un loc de odihnă printre oasele celor vechi.

Ar fi putut pleca în căutarea ei. Nu i-ar fi fost greu s-o găsească. Era sigur că nu dragostea, ci spaima de a se înmormânta de vie între zidurile unei mănăstiri o îndemnase să se dăruiască aceluia negustor. Nesăbuită însă, cum o știa, și cu dispreț pentru păcat, nu se îndoia că l-ar fi părăsit oricând pe Badalocchio spre a-l urma pe el. Ar fi putut trăi pentru totdeauna împreună, în pace și îndestulare. Cu zloții pe care îi avea și-ar fi putut deschide un atelier de orfevrerie. Cu meșteșugul acesta și cu celelalte pe care le stăpânea, n-avea nici o îndoială că în curând ar fi pătruns în palatele principilor. L-ar fi sprijinit și negustorul Serchiz. Împreună cu el ar fi putut începe și desăvârși și o lucrare diplomatică de taină, țesând peste continent, de la o curte la alta, de la un castel la altul, o pânză de relații subtile întru folosul de neprețuit al lui Vodă. În felul acesta și-ar fi putut adormi și remușcărilor care fără

nici o îndoială l-ar fi chinuit acolo pentru că-și părăsise voievodul și adevăratul rost. Dar cine putea hotărî care era adevăratul rost al omului pe pământ? La urma urmelor, nu i s-a dat viața decât o dată și nimeni nu știa pentru cât timp. Era drept să și-o petreacă supus canoanelor ori să se bucure culegând ceea ce se putea culege fără trudă? De vreme ce tot la același capăt ajungeau și împăratul și săracul...

Acestea toate erau însă amăgiri. Văzuse odată în Piața San Marco un înghițitor de săbii în jurul căruia se îmbulzea mulțime de gură-cască. O sabie ca a celuiia era și gândul lui zănat de a-și lua lumea în cap. Un joc, primejdios poate, dar tot joc până în cele din urmă, căci știa că nu va muri de sabia pe care o flutura întâi în fața ochilor mulțimii.

Era prea până în vârful unghiilor meșter. Simțise de prea multe ori că meșteșugul era însuși o dragoste mare, care nu îngăduia jumătățile de măsură. Într-un veac în care trădarea era de prea multe ori o virtute, el se simțea prea legat prin nevăzute și nescrise datorii de credință față de voievodul său. Și apoi avea încă prea multe biserici de zugrăvit aici și acum ca să-și aplece urechea la chemarea ispititoare a unui drum, fie el chiar luminat de ochii unei domnițe. Trebuiră să treacă însă zile pentru a ajunge la limpezimea acestor gânduri. Se văzu la capătul lor ca și când ar fi trecut printr-un foc al curățirii de tot ce era deșertăciune și ceea ce zugrăvi atunci stârni uimirea tovarășilor săi nu numai prin desăvârșire, ci și prin tâlcul ascuns al acelei istorisiri ciudate.

În mod firesc trebuia să fie povestea întoarcerii fiului risipitor. Aceasta și era, de altfel, pentru un privitor grăbit. Dar cineva deprins să citească fără grabă istorisirile zugrăvite pe ziduri, mai ales când cunoștea și scripturile, trebuia să simtă ceva cu totul neobișnuit dinaintea istorisirii lui Toma. În primul rând o duioșie reținută, născută din alăturarea culorilor. De aici și farmecul ușor exotic, de care nu era străină și o anume nostalgie. Mai era apoi un fel de nedumerire incitantă, ca o taină dezlegată doar pe sfert ; dincolo de istoria propriu-zisă a întoarcerii fiului, ușor de recunoscut în momentele ei cele mai de seamă, se iveau niște amănunte ciudate, cu totul în afara

literii scripturilor, purtând în ele înțelesuri secrete ce păreau a avea legături nu atât cu pilda în sine, ci mai degrabă cu întâmplări din viața meșterului însuși. Putea fi văzut astfel fiul rătăcind prin lume, singur, călare, de-a lungul unor munți. Se vedea și o cetate acolo, apoi fiul ajungea la curtea unui principe. De aici începea iar rătăcirea, doar că de data asta era însoțit de doi necunoscuți. Doi îngeri îi ieșeau pe urmă în cale și-l întorceau acasă, unde tatăl întindea ospățul în cinstea întoarcerii și înjunghia vițelul cel gras. Trei lăutari le cântau mesenilor din vioară, harpă și viola da gamba, ca la curțile principilor apusului, iar o parte din oaspeți dănuiau. Ciudat era însă că și aceștia purtau veșminte după moda apusului, pălării cu boruri late, tunici până la genunchi, cu marginile brodate, sau mantii bogate. Cine erau toți aceștia, de ce totul părea să se petreacă undeva în apus, de ce fiul risipitor avea trăsături atât de asemănătoare cu cele ale lui Toma, era întâmplătoare sau dinadins această asemănare? Întrebări pe care Avram și Marcu și le puneau în șoaptă sau în lipsa meșterului, pentru că ursuzenia lui nu îndrăzneau s-o înfrunte față în față cu asemenea nedumeriri. Cine erau apoi cei doi străini care-l însoțeau într-una din rătăcirile sale? Cine principele la curtea căruia poposea? Și de unde farmecul acela tulburător pe care-l emanau liniile suple, elegante ale veșmintelor ori culorile vii și totuși nu țipătoare, ci calde, ale țesăturilor, ale munților, ale zidurilor și ale cerului? Erau niște realități de care și Toma își dădea seama, dar pe care, dacă ar fi fost întrebat, n-ar fi putut să le deslușească în cuvinte. Avram și Marcu și apoi toți câți văzură acea istorie zugrăvită rămaseră cu o imensă încântare amestecată pentru totdeauna cu o nedumerire asemănătoare cu aleanul.

Ceea ce simțise că avea de spus în acele zile tulburate de venirea lui Cristea, meșterul spusese în felul lui. Prea limpede nu știuse nici el de la început unde voia să ajungă. De fapt, dacă se gândea bine, nu de a ajunge undeva era vorba, ci, mai degrabă, de a întruchipa o stare, acel dor chinuitor de ducă înfrânt în cele din urmă de chemarea tiranică a sângelui și a baștinei. Povestea era numai a lui, n-avea rost și nici nu-și dădea osteneala s-o explice cuiva. Important fusese să poată așterne acolo toată acea dureroasă și totodată biruitoare stare

de suflet pe care s-o întruchipeze în frumusețe. Avu dovada că reușise din faptul că, după ce isprăvi, rămase cu un sentiment uluitor de eliberare. I se părea că se născuse din nou. Sufletul îi era ușor și curat, fără nici o urmă din zgura leșietică și aspră pe care o lasă amărăciunile. I se însenină și chipul și redeveni generos. Avu sentimentul că îi vede pe Avram și pe Marcu după multe luni de despărțire, deși zilnic fuseseră alături de el, tăcuți și săritori, deprinși să-i ghicească orice dorință încă înainte de a se rosti. Constată cu surprindere că se putea socoti vinovat față de credința, de priceperea și de răbdarea lor. Ar fi vrut să le spună toate acestea, să-i roage să-l ierte, poate să le arate într-un fel că-i iubea și că fără ei n-ar fi putut scoate la capăt o asemenea lucrare doar într-o vară. Că alcătuiau împreună o frăție nu numai cu numele, ci fiindcă erau pentru el cu adevărat niște frați în vinele cărora curgea același sânge al harului și al cuviinței față de meșteșug. Ar fi meritat să le afle toate acestea din gura sa: ar fi fost pentru ei o bucurie și o răsplată. O sfială nefirească, o reținere de neînțeles, ca și când ar fi fost nevoit să se arate gol între oameni, îl împiedicau însă. Îi puse doar cu blândețe mâna pe umăr lui Marcu și le spuse amândurora cu un glas vinovat din care se subînțelegea că îi ruga să-l ierte pentru slăbiciunea lui:

– Eu mă duc acuma oleacă până la Olena. Voi așterneți tencuiala și în zori lucrăm mai departe. Nu spuneți nimănui unde sunt...

Marcu înclină fruntea tăcut. Meșterul nu mai fusese tare de mult la Olena, nici nu-i mai pomenise numele, iar duminica la biserică se ferea să nu ajungă cumva față în față cu ea. Ce putea să însemne și ce va aduce după sine această întoarcere? Avram se uita nedumerit de la unul la altul: el măcar nici nu auzise până acum de Olena.

În zori, însă, nu-și reluă lucrul. Nu și-l reluă nici a doua, nici a treia zi. Tencuiala așternută se uscaseră și meșterii așteptau întinși în umbra schelelor, neîndrăznind să înceapă nimic fără el.

– Eu mă duc să-l chem, spuse Marcu într-un rând, fără convingere.

– Lasă-l, îl potoli Avram. Nu e omul căruia să-i amintești ce are de făcut.

Nu era într-adevăr omul căruia să-i amintești ce avea de făcut, dar în clipa în care o revăzu pe Olena își dădu seama că meșterii îl vor aștepta mai mult decât dorise și decât își închipuise. O constată însă ca pe un destin împotriva căruia n-aveai cum să lupți. Olena se afla sub un șopron deschis, mestecând într-o oală de pe foc, poate mămăligă. Câinele lătră scheunând răsfățat, ca pentru o veche cunoștință. Ea se întoarse ca arsă și când îl văzu pe meșter, tot trupul îi vibră ca o strună, crescă deodată, cu spinarea dreaptă și pieptul împungându-i ia subțire, văratică. Obrajii îi erau aprinși de dogoarea cuptorului și ochii adunaseră în ei fulgerător mânia gata să izbucnească. Toma se așteptă să azvârle cu melesteul în el și se opri zâmbind. Era nespus de ademenitoare și de frumoasă și se întrebă cum de putuse trăi și lucra atâta timp, cum de putuse răsufla și gândi, cum de se bucurase de soare, de văzduh, de codri și de ierburi singur, fără ea, alungându-și-o chiar cu bună știință din sinea sa.

– La ce ai mai venit?

Întrebarea sună rece și aspru, ca o palmă peste obraz. Toma într-adevăr clipi ca și când ar fi fost lovit. Se așteptase însă la o asemenea primire, poate chiar la una mai rea, și apucă fără ezitare spre casă.

– Vîno, îi spuse, am să-ți vorbesc.

Ea trase oala la marginea plitei și îl urmă ca și cum ar fi fost hotărâtă să încheie cât mai repede o poveste neplăcută. Intră, închise în urma ei și rămase cu spatele rezemat de ușă.

– Ce mai vrei?

Basmaua i se strâmbase lăsând să i se vadă părul răvășit. Avea buzele pline și calde, vii ca miezul de rodie. Era încălzită, respira ca după o goană, iar lui îi păru și mai frumoasă. Întinse încet mâinile și îi cuprinse umerii între palme. Ea se răsuci, ieși de sub atingerea lui și se îndepărtă până în mijlocul încăperii. Toma o întrebă uimit:

– Tu încă n-ai priceput că eu te caut numai când am o bucurie mare?

Olena pufni. Mânie și dispreț, între care intra și plăcerea de a se răzbuna.

– Bucuria aceasta s-ar fi cuvenit să-ți fiu numai eu. Nu-mi place să fiu împărțită.

– Vezi tu, măi fată, spuse Toma agale, așezându-se pe laviță, în afară de tine mai e și meșteșugul. De el nu mă pot lepăda. Fără el aș fi mort...

– Dar de mine te poți lepăda, fără mine nu mori, mă poți da uitării luni de zile!

Toma ridică ochii. Avea dreptate în felul ei de a judeca, nu se putea apăra de aceste învinuiri, dar el nu pentru a fi judecat și pentru a se apăra venise. Toate învinuirile ei îl oboseau și îl plictiseau tocmai pentru că erau adevărate și în același timp nedrepte. Ea nu putea nici în ruptul capului înțelege că un meșter ca el trăia după niște legi necrise ale meșteșugului său și după vârtejurile veacului și era nedrept să-i ceară aceleași lucruri ca unui gospodar așezat, a cărui viață se rânduia după curgerea stelelor și a anotimpurilor.

– Un gospodar, spuse cu o ușoară mâhnire, știe când ară, știe când seamănă și când culege. Sunt lucruri pe care le face an de an la aceeași vreme. El știe dinainte când se va bucura de rod. Pe când eu știu poate când încep un semănat, dar nu știu când am să-l închei... Cât despre rod... hm... culesul, fată dragă, nu intră în meșteșugul meu...

– Vorbești razna, murmură ea. Ce vrei să spui cu asta? Ce, eu te-am pus să te faci meșter?

Mânia i se mai potolise însă, iar în glas îi răzbea o undă de blândețe. În realitate începea să se înduioșeze, dar n-ar fi vrut să i-o arate.

Toma strânse pleoapele și clătină capul cu un fel de disperare: zadarnic se străduia, dintr-un anume loc, femeia aceasta atât de frumoasă rămânea mereu în urma lui, era un prag peste care ea nu putea păși, nu putea înțelege gândurile și destinul lui. O întrebă rugător:

– De ce ții tu acuma să despici firul în patru? Am avut o izbândă și am venit să mă bucur laolaltă cu tine. Asta e tot.

– Ai venit să te bucuri. Izbânda ta, bucuria ta. Dar eu, dacă aș avea o bucurie, unde să mă duc, la cine? Asta nu te-ai întrebat?

Nu, nu se întrebuse. Dar nici nu se simțea în stare să răspundă. Era o întrebare care depășea știința și puterile lui. Într-adevăr, ei ce-i rămânea? Dar nu, o asemenea povară nu putea lua asupra sa. Se ridică încet, cu părere de rău, dar resemnat.

– Dacă așa stau lucrurile, spuse trist, e mai bine să plec, cred că ai dreptate. La întrebările pe care le pui tu nu știu să răspund...

În ochii Olenei pâlpâi spaima. El se îndrepta fără grabă spre ușă, dar când puse mâna pe clanță, îl ajunse și-l răsuci spre ea încleștându-i brațele în mâinile cu degete crispate.

– Stai, nemernice, îi șuieră, acum e prea târziu să mai pleci... Crezi că avem parte de atâtea bucurii, încât să dăm cu piciorul într-una din ele?!

Toma zâmbi. Ochii ei înotau în lacrimi. Abia atunci își dădu seama că, în ciuda neînduplecării pe care îi plăcea să și-o arate, era slabă și ușor de supus. I se făcu deodată milă ca de o făptură plâpândă și neajutorată. Îi cuprinse mijlocul și o trase blând spre el. Își lipi obrazul de al ei și o înfioră șoptindu-i la ureche rar:

– Tot așa gândeam și eu, proasto, tu n-ai simțit?

Și-ar fi îngăduit poate să-și prelungească și mai mult acel răgaz al uitării de toate dacă, în a treia seară, n-ar fi izbucnit Marcu peste el într-un suflet.

– Vine Măria Sa, meștere, gâfâi el, peste un ceas e pe noi!

– Ai să-i spui că meșterul nu-i, se îndârji Olena. A plecat și el, se odihnește, că doar e om, ori și-a luat lumea în cap, spune-i ce vrei!

– Taci, măi fată, răsese Toma cu un început de mânie, tu nu-ți dai seama ce vorbești!

Înainte de a ieși însă, ea își mai împleti brațele de gâtul lui.

– Dar ai să te întorci, spune-mi că ai să te întorci!

Era o rugă sau o nădejde care suna ca un geamăt de spaimă. O îndepărtă cu blândețe. Fusese de ajuns să-i audă glasul lui Marcu pentru a redeveni iar cel dintotdeauna.

– Am să mă întorc, am să mă întorc, o liniști el ușor plictisit, cu nepăsarea celui care știe că nu se va ține de cuvânt.

Se întunecase. Ajunseră acasă într-o goană și abia avu timp

să-și îmbrace straiile cele de preț, că se și auziră caii. Întâiul sosi însă solul. Îl însoțeau douăzeci de oșteni pământeni călări, care se și făcură nevăzuți în pădurea din spatele casei. Copitele tuturor cailor erau înfășurate în cârpe și nu-i auziră decât abia când ajunseră în fața casei. Erau măsuri de prevedere și de aspră păstrare a tainei care îl puseră pe gânduri pe Toma. Marcu și Avram rămaseră de veghe afară, în întuneric, împreună cu cei doi slujitori ai solului.

Comitele Marc era mai degrabă lat decât înalt. Avea mâini și picioare mici, păroase, cu degete scurte și o față pătrată, cu fălci cărnoase. Pleoapele grele clipeau molatic la răstimpuri mari peste niște ochi placizi, de vită care rumegă. Nici o expresie limpede pe chipul cu buza de jos mai proeminentă, lucind umedă, dar îndărătul ochilor somnolenți Toma bănuie o judecată rece, precisă și fără scrupule, capabilă de izbucniri de cruzime greu de prevăzut. Nu-i plăcea solul și de cum îl văzuse rămăsese neîncrezător în privința foloaselor acestor tratative.

Ședeau față în față pe jilțurile anume aduse din stranele noi, din lemn de paltin, ale bisericii. În capul mesei aștepta jilțul voievodului, mai înalt, cu semnul soarelui deasupra spătarului. Solul tăcea, cercetându-l pe Toma pe sub pleoapele încete. I se auzea respirația rară, șuierătoare, de om molcom și greu.

– Sper că ați călătorit fără neplăceri, spuse Toma, doar spre a rupe tăcerea aceea din cauza căreia i se părea că nu mai are destul aer.

– Păduri mari, păduri sălbatice, răspunse solul mozolind cumva vorbele, ca și când buzele i-ar fi fost tot atât de greoaie ca și pleoapele.

– Da, avem păduri, slavă Domnului, de aceea e o țară greu de cucerit și mai ales greu de ținut în stăpânire dacă nu ești pământean.

– Dumneavoastră presupun că sunteți un familiar al domnitorului, spuse comitele pe neașteptate, ca și cum n-ar fi auzit cuvintele meșterului.

Mâna i se odihnea pe masă și degetele scurte i se mișcau încet, ca labele unei broaște țestoase.

– Da, sunt Toma, *magister in diversis artibus*, zugrav al curții și familiar al Măriei Sale. Am misiunea să adăpostesc această întâlnire secretă.

– Hm... un artist, mormăi solul. Așadar e adevărat ce se spune despre principe.

– Ce se spune?

– Că ar fi un om învățat care iubește și încurajează artele.

– Dacă ar fi fost un barbar, ar fi năvălit el însuși asupra apusului, se înfierbântă Toma, n-ar fi așteptat ajutor ca să se ridice împotriva păgânilor.

– Mda...

– Așa e, de altfel o să vă convingeți. Sau dumneavoastră v-ați așteptat să găsiți aici un fel de căpetenie de hoardă, care se hrănește cu carne purtată sub șa...

– Eu nu m-am așteptat la nimic, spuse solul cu glasul lui egal, puțin obosit sau plictisit, și pe chipul lui, într-adevăr, nu se putea citi nimic.

– Ce trebuie să înțeleg de aici? întrebă Toma cu un început de enervare.

– Că eu îl reprezint acum pe Majestatea sa regească Ferdinand de Habsburg. Părerile mele personale n-au importanță.

„Lua-te-ar dracu dacă crezi că-mi pasă de părerile tale”, se înfurie Toma. Clocotea și se gândea cum ar fi putut să i-o întoarcă peste botul acela umed, însă fără s-o jignească totodată pe acea majestate pe care o reprezenta. La urma urmelor, n-ar fi dat o pensulă veche nici pe majestatea aceea de la care n-avea rost să aștepți nimic bun. Atunci însă se auzi afară zgomotul înăbușit al călăreților. Toma se ridică și anunță solemn și răspicat, rostind cuvintele tare, ca în sala cea mare a cetății de scaun din dorința de a-l scoate pe celălalt din somnolența lui:

– Măria Sa Domnul Țării Moldovei!

Solul se ridică fără grabă. Voievodul intră cu pași iuți, înfășurat într-o mantie călugărească cu glugă pe care și-o desprinse de pe umeri, aruncând-o cu un gest scurt pe lavița de la perete. Rămase într-o cămașă subțire de zale, în pantaloni și cizme din piele moale, albastre. La șold i se legăna o sabie ușoară de Damasc cu un safir mare, senin, în vârful mânerului. Era frumos și lui Toma i se păru

mai tânăr. Se puse în jilțul din fruntea mesei și întinse mâna fără un cuvânt. Solul îi înmână scrisoarea de acreditare. Domnul le făcu semn să se așeze, desfășură sulul și parcurse în grabă textul. Se uită apoi la sol atent, ca și cum ar fi vrut să se încredințeze că el era într-adevăr cel acreditat.

– Vă ascult, Măria Voastră, spuse acesta moale.

– Domnule comite, dumneata va trebui să te afli din nou în zori la graniță, pentru că mă tem de iscoadele care mă pândesc de pretutindeni. Acolo te vei odihni în locul care ți s-a pregătit, iar seara veți pleca mai departe, ca să călătoriți sub ocrotirea întunericului. Eu de asemenea mă voi afla în zori în cetatea de scaun. Întrevederea noastră va fi de aceea scurtă, redusă la singura idee care mă interesează și mi se pare vitală în momentul de față atât pentru mine, cât și pentru Majestatea Sa. De altfel, constat cu plăcere că nici nu ești înclinat spre vorbe de prisos.

Toma asculta cu satisfacție cuvintele voievodului care cădeau limpezi, exacte, cu o fermitate care îi făceau să bine, reîmprospătându-i încrederea. Solul îl urmărea cu aceeași expresie goală și adormită, iar ironia îndepărtată din ultimele cuvinte ale voievodului nu păru să ajungă până la el. Doar vârfurile boante ale degetelor care i se mișcau aproape imperceptibil pe tăblia mesei lăsau să se întrevadă existența unor gânduri obscure undeva în străfundurile acelu mor-man de cărnuri.

– Vă ascult, Măria Voastră, repetă el cu același timbru lănced.

Vodă își mușcă vârful mustății. Sprâncenele îi tremurară ușor. Toma îi citi gândul ca și când l-ar fi văzut scris: „Faci pe șarpele adormit, borșosule, fiindcă știi că nu-mi dă mâna să mă lipsesc de ajutorul vostru...” Se stăpâni însă și vorbi cu același calm rece.

– E vorba de a stabili și de a preciza contribuțiile tuturor în campania care ar însemna o răscruce în istoria popoarelor din această parte a lumii. Pentru asta însă e nevoie ca în primul rând dumneata, domnule comite, să-ți dai seama de importanța acestei campanii.

Solul înclină ușor capul și ținu o clipă mai mult închise pleoapele moi, ca niște boțuri de piele. Asta voia să spună că înțelegea și

într-un fel cunoștea chiar dinainte gândurile voievodului, dar că se abținea de la orice apreciere personală, el nefiind decât un sol. Această nepăsare gelatinoasă aduse în glasul lui Vodă un ușor accent patetic.

– Eu sunt gata să slujesc pe Majestatea Sa și toată creștinătatea, riscându-mi capul și averea. Sunt pregătit să înfrunt toate primejdiile pentru apărarea creștinătății și pentru binele obștesc, numai Majestatea Sa să-mi dea sprijinul ca să-mi pot urma gândul mai ușor și fără jertfirea acestei țări a Moldovei. Căci de pretutindeni suntem înconjurați, și eu și țara mea, de mari dușmani. Dacă voi face vreo expediție militară, aceștia se vor ridica împotriva mea și dacă nu voi avea cine să-mi dea ajutor, voi pieri și eu și țara. Din aceasta ar putea fi primejduită și Majestatea Sa și toată creștinătatea.

– Cum înțelege Măria Voastră acest ajutor? întrebă posac solul.

– Am nevoie ca Majestatea Sa să-mi trimită cincisprezece mii de oameni și mașini de spart zidurile.

„Atât de puțin? strigă uluit gândul lui Toma. Atât de puțin ca să ia Constantinopolul? Sau poate s-a răzgândit și a renunțat la ideea asta de o nebunească frumusețe?” Domnul însă continuă ca și cum i-ar fi ghicit uimirea.

– La aceștia eu am să adaug optzeci de mii de oameni, dintre care un sfert din Ardeal. Sper ca Majestatea Sa să aprecieze modestia cererii mele și să vadă că tot greul acestei hotărâtoare expediții care va elibera creștinătatea de primejdia cotropirii turcești stă pe umerii Țării Moldovei. Dar asta nu-i nimic: multe a dus Moldova în spinare și e învățată... Important e că ajutorul Majestății Sale ne va îngădui să ajungem până la Constantinopol și să azvârlim păgânătatea pe pământul fără de capăt al Asiei de unde a venit.

Pumnii voievodului stăteau strânsi pe tăblia mesei și pielea de la încheieturile degetelor pâlise de încleștare. Se aplecă înainte. Vinele de pe frunte îi deveniră proeminente și se zbătură ușor. Șopti rar, ca pentru o ultimă încercare de a-l zgudui pe celălalt din amorțirea lui:

– Auzi, domnule comite, înțelegi? Până la Con-stan-ti-no-pol...

Toma se înfioră simțind aripa măreției care flutura iar peste

creștetele lor. Solul clipi fără vlagă și după ce-și molfăi de câteva ori buzele ca pentru a și le umezi întrebă alene:

– Și după aceea?

„Dumnezeule, se îngrozi Toma, în loc să se bucure și să se cutremure doar de frumusețea unui asemenea gând, chiar de-ar fi să nu fie niciodată împlinit, el stă ca și când i-ar fi secat snaga și clipește timp ca o broască râioasă. Nici o tresărire, nici o uimire, nici o lumină pe chipul lui de ceară înmuiată de căldură.” Ar fi avut o poftă grozavă să i le azvârle toate astea în față, așa cum știa el, și se frământă nedecis în jilțul lui, dar Vodă îl simți. Cu o singură privire îl potoli, apoi își descleștă pumnii și se rezemă drept de spătarul jilțului. Răspunse cu un calm resemnat și cu un vădit efort de a-și aduna toată răbdarea:

– După aceea, domnule comite, eu voi reveni cu oastea între hotarele firești ale Țării Moldovei, așa cum a fost ea lăsată de ilustrul meu părinte, Ștefan Voievod cel Bătrân, odihnească-se în pace. Singura noastră dorință e să ne bucurăm de libertate între hotarele amintite. Pentru a ne apăra această libertate nu vom ezita să ne batem cu oricine, domnule comite, cu oricine, înțelegi? E bine ca Majestatea Sa să cunoască și acest lucru.

– Asta e tot? întrebă solul.

– Din partea mea da. Majestatea Sa nu-mi transmite nimic?

Ultimele cuvinte le rosti anevoie, călcându-și pe inimă, și Toma simți până pe umerii săi povara vâscoasă și rece a umilinței care-l sufoca în acele clipe pe voievod.

– Nu, răspunse molatic solul. Am venit deocamdată să iau cunoștință de propunerile Măriei Voastre. Majestatea Sa va medita acum asupra lor și va binevoi să vă comunice decizia sa.

Toma nu se mai putu stăpâni. Întrebă repezit, cu o furie înăbușită:

– Și de obicei cât durează o asemenea meditație a Majestății Sale?

Comitele își întoarse încet capul. Îl privi obosit pe sub pleoapele grele, ca și cum ar fi uitat și s-ar fi mirat că-l mai vede acolo. Murmură cu un oftat plictisit:

– Depinde...

Voievodul se ridică brusc, împingând jilțul. Solul se sculă și el și se înclină în fața lui cât îi îngăduiau cărnurile. Apucă apoi spre ușă fără să-l mai ia în seamă pe Toma.

Îl urma ră până în pridvor unde se opriră amândoi alături, umăr lângă umăr. Din pădure se iviră umbrele întunecate și tăcute ale călăreților din escortă. Cei doi slujitori îl aburcară pe comite în șa ca pe un sac. Pe urmă ceata se făcu una cu noaptea, în zgomotul înfundat al copitelor înfășurate în cărpe.

Stătură mult timp tăcuți. Se auzea țipăt de buhă dinspre surpăturile bisericii vechi, repetat în răstimpuri egale, ca o chemare sortită să rămână fără răspuns. Șuierul vântului printre brazi, care se confunda cu vuietul îndepărtat al pârâului din vale. Și peste toate, țârăitul continuu, singuratic și în același timp unanim, al greierilor care umpleau noaptea. Cerul fără lună, întunecat și greu, împroșcat cu risipă de stele, ocrotea o viață obscură și neostenită, furișată pretutindeni.

– Mai ai mult?

Toma tresări. Așadar nu despre solul care abia plecase, nu despre primejdiile care îi înconjurau, ci despre lucrarea lui era prima întrebare pe care i-o punea când se vedeau întâia dată după atâta timp. Dar de ce tocmai despre asta? Însuși acest interes putea fi un motiv de îngrijorare. Nu cumva răgazul lui se apropia de sfârșit?

– Nu mai am mult, Măria Ta. Am avut spor pentru că am avut pace.

– Mi s-a spus că e o lucrare cu totul deosebită, care nu seamănă nici cu cele ale apusului, nici cu cele din răsărit. Cum se face?

– E firesc, măria Ta, pentru că am vrut să zugrăvesc aici sufletul nostru. Iar noi nu suntem nici ai apusului, nici ai răsăritului, ci ai pământului și ai văzduhului, și ai apelor, și ai codrilor dintre aceste hotare între care viețuim. Am învățat meșteșug și de la meșterii apusului, și de la cei din răsărit, dar am zugrăvit cu sufletul meu, care e al acestui pământ. Adăugă cu o bruscă însuflețire, ca și cum atunci ar fi descoperit acel adevăr de seamă: Asta e, Măria Ta: n-am avut la

îndemână nici marmure, nici porfire și m-am folosit de ceea ce am aflat prin preajmă. De sufletul locului și de oleacă de pricepere...

– Hm... mă faci curios...

– E întuneric, Măria Ta, și mare lucru nu se poate desluși acum.

– Știu și nici nu stăruie pentru că nu vreau s-o văd decât în deplina ei strălucire. Aș vrea să fii gata de sărbătoarea hramului.

– Am să fiu, Doamne, dacă voi avea parte de pace ca și până acum.

– Până atunci o să ai.

Toma îngheță. Și după aceea? Încercă să afle pe ocolite.

– După aceea, spuse, aș vrea, măria Ta, să m-apuc de cealaltă lucrare. În toamna asta zugrăvesc pe dinăuntru.

Voievodul nu răspunse imediat. Rămase privind noaptea, ca și cum ar fi vrut să deslușească ceva în întuneric și abia într-un târziu întrebă, în aparență fără nici o legătură cu cuvintele lui Toma:

– Piatra ta ce mai prevestește?

– Nu știu, Doamne, că n-o mai am.

Vodă râse acru.

– Mai bine. Dacă le-am ști pe toate dinainte, viața n-ar mai avea nici un haz. Știm ce e mai important, că vom muri, și asta e destul. Restul, adică dacă vom muri încununați de slavă ori înecați într-o hazna, depinde numai de noi, nu de pietre.

„E neliniștit. În felul acesta nu gândește decât când îl rod îndoielile ori când așteaptă ceva ce nu vine. Acum se minte pe sine pentru că și-ar da toată averea ca să poată ști dinainte dacă va primi sau nu ajutorul de la Ferdinand...”

– Măria Ta te îndoiești de ajutorul lui Ferdinand?

Vodă râse, cu adevărat înveselit.

– Abia te-ai stăpânit să nu-l jumulești oleacă pe broscioiul ăsta! Nu ești bun de sol, de altfel asta o știam de la Brașov... Ce, crezi că mi-a fost ușor să-i înghit mojicia? Dar cu obiceiuri proaste, de spada-sin, ca ale tale, poți să dai peste cap o trudă diplomatică de luni, poate de ani de zile...

Toma tăcu. Se recunoștea vinovat și nu vedea cum s-ar fi putut

dezvinovăți. De altfel, voievodul nici nu-i aștepta dezvinovățirea. Urmă dintr-o dată, iar grav, muncit de același gând vechi:

– Nu cred, dar sper în acest ajutor. Suntem descoperiți acum dinspre miazăzi și vom avea primejdia în coastă veacuri la rând dacă nu-i vom azvârli pe turci din Constantinopol odată pentru totdeauna. Și-ar întinde încet puterea asupra noastră până ne-ar încovoia. Dar mă tem că ăsta e prea departe ca să înțeleagă ce înseamnă primejdia turcească... Se întoarse spre Toma, ca și când și-ar fi amintit brusc de ceva: Ai auzit de Anca?

Meșterul ezită.

– Oarecum...

– Ce-i asta: oarecum?! Ai auzit că a fugit cu un negustor genovez?

– Așa se zice.

– E adevărat ce se zice, nu trebuie să te sfiști de mine. A fugit de la mănăstire cu negustorul ăsta care nu știu cât o fi de arătos, dar m-am interesat și am aflat că e bogat. Anca nu e proastă, o recunosc în istoria asta.

Râse sincer înveselit și chiar cu un fel de mândrie pentru isp-rava Ancăi:

– A avut dreptate, ce dracu să facă o fată frumoasă ca ea într-o mănăstire?! Oricum, a doua oară n-o mai puteam mărita să-mi asigure alianțe... Bine a făcut. Numai doamna se arată jignită și își ivește fumurile. A uitat că și eu am fost negustor și că n-a strâmbat din nas când am pețit-o.

– Când ai pețit-o, Măria Ta erai domnul țării.

– Ce-are a face? Un negustor poate avea o putere mai mare decât mine dacă are mai mulți bani. Un Serchiz nu e cu nimic mai prejos în felul lui decât un domn.

Când pomeni numele armeanului, se întoarse iar brusc spre Toma și continuă cu o voce mai coborâtă:

– A, bine că mi-am amintit. De mult voiam să te întreb un lucru pe care î l-aș putea cere lui Serchiz, dar e atât de tainic încât mă sfiesc să î l-încredințez până și lui.

– Și mi-l încredințezi mie, Măria Ta?

– Da. Nu e nici o cinste, cum probabil vrei să spui. Pentru mine e o măsură de siguranță și de apărare, pentru tine o sabie care-ți va atârna mereu deasupra capului. Ce știi despre aconit?

Toma deveni prudent.

– Este o otravă.

– Atâta lucru cunosc și eu, dar mi s-a spus că nu e o otravă oarecare.

– Nu. E cea mai necruțătoare dintre otrăvurile ce se pot scoate din plante. Și cea mai scumpă.

– Am auzit că la Veneția s-ar găsi.

– Da, spișerii venețieni au o faimă întunecată datorită aconitului lor.

– Înseamnă că iarba aceea crește pe acolo prin preajmă.

– Nu, acolo se prepară doar. Se cheamă omag și crește și la noi, sus în munte, prin prihoduri și grohotișuri.

– O știi. Are flori vineții, nu?

– Da. Înflorește de pe la sfântul Ilie până pe la Ziuă Crucii.

– Și veninul se scoate din flori?

– Nu. Dintr-un fel ciudat de rădăcină boboșită. Dar de ce mă întrebi toate astea, Măria Ta?

Vodă zâmbi cu o viclenie rea, pe care nu i-o mai cunoscuse și se aplecă și mai mult spre el. Șopti:

– Ai o minte prea ascuțită ca să nu fi ghicit. De ce te prefaci că nu știi?

Lui Toma i se uscară buzele.

– Știu, Doamne, murmură, dar n-aș vrea să cred.

– Ba să crezi, de ce să nu crezi? Știu ce gândești: un domnitor în care cred, un viteaz, un învățat, un iubitor al meșteșugurilor alese, un ctitor de sfinte locașuri, dar care își otrăvește la un singur ospăț pe toți dușmanii din preajmă. Nu e creștinește... E mai creștinește să stau cu mâinile în sân și s-aștept să mă otrăvească ei pe mine ori să mă trădeze în toiul unei lupte hotărâtoare, nu-i așa? Ai fi împăcat atunci că totul s-a petrecut creștinește, nu? Răspunde, de ce taci?

– Gândul e cumplit, Măria Ta, nu știu...

– Să știi, că de aceea te țin pe lângă mine. Trebuie să știi tot și să-mi spulberi îndoielile, nu eu să ți le spulber pe ale tale. Gândul o fi cumplit, dar nu mai mult decât al lor. Trebuie să facem rost de otrava aceea. Tu nu știi s-o prepari?

– Știu cum se face, dar n-am încercat niciodată.

– Ai să încerci. Unde pui că o să ne coste mai nimic.

– Eu sunt meșter, Mărita Ta, nu otrăvitor.

– Lasă, cunosc, iar începi cu trufia ta? Nu te pun să-i otrăvești, de asta are cine să se ocupe. Tu numai s-o prepari.

– N-am mai făcut-o niciodată., Măria Ta, s-ar putea să dăm greș.

– O s-o încercăm întâi pe un câine.

– Asta n-ar spune mare lucru. Una e puterea unui câine și alta a unui om.

Voievodul își pierdu răbdarea. Se lovi cu palmele peste coapse.

– Ei bine, o s-o încercăm pe un bou! Un boier, oricât de hain, nu poate fi mai tare decât un bou! Cât timp îți trebuie s-o prepari?

– Vreau jumătate de an, Măria Ta.

Pentru prima dată de când începuseră să vorbească despre otravă, glasul lui Toma răsună eliberat și spontan: știa că era un timp mult prea lung pentru voievod. Într-adevăr acesta făcu un pas înapoi sub izbitura decepției.

– Atât de mult?! Nu mă minți?

– Măria ta ești liber să crezi ce poțtești. E un lucru pe care n-am cum să-l dovedesc. Buruiiana trebuie căutată prin săhțele înălțimilor, trebuie dezgropată rădăcina aceea, uscată, fiartă, iar uscată, pisată până la pulbere, amestecată cu alte substanțe și toate celelalte care se cer pentru un asemenea lucru gingaș și primejdios.

– Hm, făcu voievodul pe gânduri. Atunci, cu oricâtă cheltuială, ai să pleci să-l aduci de la Veneția.

În prima clipă, meșterul nu găsi nici un cuvânt. Simți doar o mare bucurie și își ascultă propriul gând care rosti limpede constatarea că de vreme ce ai ajuns până la Veneția, ar fi fost o neghiobie să

nu te repezi și până la Genua... Toată această euforie care îi dăduse senzația plutirii dură însă foarte puțin, căci imediat reveni cu picioarele pe pământ: dar lucrul tău, cealaltă biserică? Era o întrebare crudă, ca o lovitură lungă de bici. Rămase puțin năucit între plesnetul ei și imaginea îndepărtată a mării verzi, peste care tremura acum profilul pur al Ancăi. Când vorbi, voievodul îl privi surprins de șovăiala neobișnuită din glasul lui.

– Când poruncești să plec, Măria Ta?

– Te las întâi să isprăvești aici. Ca să nu zici că n-ai avut parte de mila mea. Dar grăbește-te îți spun, pentru că altfel s-ar putea să mă otrăvească ei pe mine. Și cum meșterul tăcea, întrebă cu un început de mânie: Nu spui nimic?

– Mă supun, Măria Ta.

– Mă supun, mă supun, o spui doar și nu știu de ce mă nemulțumește ceva. O faci fără convingere.

– Ba cu convingere o fac, Doamne, dar în același timp mă gândesc și la lucrul meu.

– Lucrul lui! Eram sigur! Mă pui pe mine și interesele țării în aceeași cumpănă cu lucrul tău. Pentru asta ai merita să-ți iau capul!

Pe neașteptate se apropie iar de el și îi cuprinse brațele. Era un început de îmbrățișare de o duioșie gravă, bărbătească.

– Toma, îi spuse rugător, prietene, mi-ești ca un frate, măi. Ceea ce ai făcut până acum, chiar de ar fi să nu mai adaugi nimic lucrului tău, e destul să te poarte în veșnicie. Dar eu, eu ce-am făcut?

– Țara se bucură de pace și belșug, Măria Ta, murmură Toma, vădit tulburat.

– Da, se bucură încă. E bine să îți seama de acest cuvânt mărunt care cântărește foarte greu: încă. De el, de umbra lui am vrut să scap țara și până azi n-am putut.

– Încă, spuse Toma apăsător.

– Da, n-am putut încă. Și nu voi putea până n-am să-i scot pe turci din Constantinopol. Și apoi am să iau Ardealul. Așa ceva nu puteam să-i spun boțosului ăstuia când m-a întrebat ce va fi „după aceea”. Dar abia după ce voi stăpâni deplin Ardealul am să fiu liniștit,

atunci da, puterea noastră va fi statornică... E poarta prin care voi intra poate și eu în neuitare. Pentru asta însă, am nevoie nu numai de credința, ci și de ajutorul tău. Trebuie să curăț locul în preajmă... Îți promit că după asta ai să aduni în jurul tău pe cei mai vestiți meșteri ai țării și ai să zugrăvești toate bisericile... Au să fie ca florile din grădina raiului și numele tău va străbate lumea... Și al meu pentru că sunt ocrotitorul tău, nu? Brusc își aminti de ceva: Parcă făgăduiala asta ți-am mai făcut-o odată...

Toma zâmbi.

– Se poate, Măria Ta.

– Da, da, ți-am mai făcut-o, îmi aduc aminte. Tu să fii sigur însă că va veni o zi în care am să mi-o țin.

– Nu mă îndoiesc, Doamne.

– Știi, spuse visător voievodul, uneori când mă gândesc cum trăiam când eram negustor, slobod ca pasărea, fără nici o grijă împovărătoare, bucurându-mă de bunătățile vieții, fericit când mă întorceam la Maria, care era o femeie tare frumoasă, ca toate femeile... mă întreb dacă tot ceea ce facem acuma n-o fi cumva un joc de copii. Un joc trist însă pentru că îl joacă niște oameni mari care au dat în mintea copiilor și se fac că nu văd ceea ce e de văzut și se mint cu seninătate... Nu mă îndoiesc, Doamne, zici tu, și o zici frumos, dar nu crezi ce spui și eu văd că tu nu crezi, dar amândoi ne prefacem și ne purtăm ca și cum am crede... E de răs sau de plâns?

– E de trăit, Doamne, șopti Toma.

– Așa-i, ai spus un adevăr, meștere, întotdeauna te-am socotit un înțelept... Te las acum că m-apucă ziua. Grăbește-te cu zugrăvitul și pregătește-te de drum. Rămâi cu bine.

Toma se înclină cu mâna la inimă. În întuneric așteptau siluetele călăreților din gardă, a căror prezență era trădată doar de sforăitul vreunui cal ori de sunetul înfundat al unei copite izbită de pământul acoperit cu iarbă deasă. În capul treptelor care coborau din pridvor, Vodă se opri. Se răsuci aplecându-se spre Toma.

– Poate am să-ți încredințez și o veste pentru Anca, șopti. Să mă gândesc cum l-am putea folosi pe negustorul ei în interesele noastre...

să-l întreb și pe Serchiz... Pentru asta va trebui s-o cauți la Genua, dar bănuiesc că ai s-o faci cu bucurie, cred că abia aștepti s-o revezi... știi că ți-a fost greu fără ea. Îi puse mâna pe umăr prietenește și consolator: Vezi, dacă așa fi rămas negustor, n-aveam grija hotarelor și ți-o puteam da de nevastă... După cum vă cunosc, v-ați fi certat de câte cincisprezece ori pe zi și ați fi trăit fericiți până la adânci bătrâneți... Și acum chiar că am încălecat pe-o șar... Aștept vestea că ai isprăvit...

Meșterul era singurul om cu care își îngăduia să vorbească atât de deschis, gustând plăcerea de a redeveni el însuși om de rând. N-avea de ce să se teamă, căci meșterul nu era boier, nu era dregător, n-avea să-și păzească nici avere, nici jilț. Singura lui avuție era meșteșugul și singura dorință să și-l poată arăta. Dintre toți cei care îl înconjurau, era omul care râvnea la cel mai puțin și de aceea singurul a cărui credință nu stătea în umbra îndoielii. Nimeni mai mult decât el nu dorea să-l vadă pe meșter lucrând la adăpost de orice griji și primejdii și gândul că nu-i stătea încă în putere să-i îndeplinească acest de tot mărunț și omenesc vis îl împovăra cu o tristețe mocnită, adunată încet ca un măr.

Toma rămase în capul scărilor, drept, urmărindu-l cum încăleca și pentru prima dată i se păru, cu o strângere de inimă, că Vodă era obosit, simțind poate anii care i se așternuseră pe umeri. Stătea în șar puțin adus de spate, iar înainte de a porni se mai întoarse o dată spre el și ridică palma într-un gest prietenos și liniștitor, rămâi cu bine, ori fii pe pace, ori ai încredere în mine, cum voiai s-o iei. Toma se înclină din nou, de acolo de sus, și stătu pe urmă încă mult timp nemișcat, ca și când ar fi așteptat un anumit sunet numai de el știut. Se auziră doar câinii care se potoliră greu după trecerea tainică a călăreților și pe urmă, biruitoare, iarăși toate acele zgomote mărunte care umpleau noaptea. Îl copleși un sentiment apăsător. Nu mai simți răcoarea și întinericul deveni înăbușitor. Dinspre vale urca o amenințare obscură, fără contur, un ceva nevăzut și dușmănos, de care nu știai cum să te aperi.

Întră în casă târziu, pe vârfuri. Trebuia să fi zăbovit mult timp singur după plecarea lui Vodă căci auzi răsufierea egală și adâncă a lui Marcu. Avram se răsuci în așternut.

– Ce zice solul, șopti, ne ajută?

– Cine poate ști? murmură Toma. Dă-l dracului, nu-ți bate capul. Treaba noastră e să ducem la capăt ce-am început.

Avram nu mai stăruie. Toma se temu să nu-l fi mâhnit, dar ce rost ar fi avut să-i treacă și lui toate aceste neliniști? Era destul că se frământa el singur în întuneric, fără să poată fura o fărâmă de somn. Cădea doar în răstimpuri într-un fel de toropeală chinuită în care se suprapuneau de-a valma imagini și gânduri, unele nefirești și dureroase, altele dulci și odihnitoare. Se arată în capătul drumului ce-l aștepta meșterul Lorenzo care va mai fi trăind încă și se va bucura nespus că apuca să-l revadă înainte de a trece la cele veșnice. Era gârbovit, o ducea rău de tot cu glasul, încât abia se mai deslușea ce spunea, dar ochii îi reînviară la revederea fostului său ucenic, așa cum reînviau, ageri, de câte ori întâlneau o irizare neobișnuită a luminii sau o culoare aleasă pentru care merita să te zbați s-o prinzi pe o pânză. O bucurie molcomă însoți această anticipare, urmată imediat de o agitație lăuntrică de o voluptate aproape dureroasă, căci la capătul aceluiași drum se ivea Anca. Vedea chiar drumul, drept și alb, care se pierdea pe plaja unei mări verzuie, cu nuanțe în fiecare clipă schimbătoare. Înainta singur, nevenindu-i să creadă, și dinspre mare îi venea în întâmpinare ea. Lumina o bătea din spate și de aceea nu-i deslușea decât silueta subțire și părul răsfirat de vânt, căci nu purta nimic pe cap, era liberă și singură, înveșmântată doar într-o rochie vaporosă, verde ca marea, de părea că ea însăși se desprindea din mare. Închidea ochii pentru a păstra cât mai mult această imagine amețitoare, dar ea nu dura totuși decât un răstimp derizoriu, căci între el și silueta tot mai apropiată a Ancăi se insinuau crescând monstruos ochii somnolenți de broască ai comitelui Marc. Solul strângea încet dintr-un ochi, cu gestul bețivilor care se cred isteți și atotștiutori: grăbește-te, nu-ți fă iluzii, că noi, venim, nu venim, tu trebuie să fii gata, grăbește-te, mereu să te grăbești, să te grăbești, să te grăbești... Era porunca nemiloasă și perfidă care îl readucea brusc printre ai săi, puțin buimăcit că își îngăduise s-o ia razna, uitând de munca lui pentru care trăia și care, la urma urmelor, era singurul lucru de seamă al vieții sale fiindcă

avea darul de a dăinui și după ce el nu va mai fi. Îl năpădea atunci tot ce mai avea de făcut, Arborele lui Ieseu și Închinarea magilor și Sfinții luptători și Imnul acatist și Ctitorii, un nou vârtej de contururi și culori, suprapuse, învălmășite, care îi transmiseră în cele din urmă o nerăbdare chinuitoare. Dacă ar fi putut, ar fi lucrat la toate deodată. Se zvârcoli cu sentimentul că timpul încremenise sub un blestem. Singur se miră, când ieși în sfârșit în zori, pe când ceilalți dormeau, că se simțea totuși ciudat de odihnit. Dorința de a se vedea din nou pe schele, uitând de toate cele ce-l înconjurau, îi fremăta prin brațe ca un rachiu tare, băut iute la vreme geroasă.

Tencuiala se uscase în zilele în care nu se mai apropiase nimeni de ea. O umezi din nou. Își înprospătă culorile. Când se urcă pe schele, se iviră Avram și cu Marcu. Nu spuneau nimic, ca și cum nici o clipă nu și-ar fi întrerupt lucrul, dar aveau gesturi neobișnuit de sprintene și o anume voioșie în ochi pe care n-o puteau ascunde. „Au tânjit, își zise Toma, și acum se bucură. I-am ales bine, nici ei nu trăiesc cu adevărat decât când au o unealtă în mână. Sunt un păcătos pentru că nu i-am prețuit cum se cuvine și i-am ostenit silindu-i să stea.”

Din ziua aceea nu se mai opriră până la capătul capătului. Se întrerupeau doar pentru un răstimp scurt, cât să mănânce și să-și tragă sufletul la umbra zidului dinspre miazănoapte. Locul era aici răcoros și din peretele de curând terminat se răspândea încă miros de vopsele noi și tencuială proaspătă. Familiară meșterilor care o inspirau cu o neștiută voluptate, mireasma aceasta de lucru abia ivit pe lume avea în ea ceva deschis și bărbătesc. De la o vreme nici n-o mai simțeau, făcea parte din însuși văzduhul lor, dar dacă ar fi lipsit, oricare dintre ei s-ar fi ofilit, atins de o boală neștiută.

Era vremea fânului și cară încărcate coborau din poienele răspândite în păduri. Amiezile acelea înalte îl nedumereau iar pe Toma prin pacea lor neclintită. Orice altă realitate aflată dincolo de ele devenea îndoielnică, dacă nu de-a dreptul imposibilă, oricum, nespuse de îndepărtată și de străină. Asta îi dădea meșterului un sentiment de siguranță și de încredere: nimic nu putea pătrunde în acest

spațiu magic care-l ocrotea, nimic nu-l mai putea împiedica să-și înfăptuiască până la capăt gândul.

Pe măsură ce se umpleau pereții din afară, în jurul bisericii zăboveau tot mai mulți oameni. Călugări și drumeți care veneau sau se duceau, găsind prilej să se abată. Dar erau și dintre cei veniți, anume, de prin așezările din jur, mai ales duminica. Înspre tăpșanul singuratic de sub pădure începea treptat să se aștearnă un drum tot mai bătut. Primul care băgă de seamă schimbarea fu Marcu.

– Se adună lumea să ne vadă, vesti el.

– Nu pe noi, mormăi Toma, văzându-și mai departe de lucru, nu trebuie să te umfli în pene că se uită oamenii la tine. Noi n-avem nici o însemnătate, ei vin pentru ceea ce am zugrăvit și acela e singurul lucru pe care trebuie să-l vadă. Când isprăvim de tot, ne vom trage în umbră fiindcă așa se cade.

– Și ce să facem acolo? întrebă Marcu ușor dezamăgit.

– Să ne bucurăm de izbândă și să pregătim alta.

Se dusesse vestea, într-adevăr. Oamenii se opreau contemplând îndelung, căutându-și locul cel mai potrivit pentru a cuprinde cât mai mult. alții zăboveau întinși pe iarbă. Când vorbeau, o făceau în șoaptă ori cu glasuri coborâte, intimidată de meșterii care-și vedeau de lucru tăcuți, închiși în lumea lor. Pe Toma nu-l mai supărau. Știa că de acum nu mai avea decât foarte puțin până în ziua în care va coborî schelele și devenise îngăduitor. De altfel, cum lucra cu spatele întors spre lume, avea doar foarte vag conștiința acelor prezențe străine. Se aflau undeva atât de departe în afara lui, încât nu le mai percepea ca pe niște indiscreții. Mai mult decât această apropiere tot mai insistentă a oamenilor îl tulbură altă veste, tot de Marcu adusă. Se oprise sub schelă și-l chemă de acolo cu capul dat pe spate și cu glasul voalat a taină.

– Meștere, meștere...

– Ce mai e?

– Am fost cu carul la pârâu după pietrele acelea.

– Și ce-i cu asta?

– Mi-a aținut calea cineva, știi dumneata cine.

Toma nu-i răspunsese. Își înmuie pensula în vopsea și se pregăti să-și reia lucrul. Peste priviri îi adie o umbră de mâhnire.

– A zis că are să-ți spună ceva și te așteaptă deseară.

Toma își coborî ochii spre el resemnat:

– Așteaptă să-i duci răspuns?

– N-a spus, dar cred că nu i-ar părea rău.

– Atunci du-te și spune-i așa: „Meșterul are să vină doar când va mai avea să-ți vestească o bucurie.” Întocmai cuvintele astea să le spui, auzi? Știe ea ce vor să zică...

– E păcat, îndrăzni Marcu.

– Știu eu mai bine decât tine cât e de păcat, dar am prins de veste că n-am venit pe lume ca să petrec. Porunca e să ne grăbim.

– Ziceai odată că în meșteșugul nostru nu încape poruncă.

– Nu încape, o spun și acum. Dar când porunca se ridică dinăuntrul nostru nu mai avem încotro...

– Mă duc, murmură Marcu.

Era mult regret în felul cum rostise aceste cuvinte care ascundeau totodată un efort vădit de a înțelege. După socoteala lui, meșterul ar fi putut foarte bine să stâmpere dorul Olenei, iar în zori să se întoarcă la lucrul lui. Ultima dată însă, tot așa plecase și nu se întorsese câteva zile. Bănuî că, odată ajuns acolo, intra sub stăpânirea unei puteri mai mari decât voința lui, care-l ținea supus, împiedicându-l să se mai desprindă. Nu s-ar fi mirat să fie chiar vrăji la mijloc. Despre asemenea femei singuratice care te ameteau cu frumusețea lor se auzea nu de puține ori că ar fi fermecătoare. Poate descânta cu mătrăgună, știind să se apere de țipătul pe care-l scotea buruiana când era smulsă și care altfel ar fi omorât-o sau ar fi făcut-o neom, ca pe Andrăbuș milogul. Și despre acela se zicea că și-ar pierdut mințile pentru că a auzit țipând mătrăguna. Oricum, nu încăpea îndoială că la mijloc era o putere de care meșterul se temea și căuta să se țină departe măcar atâta timp cât lucra. Iar el, fără să bănuiască primejdia, venise să-l ispitească în loc să-l apere de tot ce l-ar fi putut tulbura și abate de la rostul său. O făcu însă de atunci înainte, fără ca Toma s-o

bănuiască vreodată, cu devoțiunea arțăgoasă a câinelui de pază care a îmbătrânit în preajma unui singur om.

Meșterul încheie în cea dintâi zi o postulul sfinteii Mării. Se așteptase să simtă ceva deosebit, o eliberare bruscă, o cutremurare, o bucurie ori un izbuc de lacrimi, dar singurul semn al ivirii acestui ceas așteptat ani de zile fu o oboseală grea care i se lăsă până în adâncul oaselor, însoțită totuși de o stranie și calmă voluptate.

Marcu și Avram desfăceau schelele. El își făcu de lucru pe lângă casă și lenevi în locuri singuratice și umbroase și în ziua aceea, și în cea următoare. Când întorcea capul din întâmplare, vedea în vale biserica. Se ivea de sub veșmântul țepăn al schelelor, suplă și tânără, neașteptată și pură, strălucind ca o chemare biruitoare în lumina înaltă. O privea cu o ușoară uimire. Nu fusese până atunci și acum era. Acesta să fie într-adevăr visul lui? Întruchiparea unui vis? Cum făcuse totul, când trecuse vremea? Își contempla și izbânda și pe sine cumva din afară, ca și cum ar fi fost niște apariții străine. Dar se putea pipăi, brațele, umerii ale lui erau, cu durerea aceea dulce coborâtă în ele.

A doua zi pe înserat, își luă iar toate cele de trebuință și se întoarse la biserică. Mai rămăseseră de zugrăvit ctitorii, anume lăsați la urmă, după datină. Își luă și o traistă cu merinde. Nu îngădui nimănui să-l însoțească. Marcu se neliniști: meșterul arăta ca în ziua în care se întorsese de la Obertyn. I-o spusese și lui Avram: mă tem că iar o să se îmbolnăvească.

– Lasă-l, îi răspunse Avram, cunosc asta. Sunt un fel de friguri și va veni vremea când te vor încerca și pe tine.

Singur se închise înăuntru de unde ieși doar când nu mai rămase de adăugat nici o trăsătură de penel. Lumea întreagă, cu toată rumoarea ei rămase din nou undeva afară, departe. Aici stăpânea deplin tăcerea aceea masivă, compactă și dătătoare de pace, pe care numai zidurile de piatră o pot naște. Ca păianjenul acela zidit în chihlimbar, se simți și el închis și ocrotit în miezul învelișului de tăcere. Era un sentiment liniștitor, care-i îngădui să se regăsească, să-și adune într-un ultim efort gândurile, nădejtile și iubirile. Poate va fi fost și

un răstimp fast, aflat sub semnul unei conjuncturi prielnice de aștri, poate însă va fi fost și curăția lui, căci trăise în ultimul timp departe de toate ispitele lumii, mâncând pâine uscată ca pustnicii. Puterile nu i se subțiaseră, ci, dimpotrivă, se concentraseră ca un mănunchi de raze de-a lungul cărora căldura, viața și dorurile lui se transmiteau locului gol de pe zid, înflorindu-l. Înșiși ctitorii se întrupară alături, se mișcau acum ca oameni aievea, răbdători și cu bunăvoință pentru truda lui. Dacă întindea mâna, îi putea atinge. Se bucură nespus când îi află acolo și vorbire tot timpul prietenește și omenește, uitând cu desăvârșire că ei erau voievozi, iar el un biet meșter.

„Dinaintea puterilor cerești, cărora le închini ctitoria – îi spunea el lui Vodă – s-ar cădea să te zugrăvesc îngenuncheat. Te-am văzut astfel numai o dată, când te rugai noaptea, în cort, înaintea de... știi tu. Nu, nu-ți fă griji: știi că nu suferi să îngenunchezi și n-am să te osândesc nici eu să stai în genunchi aici veacuri la rând. Te zugrăvesc stând în picioare și cu spinarea dreaptă, cum ai ținut-o întotdeauna, deși, să știi, am putea să avem iar vorbe și necazuri cu sfinții părinți. Dar mi-e nădejdea la mitropolitul Grigore că ne va scăpa și acum. Oricum, păcatul, dacă se va găsi aici vreun păcat, am să-l iau în întregime asupra mea, ca să nu te mai împovărez și cu asta, le ai și tu destule pe ale tale. Lasă, nu trebuie să-mi mulțumești, m-ai ajutat, m-ai ocrotit și m-am simțit una cu tine, lasă asta, hai să vorbim despre altceva. Uite, nu e ușor să-ți zugrăvesc chipul. E rotund și tineresc, n-ai zice că ai stat atâta în șa, ars de soare, bătut de vânturi, mușcat de ger. E un chip de om blând și cu suflet încăpător, cum și ești de altfel, nimeni n-ar bănuși cât de cumplit te poți arăta la mânie. Ori când îți pui ceva în cap. Îți plac însă și bucuriile vieții și asta se ghicește după gura cărnosă, bărbătească, pe jumătate ascunsă de mustața pe care ai obicei s-o muști când clocotește în tine nerăbdarea ori scârba. Fiindcă veni vorba de bucuriile vieții, știi, se șoptește că Ecaterina aceea, nevasta meșterului sas de la Prejmer, ar avea un prunc și că ai fi trimis pe cineva să-l însemne, cum își însemna Ștefan Voievod cel Bătrân copiii, cum te-a însemnat și pe tine. E adevărat, zici? Da, îmi închipuim, căci de unde nu e foc, nu iese fum. Mă întreb însă pe cine ai trimis

oare să îndeplinească asemenea treabă gingașă. Drept să-ți spun, mă și mir că nu m-ai trimis pe mine și aici. Parcă sunt și puțin jignit: era o dovadă de încredere. Da, tot vechea mea trufie. Măcar să te fi încredințat că omul se pricepe, mă puteai întreba. Nu, n-am făcut-o niciodată, dar știu. Să însemni un copil cu fierul roșu nu-i un lucru la îndemâna oricui. Trebuie îndeplinit cu gingășie și îndemânare, altfel, de sperietură ori de durere, poate rămâne neom pe toată viața. Eu l-aș fi amețit întâi cu afion. După aceea rana se cere înfășată cu albuș de ou proaspăt... Dar, în sfârșit... cu ăsta se mai adaugă unul la cei pe care presupun că i-ai mai însemnat, risipiți, prin țară, ori prin Ardeal, poate și pe vremea când erai negustor. După ce nu vei mai fi, toți ăștia se vor trezi să se bată între ei pentru moștenirea ta și vor risipi ce-am agonisit noi și vor duce țara de râpă. Se vor strica poate și zidurile astea ale noastre. Nu, zugrăveala n-o să se strice, nu te teme, dacă eu care am zămislit-o nu mă tem, poți să fii și tu liniștit: am folosit culori care nu mor. Doar dacă ar cădea sub urgia păgânilor s-o radă cu tencuială cu tot de pe zid... Veșmintele astea pe care ți le zugrăvesc acum îmi plac cel mai mult, poate pentru că în strălucirea lor se vede toată mândria ta și a acestei țări a noastre. Așa erai îmbrăcat și când m-am înfățișat întâia dată la curte. Tot cu hlamida asta de brocart, cu mâneci brodate, țesută în fir. Pe dedesubt trebuie să ai o tunică de mătase roșie din care se vede numai gulerul răsfrânt, uite așa, și acum stropul acesta de roșu înviorează toată zugrăveala, ca o floare de mac singuratică într-o poiană. Mai bogate încă decât ale tale, vor fi veșmintele doamnei, dar femeile țin la asta, ar fi păcat să le răpim asemenea bucurie. Și la urma urmelor, doamna Țării Moldovei așa și trebuie să se înfățișeze veșniciei. Îți și simt unduind trupul cald sub straietele astea cu cădere solemnă și dreaptă, Doamnă, și am să-ți mărturisesc că mi-ești dragă. Nu te neliniști, nu suntem decât noi aici, nimeni nu ne aude, iar Vodă n-are să mă certe pentru că e un om luminat și știe că nu e nimic rău și necuviincios în cuvintele mele. Nu, nici în dragostea pe care ți-o port. E o lege a meșteșugului nostru, Doamnă: fără dragoste nu putem iscusi nimic, zugrăveala rămâne moartă, rece, țeapănă, uscată, îl dă de rușine pe meșter. Numai dragostea dă viață. Dacă nu te-aș iubi, chipul

pe care ți-l zămislesc n-ar fi atât de cald în ovalul lui dulce și n-aș avea de unde să aflui surâsul acesta îndepărtat și tainic pe care să-l dăruiesc gurii tale mici. Ești suavă și blândă, mi-ar plăcea când sunt obosit să-mi așez capul în poala ta. Nimic pe chipul tău nu îngăduie să se întrevadă că ai avea obicei să-ți ivești fumuri, cum zicea mai deunăzi Vodă. Nu cred. Dânsul, când e îngrijorat, cum era când mi-a spus asta, își închipuie că toți, până și cei mai apropiați, îi stau împotriva. E iute la mânie, dar tot atât de iute îi trece. Nu cred în istoria asta cu fumurile. Sunt sigur că și lui îi pare rău acum de o vorbă azvârlită în pripă. Că nu te-a bucurat vestea fugii Ancăi cu negustorul acela înțeleș și nu mi se pare că asta s-ar putea numi fumuri. Poate ai fi preferat să se întoarcă aici. Da, m-aș fi bucurat și eu, de ce să mint? Dar înseamnă să n-o cunoști pe Anca: așa e ea, nu suferă, nici un fel de căpăstru și-i place să muște din măr, ba uneori parcă ar stârni anume șerpilor aceștia aducători de mere. Cred că trebuia să se nască băiat. Așadar n-o osândi. Fiecare cu soarta lui. Știi că eu cred că soarta și-o face singur, fiecare? Uite, de pildă, eu. Puteam să rămân sau să mă întorc în apus. Aș fi trăit pe lângă vreunul dintre principii aceia putred de bogați, așa cum a făcut meșterul meu, Lorenzo. Aș fi lucrat după pofta inimii. Cât și cum aș fi vrut. Și totuși n-am rămas, ceea ce înseamnă că eu singur mi-am ales soarta. N-am vrut pentru că n-am putut, e drept. Ceva mai puternic decât mine mă chema aici și m-am supus deși știam că nu e ușor să fii meșter într-o țară care dăinuie numai pentru că tot timpul se apără. Îmi rămâne totuși o anume mulțumire în adâncul sufletului pe care dincolo n-aș fi avut-o și asta mi-e răsplată. Nu mă plâng că e puțină de vreme ce singur am ales această cale. Și apoi nici nu e puțină. Da, firește, acum se adaugă și mulțumirea de a vedea încheiată această lucrare. E întâia mea mare izbândă. Vodă zicea că e destul atât ca să intru în neuitare, dar cine știe? Uite, am reușit să-ți regăsesc aici ochii aceia minunați, duiosi și sinceri, ușor uimiți, ușor întrebători, cu care mă priveai atunci, la început, în timp ce-ți povesteam despre țara chitailor, unde vântul iscă vaier de clopot singuratic și văzduhul poartă miresme străni. N-am mai văzut asemenea privire, din ce zări și din ce adâncuri ai adus-o cu tine? Mă bucur nespun că am izbutit

s-o dăruiesc făpturii tale de aici. La drept vorbind, voi, femeile, aveți fiecare altă privire, fiecare cu taina ei, cu farmecul ei, cu dorul ei... Nici privirea Ancăi n-am mai întâlnit-o nicăieri. Are ochi de culoarea nisipului și uneori se pierd cumva în depărtare de parcă ar avea puterea să vadă prin lucruri. Nici ochii Olenei, cu darul lor de a trece pe neașteptate de la tristețe la bucurie și de aici la mânie și apoi la patimă. Ori ochii Aliianeii – o fată pe care am cunoscut-o nu departe de țara ta, pe când mă întorceam de la Veneția. Erau verzi și în ei totul se mistuia sub flacăra curiozității și a dorinței de a se bucura, mult, puțin, cu sau fără primejdie, numai să se bucure. Mușa își are și ea privirea ei, numai a ei. Jupâneasa Anastasia a logofătului Toader la fel. Nu, nu e o părere de-a mea și nici o vorbă de curtean deprinsă să încante femeile, întrebă-l și pe Vodă, se pricepe și Măria Sa, a cunoscut și dânsul destui ochi frumoși și poate să întărească ce ți-am spus... Îmi pare rău că nu pot să-ți zugrăvesc părul acela arămiu care-mi place atât de mult. Ți-l bănuiesc bogat, cu ape calde, roșcate ca răsfrângerile flăcărilor, dar degeaba, că nu se cade să ți se vadă. Am să-ți fac un vâl verde, tivit cu aur, de sub care se vor vedea doar cerceii grei de mărgăritare pe care ți i-a dăruit Vodă...”

Când puse ultima pată de culoare se trase înapoi și se așeză pe treapta altarului. Singur în tăcerea zidurilor, rămase privind îndelung, liniștit, ca și când ar fi contemplat lucrarea altuia. Pereții și bolțile zugrăvite în culorile lor noi foșneau, vibrau numai de el auzit, își începuseră drumul și viața lor, pentru prima dată desprinse cu totul de el. Înserarea pătrundea cenușie pe ferestrele înguste, învăluindu-se cu făcliile galbene ale lumânărilor și totul plutea într-o lumină ireală, pâlpâitoare, care dădea și mai multă viață acelei lumi noi ce-l înconjura. Ctitorii se mistuiseră lăsându-l iar cu desăvârșire singur, se făcuseră una cu propriile lor imagini zugrăvite și acum, din cerul albastru se așternea asupra lor plutirea lină a stelelor mari și blânde, ca fluturii de aur de pe celălalt tărâm. Așadar, totul se isprăvisese aici. Stătea și privea și nu simțea decât părere de rău. Singur se mira. Se așteptase la bucurie, se temuse chiar la acest capăt de o bucurie răscolitoare, care să-l mistuie sălbatic, ca un foc ținut prea mult să

mocnească. Dar nu era decât părerea aceasta de rău, molcomă, vag dureroasă și dulce în același timp, ca adierea care stăruie în urma iubirilor ce apun. Toată lumea care umplea pereții și care începuse acum să se bucure tainic de viața ei, făcuse parte din el însuși, o purtase cu sine ani de zile, nădăjduise și suferise cu ea, o visase și ostenise să-i dea chip, se bucurase de ivirea ei treptată, ca a stelelor ce însoțesc înserările. Acum totul se încheiase, se potolise, intrase pentru multe veacuri într-o matcă statornică. Era puțin pustiit, ca un om căruia i se iau pe neașteptate rosturile. Și acum încotro? se întrebă. Fără îndoială alt drum, alt început, poate altă izbândă – căci și aceasta, în ciuda straniului regret care o însoțea, era o izbândă – dar când și cu ce preț și peste câți ani? Se ridică încet, bătrânește. Stinse pe rând lumânările. Semiobscuritatea cenușie se umplu deodată de umbre și el însuși, străbătând fără grabă biserica, păru o siluetă desprinsă din lumea tremurătoare a zidurilor. Afară, miresmele crude și dezlănțuite ale înserării îl amețiră. Își simți deodată amorțirea brațelor, a șalelor, a spinării. Urcă agale, privind cu un fel de sete cerul străveziu pe care începea a se zări Calea Robilor și pădurile negre, neclintite. Trase adânc în piept mireasma lor aspră, de răcoare, care se revărsa dinspre ele ca o apă nevăzută. Îi ardeau ochii și avea chipul supt. Avram și Marcu îl văzură de departe și-l așteptau în pridvor. El se opri în fața primei trepte și-l privi de acolo cu un surâs obosit.

– De acum se cheamă că e gata, spuse cu glasul stins și imediat adăugă și mai încet, ca și cum le-ar fi împărtășit o taină: Fără voi n-aș fi izbutit. . .

Altceva voise să spună. I-ar fi plăcut să găsească vorbe pline, bogate prin care să le mulțumească, să le arate că rămăseseră pentru totdeauna frații lui. Dar nu găsi nimic. El era mândru când Vodă îl numea limbă-lungă, el care se dezlănțuise de atâtea ori în cuvântări iscusite și strălucitoare, nu afla acum nimic, pălit de o neașteptată sfială. Nu-și mai găsea nici puterea de a-i strânge pentru o clipă la piept, cum se gândise cândva, cu mult timp înainte, s-o facă în ceasul acesta al împlinirii.

– Meștere, ești bolnav, arăți ca atunci, spuse Marcu.

– Nu e, vorbi grav Avram, meșterul trebuie să iasă acum din cerc.

Toma înclină din cap cu același surâs îndepărtat.

– Fratele Avram știe ce știe... Am lăsat ușile deschise ca să se zvânte pereții. Să vegheați să nu intre vreun câine. Eu sunt tare ostent și acum mă duc să mă culc. Noapte bună...

Dormise neîntors trei zile și trei nopți. În dimineța slujbei celei mari se regăsi cu capul limpede și cu un sentiment de nouă putere. Se spăla îndelung, împrășcând apa departe în jur cu o plăcere copilărească. Totul era minunat, începând cu ziua înaltă de vară și până la bucuria din ochii lui Avram și ai lui Marcu.

Din ultimele ceasuri ale nopții începuseră să se adune satele. Se umpluse tăpșanul din jurul bisericii și o omenire deasă se revărsa până spre vale. Se auzea până aici rumoarea glasurilor și scârțâitul carălor împodobite care tot veneau.

Când își îmbracă veșmintele cele scumpe, răbufni din nou în toată ținuta lui vechea-i trufie. De cingătoarea din sârmă de argint se legăna pumnalul subțire. Capa din atlas de culoarea cerului îi flutura pe umeri, prinsă într-o agrafă cu ochi de rubin. Purta cizme moi, din saftian roșu. Devenise mai înalt, cu umerii mai largi și spinarea mai dreaptă ca niciodată. Coborî cu pas mândru, nu grăbit, dar nici lănced, către biserică. De-a stânga și de-a dreapta îi avea pe Marcu și pe Avram, îmbrăcați și ei în straiile pământului, de un alb neprihănit, cu râurile lor de flori cusute mărunț, încinși cu chimire late din piele bătută în ținte. Erau una în dreaptă și curată frumusețe cu toți bărbații și femeile strânse acolo și culorile zugrăvite pe ziduri umpluseră locul, revărsate peste straiile lor.

Oamenii se dădeau departe făcându-le loc, meșterii, șopteau ei de pretutindeni, au venit meșterii, și cuvintele lor fluturau în văzduhul limpede cu sfială și încântare. În sufletul lui Toma clocoti iar triumful mândriei. Printre sutele de capete o zări pe Olena. Îi surâdea cu tristețe, dar și cu sfiala aceea de care erau cuprinși toți. O ușoară undă de vinovăție îi bătui sufletul și îi răspunse cu un zâmbet deschis, fără să-și ferească ochii, ca și când i-ar fi spus, lasă, nu mai fi tristă căci,

uite, a venit și ziua aceea a bucuriei de care îți vorbea Marcu. Fără voie auzea în același timp vorbele celor din jur, care nu se mai săturau privind istorisirile zugrăvite pe ziduri, ia, acela e ieromonahul Paisie, a apucat și ziua aceasta, sărmanul, colo, sfântul acela Pantelimon e moș Negrilă, la care stau toți meșterii, acela călare, cu coif e chiar meșterul Toma, îi stă scris și numele alături... Se afla și Olena acolo, ascunsă printre cetele îngerești și fetele chicoteau acolo, cu mâna la gură, iar femeile stuceau mărunț printre buzele strânse, făcându-și cruci repezi. Îi recunoșteau pe rând și se minunau, dar erau mulți pe care n-aveau cum să-i recunoască, numai el îi știa, pe Mușa și pe Maica lor, și pe meșterul Lorenzo, și pe Capadoca, și pe Aliiana, și pe portarul Mihiu, așezat între păcătoșii ce erau împinși spre iad, și pe Sașa Pestuhov, și pe starețul Asfadur, și pe câți alții, pentru că toată viața lui de până atunci se desfășurase acolo, numai de el știută, ca și cum ar mai fi trăit-o o dată.

Sunete prelungi de corni vestiră ivirea alaiului. Glasul lor adânc stărui solemn de-a lungul văii. Mulțimea fremătă cuprinsă de neastâmpăr și înfiorare. Se auzi limpede, tot mai apropiat, tropotul cailor și durățul rădvanelor peste luciul cărora se așternuse un strat alburiu de colb. În fața porții se rânduiri bătrânii locului, înfățișând pâinea și sarea, însoțiți de tot soborul în odăjdiile praznicelor împărătești, în frunte cu episcopii și mitropolitul Grigore. Zăboviră o vreme afară până ce Vodă sărută crucea și înghiți îmbucătura de pâine atinsă de sare.

Meșterii așteptau tăcuți în mijlocul tăpșanului, dinaintea peretelui de miazăzi al zidirii. Nimeni nu vedea încă nimic, iar în spatele și în jurul lor mulțimea încremenise în tăcere, ridicându-se pe vârfuri pentru a-l zări pe Vodă. Când aceasta se ivi prin poarta de sub turnul clopotniței, răzbubuiră tunurile așezate sub deal și începură să bată clopotele. Toma își scoase bereta și rămase în așteptare, cu pletele castanii bătute de soare, străbătut din creștet până în tălpi de un fior lung. Voievodul strălucea biruitor, ca soarele coborât pe pământ, înveșmântat întocmai cum îl zugrăvisse el la locul ctitorilor. Purtau coroanele și Vodă și Doamna, și pietrele lor străluceau orbitor.

Urmat de doamnă, de sobor și de alaiul curții, voievodul se opri în fața zidirii, la vreo zece pași de Toma. Ridică brațul cu topuz. Clopotele își conținură chemarea și după câteva dangăte rare încetară cu totul. În liniștea care păru deodată nefirească, toată omenirea aceea îi auzi limpede glasul.

– Aproiați-vă, meșteri.

Se supuseră și îngenuncheară toți trei în iarba de pe care încă nu se zvântase roua.

– Ridică-te, Toma, știu că ți-e greu să stai în genunchi.

– Azi pot să stau, Măria Ta, pentru că, oricum, izbânda e a mea, răspunse el ridicându-se.

Sprâncenele voievodului se unduiră ușor.

– Asta e tot ce găsești să-mi spui?

Da, asta era tot, ce ar mai fi fost acum de spus? Și totuși se trezi rostind niște cuvinte la care cu o clipă înainte nici nu se gândise:

– Mulțumesc Măriilor Voastre că pentru a cunoaște rodul trudei noastre v-ați înfățișat purtând pe creștete coroanele țării.

Vodă zâmbi.

– Știam eu că n-ai uitat vorbele iscusite. Îmi era dor să le mai aud. Adevărul e că meșteșugul vostru se cade cinstit pentru că are darul de a duce în lume vestea țării poate mai mult decât o bătălie câștigată.

Odată cu ultimele cuvinte, îi puse mâinile pe umeri și-l sărută pe amândoi obraji. Toma îi simți furnicarea mustății, i se ridică un nod în gât și ochii i se împăienjeniră. Când această ușoară pâclă trecu, Vodă se afla cu un pas mai în urmă și în locul său, Doamna, înconjurată de un nimb de lumină, îi întindea mâna. Toma îngenunche iar și atinse cu buzele degetele albe cu un parfum îndepărtat de *viverra*. Era mult, nu se așteptase la atâta, se simțea copleșit, ca și cum tot cerul acela de vară vast și luminos s-ar fi rezemat deodată pe umerii lui. Îl readuse la realitate din nou glasul voievodului:

– Hai meștere, să cercetăm și să ne deslușești tâlcuirile.

Pășiră alături și în urma lor tălăzui mulțimea. Pe zid, albastrul adânc, în cumpănă cu roșul blând țineau în stăpânire toate celelalte

culori într-un ton înalt și limpede, ca un cântec de slavă. Meșterul însuși privea cu uimire, ca și când abia acum ar fi recunoscut închipuirile care-i luminaseră bezna în hruba de sub cetatea de scaun. În jilțul ei de aur, Maica Domnului înconjurată de apostoli, de prooroci și de îngeri cu aripi tremurătoare ca ale fluturilor, stropite în culorile poienelor. Dedesubt, sub ocrotirea ei, zidurile mărețe ale cetății, dincolo de care scăpărau în soare turlele strălucite ale bisericilor. Păgâni înarmați încercau zadarnic să dărâme și să pătrundă, căci dinaintea acelei cetăți a mării și slobozeniei se arăta el, Toma, călare pe cal alb, ca sfântul Gheorghe, îmbrăcat în armură de oțel albăstrui, cu coif și sulită fără îndurare...

– Acesta e locul cel mai luminos, Măria Ta, desluși el, și m-am străduit s-o zugrăvesc aici cu toată strălucirea pe Maica Domnului care e ocrotitoarea cetății de scaun și a acestei zidiri.

– Ai făcut foarte bine că te-ai gândit la asta. De altfel, tu știai că pe ocrotitori nu-i înțelept să-i superi... Dar aceasta de jos ce cetate e?

– Acea e cetatea Constantinopolului, așa cum a fost ea zadarnic asediată de păgâni.

– Bisericile ei seamănă cu ale noastre, meștere. Să fie și acolo bisericile ca la noi?

– Nu știi, Măria Ta, și nici nu cred că are vreo însemnătate. Cetatea aceasta o putem socoti prea bine și cetatea noastră de scaun.

Vodă își trecu un deget peste mustață.

– Atunci înseamnă că ce ai zugrăvit tu aici are un tâlc.

– Poate că are, Măria Ta.

– Spune-l.

– S-ar putea să fie prin preajmă urechi pe care să le supere acest tâlc, Măria Ta

Voievodul îl privi cu o sprânceană înălțată a mirare dojenitoare.

– Am ajuns oare să ne temem în țara noastră de asemenea urechi?

– Nădăjduiesc că nu, Măria Ta.

– Atunci spune tâlcul.

– Tâlcul este acesta, Doamne, căci precum Fecioara a apărât

Constantinopolul de urgia păgânilor, tot astfel să ne ajute și pe noi să scăpăm de primejdia turcească.

– Așa să ne ajute, meștere, întări Vodă. Tâlcul îmi place, să-ți fie zisa de aur...

– Dar acela, se miră mitropolitul Grigore, oșteanul acela mândru, călare pe cal alb, seamănă la chip cu domnia ta, meștere.

– E chiar el, Înalt Prea Sfințite, nu l-ai cunoscut? răspuse Vodă înveselit. Eu l-am văzut din prima clipă și nu m-am mirat. Mă mir că nu s-a zugrăvit în locul împăratului David, dar la biserica următoare ne putem aștepta s-o facă.

Mitropolitul râse odată cu vodă și cu doamna și pe urma lor râse toată curtea și mulțimea adunată, deși nu toți înțeleseseră. Se auzeau șoapte, ce a întreat, ce a spus? Episcopul Macarie își mângâie barba mătăsoasă:

– Dar numele acela, Toma, zugrăvit acolo, ce tâlc va fi având? întrebă el rar și în tăcerea care se lăsă toată lumea desluși limpede răspunsul meșterului:

– E numele meu, Sfinția Ta, și tâlcul său este că ar fi păcat și nedrept să fie dați uitării cei care au ostenit pentru a spori frumusețea acestui pământ.

Episcopul se întoarse spre mitropolitul Grigore:

– Se cade oare? întrebă cu prefăcută îndoială.

– Nu stă scris nicăieri că ar fi neîngăduit, răspuse blajin mitropolitul.

– Sfinția Ta ești scriitor de cărți, interveni Vodă înveselit de răspunsul lui Toma. Oare nu te iscălești când ajungi la capătul lor? Și aceasta e o carte ale cărei istorii sunt însă zugrăvite. Nu cred că se scrie mai ușor decât celelalte...

– Înțeleg, Măria Ta, răspuse episcopul, dar nu s-a mai văzut niciodată un asemenea obicei la meșterii zugrăviți.

– Se va vedea de acum, Sfinția Ta, spuse Toma.

Voievodul desfăcu brațele zâmbind și puse capăt disputei, îndemnându-i să intre. Nu încăpu însă înăuntru decât o mică parte a curții. O vreme cercetară cu toții zugrăveala căreia lumina blândă îi

dădea o anume taină față de strălucirea glorioasă a pereților de afară. Călugării se așezară în strane. Soborul intră în altar. Se înălță primul fir de tămâie. Fuseseră aduse jilțurile de paltin cu mireasma lor de lemn nou. Pe jos se așternuseră covoare. Lumânările galbene, cu par-fum de miere, ardeau în sfeșnice de argint.

– M-ai zugrăvit mai tânără și mai frumoasă decât sunt, magis-tre, îi spuse doamna înainte de a-și lua locul în jilț.

– Vă mulțumesc, Doamnă, dar ceea ce am făcut e cu mult prea departe de frumusețea Voastră.

Doamna surâse puțin trist.

– Mă bucur că în singurătatea de aici n-ai uitat să fii curtenitor.

Ar fi vrut să-i arate că nu era curtenitor și că, într-adevăr, frumusețea ei se afla cu mult deasupra chipului zugrăvit de el, căruia, acum, după ce o revăzuse, i se părea nespus de sărac, dar în clipa aceea răsună puternic, bărbătesc și grav glasul mitropolitului Grigore care începea slujba sfințirii. Toma își întoarse ochii spre Vodă. Ședea drept în jilțul lui înalt, cu semnul soarelui, iar privirile lor se întâlneau și rămaseră astfel înfrățite câteva clipe lungi. Trebuie să fiți una cu mine, citi Toma în ochii aceia, una cu mine și Grigore, și tu, și norodul care stă afară cu capetele descoperite, bucurându-se și el datorită meșteșugului tău de acest ceas luminat. Numai astfel vom putea dăinui... Era felul lui de a-i mulțumi, meșterul știa că o va face și așteptase clipa aceasta. Se bucură că nu uitaseră să se înțeleagă fără cuvinte, doar dintr-o privire, și se simți deodată împăcat și răsplătit.

X

Trăsnetul lovise mai curând decât crezuseră. Toma se întreba și acum dacă tot ceea ce se petrecea nu era cumva un vis înfricoșător... O zare de nădejde mai pâlpâia în el numai datorită credinței absurde că în curând trebuia să se trezească din acest coșmar. Se așteptaseră la trădare, dar niciodată nu și-ar fi închipuit că ea le-o va apuca înainte și că va lovi atât de cumplit, cu asemenea urmări nimicitoare.

Ocoliseră Piatra lui Crăciun odată cu înserarea. Când pătrunseră între munți, culmile din jurul lor abia se mai deslușeau în întuneric. Lăsară caii la pas abia când îi simțiră șovăind sub ei. Toma își șterse cu dosul mâinii pleoapele îngreuiate de colb. Caii erau acoperiți de o spumă deasă, ca niște clăbuci.

– O să poposim la mănăstirea Bistrița, spuse Vodă.

– Numai să avem răgaz, Doamne. Nu cred că sunt prea departe.

Voievodul păru a să nu-l fi auzit. Vorbi ca și când și-ar fi urmat un gând care-l chinuise până atunci:

– Nu ți se pare ciudat că am rămas numai noi doi? Singuri, ca întâii oameni de pe pământ... Cum Toma nu răspunse nimic, adăugă cu o neașteptată însuflețire: Când te văd aici, lângă mine, până și în acest ceas, îmi aduc aminte de scrisa cărților: „*Deși ai putere mică, tu ai păzit cuvântul meu și de numele meu nu te-ai lepădat...*” Chiar așa: cum de nu te-ai lepădat?

– Să lăsăm asta, Măria Ta, murmură Toma.

– Ba nu, de ce s-o lăsăm? E o întrebare care mă frământă. O credință ca a ta e în stare să-ți dea de gândit. De ce nu m-ai părăsit măcar în ceasul al doisprezecelea? Tu singur zici că nu pot fi departe în urma noastră. Dacă ne prind o să avem aceeași soartă, ce ai câștigat

cu asta? Ba nici măcar aceeași soartă, căci eu, oricum, am fost voievod și au să-mi taie capul sau au să mă ducă la Constantinopol ca să mă omoare acolo spre bucuria turcimii, tot voiam eu să ajung la Constantinopol... Pe când pe tine au să te tragă în țepă ca pe un hoț de cai, cred că Miha abia așteaptă... De ce ai rămas?

– Oricine ar fi rămas, Doamne, spuse Toma cu un început de disperare. Dacă nu erau mințiți, toți se aflau acum în jurul Măriei Tale.

– Da, aici ai dreptate. Vezi, asta mă doare cel mai cumplit: că au înșelat oastea țării, spunând că m-am dat prins. Eu să mă dau prins! Ce vor crede oamenii ăștia despre mine?

– Era singurul mijloc prin care puteau destrăma o asemenea oaste. A risipit-o deznădejdea răsărită de pe urma minciunii și a trădării. Cămărașul Hâra însă, ți-a rămas credincios și te-a vestit să fugi, că vor să te prindă. El va avea grijă și ca țara să afle adevărul. Și apoi îl va afla chiar din gura Măriei Tale, când te vei întoarce.

– Tu crezi că am să mai întorc?

– Cred, Măria Ta.

– Bine faci, meștere, căci am să mă întorc și voi fi ce am mai fost, ba încă și mai mult decât atâta. Și atunci, pe toți feciorii ăștia de cățele, în frunte cu Miha, am să-i pun la cazne și pe urmă o să poruncesc să-i așeze în țepi cu blândețe, ca să crape încet și cumplit, să-și poată blestema ziua în care s-au născut. De nu erau ei, îl băteam pe Soliman cu toată oastea lui de două sute de mii. Nu m-am speriat nici când am aflat că s-au înțelese cu toții să ne încolțească deodată. Pe tătari ai văzut bine că am apucat să-i spulber și să-i azvârlu înapoi în pustia lor. Tarnowski cu cei douăzeci de mii ai lui s-a oprit la Hotin. Cu el ajungeam la o înțelegere pentru că acela e totuși un viteaz și un oștean, nu un pui lepădat de curvă. Puhoiul turcesc ajungea în preajma Țării de Sus istovit, după ce ar fi străbătut o țară deșartă și cu fântânile otrăvite. Aici ar fi fost în mâinile noastre: prăvăleam codrii peste ei, nu mai scăpau teferi nici un sfer... Dar s-au ivit târfele și au scuipat asupra-mi veninul trădării... Bine că mi-a dat în gând s-o trimit măcar pe Elena în cetatea Ciceului. Ar fi fost în stare s-o ia ostatecă. M-ar fi avut cu asta, căci nu răbdam s-o știu în gheara lor...

Mă întreb ce s-o fi ales de logofătul Toader. Fiind cu oastea cea mare va fi aflat și el că m-am dat prins...

– Mă îndoiesc că a crezut povestea asta, spuse Toma. Sunt sigur, însă, că acum stă și dânsul ascuns.

Stătea ascuns de bună seamă, căci ce altceva ar fi putut să facă de vreme ce și pe capul său se va fi pus preț. Dar ce se va fi ales cu Cântic și cu Avram, aflați și ei în rândurile oștirii celei mari pe care o destrămasese sfruntarea minciunii? Se vor fi risipit și dânșii, dar ce va fi fiind în suflelele lor? Ce s-o fi ales apoi de Mușa? Îi poruncise să lase casa și să se tragă la o mănăstire. Dar va fi avut vreme? Poate că târgului cetății de scaun nu-i vor fi pus foc, ca să păstreze măcar o palmă de loc în jurul aceluia voievod de paie și de pripas pe care-l aduseseră cu ei... Poate... era doar o nădejde, cine putea cunoaște acum adevărul? Liniștit era numai în privința lui Marcu. Pe el îl trimisese la Voroneț, să stea acolo sub ocrotirea mitropolitului Grigore, cu vopselele, cu cartoanele, cu icoanele câte putuseră încărcă în grabă. „Terfeloaga în care-mi însemnam gândurile, își aminti, am uitat-o în casă. Poate n-am s-o mai văd niciodată...” Dar pe cine și care din lucrurile la care ținuse le va mai revedea oare? Ziua, văzduhul țării era înnegurat de fumul pârjolului. Noaptea, zărilor tremurau înroșite de văpăi. Era o culoare înspăimântătoare, cumplită, culoarea celei de pe urmă urgii care-i urmărise, îndurerându-le văzul până acum, când culmile ocrotitoare ale munților o ascundeau în sfârșit. Peste întinderile pustiite ale Țării de Jos, duhnind a scrum și hoit, alergau călăreții lor târând lanțuri lungi. Unde pământul suna a gol sub zale, se opreau și dezgropau bucatele ascunse de pământeni băjeniți. Oamenii locului, bătrâni, femei și copii, care nu apucaseră să se tragă sub pavăza munților, erau purtați sub harapnice lungi, legați cu funii, până la corăbiile robiei, pregătite sub zidurile Chiliei. La Suceava, Andrăbuș, milogul, se suise în clopotnița de la Sfântul Gheorghe și prorocea de acolo cu glasul lui schelălăit care flutura cumplit, ca biciul de foc al apocalipsei. Târgoveții a căror curiozitate fusese mai puternică decât frica se adunaseră dedesubt și ascultau cu grumajii răsuciți, cu ochii holbați în sus, cu ghearele groazei înfipte în ceafă. Se stinsese soarele și apărătura

Moldovei, urla milogul și în locul lui, în jilțul lui, se destrăbăla desfrânata cea mare care se tăvălea cu Anticrist și lînea mădulelele cele spurcate ale păgânului. Se stinsese soarele și apărătura Moldovei și de acum blestem cumplit va sta asupra tuturor celor ce vor fi sortiți să-i urmeze, căci toți vor sfârși în plîngerea și scrâșnirea dinților ori că se vor lepăda de legea lor, ori că-și vor pierde capetele sub securea gâdelui, ori că vor fi spintecați de haini, ori că vor pribegi ca niște mișei, ori că vor putrezi în temniți, ori că le va fi trupul rupt în patru vânturi de cămilele cele sălbatică ale pustiei. Nicicând Țara Moldovei nu se va mai înălța la puterea și strălucirea în care se desfătase în vremea Măriei Sale, căci calul cel singuratic al lui Ștefan Voievod cel Bătrân pierise din poienele codrilor și acesta era cumplit semn. De acum se chema că cine știe când, poate peste veac, abia când calul acela sfânt se va arăta din nou, Țara Moldovei se va învrednici iar de un domn care să poarte în sine virtutea Măriei Sale. Soarele Moldovei s-a stins, urla milogul sfâșietor și lacrimile i se amestecau cu balele alburii, iar glasul îi fulgera prelung peste valea Cacainei, înflorindu-i până și pe veneticii care se cuibăriseră în cetatea de scaun.

– S-au scăpat și de milog, spuse Toma mai mult pentru sine, ca pentru a-și încheia un gând amarnic.

– Despre cine vorbești?

– Despre mișelul de Andrăbuș, Măria Ta. N-au suferit să-i audă prorocirile și l-au azvârlit din clopotnița de la Sfântul Gheorghe. Mulțimea care-l asculta s-a bulucit îndărăt cu urlet, iar trupul său s-a zdrobit de pământ tăcând pe veci.

– Se tem de prorocirile nebunilor, murmură Vodă, doar cei care se știu nevolnici și cu cuget necurat...

În ciuda împrejurării în care se afla, gândul acesta îi dădu o nouă încredere în sine. El nu se temuse niciodată de vorbe, cu atât mai puțin de vorbele nebunilor. După cum nu se îndoise niciodată de puterea și de dreptatea sa. Nici chiar acum nu se îndoia. Deși nu-l mai avea alături decât pe meșter – care, în felul lui, tot un soi de nebun era – păstra convingerea că se va întoarce. Probabil și meșterul nutrea această credință de vreme ce încă nu-l părăsise.

– Poate ar trebui să mai îndemnăm caii, Măria Ta, spuse Toma, cuprins din nou de neliniște.

– Am ajuns, nu mai e nevoie.

Drumeagul dintre brazi coti. Undeva hămăiră dușmănos câini. În fața lor se desluși masa întunecată a zidurilor. Se opriră dinaintea porții groase de stejar ferecat. Toma bătu cu pumnul, dar sunetul abia se auzi, moale și firav, supt în pieptul puternic al lemnului. Își simți doar durerea mâinii. Descălecă, apucă un bolovan și bătu cu el.

– Cine-i?

– Măria Sa Vodă!

Treapăd de pași. Glasuri spăimoase care ajungeau dincoace, ca un murmur. Căderea drugilor și scârțâitul balamalelor grele de fier. Un felinar palid care se înalță luminându-le chipurile.

– Maică Precistă, e Măria Sa!

Treapădul se înmulți. Din bezna de dincolo de cercul palid al felinarului se iviră călugări: făpturi negre, subțirate și fluturătoare ale nopții. Între potcapuri și bărbi învâlvorate, ochi în care sticlea uimirea și spaima. Ieromonahul Iacov, mărunț și cocârjat, își făcu loc. Știa că asemenea sosire nu putea fi decât urmarea urgiei și glasul îi suna gătuț.

– Fii binevenit, Măria Ta, în sărăcia locașului nostru!

Vodă descălecă și azvârli frâul lui Toma.

– Lasă, părinte, nu te mai umili, că vă știu eu sărăcia. Ferecați poarta. S-au hainit boierii, părinte, și se ațin pe urmele mele să mă prindă. Poposim o clipă și ne vedem de drum. Oricui v-o întreba, spuneți că nu ne-ați văzut.

– Încotro, Măria Ta, la asemenea vreme de noapte? Aici îți putem pregăti cămară îndestulată ca să te odihnești și să te reculegi.

Vorbea cu mâinile osoase împreunate și cuvintele lui semănau cu o implorare.

– N-am timp, părinte, n-am timp. Mai bine faceți-vă datoria și înalțați rugăciunea aceea pentru nevoie obștească, vremuri tulburi și năvălirea varvarilor. Am să intru și eu puțin în biserică.

– Eu rămân să văd de cai, Măria Ta.

– Bine faci, meștere. Acesta e meșterul Toma, zugravul curții și omul meu de credință, îl mai auzi el spunându-i ieromonahului în timp ce se îndreptau spre biserică. Dacă și credința voastră se va dovedi la fel de tare, când mă întorc am să vă înnoiesc biserica, iar el are să v-o zugrăvească toată din nou și pe dinafară...

Călugării aduseră fân pentru cai. Toma ceru și el un braț de paie. Făcu șomoioage și începu întâi să frece de spume calul voievodului. Pe ferestrele înguste ale bisericii răzbi zarea lumânărilor și imediat se desluși cântecul tăragănat al călugărilor întrerupt în răstimpuri de ruga ieromonahului. Toma se gândi să dea jos șeile de pe cai, dar teama aceea care mocnea în el deveni deodată tiranică și renunță. Fu ca un fel de șoaptă care se rosti în sine, nu, lasă șeile așa, cine știe... Încă nu terminase de bușumat calul voievodului, când i se păru că deslușește un durăt îndepărtat și surd. Rămase nemișcat, cu bărbia repezită în vânt, ca și când ar fi adulmecat noaptea.

– Se aude ceva? întrebă el spre siluetele negre ale monahilor ce-i rămăseseră în preajmă.

O clipă de tăcere, cât ascultară și ei. Apoi șoapta sugrumată:

– Sunt cai, meștere...

– Trebuie să fie mai mult de douăzeci.

Toma azvârli paiele și se năpusti spre biserică. Se opri în prag. Glasul îi hăuli izbit de bolți și frânse cântarea înfiorată a monahilor. Vodă se repezi afară și pe urmele lui ieromonahul și ceilalți, păsări negre, înspăimântate, cu poalele și mânecile largi fâlfâind.

– Deschideți poarta!

– Nu, Măria Ta, îl opri starețul. Avem o portiță tainică, ascunsă de frunziș, în zidul dinspre pădure. Binevoiiți a mă urma...

– Căii pot trece?

– Pot, meștere, cel care a făcut portița s-a gândit și la asemenea întâmplare de cumpănă.

– Să-i țineți cât mai mult. Le deschideți cât mai târziu și după aceea îi țineți de vorbă. Nu știți, n-ați văzut, auzi, părinte?

– Bizuie-te pe credința noastră, Măria Ta.

Se strecurară trăgând caii de dârlogi. Dincolo îi întâmpină

mireasma umedă și sălbatică a pădurii. Sub picioare li se frânseră cu pocnet surd frunze uriașe de brusturi.

– Pe aici, șopti egumenul oprit în deschizătura din zid, e o cărare de picior drept înainte, prin pădure, care vă scoate la Schitul lui Iosif...

– Bine, părinte, îți mulțumesc și n-am să-mi uit făgăduiala. Du-te acum și vezi de ceilalți oaspeți.

– Domnul să vă păzească!

Din cealaltă parte se auzeau tropăituri și răcnete. Bufnituri în poartă. Încălecară.

– Măria Ta, eu dau un ocol și-i ademenesc pe urmele mele. Măria Ta ieși singur la Schitul lui Iosif și de acolo se va găsi careva să te treacă la secui. Ne vedem la Ciceu.

– Ești nebun! După toate astea să mai pierd și viața ta?! Nici vorbă!

– Noi, meșterii, avem și oleacă de înțelegere cu dracu, n-am să mi-o pierd. Dar viața Măriei Tale e mai de preț, trebuie să-i ademenesc spre alt drum, altfel tot ne-ar lua urma. Ascultă, Măria Ta. Îngăduie să poruncesc și eu o dată lui Vodă.

– Asta ți-era ție! Nu se poate, hai, nu mai pălăvrăgi!

– Nu vin, Măria Ta, pleacă, nu mai avem timp! Mi se pare că le-au și deschis poarta! Te rog! Pleacă, Doamne! Nu mă prind ei, nu te teme. Poate vom ajunge deodată la Ciceu. Sărut dreapta Măriei Sale Doamnei. Cu bine, măria Ta!

Voievodul se hotărî dintr-odată, îndemnat poate și de răcnetele tot mai aprige dinspre poarta cea mare. Se răsuci brusc în șa și slobozi frâul.

– Toma, nebunule, îl mai auzi, cum am să-ți mulțumesc eu vreodată?

Pe urmă îl înghiți bezna foșnitoare a desișului. „Să-mi mulțumească! pufni Toma. Ce grijă îl frământă pe el acum! Vorba e cum dracu am să scap eu de ăștia?”

– Hai, bădie!

Dădu colțul zidului și țâșni într-un ocol larg căzând în spatele

urmăritorilor. O creangă îi zgârie fața și acum simțea sângele prelingându-i-se cald. Când ajunse în partea opusă celei în care plecase Vodă, răcni cât îl ținu pieptul:

– Pe aici, Măria Ta! Pe aici, Măria Ta!

În aceeași clipă dădu pînteni.

Zarvă, porunci scurte, nechezat de cai. Întoarse puțin capul ca să audă mai bine. Învălmășeala aceea se mai potolise, dar acum, peste tropotul propriului său cal, desluși durătul monoton, regulat, al celor așternuți pe urmele lui. Mușcaseră momeala, cârligul le rămăsese înfipt în cerul gurii, iar el îi trăgea după dânsul cu firul nevăzut al șireteniei. Comparația îl înveseli dăruindu-i o stare nouă și neașteptată pentru asemenea împrejurări. Îl ispiti chiar gândul să se întoarcă în șa și să le strige măscări ca să-i întărâte, dar reuși să-și înfrâneze pornirea înțelegând că era o copilărie nu lipsită de primejdie. Ba dimpotrivă, singurul lucru înțelept acum era să se scape cât mai curând de ei. Nu trebuia cu nici un preț să-i lase să se apropie într-atât, încât să vadă că era singur. Se făcu una cu calul, înălțat în scări, aplecat înainte, cu chipul biciuit de coama fluturândă. Mult însă n-o mai putea duce astfel. Se bucură când întrezări prin noaptea fără lună, în stânga drumului, o rariște în pieptul de nepătruns al pădurii. Se abătu brusc – calul aproape să se poticnească – și când apucă între copaci descălecă. Înaintă mai departe pe jos, ducându-și calul de ham. Făceau însă prea mult zgomot. Atunci se opri și așteptă să-i audă pe ceilalți. Trecură într-adevăr la scurt timp și după tropot deduse că erau mai puțini. Nu toți caii lor vor fi rezistat unei asemenea goane. Se bucură și își urmă drumul. Pădurea se îndesea și întunericul devenea tot mai supărător. Toma înainta pas cu pas, cu mâna stângă întinsă, mai mult pipăind decât văzând. Calul îl urma greu, opintindu-se, sforăind, speriat de întuneric, de umbre, de trunchiurile de care se freca. Șaua ori coburii i se agățau în crengi și atunci meșterul trebuia să se oprească, să băjbâie în urmă până îl descurca. Simțea el însuși că îl părăseau încet puterile. Se mai supuse acestui chin vreme de un ceas, până bănuî în jur un prihod mai neted, cu copaci mai rari. Îl cercetă. Nu era mai larg de cinci pași, dar se bucură și de atât. Grămădi frunziș uscat

și mușchi într-o scobitură a pământului și se ghemui în ea cu frâul înfășurat pe braț. Adormi pe loc, ca într-o amortire, fără o dorință, fără un gând. În zori îl trezi frigul. Începuse totuși toamna și, deși se vestea o zi senină, frigul acesta al dimineții purta o umezeală care îl pătrunse. Îl chinuia și foamea. Mai avea un sfert de pâine, dar nu se atinse încă de ea. Nimeni nu putea ști cât va dura această pribegie prin pustietăți. La urma urmelor, ar fi fost de mirare să nu se rătăcească. Își reluă drumul care urma să urce prin desișuri. De la o vreme nu-l mai înconjură decât brazi. Ca și când ar fi pătruns într-un ținut legat de o vrajă, tăcere deplină, nici mișcare, nici ciripit. Câte un vreasc frânt sub pasul lor devenea detunătură. Când răzbi în sfârșit sus, dădu într-o cărare bătută, făcută însă de sălbăticiuni. Se afla în inima unui tărâm al sălbăticiunilor, unde poate nici nu călcase vreodată picior de om. Putu aici să încalce și urmă de-a lungul întregii zile această potecă de culme, către mieznoapte. Urmări cum se ridicau cețurile în văi, pe urmă soarele începu să-și reverse acea căldură pripită pe care numai în anumite zile de toamnă o are, când aerul e foarte străveziu.

Aici nu se mai grăbea. Voia să-și cruțe calul. De altfel era sigur că îi pierduseră urma. Nu-l supăra decât foamea. Găsi niște mure târzii, mari și dulci, cu care se mai amăgi. Nu voi să se atingă nici acum de pâine și faptul că o știa în coburi era într-un fel destul ca să-i dea putere. Simțea o mulțumire ciudată, însoțită de o dulce tristețe. Așadar ajunsese din nou al drumului. Singur și liber pe un drum. Era, ca niciodată, un drum de fiare, nu de oameni, dar asta n-avea nici o însemnătate de vreme ce orice drum trebuia să ducă undeva. Cu atât mai mult un drum de culme, de pe care vedeai printre arbori celelalte culmi și depărtările, nu putea niciodată să se înfunde. Deci asta fusese tot, își zicea. Era un gând pe care-l repetă cu un fel de amară voluptate în tot cursul zilei. Asta fusese totul: purtase în sine ani de zile chipul lucrării și în cele din urmă o înfăptuise. Una singură. Ca și când ar fi fost prea mult, acum trebuia să plătească prin pribegie. Și totuși mulțumirea aceea ciudată îi stăruia în suflet. Își dădea seama că nu venea atât din bucuria că izbutise să termine ceea ce-și pusese în gând, cât mai ales din conștiința că în urma lui rămânea Marcu.

Marcu învățase, știa, putea. Marcu va duce mai departe ceea ce începuse el. Și la rândul lui, Marcu îl va învăța pe altul și acesta pe altul. Nu, chiar de n-ar reuși să treacă la Ciceu, chiar de l-ar prinde și i-ar lua viața, izbânda era de acum a sa. Bine că trecuse Vodă.

Înnoptă iar într-un culcuș de mușchi. A doua zi porni mai departe cu aceeași lipsă de grabă. Foamea îl supăra mai tare acum, dar găsi încă tăria de a nu atinge pâinea. În ultimele zile îi crescuse o barbă scurtă, rotundă, de un castaniu deschis, cu reflexe arămii.

Soarele se lăsa asupra culmilor din zare când, la o cotitură a potecii, văzu în fața lui calul cel alb. Stătea de-a curmezișul cărării și-l privea ca și când l-ar fi așteptat. Era frumos, cu coada lungă și cu coama mătăsoasă ajungându-i aproape până la pământ. Calul lui Toma se opri brusc, proptit în picioarele dinainte. Meșterului începu să-i bată inima nebunește. Rămaseră neclintiți clipe lungi. Apoi calul voievodului își mișcă de câteva ori capul în sus și în jos, ca și cum ar fi vrut să dea ceva de înțeles în legea lui și apucă înainte în trap ușor. Fără nici un îndemn, calul meșterului îl urmă. Toma îl lăsă în voie și merseră astfel timp îndelungat, fără să se apropie însă niciodată la mai mult de zece pași. Soarele apusese împurpurând cerul, pe urmă se întunecase. Era frig și scăpărau stelele. Calul cel alb, luminos în noapte, îi călăuzea spre cine știe unde. Avea același pas egal, ușor și sigur de sine, ca și când ar fi știut bine unde trebuia să meargă. Din când în când întorcea puțin capul de parcă ar fi vrut să-l încurajeze ori să se convingă că îl urmau.

Noaptele trecute fuseseră întunecoase și se văzuse nevoit să-și caute culcușul devreme. Acum, întunericul se lăsase de mult, dar nu mai simțea nesiguranța aceea care năștea dorința de popas. Vedeă chiar ciudat de bine, iar culoarea albă a calului singuratic îl călăuzea fără greș. De la o vreme cărarea începu să coboare, se înfundă iar printre păduri și apoi se auzi un vuiet se apă. Ajunseră jos și urmară firul pârâului. Valea era îngustă. Înaintau când pe malul acoperit cu frunze mari de brusturi, când de-a dreptul prin apă. Izbitorile potcoavelor pe pietre răsunau stinghere în noapte. Coborâra astfel mai bine de un ceas, pe urmă valea se lărgi. Din loc în loc, între pădure și apă,

se deschideau poiene cu ierburi bogate, necosite, care răspândeau o lumină difuză, argintie. Se auzeau greierii. Într-un astfel de loc calul cel alb se opri și necheză ușurel. Calul lui Toma se opri și el și începu să pască. Celălalt le dădu un ocol larg în același trap mărunț, apoi, ca și când ar fi răspuns unei chemări numai de el auzite, țâșni pe neașteptate în galop întins și se făcu nevăzut în josul văii.

Toma descălecă, adună câteva brațe de iarbă și își pregăti culcuș. Le făcea toate cu liniște, cu convingerea stranie că pătrunsese într-un răstimp ale cărui amănunte erau dinainte rânduite. În zori, când se trezi pătruns de umezeala rece a văii, nu mai putu răbda foamea. Era sigur acum că un liman – oricare ar fi fost el – nu mai putea fi departe și își scoase pâinea. Se uscăse însă, devenise ca piatra, și ca s-o poată mânca trebui s-o înmoaie în pârâu. N-ar fi putut susține că era o mâncare bună, dar se învățase și cu ospetele de la curte și cu foamea, încât știa să prețuiască orice fel de bucate.

Pe la amiază îl întâmpină un zvon îndepărtat de clopot. Tresări strunindu-și calul. Rămase nemișcat, ascultând, până când sunetele acelea vași se stinseră. Pornind mai departe nu era încă sigur dacă totul nu fusese decât o părere stărnită de murmurul apei ori de îndelunga lui rătăcire. Mai la vale însă, întâlni un copil cu câteva oi pe care-l întrebă dacă nu se afla vreo mănăstire pe aproape.

– Ba da, e Voronețul, răspunse acela spăimântat de înfățișarea ciudată a străinului ivit dinspre săhlele neumblate ale munților.

Mai târziu, când ajunse în apropierea mănăstirii, se opri nehotărât. Își stăpânea cu greu bucuria și pornirea de a da pinteni. Totodată, un nod i se urcase în gât, dându-i sentimentul neplăcut și puțin umilitor că ar fi putut să-l podidească plânsul. Nu știa ce va găsi acolo: poate dușmani și nu prietenii și adăpostul la care se aștepta. Se cerea să fie cu băgare de seamă, altfel putea strica totul acum, la sfârșit.

Își priponi calul în pădure și se apropie pe jos, cu fereală. Curtea părea pustie în ceasul acela molcom de după-amiază cu lumină dulce. Dădu ocol bisericii și în colțul dinspre miazănoapte-apus se opri fulgerat. Pe un trunchi răsturnat de brad, în soarele blând, mitropolitul

Grigore și Marcu stăteau de vorbă ca și când ar fi fost de-o seamă. Mitropolitul era îmbrăcat ca orice monah, cu rasă neagră, aspră și cu potcap. Ședeau cu spatele spre el și după câteva clipe de ezitare se apropie pe vârfuri până la vreo trei pași. Nu-l simțiră.

– Lespedea va fi aproape cât mine de lungă, spunea mitropolitul, așa că loc va fi destul și pentru a-i împodobi marginile și pentru scris. Vrei să faci totul singur, și chenarul și scrisul?

– Fac, Sfinția Ta, răspuse Marcu.

– Te știam zugrav. De unde ai învățat să cioplești piatra?

– De la meșterul Cântic. Meșterul Toma zicea că omul, cu cât știe mai multe, cu atât e mai puternic.

– Știa el ce știa, murmură mitropolitul cu tristețe.

– Eu aș vrea să aflu, își urmă Marcu un gând al lui, ce am de scris pe lespede, ca să știu cam cât loc îmi rămâne pentru a înflori chenarul.

– Apăi de scris... știu eu? Ai să zici cam așa...ții tu minte?

– Țin, Sfinția Ta.

– Atunci să scriem așa cumva: iată eu, mitropolitul Grigore, m-a cuprins teama morții și m-am gândit că nu voi fi ferit de acest pahar și m-am hotărât pentru această casă a tuturor fraților acestui sfânt locaș, și mi-am făcut aici o groapă în care aș vrea, când voi muri, să fiu înmormântat, la anul... Aici lași loc gol și tot astfel la început, unde va trebui să zici în zilele blagoslovitului Domn. Nădăjduiesc ca acest domn să fie tot Măria Sa...

– De ce te-a cuprins teama morții, Sfinția Ta? întrebă Toma.

Cei doi se răsuciră înspăimântați. Meșterul, se întorsese meșterul! De unde, cum? Dar ce tare slăbise, devenise umbră și vis, ca sfinții pe care el însuși îi zugrăvea. Dar Vodă, ce era cu Vodă?

Le spuse totul, pe rând, după ce-l duseră în chilia mitropolitului. Îi dădură să se spele. Marcu îi scoase din lada pe care o adusese cu sine în car straietele cele bune. Îi puseră dinainte o mămăligă de mei cu lapte.

– M-au văzut câțiva monahi, spuse Toma după ce mâncă. Mă întreb dacă n-au să vorbească. Ați putea fi asupriți că mi-ați dat adăpost.

– Toți cei ce viețuiesc aici, răspunse mitropolitul, ne sunt credincioși lui Vodă și mie. N-ai a te teme și poți să rămâi pentru totdeauna căci nimeni nu te va trăda.

Toma clătină din cap cu părere de rău.

– Acum, azi încă, trebuie să plec mai departe. I-am promis Măriei Sale să-l ajung la Ciceu.

– Să pleci acum, asupra nopții?

– De aici cunosc calea, Sfinția Ta. M-am spălat, m-am primentit, am mâncat, am redevenit iar eu însumi. Nu mă tem de nimic.

– Te însoțesc și eu, meștere, sări Marcu.

Toma îl privi cu aceeași undă de tristețe.

– Tu du-te acum aici, în poiana de sus și adu-mi calul. După aceea scoate din coburul din stânga o pungă roșie de piele.

Rămăși singuri, se întoarse spre mitropolit:

– Nu mi-ai spus, Sfinția Ta, de ce te temi de moarte.

– Pentru că se cade să fim smeriți și temători.

– Nu te recunosc, Sfinția Ta, zâmbi Toma.

– Ei bine, spuse mitropolitul, nu mă tem, ci mă aștept.

– E cam devreme totuși, continuă Toma să zâmbească.

– Se poate. Dar n-avem nici un motiv să credem că cei ce au trădat un voievod și au încercat să-l dea în mâna păgânului se vor sfii să-i ucidă pe cei ce i-au fost credincioși. Nici chiar când e vorba de un mitropolit.

– Nu cred, Sfinția Ta. Dacă stai aici fără să te arăți, fără să te amesteci, fără să-i întărâți, nu se va întâmpla nimic. Când se va întoarce Măria Sa își vor lua toți răsplata, buni și răi.

Ochii mitropolitului se aprinseră.

– Crezi cu adevărat că se va întoarce?

– Mai mult ca niciodată, Sfinția Ta.

– De unde credința asta, pentru că îți mărturisesc că eu am clipe de slăbiciune în care mă îndoiesc.

– Clipe de slăbiciune avem toți, important e însă ca după trecerea lor credințele să ne rămână întregi. Eu cred pentru că însuși Măria Sa mi-a spus: am să mă întorc și am să fiu mai mult decât am fost.

- A spus el asta?
- Da. Mie. Și eu cred nestrămutat în cuvântul Măriei Sale. Îl cunosc din multe și felurite împrejurări. Și pe urmă mi s-a arătat un semn bun, Sfinția Ta.
- Ce fel de semn?
- Calul lui Ștefan Voievod cel Bătrân.
Mitropolitul se aplecă spre el peste masă.
- Ai văzut calul acela?
- Da. Dânsul m-a scos la liman.
- Ești sigur că n-ai avut vedenii de foame sau de osteneală?
- Nu... nu cred... altfel cum de nu m-am rătăcit prin sălbăcia aceea unde n-a călcat picior de om?
- Așa e, șopti mitropolitul. Apoi adăugă înfiorat: Calul lui Ștefan Vodă e ca un duh al acestui pământ. Cât timp hălăduiește, nimeni nu ne va putea supune.
- Așa zic toți, întări Toma. Am mai auzit asta și de aceea cred în întoarcerea Măriei Sale.
- Marcu reveni și puse pe masă punga roșie. Toma se ridică.
- Acum trebuie să plec, spuse. Înainte aș vrea să vă mărturisesc ceva. Aș fi putut s-o iau către Ardeal de-a dreptul. Ar fi fost și mai scurt și mai lipsit de primejdie. M-am abătut pe aici însă pentru că nu știu dacă am să mai apuc să mă întorc.
- De ce? murmură Marcu cu buzele deodată uscate.
- Pentru că știm ce vrem să fim. Dar nu ce vom fi. De aceea îl rog pe Înalț Prea Sfinția Sa Mitropolitul Grigore aici de față să stea martor la această dorință a mea: dacă va fi să nu mă mai întorc, biserica Voronețului să fie zugrăvită pe dinafară de tine, meștere Marcu. Știi meșteșugul, cunoști tainele, ai culorile. Aici, în această pungă, îți las pietrele care dau nemurire albastrului. E tot ce ți-a mai lipsit. Ai înțelegerea și binecuvântarea mea.
- Amin, rosti mitropolitul.
- Marcu se aplecă, luă mâna meșterului și o duse la buze. Toma îi cuprinse umerii.
- Să-i spui, adăugă mitropolitul, că stăm aici și-l așteptăm cu credința neștirbită.

– Am să-i spun, Sfinția Ta.

Când ajunse în curte, după ce așeză merindea în coburi, privi în urmă. Din capul treptelor de piatră, mitropolitul Grigore ridică asupra sa trei degete împreunate. Toma se înclină spre el cu mâna la inimă, cu vechiul lui gest de curtean. Cu straiile curate și de preț, redevenise iar cel dintotdeauna, suplu și puternic, cu o mândrie abia ascunsă și cu o eleganță sporită acum de chipul ceva mai supt și de barba ușoară, arămie.

Marcu ținu să-l însoțească o bucată de drum, dar era un ceas prea grav ca să-și mai poată spune ceva, iar tăcerea care stătea între ei începea să-i stingherească. Toma se opri:

– De acum am să încalec, spuse, iar tu ai să te întorci. Și ține minte încă un lucru: după ce-ți închei lucrarea, să nu uiți să-ți zugrăvești numele undeva, unde să rămână, să se vadă și să se știe peste veac.

– La ce bun? murmură Marcu.

– E dreptul oricui ostenește pentru a spori frumusețea lumii, îi răspunse Toma scurt, înciudat că-i mai putea pune o asemenea întrebare.

Îl îmbrățișă și se simți deodată tulburat. Se grăbi să încalece. Îi mai făcu semn cu mâna și își îndemnă calul. Se îndepărtă în trap întins, fără să se mai uite în urmă.

Marcu rămase stingher în mijlocul drumului. Ochii i se împăienjiseră și-i șterse cu mâneca. Mai voi să-l vadă pentru cea din urmă oară, dar meșterul pierise de-acum, învăluit în pulberea de aur a asfințitului.

PARTEA A DOUA

VOIEVODUL

I

Poate că toată bucuria și, la urmelor, însuși rostul vieții stau în așteptare. Când nu mai ai nimic de așteptat, când știi că zilele – multe, puține, câte ți-or fi rămas – nu mai pot aduce nimic nou și cutremurător, te încolțesc urâtul și dorul de ducă. Dar bine – încerca tot el să se contrazică – adu-ți aminte de vorba- ceea: nu aduce anul ce aduce ceasul; nu mai târziu decât chiar mâine se poate întâmpla acel ceva nou și cutremurător care ți-a fulgerat de atâtea ori până acum viața și care te va face iar să te simți puternic și cu un rost. Nu. Sunt zadarnice asemenea iluzii. De la o anumită vârstă știi bine că nu mai ai ce să aștepti. Nu ți se poate întâmpla decât cel mult câte un lucru care să te aplece și mai mult asupra pământului celui de obște. Zile și, pe urmă, săptămâni de boală, în care zăcuse crispat, încovrigat asupra durerii, îl învățaseră acest adevăr. Nimic nu se mai putea întâmpla, nimic nu mai era de așteptat, în aparență totul era neschimbat, ca în zilele sale de glorie: belșug și pace. Dacă te pricepeai însă a descifra înfățișarea lucrurilor, era imposibil să nu simți destrămarea. Acea destrămare lăuntrică, sporită în taină, încet, dar fără oprire și fără semne vizibile, încât foarte puțini erau cei care o sesizau și încă mai puțini cei care o înțelegeau. El însă simțea și înțelegea totul. Cel mai mult îl durea pierderea cetăților din Ardeal. Regina Isabela le stricase cu praf de pușcă, năruind apoi ceea ce rămăsese cu berbeci făcuți din goruni întregi, ferecați și repeziți de câte o sută douăzeci de oameni, până nu mai stătuse piatră pe piatră. Mai avea acolo domeniile, satele, dar ce folos de ele dacă n-aveau cetăți de apărare, iar cuvântul său, care până atunci fusese lege și în acele ținuturi, nu mai găsea acum de unde să se sloboadă?!

Zápolya fusese dușmanul său de o viață, dar cu el dobândise totuși și câteva răgazuri de înțelegere și, oricum, aceleia nu i-ar fi dat niciodată prin gând să risipească niște cetăți frumoase și tari. De asemenea absurdă nelegiuire nu putea fi în stare decât o muiere cu suflet de aspidă, cum era această Isabelă nenorocită, această văduvă muncită de poftă neîmplinite, uscată și albă ca un vierme de hrean. Când se gândea la ea, îl îneca ura și i se precipitau bătăile inimii. Durerea din străfundurile măruntaielor îl săgeta mai aspru în astfel de clipe nefaste, obligându-l să-și simtă toată neputința. Asta e, își zicea. Nu e nimic de făcut. Dar o ura cumplit, o ură sălbatică ce ar fi fost în stare să sfâșie cu dinții: o ura mai mult decât pe Mihu și pe ceilalți trădători, pe care, când se întorsese din pribegie, îi descăpătânase, după ce întâi se răcorise punându-i la cazne, chiorându-i și smulgându-le limbile. O ura mai mult chiar decât pe însuși Soliman Kanuni, care-l alungase din scaun și pe urmă îl reașezase, având nevoie de el, de curajul și priceperea lui în cele politicești, dar urmărind, fără îndoială, să-i dea și o lecție, să-l facă adică să-și dea seama cam ce s-ar putea întâmpla dacă n-avea de gând să se astâmpere, începând iar uneltirile care ținteau răzvrătirea împotriva atotputerniciei Porții Fericii. Dacă te gândești bine, își zicea cu o satisfacție secretă și rea, la turcul ăsta ai aflat mai multă înțelegere decât la oricare dintre regii și principii țâfnoși, vicleni sau molâi ai creștinătății.

Toamna îl neliniștise apoi ca o presimțire. De sus, din cetate, depărtările care tremurau într-o lumină de miere îl chemau irezistibil. „Drumul e mai milostiv decât moartea”, avea obiceiul să zică Toma Zugravul. Dar unde să se ducă și spre cine? Și mai ales acum, răscolit de dureri, cum se afla. Vremea în care bătea drumurile cu negoțul rămăsese undeva într-un trecut imemorabil. N-ar fi bănuț niciodată că domnia putea deveni o asemenea povară. Și când? Tocmai când era mai așezată ca niciodată și când nici o primejdie n-o amenința. Aici era ciudățenia: așezarea asta în care nu se mai petrecea nimic și care semăna cu un jug. Nimeni nu-i vedea jugul, poate nici nu-l bănuia nimeni, numai grumazul lui deprins cu slobozenia îl simțea, apăsător și fierbinte. În cele din urmă nu mai putuse răbda, părăsise Curtea și

Cetatea de Scaun și se trăsesese aici, în liniștea Probotei, îngăduind în preajmă-i doar câțiva apropiați.

Înserarea lungă de septembrie îl ademenise afară. Peste păduri se lasă cețurile. Căutase o pată moale de soare dinaintea casei domnești și se oprise acolo, în iarbă, rezemat într-un toiag lustruit de corn, împodobit doar cu o măciulie rotundă de argint. Nevolnic de tot. Ce blestem și ce povară ca voința încă trează să-i atârne de un trup supus neputinței! Nu mai departe decât acum doi ani cobora câte două trepte o dată și se azvârlea în șa putându-și roti cu o mână sabia cea mare cu două tășuri, iar acuma picotește sprijinit în toiag și își lasă oasele dezmiernate de soare. Dacă tot a coborât după atâtea zile în care dospise în așternut, s-ar cuveni să intre și la slujba vecerniei. Dar nu-l trage inima, răcoarea zidurilor îl înfioară numai când se gândește la ea. Cuviosul Teofil înconjură biserica bătând mărunț în toaca purtată pe umăr. Când ajunge în dreptul lui, îl fură cu coada ochiului, intrigat, și abia așteaptă să-și ia locul în strană ca să le poată șopti celorlalți: „A ieșit Vodă la soare singur, fără ca nimeni să-l poarte de subsuori!” Probabil toți sunt încredințați că în câteva zile se va săvârși, lucru de care el însuși se teme, deși acum e mai în putere. Se cade să le arate că s-au înșelat. L-au lăsat durerile, l-au lăsat cam stors, în stare totuși de a face câțiva pași. Pe Elena o mahnise, nu mai încape vorbă, fiindcă o oprise să-l însoțească, dar ea va înțelege că, mai important decât orice, este să-i îngăduie să-și recâștige încrederea în puterile sale. Asta e o treabă pe care n-o poate face decât singur... E sigur însă că îl urmărește de la fereastră, ferită după perdele, ca să n-o vadă. A devenit nestăpânit de la o vreme și ea se teme de mâniile lui. I-a spus că nu se duce decât până jos, dinaintea casei, și acum îl vede străbătând curtea. O îngrijorează pasul lui șovăitor prin iarba necosită și încearcă să-și stâmpere neliniștea zicându-și că nu se duce decât până la poartă să schimbe o vorbă cu străjerii. Nu-și poate închipui că are de gând să iasă dincolo de ziduri, că vrea să vadă drumul, să simtă depărtările. Dacă ar ști, ar alerga după el să-l întoarcă, dar nu știe, asta-i frumusețea, care, după mult timp, îl face să rădă lăuntric, cu o bucurie copilărească.

– Poruncă, Măria Ta !

Străjerii au încremenit cu călcâiele lipite. Coifurile lucesc palid în penumbra bolții. Căpitanul lor a făcut un pas înainte, așteptând. Nici unul nu-și poate închipui că nu pentru a le da o poruncă a venit până aici. Pășește printre ei încet, rezemat mereu în toiag.

– Nu e nici o poruncă, vedeți-vă de straja voastră.

Totuși, întâmplarea e atât de neobișnuită, încât căpitanul nu-și poate ascunde uimirea și stăruie, uitând cuviința și rânduiala:

– Încotro, Măria Ta?

O asemenea îndrăzneală îl oprește în loc. Mânia îi colorează brusc chipul tras. Strânge pumnul pe toiag, uitând că e toiag și nu sabie. Era gata să răcnească, certându-l pe acest căpitan indiscret, dar ceva în statura lui lungă, deșirată, ciolănoasă, îl potolește dintr-o dată. Cunoaște fața aceasta ascuțită, ochii albaștri, părul sur, ca de lup, mustața stufoasă, pe oală. De unde îl știe? Mânia i se stinge înainte de a izbucni. Rămâne doar o dojană înăbușită:

– De când trebuie domnul țării să dea socoteală străjilor unde se duce? Și unde crezi că pot ajunge singur, rezemat în toiag?

– Iertare, Măria Ta, dar îngăduie să te însoțim măcar de departe.

– Nu îngădui nimic, nu sunt pe moarte...

Trece lovind cu toiagul în lespezile de sub bolta porții. Afară năvălesc asupra-i toate o dată. Foșnetul pădurilor, vântul, miresmele frunzelor pălite. Șovăie o clipă, închide ochii amețit, clătinându-se. Pe urmă, cu o mare încordare a puterilor, care-l obosește mai mult decât drumul din iatac până aici, pășește mai departe, sprijinindu-se mai vârtos în toiag. Din nou se minunează cât e de slab, dar nu mai vrea să se gândească la asta. Îl preocupă chipul colțuros al căpitanului. Mai mult decât slăbirea puterilor trupului, îl îngrozește slăbirea puterilor minții. A-și aminti de căpitanul acesta, ce hram poartă, de unde îl știe, devine acum un exercițiu de voință, echivalent cu o chestiune de orgoliu. Un lucru e sigur: de vreme ce se numără printre puținii care alcătuiesc aici mica lui curte, înseamnă că e unul dintre cei mai de credință. Dintr-odată își amintește. Se întoarce în loc, privindu-l cu o licărire de triumf. Căpitanul face o mișcare spre el, gata să alerge în

întâmpinarea poruncii. Dar Vodă îl țintuiește cu un semn și își urmează drumul, cu un pas căruia satisfacția îi dă un început de sprinteneală.

Asta e. L-ai remarcat în bătălia de la Feldioara, să tot fie vreo șaptesprezece ani de atunci. Era căpetenia unui steag de călăreți și datorită lui ți-au căzut în mână toate cele cincizeci de tunuri ale acestora. După asta l-ai făcut mai marele străjerilor Cetății de Scaun, dar te-a urmat în toate bătăliile, și la Mediaș, când cu istoria cu Gritti, și la Brașov și la Obertyn, și când s-a pornit padișahul împotriva ta cu toată urdia, pretutindeni. Dar tot nu-ți amintești cum îl cheamă, a dracului bătrânețe... Uită-te încă o dată la el, poate, văzându-l, să-ți răsară și numele...

Dar nu, mănăstirea a rămas în urmă, ascunsă după cotitură, ești cu desăvârșire singur pe drumul care șerpuiește printre livezi. Te încearcă o ușoară îngrijorare. Dacă te apucă o slăbiciune, ceva, și n-ai pe nimeni în preajmă? Nu m-apucă nici o slăbiciune. Și chiar dacă m-ar apuca... Dacă e să mor, tot singur mor, degeaba mi-ar sta în preajmă și o sută. Faci pe viteazul, dar ești obosit, îți cam tremură genunchii și ți-ar prii oleacă de odihnă. Uite, bunăoară acolo, pe bolovanul acela. Mai e încă puțin soare, dar în curând va coborî în spatele pădurii. Umbrele s-au lungit, pâcelele se târăsc printre copaci. Se simte de pe acum răcoarea înserării. Totuși te așezi oftând pe bolovanul din dunga drumului și-ți zici că nu strică să te obișnuiești cu răcoarea, îți va fi mai ușor pe urmă în frigul acela mare. Faci ce faci și tot la asta te gândești...

Lăsa toiajul în iarbă și începu să se frece încet pe coapse. Purta pantaloni din postav albastru de Bruges și cizme moi, din piele roșie, spaniolescă, peste care se așternuse colbul drumului. Abia acum băgă de seamă că nu-și pusese pintenii. Dar la ce bun pintenii? Nici nu-și mai amintea bine de când nu mai încălecuse. Chiar și drumul din Suceava până aici îl făcuse în caleașcă. Își scoase cușma de jder împodobită cu egretă. Vântul îi răvăși domol pletele argintii, răcorindu-i fruntea. Ce ar fi să nu te mai întorci? – îi trecu prin gând. Râse blajin, ca de o năzbâtie, cu bărbia în piept, trecându-și un deget peste mustață, ca în clipele de satisfacție. Toate bune: nu te mai întorci, dar unde te duci?

Ei, Doamne, s-o găsi o zare încotro s-o apuci. Bunăoară ai putea să pornești și tu în căutarea tinereții fără bătrânețe și a vieții fără de moarte. Ți-ar prinde bine s-o afli, nici vorbă, atâta doar că de acum ești cam bătrân pentru asemenea drum. Sunt și niște încercări prin care ar trebui să treci, o ghionoaie parcă... Uite că nu-ți mai amintești nici asta! E un basm curios, poartă în el o vrajă tainică, altfel decât toate celelalte basme pe care ți-a fost dat să le auzi într-o viață de om, pe la hanuri, pe la focurile nopților de tabără ori istorisite de jupânesele bătrâne, când își aduceau cusăturile în serile de iarnă în iatacul doamnei. Tu ascultai din odaia cealaltă, nevăzut, de după draperia din fața ușii rămasă deschisă. Îți plăcea să ascuți, dar cel mai mult dintre toate ți-a plăcut basmul acesta ciudat cu moartea ascunsă în chichița unei lăzi, pe care l-ai auzit de la bătrâna Bisurca de la cuhnii. Pe vremea aceea Bisurca făcea aluaturile și dulciurile, toate dulciurile, până și pe cele turcești, baclavale, sarailii, halvale. Se pricepea să facă și dulceață de rodii și locum umplut cu sămburi de migdal. Ție însă, cel mai mult îți plăcea dulceața de nuci verzi... Și acuma se mai pricepe Bisurca, doar că lucrează mai încet și aluaturile trebuie să i le frământa alții. Te întrebi dacă o fi și ea aici, printre puținii casnici. Bine ar fi să fie, ai chema-o după cină sus, să-ți aducă dulceață de nuci verzi și să-ți mai povestească o dată istoria aceea cu tinerețea fără bătrânețe. Oare ea o mai ține minte? Păcat, mare păcat ar fi să n-o mai știe nici ea. Ți-a povestit-o întâia dată – vezi că mai știi? – în noaptea aceea de groază în care ai poruncit să-iucidă pe cei doi copii ai lui Gritti. Toată Cetatea de Scaun era înfiorată și femeile plângeau, de la Elena până la ultima țigancă roabă, de parcă ar fi fost morții lor. Măcar de le-ai fi hărăzit o moarte blândă, dar i-ai închis în odaia de osândă, unde mașina aceea drăcească – de care, fie vorba între noi, ești tare mândru – le-a smuls podeaua de sub picioare, prăvălindu-i în hăul de dedesubt. Nu le-a fost la îndemână nici dregătorilor, nici oștenilor și nu ți-a fost nici ție, după cum nu ți-e nici acuma, când îți amintești, dar ce să fi făcut, erai nedrept și crud uneori, pentru că și cu tine se purtau alții nedrept și crud. E o scuză asta? Nu, e pur și simplu un gând, să-l ia dracu, vezi că nu-i bine să-ți aduci aminte chiar tot?

Te-ai bucura acum să nu mai știi de execuția asta. Toți te-au osândit atunci, dar numai unul a îndrăznit să ți-o spună. Acela a fost Toma Zugravul, el spunea întotdeauna ce gândea și, Doamne!, de multe ori v-ați certat din cauza asta, dar ce bine ar fi să-l ai acum aici, cu limba lui cea lungă! Luându-te în gură cu el, te-ai simți iar tânăr. Ce ți-a spus atunci, îți mai amintești? Da, da, din păcate ai să ții minte până în pragul celuiilalt tărâm. „Măria Ta – ți-a spus – te vor urmări umbrele acestor copii pe care i-ai pus să ispășească vina tatălui lor!” Și iată, se pare că într-adevăr te afli în pragul celuiilalt tărâm și umbrele acelora sunt pe aici, prin preajmă. Lasă-le în pace, nu te mai gânde. Te simți bine acum, ușor și odihnit, durerile te-au lăsat de tot, încearcă de-ți amintește totuși basmul acela. Așadar, cei doi copii erau morți, totul se petrecuse în liniște, mașinăria e întotdeauna bine unsă, iar urletele lor de groază – scurte de altfel – nu răzbiseră dincolo de ușa grea de stejar ferecat. Totuși, prin înserarea cetății fâlfăia un duh al spaimei și poate al revoltei, îi simțeau fluturarea ca aripile moi ale unor lilieci nevăzuți. Coborâse peste tot o tăcere nefirească. Pe când treceai prin fața străjerilor, aceștia te salutau izbind scurt cu halebarda în lespezi, dar privirile lor întunecate, muștrătoare, ți se înfingeau în ceafă. Atunci întâia dată te-ai temut de o răzvrătire. Era ca și când cineva neauzit se aținea pe urmele tale, așteptând doar complicitatea unui loc mai întunecos pentru a-ți înfige pumnalul între umeri. Și, înfășurat în mantia de camelot căptușită cu sandal roșu, treceai tocmai pe dinaintea cuhniilor. Ușa era deschisă, înăuntru era lumină, în cuptorul mare ardea focul și, după răcoarea coridoarelor de piatră, ai simțit ispita să zăbovești. În încăperea largă, așternută cu lespezi, mai mirosea cald a bucate. Deși era către miezul nopții, în jurul mesei lungi stăteau câteva femei, slujitoare, unele roabe țigănci. Alegeau boabe de grâu pentru cine știe ce nevoie și ascultau istorisirea Bisurcăi. Erau numai urechi și de aceea n-au băgat de seamă decât târziu că te-ai oprit în prag ascultând. Prima te-a văzut Bisurca și odată cu ea s-au ridicat toate celelalte, așteptând cutremurate, cu frunțile plecate. „Să trăiești, Măria Ta, întru mulți ani cu sănătate, spuse bătrâna. De mult tare nu ne-ai mai cinstit coborându-te până la noi.” Într-un fel avea

dreptate, erau ani de zile de când nu mai văzuseși cuhniile, dar, pe de altă parte, cuvintele ei n-aveau nici un rost: ce să caute un voievod în asemenea loc? Ai fi putut și ar fi trebuit poate să te superi, căci ea vorbise ca și când te-ar fi dojenit că ai uitat-o, dar cine se putea supăra pe Bisurca? Bisurca era una cu cetatea, se afla aici de pe vremea lui Ștefan Voievod cel Bătrân, se zicea chiar că se născuse o dată cu dânsul, oricum, până și cei mai vechi o apucaseră aici, între oalele uriașe, mișcându-se anevoie, legănat, răsuflând greu, cu trupul revărsat, cu brațele scurte, groase, arse, ca și obrajii rotunzi, de dogoarea niciodată potolită a cuptorului căpcăunesc. N-o văzuseși de mult, de cine știe când, poate de ani, și o găseai neschimbată. Poate doar ochii mărunți, negri ca două mure, iscoditori întotdeauna, șireți și veseli, erau acum mai stinși, aburiți de o nemărturisită tristețe. „Șezi, Bisurcă, i-ai spus, ședeți, urmați-vă lucrul și istorisirea. Voiesc să ascult și eu.” Se supuseră și bătrâna reluă firul de unde îl lăsase, ca și când nimic deosebit nu s-ar fi întâmplat. Ți-au plăcut întotdeauna oamenii care nu se pierdeau cu firea la ivirea ta și Bisurca era unul dintre aceștia. *„În sfârșit – povestea ea rar, sfătoasă – auzind împăratul că este la un sat aproape, un unchiaș dibaci, a trimis să-l cheme; dar el răspunse trimișilor că cine are trebuință să vie la dânsul. S-au sculat deci împăratul și împărăteasa și, luând cu dânsii vreo câțiva boieri mari, ostași și slujitori, s-au dus la unchiaș acasă. Unchiașul, cum i-a văzut de departe, a ieșit în întâmpinare și le-a zis: Bine ați venit sănătoși. Dar ce umbli, împărate, să afli? Dorința ce ai o să-ți aducă întristare...”*

Da, acesta e basmul. Ce ciudat, acuma ți-l amintești destul de bine. Ți plăcuse atunci, ca și azi, felul în care unchiașul îl agrăise pe împărat. Nu „măria ta”, nici „luminate împărate”, ci simplu: „împărate”, ca între oameni de o seamă, cum se și aflau: un înțelept și un împărat. Cu nimic mai prejos unul decât celălalt. Nu se închinase cu fruntea la pământ, nu-i sărutase mâna, ci, firesc, îi ieșise înainte: bine ai venit, împărate. Un asemenea fel de trufie n-ai mai întâlnit decât la Toma Zugravul. Și acela, când ți se înfățișase întâi și întâi, pusese un genunchi la pământ și-ți sărutase nu mâna, ci pecetea

inelului. Te-ai învățat apoi să recunoști, cu o satisfacție secretă, mândria aceasta aparte a celor ce nu atârnă de nici o dregătorie, precum unchiașul din poveste, care trimisese răspuns împăratului că cine are trebuință să vie la dânsul. Acesta a fost primul lucru care ți-a dat de gândit de atunci și până azi în istorisirea Bisurcăi. Și mișună basmul de asemenea semințe de gând. De pildă, cealaltă vorbă a unchiașului: dorința ce ai o să-ți aducă întristare. Ai cunoscut și tu starea aceasta, nu sunt niște vorbe goale. Împăratul îi încredințase dorința lui cea mai arzătoare și-i fusese menit să afle că ea îi va aduce întristare. Într-adevăr, se pare că toate dorințele pătimașe sfârșesc prin a aduce întristare. Ai avut până acum ocazia de nenumărate ori să te convingi despre aceasta. Înțelepciunea spune să nu dorești nicicând prea mult. Hotărât însă, dacă privești lucrurile din acest unghi, tu nu ai fost nicicând un înțelept. Ai dorit întotdeauna prea pătimaș și, de fiecare dată, ai cunoscut întristarea. Una dintre aceste dorințe a fost Pocuția, ai ajuns la stăpânirea ei, pe urmă a venit înfrângerea aceea cumplită de la Obertyn și întristarea. Ai dorit cu ardoare Ardealul, ai ajuns să stăpânești o mare parte din el, cuvântul tău a devenit acolo lege, dar, iată, s-a ivit din iad ori din neant, ori de dracu știe unde, această regină perfidă, care a profitat de o conjunctură nefastă ca să-ți spulbere cetățile. Altă tristețe deci, mai mult încă, scârbă și lehamite. Ar trebui reluat totul de la început, dar zilele nu-ți mai ajung s-o faci. Însăși revenirea ta în scaun, această a doua domnie, ce dorință aprinsă fusese, cum te mistuise, cum îți dăduse ea puteri să rabzi toate umilințele hărăzite pribegilor și să aștepți, să aștepți și să rabzi! Se împlinise și ea, dar umbra care o însoțește până azi tot tristețe se cheamă. Tristețea de a nu fi decât cu numele ceea ce ai voit. „Am să mă întorc și am să fiu mai mult decât am fost”, ai spus tu însuși atunci, în acel an de cumpănă, când ai apucat drumul pribegiei. Te-ai întors într-adevăr, dar mai mult decât ai fost nu ești. Acesta e adevărul, nu l-ai rostit niciodată cu glas tare și nimeni nu ți l-a spus, dar cu toții și în primul rând tu însuși îi purtați otrava în suflet. E pace, țara nu duce lipsă nici de unele, dar tocmai aici zace tristețea: nu e pacea rânduică de tine, cu porunca și puterea ta, ci pacea pe care a dorit-o sultanul

când te-a reaşezat în scaun: e de fapt preţul acestei reaşezări, un soi de pace a umilinţei. Pentru speranţa niciodată istovită de a reveni şi de a fi mai mult decât înainte ai plătit un preţ mult prea greu. Iliaş trimis ostateg la Stambul şi ţara înhămată la bir sunt două gânduri care te macină încet, cum rod apele un mal. Şi, peste toate, presimţirea celui-lalt tărâm, toate semnele care ți se arată de vreo săptămână încoace şi, în urma lor, întrebarea: ce va rămâne, ce laşi aici, din toată zbaterea ta ce va dăinui, din toate bătăliile, izbânzi şi înfrângeri de-a valma, ce va sta depunând mărturie peste veac? Şi – mai ales! – cine îţi va urma în scaun? Te-ai tras aici închipuindu-ţi că între zidurile Probotei vei fi la adăpost, dar vestea că eşti pe ducă a răzbit, deşi e o veste falsă: în primul rând tu eşti în măsură s-o dezminţi, iar tu ştii că ai să treci şi peste asta, că te vei ridica dintr-o neputinţă care nu poate fi decât trecătoare. Totuşi o asemenea credinţă în puterile tale nu e în stare să te împiedice a auzi, a simţi mişuna boierimii rămasă în Cetatea de Scaun, împărţită de pe acum în tabere, avându-şi fiecare viitorul domn la îndemână, pregătit pentru a-l aşeza în scaun, când încă tu nici nu te vei fi răcit de tot. Boierii aici şi ceilalţi dincolo, peste hotare, pretendenţii pribegi, mai mult sau mai puţin sau deloc îndreptăţiţi, ţesând intrigi pe la curţi străine, făgăduind marea cu sarea, arvunind oşti. Ce poţi să faci pentru ca săvârşirii tale să nu-i urmeze valuri de sânge? Nu te poţi încrede în nimeni, în afară poate de oastea ţării. Dar oştirii n-ai mai avut putere să i te arăţi de câteva săptămâni. Şi tu ştii – o veche experienţă te-a învăţat – că oştenii nu cred decât ceea ce văd. De unde ştii că nu te-au uitat?

Ultimele raze de soare căzură peste tufele de măceş de pe cealaltă parte a drumului. Scăpărarea roşie a boabelor printre frunzele care începeau să pălească îi abătu gândurile. Lumea era frumoasă, se dovedise întotdeauna frumoasă, chiar şi în ceasurile cele mai deznădăjduite, când zăcuse închis în Turnul Galatei. Era acolo o ferestruică îngustă şi înaltă la care nu ajungea decât urcându-se pe laviţă. O dată suit acolo însă, uita de toată duhoarea temniţei, de lepra zidurilor, de foşgăiala şobolanilor şi de spaima de ceea ce va urma,

căci prin fereastra aceea strâmtă i se arăta o parte din Bosfor pe ale cărui ape verzi mișunau barcazuri și corăbii cu pânze și cu flamuri fluturătoare, multicolore, iar pe țărmul celălalt, la Uskudar, pâlcurile întunecate de chiparoși. Dacă-și afunda chipul în strâmtoarea rece a ferestrei, putea simți, cu puțin noroc, și răsuflarea brizei cu mireasmă amestecată de ape și alge, de carene unse cu catran și de leandri înfloriți. Era mireasma libertății aceea și năștea în el un dor de ducă de pe urma căruia bezna împuțită a temniței devenea infinit mai greu de suportat. Inspira adânc, știind să se bucure de clipa neasemuită. Nesiguranță, teroare, mizerie – bucuria clipei le împingea undeva, într-un plan depărtat, unde puteau fi și neglijate, măcar temporar, și, în definitiv, poate că aici se afla și cheia: să știi să te bucuri de ceea ce-ți aduce clipa, iar dacă nu-ți aduce nimic azi, să sperii că-ți va aduce mâine. Și nu numai să sperii, ci să te și bucuri anticipat de împlinirea acestei speranțe. Dar oare nu așa făcuse toată viața? Ba da, așa făcuse, se zbătuse, sperase, știuse să se bucure. Și când căzuse, tot sperase, nicicând nu fusese atât de slab încât să se abandoneze voluptății otrăvite a deznădejzii, sperase și știuse să se bucure dinainte de clipa în care se va ridica din nou. Ei, și cu toate astea, iată că vine un ceas când simți oboseala și te așezi pe un bolovan la o margine de drum și-ți zici: ei și?! Ce folos de toată știința de a te bucura de izbânzi, dacă nu știi ce va rămâne în urma ta?

Se lăsa treptat întunericul și dintr-o scorbură a pădurii începuse să cheme buha. El nu simțise trecerea timpului, nici răcoarea tot mai pătrunzătoare a serii și ar mai fi stat poate astfel încă multă vreme, furat de gânduri, dacă nu-l readucea la realitate tropotul care se apropia. Ceea ce ar fi trebuit să fie un galop, nu mai era, pe măsură ce se apropia, decât o goană poticnită, ajunsă la capătul puterilor. După toate semnele, un olăcar. Și, foarte probabil, cu o veste proastă: veștile bune nu-și omorau caii sub ele. Călărețul îi trecu pe dinainte, stârnind colbul de sub copite, fără să-l vadă în înserare. Abia se mai ținea în șa, mult aplecat pe oblânc. De pe cal săreau clăbuci albi, iar în urma lui rămase un miros iute și cald de sudoare.

Curiozitatea, care se poate chema și îngrijorare, îți dă acum

pinteni. Te urnești destul de greu, ți-a amortit piciorul stând acolo pe piatră și te vezi nevoit să te sprijini mai cu nădejde în toiag. Te-ai grăbi, dar te doare, strângi din dinți, îți repezi buza de jos în afară și iată-te șontăcând prin colb, în urma călărețului care va fi și ajuns dincolo de poartă. Nici n-ai făcut douăzeci de pași și ai început să gâfâi și să-ți simți bătăile inimii. La naiba, de ce atâta grabă de parcă ar da turcii?! Dar tu știi doar prea bine că nu e asta, turcii nu mai dau: ai fost cuminte, le-ai trimis tributul la timp, dinspre partea ta sunt liniștiți acum, n-au nici un motiv să te mazilească. Și, ca de fiecare dată când îți amintești de cuminenția asta, crește în tine mânia. O furie neputincioasă, care-ți bolborosește în adâncuri ca un nămol, înecându-te. În alte vremuri, azvârleai în asemenea împrejurări cu topuzul de săreau dintr-însul pietrele scumpe ca stropii. Te răcoreai. Acum izbești mai tare cu toiagul în colb și te silești să pășești mai iute. Te înăbușă tusea și simți iar durerea din adâncuri care-ți taie răsufarea. Și ce bine te simțeai! A trebuit să vie olăcarul ăsta ca să strice tot. Degeaba însă n-a alergat, fără îndoială că va fi având o veste însemnată. Iar ți-e teamă. În ultimul timp, apropierea oricărei vești îți stârnește teamă, e poate și acesta un semn al vârstei. Altădată nu te temeai de nimic, nici nu cunoșteai acest cuvânt. Abia cu opt ani în urmă n-ai șovăit o clipă să dai piept cu urdia lui Soliman, cu leșii lui Tarnovski și cu năvala tătarilor deodată. Nu frica te-a răpus atunci, ci trădarea celor cărora nu le-ai făcut decât bine. Iar îți răbufnește mânia! Oameni de nimic, ai fi în stare și a doua oară să-i strivești ca pe niște șerpi. De la ei ți se trage toată neputința de azi...

– Un sol, Măria Ta, n-a vrut să spună de unde și, aflând că nu ești aici, a cerut să fie înfățișat Măriei Sale, Doamnei.

Doamnei! Ce să însemne și asta? Să fie ceva în legătură cu Iliș, o fi pățit ceva copilul acela... Ți se pare că nu mai ajungi odată la treptele casei domnești, ți se împleticesc picioarele în iarba mare, pe care tu însuși n-ai lăsat s-o cosească fiindcă-ți place să-i adulmeci miresmele.

– Ce-i cu iarba asta, parcă am fi în stepele răsăritului! Pe dată s-o tăiați, să găsec mâine curtea ca-n palmă!

– Am înțeles, Măria Ta !

Căpitanul străjilor, cel deșirat, cu nasul coroiat ca un plisc, se ține de tine gata să te ajute la nevoie, asta îți întreține arțagul, mânia cu atât mai chinuitoare cu cât, în afara amintirilor, nu-și află obiect. L-ai alunga de lângă tine în treaba lui, nu ești un copil care învață să umble, dar, iată, apropierea lui, acum când începi să sui treptele, îți prinde bine, fiindcă te poți rezema cu stânga de umărul său ciolănos. Abia mai răsuflă și, când pătrunzi în odaia de sfat, unde, în jilț, șade Elena, iar în picioare, acoperit de colb, olăcarul, îți vine să te lași pe lavița cea mai apropiată. Cu un mare efort de voință, îți stăpânești slăbiciunea, îi faci semn străjerului să vă lase singuri și rămâi acolo, în mijlocul încăperii, drept, încercând să-ți regăsești demnitatea ținutei de odinioară, fără să-ți dai seama că toiagul în care te rezemi și acum îți dă de gol neputințele.

– A venit din partea lui Iliăș, spune doamna Elena cu o sfială ciudată în glas, ca și cum s-ar teme ca sosirea solului să nu-ți stârnească noi mâinii.

O dată cu boala lui, începuseră și pentru ea zile grele, în care trebuia să-l înconjoare cu blândețe, să-i rabde toate obsesiile și toanele de bătrân ticăit și să-și înfrâneze izbucnirile firii aprige de sârboaică purtătoare încă a gloriei unor despoți. Sfiala ei neașteptată de acum îi atrase atenția și i se păru a observa chiar o oarecare complicitate în privirea fugară pe care o schimbă cu solul la intrarea sa. Era o impresie foarte neplăcută care-i spori starea de tensiune.

– Ce vrea Iliăș? întrebă el sumbru.

– E pe drum, Măria Ta, răspunse doamna, poimâine seară va fi aici.

– Solul nu știe vorbi, Doamnă? La ce a mai făcut atâta drum dacă nu știe vorbi?

– Pentru că nu te aflai aici, Măria Ta, mi-a spus mie ce avea de spus.

– Acum sunt însă aici și poftesc să-mi vorbească. Întorcându-se spre sol: De ce vine?

Omul ezită o clipă înainte de a răspunde și în acest scurt răstimp schimbă din nou o privire fugară, ușor alarmată, cu doamna:

– A auzit că ești bolnav, Măria Ta.

– Nu mai spune! A auzit că sunt bolnav și s-a grăbit la căpătâiul meu! Frumos din partea lui, dar cine l-o fi vestit?

Solul aplecă fruntea:

– Nu știu, Măria Ta. Rostul meu e să-ți aduc știrea venirii sale.

Altceva nu mi-a încredințat.

Vodă izbi cu toiagul în tăblia mesei lungi de stejar. Doamna și solul tresăriră.

– Ieși! răcni el. Și află că nu sunt bolnav! Ar trebui să te trimit în clipa asta cu porunca să se întoarcă din drum! Bolnav! Asta-i bună, s-a dus vestea până-n Stambul că sunt bolnav! Pe urmă, potolit dintr-o dată, ca și când izbucnirea aceasta l-ar fi eliberat de o povară: leși și spune că am poruncit să ți se dea toate cele de trebuință.”

Omul se înclină și se retrase până în prag unde se mai înclină o dată, dar nici Vodă, nici doamna nu-l mai văzură. Închise ușa fără zgomot.

Acum – se gândi – ar putea să se așeze în sfârșit. Dar nu voia ca doamna Elena să-i bănuiască slăbiciunea. Mai făcu de aceea câțiva pași încolo și înapoi, străduindu-se să-și ascundă efortul și simțind, în același timp, cum creștea între ei o tăcere încărcată de suspiciuni.

– Tu i-ai trimis vorbă să vie?

– Da.

O văzu mișcând buzele, dar mai mult bănuie decât auzi răspunsul.

– Fără să mă înștiințezi sau să mă întrebi și pe mine?

– Dacă-ți spuneam, te supărai și nici nu mă lăsa să-l chem.

Se așeză în sfârșit între pernele care căpțuseau jilțul. Durerea începu iar și fu nevoit să stea puțin aplecat înainte ca s-o poată stăpâni fără a da de bănuie. Ceea ce-l mira era că inițiativa doamnei, de care aflase abia acum, nu îl înfură. Dar – își zise tot el – se vede că frica de moarte e mai puternică și a înăbușit furia. Căci îndrăzneala doamnei îl duse la concluzia că trebuia să fie totuși foarte bolnav, poate chiar cu zilele numărate. Credința aceea că moartea era numai a altora, că

el n-avea nimic de-a face cu dânsa sau, cel mult, că va avea de-a face într-un viitor foarte îndepărtat, la care nici nu merita să te gândești – ce absurditate! Valul de spaimă îi uscaseră gura. Trebuia să înghită în sec și să-și umezească buzele înainte de a putea vorbi:

– Așadar se pare că sunt totuși pe moarte.

– N-am spus asta, șopti doamna.

– Tu nu, dar poate doctorul. Ce ți-a spus doctorul de ai ajuns să gândești că voi muri?

– N-a spus decât că nu se știe ce se poate întâmpla.

– Și că e bine să te îngrijești de toate, pentru orice împrejurare, nu?

Doamna încuviință tăcută.

– Pe doctorul ăsta ar trebui să-l las gâdelui ca să-și dea seama ce se poate întâmpla cu cei ce nu-și cunosc meseria. Mă costă o groază de bani, nenorocitul, și el sloboade vorbe în doi peri: „nu se știe ce se poate întâmpla...” E o vorbă vicleană, menită să-l scoată cu fața curată. Află, Doamnă, că n-am de gând să mor. Mă simt foarte bine și te poftesc să nu mai iei hotărâri fără încuviințarea mea. Pe Iliăș l-ai chemat ca să se așeze în scaun după ce-oi închide ochii...

Într-adevăr, durerea l-a lăsat, a durat doar cât mușcătura unei fiare ascunsă, acolo, în adâncuri, și se rezemă mai destins de pernele spătarului.

– Nu trebuie să mă osândești că-mi iau unele măsuri, spuse doamna cu mai mult curaj. Nu vreau să rămân între boieri singură, cu doi copii nevârstnici. Numai Iliăș m-ar putea ajuta într-o asemenea împrejurare, iar a te moșteni e dreptul său.

Are și ea dreptate, săraca, se gândi el. Doar că Iliăș nu era moștenitorul pe care și-l dorea, iar, pe de altă parte, n-avea de gând să moară. Moștenitorul se înfățișa prea curând.

– N-am de gând să mor – își repetă el gândul cu glas tare, având senzația secretă că asta ar putea într-adevăr îndepărta moartea – iar Iliăș are să-mi vină târând după el un alai de turcime. Spune că am poruncit ca turcii să rămână în afara zidurilor mănăstirii și să nu pricinuiască nici o stricăciune satului, dacă vor să nu-i așez în țepi.

Domnia să le dea toate cele de trebuință lor și cailor. Ce blestem – oftă el cu obidă – ca nici măcar acum să nu fiu scutit de vederea turcilor...

Se întrerupse însă, dintr-o dată speriat. „Nici măcar acum?” Ce vrea să zică asta, cum adică „nici măcar acum?” însemna oare că el însuși, în taina sufletului, admitea că se afla în ceasul morții? Atunci de ce s-o mai osândească pe Elena?

– Te-ai ostenit azi neîngăduit de mult ieșind. Ar fi bine acum să te culci.

Se ridică anevoie, rezemat în toiag.

– Am să mă culc. Poftesc însă un blid de lapte.

– Cald sau rece?

– Ca pentru lighioanele sfintei Vineri. Și cu pâine proaspătă.

– Doctorul a zis să nu mănânci decât pâine uscată.

– Pâine uscată are să mănânce el, când l-oi azvârli în temniță, fiindcă nu-i în stare a mă pune pe picioare.

Se dezbracă singur. Era mai greu cu cizmele, dar până la urmă izbuti. Rămase însă vlăguit și abia mai putu să se întindă, cu ochii închiși, rezemat de perne. Când îi redeschise, doamna ședea pe marginea patului, ținând tava cu farfuria de lapte. Pâinea miresea a grâu și mireasma aceasta îi evocă zilele înalte de vară, când holdele grele foșnesc cu șuier de mătăsuri sub adierea caldă. E bună pâinea proaspătă înmuiată în lapte. Rămânea de văzut ce se va întâmpla pe urmă. Acum însă, mănâncă tăcut, desfătându-se cu fiecare bucatură. Doar în adâncuri, un gând se rotea supărător, necuviincios: rău ai ajuns – zicea – de mănânci șezând în pat, hrănit ca un neputincios. Se prefăcu însă că nu-l auzea și, după ce mănâcă tot, puse lingura de argint pe tavă și se rezemă din nou de pernă. Până și mâncarea îl obosise. Căuta acum plăcerea de a sta destins, cu ochii închiși.

– Să mi-o trimiteți pe Bisurca, spuse el fără să miște.

Doamna, care pornise cu tava spre ușă, se opri surprinsă:

– Pe cine?

– Pe Bisurca, de la cuhnii.

Șopti speriată:

– Doamne, Măria Ta, ce ți-a venit?

Deschise numai un ochi, ațintind-o:

– Bisurca... trebuie să aflu ceva de la dânsa... Sfârșitul unui basm... Eu nu mi-l mai amintesc. Se vede că mă lasă și capul... Trimite-i vorbă să vie...

Doamna mai ezită câteva clipe fără să-și ia ochii de pe el. Se întrebă dacă își dădea seama ce vorbea ori sunase într-adevăr ceasul acela înspăimântător. Ochiul lui, care o aținea nemișcat și poruncitor, născu într-însa un început de teroare.

– Cheam-o, șopti el și degetele îi jucară nerăbdătoare peste acoperitoare. Și stinge luminile...

– Îndată, Măria ta...

E bine să rămâi și singur, pe întuneric. Lumina te obosea, deși e unul dintre sfeșnicele mici, cu trei brațe. Acum însă e mai bine, vezi pe fereastră noaptea, o parte din acoperișul bisericii, întunecat, și deasupra câteva stele mărunte. Închizi ochiul împăcat și îți zici că ai avut totuși o zi bună. Fie și numai pentru faptul de a fi reușit să revezi drumul, pădurea... Ar fi fost și mai bine de nu se ivea olăcarul ăsta cu vestea sosirii lui Iliaș. Ciudată stare de suflet: te bucuri să-l știi iar pe pământul țării, în curând acasă, dar, în același timp, gândul revederii te irită și te neliniștește pentru că va trebui să-i spui câteva lucruri mai aspre, din pricina vorbelor care au ieșit, ajungând până în țară. N-or fi toate adevărate, pentru că de la Stambul până aici au avut vreme să-și mai schimbe înțelesurile ori să li se adauge altele, născocite. Ceva adevăr trebuie să fie însă și ceea ce te aduce la această încheiere, este amintirea despre isprăvile lui, de pe vremea când mai era acasă, un copil încă. Avea niște apucături neliniștitoare, precum cea de a scoate ochii păsărilor, Dumnezeu știe de unde o va fi deprins, dacă o va fi deprins și nu s-a născut cumva din el însuși, ca un îndemn diavolesc. Îngrozise toată Curtea, căci nu era zi în care să nu se audă țipătul păsărilor ori să nu se vadă păsări zburând bezmetice, orbite, picurând de sus stropi de sânge. Nimeni nu cuteza să-l împiedice ori măcar să-l mustre. Numai cu Toma i s-a înfundat – ha-ha! – și la amintirea aceas-ta retrăiești o satisfacție nemaipomenit de plăcută, deși lui – lui Toma – i-ai vorbit atunci aspru – ca de obicei de altfel – și te-ai prefăcut

supărat. Toma zugrăvea sala cea mare, de ospăț, din Cetatea de Scaun. Iliăș intrase tiptil, purtând în pumni un hulub alb căruia îi scosese ochii mai înainte, cu un cui, în curte. Rănile mai picurau încă însângerând penele ca omătul. Lui Toma, cufundat în lucrul său, îi atrase atenția un clipocit. Când se întoarse, Iliăș dăduse drumul hulubului pe care apucase să-l înmoaie în vasul cu vopsea roșie. Înnebunită, pasărea se izbea de ziduri, împrôșcând pete sângerii peste zugrăveala proaspătă. Din doi pași, Toma fu lângă el și-i trăsni o palmă după ceafă. Mâna lui, sub înfățișarea ei prelungă, delicată, nervoasă, ascundea o putere nebănuită. Copilul, care pe atunci avea vreo șapte ani, se împletici prăvălindu-se în ciubărul cu ocră. Toma îl scoase de guler și, ținându-l așa, ca pe un șoarece muiat în vopsea galbenă, îl duse până la ușă. „Dacă te mai prind cu vreo pasăre, am să te azvârlu din turnul Neboisa, măi prăpăditule!” îi strigă el și-i făcu vânt. Copilul străbătu cetatea urlând, până în iatacul maică-si. Vestea isprăvii celor doi – căci și isprava lui Iliăș și cea a lui Toma erau deopotrivă în stare a ului – se răspândi purtată de vânt, pătrunse pe ulițele târgului, prin biserici, prin dughene și hanuri și în câteva zile o cunoscă toată țara. Ai avut atunci de furcă cu Elena. Orbită de dragoste, ca orice mamă, ți-a pretins, nici mai mult, nici mai puțin, decât să-l alungi pe Toma. Să-l alungi ori să-l vâri în temniță, nici ea nu știa, nu se hotărâse cum ar fi fost mai bine. „Măria Ta – ți-a răspuns el cu minunata lui trufie, când l-ai chemat să-l cerți – Măria Ta, decât să mă faci pe mine de ocară, mai bine te-ai nevoi să scoți dintr-însul năravurile sălbatice. Căci de va ajunge să urmeze Măriei Tale în scaun, se va desfăta scoțând ochii oamenilor, așa cum azi îi scoate pe ai păsărilor.” Și iată-te acum ajuns în ziua în care te întrebi dacă nu cumva Toma a avut dreptate. Se pare că într-adevăr nu mai e mult până îți va urma în scaun. Te temi de clipa asta, n-ai încredere în el? La urma urmelor, de ce anume l-ai putea învinui? Informațiile care ți-au parvenit de la Stambul sunt destul de amestecate, de alunecoase, greu să alegi ceva cât de cât sigur. Și totuși. Bunăoară, pare sigur că năravul de a prinde păsări îl are și acum. Casa lui Mehmed Sokolii în care e găzduit Iliăș – casă mare, cu harem, cu eunuci, cu tineri frumoși

care mișună de colo, colo cu rosturi îndoielnice – e așezată pe țărnul Bosforului, nu departe de intrarea în Cornul de Aur și are o grădină întinsă pe coastă, plină de chiparoși, de dafini și leandri, cum nu se poate mai prielnică pentru jocul sângeros cu păsările, ca și pentru alte feluri de jocuri. Te întrebi acum – cam târziu te întrebi – ce a putut deprinde Iliăș de-a lungul anilor de ședere în casa aceasta, dar ce a putut învăța de la însuși Mehmed, acest văr al Elenei, sârb turcit de mic, ajuns acum vizir? Te întrebi târziu, pentru că grijile țării nu ți-au îngăduit să porți și grijile copilului. Un copil pe care tu însuți l-ai înmormântat, cu slujbă și cu toată rânduiala morților, înainte de a-l trimite acolo. Adevărul e că n-ai fost de acord din capul locului ca el să stea în casa aceea, dar nu te-ai împotrivit pentru că asta ar fi însemnat să-l jignești pe Mehmed care ți-a fost de mult ajutor, mai ales în vremea pribegiei, când te-a scos din Turnul Galatei și a ușurat trecerea averilor tale, a galbenilor și a pietrelor scumpe, în sipetele sultanului și ale pașalelor, ale vizirilor, favoritelor și eunucilor. Multă scumpete ai mai putut lăsa în odăile de taină ale palatelor din Stambul! Numai când te gândești te năpădește o sudoare rece, dar ai avut noroc cu zestrea Elenei, care te-a ajutat să faci față acestor pofte nicicând istovite. Căci numai cu averea ta ai fi fost pierdut, înconjurat din toate părțile, neputând să faci un pas fără a da un galben sau o piatră, o pungă sau o podoabă. Ți-e peste putință să-ți mai amintești tot ce ai lăsat în Stambul. Cele mai scumpe odoare – cerceii Elenei, cele două mărgăritare, mari cât perele de vară, cu irizări trandafirii în puritatea lor fără seamăn, le-ai dăruit prin Mehmed sultanului, ca dar de nuntă fiicei sale. Erai încă ferecat în Turnul Galatei și poți să spui că perlele acelea te-au slobozit, redându-te vieții. După aceea n-ai mai avut de ce să te plângi: ai ținut casă mare, nu te-ai arătat decât înveșmântat în haine scumpe, ai dat ospete strălucite, te-ai înconjurat de învățați, de artiști, de negustori bogați, pentru ca toată lumea să știe că șederea ta acolo nu e decât vremelnică și că ai rămas același voievod temut și mândru fără de știrea și învoirea căruia nimic nu se putea mișca, până nu de mult, în această parte de lume. Trebuia să știe toți, să simtă și să vadă că ai rămas același, că te vei întoarce în scaunul tău, devenind

mai mult decât ai fost. Da, dar numai tu știi cât te-a costat toată desfășurarea aceasta de strălucire, când de peste tot, din umbră, te pândea lăcomia, hulpavă, cu gurile căscate ca ale peștilor de pradă, gata în orice clipă să soarbă până și aur topit. Toți se întreceau să tragă de pe tine, să te jupoaie – te iviseși în viața lor ca un soi de vacă providențială cu ugerul niciodată secăt – iar tu trebuia să dai, având grijă să nu fii înșelat, ba înșelând tu când se putea și ferindu-te cu strășnicie și viclenie să nu se afle cumva că nu erai de fapt decât un pribeag sărac. Din toate astea și-a făcut o parte bună însuși Mehmed și încă sub ochii tăi îngăduitori care se prefăceau că nu văd. Căci cine poate umbla cu miere fără a-și linge degetele? Ți ziceai tu, încercând să-i afli o scuză, dar, în taină, clocotind de revoltă. Nu i-ai spus nimic nici până în ziua de azi, nu i-ai spus nimic nici chiar Elenei, căreia i-ar fi căzut greu să afle asemenea adevăruri despre vărul ei cel bun, de sânge. Fapt este că te-a ajutat. Te-a jecmănit el, dar te-a și ajutat. În câteva seri, după plecarea tuturor oaspeților, l-ai chemat în iatacul tău, punându-i dinainte, în cupă de argint, vin de Candia, ușor și străveziu, ca lumina toamnelor târzii. În ciuda noii lui credințe – al cărei aprig apărător se arăta cu orice prilejuri – Mehmed Sokolii se lăsa ispitit, desfătându-se cu licoarea oprită de Alah. Chipul său frumos, sub turbanul de mătase de culoarea frunzelor crude de primăvară, prelung și palid, înconjurat de barba întunecată, se colora ușor după prima cupă, iar ochii negri, cu priviri îndeobște aspre, deveneau îngăduitori, născând chiar neașteptate sclipiri de duioșie. Atunci băteau din palme. Dând deoparte draperia grea de brocart vișiniu, se ivea o slujitoare, una dintre fetele siriene pe care le-ai cumpărat din târgul de robi de la un negustor arab, stăpân de caravane. Le-ai luat pentru a purta de grijă casei și, când ai părăsit Sтамbulul, le-ai dat drumul să plece unde le-o îndemna inima. Una singură te-a urmat, Dianora, cea mai frumoasă dintre ele, o creștină ai cărei părinți și frați fuseseră uciși de șiiții de la Persia. Pe ea, din cine știe ce năzăreală sau pornire ascunsă, o cruțaseră, vânzând-o negustorului arab. Acesta o purtase, împreună cu ceilalți robi, legată de cămilă și desculță de-a lungul pustiei și apoi peste pământurile pietroase și sterpe ale Anadoliei, până la Sтамbul.

Tu le-ai răscumpărat, pe ea și pe celelalte patru fete, pentru că ai auzit din întâmplare că erau creștine. Zdrențele abia le înveleau, picioarele le erau acoperite de răni, părul li se sălbătice. Erau lihnite de foame, înrăite și înspăimântate. Le-ai vorbit omenește, le-ai hrănit, le-ai pus să se îmbăieze și le-ai cumpărat veșminte, uleiuri înmiresmate, alifii de frumusețe și podoabe. Dintre ele, Dianora era singura care avea îngăduința să intre la tine, în iatac, în timpul tainicelor întrevederi cu Mehmed Sokolii. Când băteau de trei ori din palme, se iveau parcă plutind peste covoarele afunde, vestită doar de clinchetul inelelor subțiri de argint care-i înconjurau glezna. Avea un păr mătăsos și greu, prins în agrafe de onyx și atât de întunecat, încât sub o anumită cădere a luminii bătea în albastru. Se apleca așezând pe măsuța joasă tipsia de argint cu sâmburi prăjiți de migdal amestecați cu boabe de cafea și atunci vă învăluia șerpește aroma aspră și în același timp ade-menitoare a prafului de Cipru, cu care-și înmiresma subsuorile. Erau clipele în care triumfai perfid asupra lui Mehmed renegatul, cel ce nu se putea lepăda de dulceața vinului. O, ce fericit se simțea el, în acel răstimp de taină, când peste marginile cupei ridicată la buze putea contempla frumusețea princiară a Dianorei. De la un timp ai început chiar să te temi să nu ți-o ceară ca preț al strădaniilor sale de a-ți înlesni întrevederea cu sultanul. A fost o seară în care, după ieșirea ei, Mehmed s-a aplecat spre tine, punându-ți tainic mâna pe braț. „Am să te ajut – ti-a spus el pe neașteptate, surâzându-ți prietenește, deschis – am să te ajut fiindcă...” Și aici a avut o scurtă ezitare pentru a-și alege cuvintele, din dorința de a fi cât mai bine înțeleasă taina pe care vinul îl îndemna să ți-o împărtășească, dar ți-a stat o clipă inima în loc, convins că va zice „fiindcă și tu ai să mi-o dăruiești pe femeia aceasta...” Mehmed era însă bântuit, în seara aceea, de doruri mult timp înăbușite, care răbufneau atunci pe neașteptate. „Am să te ajut – spuse coborând tot mai mult vocea, până ajunsese doar o șoaptă – pentru că sângele apă nu se face...” A fost frumos din partea lui că și-a păstrat neîntinată această credință și că a avut încrederea să ți-o mărturisească și pentru asta i-ai rămas pentru totdeauna recunoscător. Ceea ce nu l-a împiedicat însă să se înfrupte și el din averea ta care se

împuțina văzând cu ochii. Eh, ducă-se... Bine că nu ți-a cerut-o pe Dianora. Ce te făceai dacă ți-o cerea? I-o dădeai? Hai, spune acum, ești singur, numai cu tine însuși, nu te aude nimeni decât poate Dumnezeu, dacă n-o avea altă treabă mai însemnată – vorba lui Toma – hai, spune, i-o dădeai? Cât ești de bătrân și de bolnav, te înfiori și acum la gândul acesta, tresari, deschizi ochii mari în întuneric și te trezești bătând din palme.

E slab și speriat, abia trezit dintr-un somn subțire, scurt, dar plăcut pentru că a purtat într-însul amintiri dragi și îndepărtate, greu de cuprins în cuvinte. Bătaia din palme abia i s-a auzit, însă doamna Elena veghează la candela de dincolo, cu ușa deschisă. Se apropie aplecându-se asupra lui:

– Sunt aici, Măria Ta. Ți-e greu?

– Unde-i Dianora? șoptește el.

– Unde să fie, Măria Ta? La casa ei...

N-o înțelege, i se pare că vorbește prostii ori că vrea dinadins să-l amăgească. Glasul îi prinde putere și un tremur ușor îi trădează începutul de mânie:

– Care casă? Casa ei e aici!

Doamna privește speriată în jur, ca pentru a cere ajutor, dar nu e nimeni și atunci se apleacă și mai mult asupra lui, vorbindu-i rar, ca unuia cu mintea rătăcită:

– Își are casa ei, Măria Ta, tu însuși i-ai încuviințat să se mărite cu Duma Negru, brănișterul de la Câmpulung și i-ai înzestrat cu două sate pe Moldovița...

S-a măritat, își zice el, vezi, și tu nici n-ai știut, ba ai știut, dar ai uitat, că ești bătrân și te lasă și mintea acuma, la sfârșit, începi să uiți, asta-ți mai lipsea... Și deodată își amintește de Bisurca:

– Ți-am cerut să mi-o aduci pe Bisurca.

– Vine, dar trebuie să se primenească întâi, altfel umple toată casa cu miros de cuhnii. Nu se poate înfățișa dinaintea ta oricum. Măria Ta ești domnul țării, dânsa e o biată slujnică.

– Și ce dacă? Să vie așa cum se află, am o vorbă cu ea...

Acum e din nou lucid și calm, doar că se simte foarte slăbit și ciudat de ușor, ca și când ar avea oasele goale, ca ale păsărilor.

– Ai răbdare, Măria Ta, încă n-a trecut nici un pătrar de ceas de când am trimis după dânsa.

N-a trecut nici un pătrar de ceas?! se miră gândul lui. Ce curios – se întâmplă de bună seamă ceva ciudat – căci el avusese convingerea că trecuseră câteva ceasuri și se apropiau zorile. Dar dacă într-adevăr trecuse doar atât de puțin, nu mai e nici un motiv de supărare. Mai poate chiar să închidă ochii.

Doamna Elena iese pe vârfuri. Dincolo, aprinde o lumânare și se pregătește s-o întâmpine pe Bisurca.

În spatele pleoapelor coborâte, vede din nou chipul lui Mehmed Sokolii și își amintește că nu îl răsplătise încă pentru ajutorul pe care i l-a dat în timpul pribegiei. Doamna Elena îi dăduse de câteva ori de înțeles că s-ar cădea s-o facă, mai ales acum, de când era bolnav și putea de pe o zi pe alta să se stingă, lăsându-l pe acela nerăsplătit. Decât să-i spună adevărul că vărul ei cel turcit avusese grijă să se răsplătească singur, preferase să facă pe zgârcitul: „Are el oare nevoie de răsplata mea? spusese. Mehmed bei lahia Pașaloglu, comandantul oastei din Semendria, are oare nevoie de răsplata mea? El știe că sunt sărac și îndatorat, că abia am adunat pungă peste pungă ca să-mi deschid iar calea spre domnie. Și apoi se poate socoti îndeajuns de răsplătit cu ceea ce-i trimit an de an pentru că-l ține pe lângă dânsul pe Iliăș: burdufurile cu brânză, legăturile de lână, pietrele de ceară, pulberea de sare curățată, mai albă decât omătul, bărbânțele de miere, mieii, șoimii de vânătoare, toate astea și încă o sumedenie de alte mărunțișuri ce dracu-s dacă nu răsplată?!” Elena nu părea convinsă. Ca orice femeie, ținea la neamurile de sânge poate mai mult decât la omul ei. Probabil ar fi vrut ca el să-i trimită, cu un sol însoțit de alai, niște pietre scumpe ori blănuri, ori vreun sipet cu galbeni însoțit de o scrisoare: uite, prea iubite vere Mehmed, acesta e umilul și mărunțul semn de recunoștință pe care ți-l întorc pentru ajutorul pe care mi l-ai dat! Poate să aștepte! Chiar de-ar vrea, n-ar putea să-i trimită asemenea daruri, pentru că nu le are. Abia se scăpase de datoria, cu

dobânzi cu tot, către negustorul Serchiz. Iată încă unul care-l ajutase, fără să aștepte semne de recunoștință. Serchiz, armeanul, e unul dintre cei mai mari negustori iar obezile groase, ferecate, ale carelor sale cu coviltire de piele cunosc toate făgașurile Europei. Îndeletnicirea aceasta care-l silește să-și ducă viața pe drumuri, între hanuri, comp-tuoare și palaturi princiare, făcuse din el și un căutat negustor de vești, pe care știe când și cu ce preț să le vândă. Cu Serchiz vorbise deschis pentru că îl cunoștea încă de pe când fusese el însuși negustor și apoi, în timpul întâiei sale domnii, se ajutaseră unul pe altul. „Jupâne Serchiz – îi spusese – s-au isprăvit și bani și odoare. Nu am de nicăieri nici un ajutor. Vărul Mehmed mă sprijină deschizându-mi unele uși, dar numai în schimbul unor pungi din care se înfruptă și dânsul. De la principii apusului nu am ce aștepta. Vezi așadar bine că întoarcerea mea în scaunul Moldovei se află în umbra unei adânci îndoieli. Sultanul a venit să-mi ia capul, dar pe urmă mi-a îngăduit să ies din Cetatea Ciceului și să vin aici. Când am ajuns, m-a închis în Turnul Galatei. I-am dăruit de ziua nunții fiicei sale două mărgăritare cât perele și m-a slobozit, lăsându-mă să trăiesc, cu cinstea ce mi se cuvine, în casa asta pe care o poți și singur prețui, cu tot ce se află într-însa. Nimeni nu știe ce va fi mai departe. Mânia sultanului se poate întoarce în orice clipă și nu mai departe decât mâine seară îmi pot pierde capul între zidurile celor Șapte Turnuri. Așa stând lucrurile, te întreb, Jupâne Serchiz, ai curajul să mă împrumuți?”

Lui Serchiz îi place să se poarte în veșminte scumpe în orice împrejurare. Atunci însă venise și încărcat de daruri: un inel de argint cu agată verde, vreo zece coți de buhur din lână subțire, albă ca o spumă, un coș cu smochine verzi și struguri din Chios. Nu încetase niciodată a-l socoti altfel decât domn al Țării Moldovei și se simțea mândru că, departe de a fi uitat, fusese chemat în casa aceasta despre a cărei strălucire se dusese vestea în tot Stambulul. Întrebarea pusă însă, atât de cinstit și fără ocolișuri, îl surprinse. De puține ori în viață îi fusese dat să audă o mărturisire atât de deschisă. Dacă nu cumva niciodată. El era învățat cu convorbirile îndelungi, duse cu iscusință și viclenie, în care cei doi, ca într-un joc al istețimii, se pândeau

prețuindu-se, iar vorbele cu două înțelesuri alunecau între ei ca peștii. Sinceritatea prea bruscă îl descumpănea. Ședea cu picioarele adunate sub el, pe divanul jos, între perne moi, învelite în mătăsuri lucioase și grele de India. Creștetul pleșuv, gălbui ca fildeșul vechi, îi lucea stins în lumina moale a candelabrului cu lumânări de ceară înmiresmată cu mirodenii. Ca să câștige timp, își aplecă trupul îmbelșugat, luând cu grijă de pe măsută felegeana de smalț învelită în sârmă de argint. Cafeaua aburea. O sorbi încet, cu ochii pe jumătate închiși. Se gândea că, de vreme ce Vodă i se mărturisise atât de deschis, însemna că se afla într-adevăr la ananghie, iar el trebuia să fie cu mare băgare de seamă dacă nu voia să piardă o avere. După cum stătea însă acolo, în fața lui, în celălalt capăt al divanului, așteptându-i răspunsul, cu un zâmbet senin pe buze, n-ai fi zis că era încolțit. Ca orice om de seamă, deprins în treburile politicii, știa să-și ascundă adevăratele stări ale sufletului. Îmbătrânise Vodă în acești ani: fața i se brăzdase, iar părul auriu îi albise aproape de tot. Era un bărbat frumos, viteaz și înțelept, dar nu străin în același timp de arta vicleniei politice, aspru și crud uneori. Vestea uciderii celor doi feciori ai lui Gritti ajunsese până aici, făcând vâlvă, stârnise mâinii crâncene. Multe vor trebui să i se ierte, înainte de a i se îngădui să se înfățișeze la Pragul Fericii, pentru a i se reda domnia. Poate prea multe... În sufletul lui Serchiz era un amestec de admirație și compătimire pentru acest pribeag a cărui soartă ar putea să atârne acum de un cuvânt al său. Nu-l osândeau însă pentru starea în care ajunsese și cu atât mai puțin nu-l disprețuia, știind că ceea ce-l adusese aici fusese dorința, nici acum stinsă, de a vedea Moldova adusă la puterea și fala din vremea părintelui său. Nu s-ar putea spune că nu izbutise, dar greșise încrezându-se prea mult în dregători și asta îl pierduse. Încrederii sale îi răspunsese trădarea. Mai avea sorți de a se ridica de unde se afla căzut? Căci în ciuda strălucirii de care se înconjurase, lui Serchiz nu putea să-i scape că Voievodul său era totuși la pământ. Cel puțin deocamdată. Dacă el, Serchiz, l-ar ajuta și dacă ajutorul său ar intra într-o conjuncție favorabilă cu umoarea imprevizibilă a celui căruia îi plăcea să-și zică Stăpânul Lumii, atunci da, s-ar putea întâmpla acea minune la care

visa pribeagul. Dar merita oare osteneala? Poate că da, poate că nu. Și dacă ajutorul său și umoarea sultanului nu intrau în acea conjuncție fastă? Iată un răspuns pe care nu-l putea da pe loc, ci numai după îndelungă chibzuință, după ce își va fi luat o seamă de informații asupra trecerii de care se bucura Voievodul la sultan. Voievodul însuși fusese negustor, era un cap luminat, va înțelege și nu-l va osândi pentru acest răgaz pe care i-l va cere. Oricum însă, oricare va fi hotărârea pe care o va lua până la urmă, era de datoria lui să țină seama de un amănunt care trăgea greu în favoarea Voievodului: la Țara Moldovei nu se cunoștea asuprirea celor de alt neam sau de altă credință. Însuși Asfadur, fratele jupânului Serchiz, era stareț al mănăstirii Hagigadar, de lângă Cetatea de Scaun a Sucevei și se aflase în bună înțelegere cu Voievodul care-l cinstise, ocrotindu-l. De la alungarea sa însă, lucrurile nu mai erau chiar atât de limpezi. Nu se întâmplase nimic anume, starețul Asfadur îi trimisese de câteva ori veste că starea lui nu era rea, dar nici precum fusese și că el, Serchiz, dacă avea prilejul, să-l ajute pe voievod, căci mulți sperau în reîntoarcerea lui, mai ales negustorii, oastea, răzeșii, norodul cel de rând și o parte din boieri, ca să nu mai vorbim de preoții care țineau la dânsul pentru că le înzestraseră bisericile și le îmbrăcaseră în frumos întocmai ca și părintele său, Ștefan Voievod cel Bătrân. Așadar Moldova nu-l uitase pe Vodă, ba dimpotrivă, nădăjduia în revenirea lui. Cuvintele sale – „am să mă întorc și am să fiu iar ce am fost, ba mai mult decât atât” – pe care se zicea că le spusese lui Toma Zugravul în ceasul despărțirii, erau cunoscute în toată țara și oamenii și le șopteau încurajându-se cu ele în clipe de cumpănă. Toate astea Serchiz le știa prea bine și nu le considera niște amănunte lipsite de însemnătate. Ar fi dat dovadă de o neobișnuită lipsă de tact și de abilitate dacă n-ar fi ținut seama de ele acum, când Vodă îi cerea să-l ajute. Și totuși, nu putea neglija nici cealaltă față a împrejurării și anume locul pe care Vodă îl ocupa în gândurile padișahului.

Fără a renunța la surâsul curtenitor și aparent lipsit de griji, Vodă îi reproșă discret tăcerea prelungită: „E chiar așa de primejdios pentru domnia ta, spuse el, să afli un răspuns întâmpinării mele?”

Serchiz așeză ceșcuța pe masa scundă de mahon cu încrustații de sedef și, poate pentru prima dată în viața sa, nu alege calea răspunsurilor grațios șerpuitoare printre echivoci și aluzii: „Mă simt dator față de Măria Ta, zise, cu un răspuns deschis și cinstit.” Vodă înclină din cap cu același zâmbet curtenitor: „Îți mulțumesc, jupâne.” „Adevărul este, Măria Ta, urmă Serchiz netulburat, privindu-l în ochi, că nu mi-e ușor să-ți dau un răspuns pe loc. Măria Ta ai fost negustor și cunoști ce greu și cu câte primejdii se face banul. Înainte de a mă hotărî să-l dau din mână, va trebui să chibzuiesc oleacă...” „Am înțeles, spuse Vodă și pe chip îi alunecă o umbră. Vrei să vezi cât îmi prețuiește capul azi, la Poarta Fericirii. Am înțeles și nu te osândesc. Poate în alte împrejurări aș face-o, dar acum nu-mi pot permite. După cum vezi, tot deschis îți răspund și eu. În clipa de față mă interesează un singur lucru: cât de repede îmi poți da răspunsul?” „Îmi am oamenii mei de taină, Măria Ta. Până mâine află tot ce vreau să știu.”

Serchiz se ținu de cuvânt. A doua zi spre seară i se înfățișă din nou, dar înainte de a vorbi, ținu să-i ofere alte lucruri de preț: un zăbun lung, fără mâneci, din sandal de Veneția, o farfurie de argint cu marginile filigranate, pentru zaharicale... Pe Vodă, noile daruri mai mult îl neliniștiră: nu erau oare menite să îndulcească o veste rea? În graba de a-i mulțumi și de a le așeza deoparte fără a le lăuda ca în alte dăți, Serchiz îi simți nerăbdarea și chiar o oarecare nervozitate. „Măria Ta, spuse el zâmbind viclean, e o cinste pentru mine să te împrumut și nu am de pus decât o condiție.” Pe chipul lui Vodă reveni surâsul acela curtenitor și se așeză pe divan cu vădită ușurare, făcându-i și negustorului semn să se așeze. „Care-i condiția aceea?” „E o nimica toată, Măria Ta: capetele să mi le înapoiezi până în cinci ani, socotiți din ziua în care te-ai așezat iar în scaun. Iar dobânzile să le dai de două ori în an fratelui meu Asfadur.” „Se primește, jupâne. Dar dacă mor înainte de împlinirea celor cinci ani?” „Același lucru mi se poate întâmpla și mie, Măria Ta. Cu asemenea întrebări nu facem decât să pătrundem pe pășunile lui Dumnezeu. N-avem noi ce căuta acolo. E riscul pe care mi-l asum eu în povestea aceasta.” Vodă întinse mâna. Serchiz i-o strânse și rămaseră astfel câteva clipe, tăcuți, cu

ochii luminați de mulțumire, pecetluind înțelegerea lor de taină. Pe urmă Vodă bătu de trei ori din palme și Dianora, însoțită de clinchetul brățărilor ei subțiri, le aduse portocale umplute cu stafide și cu vin greu de Malvasia, întunecat ca sângele. „Acum, zise Vodă cu un aer destins, mulțumit, de om căruia i s-a luat o piatră de pe inimă, acum poți să-mi spui și mie cum stau.” Nu pentru că n-ar fi știut cum stă, dar era curios să confrunte ceea ce știa el cu ceea ce aflase negustorul prin oamenii lui. „De vreme ce îmi pot îngădui cinstea să te împrumut, Măria Ta, înseamnă că stai bine. Cu fiecare zi ce trece, padișahul e tot mai nemulțumit de acel Ștefan pe care l-a așezat în scaun în locul Măriei Tale. Au ajuns până aici vești despre oareșcari tratate secrete cu imperialii... pe de altă parte, în țară e foamete, au dat lăcustele, iar boierii uneltesc, sunt nemulțumiți din clipa în care înscăunarea noului domn s-a săvârșit în cetatea Sucevei, față cu sultanul, lucru nemaipomenit de când e Țara Moldovei și greu de uitat totodată, căci a fost urmat de pierderea Tighinei...”

Nu-i ușor să fii voievod la Țara Moldovei, meditase atunci Vodă. Iar acum, când se afla la capătul strădaniilor de o viață era în măsură să întărească acest adevăr. Ciudată noapte în care-i veneau în minte asemenea întâmplări vechi. Părea nesfârșită noaptea aceasta de vreme ce le putea retrăi pe toate. Făcu un efort și reuși să deschidă ochii. În dreptunghiul de un albastru întunecat al ferestrei, licărul mărunț, îndepărtat, al stelelor. Își coborî ochii și își văzu trupul întins sub acoperitoarea albă. Tot așa am să stau și atunci, își zise. Când va fi acel „atunci”? Eh, azi, mâine, poate mai curând decât te aștepți. Ar fi bine să te obișnuiești cu gândul. Previziunile acestea îi provocau o plăcere ciudată, nu lipsită de o anume înfiorare pentru că se afla la mijloc și o teamă obscură pe care se prefăcea a n-o băga în seamă. Își contemplă apoi cu interes mâinile, cum stăteau nemișcate de o parte și de alta a trupului, străine, ca și când n-ar fi fost ale lui. Slăbite, două pete palide în întuneric. Își mișcă ușor degetele și surâse neștiut, mulțumit că erau încă totuși mâinile lui și că-l ascultau. În același timp distinsse undeva, în apropiere, o răsufare șuierătoare și înceată, de om greoi, căruia trupu-i devenise o povară. Își întoarse încet capul

pe pernă și scrută noaptea încăperii, nu fără efort, căci deasupra nasului, între sprâncene, i se iviră două cute verticale. Abia după câteva clipe desluși o formă întunecată, grămădită cumva de parcă ar fi stat ciucită ori în genunchi. Încercă să înțeleagă, să-și amintească. Își dădu seama că, în mod firesc, ar fi trebuit să știe, dar că uitase și nu voia să întrebe de teamă să nu-și trădeze slăbiciunea. I se întâmplase de câteva ori în ultimele zile s-o surprindă pe Elena că-i vorbea cu un soi de grijă ciudată și puțin mai tare decât ar fi fost nevoie, cum li se vorbește îndeobște surzilor sau celor slabi de minte. Din fericire, făptura aceea mare și cu răsufare anevoioasă se mișcă puțin icnind și el auzi un murmur ca un oftat:

– Doamne apără-l și păzește-l și întoarce-l de pe drumul cel fără de întoarcere ca să-ți cunoaștem și noi puterea și îndurarea...

Glasul acesta, deși numai o șoaptă, îi era cunoscut, îl mai auzise cândva de mult tare probabil, dar îl știa, de unde oare? Și tocmai pe când întrebările începeau să devină chinuitoare și se simțea încolțit încet de deznădejde pentru că se vedea în neputință de a-și aminti, îl fulgeră revelația care-l eliberă dintr-o dată. Își surâse lui însuși prin întuneric, răsplătindu-se astfel că nu se dăduse bătut.

– Tu ești, Bisurcă? întrebă liniștit.

– Eu, Măria Ta. M-am înfățișat după cum mi-ai poruncit.

Vezi i se adresă el în gând Elenei, muștrând-o, dacă nu se primenea, aș fi cunoscut-o pe loc, după miros... Pe urmă tare, cu un început de veselie:

– Mă bucur că ești aici, avem de vorbit laolaltă, tu ești o înțeleaptă. Mă temeam că ai rămas la Suceava.

– Îți râzi de mine, Măria Ta, și-i păcat, că-s o biată babă care n-a făcut nimănui nici un rău.

– Nu-mi râd, Bisurcă, eu nu te-am chemat ca să-mi râd de tine.

Abia acum însă își dădu seama de poziția ciudată a femeii. Se strădui să vadă mai bine și se ridică rezemat într-un cot:

– Dar ce faci tu acolo, stai în genunchi?

– Cum altfel ar putea să stea una ca mine dinaintea Măriei Tale?

– Hai, ridică-te, să nu te mai văd așa. Ce, eu sunt icoană? Așază-te în jilțul acela.

– Cum o să stau eu într-un jilț domnesc, Măria Ta?

– Ai să stai. Îți poruncesc.

Scurta înălțare în capul oaselor îl obosise. Se lăsă iar pe pernă o dată cu un junghi care-i înțepă inima. Așteptă câteva clipe cu o sudoare rece brobonindu-i fruntea, dar durerea nu mai reveni. Rămase neclintit, abia îndrăznind să mai respire. O auzi ridicându-se anevoie, cu opinteli și icnete, șoptind înspăimântată și cu obidă:

– Păcatele mele...

Pe urmă scârțâitul jilțului sub greutatea ei. Se așternu după aceea tăcerea. Așteptau amândoi, nemișcați în noapte, ea, înfricoșată, să afle de ce fusese chemată, el, înfricoșat, pândind să-și recapete puterea. De dincolo de ziduri răzbi lătratul îndepărtat al unui câine. Numai de n-ar reveni înțepătura aceea care-i reteza răsufierea. Cât stătea așa, încremenit, se părea că nu era nici o primejdie.

– E bine așa, murmură într-un târziu, mai mult pentru sine.

– Ai glasul pierit, Măria Ta, nu ți-e rău?

– Ședem alături și ne auzim. De ce să strig?

Tăcere nedumerită.

– Câți ani ai, Bisurcă?

– Cine să mai știe, Măria Ta? Am pierdut socoteala anilor.

– E bine sau e rău să pierzi socoteala anilor?

– Când le pierzi socoteala, Măria Ta, se cheamă că nu mai are nimeni nevoie de tine. Mai deunăzi, la Suceava, înainte de a ne porni încoace, am ieșit oleacă în târg, am niște nepoți. Am umblat tare anevoie, căci picioarele cât le vezi de groase, mă dor și sunt secate de puteri. Pe Ulița Rusească, unde e forfota mai mare, era să dea un oștean cu calul peste mine. Hei, babo, mi-a strigat, te caută moartea acasă și tu bați ulițele! M-au mâhnit, Măria Ta, nu vorbele lui, ci râsetele celor din jur, căci nu s-a găsit unul măcar să nu rădă de neputințele mele. Și mă gândesc că poate au avut dreptate de vreme ce nu mi-am făcut datoria să mor la soroc...

– N-au avut dreptate. Nimeni nu moare când vrea, iar tu ești departe de a fi de prisos. Fără tine, toate mâncărurile ar fi sarbede.

– Iar îți râzi de mine, Măria Ta.

– Ți-am mai spus că nu râd. E un adevăr. Tu n-ai trăit degeaba. Ție nu ți-a spus nimeni niciodată că ești folositoare?

– Nu, Măria Ta.

– Destul de rău. Așa-s oamenii: până le faci bine nu văd, dar ia să uiți ori să nu poți odată să le faci binele cu care s-au obișnuit și toți se reped asupra-ți. La drept vorbind, nici mie nu mi-a spus nimeni niciodată că aș fi folositor... Ba, să fiu drept, mi-au dat-o de înțeles o singură oară, atunci când au venit să mă poftească să-mi las negustoria și să iau domnia. De atunci însă toți mă pândesc ca și când nu mi-ar sta gândul decât la rele. Am adus țara la puterea și strălucirea părintelui meu și tot m-au trădat. Visam să-i bat pe turci, să iau Constantinopolul și să-i arunc dincolo, în Anadolia lor, pe urmă să mă întorc, să iau Ardealul tot, să fac o singură țară cu Moldova noastră, poate și cu Țara Românească, ce zici, n-ar fi fost nemaipomenit?

– Dacă spui Măria Ta...

– Ce știi tu? Dar ar fi fost nemaipomenit, să știi. Cu totul altfel am fi vorbit noi atunci cu lumea. Nu trebuia să mă tot rog când de unul, când de altul, să-mi dea ba cinsprezece mii de oșteni, ba câteva mașini de spart zidurile, ba să le mai și trimit bani grei pentru asta și pe urmă să nu mai văd nici bani, nici ajutor. Nici unul din craii ăștia lăncezi și pomădați din jur nu s-a mișcat nici cât un bou pe care-l îmboldești cu strămurarea. De ce? Mi-a spus odată Toma Zugravul de ce și a avut dreptate. Măria ta ești cu un pas înaintea veacului, mi-a spus el. Gândurile Măriei Tale sunt prea mărețe pentru niște oameni prea mărunți. Așa o fi de bună seamă. Mă întreb eu atunci de ce m-am zbatut și am cheltuit atâta avere. Am îndurat atâtea umilințe ca să iau pentru a doua oară domnia? De ce? Pentru că nădăjduiam să-mi împlinesc măcar acuma visul. N-am ținut însă seama de două lucruri. Dacă țineam, îmi vedeam de treabă, mă întorceam iar la negustorie și azi nu mă răsuceau gândurile. Știi tu care-s acele două lucruri?

– Nu știu, Măria Ta, de unde să le știe o babă sărmană și proastă?

– Nu ești nici sărmană, nici proastă, nu te mai umili aici. Ești o înțeleaptă, ți-am spus, altfel cum crezi că ți le-aș destăinui toate astea?

Uitase de amenințarea junghiului care-i înțepase inima. Se înfierbântase, avea o poftă neașteptată de a vorbi, mai ales de a scormoni prin trecut și o făcea cu un fel de înfrigurare, doar, doar va găsi în acel trecut ceva, un amănunt cât de mic care să-i explice sentimentul amar de zădărnicie ce-l bântuia acum. Cu Elena nu și-ar fi îngăduit să se sfătuiască astfel, Elena era schimbată în ultimul timp, îi vorbea ca unuia cu zilele numărate, încerca să dea porunci peste capul său, se treziseră în ea despoții din care cobora. Nu-i ierta nici anii de pribegie în care stătuse închisă cu copiii în cetatea Ciceului, vegheată de mlaștini, ascultând tânguirea buhailor de baltă. Nu-i ierta nici faptul că primejduse viața lui Iliș, trimițându-l ostatec la Stambul, după ce pusese popii să-i slujească prohodul, pentru ca apoi să înceapă iar tratativele secrete cu apusul. Acum pregătea în taină înscăunarea lui Iliș, de aceea îl și chemase de la Stambul, nu pentru a-i sta lui alături, în clipele de slăbiciune prin care trecea. Dar el avea îndoieli asupra lui Iliș. L-ar prefera pe Ștefăniță, dacă acela n-ar fi încă nevârstnic. Dar, fiind nevârstnic, pe cine să lase în urma sa? N-avea totuși dreptate Elena să se gândească la Iliș? Ar mai fi lancu, dar pe lancu îl făcuse cu o săsoaică, crescuse în altă lege și, mai ales, nimeni nu știa de existența sa, cu atât mai puțin Elena. Singurul care cunoștea taina era Toma Zugravul, dar Toma nu mai era. Și atunci, ce-i rămânea de făcut? Iată că, ori încotro se întorcea, se întâlnea mereu cu acel nesuferit sentiment al zădărnicii...

– Mai ești aici, Bisurcă?

– Aici, Măria Ta. Să-ți aduc ceva?

– Nu. Să mă ascuți.

– Te ascult, Măria Ta.

– Ziceai că nu știi care sunt acele lucruri de care trebuia să țin eu seama când am luat a doua oară domnia. Am să ți le spun. Primul lucru, Bisurcă, este că se făcuse cam târziu. Înțelegi?

– Nu înțeleg, Măria Ta.

– Nu-i nimic, ai să înțelegi. Era cam târziu pentru visurile mele, asta voiam să zic. Trecuseră niște ani în care spinarea mea neînvățată să se îndoiaie, s-a îndoit totuși de câteva ori. Nu de multe ori, dar

destul ca să nu mai fiu același de pe vremea visurilor bune. Și apoi turcii nu mai erau, ca pe vremuri, doar o amenințare, ci se aflau în țară, i-ai văzut și tu căci nu o dată au topit seu de oaie pe cuptoarele tale de au împuțit toată cetatea. I-a lăsat sultanul acolo, cică să mă păzească, să nu mă înjunghie și pe mine boierii cum l-au înjunghiat pe nenorocitul acela de Ștefan în preajma Crăciunului, împroșcând peretele iatacului cu sângele lui. Știi că Elena nici acuma nu vrea să intre în odaia aceea, deși am pus s-o zugrăvească, nu se mai cunoaște nimic, am și sfințit locul. Degeaba. Dar mie de boieri nu-mi mai era frică fiindcă, la întoarcere, am curățat locul de haini. Pe mine turcii mă îmbolnăveau, îmi era destul doar să-i văd. Am scăpat de ei doar când l-am trimis pe Iliș ostatec la Stambul. Și de aici poți să vezi că sultanul îi lăsase în țară ca să mă păzească într-adevăr, dar nu de dragul, ci de frica mea.

– Măria Ta, de ce nu i-ai omorât?

– Bine zici tu, dar ce crezi că nu m-am gândit și că mi-a fost ușor să-i rabd fără să-i tai? I-am răbdat însă pentru că mai întâi am vrut să mă asigur că atunci când îi voi tăia, am să pot ține piept întregului puhoi care se va ridica iar să mă pedepsească. Dar asta nu s-a putut. Trebuia să țin seama și de cel de al doilea lucru de care-ți spuneam: în această nouă domnie a mea eram cu mult mai singur decât înainte.

Aici se opri deodată, înfiorat, ca și când ar fi vrut și-i amintească pe toți. Pe toți cei ce nu mai erau...

– Întâi de toate, urmă el mâhnit, nu-l mai aveam pe Toma. Îți mai amintești de meșterul Toma, Bisurcă? Îmi amintesc, Măria Ta, măcar că la cuhnii nu se arăta. Când avea de lucru în cetate, îl mai trimitea pe ucenic până jos, la noi, ca să topească pe cuptor un soi de clei, cu care lucrau dâșii. Nu ne prea bucuram căci mirosea greu cleiul acela, mai greu ca seul de berbec al turcilor...

– Știu, l-am simțit și eu de câteva ori, era clei de cegă, de aceea puțea așa. Se găsește anevoie și e scump. Dar pe el, pe Toma l-ai văzut vreodată?

– L-am văzut pe la sărbători, de departe, când stătea în preajma Măriei Tale. Era un bărbat frumos și-i plăcea să se îmbrace cu

veșminte alese. Pe urmă, când v-ați întors de la Obertyn, după ce v-au bătut leșii. Erați cu toții prăpădiți rău, iar el abia se mai ținea în șa.

– S-a și îmbolnăvit atunci. N-ar fi trebuit să-l iau cu mine; pe meșteri trebuie să-i lași să-și vadă de meșteșugul lor, nu să-i pui la treburi pe care le poate face oricine. E un lucru pe care l-am învățat prea târziu. Dar de vorbit n-ai vorbit niciodată cu dânsul?

– Am vorbit o dată, de mult, pe când zugrăvea paraclisul cetății. Uitase de el lucrând, se lăsase noaptea și într-un târziu îl răzbișe foamea. A venit la cuhnii să vadă ce ar mai putea afla de mâncare. I-am dat, ce i-oi fi dat, nu mai țin minte. A mâncat acolo, șezând pe laviță, cu blidul pe genunchi și după ce s-a săturat mi-a spus bogdaproste, mătușă, când oi zugrăvi-o odată pe sfânta Vineri, am să-i dau chipul dumitale. Să nu faci asta, meștere, zic, că-i mare păcat. Îl iau asupra mea, zice el, că mie, la judecata de apoi, au să-mi ia apărarea toți sfinții pe care i-am zugrăvit și am să scap cu fața curată...

– Da, ăsta e Toma, îl recunosc, spuse voievodul cu tristețe.

De câteva zile îl bântuia dorul de Toma. De câte ori avea prilejul, aducea vorba de el, îi ispitea pe cei din jur, stârnindu-le amintirile pe care le asculta apoi cu un fel de ciudată lăcomie. Acum se bucura că Bisurca schimbase cu Toma acele puține cuvinte. Bătrâna îi deveni dintr-o dată și mai apropiată.

– Ciudate vorbe, murmură ea. Apoi, aplecându-se puțin înainte, în jilțul acela în care începea să se simtă bine, întrebă în șoaptă, cu o familiaritate involuntară: E adevărat că i-a fost dragă domnița Anca? Așa vorbea lumea...

Vodă zâmbi nevăzut în întuneric.

– E adevărat, Bisurcă. E adevărat, dar n-au avut noroc nici el, nici ea. Și nici eu. Ce să fac, nu mai eram negustor, nu i-o puteam da. A trebuit s-o dau după voievodul Țării Românești, aveam eu planurile mele, ai văzut. Dar n-a ieșit nimic. Dacă știam, i-o dădeam lui, fiindcă un meșter fulgerat de har nu-i cu nimic mai prejos decât un voievod. Ba, dacă te gândești bine, ceea ce rămâne e lucrarea meșterilor. Cine va mai ști și cui îi va păsa că eu m-am bătut la Feldioara și la Mediaș, și la Obertyn, și la Tărăsăuți, și dracu mai știe unde?! Pe când zidirea

lui Toma va sta tot acolo cu zugrăvelile ei și câți o vor cerceta peste veac, îmi vor vedea chipul pe zid și se vor întreba oare ce lucru de seamă va fi făcut acest voievod de l-a zugrăvit meșterul Toma? Asta îi va îndemna poate să citească și letopisețul episcopului Macarie care scrie despre mine. Dar fără scriitorii și zugravii aceștia, cine m-ar mai ști? Se cheamă că tot am fost eu oleacă înțelept, căci am știut să-i prețuiesc și i-am ajutat. N-am trăit chiar degeaba, ce zici?

– N-ai trăit. Măria Ta ai vegheat țara, iar dânsul i-a sporit frumusețea. Nici unul n-ați trăit degeaba.

– Da, așa zicea și el. Ne-am înțeles rosturile, zicea, și avea dreptate. Cum s-a putut duce așa, nu știu. Fără dânsul, aproape o jumătate de viață, m-am simțit ca fără o mână sau fără un ochi. M-a ajutat să-mi pierd urma în păduri, luându-i pe urmăritori asupra-i până când i-a risipit. A doua zi a poposit la Voroneț, iar după-amiaza a plecat. Zicea că vine la mine, la Ciceu. N-a mai ajuns. De atunci nimeni nu l-a mai întâlnit. Ultimul care l-a văzut a fost ucenicul său, Marcu. Meșterul și-a luat rămas bun de la el, l-a sfătuit să-și zugrăvească numele pe orice lucrare isprăvită, căci e dreptul meșterilor să nu fie înghițiți de uitare, și pe urmă s-a pierdut în pulberea aurie a asfințitului. Asta-i tot. Fără el m-am descurcat greu. Nici nu știu dacă-mi pot îngădui să zic că m-am descurcat. Mai ales că m-au părăsit și ceilalți. Uite, mă gândesc acum la frate-meu, Toader, care mi-a fost de mare ajutor acolo la Hotin, unde l-am așezat pârcălab. Când cu urgia aceea, n-a apucat să ajungă la mine, poate treceam împreună la Ciceu și azi era viu. Neavând încotro, a fugit la Iași. Dar sultanul le-a cerut să-l trimită la Stambul și ei s-au supus pentru că întotdeauna au știut să se pună bine cu Poarta pe spinarea altora. Poate că nici asta n-ar fi fost nimic, căci sultanul nu cred că l-ar fi tăiat, dacă nu mi-a luat mie capul, de ce l-ar fi luat unui pârcălab de-al meu, chiar dacă-mi era frate?! Dar au prins de veste Mihu și Trotușan, lupii aștia care m-au trădat și mi-au făcut mai mult rău decât turcii și tătarii la un loc. Când treceau prin dreptul Sorocăi l-au răpit și l-au muncit, i-au tăiat nasul și urechile, la urmă și capul. Acuma, spune și tu: dacă tot voiau să-l omoare, de ce au mai trebuit să-l muncească? Asta, vezi, nu le-am putut-o ierta

si când m-am întors, le-am plătit-o. Am stat de față să le văd caznele. S-au întors mațele în mine și mi s-a încrâncenat inima. Am vrut să moară greu și încet, dar cu mințile întregi, ca să vadă și să știe că totul în lumea asta se plătește. Vine o zi, de obicei când te aștepți mai puțin, în care trebuie să plătești...

Tăcu epuizat.

– Și ți-a folosit la ceva, Măria Ta, șopti bătrâna, că ai stat acolo, de față?

– Da, murmură el cu ochii închiși. M-am răcorit. După aceea am putut să-i iert. Altfel nu-i iertam și n-ar fi fost bine nici pentru mine, nici pentru ei.

Evocarea aceasta îl tulburase și-l obosise peste măsură. Auzi din nou, la fel de limpede ca atunci, urletele acelora, le văzu chipurile șiroind de sânge și i se umplu gura de ceva vâscos și amar. Îi veni să verse, strânse din dinți și răsufă adânc, întorcându-se chircit pe o parte. Răul trecu tot așa neașteptat pe cum se ivise, dar îl lăsă și mai vlăguit. Ar mai fi vrut să-i vorbească bătrânei despre celalalt Toader, logofătul Bubuog, despre a cărui moarte aflase pe când era pribeag la Stambul, sau despre Nicoară Hâra, cămărașul, care-i dezvăluise trădarea lui Mihui și a celorlalți și apoi îl urmase de-a lungul anilor ca o umbră. Se prăpădise și el cu câțva timp în urmă. Toader, logofătul, se îngropase la ctitoria lui de la Humor, zidită și zugrăvită de Toma. Pe Hâra îl îngropase aici, în pridvorul de la Probota, ca răsplată pentru credința sa neclintită. Tot aici îl adusese, după ce cu greu aflase unde îl astrucaseră mișei, și pe fratele său Toader. Și tot aici se va așterne odihnei și el însuși. Poate mâine, poate chiar azi, cine știe... Nu mai era nici o îndoială: prea rămăsese singur. Îl mai avea pe Grigore pe care, fiindu-i văr bun, ar fi vrut să-l aibă acum mai aproape, dar treburile mitropoliei și chiar ale domniei – cât domnul lânzezea la Probota – îl țineau legat de cetatea Sucevei.

– Numai Toma n-are mormânt, spuse el și glasul îi răsună înăbușit cum zăcea cu chipul pe jumătate îngropat în pernă.

– Poate că lui nici nu-i trebuie, Măria Ta.

Avea dreptate Bisurca. Poate că într-adevăr nu-i trebuia.

Meșterii rămâneau peste tot, ca niște duhuri ale pământului. Cum de-i dăduse ei prin cap un asemenea gând?

Văzând că nu-i mai răspunde, bătrâna se coborî anevoie din jilț și se apropie de pat. Șopti aplecată asupra lui:

– Dormi, Măria Ta?

– Încă nu.

– Ți-e rău?

– Mi-a fost oleacă, dar acum m-a lăsat.

– Nu ți-e foame? Nu poftești ceva anume? Numai să grăiești și baba îți aduce.

– Doar apă vie, Bisurcă, apă vie, spuse el fără să se miște. Dar tu nu poți aduce așa ceva... Se răsuci din nou pe spate: Mai bine ridică-mi puțin perna... Așa... Doamne, nu-mi vine să cred că a fost o vreme când mă înălțam în șa ridicând cu o singură mână sabia cea mare a țării.

– Lasă, Măria Ta, nu te mai gândi, nu-ți mai face sânge rău. Ai să te vezi iar în șa, nu te teme...

– Crezi?

– Altfel cum?

– Se poate și altfel... Dar ai tu dreptate, hai, vorbește-mi despre altceva... Chiar așa: te-am chemat ca să te întreb cum se sfârșește basmul acela.

– Care basm, Măria Ta?

– Acela cu feciorul de împărat care nu voia să se nască.

– Cel de i-a trebuit tinerețea fără bătrânețe?

– Acela. Cum se sfârșește?

– Vai de el, Măria Ta, mai știi și eu?

– Trebuie să știi, adu-ți aminte, altfel n-o să am pace. Așază-te iar în jilțul acela și spune-mi.

Bătrâna se supuse tânguindu-se prefăcut. Nu uitase, dar cum i-ar fi putut povesti un asemenea sfârșit?

– Păcatele mele... De unde să-mi mai aduc eu aminte, bătrână cu mintea slabă, cum mă aflu?

– Încearcă. Deci a ținut să se întoarcă să-și vadă părinții...

– Așa Măria Ta. Și dacă s-a întors, a găsit peste tot altă lume, alte obiceiuri, alți oameni, dintre care doar unii își mai aminteau de câte ceva de pe la străbunii lor. În cele de pe urmă, fără a băga de seamă că părul și barba îi albiseră, ajunse la palaturile în care se născuse. Dar calul nu voia să mai zăbovească. Du-te sănătos, spuse el calului, că și eu nădăjduiesc să mă întorc peste curând. Și calul se duse ca săgeata de iute. Văzând palaturile dărâmate și cu buruieni crescute pe dânsese, oftă, și cu lacrimi în ochi căta să-și aducă aminte cât erau odată de luminate aste palaturi și cum și-a petrecut copilăria în ele; ocoli de vreo două, trei ori, cercetând fiecare cămară, fiecare colțuleț ce-i aducea aminte cele trecute; grajdul în care găsisese calul; se pogorî apoi în pivniță, gărliciul căreia se astupase de dărâmăturile căzute. Căutând într-o parte și în alta, cu barba alba până la genunchi, ridicându-și pleoapele cu mâinile și abia umblând, nu găsi decât un tron odorogit; îl deschise, dară în el nimic nu găsi...

Bătrâna tăcu pe neașteptate.

– Și?

– Păcatele mele, Măria Ta, iaca de aici încolo nu-mi mai aduc aminte nici să mă tai.

– Nu te cred, Bisurcă. Ia gândește-te: ce-a aflat el oare în tronul acela odorogit?

– Apăi, Măria Ta, ce să afle? Eu gândesc că dacă basmul zice că „nimic nu găsi”, el nu găsi într-adevăr nimic...

Domnul răsă încet, abia auzit, cu teama de a nu isca iar junghiul acela:

– Ești vicleană, Bisurcă, nu vrei să vorbești de funie în casa spânzuratului.

– Măria Ta, șopti bătrâna înspăimântată, îngăduie-mi acum să mă duc, căci are să mă certe Doamna. Mi-a spus să nu zăbovesc mult, că ești suferind și ostenești din cale afară.

– Da, spuse el cu același zâmbet nevăzut. Și mă așteaptă o cale lungă pentru care trebuie să fiu odihnit, nu-i așa?

– Nu știu ce vrei să spui, Măria Ta...

– Bine, bine, Bisurcă, du-te, dar spune-i Doamnei c-am chemat-o.

Bătrâna se aplecă sărutându-i mâna vlăguită, întinsă de-a lungul trupului. Voi să se împotrivească, dar nu mai află într-însul puterea să și-o retragă. Toată viața, își zise, am răbdat să mi se sărute mâna, toți mi-au umplut-o cu balele lor, am dreptul măcar acum să fiu iertat. Dar dacă nu m-am apărut la timp – nu m-am apărut pentru că mi-a plăcut, de ce să mint? – acum e prea târziu, nu mai am putere să mă apăr. La urma urmelor, sărutarea Bisurcăi e curată fiindcă vine de la un om de credință... O urmări cum se îndepărta legănându-se, adusă de spate, către ușa prin care pătrundea o zare de lumină de dincolo. Când să treacă pragul o opri:

– Bisurcă.

Bătrâna se întoarse încet, cu tot trupul.

– Poruncă, Măria Ta.

– Parcă te-ai făcut mai scundă, Bisurcă, numai acuma bag de seamă.

– Așa o fi, Măria Ta. Mă trag și eu domol către pământ...

Răspunsul ei îl tulbură. Știa prea bine încotro se îndrepta, dar nu-i plăcea să și-o amintească din cuvintele altora. Aducea a prevestire. Și apoi de ce spusese „și eu”? Și oare într-adevăr nu-și amintea sfârșitul basmului? Închise ochii.

– Du-te, murmură.

Auzi dincolo șaptele femeilor. După aceea o simți alături pe Elena. Era ușoară, nu-i auzise apropierea, o simțise doar după foșnetul abia perceptibil al veșmintelor și după mișcarea ușoară a aerului care-i aduse o aromă discretă de ambră. De ce am chemat-o oare, se întrebă cu un început de panică. Are să mă cicălească... Era mult mai înțelept să fi rămas singur pe întuneric, poate și mai plăcut. Dar de vreme ce am chemat-o, înseamnă ca am vrut să-i spun ceva. Am uitat, iar am uitat, uit mereu de la mână pân-la gură, nu-i a bună...

– Șezi, spuse fără să deschidă ochii. Când stai așa, în picioare, mi se pare că te grăbești să pleci.

Se așază cu un fel de sfială pe marginea patului și rămase privindu-l, cu mâinile împreunate în poală.

– Nu mă grăbesc, dar n-aș vrea să te obosesc.

– Nu mă obosești, răspunse el constatând cu o bucurie secretă că temerile îi erau neîntemeiate: după toate aparențele nu era pusă pe cicăleală.

Dimpotrivă, tandră și discretă, îl ajuta să redescopere plăcerea – pe care o crezuse de mult uitată – de a o simți în preajma lui. Era un sentiment foarte delicat, cu totul neobișnuit, ceva aflat între dor și bucuria regășirii. Poate ceva întrucâtva asemănător cu ceea ce simțise când o văzuse prima dată. Ce îndepărtată era acum ziua aceea, mai că-ți venea să te întrebi dacă fusese cu adevărat cândva.

Îți era teamă în ziua aceea. O teamă ciudată, cu totul altfel decât teama de moarte sau de durere, de năvăliri, de molimi sau de cine știe ce alte urgii. Era o teamă obscură, cum n-ai mai cunoscut până atunci, ceva ce nu putea fi numit, deși în seara aceleiași zile ți-ai dat seama foarte bine că toată agitația și spaima nu fuseseră decât grija târzie ca nu cumva să te trezești însoțit cu o slută, o schiloadă ori pătimind de vreo boală ascunsă. Îți spusese cu toții că era frumoasă și întregă, dar tu n-ai prea dat importanță acelor amănunte. Singurul lucru care te interesa atunci era stirpea ei aleasă, coborâtoare din despoții sârbi și din Cantacuzinii și Comnenii Bizanțului, dar mai ales averea ei cu care îți puteai îndeplini visurile. Abia în dimineața zilei în care trebuia să sosească în mijlocul alaiului trimis s-o aducă, te-au cuprins deodată spaima și îndoielile și ți-ai amintit, negustorește, că la târg toate vacile îs de-a făta. A fost, într-un fel, una dintre cele mai chinuitoare zile din viața ta, despre care nu se poate spune că a dus lipsă de asemenea zile. Trebuiau, după toate socotelile, să sosească pe la amiază, dar au întârziat, mai ții minte? Nu s-au gândit nici Toader Bubuiog, nici Toma, pe care i-ai pus în fruntea alaiului, și nu ți-a dat nici ție prin cap că o caleașcă de Beci, lăcuită în culoarea cerului, căptușită cu atlas auriu, cu roți subțiri, gingașe, cu leagăn și geamuri de cristal, nu putea fi purtată în galopul cailor pe drumurile strâmte și bolovănoase ale munților. Trecerea – știi bine, căci Toma ți-a dat toate amănuntele călătoriei – s-a făcut la pas, iar de aici intrarea în târgul Sucevei târziu, la căderea nopții. Se aprinseseră torțe din lemn de zadă, care ard cu flacără mare și înmiresmată, pentru că sunt îmbibate cu rășină.

Jos dinaintea bisericii Sfântului Gheorghe, a întâmpinat-o Grigore, care a binecuvântat-o și i-a dat să sărute crucea de chiparos îmbrăcată în argint, și portarul Mihu, îmbiindu-i pâinea și sarea. Ce idee să-l pui tocmai pe câinele acela turbat de Mihu să facă treaba asta dar n-aveai încotro, de vreme ce el era portarul Sucevei. Nu trebuia să-l fi pus portar, asta e. A avut dreptate cine a zis că prea te-ai încrezut în dregători. Ți-ai închipuit că dacă te-au chemat să iei domnia, n-aveai să te mai temi de dânșii. Probabil aceasta a fost marea greșeală a vieții tale, dar acum e prea târziu, nu te mai gândești, că nu faci decât să te tulburi zadarnic. Mai bine să ne întoarcem la seara aceea. E plăcut și înduioșător să-ți amintești. Erai descumpănit și puțin înspăimântat, întocmai ca în tinerețe, să fi avut vreo cinșpe, șaispe ani pe atunci când ai sărutat-o pe fata lui Cămârzan, starostele pescarilor de pe Brateș, parcă Motruna o chema, da, da, Motruna. Vezi că-ți amintești și de asta, nu te-a lăsat mintea, te sperii degeaba. N-ai uitat nici un amănunt. Venise toamna mai curând decât în alți ani, iar voi erați singuri într-o luntre când ați băgat de seamă că stufărișul foșnește mai prelung, mai sticlos, a pustiu și a iarnă. Cerul era jos și plumburiu și apele lacului, cenușii, cât vedeai cu ochii numai crețuri mărunte. Fata avea picioarele goale pe fundul umed al bărcii și stătea zgribulită, cu părul fluturând. Un păr auriu, foarte deschis, aproape alb, ca paietele de grâu la vremea secerișului. Ai lăsat vâslele și ai învelit-o cu zeghea ta, dar ai uitat să-ți iei brațul din jurul umerilor ei și când a ridicat spre tine ochii întrebători te-ai lăsat ispășit. Avea buze proaspete și reci și nu mirosea nici a viverra, nici a ambră, dar avea o mireasmă a ei, tulburătoare, de răsuflare caldă, de vânt și ape, cum n-ai mai aflat niciodată de atunci. Ei, da, cam ceea ce ai simțit acolo în luntre, un amestec de bucurie buimacă și spaimă de necunoscut, ai simțit și în seara acelei zile pe care ai petrecut-o într-o înfiorată așteptare. Mai nesuferită decât tot era poate împrejurarea că întreaga zi ai stat îmbrăcat în veșmintele de ceremonie pe care nu le-ai suferit nicicând, fiindcă îți stinghereau mișcările. După ce s-a întunecat, te-ai așezat singur dinaintea ferestrei deschise a iatacului, de unde se vedea, jos, peste pârâu, târgul Cetății de Scaun. Emoția aceea atât de greu de

stăpânit te-a copleșit în clipa în care ai văzut aprinzându-se torțele, sporind mereu, puzderie, înmulțindu-se una din alta, o dată cu glasul clopotelor, întâi al lui Buga, clopotul cel mare de la biserica Sfântului Gheorghe, cu dangățul lui adânc ca un mormăit, apoi, treptat, al tuturor celor patruzeci de biserici de piatră ale Sucevei. Când roiul acela de lumini a început să se reverse înspre cetate, ai înțeles că sosise ceasul în care trebuia să faci față necunoscutului. A fost un ceas frumos în felul lui, pe care l-ai știut prețui cum se cuvine, și îl prețuiești și acum, căci ai fost negustor, ai bătut multe drumuri și multe ai văzut. Ti-a plăcut întotdeauna să stârnești soarta și să guști farmecul neprevăzutului. E un farmec care nu li se dezvăluie decât celor puternici. Și cum să nu prețuiești necunoscutul din seara aceea, poate cel mai desăvârșit din toată viața ta? A fost un ceas magnific, îi simți vibrația până azi, până și aici, pe patul pe care probabil te vei sfârși. Ai mai dat și aveai să mai dai de nenumărate ori față cu necunoscutul, dar ca în seara aceea niciodată. Căci nici atunci când ai fugit, trădat de boieri, nici când te îndreptai pribeag spre Stambul, necunoscutul nu era atât de desăvârșit. Știai că are numai două fețe: ori-ori. Dar câte necunoscute zac într-o femeie pe care încă n-ai văzut-o, deși știi că ea vine să împartă cu tine pâinea, vinul și untdelemnul, aurul și așternutul, zilele și soarta țării, pentru ca în cele din urmă să te îngroape. Ea pe tine, tu pe ea? Aceasta ar fi ultima necunoscută.

Ai coborât treptele în goană, câte două, purtându-ți sub braț hlamida de brocart tivită cu hermelină și ducându-ți coroana în mână, ca pe o pălărie. În spătăria mare, toți boierii din sfat, cărora li se urâse așteptând de la amiază, se ridicară în picioare la intrarea ta furtunoasă. Nicoară Hâra s-a repezit să-ți pună hlamida pe umeri. Te-ai așezat în jilțul cel mare cu semnul soarelui în vârful spătarului și, cum priveai spre celălalt jilț de alături, întrebându-te cum arăta oare cea care va sta de acum acolo, ți-ai uitat coroana pe genunchi. Tot Hâra, fie iertat, ți s-a aplecat cu șoapta la ureche: „Coroana, Măria Ta.” Ți-ai așezat-o pe creștet, ținând-o cu amândouă mâinile. Marele spătar ți-a înfățișat topuzul pe așternutul lui de catifea purpurie care căptușește caseta filigranată, lucrată de meșteri argintari din Moscopole. Atunci s-au

auzit suflând în trâmbițele lor subțiri heraldicii și imediat după aceea ropotul călăreților și uruitul caleștilor, care pătrundeau pe sub bolta celei de a treia porți. În spătăria mare s-a lăsat tăcerea și toți ați rămas cu ochii ațintiți spre ușa cu amândouă canaturile deschise, străjuită de halebardieri încremenți. Întotdeauna ți-ai amintit cu oarecare mândrie că nu ți-ai pierdut capul într-atâta, încât să uiți a te ridica în picioare. Așa ai așteptat-o. Drept, mândru, cu coroana țării pe cap, scăpărând din toate pietrele ei scumpe, și cu gâtulejul uscat de emoție. Întâi au intrat Grigore și Mihu, portarul, pășind alături, solemni și gravi, pătruși de importanța clipei. Grigore cu mitra pe cap și în odăjdiile slujbelor împărătești, lovind lespezile rar, cu toiagul lui arhieresc. Câteva clipe nici nu s-a auzit altceva decât bocănitul toiagului său. În urma lor, la vreo cinci pași, altă pereche: logofătul Toader, mare și greoi, nădușind sub cușmă și sub mantia largă cu guler de jderi, și Toma Zugravul, elegant și suplu, cu pletele revărsate de sub bereta vișinie cu agrafa aceea de ametist, despre care zicea că îl apăra de beție, oricât ar fi băut. (Într-adevăr, nu l-ai văzut niciodată beat, deși, slavă Domnului, ați avut destule prilejuri să beți împreună !) Abia după toți aceștia ai văzut-o și pe ea sau – mai bine zis – ți-ai dat seama că făptura aceea, care pășea între Toader și Toma, dar cu un pas în fața lor, era ea. Inima îți bubuia mai tare decât peste câțiva ani, în timpul fugii de la Obertyn, dar deocamdată ai putut să vezi că nu era nici slută, nici schiloadă. Când au ajuns la vreo douăzeci de pași de tine, Grigore și cu Mihu s-au abătut și s-au oprit. S-au oprit și logofătul cu Toma și în urma lor tot alaiul. Și-a urmat drumul spre tine doar ea, cu un surâs, ușor înveselită, cu privirile neastâmpărate alergând de colo-colo, până s-au oprit asupra staturii tale. Fără îndoială că i-ai impus, căci nu și-a mai luat ochii de pe tine. De pe umeri i se desfășura în urmă, într-un evantai larg, mantaua florentină de mătase pe care erau pictate păsări, trandafiri și balauri, în culori aprinse, verzi și stacojii. Pe cap purta un mesal din aceeași mătase, stropit însă cu perle și fluturi de aur. Pe când coborai treptele tronului venindu-i în întâmpinare, ai constatat al doilea amănunt îmbucurător și anume acela că era – sau doar arăta – cu mult mai tânără decât vârsta care ți se spusese că ar avea-o.

Aproape o fetișcană. Trup subțire, mâini delicate, cu degete lungi, ieșind din spuma diafană, albă a manșetelor de dantelă. La un pas unul de altul, v-ați oprit.

Abia atunci ți-ai dat seama că ar fi trebuit să-ți pregătești un cuvânt de bun venit, ceva, o vorbă iscusită, dar nimic nu-ți era la îndemână. Ea te privea mereu, avea – tot așa îi are și azi – ochi albaștri curați, care se uitau drept și fără ezitare în ochii tăi uimiți, neliniștiți, și pe buze îi stăruia același surâs discret, ca și când tot ce se petrecea în juru-i era pentru ea o surpriză deosebit de plăcută și de amuzantă. Ți-a sesizat fără îndoială încurcătura și asta o fi înveselit-o și mai mult, dar totodată s-a gândit să te salveze și ți-a întins mâna. Ai pus un genunchi la pământ, i-ai luat-o cu grijă, ca și cum te-ai fi temut să nu i-o frângi, și i-ai sărutat vârful degetelor. Pielea îi mirosea a parfum de viverra, iar de pe degetul mijlociu te-a fulgerat ochiul roșu, strălimpede, al unui rubin cât sâmburele de cireasă. A fost aceea prima și ultima dată în viața ta când ai îngenuncheat în fața cuiva, dar nu-ți pare rău, căci și acuma, când îți amintești, te cuprinde parcă aceeași vrajă, care te-a îndemnat atunci să închizi ochii și să-ți apleci fruntea atingând-o de degetele ei. „Să trăiască Măriile Lor!” a mugit logofătul Toader pe neașteptate și toată vraja s-a sfârșit în uralele sfatului țării. Te-ai ridicat râzând: țineai la toți boierii aceia, încă nu-și dăduseră arama pe față, iar tu credeai în sinceritatea lor. Nemaipomenit ce vie îți stăruie în suflet seara aceea, cu tot ce s-a întâmplat mai pe urmă, când ai cunoscut-o într-adevăr, fiecare amănunt ți-l amintești, iar acum uiți tot, nu mai știi azi ce ai zis și ce ai făcut ieri, dar nici măcar ieri, ci înainte cu trei, patru ceasuri.

Îi caută mâna prin întuneric. Ea îl simți și îi veni în întâmpinare. Mâna ei: mătăsoasă, caldă, uscată. A lui rece și ostenită.

– Îți trebuie ceva, Măria Ta?

– Nu-mi mai spune Măria Ta. Suntem numai noi doi, nu ți-e dor, măcar în ceasul acesta, să fim doar oameni? N-am avut prea des prilejul... De câte ori te-am chemat pe numele tău, am simțit un fel de sfială. Până și în nopțile pe care le-am petrecut împreună.

– Poate fiindcă n-au fost prea multe, poate pentru că am trăit mai mult așteptându-te...

– E drept, ne-am cam risipit. Mereu se ivea ceva foarte important. Mă tem că încă nici n-am ajuns să ne cunoaștem prea bine. Știu doar că ești frumoasă și că, de câte ori te regăseam, trăiam o bucurie pe care n-o puteam afla decât aici.

– Nu mai vorbi atâta.

– De ce să nu vorbesc, lasă-mă să vorbesc până mai pot. În curând am să tac de tot. Ai să vrei poate atunci să vorbesc, dar n-am să mai fiu.

Descoperea cu surprindere voluptatea deplorabilă de a se compătimi și de a o face și pe ea să-l deplângă. I-ar fi plăcut s-o vadă cu ochii umezi de lacrimi. Dar simți o vagă dezamăgire, căci ea nu-l compătimi sau știa să-și disimuleze sentimentele:

– Spui prostii.

Răspunsul ei laconic, sec cu ostentație, îl readuse la realitate din scurta rătăcire sentimentală. Răsărise luna și acum se deslușeau mai bine. Îi găsi ochii luminoși în semiobscuritate și-i strânse mâna ușor, zâmbind, într-un gest de afectuoasă complicitate. În clipele acelea se simțea chiar bine și izbuti să-și uite trupul.

– Tocmai mă gândeam, spuse, ce fericit am fost când am descoperit că nu ești nici slută, nici schiloadă.

– Cred și eu, răspunse ea neputându-și ascunde o nuanță de maliție, de vreme ce nu te-au interesat decât banii mei, aveai și de ce să te bucuri.

– E adevărat. N-are rost să mai răscolim... Am avut noroc amândoi cu frumusețea ta: mi-ai fost dragă. Mai ții minte întâia noastră noapte, chiar noaptea aceea în care ai sosit?

– Da. Ți-am fost recunoscătoare că n-ai pregătit nici un ospăț. Eram frântă de oboseală.

– Totuși, când am venit în iatacul tău, nu m-ai dat afară.

– Nu se mai putea: la ce făcusem atâta drum?

Răseră amândoi încet.

– M-ai lăsat să-ți scot eu condurii. Aveai niște conduri albaștri,

cu tocuri înalte, cum încă nu se purtau la noi, și erau cusuți cu fir de aur.

– Ce bine-ți amintești. Eu i-am uitat.

– Da, urmă el cuprins de febrilitatea evocării, și colțunii ți i-am scos eu, aveai colțuni albi, subțiri, și rochia tot eu ți-am scos-o, dar asta nu mai știu cum era. Țin minte în schimb cum era trupul tău.

Ea îi puse degetele peste buze.

– Isprăvește cu vorbăria asta!

– De ce? A fost unul dintre puținele ceasuri care ne-a aparținut numai nouă, nu trebuie să te rușinezi.

– Nu mă rușinez, dar nu mai are nici un rost...

– N-are nici un rost, recunosc eu el în șoaptă după câteva secunde de ezitare.

Rămaseră tăcuți. Din clopotniță, o cucuvaie își trimitea chemarea singuratică și limpede. Prevestește, gândi el cu răceală. Prostii... De câți ani vin aici, mereu cântă câte o cucuvea... Toma credea în asemenea prostii. Curios că în Dumnezeu nu prea credea cine știe cât, dar semnele nu le disprețuia. În ultimul timp avusese pe lângă sine un arici. Când se punea la masă, întâi îi dădea de mâncare ariciului, iar acela îl urma pretutindeni, ascultător ca un cățel. Îl adusese și în cetate: meșterul vorbea cu Vodă iar ariciul se uita cercetător de la unul la altul, de jos, cu ochisorii lui ageri. Când i se ura, se apuca să amușine prin colțuri. Toma zicea că ariciul poartă duhul istețimii și, într-adevăr, când se afla de față, ai fi zis că în odaie e încă o făptură gânditoare...

– Oare ce s-o fi ales de ariciul lui Toma?

– Ia te uită ce te frământă pe tine acum!

– De ce nu? Era o făptură ciudată...

– Ca și stăpânu-său de altfel, adăugă ea, ivindu-și din nou acea maliție discretă. Apoi, pe neașteptate: Știi că și Toma a ținut la mine?

– Știam, dar nu-l osândesc: ești prea frumoasă, iar el își trăgea puterile din frumusețe. A iubit-o și pe Anca... N-a fost femeie frumoasă la care să nu țină.

– Da, dar puteam să te înșel. Am avut destule prilejuri.

– Știu și asta.

– Și nu ți-a fost teamă, n-ai simțit ispita să-l îndeparțezi?

– Nu, pentru că nu m-ar fi înșelat el. Presupunând chiar prostia că ai fi făcut-o tu, nu m-ar fi înșelat el.

– Ești chiar atât de sigur? Întrebă ea. În mulți ai crezut tu așa și, uite, ai plătit cam scump încrederea asta.

– Ce puțin l-ai cunoscut pe Toma! În el nu m-am înșelat niciodată.

Doamna Elena simți o ciudată gelozie. Credința aceasta a lui în Toma o irita, stârnea într-însa un soi de invidie răutăcioasă. Avea acum poftă să i-o știrbească, rostind un cuvânt greu, capabil să rănească. Strânse buzele și spuse străduindu-se să-și înăbușe resentimentele:

– Firește. Despre morți numai bine...

Dar el nu păru să fi sesizat nuanța:

– Toma n-a murit, spuse cu o ușoară muștrare, ca și când s-ar fi mirat că ea putea crede așa ceva. Îndeobște meșterii de felul lui nu mor. Chiar când nu se văd, duhul lor rămâne în cele ce au făptuit. Eu pe Toma îl simt mereu în preajmă.

– Niciodată nu mi-ai vorbit în felul ăsta despre el.

– Pentru că niciodată nu cred să fi avut parte de o noapte atât de lungă. Ce să fac? Nici când nu m-am putut bucura de liniștea în care se desfată alți principii. Aici, la noi, domnul se află într-o veșnică veghe și nu e cu nimic mai puțin hărțuit decât un căpitan de steag. De aceea m-am și întreat de multe ori dacă nu regreti că ai venit în Țara Moldovei.

Ea nu-i răspunse imediat. Îi așeză mâna pe pat, încet, ca și cum l-ar fi durut, și se ridică ducându-se la fereastră. Rămase o vreme privind noaptea, apoi se întoarse cu fața spre încăperea. El îi vedea silueta subțire, întunecată, decupată pe dreptunghiul mai luminos al ferestrei.

– Nu regret că am venit. Am avut și zile fericite aici și am îndrăgît pământul și oamenii. Îmi place să cred că și ei mă iubesc.

– N-ai de ce să te îndoiești. I-ai cucerit cu frumusețea ta încă din prima zi, când am străbătut mulțimea până la biserica Mirăuților, unde ți-am așezat pe creștet coroana țării.

– Știu. Singurul lucru de care mă îndoiesc este dragostea ta.

Deveni dintr-o dată atent. Zăcuse într-o plăcută destindere, dar în clipa aceasta o ușoară crispare puse stăpânire pe dânsul. Neliniștea aceea latentă se afla din nou aici alături, la pândă, în întuneric. O simțea. Toată tihna ceasului de mai înainte se risipise. Se vede că n-a fost decât un scurt răgaz, își zise.

– Ce vrei să spui?

– Mă întreb dacă ți-am fost într-adevăr dragă.

Nu mai avea nici o îndoială, iar începea. Aceasta era cicăleala de care se temuse la început și de care, se vede treaba, nu îi era dat să scape nici în ceasurile sale cele din urmă. Cunoștea începutul acesta, nu era întâia dată când trebuia să-i facă față. Urmau reproșurile și chiar întrebările indiscrete, stăruitoare, rostite printre lacrimi și sughituri de plâns, asupra celorlalte femei pe care le iubise. Căci ea avea certitudinea că fuseseră și altele, multe alte femei. Nu-i răspunsese nicicând la întrebare, refuzase întotdeauna să intre în amănunte, dar nici nu negase. Era felul lui de a rămâne cinstit și îi îngăduia să nu-și simtă conștiința tulburată. Discuțiile acestea erau însă foarte obositoare și sfârșeau de fiecare dată prin a-l înfuria. Ieșea întotdeauna trântind ușa și nu se mai arăta câteva zile. Acum însă, momentul era cât se poate de nenorocit căci nu se mai simțea în stare să trântescă nici o ușă. Era alarmat, iar neliniștea și agitația neașteptată îi răscoliră din nou durerea. O simți strecurându-se printre măruntaie, ridicându-se până sub coșul pieptului și mușcând o dată, deocamdată scurt, cu un fel de blândețe, ca pentru a încerca locul. Oftă adânc, mai mult de resemnare decât de durere, dar ea nu băgă de seamă schimbarea din starea lui. Dimpotrivă, stăru:

– Poți să-mi spui? Măcar acum...

Iar acest „măcar acum”! Adică mărturisește-te măcar acum, în ceasul morții, asta voise ea să spună. Și ce frumos se apropiaseră, s-ar fi putut despărți împăcați...

– Pe tine te neliniștește de fapt gândul la ceea ce se va întâmpla după moartea mea, spuse el încet.

– Și chiar de-ar fi așa. Găsești că e nefiresc?

– Nu, nu e nefiresc, dar am mai vorbit azi despre asta.

– Am vorbit, dar nu m-am ales cu nimic.

– Da, da, da, murmură el cu ochii închiși, cu un glas uimit, ca și când ar fi descoperit un adevăr neașteptat. Așadar, tu vrei să te alegi cu ceva. Mi-ai stat întotdeauna alături și acum, deodată, te temi.

– Mă tem de singurătate, Măria Ta. Am mai trăit-o o dată.

– Hm... Credeam că te-ai împăcat cu un asemenea gând. Trebuia să te aștepți ca unul din noi să rămână singur. Se vede că a fost rânduit ca tu să fi aceea. Ce aș putea eu să fac?

– Să te îngrijești de cel ce-ți va urma în scaun.

– Văd că te-ai îngrijit tu, chemându-l pe Iliăș.

– Am făcut rău? Am făcut o necuviință? Am încălcat datinile țării sau legile firii?

– Nu, nu, Doamne ferește, o liniști el cu o grabă ciudată. O privea acum cu o expresie ironică și uimită, ca și când i s-ar fi înfățișat într-o ipostază cu totul neașteptată N-ai încălcat cu nimic rânduielele, urmă el. Mă întreb doar de ce ești atât de sigură că voi muri.

– Nu e vorba de asta.

– Nu, firește, nu e vorba de asta. Boala mă face răutăcios.

Ea îl urmări mirată. Vorbea sincer sau era o ironie? Nu se putu lămuri însă, căci el urmă pe același ton echivoc și concesiv:

– Te gândești și tu, ca omul, la orice, și câte nu se pot întâmpla?! E bine că te gândești, e înțelept... E bine și că l-ai chemat pe Iliăș, deși știu că o să ne certăm – dacă o să mai am putere, firește – dar n-am încotro, va trebui să-l suport, altul mai bun n-am la îndemână.

– Ce vrei să spui?

– Că mă tem. Că n-am încredere în el. Nici în mintea, nici în omenia, nici în credința lui față de țară. A stat prea mult acolo. Oameni de încredere mi-au spus și că a deprins oareșcari obiceiuri.

– Vorbe. Vărul Mehmed stă acolo de o viață, a trecut și la legea lor și de aceea tot ți-a fost credincios și te-a ajutat.

Vodă își flutură mâna într-un gest de nerăbdare:

– E altceva, să-l lăsăm pe Mehmed. E vorba de Iliăș: e fiul meu și totuși mă tem.

– Nu văd de ce. Te temi de niște vorbe? Și, la urma urmelor, tu l-ai trimis. Ba mai mult: l-ai îngropat, i-ai făcut prohod după toate rânduielile și acum tot pe el îl scoți vinovat?

Femeia aceasta nu înțelegea nimic sau dragostea de mamă o orbea! Se răsuci cu mare greutate strângând din măsele pentru a-și stăpâni geamătul și rămase sprijinit într-un cot. Așa îi părea că e mai elocvent, mai aproape de înțelegerea ei.

– Ți-am mai explicat asta de câteva ori până acum.

Ea scutură din cap cu îndărătnicie:

– Degeaba: n-am să ți-o iert.

Vocea lui primi o inflexiune aspră, ca în zilele când se afla în deplinătatea puterilor:

– Nu-ți cer să mă ierți, ci să înțelegi! Când l-am trimis pe Iliăș ostateg, l-am jertfit, din clipa aceea el a fost pentru mine mort. Ca să mă obișnuiesc cu un asemenea gând, l-am și îngropat după toată rânduiala. M-ați socotit crud sau nebun, ceea ce poate că e același lucru, cruzimea nefiind decât una dintre multele fețe ale nebuniei. Nici unul nu v-ați întreat însă de ce: de ce a poruncit nebunul să se slujească prohod asupra unui copil viu? Nici unul din voi n-a înțeles că acel copil viu era nada din care trebuia să muște știuca cea bătrână și lacomă, care nu suferă în preajma ei nici un pește mai mărunț. Trebuia să-i adorm bănuielele, Doamna mea, ca s-o pot apoi izbi.

– Ultimele cuvinte le rosti cu o încrâncenare neagră, cu dinții strânși și împreunându-și mâinile cu degetele împletite, izbi într-adevăr cu ele în dunga patului.

– Și ce ai realizat?

Întrebarea căzu neîndurătoare și rece, ca un tăiș. Rămaseră câteva clipe tăcuți, privindu-se în ochi. Pe urmă el se lăsă încet pe spate, sfârșit, și sudoarea îi broboni fruntea.

– Nimic, șopti.

Ea nu mai rosti nici un cuvânt. Se ridică și se îndreptă hotărâtă spre ușă, ca și cum s-ar fi decis dintr-o dată să-l pedepsească, lăsându-l singur.

O auzi cum iese, dar n-o rechemi. Chiar dacă ai vrea, n-ai avea putere. Dar nu vrei. Dimpotrivă, te bucuri că ești din nou singur. Păcat. Începuse frumos, Te înduioșaseși tu însuși evocând ceasurile în care s-a născut dragostea care vă leagă – căci o dragoste vă leagă totuși, n-o puteți nega – dar apoi teama și orgoliul ei au răstălmăcit totul. Orice încercare de a o face să priceapă e zadarnică, n-are nici un rost să insiști și n-ai ce să regreți. Nici o mamă din lume n-ar putea înțelege o asemenea jertfă pentru că n-ar putea pătrunde până la gândul, de o măreție nebună, care a născut-o. Un astfel de gând nici nu poți afla decât poate în acele istorii ciudate, pe care le cântă noaptea orbii pe la hanuri, cum e cea cu meșterul Manole, care și-a jertfit nevasta, zidind-o de vie. Doar că zidirea lui a ținut – cel puțin așa zice cântecul – pe când a ta nu crezi că va ține, ceea ce înseamnă că nebuneasca jertfire a copilului a fost zadarnică. Și te vor osândi, ca pe un sângeros, pentru că înmormântarea aceea de pomină cutremurase o țară, i se dusese vestea, poate că de acum o și cântau orbii pe la focurile de noapte ale drumurilor. Tu te vei săvârși, dar istoria aceasta va alerga din tată în fiu, ca o flacăra de-a lungul unui fitil, vestind până hăt în zarea veacurilor, ceea ce tuturor le pare a fi nelegiuirea ta. Doar dacă nu s-o afla peste ani sau peste veacuri scrisoarea de taină, pe care ai trimis-o aceluia nenorocit de principe. Din câte speranțe – mărețe sau nebune – ai avut de-a lungul unei vieți, ți-a mai rămas doar asta într-o scrisoare trimisă unui principe mincinos și tembel față de care îți deschideai sufletul, cu o încredere nepermisă pentru un oștean ca tine, o încredere de-a dreptul copilărească. Ții minte și cum ai dictat-o, cu o nemulțumire mocnită, pentru că în asemenea împrejurări obișnuiai să te sfătuiesti cu Toma, iar acum Toma nu mai era și pe tine te munceau îndoielile. Poate, de-ar fi fost de față, Toma nu te-ar fi lăsat să te dezvălui atât. E bine, e rău că ai făcut-o? Destul că acum nădejdea ta e că, păstrându-se, acea scrisoare te va apăra în fața urmașilor. Nu bănuiai atunci că îți dictai propria apărare în fața posterității. Te plimbai, cum ți-e obiceiul, dintr-un perete în altul, cu pași largi, cu mâinile la spate, iar Cozma Cățeleanovici, diacul bătrân care scria scrisorile de taină, abia se putea ține de ceea ce-i spuneai.

Altădată, te mai opreai, te mai gândeai, te mai sfătuiai cu Toma iar dânsul avea răgaz să mai caște, să își mai azvârle mâna osoasă și prelungă după vreo muscă ori să își vâre pana la ceafă, între cămeșoi și piele și să-și scarpine spinarea împetriștând-o fără să știe, cu dungi negre de cerneală. Acum începuseră să-l doară degetele și abia avea vreme să moaie pana în călimara borțoasă de argint. Câțiva stropi de cerneală săriseră improșcând în jur, dar nu-și mai afla răgazul să presare nisip și se consolă cu gândul că, oricum tot trebuia să treacă pe curat, pentru că scrisoarea ajungea la un principe și slovele se cu-veneau caligrafiate iar inițialele migălite cu roșu. Abia după aceea ți-o aducea și după ce o reciteai, te iscăleai înflorit și prelung, în timp ce bătrânul pregătea ceara verde sau roșie, în care îți așezai pecetea. Ții minte fiecare cuvânt al acelei scrisori pentru că țâșnise oarecum de la sine, dintr-un amestec primejdios de ură și credință, de durere și speranță. *„Si dacă aș vedea – îi dictai tu cu patimă bătrânului Cosma Cățeleanovici – și dacă aș vedea că vreun rege creștin s-ar ridica cu putere și credință împotriva turcilor, atunci m-aș alătura fără șovăială de el și l-aș ajuta cu toate puterile. Acum însă nu pot face altfel, căci nu am la cine să alerg, trebuie să fac ce poruncește turcul. Știu bine că a trebuit să-l trimit pe fiul meu și că el va trebui jertfit pentru creștini, dar de aceasta nu mă îngrijesc deloc, căci, de când fiul meu a fost dus peste Dunăre, din acea zi eu îl socotesc ca mort. Totuși păstrez această hotărâre și părere nestrămutată ca să țin cu creștinii până la pieirea capului meu.”*

Curios lucru să știi că, peste ani și ani, cineva îți va desluși sufletul dintr-un hrisev. Curios ți se pare pentru că e vorba de tine, iar tu vei fi mort de mult și putrezit, numai bumbii și pintenii vor fi rămas din tine, dar de fapt nu e nimic nefiresc aici, căci și tu doar, răsfoind hriseoave, dai pe neașteptate de câte o fărâmbă din sufletul părintelui tău ori – și mai departe – din al străbunului tău, să zicem, Alexandru Voievod cel Bun.

Vor afla, așadar, de ce ai făcut cutare lucru și nu te vor mai osândi, dar nu vor putea afla cum ai făcut acel lucru, cum ți s-a sfâșiat sufletul, cum ai sângerat în taină, cum te-ai luptat cu demonii fricii și

ai deznădejdiei, asta n-o vor putea afla de nicăieri. În nici o scrisoare, în nici un hrisov sau hronic nu va sta scris ce ai simțit în clipa în care Grigore, înveșmântat în odăjdiile negre, a cântat cu glas grozav „*cu duhurile dreptilor ce s-au săvârșit, odihnește, Doamne, și sufletul răposat robului tău Iliș...*” Iar copilul stătea de față, viu, înspăimântat și nedumerit, privind cu ochi mari de la Grigore la tine, care ședeai în jilțul tău, împietrit, încruntat, răsfrânt asupra răniei deschise în adâncuri, și de la tine la Elena, care, alături, îngenunchease cu fruntea rezemată de brațul de lemn al jilțului și-l plângea cu hohote, ca și cum ar fi fost într-adevăr mort.

Și ce ai realizat? – a întrebat ea acum, după ce au trecut ani de la acea seară a prohodului, căci seara s-a petrecut totul, din prevedere, ca să afle cât mai puțini, dar acum au aflat mulți, au aflat toți. Nimic – a trebuit să recunoști – nimic decât cocleala, lehamitea aceasta care-ți amărăște acum zilele astea de pe urmă. A fost liniște, e adevărat, dar tu nu pentru liniște ci pentru putere ai fost menit. Ce vremuri! Cum se cunosc ele chiar din scrisoare, din strigătul acela de durere care ți-a scăpat și care se va auzi până peste veac, „*nu am la cine să alerg, trebuie să fac ce poruncește turcul.*” Îți aduce aminte de întâlnirea ta cu meșterul Dragoș Coman și de mâhnirea ce ai simțit-o atunci, fără s-o mărturisești însă nimănui.

După ce Toma Zugravul nu s-a mai întors începuse între meșteri o oarecare foială. Ai avut timp să bagi de seamă că și meșterii se pizmuiesc și se pândesc pe la colțuri de viață și asta te-a mâhnit pentru că ai avut naivitatea să-i judeci pe toți după Toma. Dar Toma nu pizmuia pe nimeni pentru că își cunoștea prețul și știa că numai împlinindu-și rostul de a făptui, numele său va rămâne apărat de uitare. Toma era trufaș, dar nu apucător. A ajuns meșter al Curții, curtean și familiar al tău, nu pentru că a dat din coate, nu pentru că s-a cățărat pe umerii și creștetele altora, apăsându-i ca să se înalțe pe sine, ci fiindcă era cinstit, nu trăia decât pentru meșteșugul său, nu-i păsa de dregători, cu atât mai puțin de dregătorii, iar priceperea sa mai presus de a oricărui alt meșter ți l-a făcut cunoscut, îndemnându-te să ți-l apropii. De ceilalți meșteri nu prea știaiți nici tu, nici el,

îi bănuiai pe undeva prin preajmă, dar erau prea mărunți ca să-i luați în seamă. Abia după ce Toma n-a mai fost, ai început să le deslușești zumzetul și ai înțeles că râvneau la locul care rămăsese gol în preajma ta. Îl bănuiau – locul acesta – moale și îmbelșugat, un jilț cu perne de mătase, ospețe nesfârșite în tovărășia boierilor și prețuirea jupânițelor, un loc de cinste în alaiuri ori în strane, la praznicele împărătești. Nici unuia dintre nevolnicii aceștia nu-i trecea prin cap că Toma nu râvnise niciodată la vreun jilț și că urâse alaiurile, că nimeni nu l-a văzut vreodată răcnind într-un glas cu ceilalți „întru mulți ani, Măria Ta!” sau sărutându-ți mâna, dar că nicicând n-ai avut în preajma ta altul mai credincios decât el. Ți-a fost drag ca un frate și l-ai prețuit ca pe un păstrător de înțelepciuni și taine, dar aceasta ei n-aveau de unde s-o știe, după cum nu bănuiau că atunci când se apuca de lucru treceau luni de zile fără să vă vedeți. Erau acele răstimpuri când îi simțeau lipsa și îi duceai dorul și te rodea un soi ciudat de gelozie, fiindcă știai că, atunci când lucrează, uită de tot, până și de tine, nu-i mai pasă dacă ești sau nu și că, într-adevăr, cât erai tu de voievod, nu mai existai pentru el. Iar când vă revedeați, când ți se înfățișa în față era mai slab, cu ochii vegheați de cearcăne, sfârșit, ca ai sfinților pe care-i zugrăvea, dar cu o licărire irezistibilă de triumf în priviri. Tu îți ascundeai bucuria sub o mască rece și aspră. Numai tu știi de câte ori v-ați înfruntat așa, din mai nimic, până scăpăra aerul dintre voi. Era un joc frumos și bărbătesc, pe care n-ai avut de atunci cu cine-l juca, o înfruntare iscată din plăcerea de a ști că ai dinainte un om întreg, care nu dă în brânci lingându-ți mâna la întâia ta ridicare din sprânceană. „Te crezi un ales?! i-ai strigat odată clocotind la o astfel de revedere – ții minte? – te crezi un ales, îți îngădui să lipsești din preajma mea cu săptămânile după ce ți-am poruncit să-mi stai la îndemână?!” „Nu mă cred, ci sunt un ales, Măria Ta – ți-a răspuns el fără să clipească – altfel oricine ar putea să facă ceea ce fac eu.” Pe urmă a adăugat cu aceeași liniște născută dintr-o nestrămutată credință în rosturile sale: „Și apoi. Măria Ta, adevărații meșteri nu pot să stea la îndemâna nimănui...” Asta ți-a spus-o cu un fel de tristețe, ca și cum ți-ar fi anunțat o fatalitate. Era un adevăr pe care atunci îl aflai și pe care nu l-ai mai uitat:

pentru a avea un meșter la îndemână nu trebuie, nici cu gândul măcar, să-i încalci slobozenia. Dacă n-ai fi ținut seama de lucrul acesta, fără îndoială că te-ar fi părăsit după numai câteva săptămâni. S-ar fi ivit poate altul în locul lui, firește, mai ales dacă aveai grijă să se afle că știi să răsplătești – deși, vai, pe el n-ai mai apucat să-l răsplătești, te-ai zgârcit, recunoaște, nu te sfi, abia te îndurai să-i dai o pungă pe zi, alta peste o jumătate de an, ca și când i-ai fi făcut cine știe ce favoare, când favoarea ți-o făcea el. Căci nimeni n-ar fi fost în stare să iște frumusețile pe care le-au iscat mâinile lui, bunăoară zugrăveala aceea nemaipomenită a Humorului, datorită căreia și numele tău va dăinui, alături de al său, în veșnicie...

Ei bine și după toate astea, pe cine să fi adus în locul său, sa te poți bizui pe el, cum te-ai bizuit pe dânsul? N-ai mai adus pe nimeni. La drept vorbind, nici nu prea aveai de unde. Meșteri se aflau, slavă Domnului, dar erau de toată mâna, fruntea nici unuia nu se vedea fulgerată de har. Iar cei mai mulți aveau și obiceiul de a săruta mâna boierilor... Ar fi fost totuși în cele din urmă doi oameni asupra cărora alegerea ta s-ar fi putut opri, dar din motive pe care abia acum le înțelege deplin, nu s-a oprit. Așa se face că, în toată această a doua domnie, Curtea a rămas fără un magistru într-ale zugrăvelii zidirilor, iar tu nu ți-ai mai aflat acel sfătuitor de taină, în preajma căruia să nu mai simți că ai rămas singur, că te-ai îndepărtat prea mult, luând-o înaintea celor din veacul tău.

Unul dintre acești doi oameni era Marcu, ucenicul lui Toma. L-ai chemat dinaintea ta, chiar din prima lună după ce te-ai întors. Era să nu-l recunoști. Se lungise și se subțiasse. De când îl părăsise meșterul său, trăise la Voroneț, unde îmbrăcase rasa. La început – cum el însuși ți-a spus – o îmbrăcase de teama de a nu fi recunoscut de dușmanii care, neputându-te prinde pe tine îți căutau oamenii de credință. Tu bănuiești însă că, pe urmă, chiar după ce primejdia a trecut, fusese prins în mrejele ademenirilor călugărești. Altfel nu-ți explici cum de acest om tânăr, care crescuse lângă Toma, împărtășindu-se din spiritul iscoditor al aceluia, din trufia și nesupunerea lui, promise dintr-o dată gustul bicisnic al umilinței. Rasa aspră, încinsă cu curmei de tei și

culionul de sub care i se scurgeau pletele castanii îl făceau și mai subțiratic. Barba i se revărsa în fuioare moi până la piept. Avea un soi de frumusețe gingașă, aproape feminină, dar ceea ce ți s-a părut ciudat și oarecum de neînțeles a fost tristețea din ochii lui. Abia după ce a plecat ți-ai dat seama că de fapt expresia aceea nu era tristețe, ci resemnare, iar resemnarea întotdeauna ți-a răscolit o undă de mânie amestecată cu mâhnire. Cu atât mai mult atunci, când o vedeai în ochii unuia care abia apucase să pășească în viață. I-ai vorbit de la început cu un ton destul de aspru. Marcu e un sfios, iar felul acesta de a i te adresa l-a făcut să se închidă și mai mult în sine. „Te-am chemat – i-ai spus – pentru că vreau să aflu ce ai de gând. După câte știu, meșterul tău ți-a încredințat zugrăvirea Voronețului. Cunoscând cum ai lucrat alături de dânsul la Humor, am toată încrederea în hotărârea sa.” Te-a privit speriat, apoi și-a coborât ochii. „Dar nu am eu încredere, Măria Ta”, a șoptit frământându-și mâinile. În prima clipă n-ai înțeles ce vrea să spună. Stătea înaintea ta, cu aerul acela nevolnic și umilit, și de sub rasă i se vedeau cizmele ponosite de pe care se topea zăpada. Mica baltă ce i se întindea încet sub tălpi începuse să-l îngrozească. Asta te-a indispus și mai mult pentru că ți-ai amintit de ținuta strălucită în care îi plăcea lui Toma să se arate în lume, nu ca semn al trufiei sale ci ca semn a prețuirii pentru cei cărora li se înfățișa. „N-ai încredere în judecata lui Toma?” ai întrebat tu cu o uimire pe care o colora ușor un început de mânie. „Nu în meșter, s-a grăbit el să spulbere o asemenea bănuială, care și lui i se părea o nelegiuire – nu în meșter, ci în mine n-am încredere, ca să mă pot apuca de o asemenea lucrare...” ”Vrei să spui că încă nu stăpânești îndeajuns meșteșugul?” „Și asta, Măria Ta, fără îndoială că și asta, dar întâi de toate mă simt prea mărunț și neînsemnat pentru a mă încumeta.” Cu aceasta, răbdarea ta, care niciodată n-a fost prea îmbelșugată, s-a apropiat de sfârșit. Prima pornire a fost aceea de a-l da afară, să se întoarcă la călugării lui plini de pureci, să se scoale la miezul nopții și să bată toaca, să înșire mătânii și să mănânce prune afumate. Gândul la Toma, însă, te-a împiedicat la timp. Toma l-a crescut pe lângă sine ani de zile, l-a învățat meșteșugul, i-o fi vârat ceva în capul acela de

sub comanac. Toma i-a încredințat Voronețul, ceea ce înseamnă că a știut el ce a știut. De altfel, tu însuși – cum i-ai și spus – văzând ce a lucrat până acum, nu te îndoiai de harul lui. Atunci de unde ezitarea sa, de unde lipsa aceasta de încredere? Sau poate de vlagă? Un lucru îți devenise limpede: dacă nu-l scoteai cât mai repede din mănăstire, îl pierdeai definitiv. Să-l scoți, dar ce să faci cu el? Poate să-l aduci la Curte – așa gândeai în clipele acelea, rapid, precis, ca întotdeauna când trebuia să iei o hotărâre ce nu suferea amânare – să-l aduci la Curte, așadar, pentru că tot nu avusese când să învețe încă deprinderile de curtean, de oștean, la nevoie de sol, așa cum fusese și Toma. Timpul fusese prea scurt pentru ca Toma să-l fi învățat și altceva în afara meșteșugului și, poate, a celor șapte ani de acasă. Îți rămânea ție să desăvârșești ceea ce începuse el. O dată cu această descoperire, ți-ai uitat începutul de mânie și o discretă înduioșare te-a învăluit pe neașteptate. Pentru a-ți păstra aparența aspră, ai lovit cu un gest brusc cu palmele peste genunchi și te-ai ridicat. Pășind apăsător, te-ai oprit în fața ferestrei în care se vedea în vale, troienit, târgul Cetății de Scaun. Ninge spornic, tăcut, cu fulgi mari, și cerul, de un lăptos cenușiu se făcuse una cu pământul. Auzeai în spatele tău trosnind butucii de stejar, în soba uriașă din cahle verzi. ”Din toată șovăiala ta – i-ai spus fără să te întorci – am înțeles că, deocamdată, trebuie să lași viața mănăstirească și să te întorci la cele lumești. Am să vorbesc cu mitropolitul să-ti dea dezlegarea. E o poruncă. Toma nu te-a învățat meșteșugul acesta ales ca să-l uiți umilindu-l în post și rugăciune, ci ca să adaugi lumii o frumusețe pe care n-o are. Să fii liber și să fii mândru de libertatea ta. Să umbli. Să vezi, să cunoști, să înveți. Să gândești cu capul tău, nu cu cele de mult putrezite ale sfinților părinți. Asta e. Ne-am înțeles?” N-ai primit nici un răspuns. Te-ai întors brusc, gata să izbucnești, înfuriat de ceea ce ți se părea a fi o împotrivire tăcută. Marcu stătea cu fruntea plecată și cu mâinile încrucișate pe piept. Renunțarea pe care la început i-ai identificat-o în priviri se răsfrânsese acum asupra întregii sale atitudini. Ți-ai dat seama dintr-o dată că – măcar pentru un timp – de Marcu nu te puteai folosi. Ce putea să-ți ofere un om desemnat, gata să se supună? Un om care nu

simte îndemnul să se împotrivească sau măcar să întrebe când altul hotărăște asupra vieții sale, spunându-i de acum vei face asta și asta – acela nu era om, ci un boț de ceară, iar tu nu de păpuși de ceară aveai nevoie. În acele câteva clipe ai avut revelația că ceea ce-i lipsea lui Marcu era școala drumului și a vieții. De mic trăise sub teroarea ciumei care-i omorâse amândoi părinții. Le știai toate astea de la Toma: cum rămăsese singur, clănțănind din măsele de groază, în satul pustit, în care morții duhneau răscolitor, putrezind încet, în căldura unei toamne prelungi, cu o lumină galbenă, nefirească pentru că se scurgea peste lucruri ca o coptură dulceagă, grețoasă. Era o lumină de care trebuia să te temi și el se târâse prin cotloane umbroase, laolaltă cu păianjenii ale căror pânze dese, colbuite, de culoarea ceții, i se agățau în păr, îi intrau în gură și în nas. De acolo văzuse morții umflându-se prăvăliți în soare, ciuguliți de corbii ale căror pene aveau scăpărări albastrii și apoi câinii sălbăticiți, cu ochii arzoi, rupând fără grabă hoiturile acelea rânjite. Auzea mârâiturile înfundate, întăritate, trosnetul oaselor, clefăitul boturilor băloase și, a doua sau poate a treia zi, văzuse însăși ciurma, o făptură cu labe de fiară și coarne de bou, dar cu cap de om, cu ochi holbați, galbeni, și buze groase, ca de harap. Avea o coadă șerpească, în vârful căreia purta ghimpele dătător de moarte. Pășea adulmecând printre corbi, hoituri și câini. Copilul înțelese că pe el îl căuta, că făcuse numărătoarea și îi ieșise cu unul mai puțin și de aceea se întorsese și se trase ghemuindu-se mai adânc, în colțul acela de sub talpa casei. Își vârâse pumnul în gură, mușcându-l, ca să nu urle de groază, dându-se de gol. O văzu într-un târziu îndepărtându-se în silă, neîncrezătoare, cu părere de rău, înspre celălalt capăt al satului. Din nou se lăsă tăcerea pustiului, tulburată doar de ospățul câinilor și de fâlăitul greoi, sătul, al păsărilor. Era sfârșit de sete mai mult decât de spaimă ori de foame, i se umflase limba și i se uscaser ca o iască. Pe urmă, în amurg, când totul începuse să se învâluie în altă lumină, și mai înspăimântătoare pentru că ea însăși dobânda treptat o culoare stranie, sângerie, auzi galopul călăreților. Să fi fost un pâlce de vreo douăzeci. La început se bucurase, dar de îndată ce-i văzu, zvâcni iar îndărăt, în bezna hrubei sale. Aceia

nu erau decât niște jefuitori, tâlhari al pustiei, cu veșminte din piei și cușme din păr de lup. Aergau ghemuiți în șei, pe cai mici și răi, deprinși să muște și să-și poarte stăpânii după miros, încotro simțeau duhurile pustirii. Dacă-l aflau, îl spintecau fără ca măcar să-și domolească goana, din teama de a nu-i molipsi. Nu era bun nici de rob de vreme ce în urma lui se putea strecura, nevăzută, ciuma. Se răspândiră prin case, luară ce se putea lua și, înainte de a pleca, puseră foc. În timp ce piereau învârtejindu-se dincolo de zidul de flăcări, se porniră câinii să urle. Înăbușit de fum, cu casa trosnind asupra-i, copilul țâșni afară și se pierdu în beznă ca o sălbăticiune. Abia spre seara celei de a treia zile, ajunsese în târgul Cetății de Scaun și se strecură amețit de foame și de osteneală printre târgoveții care umpleau ulițele, printre căruțe și cai cu capetele vârâte în sacii de nutreț. Mulțimea mișuna de colo-colo, nimeni nu-l băga în seamă, se feri din calea unor oșteni care treceau călări, la pas, evident mândri de hamurile și șeile noi ale cailor, târguite probabil chiar atunci și scârțâind plăcut. Târgul se spărsese, dar ulița mirosea încă a fân și a sudoare de cai, a lemn proaspăt rindelit și a mere vândute cu polobocul, iar dinspre livezi venea mireasma fumului de vreascuri și frunze uscate căroro oamenii le dăduseră foc. Oameni care-și îndemnau vitele, căruțe care uruiau peste podurile de lemn, un porc guița undeva departe, iar peste toate, copleșindu-le cu dangățul lor amestecat, clopotele de vecernie ale bisericilor. Meșteșugari și negustori închideau cu pocnet obloanele, așezând deasupra drugii grei de fier. Mulți se îndreptau înspre Hanul Domnesc, unde se aprinseseră luminile și se auzea câte un cântec și glasuri de oameni mulți puși pe petrecere, vorbind tare și de-a valma. Mai mult decât lumina și veselia ghicită, îl traseră într-acolo sfara fripturilor și mireasma pâinii atunci scoasă din cuptor. Erau arome năucitoare care se răspândiseră departe pe uliți, umplându-i gura de apă și răscolindu-i o neașteptată durere în mațele goale. Se strecură în încăperea cea mare a hanului, ca o mătă lihnită, învățată cu ciomagul și cu flocăiala tuturor câinilor. Nici aici nu-l băga nimeni în seamă. Nu știa dacă trebuia să se bucure sau să deznădăjduiască. Oamenii înfulecau cu desfătare plăcinte fierbinți și cărnuri împănate cu slănină și

usturoi, felii groase de pâine cu coaja pârâitoare, pe care le încingeau în sucul fripturilor. Își azvârleau vorbe în doi peri, hohoteau gros, lăsându-se pe spate și ciocneau oalele de lut ori cămile de cositor cu bere adusă de la sladnița din Baia. Găsi pe sub mese, târându-se printre picioare încălțate în opinci ori în cizme groase, urât mirositoare, destule coji de pâine și oase pe care îndestularea lăsase încă rămășițe de carne și zgârciuri fragede. Târziu după miezul nopții, după ce argații curățară locul de ultimii bețivani, îl găsiră dormind încovrigat într-un colț și înșfăcându-l de după ceafă, îl înfățișară lui Bumbotă, hangiul, ai cărui ochi pricepuți văzură îndată folosul pe care îl putea aduce un copil al nimănu. Îl hrăni, îl spălă și îi dădu straie noi. Începu să slugărească hanul, să spele și să care blide, să taie lemne, să frece cu șomoioage de paie caii nădușiți ai călătorilor, să facă focurile prin odăile de sus, să lustruiască tingirile și dușumelele borâte de cei ce aveau nărav să bea până dădea din ei, prăvălindu-se apoi ca vitele pălite în moalele capului. De vreo simbrie nu-i vorbise nimeni, iar el nu întrebese și nu se tocmise, întâi de toate fiindcă se bucura că i se îngăduise să se oploșească în acest loc cu oameni mulți și veseli pe care-l credea ferit de primejdii și, mai apoi, pentru că era nepriceput, încă nu auzise de simbrie. Era fericit că scăpase de foame, căci, ce e drept, e drept, nimeni nu-l oprea de la mâncare și bucate, slavă Domnului, se găseau din belșug. S-ar fi înzdrăvenit mai curând și ar fi crescut poate mai iute dacă n-ar fi fost veșnic ostenit de atâta alergătură și zdroabă, care de cele mai multe ori îi depășea puterile. Toți îi porunceau cât era ziua de lungă și toți – de la Bumbotă până la ultimul argat, ba uneori și mușteriii – își îngăduiau să-i tragă ghionturi și picioare. Aproape că se dezvățase de vorbit. Asculta o poruncă și alerga s-o îndeplinească. Nici nu mântuia una și se auzea alta, câteodată câte două-trei în același timp. Seara târziu se prăbușea în fânul de pe fundul ieslei, sub răsufierea caldă a cailor și cădea într-un somn chinuit, tresărind și ridicându-se într-un cot, cu urechea ciulită la întunericul din jur. Căii sforăiau și loveau înfundat cu copita ori se frecau de stănoagă și din pod se auzea horcăitul argaților. Aproape noapte de noapte se găsea câte un surugiu care se strecura înăuntru

târând după sine, de mână, pe vreuna dintre slujnicele hanului, care chicotea alintat. Când nu era asta, adică în rarele nopți cu liniște deplină, se iveau blajinii. Marcu îi și văzuse de multe ori în câte o rază de lună, cu cap de șoarece și trup mititel de om, îi auzise foșgăind prin fân ori tropăind mărunț de-a lungul grinzilor. Cel mai îngrozitor era când îi simțea alergându-i pe trup. Știa că nu fac nici un rău și totuși rămânea într-o nemișcare țepăună, morțească, înfiorat până în măduva oaselor, năpădit de sudori reci. De aceea prefera ca, până târziu, către întâile brume, să-și scurme culcușul afară, în câte un stog de fân, singurul loc unde putea dormi netulburat, trezit doar de chemarea cocoșilor. De aici, de la Bumbotă, îl răscumpără Toma cu zece ducați de aur. Tocmai se întorsese de la Veneția și mai avea ducați. Pentru copil începu o viață nouă. De la început, meșterul îi spusese să-l socotească un fel de frate mai mare, ceea ce Marcu nu îndrăzni niciodată. Dar gândul că această posibilitate exista îi umplea sufletul de bucurie și asta îi era de ajuns. Meșterul îi cumpără veșminte noi și îl puse la început să-l ajute la treburile mărunte. O ajuta pe sora meșterului, pe Mușa, la ale casei. Pe urmă, treptat, oarecum pe nesimțite, pătrunse în lumea tainică, nu lipsită de primejdii, a atelierului. Mult timp îl fascina cuptorul ciudat cu două uși, cu un căzanel de aramă potrivit pe un loc anume scobit și cu un fel de strachină cu gura în jos deasupra sa, în care se adunau aburii. Îi trebuia timp să se obișnuiască cu oalele și ulcelele de pământ, cu alcătuirile de sticlă, borțoase sau, dimpotrivă, lungi și subțiri, răsucite, fragile, asupra cărora se ferea să și sufle de teamă să nu le sfarme. Cutiile apoi, cu forme neobișnuite, din lemn de abanos ori de cimșir, din argint sau plumb ori din os de inorog, pline cu pulberi ori cu alifii răspândind miresme suave și pătrunzătoare, necunoscute, născând doruri fără nume și bucurii tainice care n-aveau nici un motiv aparent, alături de altele, perfide, dușmănoase, care – abia întredeschis capacul – insinuai câte o duhoare năprasnică, de ți se năclăia sufletul și-ți răscoleau măruntaiele. Poloboacele mici, din scoarță de mesteacăn, pline cu ulei de cegă, cu miros grețos și acesta sau cu pământuri alese, de toate culorile, de la albul neprihănit, de cridă, până la roșul de rugină al

argilelor aduse de prin râpi sălbatice. Pietrele nemișcate cu culori stranii în ape, care se schimbau după locul de unde le priveai, cu puteri tainice pe care învățase cu timpul să le cunoască. Poate pe acestea le și învățase cel mai curând, mai repede decât toate celelalte învățături, tocmai pentru că, necunoscându-le, puteau deveni primejdioase: cele galbene sau cele verzi ca veninul, străvezii și limpezi, puteau vindeca gălbinarea, un anume fel de piatră sticloasă, ca un sloi liliachiu, apăra de beție, chihlimbarul – avea meșterul un chihlimbar de culoarea mierii, în inima căruia încremenise un păianjen mititel, cu labe mai subțiri decât borangicul – putea prevesti întunecându-se sau limpezindu-se după împrejurări. Tot lucruri gingașe și pline de neprevăzut, printre care se obișnuie greu să se miște, neîncetat chinuit de teama de a nu slobozi vreunul dintre duhurile care sălășluiau în ele. Toma se ferea să-l sperie. Înlocuise asprimea cu stăruința și răbdarea. Chiar dacă îl muștra, nu ridica niciodată mâna asupra lui. Marcu învăță încet-încet să pregătească culorile, pensulele și scândurile pentru icoane. Pe urmă începu zugrăvitul pe lemn, mai târziu și pe zid. Învăță să topească și să toarne argintul. Să-l cizeleze. Învăță să citească în cărți. Dar toți aceștia, oricât de drag îi era meșterul său, nu fuseseră decât ani de ucenicie, iar ucenicia înseamnă ascultare. Altfel de ascultare, decât aceea de rob, de la hanul lui Bumbotă, dar tot ascultare. Singur, pe picioarele, pe știința și pe înțelepciunea lui prea puțin se bizuise. Dacă vremurile ar fi fost pașnice și prielnice unei creșteri firești, alta ar fi fost și soarta lui. Dar așa, după urgia aceea, după ce își văzuse meșterul mistuindu-se în pulberea aurie a asfințitului, se regăsise în lumea închisă a mănăstirii unde viața se scurgea strop cu strop, între rugăciuni rânduite după legi și canoane de neclintit. O lume a reculegerii, a umilinței și ascultării. Al treilea fel de ascultare căruia, în scurta lui viață de până atunci, i se supusese.

Ce să faci cu el? Îl priveai cu un amestec de milă și furie cum stătea acolo, supus, cu mâinile împreunate și fruntea aplecată. Și atunci, deodată, ai avut revelația aceea cu școala drumului și a lumii. Ei, doamne, ți-ai spus cu năduf, bine i-ar prinde acum o femeie să-l

ostenească ameținându-l cu mireasma făpturii și să-l aducă iar la cele lumești. „Acum e vremea când meșterul Toma te-ar fi trimis la școala lumii, i-ai spus. El însuși a umblat și a învățat vreme de vreo șapte ani, ți-o fi vorbit și ție despre anii aceștia...” „Mi-a vorbit, Măria Ta. Mai cu seamă despre Veneția.” „Așa, ai tresărit tu și te-ai grăbit să-l întrebi: Nu simți și tu aceeași chemare?” Își ridică în sfârșit ochii și te privi sfios: „Mă tem că păcătuiesc mărturisindu-ți, Măria Ta.” „Nu te teme. Sunt mult mai aproape de Satana cei ce trăiesc mereu cu frica de a nu păcătui, decât cei ce viețuiesc firesc, știind să se bucure de lumina pe care le-o aduce fiecare nouă zi. Mărturisește ce te frământă.” Marcu își cuprinse chipul în mâini, clătînându-și capul ca în fața unei încercări care îi depășea puterile: „Doamne, Doamne, Măria Ta, cum aș putea să mă mai desprind acum, după ce m-am jurat sfintei biserici?” „Dacă e numai atâta, ți-am spus, Grigore îți va da dezlegarea. Mai mult încă: de va mai rămâne o urmă de păcat, am s-o iau în întregime asupra mea. Am destule păcate așa că unul mai mult sau mai puțin n-are nici o însemnătate. Ai încredere în cuvântul meu de singur domn și stăpânitor al acestei țări. Îți ajunge?” „De ce faci asta, Măria Ta?” șopti el uluit. În clipa aceea ți-a fost nespuse de drag. „Pentru că Toma nu s-a mai întors și am nevoie de un meșter cum a fost dânsul.” I se uscaseră buzele și trebui să și le umezească înainte de a-ți răspunde cu glasul pierit: „Cum a fost dânsul nu se mai poate, îmi ceri prea mult, Măria Ta.” Aceasta a fost clipa în care răbdarea ți-a ajuns la capăt. „Nu te umili!” ai răcnit pe neașteptate și izbucnirea ta a fost ca o lovitură de bici. Marcu a tresărit. În ochii resemnați i s-a aprins o licărire. De revoltă? De orgoliu? În orice caz, resemnarea aceea care te indigna s-a dovedit vulnerabilă, inerția în care zăcuse până acum putea fi clintită. „Ai să pleci – ai urmat tu mai liniștit – să cunoști lumea și meșterii de prin alte cetăți. *Magister in diversis artibus* se chema Toma când s-a întors din cetățile apusului. Poate te vei învrednici și tu la o asemenea cinste. Fă-ți toate pregătirile și de azi în trei zile să te știu plecat.” Îți dădeai seama ce însemna să-i ceri să se pornească la vreme de iarnă, mai ales unuia ca el, nedepins cu drumurile. Sfios cum era, se va și descurca probabil mai greu. Dar

n-aveai timp de pierdut și, la urma urmelor, peste câteva zile începea martie cu dezghețurile, iarna era pe sfârșite. Oricum, odată ajuns dincolo, în Țara Ardealului, va da de o vreme mai blândă. „N-am de făcut nici o pregătire, Măria Ta. Sunt sărac și n-am de luat cu mine decât un mănunchi de pensule, un cuțit și câteva vopsele. Poate și un codru de pâine. Pot pleca și azi.” „Cu atât mai bine. Treci pe la vistierie. Am să poruncesc să ți se dea o pungă de zloți. Ai nevoie de cizme și de o dulamă...” Spre surpriza ta, el și-a încrucișat din nou palmele la piept, aplecându-și smerit fruntea: „Iertare, Măria Ta, dar meșterul Toma m-a învățat să nu datorez nimănui nimic...” „E bine că te-a învățat așa, dar ai să degeri. Încearcă măcar, pe la hanuri, să te alipești de vreun convoi de sănii negustorești.”

Singurul lucru pe care îl mai știi despre el l-ai aflat de la jupânul Serchiz. Întâmplător, poposise cu săniile între zidurile mănăstirii Hagigadar, la fratele său Asfadur. Marcu se alipise într-adevăr de dânsul. Serchiz îl îngăduise cu oarecare îndoială și numai după ce aflase că era ucenicul lui Toma. „Ehei, oftase Serchiz, meșter ca Toma nu se mai află. Ce mare pierdere a suferit Vodă și ce prieten am pierdut și eu și fratele meu Asfadur!” Cu Toma i-ar fi plăcut să călătorească, era o bucurie să stai de vorbă cu dânsul, l-ar fi luat în sania sa și monotonia drumului ar fi fost mai ușor de suportat. Unde mai pui că la o primejdie s-ar fi putut bizui și pe spada lui. Acest ucenic al său însă, Marcu, nu-i semăna. Înlouise potcapul cu o căciulă veche. Meșterul Cântic, pietrarul, cumnatul și tovarășul de odinioară al lui Toma, îi dăruise o sarică de oaie. Avea o bătă în care își înfipsese traista și în picioare încălțase opinci. Tăcut și smerit, aștepta sosirea negustorului. Serchiz îl privea cu o îndoială în spatele căreia se ascundea un ușor dispreț. Nu-și putea alunga imaginea celui alt, a lui Toma cel ce iubea veșmintele alese, mândru și cu gândire sprintenă. Dar, pe de altă parte, văzuse prea multe Serchiz ca să nu știe că oamenii nu trebuie judecați după aparențe, ci după fapte. Această credință îl și ajută în cele din urmă să-și învingă îndoiala și să poruncească unui surugiu să-l ia pe călător în sania lui. Aproape de ieșirea din Țara Ardealului, la Urbea Mare, zăpada începu să se topească. Zăboviră câteva zile

pentru a schimba tălpile săniilor cu roți. Pe urmă, la Pressburg, se despărțiră. Marcu îi mulțumi jupânului Serchiz, mărturisindu-i că avea de gând să treacă Dunărea și să apuce spre miazăzi-apus, către Veneția, pe urmele meșterului său. Era o zi frumoasă de primăvară aceea și, cu toate că Dunărea mai purta câte un sloi răzleț, văzduhul mirosea a sălcii înverzite, iar din pădurea care înconjura burgul se auzea întâia chemare a cucului. Serchiz și-a urmat și el drumul lui, în sus, până la Praga și, de acolo, prin Lipsca și Münster, la Amsterdam. Pe Marcu nu l-a mai întâlnit niciodată de atunci și ceea ce ți-a spus negustorul e tot ce mai știi tu însuți despre el.

Știai că se va întoarce târziu. Îi trebuiau câțiva ani ca să-și desăvârșească învățătura. Și iată că te afli acum la capătul rostului tău, iar el tot nu s-a întors. Nu-l învinuiești, ar fi zadarnic și nedrept: câte nu i se puteau întâmpla în acești ani! Și, în definitiv, poate că până la urmă se va întoarce. El n-avea de unde să știe că pentru tine va fi prea târziu. E, de altfel, o situație pe care ai prevăzut-o oarecum încă de pe atunci, într-un fel destul de nelămurit, mai mult ca un fel de presimțire, altfel nu începeai, în vara aceluiași an al plecării lui, să cauți un alt meșter. Ți s-a vorbit despre mulți, dar nici unul nu ți-a putut câștiga încrederea. Le lipsea acea scânteie de har pe care o cunoșteai din ochii lui Toma, din felul lui de a răspunde, de a se mișca, de a gândi, ca să nu mai vorbim de felul lui de a lucra. Între toți cei ce ți s-au înfățișat, pe care tu i-ai căutat, cercetându-i chiar în timp ce lucrau, nu l-ai găsit pe cel ales. Întâlnirea cu dânsul ți-a prilejuit-o Ana, soția comisului Plaxa și fiica bătrânului Luca Arbure. Voia să ți se înfățișeze și doamna Elena fost cea care a mijlocit pentru dânsa s-o primești. Ana semăna răposatului ei părinte pe care tu îl știai mai mult din auzite, fiindcă nu l-ai văzut decât de vreo două, trei ori, cu prilejul unor praznice. În anul în care Ștefăniță Vodă a poruncit să fie tăiat, tu erai încă negustor și nu-ți prea băteai capul cu cele ce se petreceau la Curte. Uciderea bătrânului, care fusese unul dintre oamenii de credință ai lui Ștefan Voievod cel Bătrân, a făcut țara să murmure și te-a indignat și pe tine, fără să bănuiești că va veni o vreme în care tu însuți vei slobozi asemenea porunci de tăiere a capetelor. Luca Arbure

– atât cât îți aminteai de dânsul – fusese un bătrân falnic, cu umerii cât un mal, cu pletele și barba stufoasă, de o albeață cum nu se poate vedea decât pe piscuri, în zilele însorite de iarnă. Fiică-sa, Ana, era și ea înaltă și mândră. Purta o ceapsă dintr-o catifea de un albastru întunecat, cusută cu fir de argint, de sub care i se vedea părul de culoarea nisipului. Avea un chip prelung, cu o gură încă proaspătă, tânără, din a cărei expresie ușor disprețuitoare se putea ghici că nu avea obiceiul să vorbească fără rost. Îi plăcea să călătorească. Se vorbea de dragostea care mai dăinuia între ea și comisarul Plaxa și unii povesteau că puteau fi văzuți uneori, galopând amândoi alături în nopți cu lună, prin prelucile în care erau ținute, departe de ochii indiscreți, hergheliile domnești. Te-a ispitit de câteva ori gândul necurat de a-l întreba pe comisarul Plaxa ce era adevărat în aceste istorii, dar ai avut bunul simț să n-o faci, gândindu-te că era o taină a lor, asupra căreia n-aveai nici un drept. Acum stătea în fața ta privind-te cu ochii ei albaștri, reci, fără sfială și fără iubire. În toată atitudinea ei, în felul cum îți înfățișase cererea ei, foarte pe scurt, tăcând apoi cu buzele strânse, ca și când i-ar fi fost greu să treabuse să ceară, din felul în care, în sfârșit, aștepta acum răspunsul tău, privind-te drept, cu un fel de asprime, se vedea neîncrederea, dacă nu cumva ura care-i rămăsese în suflet nu față de un anume domn, ci față de Domnie în sine, oricare ar fi fost cel ce ședea în jilțul domnesc. Pentru ea nu mai exista nici o deosebire între Ștefăniță Vodă, ucigașul părintelui și al fraților ei și tine. Îți era cât se poate de limpede că nu dorea decât ca această întrevedere – pe care o ceruse numai silită de obiceiul pământului – să fie cât mai scurtă. Ai ascultat-o contemplând-o cu neascunsă admirație, iar adversitatea mocnită pe care o simțeai gata să se reverse asupra ta te-a înveselit, stârnindu-ți un zâmbet îngăduitor. „Îmi ceri, i-ai spus, să-ți dau încuviințarea de a zugrăvi pe dinafară biserica zidită de fie iertat părintele domniei tale, în urmă cu peste treizeci și cinci de ani. Gândul e frumos și firesc. Mă întreb însă de ce nu l-ai trimis pe soțul domniei tale, care e unul dintre credincioșii noștri, să-mi înfățișeze această cerere.” Se trezise treptat în tine și prețuitorul frumuseții femeiești, căci imediat ai adăugat curtenitor: „Nu vreau să mă înțelegi greșit,

jupâneasă Ana, eu mă bucur că ai venit domnia ta însăși, căci ochii și sufletul meu s-au desfătat întotdeauna la vederea frumuseții, iar azi desfătarea lor e cu totul aleasă. Mă miram doar, fiindcă jupâneșele se înfățișează domniei numai când rămân văduve și nu mai are cine să le poarte de grijă...” Cuvintele tale n-o măgulară. Nici nu clipi. „E vorba de părintele meu, îți răspunse ea cu aceeași răceală, și datoria mea este să fac eu însămi totul, singură, pentru dânsul.” „Am înțeles, ai înclinat tu din cap, e vorba poate de un legământ.” „Poate”, ți-a răspuns ea scurt, dând de înțeles că e o chestiune în amănuntele căreia nu era dispusă să intre pentru că nu o priveau decât pe ea. Rezervele ei și distanța pe care o impunea nu te-au descurajat, dimpotrivă, ți-au stărnit și mai mult interesul. De altfel, haide s-o recunoaștem și pe asta, niciodată nu te-ai descurajat în fața vreunei femei, cu atât mai puțin aveai s-o faci atunci, când nu tăinuiai, la urma urmelor, nici un gând dosnic și neîngăduit. Îți făcea pur și simplu plăcere să stai de vorbă cu ea și te înveselea adversitatea pe care nu-și dădea osteneala s-o ascundă. Cu același zâmbet, ai stăruit: „E un gând îndrăzneț pentru o femeie să facă totul singură. De zugerăvit n-ai să poți totuși zugerăvi domnia ta...” „Am tocmit un zugrav.” Un lucru care te interesa în aceeași clipă, chiar mai mult decât frumusețea sa. „Un pământean?” ai întrebat. „Da, meșterul Dragoș.” „N-am auzit de dânsul. Unde l-ai aflat?” „La Iași. Tatăl dânsului e popa Coman.” „Dar prin lume a umblat?” „A umblat, căci așa am aflat eu de dânsul. Tot întrebând, mi-au spus că tocmai s-a întors din țările apusului feciorul popii Coman.” „Și cum v-ați înțeles?” „Ne-am înțeles să-i plătesc douăzeci și cinci de zloți, iar dânsul să măntuiască lucrarea până în Ziua Crucii.” Era un preț de meșter mare și asta te-a făcut curios. Ai avut însă răbdarea să aștepti vreo trei luni și încă fără să spui nimănu. N-ai vrut ca meșterul să afle că te-ar interesa. Poate era un om slab care n-ar fi rezistat ispitei de a se arăta într-o lumină neadevărată, dar care îl avantaja. De aceea ai dat buzna peste el ca din întâmplare și cu totul pe neașteptate.

Era pe la mijlocul lui iunie, o zi de o mare limpezime, însă răcoroasă și cu vânt. Asemenea zile – ți-ai amintit tu – îi plăceau lui Toma când zugerăvea pe dinafară Humorul, pentru că soarele și

vântul zvântau repede tencuiala și culorile. Nu te însoțeau decât cămărașul Nicoară Hâra cu douăzeci de oșteni pe care îi purtai în galop, nerăbdător de a-l cunoaște în sfârșit pe acest meșter Dragoș. Făceai drumul acela cu niște sentimente foarte tulburi. Nici tu nu știai tocmai bine dacă te-ai fi bucurat într-adevăr ca valoarea lui să îți se confirme. Nu erai sigur dacă nu cumva ai fi fost mai bucuros să dai peste un meșteșugar oarecare, bun de gură, care a reușit să înșele bunăcredința frumoasei jupânese Ana. „Cum îți îngădui – l-ai fi întrebat tu atunci – să ceri douăzeci și cinci de zloți pentru un lucru de toată mâna?! Acesta e un preț pe care numai un meșter ca Toma l-ar putea cere pe dreptate!” Întrebarea aceasta n-ai pus-o însă, pentru că de cum i-ai văzut lucrarea, de departe, deși mai avea încă destul până a fi încheiată, îți-ai dat seama că te vei afla dinaintea unui meșter adevărat, care-și merita zloții. Ai descălecat și tu și Hâra și v-ați lăsat caii în drum, în seama oștenilor. Oamenii erau împrăștiați la lucru și satul părea pustiu. Treptat însă, atrași de micul pâlc de călăreți, începură să se ivească unii pe la garduri, pe la porți, mai cu seamă femeii și copiii. V-ați apropiat pe cărare tăcuți și fără grabă pentru a nu atrage atenția prea curând. Ai simțit dintr-o dată mirosul acela de nisip umed, de var și vopsele, care-ți amintea de Toma și te-a încercat o tulburare blândă. Doi ucenici se vedeau. Poate că nici nu avea mai mulți. Unul cernea nisipul, celălalt zdrobea ceva într-o piuliță de piatră. Când v-au simțit, au tresărit din lucrul lor și au privit în sus, spre schele, unde se afla meșterul. Cel de la sită i-a spus ceva cu glas destul coborât, încât nu l-ați putut auzi și atunci meșterul a întors capul, ca pentru a se convinge că ceea ce i se spusese era adevărat. Și-a șters apoi în grabă mâinile și a coborât, așteptându-vă. Toma nu s-ar fi grăbit așa – îți-ai zis tu – și probabil nici n-ar fi coborât, pentru că s-ar fi socotit tulburat din lucrul său și ar fi dat astfel de înțeles că n-are vreme de vorbe. Cu atât mai mult cu cât n-avea de unde să știe că cel care se apropie e Vodă. Într-adevăr, te îmbrăcaseși în straie de târgoveț înstărit, fără nici un amănunt care să-i fi dat de bănuit cine ești și doar pâlcul călăreților opriți, în așteptare, ar fi putut lăsa să se înțeleagă ceva. Așadar, încă înainte de a te opri în fața meșterului,

ai făcut întâia observație care însă nu-l slujea. Când apoi v-ați aflat dinaintea sa, doar la doi, trei pași, meșterul Dragoș și-a dus mâna în dreptul inimii – presupunea el, totuși, că nu puteai fi un târgoveț oarecare – și se înclină cu un gest curtenitor, comun meșterilor umblați prin apus, pe care-l avea și Toma. „Cu cine am cinstea?” întrebă el.

Era un om mai curând scund decât înalt, cu gâtul scurt și ceafa puternică. Părul negru, aspru, îi era acum răvășit de vânt. Mustața i se împreuna cu barba retezată rotund, lăsând la vedere gura cu buze cărnoase, roșii. Ochii întunecați, adânci, ca tăciunii, iar sub cel stâng, de-a curmezișul obrazului oacheș, un semn alb lăsat de o sabie. Veșminte ponosite de lucru, pătate de var și de vopsele, care nu spuneau prea mult. La întrebarea lui, ai întors capul spre Hâra: el se cădea să răspundă. „Măria Sa Vodă”, spuse acesta scurt și atunci meșterul Dragoș și cu cei doi ucenici ai săi îngenuncheară în iarbă și rămaseră astfel, cu frunțile plecate. Încă un lucru pe care Toma nu l-ar fi făcut, nu-i așa? Și, ca să te convingi până la capăt, te-ai apropiat întinzându-i mâna, iar el ți-a sărutat-o. Ți-a sărutat deci mâna, nu pecetea inelului. Îți plăcea, întotdeauna ți-au plăcut aceste dovezi de supunere, pentru că în asemenea clipe te simțeai mai puternic și mai însemnat. Așa după cum, când te arătai mulțimii și auzai răcnetele celor ce te preamăreau, te străbătea o înfiorare de plăcere, un fel de îndestulare a sufletului, foarte îndeaproape înrudită cu îndestularea pântecelui. Băgaseră de seamă și boierii că asemenea amănunte îți făceau plăcere, și atunci când te iveai în mijlocul lor la sfat sau cu alte prilejuri, începuseră și ei să strige într-un glas. Unii numai, firește, pentru că alții nu puteau striga, îi vedeai și ți se părea că li se întepeneau fălcile, erai sigur că n-ar fi putut scoate în clipele acelea nici un sunet, chiar dacă ai fi pus să-i biciuiască. Curios e că tocmai aceștia se dovediseră cei mai de credință. Mihi și Trotușan aveau năravul să strige cel mai tare și să se afle mereu în preajma ta, grăbindu-se să-ți ghicească gândurile pentru a-ți intra în voie și tot ei fuseseră cei care la întâiul prilej te trădaseră. Toader Bubuioș, în schimb, fie iertat, sau Toma nu ți se arătau decât când îi chemai și nu i-ai auzit niciodată strigând. Oameni mai credincioși ca ei n-ai aflat și de azi încolo e prea târziu să afli. Și

iată-l acum pe acest nou zugrav, descoperit de jupâneasa Ana. După toate semnele, făcea și dânsul parte dintre cei gata să strige cu orice prilej „Întru mulți, ani, Măria Ta!” Spre deosebire de alții însă, care aveau acest nărav, meșterul era totuși un om dăruit cu har. O spunea lucrarea lui, atâta cât se vedea dintr-însa din locul în care stăteai. „Ridică-te, meștere, i-ai spus. Am venit să-ți văd lucrarea căci s-a dus vestea și am devenit curios. Se zice că ar fi la fel de iscusită ca aceea a meșterului Toma de la Humor.” „E prea mare cinstea, Măria Ta, zise el ridicându-se, eu nu mă pot asemui cu meșterul Toma, căci nu sunt decât un biet zugrav care a avut de învățat de la dânsul...” Ți s-a părut ție sau era într-adevăr o undă de ipocrizie în spusele lui, o umilință prefăcută, poate chiar o undă de ironie? Ori toate acestea erau simple năzăreli de-ale tale, întrucât din capul locului te-ai pornit încoace cu niște idei preconceptuate. „Poftește aici, Măria Ta, să începi a privi de unde lucrarea e încheiată și schelele luate. Toată lumea știe că Maria Ta cunoști scripturile și chiar scrierile filozofilor păgâni, așa încât gândesc că nu mai e de lipsă a da eu deslușiri asupra a ceea ce se vede.” „Da, da, ai mormăit tu, puțin contrariat de această năvală de vorbe preventivoare, da, da, mai știi și eu câte ceva... Și zici – ai adăugat imediat – că ai învățat de la Toma?” „Multe, Măria Ta, din cale afară de multe, ca de la un dascăl dintre cei mai învățați. Mie nu mi-a fost dată bucuria de a-l întâlni, dar mi-a fost dat să cunosc ce a rămas în urma lui ca să învăț...” Și iarăși îndoiala ta: era oare sincer sau aflase despre a dragostea ta pentru Toma și despre durerea de a-l fi pierdut și încerca în felul acesta să-ți intre în voie? Din cauza acestor îndoieli, mai curând neîntemeiate, începeai să fii nemulțumit în primul rând de tine însuși. Totuși ai continuat: „Eu am auzit că ai călătorit, meștere, presupun că ai învățat ceva și din aceste drumuri. Pe unde ai umblat?” „Am fost la Veneția, Măria Ta, și la Florența. Pe urmă am umblat spre miazănoapte și, trecând munții, am cutreierat cetățile nemțești. Am stat o vreme la Augsburg și la Nürnberg. Ți s-a furișat în suflet o ușoară gelozie, căci Toma nu fusese decât până la Veneția și – de mai țineai tu minte – văzuse de câteva ori Ravenna. Acest Dragoș era, așadar, mai umblat. De altfel, și felul lui de a

zugrăvi era altul, poate tocmai din pricina asta sau, poate, doar pentru că erau două firi cu totul deosebite. Cine știe? Tot ce zugrăvise Toma avea o anume seninătate care-ți umplea sufletul de pace sau de bucurie. Era mereu egal cu sine însuși, mândru și demn. Bucuria era la el limpede și molipsitoare și la fel durerea trecea asupra-ți ca un dor răzbătător. Lucrase mai mult cu roșu și galben și de aceea, văzut de departe, în lumina soarelui, tot zidul lui era un cântec de izbândă, ca un imn serafic. Meșterul Dragoș în schimb, a cărui lucrare o urmăreai acum tăcut și iscoditor, cu dorința tainică de a-i găsi un cusur, era nestatornic, cu liniu când șerpuitoare, dulci și învăluitoare, când, pe neașteptate, involburat, zvâcnit, pradă unor mari neliniști ascunse. Ți-au atras atenția îndeosebi liniile faldurilor care-i învăluiau pe sfinții săi, zbciumate, ca bătute de vânturi, colțuroase. Chiar dacă nu-ți spunea că a umblat prin țările nemțești, ai fi ghicit după felul acesta de a desena, pe care și tu l-ai întâlnit la Lipsca, pe vremea când carăle tale de negustor bogat și cunoscut în șase țări te scoteau până acolo. Mai erau apoi culorile acestui Dragoș, altele și acestea decât cele ale lui Toma. Mai întunecate, mai grele, roșul mai stins, albastrul mai adânc, ca al cerului în nopțile înalte de vară. Și pe urmă se strecurau și niște tonuri verzi care la Toma al tău lipseau cu desăvârșire. Dar nu puteai spune că unul ar fi fost mai iscusit decât celălalt. Cu asta însă, îngăduind adică, îl așezai pe Dragoș alături de Toma. Nu-ți era ușor s-o recunoști. Ai fi vrut să-i găsești un anume loc în care să i se dezvăluie slăbiciunea, căci trebuia să aibă un asemenea loc, chiar și cei ce se scâldau în sânge de balaur aveau, fiindcă li se lipsea întotdeauna o frunză de trup și-i făcea și pe ei supuși înfrângerii. Poate că și lui Toma i-ai fi găsit acest loc primejdios care, odată dezvăluit, îngăduia ca omul să fie îngenuncheat, dar n-ai apucat tu să i-l afli, căci a plecat prea curând, prea curând. Te-ai întors pe neașteptate spre Dragoș: „Toma era magistrul, meștere. Ești cumva și dumneata?” Dragoș își duse din nou palma în dreptul inimii și se înclină: „*Magister in diversis artibus*, Măria Ta.” Prin urmare era și *magister*. Ți-ai ros vârful mustății, dar n-aveai ce să faci. Ce mai voiai? Ai pornit resemnat mai departe, fără grabă, cu ochii la istorisirile desfășurate pe zid.

După câțiva pași te-ai oprit în fața unor scene pe care nu le-ai mai întâlnit în zugrăveala nici unei biserici. Meșterul ți-a ghicit nedumerirea și s-a grăbit să ți-o spulbere fără a-ți da răgazul să mai întrebi. Graba aceasta de a te mulțumi ți-a adus iar o ușoară umbră în priviri. „Aici, Măria Ta, am zugrăvit pătimirile Sfântului Teodor și ale Sfântului Nichita Mărturisitorul. Istoriile acestea nu se mai află zugrăvite nicăieri, dar gândesc că rostul lor aici, la Arbure, se vedește de la sine.” „Mda...” ai mormăit tu, contrariat că și acest Dragoș avea curajul de a se abate de la canoane, adăugând de la sine. Îți era limpede că prin istorisirea pătimirilor celor doi sfinți voia să țină trează aducerea aminte asupra feciorilor bătrânului Luca Arbure, Toader și Nichita, pe care Ștefăniță Vodă îi tăiașe o dată cu tatăl lor. Cel puțin un lucru era deci sigur că învățase Dragoș de la Toma și anume acela de a povesti zugrăvind întâmplări din zilele sale. Căci numai Toma istorisea astfel vrute și nevrute, furându-te de la cele sfinte pentru a-ți abate gândul asupra celor ce se petreceau sub ochii tăi. Mersese până acolo – spre deznădejdea episcopului Macarie – încât se zugrăvise pe sine însuși între ostașii care apărau Constantinopolul de năvala turcimii. „Sfinția Sa Grigore, l-ai întrebat tu pe Dragoș, știe de istoria asta cu Toader și Nichita?” „Știe, Măria Ta. Înainte de a mă apuca de lucru, m-am înfățișat Înalt Prea Sfinției Sale spre a-i cere binecuvântarea și atunci i-am arătat și cartoanele pe care am însemnat locul fiecărei istorii. Binecuvântându-mă, mi-a îngăduit să le înfăptuiesc și pe zid.” Cu degetul arătător ți-ai mângâiat mustața încă bălaie pe atunci, sub care ți se ascundea un zâmbet. Iată că meșterul Dragoș se abătuse de la canoane cu îngăduința lui Grigore. Meritul nu era, așadar, al meșterului, cât mai cu seamă al lui Grigore. Dacă el ar fi spus nu, amintirea feciorilor lui Arbure probabil că n-ar fi trecut în nemurire. Era un lucru care îți putea da de gândit, aducându-ți încă o dată aminte de ceea ce spusese Grigore odată, luând apărarea lui Toma într-o împrejurare în care te repeziseși să-l cerți pentru cine știe ce îndrăzneală de-a lui. „Meșterii – spusese Grigore atunci – se supun altor porunci și legăminte decât ceilalți oameni. Puteri tainice pot oricând să-i înalțe ori să-i doboare. Se cade să cugetăm asupra legii

aspre a vieții lor și s-o înțelegem.” Așa gândeai tu atunci, doar că se aflau și meșteri care se pricepeau să ocolească aceste legi aspre. Nici tu nu erai sigur dacă gândul acesta se rostise ca o aluzie la meșterul Dragoș. La urma urmelor, ce aveai cu el? N-aveai nimic, doreai doar să-l descoși, să-l ispitești ca să afli temeuri pentru a ți-l apropia. Dar se vede că amintirea lui Toma stăruia atât de puternică pretutindeni în preajma ta, încât, fără a îndrăzni să ți-o mărturisești, te-ai fi bucurat să nu afle aceste temeuri de încredere. Adevărul e că, găsind alt meșter, te temeai de insinuarea perfidă a gândului că l-ai trădat pe Toma. „A văzut și jupâneasa Ana – urma Dragoș la un pas în spatele tău – și a rămas nespus de mulțumită că am nemurit în felul acesta amintirea fraților dânzei tocmai în locul baștinei lor...” „Firește, firește – i-ai răspuns tu îngăduitor și distrat – a fost un gând frumos, care-ți face cinste, magistre.” Vă aflați acum în partea de răsărit a bisericii, în fața absidei, și te-ai oprit dintr-o dată cu senzația aceea de voluptuoasă surprindere care-ți tăia răsuflarea și pe care o trăiai întotdeauna când te găseai pe neașteptate dinaintea frumuseții. Un sfânt, dar nu unul oarecare, ci un sfânt uriaș, cu privire senină și blândă, purta pe umăr un prunc mititel, un fel de pui de sfânt. Cu cealaltă mână se sprijinea într-un pom care îi ținea loc de toiag. Ai mai văzut așa ceva, nu mai erai sigur unde, căci fusese tot pe vremea negustoriei și de atunci trecuseră ani, dar, oricum, undeva în apus, poate la nemți, poate la slovacii papistași. Te-a bucurat și atunci – fără să poți spune de ce anume – întâlnirea cu acest uriaș blajin care avea darul miraculos de a răspândi în juru-i un sentiment de pace și siguranță. Meșterul a ghicit scutindu-te să întrebi: „Acesta este sfântul Cristofor, cel ce ne păzește de moartea venită din senin. L-am văzut în multe biserici pe unde am umblat, la noi însă niciodată.” „Și ce te-a îndemnat să-l aduci și la noi!? Se pare că e un sfânt de-al papistașilor...” „Este, Măria Ta, într-adevăr, dar ne poate păzi și pe noi. L-am zugrăvit amintindu-mi cum s-a sfârșit tata. Eram în sărbătorile Crăciunului, la amiază, dânsul tocmai slujise praznicul cel mare și venise acasă, la casa plină de neamuri și oaspeți, cu masă întinsă ca la o sărbătoare ca aceea, cu cârnați fripți, cu sarmale și plăcinte. Aveam și un vin de soi și era

veselie mare în jurul mesei și îndestulare și pace, căci Măria Ta te aflai nu de mult în scaunul domniei și toată țara se bucura de îndurare și belșug. Și spre sfârșitul ospățului, când nimeni nu gândea la rău, tata, care ședea în fruntea mesei, a pus barba în piept și, fără să zică nici au, a închis ochii și de atunci nu i-a mai deschis și nu-i va mai deschide până la înfricoșata judecată de apoi. O spaimă grozavă ne-a cuprins pe toți, căci tata era un om mare și gras, cu obrajii sănătoși și rumeni și care, când slobozea ecteniile în biserică, făcea să pâlpaie lumânările. Cine s-ar fi gândit că moartea stătea în preajma sa? De aceea m-am gândit, Măria Ta, că dacă și zugravii noștri l-ar înfățișa pe acest sfânt, Cristofor, poate și Dumnezeu ne-ar ierta de asemenea moarte fără lumânare, care lovește ca trăsnetul din cer senin...” „Hm... E o moarte blândă aceasta, ai meditat tu, și gândesc că e de dorit oricărei alte morți...” „Da, Măria Ta, dar tot moarte se cheamă că e!” În patima cu care rostise ultimele cuvinte recunoșteai dragostea de viață a tuturor meșterilor adevărați, care nu lucrau numai cu mâinile, ci deopotrivă cu mintea și inima. De altfel, toți aceștia nu făceau decât să zugrăvească pretutindeni, într-un fel sau altul, dragostea lor de viață. Totuși, acest meșter Dragoș era prea vorbăreț și asta îți ținea trează îndoiala cu care te porniseși încoace.

Vă aflați acum în dreptul schelelor, la capătul părții de zid zugrăvite. Meșterul începuse aici o scenă nouă din care făcuse deocamdată doar zidurile ce înconjurau o cetate cu turnuri semețe. Știai ce voia să înfățișeze și ai găsit prilejul potrivit pentru a-i încerca tu însuși cerbicia. „Aici ce va fi?” l-ai întrebat cu un aer indiferent, în treacăt, prefăcându-te neștiutor. „Aici am început să zugrăvesc asediul Constantinopolului, Măria Ta, așa cum meșterul Toma l-a zugrăvit la Humor, cu oștile creștinești care-l apără și cu turcii care dau năvală asupra-i.” Pentru că nu mai era nimic de văzut, ai pornit încet pe cărare, îngândurat, cu mâinile la spate, spre oștenii care vă așteptau în drum, înconjurați acum de sătenii aduși de curiozitate. În urma ta veneau meșterul și Nicoară Hâra. Dragoș aștepta un cuvânt din partea ta despre cele văzute și de aceea umbla puțin aplecat înainte, spre a nu pierde nici o vorbă pe care i-ai fi aruncat-o peste umăr. Și

într-adevăr, după câțiva pași, ai întors puțin capul și i-ai spus cu o fermitate calmă, fără să te oprești: „Nu se poate, meștere.” Dragoș se aplecă și mai mult în față și pe chip îi apărură o expresie de nedumerire: „N-am înțeles, Măria Ta.” Iar ai întors capul și ai rostit tot fără să te oprești, dar ceva mai tare: „Am spus că nu se poate să zugrăvești asediul Constantinopolului.” Nedumerirea meșterului se transformă în panică. Grăbindu-se, pași afară din cărare, pe iarbă, venind alături de tine: „De ce, Măria Ta? Și meșterul Toma l-a zugrăvit doar...”

„L-o fi zugrăvit, i-ai răspuns tu cu un fel de satisfacție răutăcioasă, dar erau alte vremuri. Eram puternic, aveam cetățile din Ardeal, aveam Tighina, îi hărțuiam fără răgaz pe leși pentru Pocuția, domnul Țării Românești îmi era ginere, îmi îngăduiam să-i înfrunt pe turci și nu-mi păsa de ei. Nu-mi păsa de nimeni, înțelegi? Pe când acuma împrejurările sunt cu totul altele și e bine să nu uiți că această a doua venire a mea la domnie s-a săvârșit cu ajutorul turcilor. Fără de dânșii m-ar fi ucis probabil á pe când mă aflam pribeag în Ardeal ori oamenii lui Ștefan Vodă Lăcustă, care m-au pândit tot timpul șederii mele la Stambul. Nu mi-au putut face însă nimic, fiindcă cei ce mă păzeau cu strășnicie erau tocmai turcii. Fără de dânșii iarăși, n-aș fi ajuns niciodată să revin în scaunul părintelui meu...”

Pentru că ajunseserăți aproape de drumul plin de oameni și ceea ce spuneai nu trebuia să ajungă la urechile oricui, te-ai oprit. I-ai fi spus meșterului, care se oprise și el odată cu Hâra și-ți aștepta cuvintele cu sufletul la gură, că, în ciuda ajutorului lor, îi urai pe acești turci și așteptai doar un prilej pentru a scutura gheara pe care ți-o înfipseseră în ceafă, deoarece ajutorul lor era doar un mod subtil și mai eficace decât puterea și amenințările, de a te ține legat de ei. Era un soi de robie în care lanțurile ar fi fost ascunse sub ghirlande de flori. Ți-ai dat însă seama la timp că, furat de patimă, erai gata să te dezvălui unui om pe care-l vedeai întâia dată și despre care, la urma urmei, nu știai decât că era un meșter dăruit, dar prea repede gata să-și plece fruntea. De fapt, asupra acestei impresii urmăreai acum să te edifice. I-ai spus cu o ușoară asprime în glas pe care n-o avuseserăți mai înainte: „Nu ne putem îngădui să-i jignim.” Și iată că, așa cum te-ai temut, meșterul

și-a aplecat într-adevăr fruntea. „E o poruncă, ai adăugat tu voind cu tot dinadinsul să-i încerci răbdarea. Și de altfel, meștere, e înțelept ca în tot ce faci să nu uiți că trăim într-o țară mică, dar râvnită. Sunt des-tui cei care pândesc și nu e bine să-i stârnești...” „Am înțeles, Măria Ta, spuse meșterul cu mâna la piept și cu fruntea mereu aplecată, am să-i zugrăvesc în locul turcilor pe perși și nimeni nu va mai avea nimic de zis...” Te-a cuprins un fel de lehamite ciudată. „Faci ce vrei”, i-ai răspuns încet, în silă, și, fără a mai adăuga nici un cuvânt, ai pășit grăbit înspre cal și te-ai azvârlit în șa. Unii dintre cei adunați la priveală te-au recunoscut și au strigat cu glas mare și din toată inima „Să trăiască Măria Sa !” dar n-ai stat să le răspunzi. Cu o cută adâncă săpată între sprâncene, ai dat pinteni năpustindu-te în galop, încât ceilalți abia au avut vreme să încalece, izbindu-se unii de alții, în graba de a se repezi pe urmele tale. Oamenii adunați se buluciră în gard și femeile țipară smucindu-i pe copii din cale. Meșterul Dragoș, puțin adus de spate, rămase, ca și ceilalți, privind nedumerit norul de colb care se îndepărta către Suceava.

Pe tot drumul acela de întoarcere te-ai gândit apoi la Toma. Cum n-ar fi răbdat el o asemenea poruncă! Cum ar fi azvârlit pen-sulele și ar fi răsturnat vasele cu vopsele, răcnind că unui meșter n-avea ce să-i pese de turci și că dacă nu era lăsat să lucreze cum crede și simte el, va părăsi dracului tot, neisprăvit, și va pleca încotro va vedea cu ochii, căci drumul e mai milostiv decât moartea. Și cum, într-adevăr, și-ar fi luat lumea în cap și cum tot tu ai fi trimis după dânsul pe logofătul Toader ori pe Grigore să-l împace și să-l întoarcă! Degeaba însă, asemenea gânduri nu-ți puteau aduce nici o mângâiere. Te-ai străduit în zilele următoare să uiți și să te împaci cu ideea că fiecare om era unul prin el însuși, avându-și o vreme a lui, care nu mai putea fi întoarsă. Ai reușit destul de bine. Fapt este că dacă de Toma tot îți mai aminteai în unele ceasuri prielnice, de Dragoș ai uitat aproape cu desăvârșire. Ți-ai reamintit de el abia când ți s-a adus ve-stea că și-a mântuit lucrarea. Curiozitatea și vechiul tău interes pentru meșteri te-au făcut să te pornești cu toată curtea în alai pentru a sta de față la sfințire. De departe ai văzut biserica strălucind în culorile

proaspete ale meșterului și inima ți-a bătut mai tare înțelegând că țara ti-a devenit mai bogată cu o frumusețe. E totuși un meșter adevărat acest Dragoș, ți-ai spus tu în timp ce descălecai, sunt curios cum s-a descurcat cu asediul... Tocmai din această curiozitate ți s-a tras însă marea dezamăgire. Căci stând dinaintea zidului zugrăvit, înconjurat de mitropolit, de episcopi și de toată Curtea în spatele căreia se bulucea mulțimea, ai văzut într-adevăr din prima clipă că meșterul zugrăvise perși în locul turcilor care năvăleau asupra cetății. Dar amănuntul acesta ți-a reținut foarte puțin atenția, deoarece te-a atras un fel de pisanie scrisă îngrijit din pensulă, care însoțea zugrăveala. Literale erau destul de mărunte și a mai trebuit să faci doi pași ca să le poți desluși bine, citind apoi fără glas, în tăcerea celor din jur. Nu se auzeau decât păsările și rumoarea înăbușită a mulțimii care umplea locul în jur, până departe, în timp ce tu citeai din ce în ce mai nedumerit: *”În anul 626, împăratul Kosroi vine cu perșii și cu sciții și cu libienii și cu idolatrii împotriva Constantinopolului cu armate, în zilele împăratului Erakli. Rugăciunile au ridicat împotriva lor mânia Panaghiei și Dumnezeu a trimis asupra lor trăsnetul și ploaia și focul și i-a înecat în mare.”*

Te-ai întors spre meșterul Dragoș care aștepta alături cutremurat de îngrijorare și de bucurie. Ai înțeles că, oricum, erai dator să-i lași o vorbă bună și, învingându-ți mâhnirea, i-ai spus: „Ceea ce ai făcut aici, meștere, e o lucrare de toată lauda și frumusețea, care va duce faima țării în lume, ca oricare dintre lucrările meșterului Toma. Dar spune-mi, rogu-te, de ce ai mai avut nevoie de pisania aceasta?” „Pentru ca să nu rămână nici o îndoială că nu e vorba de turci, Măria Ta”, răspunse el fără șovăială. Și imediat adăugă cu o mândrie abia ascunsă: „Gândesc că acum nu va mai fi nici o îndoială.” L-ai privit câteva clipe tăcut și trist. Pe urmă ai spus atât de încet, încât cei din apropiere abia ți-au putut desluși cuvintele: „Într-adevăr, acum nu mai e nici o îndoială...” Și te-ai îndreptat spre intrarea bisericii, dând astfel semn de începere a slujbei. N-ai mai stat pe urmă nici la praznic. De îndată ce Grigore a rostit binecuvântările ieșirii, ai încălecat, apucând drumul Sucevei, spre mâhnirea meșterului și a

localnicilor care fuseseră mândri și bucuroși că vor avea cinstea de a te ospăta din bucatele lor. Nimeni nu bănuia însă în ceasurile acelea că cel mai mâhnit dintre toți erai tu însuși. De atunci nu mai știi nimic despre meșterul Dragoș. Ce s-o fi ales de dânsul? Trebuie poate să te dai bătut, să întrebi, căci, iată, viața ți se topește ca lumânarea. Marcu nu s-a mai întors, iar Voronețul va rămâne nezugrăvit și e păcat, căci e ctitoria Sfântrăposat părintelui tău. Nici de jupâneasa Ana nu mai știi nimic. Tot așa frumoasă și mândră o fi? Da' de unde, nu se poate, căci vremea a trecut și pentru dânsa, doar n-o fi întinerit. L-ai văzut în urmă cu câteva săptămâni pe bărbatu-său, pe Plaxa, pe care nu de mult l-ai investit mare comis: e tot mai greoi, buhăit, cu pungi care-i atârnă sub ochi...

Ehei, ce de gânduri pentru o singură noapte! Se simte bine, ușor și oarecum împăcat cum stă așa nemișcat, cu ochii mari deschiși în întuneric, lăsându-se bătut de gânduri. E poate una dintre cele mai lungi nopți de care-și amintește. Și mai pașnice. Pentru că a reușit să se gândească mai mult la ce a fost decât la ce va fi.

E o noapte limpede și rece de început de toamnă. Sub lumina lunii, frunzele care se desprind devin mari fluturi de aur. Văzduhul miroase a brume viitoare. În liniștea aceea mare, un zgomot ciudat crește, un tropot de cal poate, în trap domol. Îl aude și el și întâi i se pare că e bătaia propriei sale inimi, răsunând înfundat, așa cum a mai auzit-o și în tăcerea altor nopți. Pe urmă însă își dă seama că sunetul acela vine din altă parte și întoarce încet capul pe pernă pentru a auzi mai bine. Ca și când ar ciuli urechile. Acum e limpede: tropotul unui cal care dă târcoale mănăstirii. Îl străbate un fior de bucurie tainică, dar și de spaimă: e o anume lipsă de grabă în pasul acela, o mare liniște și siguranță, ca și când nu s-ar teme de nimic. Ar putea să jure că acel cal e alb, fără ham și fără călăreț, cu coama lungă și cu coada fluturătoare atingând pământul. De mult, de peste douăzeci de ani, se vorbește despre dânsul. El nu-l văzuse niciodată, dar îi plăcea să creadă în povestea aceasta ciudată. Uneori se îndoiește, e drept, dar iată că acum îl aude el însuși. Pentru o clipă îl încearcă dorința de a o

chema pe Elena ca s-o întrebe dacă și ea îl aude. Renunță însă, întâi fiindcă se teme că n-ar avea putere să strige sau să bată din palme. Se simte atât de bine cum stă așa, nemișcat! – și pe urmă fiindcă își dă seama că n-ar avea rost: Elena e frumoasă, i-a stat întotdeauna alături la bine și la rău, dar anumite lucruri – cum era și tropotul acestui cal – nu le auzea, nu ajungeau până la ea. Se socotește fericit că-i este dat să-l audă măcar el, e o mare ușurare să știe că acel cal a venit acum în preajma sa. Niciodată nu s-a simțit atât de împăcat, surâde prin întuneric acestei păci care i-a umplut sufletul și închide ochii. E sigur că acum va adormi și nu se împotrivește alunecării plăcute care a și început.

II

Dimineața, toată lumea șoptea, însuflețită de o plăcută spaimă în care se amestecau și o discretă mândrie cu o bucurie tainică. Aproape toți – în afara celor prea greoi sau prea osteniți, care adormiseră ca butucii – aproape toți, călugări, străjeri și casnici, auziseră singuraticul cal. Căpitanul Mihuța, mai marele străjerilor, cel cu nasul ca un plisc și mustața pe oală, ieșise singur dincolo de zid și se jura că îl văzuse. Doamna Elena, deși veghease până spre ziuă, când o răzbise somnul, făcea parte în schimb dintre cei ce nici măcar nu-l auziseră. Mai mult încă: ea nu credea în această istorie. N-o spusese nimănui până acum, dar din felul în care le ascultase, cu colțurile buzelor ușor coborâte a dispreț, pe fetele din casă care povesteau surescitate întâmplările nopții, se vedea că nu era dispusă să creadă. Când intră pe vârfuri în iatacul lui, purta încă pe chip expresia aceea de neîncredere și vagă ironie. Era hotărâtă să nu-i spună, dar îl găsi treaz, pe jumătate ridicat, rezemat în perne, cuprins de o stranie febrilitate. De cum îl văzu, înțelese că și el știa. Ceea ce o surprindea era însă faptul că nu i-o spunea, o privea doar într-un fel ciudat, ca și cum ar fi spionat-o, încercând să ghicească dacă și ea auzise.

– Cum te simți, Măria Ta?

– Iar îmi spui Măria Ta! pufni el. Mă simt bine, chiar foarte bine, am să mă și ridic din pat.

– Să nu faci asta! Te-ai obosit prea mult ieri și de aceea nici nu ți-a fost bine aseară.

– Ce spui tu?! Mi-a fost foarte bine și aseară și mai ales azi noapte. M-am odihnit minunat, a fost o noapte deosebită.

Și iar o privi cumva, dintr-o parte și pe sub sprâncene,

iscodind-o, așteptând ca ea să-l întrebe de ce fusese o noapte atât de deosebită. Ea era însă nedumerită și puțin speriată. Știa că el nu ieșise din odaie și că nici măcar nu deschisese fereastra. Atunci de unde aflase despre cal? Începea să aibă îndoieli și retrăia un sentiment pe care-l crezuse de mult uitat, de pe vremea când purta părul legat cu funde roșii ca s-o apere de deochi. Munții Serbiei, în care copilărise, erau plini de asemenea istorii, iar ea, pe vremea aceea, nu se îndoia.

– Știu, spuse pe neașteptate, pentru că nu mai suferea pânda lui.

– Ce știi? se miră el.

– Ce s-a petrecut azi noapte.

În glasul lui tresări bucuria:

– Ai auzit și tu?

– Nu.

Păru dezamăgit.

– M-aș fi mirat, spuse. Atunci de unde știi?

– Mi-au spus fetele din casă. Au auzit alții. Căpitanul Mihuța zice că l-a și văzut.

– Să mi-l trimiți aici!

Asta lipsea acum! După Bisurca, să-l mai aducă și pe acest căpitan, care duhnea a vin și dohot! Mai bine nu-i spunea despre el.

– Acuma va veni doctorul.

– Nu-mi pasă de doctor, tot nu-mi ajută nimic...

– Cum nu-ți ajută? îl întrerupse ea. Fără leacurile acelea crezi că te-ai fi simțit mai bine?

– Probabil că da. Mă simt mai bine, fiindcă încă nu mi-a sunat ceasul. Mai trebuie să-l văd pe Iliș. Dacă tot vine... Și să aflu un zugrav pentru Voroneț. Pe urmă, ce-o da Dumnezeu. Până atunci însă, adumi-l pe Mihuța.

– E ceasul la care obișnuiește să ți se înfățișeze în fiecare dimineață doctorul. De ce să-l jignim, după ce a făcut atâta drum până aici ca să vadă de Măria Ta?

– Tu l-ai chemat, acum descurcă-te, râse el.

Nu spunea însă adevărul, căci la început, luat pe neașteptate, se temuse de moarte și, când ea îi spusese cu sfială și cu teama de a nu-i

stârni una dintre furiile sale teribile „Măria Ta, să chemăm un doctor, am auzit de un doctor vestit la Sibiu”, el răspunsese fără împotrivire „să chemăm”. Clipă de care se rușina acum, când redobândise o fărâmbă de putere, și pe care o voia uitată.

Doamna era alarmată. Se temea că, stăruind, îl va înfuria și, în același timp, se rușina de doctor, de care, la drept vorbind, îi era și puțin frică. Era un neamț înțelept și sfătos, dar totodată aspru și fără să se sinchisească de ranguri. Se gândi că pe Vodă nu-l putea îndupleca decât cu ultimul argument la care obișnuia să mai aplece urechea și spuse în treacăt, cu aerul că nu dădea prea mare importanță amănuntului:

– Cum poștești, Măria Ta, dar păcat de banii pe care i-am dat.

Avu o mică tresărire și o privi intens, cu ochii îngustați, în efortul de a-și aminti. Și, iată, nu-și amintea! Știa că era o sumă mare, pe care numai frica morții îl făcuse s-o accepte, dar nu mai știa cât... Îl încolți iar, pe neașteptate, spaima și simți sudoarea năpădindu-i fruntea.

– Nu ți-e bine, Măria Ta?

– Cât? Cât i-am plătit?

Doamna se liniști ascunzându-și un zâmbet. N-ar fi crezut ca mica ei șiretenie să aibă un asemenea efect, dar nu bănuia nici pe departe motivele reale ale neliniștii sale și nici acea cutremurare lăuntrică de spaimă, pe care i-o stârnise.

– Ai și uitat, Măria Ta? Înseamnă că nu mai suntem chiar atât de săraci cum eram când te-ai întors de la Stambul. I-am plătit cinzeci de zloți și-i mai datorăm cinzeci.

Așa era. Își amintea acum de tot bănetul ăsta: o sută de zloți, de patru ori cât îi plătitese jupâneasa Ana meșterului Dragoș, pentru a zugrăvi biserica! O dată cu această alăturare îi mai veni inima la loc: uite că de prețul zugravului își amintea fără nici o ezitare, însemna că mintea nu-l lăsase încă de tot, deși era de mirare că uitase tocmai suma aceasta uriașă, care-i ușura vistieria...

– Rămâne de văzut, spuse el mulțumit, dacă o să mai capete cei cinzeci de zloți.

– Cum să nu-i plătim, Măria Ta? Omul a venit anume de la un capăt de lume!

– N-am spus să nu-i plătim, am spus că rămâne de văzut. De pildă, dacă mor, n-o să te lași trasă pe sfoară să-i dai și restul de zloți. Trebuie să-l încunoștințez și pe Iliș despre treaba asta.

– Doamne, Măria Ta, cum vorbești! Dar pe de altă parte mă și bucur: înseamnă că ți-e mai bine dacă-ți arde de glumă.

– Sigur că mi-e mai bine, ți-am spus doar. Haide, cheamă-l odată pe vraciul acela, dacă tot a venit până aici.

Doamna se grăbi spre ușă, bucuroasă că nu-l mai voia pe căpitanul străjilor. Dar când să iasă, el își aminti, cum îi era obiceiul:

– Și trimite-l și pe căpitanul acela, cum îi zice, doar n-o să-l spintece pe vraci...

Cum îi zice, cum îi zice? îi bătu întrebarea în tâmpă după ce rămase singur și iar îl năpădi sudoarea aceea rece. Doar numai cu câteva clipe înainte îi rostise Elena numele pe care el încercase zadarnic să și-l amintească și ieri seară, pe drum, și acum iar îl uitase, îi scăpase ca un pește care-ți alunecă în apă, printre degete. Se smulse dintre perne și rămase șezând pe marginea patului. Dar se vede că se ridicase prea dintr-o dată, căci îl încercă o ușoară amețeală o dată cu un zvâcnet de durere, în locul acela blestemat din adâncul măruntaielor, închise ochii așteptând. După câteva clipe, totul se potoli și când îi redeschise, izbucni din uitare și numele căutat. Mihuța! Căpitanul Mihuța, ei, bătute-ar ploaia, căpitane! Se sculă în picioare și, rezemându-se de perete, de jilțuri, de scrin, își căută straietele. Surâdea mulțumit că-și amintise și se înveselea de pe acum de ochii pe care îi va holba vraciul, când îl va vedea îmbrăcat.

Magister Paulus Kyr, bacalaurio in medicina, purta o robă lungă de catifea liliachie, îmbogățită cu blană de vereriță și un pot-cap scund cu fundul în patru colțuri de care atârna legănându-se, la fiecare mișcare, câte un ciucure mărunț din fir de aur. Mic, cu mișcări agile, de șoarece, avea o față adunată, plină de crețuri, ca o smochină. Nu cunoștea zâmbetul de politețe și, după ce se înclină scurt, rămase privindu-l sever, cu ochii săi întunecați, foarte apropiați de rădăcina nasului.

– Sfatul meu a fost să nu te ridici, Măria Ta, spuse el. Vodă, în picioare, râdea străduindu-se să-și ascundă durerea care-l cuprinsese din nou, însoțită de o ușoară greață. Își pusese până și cingătoarea de a cărei pafta de argint atârna spada ușoară de Damasc.

– M-am ridicat de fiecare dată, magistre, drept cine mă iei? Magistrul Kyr înălță din umeri și se îndreptă spre o masă pe care își deschise trusa de piele.

– Drept ceea ce sunteți, răspuse el. Un om bolnav, care dacă nu-mi urmează sfaturile...

Își lăsă propoziția neterminată.

– Dacă nu-ți urmează sfaturile, are să crape, nu-i așa? Râdea silit, fără veselie: Spune-mi drept, magistre, ai întors vreodată din drum pe vreunul căruia i-a sunat ceasul?

Doctorul îl privi scurt, peste umăr, ca și când Vodă i-ar fi atras atenția printr-un amănunt care-i scăpase până acum, pe urmă se concentră iar asupra preparării medicamentelor.

– Văd că Măria Ta suferi și de o altă boală de urma căreia abia acuma dau, murmură el.

– Ce fel de boală?

– Neîncrederea, Măria Ta. În asemenea cazuri se cere aplicată o terapie veche, cunoscută și de neamul dacilor, în urmă cu peste o mie de ani.

– Și în ce stă această terapie?

– În a nu te gândi să vindeci ochii înainte de a te îngriji de cap. Și să nu îngrijești capul decât după ce ai tratat trupul, văzând în același timp și de suflet. Bolile le poate vindeca numai acela care cunoaște foarte bine întregul. La Măria Ta ar fi trebuit să încep cu sufletul deci. A fost greșeala mea, dar din fericire nu e ireparabilă. Acum, te rog, Măria Ta, dacă tot te-ai ridicat, să vii mai la lumină. Aș vrea să văd limba.

Vodă se supuse. Era contrariat, stăpânit de neliniște, dar și de o ușoară veselie. Medicul îi privi limba mai puțin de o clipă. Era acoperită de un fel de iască albă.

– Mulțumesc, Măria Ta.

– Ei, ce ai văzut?

– Un pacient nu trebuie să știe tot ce vede medicul. Pentru că e ignorant, există riscul de a interpreta greșit.

– Medicul îi poate desluși ceea ce vede, ajutându-l să interpreteze corect. În felul acesta l-ar și liniști.

– Rostul medicului nu e să dea deslușiri, ci să vindece. Te temi de moarte, Măria Ta?

– M-am temut la început, de aceea te-am și chemat. Acum însă nu mă mai tem. Peste o secundă adăugă cu o satisfacție răutăcioasă: Dar nu datorită ție, magistre.

Doctorul nici nu clipi. Se apropie cu un pahar de apă deasupra căruia ținea o linguriță de argint cu un praf cenușiu, care răspândi în toată încăperea un miros pătrunzător, plăcut, cunoscut și totuși greu de precizat.

– Te rog să înghiți asta, Măria Ta.

– Ce-i asta? Nu mi-ai mai dat până azi.

– Începem acum. E teriacă venețiană, poate cel mai scump medicament.

– Trebuie să înțeleg că voi mai avea de plătit ceva?

– Nu. Intră în cei o sută de zloți.

– Ești darnic, magistre, zâmbi el ironic. Dar să știi că dacă mor n-ai să mai vezi cei cinzeci de zloți.

Abia acum doctorul avu o ușoară reacție, o abia perceptibilă îngustare a ochilor. Dar își reveni aproape în aceeași clipă:

– Despre asta mai avem timp să vorbim. Acum te rog să înghiți medicamentul, Măria Ta.

Prafu cenușiu, ajuns pe limbă, se transformă într-un fel de magiun. Gura i se umplu de miresme amețitoare, atât de intense, încât nu mai aveau nimic plăcut. Se grăbi să bea apa și-i înapoie paharul.

– Să ne ocupăm așadar, puțin și de suflet, Măria Ta, spuse doctorul Paulus Kyr în timp ce se întoarse la măsuța cu flacoane și spatule pe care se apucă să le așeze la loc, în trusă. Ai avut bunăvoința să-mi mărturisești că nu te temi de moarte, dar că nu e meritul meu. Pot atunci să te întreb, Măria Ta, cărui fapt se datorește această dispariție a fricii?

Stătuse prea mult dintr-o dată în picioare și începuse să obosească, își percepea tremurul ușor al genunchilor. Totul era să nu se observe.

– Ai isprăvit cu leacurile acelea? întrebă cu un glas pe care îl voia cât mai nepăsător.

– În clipa asta, Măria Ta.

– Atunci haide dincolo. Azi vreau să stau în jilț. Acolo am să-ți spun.

Magistrul Paulus îi aruncă o privire bănuitoare. Vodă străbătu însă cei vreo douăzeci de pași, până în încăperea alăturată, cu mersul sigur și apăsător de singur domn și stăpânitor. Când se așeză însă, în pernele jilțului, își înăbuși cu greu un oftat de ușurare și voluptate. Doctorul, rămas alături, în picioare, continua să-l privească cercetător.

– Șezi, magistre.

– Mulțumesc, Măria Ta. Prefer să nu șed. Gândirea ageră a peripateticienilor se explică și prin faptul că nu ședeau. Te ascult, Măria Ta.

– Vrei să știi de ce nu mă tem de moarte?

– Aș vrea, Măria Ta.

– Ei bine, magistre, nu mă tem deoarece m-am obișnuit cu gândul: știu că voi muri.

Doctorul surâse cu îngăduință, îndepărtând ușor brațele și mânecile largi ale robei fluturată ca niște aripi negre.

– Asta fiecare o știe despre sine.

– Da, știe că va muri cândva. Eu însă știu că voi muri acum, curând, poate la noapte, poate mâine, înțelegi, magistre?

– Înțeleg, dar nu cred. Dacă e așa, atunci de ce ai mai lua teriaca, Măria Ta?

– De vreme ce am plătit-o o iau, râse Vodă.

– Glumești, Măria Ta, dar eu te-am întrebat ca să-ți cercetez sufletul. Și asta face parte din îndatoririle mele și intră în preț, așa că te rog să-mi răspunzi.

– Nu glumesc, într-adevăr, am să mor. Se aplecă puțin peste brațul jilțului, înspre făptura stafidită a doctorului, și adăugă pe un ton

mai confidențial: Azi noapte mi s-a arătat un semn. De atunci nu mai am îndoieli, dar semnul acela m-a liniștit și m-a ajutat să nu mă mai tem. Crezi în semne?

– Depinde, Măria Ta. Pot să știu ce fel de semn era acesta?

– Un semn al țării, magistre: calul părintelui meu, slăvitul Ștefan Voievod cel Bătrân. Umblă așa, hojma, de mai bine de douăzeci de ani, fără ham și fără călăreț.

În ochii mici ai doctorului se ivi un licăr de neîncredere.

– Și cum s-ar tălmăci asemenea semn?

– Norodul zice că atâta vreme cât umblă acest cal, țara se află apărată și la adăpost de orice nevoie.

– Totuși, stăruie magistru Paulus, nu văd legătura cu presupusa moarte apropiată a Măriei Tale...

– Semnul îmi era destinat mie, tocmai pentru a mă ajuta să mor liniștit. Căci trebuie să-ți mărturisesc, magistre, că aveam îndoieli asupra succesiunii. Nici acum nu mi s-au risipit ele de tot, dar, oricum, de când cu semnul acesta, sunt mult mai liniștit. Frica mea nu era de fapt o frică de moarte, ci de ceea ce se va întâmpla aici după petrecerea mea, înțelegeți? Iar semnul mi s-a arătat tocmai ca să pot muri liniștit. Ceea ce înseamnă că am să și mor.

Doctorul clipi des, construindu-și un raționament al său. Ceva adevăr începea și el să creadă că se afla în istoria aceasta. Era convins că acel cal nu existase decât în visul voievodului. „Cal de vei visa, moarte înseamnă.” Pe căi diferite, ajungeau amândoi la aceeași concluzie. Se pregătea tocmai să-i abată gândul de la moarte, sugerându-i că totul nu fusese decât un vis – dar fără a-i destăinui și tălmăcirea visului – când se ivi doamna Elena vestind sosirea căpitanului Mihuța.

Vodă avu o tresărire de satisfacție și-i făcu doctorului un semn complice, ca și când i-ar fi spus „acum să vezi...”

– Să intre.

Căpitanul se arată și, după ce făcu doi pași, încremeni în așteptare. Purta coif și, până la jumătatea trupului, platoșă. Halebarda o lăsase afară. I se mișcau doar ochii, măsurându-i iscoditor când pe doctor, când pe Vodă.

- Spune-mi, căpitane, ce s-a petrecut azi noapte.
- S-a arătat calul lui Ștefan Voievod cel Bătrân, Măria Ta,
- Se zice că l-ai văzut. E adevărat?
- Adevărat, Măria Ta. Auzindu-i tropotul, am bănuit cam ce ar putea fi și am ieșit dincolo de poartă.
- De ce ai bănuit?
- Pentru că l-am mai văzut o dată acum vreo șase ani, pe când Măria Ta erai pribeag și țara sărăcită după trecerea norilor de lăcuste. Pe atunci eram de strajă la Șcheia și nu mai aveam nici o nădejde de mântuire, când s-a arătat calul acesta și iată că semnul s-a adeverit și Măria Ta te-ai întors așezând iar țara...
- Lasă asta, spune-mi cum a fost azi noapte.
- Apăi, cum să fie Măria Ta? Am ieșit și m-am lipit de un copac de la marginea drumului. Dar el n-a venit pe drum, căci dădea târcoale în trap domol mănăstirii. Cât am stat acolo a ocolit-o de trei ori. Pe urmă s-a îndepărtat încet și s-a mistuit în pădure.
- Nu te-a simțit?
- Ba da. La întâiul ocol m-a simțit. Nu s-a oprit însă, și-a încetinit doar puțin mersul și m-a privit, pe urmă și-a văzut de ale lui. Are ochi verzi, Măria Ta, cum sunt pietrele acelea scumpe, nu știu cum le zice... Iar el e alb tot, cu coama lungă și cu coada până-n pământ.
- Ceilalți de ce nu te-au însoțit? Le-a fost teamă?
- Nu, Măria Ta, oamenii nu se tem de dânsul căci nu se știe să fi făcut vreodată rău cuiva. Dar i-am oprit eu gândindu-mă că, văzându-ne atâția oșteni, să nu creadă că i-am ieșit în cale cu vreun gând ascuns. Eu însumi am ieșit fără nici o armă.
- Și tu ce gândești despre toate astea?
- Știu și eu, Măria Ta? Gândesc că e bine, dar în ce fel anume n-aș ști să spun. Văd că după atâta zăcere, ieri ai ieșit întâia dată dincolo de ziduri și încă nesprijinit de nimeni, iar azi stai aici, în jilțul domnesc, cum se și cade Domnului țării. Poate că tocmai acesta e binele și nu e străin de semnul de azi noapte. Căci ce poate fi mai bine decât să te vedem iar în putere, Măria Ta?
- Cuvintele căpitanului îl înduioșară cu atât mai mult cu cât avea

certitudinea că nu se născuseră din dorința ticăloasă de a linguși: adevărații oșteni nu cunoșteau năravul lingușirii. Curând, curând, i se adresă el în gând, veți rămâne fără mine, sărace... Gusta din nou acea secretă și jalnică voluptate de a se compătimi, dar reuși să se smulgă din învăluirea ei.

– Îți mulțumesc, căpitane. Poți să pleci.

– Să trăiești întru mulți ani cu sănătate, Măria Ta !

– Ai văzut? se întoarse el spre doctor după ce rămaseră iar singuri. Ce spui de asta?

Magistrul Paulus își flutură iar mânecile largi:

– E de mirare! Eu am înțeles că semnul s-a arătat doar Măriei Tale și tocmai mă gândeam că n-a fost decât un vis. După cum văd însă, l-au cunoscut mai mulți.

– Întocmai, magistre. Mă și mir că nu l-ai auzit și domnia ta. De altfel, nici Doamna Elena nu l-a auzit.

– Curios, căci femeile și copiii simt mult mai lesne aceste mișcări ale duhurilor. Ei sunt în privința aceasta niște privilegiați. În ceea ce mă privește, eu am citit până târziu și, când citesc, reușesc să mă abstrag, nu-mi dau seama de cele ce se petrec în jur...

Ultimele cuvinte le rosti mai ezitant, ocolindu-i privirile, simțindu-se vinovat pentru că, în realitate, stătuse până aproape de ziuă la sfat cu arhimandritul Gherondie asupra a ceea ce trebuia socotit sau nu vrăjitorie, desfătându-se în același timp cu vin și mieji de nucă.

– Și apoi, Măria Ta – adăugă el mai mult pentru a schimba vorba – eu am studiat îndeosebi pietrele a căror putere de vindecare și de premoniție o cunosc în toate aspectele. Semnele celelalte mi se par oarecum îndoielnice. Bunăoară a rămas scris că ciuma de acum vreo șaizeci de ani, ar fi fost prevestită de o ploaie cu sânge. Interpretarea e discutabilă, știut fiind că ploile cu sânge prevestesc îndeobște războaiele. Atunci însă nefiind nici un război, norodul a făcut legătura între ploaia aceea și ciumă, deși nu există de fapt nici o relație între ele. Pietrele în schimb îngăduie să fie citite și interpretate mult mai exact. Ca și ierburile de altfel...

– Da, cunosc și eu asta. Aveam odată la Curte, urmă el cu nostalgie, un familiar. Era grozav și dobândise la Veneția titlul de *magister in diversis artibus*. Pe lângă altele, stăpâna o boabă de chihlimbar cu un păianjen adevărat într-însa. Boaba aceasta avea darul de a prevesti.

– Nu mă îndoiesc, Măria Ta.

– Multă putere, zicea acel sfetnic al meu, urmă Vodă ca și cum nu l-ar fi auzit, cu ochii întorși spre trecut, multă putere se află în ierburi, mare putere se află în pietre.

– Avea dreptate sfetnicul Măriei Tale, se cunoaște că era un om învățat, îndeosebi chihlimbarul are asemenea puteri și cameele, cărora li se mai zice pietrele lui Israel. Sunt apoi unele pietre rare, pe care se poate desluși semnul gemenilor sau al cumpenei. Ele vindecă de melancolie, iar pe cel ce le poartă îl fac deosebit de plăcut. Le caută îndeosebi tinerii ca să devină fermecători. Sunt altele, translucide, lăptoase, cu niște vinișoare fine, roșiatice, ca și când prin ele ar curge într-adevăr sânge. Se zice, de altfel, că și curge. Când aceste vinișoare alcătuiesc desenul unei sirene cu părul despletit, care ține în mână o oglindă, piatra trebuie așezată într-o montură subțire de aur și atunci, ascunsă în palmă, dobândește puterea de a te face nevăzut. E însă atât de rară, încât, iată, într-o viață de om, eu încă n-am apucat s-o văd. Am văzut în schimb, când am fost la curtea regelui Carol Quintul, piatra care l-a vindecat de podagră. Era adusă din pustia Arabiei, avea o culoare albă, asemănătoare marmurei, dar în anumite ceasuri, mai ales pe înserat, se limpezea și devenea verzuie...

Se opri căci – evident – Vodă nu-l asculta. Rămăsese privind în gol, urmărind un gând sau o amintire. Abia tăcerea îi atrase atenția și se întoarse spre făptura sfrijită a doctorului, redescoperindu-l.

– Ținea pe lângă sine un arici, spuse.

– Vorbești despre acel sfetnic, Măria Ta?

– Da. Avea tot felul de ciudățenii.

– Erau ciudățenii doar pentru cei din afara științei și a meșteșugului său. Pentru dânsul erau însă niște lucruri firești. Dar bag de seamă, Măria Ta, că ai ținut mult la acest om. Unde se află acum?

– Sunt opt ani, magistre, de când îmi pun aceeași întrebare. A pierit...

Doctorul îl aținti cu ochii săi mărunți și ageri și clătină din cap a înțelegere. La colțurile potcapului, se legănau ciucurii de aur.

– Cred că am aflat răul care a atins sufletul Măriei Tale. El se trage de aici, de la golul pe care l-a lăsat acest sfetnic și familiar, care, după cum am înțeles, a fost și un mare artist.

– Și vraci. La el am văzut pentru întâia dată teriaca aceasta, îi dădea din ea tatălui său.

– Și s-a vindecat?

– A murit.

– Poate că era prea bătrân.

– Era.

– Când ți se isprăvesc zilele, Măria Ta, nu mai are putere nici teriaca. Pe Măria Ta însă, omul acela te-ar fi vindecat, căci aveai încredere în dânsul. În mine nu ai.

– Vrei să spui că n-ai să mă poți vindeca?

– Vreau să spun că am împotriva mea doi dușmani: lipsa de încredere a Măriei Tale și lipsa mea de putere asupra golului, pe care acel om ți l-a lăsat în suflet. Ai rămas cu un soi de otrăvită aducere aminte, asupra căreia nu cred că ar avea vreo influență nici piatra cu semnul gemenilor sau al cumpenei. N-ai încercat să-ți afli alt sfetnic, Măria Ta?

– Ba da, răspuse el trist, fără a mai adăuga nimic, dar doctorul pricepu că nu aflase.

Se simțea neputincios magistrul și începea să se îndoiască de eficacitatea metodelor sale terapeutice. Experiența îi spunea că bolile acestea ale sufletului erau cele mai problematice. Nu toate, firește, căci și bolile sufletului erau de mai multe feluri. Cazul acestui voievod, bunăoară, se complica însă întâi de toate prin însuși faptul că era un înțelept și un lucid. Ignoranții sunt mult mai lesne de vindecați. Ca să nu mai vorbim de imbecili... Pe urmă, golul din sufletul voievodului se dovedea greu de tratat, pentru că era provocat de un om cu care întreținuse niște relații cu totul aparte, niște relații elevate, de natură pur spirituală. Frați spirituali, aceasta fuseseră cei doi. Exact! Magistrul Paulus Kyr era mândru de raționamentul său care îl dusese

la stabilirea – asupra exactității căreia n-avea îndoieli – a izvoarelor straniei boli a voievodului. Își țuguie buzele satisfăcut și, edificat, clătină din nou capul, agităndu-și ciucurii galbeni:

– Acel om, spuse el, a fost pentru Măria Ta un frate spiritual. Măria Ta și cu dânsul ați format un cuplu complementar. Rotund și perfect în armonia sa, ca o sferă.

– Totuși, ne-am certat de nenumărate ori. O dată l-am azvârlit și în temniță...

– E firesc: numai contrariile se atrag, putând deveni complementare.

– Ei și? Cu ce mă ajută constatările astea?

Doctorul își împreună brațele la piept, ascunzându-le în mânecile largi.

– Vom vedea, spuse gânditor, vom vedea, Măria Ta... Înțeleg deocamdată un lucru care este nou și pentru mine și de care se cuvine să țin seama de acum înainte. Un principe care n-are în preajmă un artist este un fel de infirm.

Vodă flutură mâna plictisit. Nu vedea unde i-ar putea duce asemenea sporovăială.

– Oricând pot să găsesc un lingău sau un nepriceput mare-n gură sau unul care așteaptă să gâdesc eu pentru el. Oricând.

– Tocmai. Atâta doar că nici unul dintre aceștia nu e un *artifex* de felul celui pe care l-ai avut. Golul pe care un asemenea om îl lasă e într-adevăr greu de umplut, iar eu mă văd nevoit să mărturisesc că încă nu cunosc remediul. Dar mă voi strădui... Și după o clipă, ca și cum aceasta l-ar fi ajutat la găsirea remediului râvnit: Cum se chema acel om, Măria Ta?

Vodă râse amărât:

– Ce însemnătate are, magistre? Lasă, nu te mai frământa, toate astea le știu și eu. Ai spus o singură vorbă înțeleaptă, pe care o bănuiam, dar pe care gândul meu încă n-a apucat s-o rostească. Nu te supăra că n-am găsit decât una...

– Care e aceea, Măria Ta?

– Aceea că un principe care n-are în preajma sa un artist e un fel de schilod.

– Mă bucur că ți-am putut fi de folos măcar cu atât.

– S-ar mai cuveni adăugat, urmă Vodă, că un principe care nu știe prețui un asemenea *artifex*, nu-și merită locul. Și ceea ce mă muncеște e gândul că eu nu l-am știut prețui. Mereu l-am rupt de la rosturile lui, nelăsându-l să lucreze pe cât ar fi putut. Mereu l-am strunit, mereu l-am bănuț... Și abia acum îmi dau seama că, cu cât ar fi lucrat mai mult, cu atât mai adânc ar fi pătruns și numele meu în nemurire...

– Așa e, Măria Ta. Dar când ajungi să descoperi asemenea adevăruri, ești pe jumătate izbăvit.

Vodă se rezemă obosit de spătarul jilțului.

– Cine știe? murmură. Și la ce mi-ar mai putea folosi acum izbăvirea? Vorbim degeaba, în viața mea se face tot mai târziu. Pe urmă, mai vioi, ca și când și-ar fi amintit de ceva cu totul nou, în realitate însă dorind să pună capăt acestui sfat, care sfârșise prin a-l obosi, lăsându-i în suflet gustul de cenușă al zădărniceii: Ei, dar ce ai de gând, magistre, azi nu mai poruncești să mi se dea de mâncare?

– Ba da, Măria Ta, n-am uitat, dar trebuia să treacă un răstimp, după ce ai luat teriaca. Cu îngăduința Măriei Tale, mă duc acum.

– Cu porunca, magistre, cu porunca... Ai început să mă înfometezi. Când să iasă îl opri: Stai. Ce poruncești să mi se dea?

– O fiertură de mușețel și sunătoare, Măria Ta, și o felie de pâine veche. Atât acum, mai multe la amiază...

Noaptea lungă din care ai ieșit te-a făcut mai înțelept, pregătindu-te poate pentru lunga noapte în care vei intra. Nu prea mai sunt lucruri care te-ar putea neliniști. Cel puțin așa crezi în dimineața aceasta. Ieri, către seară, te temeai că nu mai ai ce aștepta. Acum îți dai seama că de fapt ai încă de așteptat un lucru sau, mai bine zis, un anume ceas. Ești curios, aproape nerăbdător să vezi cum se va petrece. De aceea, întâmplările mărunte ale zilei nu te mai clintesc din liniștea pe care ai dobândit-o. Aseară te-ai înfuriat când Elena ți-a spus că doctorul a poruncit să nu mănânci decât pâine veche. Azi, când însuși vraciul ți-a mărturisit că-ți va da apă fiartă și pâine uscată, ai zâmbit

înveselit, îl lași să-și facă datoria, așa cum gândește el că trebuie să fie această datorie. În ceea ce te privește, n-ai câtuși de puțin de gând să mănânci zeamă de sunătoare, împrejurarea aceasta îți amintește de răstimpul șederii la Stambul, după ce ai scăpat din Turnul Galatei și padișahul ți-a îngăduit să-ți înjghebezi curtea aceea de pribeag, căreia tu te-ai priceput să-i dai o strălucire ce nu mai amintea cu nimic de pribegie. Printre cei mulți care îți călcau pragul, desfătându-se cu vinurile și mâncărurile alese, cu divanurile filosoficești ori – alții – cu veștile pe care le aflau fără a întreba – printre toți aceștia deci, venea și un doctor născut la Ierusalim, dar așezat în Stambul după ce învățase meșteșug de la arabi și de la greci și după ce petrecuse câțiva ani la Padova și la Montpellier. Turcii pun mare preț pe știința vracilor și, datorită priceperii sale, Moșe Alon ajunsese curând *hekim başa*. Dar în cazul lui nu era vorba numai de pricepere, ci și de înțelepciune. Moșe Alon învățase de la greci că un vraci trebuia să fie și un filosof și astfel devenise el însuși un *iatrofilosof*, ceea ce în ochii multora trecea chiar înaintea înaltului titlu de *hekim başa*. În casa ta a ajuns nu pentru că ai fi fost suferind – slavă Domnului, pe atunci erai în putere, plin de viață și de dorința de a trăi, cu capul clocotind de gânduri și de planuri! – ci pentru că îți plăcea să te înconjuri de oameni deosebiți: ați simțit și tu și el că pentru amândoi era o cinste să fiți văzuți împreună. Asta v-a și ajutat să vă împrieteniți. Aproape fiecare dintre oaspeții tăi avea slăbiciune pentru câte un fel de mâncare din cele ce se puteau afla la tine. Bartolomeo Sandini, reprezentantul Veneției la Stambul, de cum se ivea în hainele lui grele de brocart, încărcat de aur, adulmeca mireasma casei, cu nările fremătând, doar de se simte cumva duhul puilor la frigare stropiți cu mujdei! Mehmed Sokolii se dădea în vânt după vinurile aduse în iatacul tău de Dianora. Jean de Grandville, ambasadorul Franței, scund și gras, veșnic asudat, cu catarama de aur de același fel la ghetă, la mâneci și la cingătoare, descoperise plăcintele poale-n brâu. Grecului Andrei Carcocandela, marele blănar al padișahului, îi plăceau sărmăluțele fierte la foc molcom, în oală de pământ. Până a ajunge în casa ta nu cunoscuse decât sarmaua turcilor, căreia-i ziceau *dolma*, dar care era umplută numai

cu orez și stafide – ai fost și tu nevoit să mănânci de câteva ori și era să ți se aplece – așa că nu e de mirare că nu se mai dădea dus din preajma sarmalelor moldovenești, mai ales că acestea cereau și nu sufereau să fie stropite decât cu un vin de soi. Arhitectul Sinan Ibni Abdul Merian, cel care a ridicat podul peste Prut, înlesnind revărsarea puhoiului turcesc asupra-ți, a dat de gustul pastramei de oaie, nu că n-ar fi cunoscut-o încă de la strămoșii săi, dar prețuia felul în care era friptă în cuhniile casei tale și însoțită de mămligă. Pastrama v-a împăcat la Stambul. Se întorsese nu de mult de la Tighina, cetatea ta și a părintelui tău, pe care turcii puseseră gheara după alungarea ta din scaun. Sinan Ibni Abdul Meriani o întărise, făcuse dintr-înșea o cetate nouă. Îi și zicea, în limba lor, Bender, ceea ce înseamnă poartă întărită. Te uitai râzând la acest arhitect frumos și iscusit, care mesteca pastrama încet, savurându-i miresmele și tăvălind boțul de mămligă prin sucii pipărat și te bucurai știind că vei redobândi scaunul și că te vei răzvrăti luând înapoi, în locul cetății vechi, care, oricum, trebuia întărită, o cetate nouă și puternică. Scaunul ți l-ai redobândit, dar de răsculat nu te-ai mai răsculat, iar Tighina a rămas pe mai departe tot Bender. Ce speranțe dezlănțuite puteai nutri pe atunci! Dar lasă, nu mai scormoni iar trecutul... Te gândeai la Moșe Alon și te-ai lăsat furat de amintirea celorlalți. Da, lui *hekim başa* Moșe Alon îi plăceau pescăriile, dar îndeosebi icrele. Aveai niște pescari bulgari care intrau cu barcașurile lor până în Bosfor. Pe aceștia i-ai tocmi să-ți aducă icre proaspete de morun și de nisetru și spinări de morun pentru afumat. Ți-ai învățat casnicii să le prepare așa cum le pregăteau tu însuși pe vremuri, de le puteai purta cu carăle până la capătul lumii. Le sărai bine și le lăsași trei zile și trei nopți într-un butoiăș cu fundul găurit ca să se poată scurge din ele zeama și sarea. Pe urmă le spălai îndelung cu apă dulce și cât mai rece și le îndesai iar într-un butoiăș cu fundul găurit, după care le mai călca și o față cu picioarele goale. Le puneai apoi un capac peste care așezai pietroaie ca să se îndese mai mult și să se întărească. După alte trei zile înlocuiai fundul găurit cu unul nou, întreg. Ei, nu, firește, cu asta nu erau gata decât pentru a fi cărate sau păstrate oricât și totul atârna de felul butoaielor. Icrele tale erau cele

mai căutate, fiindcă tu știai că numai butoaiile de paltin le priau cu adevărat. Te costau destul butoiașele, căci le aduceai tocmai de la poalele munților. Merita însă cheltuiala. Pentru a le așeza pe masă, altă pregătire apoi, cu untdelemn de măslina și zeamă de lămâi de Samos, frecate până deveneau o spumă, fără să li se spargă totuși boabele, pe care trebuia să le simți pocnind mărunț și înmiresmat între vârful limbii și cerul gurii.

Intrarea magistrului Paulus Kyr, urmat de o fată în casă care aduce pe o tavă de argint așa-zisa mâncare, te face să tresari surprins din gândurile tale. Te întrebi dacă nu cumva ai și ațipit între timp și te temi ca doctorul să nu-ți fi văzut tresărirea. Fata așază tava pe masă și iese.

– Poftește, Măria Ta, te îmbie vraciul. Sau dorești să-ți aduc tava acolo, în jilț?

– Nu, nu, lasă, am să vin eu...

Picioarele îți sunt însă grele și n-ai nici o tragere de inimă să te ridici.

– E bine să poftești acuma, Măria Ta, până nu se răcește.

– Las' că nu dau turcii.

Cupa e și ea de argint și, de unde șezi, vezi zeama verzuie care o umple. E fierbinte și aburul ei răspândește în toată încăperea un miros de ierburi cosite prin poieni. Nu e rea, e chiar plăcută mireasma, dar nu să bei zeama aceea. De altfel, nici n-ai de gând s-o bei. Te întorci înveselit spre magistrul Paulus:

– Magistre, ai auzit de un vestit *hekim başa* de la Stambul, pe nume Moșe Alon?

– Am auzit de numele său, Măria Ta, dar nu l-am cunoscut.

– Ei bine, eu l-am cunoscut cât am stat acolo și pot să spun că mi-a fost prieten. Un înțelept cu suflet ales. El mi-a istorisit o întâmplare cu tâlc. Zice că rabi s-a îmbolnăvit și stătea în cumpănă între gândul de a merge la un doctor și credința că îl va izbăvi Dumnezeu. Credința în Dumnezeu a fost mai puternică, dar, cu toate astea, până la urmă, s-a dus și la doctor. De ce?

Te bucuri că vraciul nu știe de ce. Ridică nedumerit din umeri și așteaptă, privindu-te cu ochii lui mici, întrebători.

– Fiindcă s-a gândit că și doctorul trebuie să trăiască, magistre! Magistrul râde destins. Crede că istoria s-a isprăvit, dar tu îi faci semn să se potolească:

– Doctorul îi scrie niște leacuri și îl trimite la spițerie să le cumpere. Rabi știe că numai Dumnezeu îl poate ajuta, dar cumpără și leacurile, gândindu-se că și spițerul trebuie să trăiască.

Doctorul Paulus râde cu îngăduință și așteaptă răbdător urmar-ea pe care o bănuiește.

– Ajuns acasă, rabi așază leacurile în fundul unui scrin și nu se mai atinge de ele niciodată. De ce?

– Pentru că vrea și dânsul să trăiască, ghicește doctorul. Pe urmă adaugă, redevenind serios: Nu e decât o glumă, Măria Ta, și între timp fiertura s-o fi răcit.

Tu râzi necăjit:

– O glumă cu tâlc. Moșe Alon mi-a spus foarte multe asemenea glume, dar toate aveau într-însele un tâlc ascuns.

– Dacă e un *hekim bașa* atât de vestit și dacă ți-a fost un prieten atât de apropiat, de ce nu l-ai chemat pe dânsul să te vindece?

Ceva te face să bănuiești că e puțin jignit. Întrebarea lui te întristează și peste chipul pe care toate amintirile astea ți-l înseninaseră, îți trece din nou o umbră.

– Pentru că a murit, magistre. Și peste o clipă de tăcere, ca și cum ai vrea să-ți amintești ceva: A murit stupid, înecat cu un os de pește, fără ca știința lui cea multă să-l fi putut scăpa... Mereu îmi amintesc de oameni care nu mai sunt, nu ți se pare că ar fi și acesta un semn?

Căci tu crezi într-adevăr că e un semn, știind chiar și ce vrea el să spună. Tare singur ai mai rămas! Doar Elena ce-ți mai stă prin preajmă, dar ea nu înțelege să te lase în pace în ceasurile acestea în care ai de pregătit ceva foarte însemnat. Mereu are ceva să-ți amintească, ba să te culci, ba să mănânci, ba să nu te scoli... Și vraciul ăsta, ca și ea. Ce vrea acum?

– Nu te mai gândi la semne, Măria Ta. Mai bine bea fiertura aceea că s-o fi răcit de tot.

Ar merita să-l scoți afară și simți cum crește în tine un început de mânie. Totuși n-ai vrea să-l jignești, i-ai prețuit întotdeauna pe oamenii ca el, când s-au dovedit de bună credință – iar acesta s-a dovedit – și te străduiești să-i spui cu un glas cât mai puțin amenințător:

– Aș vrea să rămân singur, magistre, mă poți ajuta?

Magistrul Paulus rămâne o secundă fără să înțeleagă, pe urmă, tăcut, se înclină cu mâna la inimă și se îndreaptă spre ușă. Cu toată buna ta intenție, este evident jignit și ca să-l consolezi cât de cât adaugi în urma lui, făcându-l să se oprească:

– Am să beau zeama aceea, fii liniștit, magistre, îți promit.

El se înclină încă o dată cu același gest al mâinii la piept și iese fără cuvânt.

Ești singur acum, dar rămâi puțin descumpănit pentru că nu-ți mai amintești ce voiai cu această singurătate. Până una, alta, tot uitându-te la fiertura aceea verzuie din cupa de argint, îți vine un gând. Te ridici încet, șovăitor, rezemându-te bine, cu amândouă mâinile în brațele jilțului. Ai făcut iar pe viteazul, uitând că nu mai ești ce ai fost, și te-ai încins cu sabia în loc să-ți fi luat toiagul. Dar câțiva pași ai să te descurci și fără el, căci ceea ce vrei să faci îți dă putere și te înveselește. Ajungi la masă, iei cupa și pășești către fereastră. Între timp, observi oarecum în treacăt că, de aseară până acum, mersul ți s-a îngreuiat puțin din cauza piciorului stâng care se mișcă mai anevoie, având mereu tendința să rămână în urmă. Poate ți-a amorțit cum ai șezut acolo în jilț, deși ceva îți spune că nu e asta. Nu prea dai însă importanță faptului și încerci chiar să glumești, zicându-ți că tot nu mai ai mult de mers. Deschizi fereastra și te apleci în afară. De dimineață a fost oleacă de ceață, dar acum văzduhul s-a limpezit. Soarele de toamnă pripește și-ți simți oasele pătrunse plăcut de o înfiorare caldă. Peste zid se văd pădurile, încep să ruginească, răspândind o mireasmă tulburătoare de uscături și frunze pălite. În curtea mică dintre casa domnească și zidul care înconjoară mănăstirea nu e nimeni. Cu un gest scurt, arunci conținutul cupei pe fereastră. Ha! Iată, în sfârșit, o treabă bună! Pui cupa pe pervaz și-ți freci mâinile mulțumit, privind cerul. Albastrul adânc și fără pată e străbătut de

un unghi fin, negru, care se mișcă încet, undeva foarte sus, cu vârful îndreptat spre miazăzi. Să fie găște sălbătice? Poate cocori? Dar nu e prea curând? Timpul plecării păsărilor spune întotdeauna ceva. Acuma, bunăoară, se pare că prevestește o iarnă grea. Unghiul călător a ajuns deasupra zării, a devenit subțire, ca un fir de păr, abia îl mai vezi. Pe măsură ce-l înghite depărtarea, în sufletul tău rămâne însă povara plăcută a dorului de ducă. Poate mai apăsată decât aseară. Ai vrea să mai cobori, să mergi din nou de-a lungul drumului, dar acum simți că nu ți-ar mai ajunge puterea. Nu te sperii, fiindcă între timp ai învățat că e ceva firesc. Are să vină iarna, o iarnă grea, cu omătul până sub streășină, acoperind țara sub glia căreia vor pocni tainic, neuzite, semințele, în case va fi cald, butucii vor trosni în focuri. Merele pietroase, învelite în fân, vor trimite miresme suave, iar gospodarii se vor încălzi cu vin fiert cu mirodenii. Tălpile groase ale săniilor vor foșni pe șleaurile albe și răsuflările oamenilor înveliți în tohorci se vor învălătuci îndesate ca aburii. Se vor porni copiii cu colinda. Cârnații proaspeți, rumeniți, sarmalele încălzite, după ce au stat o zi și două nopți îngropate cu oala de lut în omăt, nu vei mai ajunge să le guști. E ciudat să știi că nu vei mai apuca iarna, dar te bucuri că nu te mai neliniștești. Ca și cum totul ar fi rânduit de tine însuși. Ai mai sta aici, lăsându-te dezmiardat de soare, dar ai început să obosești. Ai putea bate din palme să poruncești să ți se așeze jilțul la soare, dar riști să nu mai rămâi singur, să te supui din nou la tot felul de întrebări: Ai băut fiertura? De ce n-ai mâncat pâinea? Te cuprinde pe neașteptate un val de furie, apuci cu un gest smucit cupa de argint și o azvârli pe fereastră. O auzi izbindu-se de zidul împrejmuitor. Te apleci și o vezi lucind în iarbă. Asta îți redă din nou liniștea. Așa e bine. Te întorci la jilțul tău, lăsându-te cu voluptate între perne. Ar fi fost poate bine – în orice caz, ar fi fost și mai plăcut să te întinzi iar în pat. Dar nu se poate, trebuie să rămâi aici, de veghe, acesta e rostul tău. De veghe la ce? Mai ai tu oare vreo putere să veghezi? Chiar dacă n-ai, important acum e să nu-i lași pe ceilalți să-ți ghicească slăbiciunea. N-au să ghicească, închizi ochii și-ți sprijini ceafa de spătar. N-ai mâncat nimic, toată dimineața te-ai gândit la fel și fel de bucate alese și totuși

nu ți-e foame. Se vede că ai depășit pragul acela dincolo de care nu mai simți nici o nevoie. Doar un frig care începe să urce dinspre picioare. Ai lăsat fereastra deschisă; poate nu trebuia. Ba nu, e mai bine așa, căci la asemenea vreme de toamnă e mai cald afară decât în casă. Doar dacă n-ai porunci să se facă focul. Ar fi plăcut să auzi lemnele trosnind. Dar nu, nu, pentru asta trebuie să te miști, să bați din palme, să deschizi ochii și acum e atât de bine în întunericul din spatele pleoapelor, doar frigul acesta de n-ar fi, frigul...

Era la amiază când se trezi cu tot trupul înghețat, amorțit dureros. Dar după primele clipe de buimăceală își dădu seama că nu frigul îl trezise, ci gălăgia care se auzea de afară. Tropăituri, sforăit de cai, porunci, unele într-o limbă străină, guturală, familiară totuși: unguerească sau turcească? Se așeză mai bine în scaun, cu urechea la pândă. Turcească. Odată cu această descoperire, toată liniștea pe care o dobândise se risipi, înlocuită de o frământare lăuntrică, cu atât mai dureroasă, cu cât era agravată de neputința de a coborî. Ce naiba se petrecea aici? Cu un mare efort reuși să se scoale. Îi amorțiseră brațele, picioarele, dar mai ales șalele, abia izbuti să-și îndrepte trupul. Făcu câțiva pași sprijinindu-se de masă. Ce se petrecea, cum ajunseseră aici turci? Își smulse spada de la șold. Mișcarea aceasta însă îl obosi atât de mult, încât, după ce o vârâ în teacă, trebui să se sprijine din nou de masă. Fruntea i se broboni ca de fiecare dată când îl încerca spaima. Trebuia să ajungă la fereastră, să vadă ce se petrecea jos. Măsură distanța și se întrebă dacă nu era totuși mai înțelept să bată din palme și să întrebe. Cineva trebuia să se arate, unde dracu erau toți, acum, când avea nevoie de ei, nu se afla nici unul prin preajmă!

N-apucă să cheme căci se ivi doamna Elena. Urcase în fugă, respira grăbită și chipul îi era luminat de o bucurie mare. În prag se opri însă înspăimântată. Aplecat asupra mesei, rezemat cu amândouă mâinile de marginile ei, ca și cum ar fi vrut s-o ridice pentru a izbi, el o privea crunt.

– Ce se petrece aici, strigă, unde sunteți, de ce nu veniți să-mi spuneți?! Am ajuns să nu mai însemn nimic pentru voi?!

– Iată, am venit, șopti ea speriată, pentru asta m-am grăbit, să-ți spun că a venit Iliaș...

A, asta era... Doar asta... Se destinsese încet, îndreptându-și trupul, închise o clipă ochii: auzind pe neașteptate vorbă turcească se temuse deodată de șnurul negru de mătase. Nu de alta, dar nu s-ar fi putut apăra... Așadar bezmeticul ăsta de Iliăș... Respiră adânc, liniștindu-se și se îndreptă spre jilț. Rămase șezând drept, regăsindu-și toată demnitatea.

– Olăcarul acela zicea că abia deseară va ajunge. Doamna Elena își redobândi expresia de fericire:

– Așa zicea, dar uite că n-au poposit deloc, sunt nedormiți și flămânzi, numai ca să ajungă mai curând.

– Nu văd de ce atâta grabă, spuse el cu o ușoară ironie. Pe urmă își aminti dintr-o dată și se înroși de mânie: Și ce-i cu turcimea asta? Am poruncit să nu prind picior de turc între zidurile mănăstirii! Unde vă treziți de-mi nesocotiți poruncile la fiecare pas?!

– Nu ți le-am nesocotit, Măria Ta. Turcii au rămas afară, n-au intrat decât însoțitorii celor două cară cu poveri.

– Nu trebuiau nici aceștia să intre! Oamenii mei nu mai sunt în stare să descarce niște cară?

Doamna Elena aruncă o privire peste umăr, după care se întoarse înspăimântată spre el:

– Măria Ta, iată vine Iliăș...

Și se dădu deoparte din ușă, cu o expresie de fericire și adorație, cu mâinile împreunate ca pentru rugăciune. Uite, spuneau ochii ei, ce copil minunat avem! Iliăș intră cu pas lung și sigur, dar se opri în mijlocul încăperii, ținut de privirea aspră a tatălui său. Purta cizme galbene cu piteni de argint și nădragi galbeni cu găitane negre de mătase. De cingătoarea minteanului verde atârna o sabie încovoiată, turcească, pe mânerul căreia scapără un rubin cât o mură. Își ținea în mână cușma brumărie, captușită cu atlas purpuriu, iar pletele bălaie, bătând în arămiu, ca ale mamei sale, i se revărsau până pe umeri. Când plecase nici nu-i dăduseră tuleiele; acum purta o mustață subțire, de culoarea pletelor. Avea ochi cenușii și pielea albă ca de lapte, împroșcată doar deasupra nasului cu câțiva pistrui roșcați. La doi pași în urma sa se oprise un turc între două vârste, cu chipul rotund,

grăsan, și cu ochi întunecați, vicleni, uleioși ca măslinile. Mustața lucioasă, neagră, îi atârna de o parte și de alta a gurii, subțindu-se spre vârfuri. Turbanul, caftanul și șalvarii erau de mătase, în culori stinse și dulci, gălbui, trandafirii și verzi. Pe el se oprise crâncenă privirea voievodului, după ce-l țintuise în loc pe Iliăș.

– Bine te-am găsit, Măria Ta, încercă acesta să spargă într-un fel tăcerea de gheață, dar Vodă îl întrerupse ridicând mâna în semn de tăcere.

– Ce e cu ăsta după tine? întrebă el cu o liniște sumbră.

Iliăș se întoarse pe jumătate și cu un surâs care ignora sau se prefăcea că ignorează primejdia, însoțit de un gest curtenitor, făcu prezentările:

– Acesta, Măria Ta, e Hadâr, învățătorul și sfătuitorul meu în toți acești ani. Dacă e să stau mai mult timp aici, nu mă pot lipsi de dânsul.

Turcul făcu o plecăciune cu mâinile încrucișate pe piept. Surâdea mios, încercând să înțeleagă ce se petrecea.

– Spune-i să iasă, zise Vodă cu aceeași liniște, care nu prevestea nimic bun.

Doamna Elena își dusesese acum degetele la buze într-un gest de spaimă și în același timp de implorare:

– Rabdă-l, Măria Ta, șopti ea, nu e bine să-l izgonești. Ochii i se umpluseră de lacrimi.

Iliăș îl privi contrariat:

– Dar nu pot, Măria Ta, ar fi o jignire de moarte, cum aș mai putea da apoi ochii cu el?

– N-ai decât să nu mai dai ochii cu el, dar spune-i să iasă până n-o fac eu. Ai uitat că le cunosc limba, poate mai bine chiar decât tine?

Iliăș mai ezită o clipă, amăgit de speranța neroadă că Vodă se va răzgândi totuși. Pe urmă, cu un zâmbet care se strădui să fie cât mai cald și totodată cât mai nepăsător, i se adresă lui Hadâr:

– Măria Sa și părintele meu îți urează bun venit. Acuma însă dorește să stea de vorbă numai cu mine, având multe să-mi spună de

când nu ne-am văzut. Pe urmă te poftește să stai la masa de prânz laolaltă cu noi.

Voise să se smulgă din jilț răcnind, își încleștase pumnul pe mânerul spadei, dar în clipa aceea turcul răspunse cu o nouă plecăciune:

– Îți mulțumesc Măriei Sale căruia te rog să-i spui că abia aștept să-l revăd la prânz pentru a-i da o veste din partea frumoasei Rut.

Era o noutate și pentru Iliăș, care privi surprins de la unul la altul. Doamna își ținea și acum degetele la buze fără să înțeleagă. „Slavă Domnului, își zise Vodă, ea nu știe turcește.” La auzul cuvintelor turcului simțise din nou gheara aceea înconjurându-i inima. O făcuse de data aceasta cu blândețe, fără să strângă, rămânând însă acolo, în așteptare sau la pândă. Boabele de sudoare i se iviră iar pe frunte.

– Am înțeles, murmură, nu trebuie să tălmăcești.

Abia când Hadâr ieși, îi întinse mâna lui Iliăș, iar acesta se apropie, puse un genunchi la pământ și i-o sărută.

– Fii binevenit, îi ură, încercând să-și recapete liniștea de mai înainte. Șezi, vei fi ostenit...

– Sunt într-adevăr, recunosc Iliăș, așezându-se într-unul din scaunele care înconjurau masa. De ieri dimineață până acum n-am stat decât în șa.

– De ce atâta grabă?

Întrebarea avea un substrat ironic pe care Iliăș îl simți. Înainte de a răspunde, schimbă o privire cu doamna Elena.

– Din dorința de a mă vedea iar acasă, răspunse el, în sfârșit, cu o voioșie simulată, pentru a nu trăda rostirea unui neadevăr. Pe măsură ce mă apropiam eram tot mai nerăbdător... Deodată își aminti de ceva și sări din scaun, grăbindu-se spre ușă: Dar eu v-am adus niște daruri, iartă-mă, Măria Ta, iartă-mă, mamă, mă duc să poruncesc să le aducă!

Ultimele cuvinte le rosti din încăperea cealaltă. Rămăși singuri, Vodă și cu doamna se priviră câteva clipe tăcuți.

– Cum îți pare? întrebă ea într-un târziu, cu sfială.

Cu un oftat ușor, mai curând un fel de geamăt, el își sprijini iar capul de spătarul jilțului și închise ochii. Tot mai des simțea nevoia asta molatică de a sta cu ochii închiși.

– Nu mă tem de moarte cum mă tem de fiul meu, spuse abia auzit.

– De ce, Măria Ta? șopti ea. În glasul ei era și spaimă și dojană: E frumos, e tânăr, e puternic, are toată viața înaintea, de ce să te îndoiești?

– Pentru că n-are rădăcini, Doamnă, n-are rădăcini...

– De ce crezi asta, Măria Ta?

– Nu cred, ci știu. Am văzut.

– Măria Ta dai crezare unor vorbe iscate împotriva fiului nostru. Dar lumea îl iubește...

– Să nu crezi asta, Doamnă. Amănuntul că poartă straie galbene și verzi nu-ți spune nimic?

– E o vină să fii înveșmântat în galben și verde, Măria Ta?

– Nu e o vină, dar la Stambul creștinii n-au voie să poarte straie verzi și ciubote galbene, știi?

– Nu știam, Măria Ta, dar ce te face să crezi că și acolo umblă astfel? Fără îndoială s-a înveșmântat așa doar de când e iar pe pământul țării.

– Ce bucuros aș fi să pot crede, Doamnă, ce bucuros... Și apoi care lume zici că-l iubește, ce înțelegi prin lume? Boierii, dregătorii nu-l vor pentru că îi cunosc apucăturile de când era mic și au auzit vorbele care umblă pe seama lui. Norodul nu-l cunoaște, nu-l știe, decât poate tot după vorbele care umblă...

– Îl va cunoaște și-l va ști, rosti doamna cu o îndârjire neașteptată.

El o privi mirat. Cât de oarbă poate fi o mamă, gândi.

– Da, spuse, de asta mă tem și eu: vor ajunge să-l cunoască prea bine.

Ea mai voi să răspundă ceva, dar de dincolo se auzi glasul lui Iliș îndemnând slujitorii, care se arătară cărând un cufăr mare din nuiete împletite, învelit în piele cărămizie și căptușit cu un strat de

lână acoperită cu catifea vișinie. Era un cufăr anume pentru lucruri ușoare și gingașe și, după ce le spuse slujitorilor să iasă, Iliăș își scoase de la brâu o legătură de cheițe, descuie cele două lacăte și deschise cu un gest brusc și emfatic capacul.

– Daruri pentru Măriile Lor! anunță el mândru, îndepărtându-și brațele și apoi începu să scoată, să înșire pe masă și pe scaune valuri de mătăsuri, de postavuri și pânzeturi în culori care îți luau ochii sau în ape, mătăsoase sau aspre, aprinse de soarele toamnei care umplea încăperea. Cutii cu scorțișoară și șofran, cu stafide și nușoară, legături de smochine și roșcove. Rodii. În odaie se răspândi treptat un amestec de arome pătrunzătoare, străine, care răscoliră iar în sufletul voievodului dorurile acelea greu de numit fiindcă n-aveau o țintă limpede. O pixidă de argint filigranată de un meșter priceput. Iliăș deschise capacul. Se văzu interiorul alcătuit din două despărțituri pline cu smirnă și tămâie, a căror mireasmă acoperi, în câteva clipe, toate celelalte arome.

– Asta e pentru unchiul Grigore. Și asta pentru mama.

O casetă scundă, din lemn de cimșir, căptușită cu atlas verde. Înăuntru, câte douăsprezece cuțițașe și furculițe pe măsură, toate de aur și cu mânerule de cristal.

– Cu astea mănâncă acuma jupânesele în cetățile italiene zaharicalele și fructele. Ai să le uimești pe ale noastre la întâiul ospăț, așezându-le dinainte asemenea tacâm!

Doamna se bucura ca un copil. De fapt toate darurile erau pentru ea. Mie nu mi-a adus nimic, gândi Vodă cu o strângere de inimă, m-a socotit sfârșit, dacă nu mort de-a binelea.

– E frumos din partea ta și îmi pare bine că i-ai făcut mamei tale o bucurie. E frumoasă și folositoare și pixida lui Grigore. Numai la mine văd că nu te-ai gândit.

I-o spunea nu din dorința de a-i face un reproș, ci din curiozitatea de a vedea cum reacționează. Dar din clipa în care, descălecând, aflase că tatăl său nu murise, ci, dimpotrivă, aseară se plimbase de unul singur, iar acum stătea în jilțul domnesc, Iliăș se așteptase la asemenea întâmplare și își luase măsurile de înlăturare a oricărui bănueli.

– Ba m-am gândit, Măria Ta, se grăbi el să-i răspundă cu o veselie aproape nefirească, cum puteam să nu mă gândesc? I-am dat însă întâi mamei darurile pentru că femeile sunt mai slabe de fire și mai nerăbdătoare. Dar am lăsat anume la urmă darul Măriei Tale și din altă pricină: e un dar viu, Măria Ta!

– Ce vrei să spui?

– Veți vedea îndată, răsă el și se dădu de-o parte luând-o și pe doamna Elena de braț: Să facem loc... Bătu din palme, strigând: Acuma!

Se auzi un soi de scâncet neomenesc și, de dincolo, năvăli rostogolindu-se ceva ce nu putea fi recunoscut din prima clipă. Doamna dădu un țipăt și se feri în spatele lui Iliăș, iar Vodă se crispă întunecându-se și mai mult și se trase instinctiv mai în adâncul jilțului. Îi trebuiră câteva clipe să deslușească în rostogolirea aceea nebună, însoțită de schelălăituri și clinchet de clopoței, făptura unui pitic care se opri, în cele din urmă, în fața lui așezat în patru labe și lătrând ca un câine. Între lătrături arăta o limbă violacee, lucioasă, surprinzător de mare pentru făptura lui puțină. Avea o față spână, buhăită, cu ochi boboșați, spălăciți, ca de pește, și cu un nas în șa, cu nările răsfrânte, ca un rât. Purta o îmbrăcăminte ciudată, dintr-o singură bucată de la gât până la călcâie, doar că jumătatea din dreapta era galbenă, iar cea din stânga roșie. Nădragii strânși pe picioarele strâmte și groase, ca niște caltaboși, se isprăveau cu un soi de colțuni ce țineau loc și de încălțări, ascuțiți, în vârful căroră tremura câte un clopoțel. Și pe cap, în vârful mult alungit al glugii roșii, atârna de asemenea un clopoțel.

– Taci, Hubă! strigă Iliăș.

Piticul se supuse și rămase șezând pe dușumea, cu gura întredeschisă, holbându-se când la Vodă, când la Iliăș. Acesta se apropiu și, ridicând piciorul, i-l propti în umăr, răsturnându-l într-o rână, încet, fără să-l lovească. Stârpitura răsă gudurându-se cu gura până la urechi, lăsând să se vadă gingiile vinete, lipsite de dinți, doar cu vreo două, trei așchii înnegrite de os.

– Tărăște-te, îi porunci Iliăș, și sărută cizma stăpânului tău, căci acum ne vom despărți.

Piticul se târî pe coate și linse fața colbuită a cizmei galbene, lăsând pe ea dâre ca de melc.

– Ajunge.

Ridică cizma și își așeză talpa pe ceafa lui. Cu nasul strivit în podea, gâfâind ca un câine care a alergat pe căldură, piticul trăgea cu coada ochiului în lături.

– Acesta e măscăriciul Huba, pe care-l dăruiesc Măriei Tale să te înveselească. Are grai ca oamenii, l-am învățat și limba noastră, n-are oase și știe fel și feluri de măscări și giumbușlucuri. Mai mult încă: în felul lui e un înțelept și, la o nevoie, te poți sfătui și cu dânsul. Acuma, Huba, îi vorbi el piticului, eliberându-l de sub apăsare, arată-le Măriilor Lor că n-ai oase.

Huba se dădu peste cap, se răsuci, își ivi capul pe sub șezut, își înnodă brațele deasupra spinării și se porni să dea ocol încăperii, rostogolindu-se cu un zgomot înfundat, ca un ghem de carne.

– Doamne păzește-ne! își făcu cruce doamna. Eu mă duc de aici, tot am de poruncit să se pregătească masa...

– Tu nu vezi, mârâi voievodul, că mamei tale nu-i place asemenea priveliște?

– Zău? Iartă-mă, n-am băgat de seamă. Dar acum a ieșit, suntem doar noi doi. Ajunge, Huba! Du-te la Măria Sa, noul tău stăpân, și sărută-i picioarele...

Cu surâsul lui umed și lăbărțat, Huba se rostogoli până în fața lui Vodă, dând să-i îmbrățișeze cizma. El se trase însă și mai înapoi, ferindu-și picioarele sub jilț, simțind cum i se răscolesc măruntaiele.

– Ia-l de pe mine! răcni.

Asprimea și neînduplecarea acestui glas îl făcură pe Iliăș să înțeleagă că întrecuse o anumită măsură. Se repezi și-l apucă pe pitic de după ceafă, azvârlindu-l la o parte. Acesta se vâra sub masă, unde rămase scâncind:

– L-am mâniat pe stăpân ! L-am mâniat...

Erau primele vorbe pe care le rostea, cu un glas răgușit și totuși subțire, de scopit. Fără să știe de ce, la auzul lui, Vodă se simți și mai scârbit. O scârbă ciudată însă, amestecată cu un soi de slăbiciune care

putea fi socotită și înduioșare. Ceva asemănător simțise numai atunci când nu se putuse împotrivi dorului acela josnic de răzbunare și coborâse în beciul Cetății de Scaun să vadă cum își făcea Ciorsac datoria, cum le supunea la munci pe cele două năpârci trădătoare, pe Mihu și Trotușan. Cu Trotușan gătasese Ciorsac, zăcea într-un colț întunecos, pe paie, fără cunoștință, iar lui Mihu tocmai îi smulse limba. Răcnetul îl auzise pe când se apropia, acum îl văzu pe acela despuiat, horcăind, cu brațele legate în lanțuri la spate și cu toată partea de jos a feței o rană înspăimântătoare, din care colcăia sângele. Atunci îl lovide ca un pumn sub coșul pieptului scârba aceea amestecată cu slăbiciune, îi fusese teamă că va da din el tot și se întorsese ieșind, spre mirarea lui Ciorsac, căci nu zăbovise nici două clipe. „Să-i scot și ochii, Măria Ta?” strigase gâdea pe urma lui, iar el ezitase, gata să-l ierte, să zică nu-i mai scoate, lasă-l păcatelor lui de nemernic, dar își aduse aminte de fratele său Toader, pe care acești mișei îl batjocoriseră în același chip și răcni peste umăr, în dușmănie: „Scoate-i!” grăbindu-se la lumina zilei, de teamă să nu-l ajungă din urmă noul răcnet al aceluia. Trecuseră ani de atunci, dar și acum, deși văzuse alte, multe și mai cumplite întâmplări, mai erau totuși nopți în care se trezea scaldat în sudori, de visul fioros al priveliștei de atunci. Și iată că acum, prin cine știe ce apropiere ascunsă, toată înfățișarea scârbavnică și hidoasă a acestui pitic îi renăștea aceeași răscoală a măruntaielor.

– Spune-i să iasă, scrâșni el.

Iliaș se dădu un pas înapoi, îndepărtând brațele a neputință:

– Iertare, Măria Ta, dar e învățat să n-asculte decât de stăpânul său, iar de acum acela ești tu.

– Dacă glumești, rău faci. Nu e ceasul cel mai potrivit. Spune-i însuși să iasă, dacă vrei să nu-l spintec!

Ieșind din teacă, spada scoase un șuier, care-l înspăimântă pe pitic. Se trase și mai adânc sub masă. Nu mai putea fi văzut acum, dar i se auzea scheunatul:

– Nu-l tăia pe Huba, nu-l tăia...

Iliaș ridică din umeri:

– Ieși, Huba, haide, repede, să nu te mai vedem!

Îl priviră tăcuți cum fugea spre ușă, zdupăind în clinchetul clopoțeilor, pe picioarele-i strâmbe, legănându-și trupul scurt și gros, cu capul cât o baniță.

– Văd că nu prețuiești darul meu, spuse Iliăș după ce rămaseră iar singuri, pornind să se plimbe încet, de-a lungul încăperii. Păcat. Mi-am zis că-ți fac o plăcere.

– Minți. Ți-ai zis că mă găsești mort și că n-ai de ce să-mi aduci daruri. Piticul e al tău și, abia acum, neavând altceva dinainte pregătit, te-ai gândit să mi-l dai, ca să nu mă jignești... Dar nu trebuia să te neliniștești, căci, într-adevar, nu mai am ce face cu darurile.

Iliăș își conțeni plimbarea arătându-se uluit:

– Nu înțeleg ce spui. Și nu știu de ce mă osândești cu asemenea bănuieli grele. Pe Huba l-am ales anume pentru tine de la un emir arab, care se îndeletnicește cu negoțul acesta de pitici. L-am ținut încă un timp, pe lângă mine, ca să-l învăț limba. Huba e adus de la Persia și știe o mulțime de lucruri tainice, se pricepe și la vrăji.

Vorbise atât de firesc, încât Vodă începu să se întrebe dacă nu cumva îl învinuise, într-adevăr, pe nedrept.

– N-ai decât să-l păstrezi, dar și mai bine ar fi să-l trimiți înapoi, cu turcii care te-au însoțit. Eu n-am nevoie nici de măscărici, nici de vrăjitori.

– Nu te pripri, Măria Ta, mai gândește-te. S-ar putea să-ți pară rău pe urmă. Toate curțile din apus țin printre curteni și câte un măscărici... Nici nu știi ce mare căutare ar avea Huba acolo, încă n-ai apucat să cunoști nimic din mulțimea de lucruri pe care le știe.

De câteva clipe Vodă încerca să-și vâre spada la loc, în teacă. De mânie sau de slăbiciune îi tremura însă mâna. Pe frunte i se ivise din nou sudoarea rece a neputinței, iar ultimele cuvinte ale lui Iliăș îl scoaseră din fire. Înălță spada și o izbi în dușumea. Se înfipse zbârnâind și rămase legănându-se încet.

– Taci! răcni el o dată cu izbitura. Țara Moldovei n-are nevoie nici de măscărici, nici de voievozi turciți!

Iliăș încremeni, îl privi cu gura ușor întredeschisă, de data aceasta cu adevărat uimit, ca și cum nu putea să creadă că îi spusese

asemenea cuvinte. Apoi veni încet înspre tatăl său, dar la vreo patru pași de el se opri. Parcă s-ar fi temut să se apropie mai mult.

– Ce ai vrut să spui, Măria Ta? întrebă el cu o liniște ciudată, pentru că deodată îi dispăru toată veselia pe care se străduise până atunci s-o arate, iar în glas i se simțea și uimirea, dar și un început de amenințare, deocamdată surdă și îndepărtată, care putea fi și o părere.

– Știi tu bine ce am vrut să spun. Apoi, pe neașteptate, ridicând glasul, din nou pradă furiei: Cum îți îngădui să vii în țară, la Curtea părintelui tău, să i te înfățișezi lui însuși însoțit de un turc și vorbind turcește?!

– Nu înțeleg ce vezi rău într-asta, Măria Ta, de ce o socotești o vină? Însuși Mahomed a spus: *învățați limba turcilor deoarece lor le e dată o lungă stăpânire*.

– Mie nu-mi pasă și nu vreau să știu de Mahomed! Aici e Țara Moldovei la care turcii râvnesc, dar asupra căreia nu și-au putut întinde stăpânirea și cu ajutorul lui Dumnezeu nici nu vor putea! Eu, ca și toți voievozii de până la mine, port încă pe creștet coroana neatârnării, de singur domn și stăpânitor, căci domn nu înseamnă bei și nu înseamnă nici măcar principe, ci împărat, cum era *dominus* la Roma cea veche. Asta îmi dă dreptul la orice îndrăzneală de gând și de năzuință pentru binele acestui pământ, care ne este dreaptă moștenire. Iar tu ai de ținut minte numai cuvântul meu și al bunicului tău, Ștefan Voievod cel Bătrân, nu al lui Mahomed!

Iliaș trase alene un scaun și se așeză lăsându-se pe spate, picior peste picior, cu cotul rezemat de masă, într-o poziție degajată, ușor sfidătoare:

– Mă tem că e prea târziu.

Lui Vodă i se uscaseră beregata. Ar fi înghițit acum o gură de apă. În jurul inimii, mâna aceea nevăzută, care-și ținea deocamdată ascunse ghearele, începu să se strângă încet. Clocotea mânia într-însul: de ce nu mă pot ridica acum să răcnesc la el și să-l lovesc, să-i bag mințile în cap nemernicului?! Se temea însă să se miște din pricina ghearei aceleia, se temea până și să ridice vocea, își încleșta mâinile de brațele jilțului ca să nu li se vadă tremurul.

– Nu e niciodată prea târziu ca să ascuți glasul sângelui, spuse cu o liniște subită, pe un ton de conciliere pe care de fapt îl detesta, socotindu-l o umilință.

Îi era silă de sine însuși, de halul în care-l aduseseră slăbiciunea și frica de moarte, de care se crezuse mântuit. Dar de fapt nu de moarte se temea, ci de suferință, de răul pe care i l-ar putea face gheara aceea, de o anume stare de ticăloșie și neputință în care s-ar putea prăbuși înainte de a muri: putea muri doar pe trei sferturi, înainte de a muri de tot...

– Niciodată nu e prea târziu? întrebă Iliș alene. Apoi își flutură mâna a dispreț: Ba e prea târziu de acum, Măria Ta. Nu mă mai simt cu nimic dator față de ceea ce ai numit glasul sângelui.

Furia și groaza îi broboniseră de data aceasta nu numai fruntea, ci și ceafa și spinarea, se simțea umed, cu trupul întreg scăldat într-o sudoare vâscoasă.

– Cum poți să rostești asemenea vorbe în fața tatălui tău? șuieră.

– Pot, răspunse Iliș cu o liniște însoțită de un zâmbet rău. Un mort își poate îngădui multe. Sau ai uitat oare, Măria Ta, că eu am murit de câțiva ani și că ai stat de față la prohodul meu?

Simți iar nevoia să se sprijine de spătarul jilțului și să închidă ochii. Va să zică asta era. Nu putea uita ceasul acela și acum, în felul lui, îi cerea socoteală, îl puneă să plătească. S-ar putea zice, deci, că toată rătăcirea lui Iliș – dacă e adevărat ce se spunea despre el – pornise de aici, de la acel prohod, după care se considera dezlegat de orice datorii față de cei ce rămâneau în urmă. Trebuia să admită că, într-un fel, avea dreptate...

– Așadar nu poți să ierți, murmură el.

– Morții nu mai au puterea de a ierta, Măria Ta.

– Atunci poate că le-a rămas puterea de a înțelege.

– Oare ce ar mai fi aici de înțeles?

Întrebarea lui Iliș îl mai învioră puțin. Măcar în aparență, purta într-însa o licărire de bunăvoință, dacă nu cumva era doar o capcană a fățarniciei. Iată, am ajuns să-i cerșesc bunăvoința să mă înțeleagă, își zise. Se putea oare să ajung mai jos?

– Trebuie să înțelegi, îi răspunse, că n-am făcut lucrul acela de care se pare că mă învinuiești decăt... .

– Lucrul acela? Care lucru? îl întrerupse Iliăș cu același surâs de batjocoritoare bunăvoință.

Hotărât, își dăduse seama că nu mai avea mult, că viața îi putea fi stinsă cu o suflare, ca o lumină, și avea acum de gând să-i grăbească sfârșitul. Voia să-l omoare cu bună știință, fără a se mișca din scaunul de unde îl privea, cu zâmbetul acela ironic, lovindu-l doar cu vorbele, o moarte curată, nimeni n-ar fi bănuțit nimic apoi, când, ieșind afară cu un chip pe care s-ar fi citit durere și spaimă, ar fi vestit cu o solemnă pioșenie: „S-a săvârșit Măria Sa.” Bănuțiala aceasta îl străbătu ca un fior, ajutându-l să-și adune puterile. Te înșeli, copil nemernic, dacă îți închipui că pot fi ucis cu vorbe și că am să crap aici, sub ochii tăi, tare te înșeli! Se înălță în jilț și se aplecă smulgând spada din podea. Cu o mișcare bruscă, în care reînviase ceva din puterea și siguranța lui de odinioară, o vârî în teacă. Faptul că izbuti acum dintr-un singur gest îl făcu să-și recapete încrederea. Cu stângă strânsă pe garda învelită în sârmă subțire de aur, cu dreapta rezemată de brațul jilțului, aplecat doar ușor înainte, îl privi pe Iliăș cu ochi limpezi și neînduplecați:

– Ei bine, de înmormântarea ta e vorba, dacă îți să rostim toate cuvintele.

– Țin.

– Atunci le vom rosti, dar aține-te, căci vei avea și tu câte ceva de auzit! Așadar, te-am înmormântat după toată rânduiala fiindcă, trimițându-te la Stambul, știam că, mai curând sau mai târziu, te vor ucide ca să-mi pedepsească nesupunerea. Căci aveam de gând să mă ridic iar împotriva lor, pândeam doar prilejul, visam să-i arunc pe celălalt țarm al Bosforului, titlul meu de domn al Țării Moldovei îmi dădea dreptul la astfel de vise. Un asemenea vis măreț nu se poate împlini fără jertfe, înțelegi?

– Înțeleg. Totuși nu m-au ucis.

– Văd. Pentru că au avut grijă să mi te răpească, ademenindu-te. La asta nu m-am gândit.

– Nu e tocmai așa. Nu m-au ucis pentru că dinspre partea ta nu

mai era nici o primejdie. O știau și ei, o aflasem și eu. Pentru dânșii erai un pardos fără colți și fără gheare. Mie mi-a spus-o ambasadorul Franței, un oarecare Jean de Grandville, care zicea că te știe de pe când țineai palat deschis pe țărmul Bosforului. Să n-am nici o grijă, zicea, că nici unul din principii prinși în acea alianță secretă nu se va mișca, iar banii, pe care i-ai dat Măria Ta ca să-și ridice oștile, erau ca și azvârliti pe apa sâmbetei...

– Avea dreptate franțuzul, așa s-a și întâmplat. Numai eu am rămas să nădăjduiesc singur într-o minune, ca un nebun.

– Nădejdiile acestea se plătesc uneori destul de scump, spuse Iliăș. Tu voiai s-o plătești cu viața mea, dar socoteala nu s-a potrivit și te-ai trezit cu un preț cu mult mai mare decât cel pentru care te pregătiseși. Trebuia să ții seama de adevărul că turcii nu pot fi înfrunțați.

– Pot. I-a înfruntat părintele meu și i-am înfruntat eu însumi.

– Și ce folos? Te-au dat peste cap.

– Nu turcii m-au dat, ci trădarea boierilor mei! Trădătorul e dușmanul cel mai cumplit, mai primejdios chiar decât turcul. Dar se vede că pentru grele păcate mă bate Dumnezeu, de vreme ce însuși rodul seminței mele s-a vândut lor...

Lovindu-și palmele, Iliăș se ridică râzând:

– Mă tot osândești, de când am venit mă tot osândești și mă cerți, dar, la urma urmelor, nici nu știu cu ce sunt vinovat. N-ar fi mai bine să-mi spui de-a dreptul?

– Se vorbește că te-ai fi dedat obiceiurilor lor.

– Se vorbește! pufni Iliăș. Dacă ne-am lua după tot ce se vorbește, unde am ajunge? Firește, de unele obiceiuri trebuie să ții seama când te afli în loc străin, cred că și Măria Ta îmi dai dreptate aici...

– Nu știu. Nu văd nimic liniștitor în faptul că mi-ai adus turci în țară.

– Dar nu e decât un alai de familiari, de prieteni și slujitori. Și câteva femei...

Vodă tresări:

– Ce fel de femei?

Iliaș zâmbi subțire, întorcându-se spre fereastră:

– Eh... mai petrecem și noi. Zicea unchiul Mehmed că dacă nu petreci cât ești tânăr...

– Mișelul acela de Mehmed mi te-a răpit! îl întrerupse Vodă.

– A răpit un mort? Iar ai uitat că am murit? Și apoi, Măria Ta, nu e creștinește să vorbești așa despre dânsul. După câte știi, te-a ajutat să-ți recapeți scaunul, nu?

Iată cum se plătesc toate, își zise iar fără să mai răspundă. Vine un ceas care te surprinde vlăguit și neputincios și atunci se reped toți să te tragă în jos, în cloaca lor, să te împroaște, să te mânjească, să te facă una cu ei, până când ajungi să te vezi tu însuși nemernic și să crezi că într-adevăr nu ești cu nimic mai bun decât haita.

– Ceea ce mă îngrozește cel mai mult, murmură el mai curând pentru sine, este gândul că tu ești cel pe care va trebui să-l las în scaunul țării.

– Nu te mai frământa, Măria Ta, nu e dracul chiar atât de negru. Va fi bine. De fapt e bine de pe acum: în țară e belșug și așezare, nu molimi, nu primejdie de năvăliri. Cu turcii ne avem bine, dinspre partea lor, de asemenea, va avea țara parte de liniște, n-am nici un motiv să-i stârnesc...

– Vei duce țara de răpă, spuse Vodă, urmându-și un gând al lui, ca și când nu l-ar fi auzit. Te vor împovăra cu birurile, căci lăcomia lor n-are capăt, iar tu ești nevolnic și dedat plăcerii și te vei supune, lingându-le papucii cum îți linge ție cizmele stârpitura asta cu care ai venit. Ca să le faci voia, vei împovăra țara, vei strivi norodul, aducându-l la sapă de lemn. Vei fi întâiul din toată stirpea voievozilor care nu vei mai purta coroana de singur domn a strămoșilor tăi. Vei deveni un bei, sărace, și într-o zi te vor spinteca boierii, împrășcând zidul cu sângele tău, cum au făcut cu acel nenorocit de Ștefan care a avut nesăbuiința să creadă că mă poate înlocui în scaun. Căci boierii își vor fi având păcatele lor, dar nu-i rabdă pe cei ce nu păzesc demnitatea țării.

Rostise totul dintr-o suflare, greu, șuierat, ca și cum toată durerea și patima acelei profeții s-ar fi așezat ca o rugină în gâttejul său.

Iliaș, care privise pe fereastra deschisă, în curte, unde o slujnică aducea de la fântână un ulcior mare cu apă – era trupeșă, avea obraji plini și aprinși ca niște piersici și un piept greu care-i umplea iia, tremurând la fiecare pas – se întoarse ca ars, uitând de femeia care-i ademenise privirile și rămase fără zâmbet.

Așa-i găsi doamna Elena când intră, încremeniți, ațintindu-se tăcuți, cu ochi răi, înghețați, doi dușmani gata să se arunce unul în pieptul celuilalt.

– Ce s-a întâmplat? întrebă ea înspăimântată.

Își reveniră amândoi în același timp, își regăsiră chiar surâsurile, și se întoarseră spre dânsa.

– Nu s-a întâmplat nimic, mamă, spuse Iliaș. Doar că Măria Sa a hotărât să mă așeze în scaunul țării.

– Vei avea tu grijă să te așezi singur, când n-oi mai fi...

Era o glumă? Și ce fel de a glumă era acesta? Totuși voievodul zâmbea. Un zâmbet destul de chinuit, dar, oricum, un zâmbet. Doamna privea nedumerită de la unul la altul.

– Mă bucur, spuse ea fără convingere, că ați ajuns la o înțelegere înainte de a ne așeza la masă. Trebuie să strângem toate darurile astea și să așternem. Pot să chem slujitoarele?

Ca și când și-ar fi amintit deodată de ceva foarte însemnat, Iliaș se întoarse spre Vodă. Ducându-și degetul la frunte, cu un aer nevino-vat, lovi pe neașteptate:

– Era să uit, Măria Ta: cine e frumoasa Rut despre care amintea Hadâr?

Întrebarea îl descumpăni. Câteva clipe rămaseră toți trei neclintii în tăcerea care se lăsase compactă, grea, ca și când s-ar fi aflat prinși într-un cub de pâslă. De undeva de departe, dinspre sat, se auzi un cocoș. Vodă își asculta țiuitul urechilor. Își umezi buzele:

– O femeie, spuse el într-un târziu.

– Ce fel de femeie? întrebă acum doamna.

Glasul îi sunase uscat și rece. Iliaș se întoarse iar spre fereastră, ca și cum, după ce pusese întrebarea aceea năucitoare, n-ar mai fi avut nici un interes pentru ceea ce avea să urmeze.

– O femeie, spuse Vodă cu liniștea mare ce-i prevestea izbucnirile, care m-a ajutat mult cât am fost pribeag.

Un nou răstimp de tăcere. Pe urmă, doamna, cu același glas străin:

– Ce a îndemnat-o să te ajute?

I se păru sau într-adevăr pe chipul lui flutură un zâmbet atât de scurt și de îndepărtat, încât nu putuse fi decât o iluzie?

– Bănuiesc că inima, spuse el.

– Nu mi-ai vorbit niciodată despre dânsa.

Simți cum se răsucea într-însul revolta: adică de când era el chemat să le dea socoteală și ce își închipuiau ei acuma, că îl încolțiseră?! Totuși nu izbucni, era mai bine să-i facă să-i simtă puterea prin stăpânire de sine. Era încă singur domn și stăpânitor, vor trebui s-o înțeleagă.

– Nu v-am vorbit încă despre multe alte lucruri a căror povară se cade s-o ducă singur domnul, căci de aceea e domn. Spuneai că vei porunci să se aștearnă masa, Doamnă. Aștept.

O urmări în timp ce ieșea cu demnitatea rănită, dreaptă, cu buzele strânse, socotind înjositor să mai rostească o vorbă. Se răzvrătiseră despoții în ea. Îi stătea însă mult mai bine astfel decât în chip de mamă năucită de dragoste sau de soție care-și trage omul la răspundere. Îi era dragă, întotdeauna îi fusese dragă și acum îi părea rău că, fără să vrea, o făcuse să sufere. Se întoarse spre Iliș:

– Și ce ai dobândit cu asta?

– Am ajutat-o să te cunoască, răspunse el fără să șovăie.

– Te înșeli. M-ai ajutat pe mine să te cunosc. Nu ești cu nimic mai bun decât pe vremea când scoteai ochii păsărilor, ba poate mai rău. Pe mine nu mă mai poți atinge: sunt pregătit pentru orice. Sunt pregătit de fapt de când am lăsat carăle negustorești și am primit domnia. Pe ea însă ai rănit-o din prostie și fără nici un rost. Te crezi grozav de puternic și de isteț, lovindu-ți mama și așezându-ți cizma pe ceafa unui nenorocit de pitic. Avea dreptate Toma: va veni o zi în care vei scoate ochii oamenilor. Apoi, înspăimântat deodată: Doamne, în mâinile cui las eu țara?

Iliaș îl privi ironic:

– Tot te mai hrănești din înțelepciunea aceluia zugrav înfumurat?

– Ai face bine, îi spuse el trist, să te speli și să-ți schimbi straietele. Miroși a mirosenii turcești, dar ești nădușit și plin de colb de pe drum, nu te poți așeza astfel la masă.

Rămas singur, se ridică din jilț și trecu dincolo. Înainta anevoie, piciorul stâng era și mai greu decât acum câteva ceasuri: devenise o povară pe care trebuia s-o târască. Ședea prea mult într-un loc, nemișcat, trebuia să-și învingă slăbiciunea și să coboare, oricât i-ar veni de greu trebuia să umble, să nu se lase. Ajuns dincolo însă, se grăbi să se așeze în scaunul în care-i poruncise Bisurcăi să stea. Nu, la masă n-avea de gând să se arate, doar n-o să mănânce laolaltă cu un dascăl turc...

Ce dimineață obositoare! Începuse atât de bine și a trebuit să vină acest copil destrăbălat să strice totul. Iar și s-au răscolit toate aducerile aminte, de-a valma cu tainele, cu îndoielile, cu dracu mai știe ce fel de gânduri tulburătoare pe care era mai bine să le lași undeva în urmă, pe drum, deși ar fi fost păcat totuși să le uiți. Ca să vezi cum ai ajuns să nu-ți mai dai singur seama ce vrei...

Aici e bine, patul și odaia au fost primenite, s-a făcut și oleacă de foc – bănuiește ea, Elena, că oasele și se bucură de căldură. Aerul curat miroase a busuioc și a gutui, a pus pe scrin câteva gutui care încep să îngălbenească frumos aromitor. Trebuie să te socotești un om norocos dacă-ți va fi dat să te sfârșești în asemenea pace. Mai ales că, iată, și se arată acum și Rut, a intrat în urma ta sau poate se afla aici... Iliaș și-a închipuit că-ți face un mare rău evocând-o – așa credeai și tu, de fapt, la început, pentru că se afla și Elena de față – în realitate însă, n-a fost așa. Sunt oameni sau întâmplări – unele ciudate, cum a fost cea cu calul, de azi noapte – care îți redau liniștea, un fel de împăcare cu lumea. Rut face parte dintre acești oameni, o știe și ea, fără îndoială, altfel nu s-ar fi încumetat să stăruie în preajma ta. „Fru-moasa Rut”, a spus turcul, ceea ce înseamnă că și azi i se zice tot așa, deși au trecut niște ani buni de atunci și nici ea n-o fi întinerit, cum

n-ai întinerit nici tu. Nu-ți dai seama să se fi schimbat însă, poate stă prea departe, poate e de vină ușorul abur care-i învăluie făptura, poate, pur și simplu, subtila artă a femeilor de a-și ascunde veștejirea. Oricum, așa cum s-a oprit în cealaltă parte a încăperii, în picioare, rezemată de scrin, Rut e încă frumoasă și proaspătă. Părul e tot așa cum i l-ai cunoscut dintâi, vopsit în roșu venețian, bogat și greu, cu reflexe metalice și chiar rochia aceasta de un albastru de amurg i-o cunoști, strânsă pe trup, cu cheotori subțiri de aur filigranat, croită în așa fel încât s-o facă mai suplă și mai înaltă. „Nu te așteptai să mă revezi, Măria Ta”, spuse ea și ia o gutuie de care își apropie fața inspirându-i aroma suavă. Tu zâmbești blajin, fără să-i răspunzi, căci ce i-ai putea răspunde? Poate doar s-o dojenești cu tandrețe pentru că-ți spune Măria Ta în loc să-ți spună prințul meu, ca atunci. Nu, nu ești surprins, de câteva zile sau de câteva ceasuri ai învățat că în situația în care te afli nu trebuie să te mai miri de nimic. De abia de acum încolo lumea își dezvăluie adevărata față și întâmplările ei încep să curgă firesc.

Mehmed Sokolii ți-a adus vestea că te afli nebănuit de aproape de Pragul Fericirii și că Slăvitul a binevoit să-și întoarcă asupra-ți îndurarea și să te primească. Era însă doar un gând, care trebuia ajutat să devină hotărâre printre atâtea alte gânduri: gândul de a preface Buda în pașalâc și de a porni asupra Vienei; gândul la bătăliile pe care le ducea în Mediterana Barbaros Hayreddin Pașa împotriva flotelor de război ale venețienilor și spaniolilor. Sau la bătălia pe care o începuse Soliman Pașa, guvernatorul Eghipetului, care pornise din Suez împotriva portughezilor din preajma Mării Roșii și pe urmă împotriva perșilor. Era o întregă lume în mișcare în străluminata minte a slăvitului padișah – zicea Mehmed Sokolii – ce șanse de a-i reține atenția puteai avea tu, un bei pribeag pe care, printr-un fericit capriciu, nu poruncise să fie vârat într-un sac și azvârlit în Bosfor, pe când zăcea închis în Turnul Galatei? Dar pentru o asemenea poruncă niciodată nu era prea târziu. O singură șansă exista deci: aceea de a împrăști din nou bunăvoința și ținerea de minte a lui *miralem aga*, păstrătorul steagurilor și al însemnelor împărătești, și a mare-lui vizir, și a lui *iskime-agasî*, cel care – dacă vei izbândi – te va

însoți din Stambul până acasă, așezându-te iar în scaun, până și a lui *câzlar-agasî*, care, fiind mai marele eunucilor, dobândise pentru tine bunăvoința *sultanei valide*, în totul, rotund, ca să rămână și pentru cine știe ce nevoie neașteptată, cincizeci de mii de florini. Cincizeci de mii! Când ai auzit, ți s-a făcut negru dinaintea ochilor și nu atât din pricina sumei uriașe, căci nimic nu ți se părea mult pentru a-ți împlini visul, ci pentru că florinii aceștia nu-i aveai și nu știai de unde i-ai fi putut căpăta. Serchiz te împrumutase de atâtea ori, încât ți-era teamă de ziua în care ar fi început să te ocolească. O simțea aproape ziua aceea, știind că orice generozitate și bunăvoință au un capăt al lor și că prietenia nu trebuie pusă niciodată la asemenea încercări. Totuși, călcându-ți pe inimă și prefăcându-te că-ți ignorezi umilinta – căci, în urma atâtor cereri, începuse de la o vreme să te urmărească un sentiment de umilinta – ai mai fi încercat încă o dată cu Serchiz. Știai însă că negustorul plecase, doar cu câteva zile în urmă, cu carăle lui spre apus. Se întorcea abia peste cinci, șase luni, iar lui Mehmed îi trebuiau banii acum, în câteva zile, de graba cu care reușeai să-i găsești, atârna soarta țării și poate însăși viața ta.

Acum, când ți le amintești toate astea, îți dai seama că atât de fără nădejde n-ai fost nici când te-ai văzut închis în Turnul Galatei. Totuși i-ai cerut lui Mehmed o zi, două de răgaz. Nădăjduiai. Dacă te gândești bine, așa ți-ai petrecut toată viața, așteptând, nădăjduind. Speranța a devenit pentru tine o stare, un fel de a trăi. Și în toate împrejurările însemnate ți s-a împlinit. Chiar și atunci, în povestea cu banii, deși părea nebună, de neînchipuit, s-a împlinit. Ți i-ai perindat prin minte pe toți cei ce îți călcau pragul cu zâmbete largi, înfruptându-se din bunătățile tale și lăudându-se cu prietenia pe care ți-o purtau. N-aveai încredere în nici unul. Italienii erau nestatornici, gata să te vândă întâiului care dădea mai mult, franțujii zgârciți, grecii vicleni, nemții ei înșiși săraci și uite așa... Cât despre prietenii pe care-i aveai printre turci, lor să le dai, nu să le ceri. Ai avut vreme să-i cunoști bine pe toți, încă de pe vremea când negustoreai de-a curmezișul acestei părți de lume. O lumină ca o sămânță, un ciob de nădejde ți-a mai rămas totuși: știai că seara l-ai poftit la cină pe *hekim başa* Moșe

Alon. Prilejul fuseseră niște păstrăvi aduși în hârzob de pin, printre bolovani de gheață, din pâraiele munților Istranca. Păstrăvii însă i-ai lăsat la urmă, *pour la bonne bouche*, cum zicea burduhănosul Jean de Grandville, mâncău care nu putea lipsi de la nici un ospăț din palatele Stambulului. Încă un lucru pe care l-ai învățat în acei ani a fost că, bogați sau săraci, oamenii zăbovesc mai mult în preajma ta dacă le dai să mănânce. Încheierea care poate fi trasă de aici nu e prea veselă, dar acesta e adevărul, nu poți să-l schimbi tu, numai pentru a nu te întrista. Porunciseși atunci o cină cum se obișnuia la Florența, începută cu pepene galben înviorat cu rachieu de ienupăr, urmat de claponi îngrășați cu stafide, fierți cu anghinare, și de clătite umplute cu ficați de pasăre. Acum abia veneau păstrăvii, gătiți însă moldovenește, prăjiți pe jar și stropiți cu mujdei, cerând după aceea un vin alb și tare, care purta ascunsă în buchetul său o îndepărtată aromă amăruie. Pentru unii dintre oaspeți se afla pe masă și brânza de capră, fără de care – ziceau dânșii – nu se puteau bucura de subtilitatea aleasă a unui asemenea vin.

V-ați desfătat cu toții în seara aceea, îți amintești ca și când ar fi fost ieri. Cel puțin ție, păstrăvii – nu mai mâncaseși tare de mult păstrăvi – îți aduceau aminte de vremea negustoriei care – dacă te gândești bine acum – a fost poate cea mai frumoasă vreme a vieții tale. Oaspeții au plecat târziu, pentru că asemenea cină aleasă se cuvenea gustată cu o anume rânduială, pe îndelete, fără a amesteca de-a valma și în grabă aromele iscusite ale bucatelor. Vinurile de asemenea se beau cu o socoteală a lor, nu dintr-o dată, ca mercenarii, care apoi încep să răcnească precum vitele cele necuvântătoare, sfârșind prin a se prăvăli pe sub mese. S-au și vorbit multe în seara aceea, despre izbânzile lui Hayreddin Pașa și despre ultimele stihuri ale lui Muhibbi care – toată lumea o știa – era însuși marele padișah, *Le Grand Turc*, cum îi zicea Jean de Grandville ca să te întăre. Da, ați pălăvrăgit vrute și nevrute, la urmă, după miezul nopții, mai ales despre femei. Marele blănar al padișahului, grecul Carcocandela, era prieten cu lussuf Aga, eunucul pitic al haremului împărătesc. lussuf avea patima dulciurilor și pentru o turtă de halva era în stare s-o vândă

și pe valide sultan, mama padișahului, femeia cea mai puternică din toată împărăția. Era om de încredere totuși, căci și femeile îl îndopau cu dulciuri ca să le poarte tainele iar, pe de altă parte, tot el, uneori, din înaltă poruncă, știa să se strecoare neauzit spre zori, când somnul e mai adânc și mai dulce, și să sugrume cu gingășie pe cea care încălcase rânduielele ori se dovedise nedemnă de îmbrățișarea cu care o cinstise slăvitul padișah. De la el aducea grecul la aceste ospețe din palatul tău amănunte deșucheate despre cele șase cadâne ori despre cele șase favorite *ikbal*, dar mai ales despre cele vreo opt sute de sclave care, dacă scăpau fără a fi înecate în Bosfor, vârâte în saci ca puii de mătă, sfârșeau prin a se muta în haremul vreunuia dintre mulții și mărunții dregători ai împărăției. Oaspeții tăi ascultau cu sufletul la gură, unii prefăcându-se nepăsători, doar tremurul ușor al pleoapelor trădându-le interesul și plăcerea pe care le-o provocau asemenea istorii, alții fără a-și ascunde curiozitatea, ațâțați, comentând zgomotos și cerând noi și noi amănunte, pe care grecul le furniza generos, zâmbind viclean și inventând pur și simplu, atunci, când ceea ce aflase de la lussuf Aga nu se dovedea îndestulător. El știa că aceste povești – cu condiția de a avea întotdeauna ceva proaspăt – îl făceau la fel de căutat și de prețuit cum te făceau pe tine ospețele, dar cu o cheltuială incomparabil mai mică. Pe tine de la o vreme începuseră să te plictisească și, detașându-te de ei, îi priveai cu un ușor dispreț căci, în ciuda rangurilor și ale fumurilor, prea aduceau a ceată de calici care se uită, pe gaura cheii, la desfătările stăpânului. În seara aceea le ascultai palavrele numai cu o ureche, preocupat de a ieși din încurcătura în care te pusese noua cerere a lui Mehmed. I-ai mai cercetat o dată, pe rând, pe fiecare, dar nu, nu te puteai întemeia pe nici unul dintre ei. Așa cum bănuiseși încă de la început, singurul care te putea ajuta era Moșe Alon. Târziu după miezul nopții, când se ridicară să plece, chemându-și slujitorii cu torțele și cu lecticele ori cu caii, i-ai șoptit lui *hekim başa* să mai zăbovească.

După ce ați rămas singuri, v-ați așezat pe divanul acoperit cu covoare și ai dat să torni vin în cupe. El însă te-a oprit: „Presupun că m-ai reținut pentru ceva însemnat. Poate pentru un sfat. Îngăduie-mi

atunci să-mi păstrez puțina limpezime a minții pe care o mai am.” „Prietene, ai spus tu, ai ghicit. Doar că nu am nevoie numai de un sfat, ci, dacă se poate, și de ajutor.” „Ești suferind?” „Slavă Domnului, nu. Totuși mă aflu la ananghie. Lăcomia celor ce mișună în jurul Pragului Fericirii e fără de capăt, îmi mai trebuiesc încă cincizeci de mii de florini și n-am de unde să-i iau căci celălalt prieten al meu, Serchiz, armeanul, e plecat în apus...” Moșe Alon clătină capul, îngândurat la auzul unei asemenea sume. Tăcu multă vreme, cercetându-și pe rând cele două inele mari, de aur, cu însemne cabalistice, unul cu un topaz albastru de o mare limpezime, celălalt cu un opal cât un sâmbure de piersică, trandafiriu, cu irizații. Ca și când pietrele acelea enigmatice ar fi putut să dea o dezlegare necazului tău. Tu așteptai tăcut, încordat, intimidat de tăcerea lui îndelungată, simțind cu spaimă cum îți pierzi încet, încet și ultima speranță. Dar într-un târziu, fără a lăsa să i se citească nimic pe chip, își ridică ochii spre tine cu un oftat. „Acum am să te rog totuși să-mi pui puțin vin”, spuse. Ai turnat în cele două cupe pe care le-ați ciocnit cu un clinchet ușor. Și-a muiat buzele gustând doar vreo două înghițituri, atât cât să-i poată prețui aroma. „E o sumă mare”, vorbi el cu gravitate, cu glasul coborât până aproape de șoaptă. Ai întezărit iar speranța: era o constatare ceea ce spusese el, nu încă un refuz. Constatarea unui lucru ieșit din comun, pe care ținut să-l repete spre a nu lăsa nici o îndoială asupra gravității sale, înainte de a păși mai departe: „O sumă foarte mare. O asemenea sumă vorbește de la sine despre corupția care macină ca lepra temeliiile imperiului. Mă întreb ce-l ține totuși să nu se prăbușească...” Îți aduci aminte cum te fierbea? Făcea acum speculații politice, ca și cum ar fi uitat pentru ce l-ai reținut la un asemenea sfat târziu. Începuseși să te temi că nu era vorba decât de un mod politicos de a te refuza. În realitate, el poate că voia să câștige timp, gândindu-se în vremea aceasta la amănuntele soluției pe care o alesese. „E o sumă mare, repetă el a treia oară, revenind în sfârșit la ceea ce te interesa. Pe când ai avea nevoie de acești bani?” „Cât mai curând. Dacă se poate și mâine, adică, mai bine zis, azi, căci, uite, spre răsărit începe să pălească zarea.” „Azi, făcu el abătut, socotind în gând toate șansele, hm... Nu știu în Stambul decât

o singură ființă care ți-ar putea împrumuta atâta bănet, într-un timp atât de scurt, și aceasta e frumoasa Rut. N-am mai avut de mult prilejul s-o văd și am să-i cer acest lucru cu totul neobișnuit, întemeindu-mă pe faptul că suntem de aceeași lege. Se scoală însă târziu, abia către amiază, și mai durează până o scaldă roabele și o gătesc. Mai devreme de prânz n-am ce căuta la dânsa. Vei aștepta spre seară, pregătit. Va veni probabil un slujitor de-al ei să te ia. Dacă nu s-a arătat nimeni până la miezul nopții, să știi că n-am izbutit nimic.”

Din clipa în care rostise „frumoasa Rut”, ți se tăiase răsuflarea. Auziseși atâtea despre această femeie ciudată, atâtea se puneau pe seama ei, atât de puțini ajungeau în preajma ei, încât de mult pân-deai un prilej s-o întâlnești. Faptul că prilejul ți se ivise acum, cu totul pe neașteptate, te descumpănise. Trebuie să recunoști că erai emoționat ca un copil în timp ce curiozitatea, care mocnise în tine atâta timp, izbucni în sfârșit nestăvilită. „La urma urmelor – l-ai întrebat ridicându-te să-l însoțești – cine e această frumoasă Rut?” Moșe Alon surâse găsin-d calea de a ocoli un răspuns limpede: „Mulți s-ar bucura s-o știe moartă, mulți ar da o avere ca să-i vadă măcar o dată ochii. Își păstrează tinerețea trupului scaldându-l în fiecare dimineață în lapte de asină și ungându-l apoi cu ulei de pin. O știu pentru că eu i-am prescris acest mijloc. Sufletul i-l cunosc mai puțin. Dacă ai noroc, vei ajunge poate la el...” Ai înțeles că hekimul știa mult mai multe despre ea, dar că nu socotea de cuviință să ți le dezvăluie, lăsându-te să afli singur ce vei putea. Dacă vei avea noroc... L-ai petrecut până la ușă, iar în prag el s-a oprit amintindu-și un amănunt: „Mai e ceva. Știi că la Florența umblă o vorbă care zice că cine nu găsește bani în punga sa, găsește și mai puțin într-a altuia. Nu e tocmai o vorbă în vânt, cred că ai avut timp să te convingi până acum. Ți-o spun însă deoarece mi-am amintit că frumoasa Rut nu împrumută fără anume garanții. Știi că nu le ai, dar voi încerca s-o conving dându-i toate asigurările. Rămâne să te descurci găsin-d mijlocul de a înlocui aceste garanții cu altceva, știu eu cu ce? Gândește-te, până deseară mai ai timp. Azi Jupiter e în conjuncție cu Saturn. Sub acest semn stă credința mea. Pentru mine e un semn fast și nădăjduiesc să-ți fac binele de care ai atâta nevoie.”

Dacă ai trăi încă o sută de ani de acum încolo și tot n-ai uita chinul acelei zile care părea că nu se mai sfârșește. Ai încercat întâi să adormi, dar n-ai reușit decât să mototolești zadarnic așternutul. O singură dată ai ațipit, însă te-ai trezit imediat asudat și cu tâmplele zvâcnind pentru că te-ai visat azvârlit din nou în turn, ținut în picioare de zid cu un cerc de fier care-ți înconjura gâtul, ca o zgardă. Dianora ți-a simțit neașezarea și a încercat, oarecum pe furiș, să se apropie spre a-ți abate gândurile, dar ai alungat-o. La amiază ai poruncit să ți se aștearnă prânzul și abia ai atins bucatele. La întâia chemare a muezinilor ai dat altă poruncă: să ți se pregătească baia și veșmintele de ceremonie. Îmbrăcat, cu pelerina ușoară de atlas vișiniu fluturând în urma ta, ai început să te plimbi cu pași lungi de-a lungul casei și, pe urmă, casa nemaiajungându-ți, te-ai pornit să măsoari și grădina, pe cărarea din mijloc, așternută cu cărămidă smălțuită. Ai urmărit cum cobora treptat înserarea. Chiparoșii neclintiți deveneau tot mai întunecați. Spre răsărit, cerul căpătase culoarea nisipului, iar către apus, dincolo de Cornul de Aur, dobândise o nuanță sângerie ce bătea înspre liliachiu, o culoare grea, prevestitoare. Ți-a fost teamă atunci. O teamă fără nume, ca și când cineva sau, mai curând *ceva* nevăzut ți-ar fi amușinat fiecare pas. Oare izbutise Moșe Alon? Se zicea despre ea că era cea mai apropiată sfătuitoare a *sultanei valide* și că unele din stihurile lui Muhibbi îi erau închinare ei. Te bătea gândul atunci, în grădină, să profiți într-un fel de această înaltă relație a ei cu sultana mamă. Poate chiar cu padișahul? Ai zâmbit tu însuși de o astfel de îndrăzneală ce semăna a fantezie, dar pe atunci aveai încă asemenea îndrăzneală. Pe asta ai și împlinit-o de altfel, uluitor, și acum te mai miri. Fără astfel de îndrăzneală, însă, n-ai mai fi apucat să vezi cerul țării. Se mai zicea despre ea că ruinase cel puțin patru bancheri din Fanar și că unii din cei ce nu-i putuseră înapoia la vreme datoriile pieriseră fără urmă. Umblase pe la curțile Franței și ale Spaniei, de unde se șoptea că plecase în taină, fiind în primejdie de a fi arsă pe rug, învinuită de vrăjitorie. Unii ziceau că i-ar ajuta pe răsculații din Famagusta, alții că și-ar trimite oamenii să-i răscumpere din târgul de robi pe toți cei de o lege cu ea. Pe de altă parte, femeile, înnebunite de

toate aceste istorii, roase de gelozie și de invidie, scorniseră pe seama ei altele, despre bărbați pe care-i ademenea cu vrăji, poruncind după aceea să-i lege pentru a-i putea biciui ea însăși cu gârbaciul din piele de hipopotam, să-ți crape capul nu altceva. Rămânea să te convingi singur ce era adevărat în toate vorbele astea colcăitoare. Cu un gest instinctiv – ții bine minte amănuntul acesta – ți-ai pipăit pumnalul cu plăsele de aur încrustat cu plăcuțe de sidef, nevăzut sub pelerina largă, și te-ai simțit mai liniștit. Până la urmă interesul ajunsese, poate, să fie întrecut de curiozitate. Aveai încă pe atunci gustul primejdiei și al neprevăzutului, iar femeia aceasta începuse să te atragă. Ți se aprinsese sângele, te chinuia nerăbdarea, încercai să ți-o închipui, pândind în același timp zgomotele uliței. Ai auzit goarna tânguitoare de la Eyub. Era ceasul în care se închideau porțile grele ale orașului, alunecând cu un vuiet surd pe roți mărunte de plumb. Văzduhul călduț și tot mai întunecat mirosea a migdali și terebinți. În înserarea deasă ai zărit silueta unduioasă a Dianorei: „Te caută un om, Măria Ta.” Ți-a zvâcnit inima. „Bine, i-ai spus încercând să-ți păstrezi liniștea. Dacă nu mă întorc până mâine pe vremea asta sau dacă nu vă trimit vorbă, să-l vestești pe *hekim başa* Moșe Alon.” De ce să-l fi vestit pe Moșe Alon? Nici tu n-ai fi putut să explici de ce. Ai spus-o doar așa, pentru pacea Dianorei. Cel care te aștepta era, după cât puteai să-ți dai seama prin întuneric, un arvanit, îmbrăcat în straie albe, cu căciulă neagră și cu un fel de sarică pe umeri, prinsă într-o agrafă care lucea stins în noapte. Nicoară Hâra ți-a adus calul dinainte pregătit. În uliță încăleacă și însoțitorul tău. De dincolo, de pe țărnul Asiei, se pregătea să răsară luna. La scurt timp după ce ați pornit, ai auzit la vreo sută de pași în urma voastră, alți călăreți. Ai privit peste umăr, dar n-ai putut să distingi câți erau, mai ales că ulița strâmtă îi obliga să călărească în grup strâns. După sunetul copitelor, care se auzea foarte limpede când treceau peste câte un loc pietros, ai dedus că trebuiau să fie vreo patru, cinci, însoțitorul tău ți-a simțit neliniștea. „Sunt oamenii noștri”, a spus și acestea au fost singurele cuvinte pe care le-a rostit până ați ajuns. Te-ai simțit mai la îndemână. Însemna că Moșe Alon își făcuse datoria până la capăt, dacă frumoasa Rut te cinstea

astfel, trimițându-și oamenii să te păzească. O dată cu înserarea, ulițele Stambulului deveneau primejdioase. Nici ziua nu erau ele tocmai sigure, dar noaptea începeau să mișune de o lume obscură, furișată: derviși cerșetori, pârlaci, ucigași plătiți, aventurieri, iscoade, marinari beți, corsari care-și pierduseră banii la zaruri, oricare dintre aceștia se putea desprinde din umbră ca să-ți înfigă pumnalul în spate sau să-ți arunce, cu o îndemânare ce nu dădea niciodată greș, un juvăț în jurul gâtului. Totul se săvârșea cu iuțea și pe tăcute și chiar dacă apucați să strigi, nu se afla niciodată nimeni să-ți sară în ajutor, în întunecimea duhnitoare a acelor ulițe.

Însoțitorul tău te ducea înspre partea de miazănoapte a orașului, pe niște ulicioare care urcau întortocheat, cufundate într-o tăcere pe care n-o tulbura decât lătratul câinilor stârniți de trecerea voastră. Nu mai fuseseși niciodată prin părțile acelea și încercai să-ți întipărești în minte, cât de cât, niște amănunte ale drumului pentru orice nevoie. Era un obicei vechi, păstrat încă de pe vremea negustoriei, când ți se întâmpla deseori să ajungi în locuri necunoscute. După vreun sfert de ceas ați ieșit la larg, pe Bostanlar. Între timp răsărise luna și, departe, jos în vale, se vedeau sclipind apele Bosforului. Asupra țărmlui dimpotrivă stăruia o pâclă argintie. Drumul strâmt suia încă șerpuind printre pâlcuri de pini și cipreși. Pământul moale făcea pasul cailor abia auzit. La o cotitură, se ivi un zid alb de piatră și în curând o poartă. Ați pătruns prin ea și ați străbătut o grădină cu lămâi, piersici și roze. Fructele și florile închise acum, acoperite de rouă, mari cât pumnul, dobândiseră sub lumina lunii culori stranii, neverosimile. Se aflau și câțiva arbori de piper, ale căror boabe ca niște mărunte mărgele roșii, strivite sub pași, înălțau o aromă pătrunzătoare, aspră și totuși puțin dulceagă, în stare a naște doruri ce păruseră uitate... În fața casei, pe care o bănuiai întinsă, fără să-i poți desluși amănuntele prin întuneric, arvanitul a descălecat, ținându-ți calul. Fără cuvânt, doar cu un gest al mâinii, te-a poftit să intri. Printr-un soi de loggie italienească asupra căreia se revărsau ciorchini de glicină, ai pătruns într-o încăpere lungă, pardosită cu marmură. În mijlocul ei susura un havuz din faianță albastră. Te aștepta aici un soi de hadâmb ras în

cap, gol până la brâu, cu pielea lucioasă, unsă cu mirodenii. Ținea într-o mână un sfeșnic cu cinci brațe, iar în cealaltă un lăntug de aur din zgarda căruia te privea leneș, cu ochi de chihlimbar, un pui de pardos. La intrarea ta, omul a făcut o plecăciune adâncă, după care a apucat-o înainte. Ceva te făcea să bănuiești că era mut. Puiul de pardos îl urma ca un câțel. Ați străbătut câteva încăperi cufundate în întuneric, în care doar lumânările cu flăcările fâlfâitoare din sfeșnicul purtat de hadâmb iscau luciri stinse de mătăsuri și covoare ori scăpărări scurte de metale și sticlării scumpe. Totul părea pustiu, susurul havuzului rămăsese departe în urmă și tăcerea, care stăpânea peste tot, începea să-ți apese timpanele. Pentru orice împrejurare ai încercat și acum să-ți întipărești în minte un eventual drum de ieșire. Hadâmbul dădu de-o parte o draperie grea de catifea. Ați intrat într-o încăpere luminată de patru sfeșnice de argint, așezate în cele patru colțuri, în fața unor oglinzi rotunde de Veneția, ale căror margini cizelate răsfrângeau lumina făcând-o să scapere în culorile curcubeului. Divanuri joase înconjurau odaia de-a lungul pereților, acoperite de câteva rânduri de covoare. Pe jos covoare, pe pereți, de jur împrejur, covoare, în culori calde, îmbelșugate, peste tot covoare, încât orice zgomot era înăbușit încă înainte de a se naște. Nu se vedea nici o ușă, nici o fereastră și după ce hadâmbul mai făcu o plecăciune și te părăsi acolo, lăsând să cadă la loc draperiile, ai avut senzația neliniștitoare că te afli prins într-o încăpere fără ieșire, în tăcerea care devenise și mai apăsătoare, ai încercat să nu te pierzi cu firea, într-o cățuie de argint, așezată pe un trepid înalt, ardea mocnit smirnă. Fumul se înălța într-un firicel subțire, albastrui, răspândind o mireasmă discretă, în mijlocul încăperii, o măsuță scundă din lemn negru de abanos, pe fața căreia era înfățișată în intarsie, cu lemn de tisă și cimșir, o roză care-și deschidea petalele. Pe masă rămăsese, uitată poate, o cutiuță rotundă de argint, din cele în care-și păstrează femeile alifile de frumusețe. Ai luat-o s-o privești mai de aproape, căci întotdeauna ți-au plăcut lucrurile gingașe și de preț. Era lucrată în filigran, iar la mijloc, ca un ochi enigmatic, licărea un rubin. Privind-o, te-a fulgerat o teamă subită: nu cumva făcuseși o greșală de neiertat înfățișându-te unei femei

frumoase fără a-i aduce nici un dar? Cum de ai putut uita, unde-ți fusese capul? Toată frământarea acestei zile nesfârșite îți luase mințile, făcându-te să uiți acest amănunt. Te întrebai tocmai cât de greu va atârna asemenea stângăcie în soarta întrevederii pe care o așteptai, când ai avut deodată senzația neplăcută că ești privit.

Te-ai întors brusc, ținând încă în mână cutia aceea ca o podoabă. Frumoasa Rut te privea dintr-un colț al încăperii. Se afla probabil o ușă acolo, în spatele covoarelor. „A lucrat-o un meșter din Antiohia”, spuse ea apropiindu-se fără grabă. În ciuda nenumăratelor povești pe care le auziseși despre ea, nu te așteptai să fie atât de frumoasă. Acum, stând aici, rezemată de scriin, te privește surâzând în timp ce miroase gutuia aceea coaptă și e la fel de frumoasă ca atunci, n-a îmbătrânit deloc, ca și când ea ar fi găsit tinerețea fără bătrânețe. Cu părul ei roșu venețian, greu ca o coamă, cu ochii verzi, cu pleoapele vopsite într-un albastrui care le alungesc spre tâmpile, făcându-i privirile mai adânci și mai tainice. Degetele între care ține gutuia sunt subțiri și prelungi, cu unghiile date cu un lac asemănător culorii pleoapelor. Doar că atunci avea altă rochie, una din mătase de India, de un roșu întunecat, care-i lăsa dezvelit umărul drept. Rotund, cu luciul lui mat, alb, te fascina, ca și brațul gol pe care alunecau câteva brațări subțiri de aur. Pe inelarul mâinii stângi fulgera un smarald. Mai târziu ai avut prilejul să-l privești de aproape, ținându-l înălțat în lumină, și ai descoperit înăuntrul său imaginea unui șarpe care veghea un măr.

În tăcerea aceea copleșitoare, văzând-o cum se apropie parcă plutind, ca un duh iscat din nimic, ai fost ispitit să îngenunchezi, sărutând mâna care ți se întindea. Mândria te-a împiedicat în ultima clipă. Tu ești domnul Țării Moldovei – ți-ai zis – ea, oricât de frumoasă, nu-i decât o cămătăriță. Și te-ai închinat adânc și curt-enitor, sărutându-i degetele. „Iartă-mă – i-ai spus – că am venit cu mâna goală; pornisem la o întâlnire de afaceri, fără să-mi închipui că voi sta de față cu frumusețea.” „Prietenul nostru comun nu ți-a spus unde vei veni?” întrebă ea. „Ba da, însă credeam că frumoasa Rut e doar o legendă.” De fapt nu mințeau decât pe jumătate. Ea a râs și, așezându-se pe divanul larg, te-a poftit și pe tine. Ți-ai desfăcut copca

de aur, lăsându-ți pelerina să alunece jos și te-ai așezat lângă ea. „Te iert, prințul meu, pentru lipsa darului. Moșe Alon mi-a spus că ești un om distins și de seamă, înfățișarea ta îmi spune că nu m-a mințit. De fapt am mai auzit de numele tău. Îmi plac, prințul meu, și sper să ne vedem mai des de acum. Prietenia ta mă cinstește. Ar trebui să-ți spun Măria Ta, dar te-aș simți mai puțin apropiat. Ești atât de generos încât n-ai să te superi.” „Dimpotrivă – te-ai grăbit tu să-i răspunzi înfrânt – cinstea e a mea, laolaltă cu regretul de a nu te fi cunoscut decât atât de târziu...” Simțeau cum crește în tine, caldă, o bucurie nesperată. „Nădăjduiesc – râse ea – să fii la fel de sincer, pe cât ești de curtenitor.” „Sunt, dar încă n-am cum să-ți dovedesc.” „Mă voi strădui să-ți dau cât mai multe prilejuri, îți răspunse ea și bătu din palme. Dacă e adevărat ce spui – urmă – atunci va trebui să ne grăbim a prinde din urmă timpul în care nu ne-am știut, prințul meu. Unii zic că viața ar fi foarte scurtă...” În vreme ce te gândeai cum trebuia să înțelegi cuvintele ei, intră o slujitoare aducând o tavă de argint. În casa frumoasei Rut nu se puteau afla decât bunătăți biblice. Ai băgat de seamă abia cu timpul. Untdelemn, vin, măslină, fructe, lapte și miere. Atunci, prima dată când erai acolo, slujnica adusese pe tavă un aluat auriu din făină cu ouă și miere, smochine uscate, lapte covăsit în ulcioare de lut smălțuit și vin cu mirodenii în cupe din sticlă subțire de Murano. Firește, ai ales vinul.

Desfătărilor din săptămânile care au urmat până în toamnă și-au avut însă și fața lor ascunsă. Ai cunoscut-o numai tu, această față, când te aflai din nou acasă, încolțit de gânduri care luau pe nesimțite chipul unor remușcări. Începeau și sfârșeau întotdeauna la Elena: împărțise soarta țării și pribegia cu tine, iar acum rămăsese în cetatea Ciceului, singură cu copiii, păzită ca o răufăcătoare de mercenarii lui Cristofor Nagy. I se trecea astfel zi după zi, lună după lună, în acea desăvârșită singurătate, înconjurată de mlaștini și păduri, de oameni în care nu se putea încrede, fără nici o veste de la tine, neștiind măcar dacă mai trăiești. Va fi suferit lipsuri, va fi fost umilită, va fi avut ceasuri sau zile, sau săptămâni de deznădejde în care nu-i va fi fost dat să audă decât pasul străjilor și foșnetul ploilor de toamnă așternute peste pământ. Și

toate astea în timp ce tu îți petreceai zilele în desfătare. Te străduiai să te gândești cât mai puțin la această față a lucrurilor, fiindcă era prea târziu, nu mai puteai da înapoi de pe drumul pe care ți-l deschisese Moșe Alon. Cu atât mai mult, cu cât, peste câteva săptămâni, către toamnă, ți-a venit îngăduința de a te înfățișa padișahului. Mehmed Sokolii susține că meritul cel mare este al lui și s-ar putea să chiar fie – oricum, tu n-ai puțința de a-i dovedi contrariul – dar convingerea ta secretă este că un cuvânt greu, dacă nu cumva cuvântul hotărâtor, l-a avut în această întrevedere frumoasa Rut. A așezat acum gutuia la loc, cu grijă, ca și cum s-ar fi temut să nu se spargă, și s-a rezemat cu coatele de scrin. Cu degetele împletite sub bărbie, te privește surâzând pe sub genele lungi: „N-ai să știi niciodată, spune ea. Nimeni nu va ști de fapt. Numele meu te va însoți până peste veac, dar nimeni nu va ști ce am însemnat eu cu adevărat în viața ta. Nu ți se pare ciudat?” „Ciudat, admiti tu, dar poate mai curând nedrept, de vreme ce nici eu însumi nu știu ce ai însemnat cu adevărat. Sunt neîmpăcat că din răutatea lui Iliăș a aflat și Elena despre tine. Ea nu poate decât să te urască. E și asta într-un fel o nedreptate, dar sunt sigur că tu ai s-o înțelegi. Tu ții de partea nevăzută a vieții mele și ea nu trebuia să știe despre tine.” Frumoasa Rut clatină din cap cu îndoială: „Cred că te înșeli, Măria Ta. Viața e una, nu poți rupe dintr-înșă bucăți pe care să le ții ascunse. Eu nu m-am sfiit niciodată de ceea ce am făcut și nici nu m-am ascuns vreodată de mine însămi.” „Poate că ai dreptate, am să mă mai gândesc. Eu am fost nevoit să mă ascund de multe ori de când m-am lăsat de negustorie. Trebuie să te socotești fericită că n-ai cunoscut asta. Dar de ce-mi spui acum Măria Ta?” Ea râde îngăduitor, ca de o copilărie, în timp ce-și înalță trupul, înlăturându-și cu mâna o șuviță căzută pe frunte: „Să lăsăm trecutului ceea ce-i al său. E ca o fântână din care nimeni n-a mai izbutit vreodată să scoată ceva. Și apoi așa se cade să-ți spun: ești voievod acum, și nu mai ești al meu...”

– Măria Ta, masa e așternută, se află în jurul ei Iliăș și magistrul Paulus și dascălul turc care te așteaptă. Arhimandritul Gherondie îți cere îngăduința să lipsească.

Doamna Elena te privește cu răbdare, încercând să-și ascundă neliniștea. Te uiți ca și când ai vedea prin ea, fără s-o vezi. Apariția ei neașteptată te-a descumpănit și îți trebuie oarecare timp să te întorci din urmă. Nici nu înțelegi de îndată ce amestec are aici arhimandritul Gherondie, pe urmă îți dai seama și zâmbești. Firește că-i îngădui să lipsească, cum își și poate ea închipui un arhimandrit stând la masă cu un ture! Nici tu n-ai să mănânci cu turcul laolaltă, să le spună să mănânce fără tine că nu te simți tocmai bine. Sau nu, să nu le spună că nu te simți bine, doar n-ai să le dai socoteală! Ești încă domnul acestei țări și ai să mănânci când vrei tu și cu cine poștești. De altfel, crezi că e singura putere care ți-a mai rămas.

– Ți-e rău, Măria Ta?

– Nu. Mă simt foarte bine. Poate puțin obosit.

– De ce nu stai întins, Măria Ta?

– Pentru că nu sunt atât de obosit încât să zac.

– Totuși trebuie să mănânci. Să-ți aduc aici?

– Nu. Când mi-a fi foame, am să-ți cer. Acuma lasă-mă. Du-te la ei, vor fi fiind flămânzi.

Iese cu îndoială. Din prag îți mai aruncă o privire, mai are o ezitare, gata să se întoarcă, doar, doar te răzgândești și ceri ceva. Dar tu rămâi neînduplecat, într-adevăr, nu ți-e foame, dimpotrivă, te simți slobod, ușor, neîmpovărat de nimic, cu gândul mai sprinten. La un moment dat, văzând-o cum șovăie acolo, în prag, ai fost ispitit să-i ceri să ți-l trimită pe Hadâr. Curiozitatea de a ști ce veste îți aducea de la frumoasa Rut. Ai renunțat însă imediat, întâi fiindcă-ți era silă să dai iar ochi cu mustața unsuroasă a turcului și apoi pentru că frumoasa Rut n-avea nici o veste să-ți trimită. Nici o veste însemnată, nimic asupra căruia să merite să mai zăbovești. Îți amintești că era adineaori aici, și te uiți spre scrin, dar acum nu mai e nimeni acolo, iar gutuile stau la locul lor, așa cum le-a așezat Elena. Mai bine. Aceea fusese Rut cea de atunci. Timpul a trecut și peste ea, cum a trecut peste tine. Tot ce ați avut de spus, v-ați spus atunci. E mai bine așa: nu ai nici un motiv să dai ochi cu Hadâr.

De dincolo se aud nedeslușit glasurile celor din jurul mesei.

Se străduiesc să vorbească încet ca să nu te tulbure, dar din când în când vocile urcă într-un fel de răbufniri pătimase. Probabil vreo dispută filosoficească între magistrul Paulus Kyr și dascălul Hadâr a cărui voce guturală e mai autoritară și reușește să se ridice peste cea a doctorului. În răstimpuri se aude și Iliăș. Ai putea să pui rămășag că nu participă la dispută, ci îi întărită numai. Te simți deodată părăsit, înconjurat de oameni pe care îi auzi, îi vezi, îți vorbesc și le vorbești, dar totuși singur. O asemenea stare ai mai trăit doar la Ciceu, după ce a trebuit să fugi din țară. Te păzea o garnizoană străină acolo. Ei ziceau că te păzesc de primejdii, tu știai însă că vegheau să nu trimiți soli, să nu te ridici. A fost o iarnă grea aceea. Parcă ar fi trecut un veac de atunci, așa te gândești la ea. Între două viscole ieșeai pe zid, iscodind zărilor. Așteptai. Nu se arăta însă nimic. Mlaștinile înghețate, codrul troienit. De două, poate de trei ori ai văzut un om cu boii, trăgând lemne din pădure. Singurul semn că pe lume mai trăiau și alții în afară de voi, cei închiși în cetate, încolo nimic. Urme de fiare pe fața neprihănită a nămeților. Sau, în câte o zi de o seninătate sticloasă, cu văzduhul neclintit, se înălța departe, peste păduri, ca o părere, câte un fir de fum. În noaptea de Anul nou ai ieșit iar pe zid. Ninge cu fulgi mari, care se așterneau liniștit, cu un foșnet abia auzit. Nu sufla nici o adiere și în tăcerea aceea deasă ai deslușit zvon de clopot dinspre cel mai apropiat sat. Ți-a plăcut atunci să crezi că era un semn bun pentru anul care începea. A fost și n-a prea fost așa. E o nerozie să crezi în semne.

O spui cu prea mare grabă, dar e bine să te mai gândești. Și Toma credea în semne și cu toate astea nu era un nerod. Da, dar Toma le cunoștea. Nu credea nici el în toate, de unele își râdea. Ehei, de-ar fi fost și Toma cu tine acolo! Trecea însă zi după zi. O zi ca altă zi. Deopotrivă de goale. Aveai noroc – dacă acesta se poate numi noroc – cu mai marele mercenarilor care te păzeau, Cristofor Nagy, un secui înalt și mlădios, cu chip distins, pe care barba neagră-albăstruie, unduioasă, moale, ascuțită, îl făcea să pară și mai prelung. Jucați împreună șah, mai schimbați câte o idee, vă povesteți câte o întâmplare, vă pândeți. Oricum, serile acelea nesfârșite în care nu puteai

auzi decât trosnetul lemnelor sau vântul sfâșiindu-se de metereze și răbufnind pe horn, îți păreau datorită lui mai scurte. Aveai mereu spada la îndemână, gata în orice clipă să te aperi dacă mercenarii lui ar fi izbit ușile de perete, năvălind asupra-ți. Abia mai târziu, tot în iarna aceea, dar după Anul nou, ți-ai dat seama că nu de el aveai să te temi, ci de cei de un neam cu tine, despre care Nicoară Hâra îți șoptise că primiseră scrisori de la acel Ștefan, care îți urmase în scaun. Unelteau. Cu oleacă de băutură puteau cumpăra câțiva din mercenarii lui Nagy, dând buzna peste tine pe când dormeai. Căci om erai, mai trebuia câteodată să și dormi. Vă pândeai. Ei pe tine, tu pe ei. Prefăcându-vă fiecare că nu știți. Stăteai laolaltă la masă. Vlădica Atanasie binecuvânta bucatele și Dumnezeu nu-i usca degetele. Pârcălabul Simion îți întindea bucatele și Dumnezeu nu-i încremenea într-un rânjet de fiară surâsul uleios, cu care-și închipuia că te încântă. Până într-o zi când ți-a dat în gând să nu-l mai lași pe Hâra să ia credința mâncării și a vinului, ci să-i ceri pârcălabului s-o facă. A pălit pârcălabul când i-ai poruncit asta – deși zâmbeai cu o perfidă blândețe – și surâsul i-a devenit rânjet verde. Dar s-a supus fără să pună întrebări și fără să se împotrivescă. Cristofor Nagy se afla și el cu voi la masă și a avut tactul să nu dea glas mirării. Abia seara, în timp ce stăteai amândoi tăcuți, aplecați asupra tablei de șah, în încăperea luminată doar de flăcările din vatră și de cele trei luminări din sfeșnicul care vă veghea jocul, a spus așa, într-o doară, ca și cum ar fi vrut să-ți arate că era conștient că lucrul acela nu-l privea, nefiind nici o supărare dacă nu vei binevoi să-i răspunzi: „Mi s-a părut azi că Măria Ta ai îndoieli asupra pârcălabului Simion.” Ai tăcut mult timp, ca și când nu l-ai fi auzit, concentrat asupra mutării pe care trebuia s-o faci. În realitate te gândeai ce se ascundea în spatele acestei întrebări și cum era potrivit să-i răspunzi. Pe când erai negustor, știai că o întrebare nu putea ascunde decât un singur lucru: dorința de a cumpăra cât mai mult și mai bun, cu un preț cât mai mic. Sau – același lucru privit de pe celălalt mal – dorința de a vinde la un preț cât mai bun. De atunci încoace însă, ai avut vreme să înveți că un negustor se deosebește de un domn și prin ceea ce se ascunde în spatele întrebărilor care i se

pun. Azi știi, poate ca nimeni altul, să ghicești sau – mai bine zis – să citești tâlcul oricărei întrebări. Căci cuvintele sună la îndemână oricui, dar înțelesul lor adevărat răsună numai pentru cine știe să le asculte. Cristofor Nagy era un oștean. Ai avut timp să înveți și în privința asta că oricând puteai să te încrezi într-un oștean mai mult decât într-un dregător. Cristofor Nagy n-avea nimic cu tine. Moartea ta nu-i putea aduce nici un folos. Pe el îl pusese Zápolya să te păzească, nu să te omoare. Dacă ar fi vrut să te ucidă, găsea destule prilejuri până acum. Dar Zápolya se gândea probabil că-i mai puteai fi de folos, cum i-ai mai fost de atâtea ori. Încă nu știa prea bine sau poate nu știa chiar deloc cum te-ar putea folosi, dar te păstra pentru orice eventualitate. Aștepta și el ceva incert, ca și tine de altfel. Așadar Nagy făcea ceea ce i se poruncise. Te păzea. Atât și nimic mai mult. Cu timpul își dăduse seama că nu erai nici dușmănos, nici primejdios – până în adâncul tău nu ajungea să citească el – și se apropiase. Vă legase de la o vreme chiar un soi ciudat de camaraderie. Și mai era ceva: Cristofor Nagy era secui. Cu secuii te-ai avut întotdeauna bine, ți-au fost credincioși și te-au ajutat, iar tu nu i-ai lăsat nerăsplătiți. Printre ei era destul de greu să găsești oameni care să lovească pe la spate. Încheierea, la care ajungeai după toate, era aceea că pe oșteanul secui cu nas subțire și fremătător și cu ochi de culoarea oțelului era mai ușor și mai înțelept să-l faci prieten decât dușman. În sfârșit, i-ai luat un cal cu un nebun, prefăcându-te că nu vezi primejdia care-ți păștea regele. Cristofor Nagy părea să fi și uitat de întrebarea pe care ți-o pusese, dar nepăsarea lui nu putea să înșele un voievod care nu se rușina și nu făcea o taină din faptul că fusese negustor. Se repezi cu turnul până dinaintea regelui tău. „Șah”, spuse. „Da”, te-ai prefăcut tu mirat după ce ai prețuit câteva clipe situația în care te aflai. Pe urmă, fără să mai faci mișcarea următoare pentru a ieși de sub amenințarea turnului, te-ai rezemat în jilț: „Acest joc îmi place, i-ai spus tu, pentru că te obligă să ții sub ochi tot câmpul de luptă. Dacă-ți scapă un amănunt, ești pierdut. Cam tot așa, cavalerie, se petrec lucrurile și în viață. Asupra pârcălabului Simion, fiindcă mă întrebai mai înainte, n-am nici o îndoială. Nici asupra vlădicii Atanasie. Amândoi uneltesc.” „Ai

dovezi, Măria Ta?” „Am. Pe omul meu de credință, pe Nicoară Hâra. Ei îl cred de partea lor.” Cristofor Nagy privi gânditor poziția. „Nu te aperi, Măria Ta?” „Nu, ai zâmbit tu, mă dau bătut, cavalerie. Ești un jucător de temut.” Ai văzut cu satisfacție cum îi scapără în ochi o licărire de orgoliu. „Nu e sănătos, spuse el, să te dai prea curând bătut. Majestatea Sa mi-a poruncit să te păzesc, dar pentru că e vorba totuși de niște oameni ai Măriei Tale, mă simt dator să întreb ce poruncești Măria Ta? Viața lor atârnă de un cuvânt al Măriei Tale: noaptea aceasta poate să le devină și noaptea de pe urmă.” Ai râs cu îngăduință: „O, nu, nu, nici chiar așa, cavalerie, n-o să m-apuc să ucid un vlădică. Și așa am o faimă rea, de ucigaș de copii, de când cu istoria aceea cu băieții lui Gritti. Și apoi să-l tai numai pe pârcălabul acesta care mușcă mâna ce l-a hrănit, iar n-are nici un rost: nu-mi plac lucrurile făcute numai pe jumătate. Mai înțelept ar fi poate să ne scăpăm de ei ajutându-i să ajungă în Țara Moldovei. Pe urmă, mai curând sau mai târziu, când mă voi întoarce în moștenirea mea, îi voi judeca după rânduială.” Pe Cristofor Nagy nu părea să-l ispitească această idee. Ți-a și spus de altfel deschis, ostășește, că pentru el ar fi mult mai simplu să le facă de petrecanie. Era chiar puțin nedumerit: te știa din auzite aprig și neînduplecat sau greu de înduplecat și acum te vedea răspunzând cu duhul blândeții unei uelțiri, năzuind să păzești rânduiala într-un viitor incert. „Iarna e grea, Măria Ta, a încheiat el, și drumul lung și primejdios. Până la Țara Moldovei s-ar putea să degere sau să-i sfâșie haitele de lupi.” Nu era o supoziție dictată de prudență, ci o sugestie, adică dacă ți-e silă să le facem seama aici, în preajma doamnei și a copiilor, o putem face undeva pe drumul acesta plin de păduri, fără ca nimeni să afle vreodată ce s-a petrecut în realitate. La care tu te-ai împotrivit din nou: „Nu, cavalerie, îi vom așeza în sanie, în culcuș de fân și înveliți să nu degere. Le vei da cinzeci de oșteni să-i însoțească și să-i apere. Ei îi vor trece pe lângă cetatea Bistriței și îi vor scoate pe Tihuța, dincolo, în Țara Dornelor. Acolo îi vor da în seama plăieșilor. Spre liniștea acestor haini, îi va însoți și credinciosul meu Nicoară Hâra. Atâta doar că dânsul se va întoarce iar aici, odată cu oștenii domniei tale.” Ideea cu Hâra ți-a venit în timp ce vorbeai: va fi un

martor care va împiedica orice fărădelege a mercenarilor. Cristofor Nagy a primit-o contrariat, ridicând sprinceană. Poate era chiar puțin jignit de lipsa ta de încredere în oștenii lui. L-ai împăcat scoțându-ți de pe deget un inel subțire de aur cu o piatră verde, sticloasă: „În semn de mulțumire pentru grija și bunăvoința pe care mi le arăți, te rog să primești acest dar. Când omul meu de credință se va întoarce cu vestea că acești haini au ajuns nevătămați, am să-ți dăruiesc și perechea acestui inel. Căci are și o pereche, însă cu piatră galbenă, despre care se zice că are puterea sa te apere de gălbinare.” Toată suspiciunea de pe chipul oșteanului pieri. „Îți mulțumesc, Măria Ta, spuse el luând inelul și admirându-i transparența pietrei în zarea lumânărilor, dar ești prea generos. Asemenea mișei nu merită atâta cheltuială. Dar, în sfârșit... norocul lor. Mâine am să pregătesc oamenii, sania, cojoacele și caii și vom porni odată cu lăsarea nopții. Dar dacă nu se vor urca în sanie de bunăvoie?” I-ai zâmbit încurajator: „Gândesc că oștenii domniei tale vor ști să se descurce și într-o asemenea împrejurare, i-ai spus. De altfel, nici nu mi-am închipuit că se vor urca de bunăvoie...”

Într-adevăr, se împotriviseră sau – cum îți povestise cavalerul Nagy a doua zi – încercaseră să se împotrivească fiindcă, după ce-și dăduseră seama în ce împrejurare se aflau, deveniseră deodată supuși și blânzi, învelindu-se în tohorci și cuibărindu-se în sanie, bucuroși că li se iertaseră viețile. Întâi strigaseră însă. Pe tine avuseseră neobrăzarea să te cheme, cu glasuri mari, ca să-i scapi, mișei, dintre săbiile mercenarilor. Aceștia, răi de felul lor, necunoscând nici un Dumnezeu, îi cam bușiseră, mai ales că mai înainte – știind că se vor porni la drum de noapte pe o asemenea vreme – avuseseră grijă să se încălzească cu trascău fiert. Cristofor Nagy le dăduse și un pumn de piper pe care-l scăpaseră în oală, marfă rară și scumpă, din care căpătau numai când le poruncea câte o treabă grea ori nu tocmai curată. Știau să prețuiască un asemenea dar pentru care ar fi fost în stare să-și spintece și mamele. De fapt numai vlădica Atanasie răcnise după ajutor, căci celălalt, pârcălabul Simion, își scosese sabia, dând să se bată. Unul dintre oștenii aceia nespălați, duhnind a iuft și trascău, îl păli însă cu latul săbiei peste spinare prăvălindu-l în brânci.

În seara aceea te-ai lăsat iar înfrânt la șah de Cristofor Nagy. Printre altele și pentru că nu mai aveai răbdare, abia așteptai să-ți știi odată urniți pe hainii tăi. Cavalerul te privi cu generozitatea îngăduitoare a învingătorului, însușindu-și izbânda fără să-i treacă prin minte că ea nu era decât tot o răsplată pentru slujba pe care ți-o făcea. Ba, viclean ca întotdeauna, ai mai ținut să-i dezmierzi și orgoliul: „Am pierdut aici, i-ai spus răsând cu bunăvoință, dar voi dobândi o izbândă mai de preț în noaptea asta. Și tot datorită domniei tale, cavaliere.” „Așa e, Măria Ta, ți-a răspuns el ridicându-se. E vremea să începem...” Totuși Cristofor Nagy ți-a devenit până la urmă dușman și asta pentru că a trebuit să-l înșeli. Amintindu-ți, te încercă un binecunoscut sentiment de stânjenală. Binecunoscut, pentru că aceea n-a fost nici prima, nici ultima dată când te-ai văzut nevoit să înșeli un om care avea încredere în tine. Întotdeauna ai făcut-o însă având în vedere un scop mai îndepărtat, legat de soarta țării, și niciodată din plăcerea de a înșela. E un adevăr care te ajută să te împaci oarecum cu aceste aduceri aminte nu tocmai plăcute. Viața n-a fost îngăduitoare cu tine și pe lângă faptul că ți-a pus de atâtea ori în primejdie capul, te-a mai așezat și în mijlocul unor asemenea împrejurări tulburi în care e aproape imposibil să desparți binele de rău. Bună-credința cavalerului Cristofor Nagy te-ai văzut nevoit s-o înșeli în împrejurarea în care nu mai puteai răbda să stai sechestrat între zidurile acelea, în așteptarea unei minuni incerte. Ai putut și până atunci să te convingi că minuni sunt doar acele întâmplări pe care oamenii le numesc astfel și că Dumnezeu nu-i ajută decât pe cei ce se știu ajuta. E o credință pe care o împărtășește și Grigore, cât e el de mitropolit, așa că n-ai de ce să te sfiești. Ai hotărât să ieși singur în întâmpinarea minunii așteptate și să trimiți padișahului o scrisoare în care să-ți mărturisești dorința de a te înfățișa la Pragul Fericirii pentru a pune capăt unei neînțelegeri care nu putea aduce vreun folos nici unuia dintre voi. Cunoșteai Stambulul de pe vremea negoțului și auziseși tot ce se spunea pe seama acestui sultan. Era unul dintre marii războinici pe care îi iviseră semințiile revărsate dinspre nemărginirile Asiei, cumplit la mânie și la scornirea pedepselor, în același timp însă,

un iubitor al lucrurilor frumoase și gingașe și un înțelept, care știa să nu întoarcă spatele unuia de pe urma căruia putea trage foloase. Îl înțelegeai în multe privințe, bănuiai chiar unele asemănări între voi doi și aceasta te-a îndemnat la hotărârea de a căuta scăpare tocmai la cel ce se ridicase cu toate urdiile, venind el însuși să te alunge din moștenirea părintelui tău. O hotărâre care le-a părut și încă le va părea multora de un curaj nebun sau poate numai, simplu, nebunească, cum doar deznădejdea putea isca. Nu era însă deloc nebunească pentru cine te cunoștea și știa că preferai riscul unui drum la Stambul, în gura leului, perspectivei de a fi mai curând sau mai târziu ucis cu fier sau otravă ori de a lâncezi până la adânci bătrânețe între zidurile Ciceului. Singura greutate stătea în a face scrisoarea aceea să ajungă la Stambul, știind că Cristofor Nagy era pus tocmai pentru a zădărnici asemenea încercări. L-ai ales pe Miodrag, bătrânul paj al doamnei, care o știa de pe când nu era decât o fetiță și o însoțise pretutindeni ca o umbră. Era o jertfă pentru Elena să se despărță de credinciosul ei, singurul cu care putea vorbi în limba suptă o dată cu laptele mamei. Avea să fie abia începutul multelor ei jertfe la care a consimțit de dragul tău și al țării tale. Nu i-ai fi cerut o astfel de despărțire dureroasă dacă l-ai fi avut pe Toma. În lipsa lui însă, Miodrag și Hâra erau singurii credincioși. Față de Hâra, Miodrag era mai umblat, mai dedat cu lumea și cunoștea limbi. Amănunte care au cântărit greu. Știai bine că de izbânda acestui plan al tău atârna soarta țării și a ta și a întregului tău neam. De aceea nu te-ai pripit și bine ai făcut. Ai avut răbdarea să aștepti – jucând șah cu aceeași bunăvoință seară de seară cu Cristofor Nagy, acest oștean brav pe care ai început să-l îndrăgești – până la topirea zăpezilor, când deslușirea urmelor devenise aproape cu neputință. Atunci, într-o noapte de primăvară timpurie, cu ploaie spornică și deasă, care bătea în rafale învărtejite de vânt și răscoala miresmele tulburi ale mlaștinilor trezite la viață și ale pământului ud și pe acelea jilave, de mucegai, de prin coridoarele și hrubele cetății, l-ai pornit pe bătrânul sârb către Stambul. Târziu, după ce v-ați încheiat jocul de șah și după ce Hâra s-a strecurat până la tine șoptindu-ți că Cristofor Nagy cercetase străjile și se trăsese în chilia lui, ați trecut

în iatacul doamnei. Ea stătea în genunchi în fața icoanelor, luminată doar de cele două candelă de argint, rugându-se fără îndoială pentru izbânda bătrânului ei Miodrag, dar, cum ruga aceea se prelungea, tu ai început să-ți pierzi răbdarea și să-ți rozi vârful mustății, în realitate așteptarea aceea n-a fost lungă, dar ți s-a părut ție astfel pentru că te aflai la capătul câtorva luni de altă așteptare. După ce ați încuiat cu cheia lungă și grea de puteai toca pe careva în cap cu ea, ați rămas toți trei în picioare, tăcuți, adunându-vă ultimele rămășițe ale răbdării. În stânga ta, Nicoară Hâra cu un colac de frânghie pe braț. În dreapta, Miodrag, pregătit de cale lungă, înfășurat într-o sarică de pănură sură cu glugă, purtând chimirul lat pe care i-l căpтуșiseși cu ducați venețieni, aur bun, merit să-i dobândească un cal, să-l apere de nevoi și să-i deschidă porțile. Pe chipul lui vechi și uscat, de culoarea lemnului de nuc lustruit de ani, care arăta și mai întunecat sub glugă, numai mustața argintie, înfoiată, însemna o pată luminoasă. În sfârșit, Elena se ridică și, luând o icoană mică, afumată, pe care o adusese cu ea din Serbia învelită într-o foaie de brocart țesută cu fir de aur, veni până în fața lui. Te temeai să nu plângă, dar știe să se stăpânească, doar ochii îi erau neobișnuit de mari și de limpezi, uimindu-te prin asemănarea lor cu ochii pe care i-i zugrăvise Toma pe zidul ctitorilor de la Humor. Icoana aceea veche, lucrată de un meșter de la Ohrid, îl înfățișa pe Sfântul Vasile cel Mare aplecat asupra Sfintei Mese, liturghisind. Tu o cunoșteai bine, o contempleteși de nenumărate ori, fiindcă te înduioșa și te înveselea în același timp expresia de copil încăpățânat a sfântului, dar și fiindcă te atrăgeau culorile neobișnuite nu prin ele însele, ci prin felul în care meșterul se pricepuse să le întindă pe lemn, încât să-și schimbe surprinzător nuanțele, după depărtarea de la care le priveai. Pe umerii obrazilor sfântului, pe pleoape, pe bărbie și frunte, se iscau astfel pete schimbătoare de lumină, ca și când ar fi fost într-adevăr străbătut de duhul neasemuit al vieții.

Miodrag își scoase gluga și îngenunchie. Doamna îi atinse creștetul cu icoana. El se înclină și o sărută apoi, sărutând și mâna care o ținea. Când se ridică, Elena se înălță pe vârfuri și îi sărută la rându-i obrazii uscați. Era prima dată când îl învrednicea pe bătrân

cu asemenea cinste – ți-a mărturisit-o ea mai târziu – și nu te-ai mira să afli că sărutul acela l-a ajutat să-și atingă țelul, poate la fel de mult ca și rugăciunile ei sau ca ducații tăi. „Doamne ajută!” i-ai spus tu, strângându-l scurt la piept și bățându-l cu palma pe spinare. Hâra i-a scuturat mâna tăcut. I-ai cerut Elenei să stingă candelule. Ați deschis fereastra strâmtă și l-ați ajutat pe bătrân să se suie pe pervaz. Se auzea ropotul ploii și clipocitul ei peste mlaștini și vă învălui răcoarea umedă a nopții. Vântul alerga norii printre care se ivea din când în când, pentru răstimpuri scurte, fața lunii. A trebuit să mai așteptați câteva clipe lungi, până ce vântul aduse o pătură mai întinsă de nori. Elena venise până în spatele tău, se lipise de tine și o simțea tremurând. De frig? De încordare? în sfârșit, cerul se întunecă iar. „Acuma”, ai șoptit și, împreună cu Hâra, umăr la umăr, ați slobozit funia încordându-vă la capătul ei, cu câte un picior proptit în zid. Silueta întunecată a bătrânului se slobozi în golul de dincolo. Când funia se destinse, ați tras-o sus și ați rămas apoi vreme îndelungată în fața ferestrei deschise, ascultând cu răsufările oprite. Nimic nu se mai auzi însă peste foșnetul adormitor, neîntrerupt, al ploii. Ați închis într-un târziu și doamna a aprins lumânările. Pe urmă s-a așezat pe marginea patului, și-a cuprins fața în mâini și, ca și cum abia ar fi așteptat această clipă, izbucni într-un plâns tăcut, lin, trădat doar de tremurul ușor al umerilor.

Când l-ai ales pe Miodrag pentru asemenea treabă tainică și primejdioasă, ai ținut seama și de amănuntul că, fiind scutierul doamnei, era destul de rar văzut prin cetate, ceea ce însemna că și lipsa lui va fi băgată de seamă mai târziu. Ai socotit bine căci abia peste vreo două săptămâni, într-o altă seară cu joc de șah, Cristofor Nagy observă după vechiul lui obicei, în treacăt, fără a da în aparență prea multă însemnătate faptului: „Nu l-am mai văzut de mult pe scutierul Măriei Sale Doamnei. Ce-o fi cu el?” Era întrebarea pe care o așteptaseși seară de seară, gata s-o întâmpini în orice clipă, pregătit cu un răspuns care să-ți îngăduie să mai câștigi câtva timp. Ai mutat un pion, amenințându-i unul din cai, și abia pe urmă i-ai răspuns, cu un aer absent, ca și când toată atenția ți-ar fi fost concentrată asupra

jocului: „E cam bolnav, sărmanul, l-au ajuns bătrânețele...” „Dar de ce se plânge?” stăruie cavalerul fără a bănuie încă nimic, gândindu-se doar dacă nu l-ar putea, cine știe, ajuta în vreun fel. Ai lăsat iar să se scurgă câteva clipe până să-i răspunzi. „L-a răzbit umezeala asta. Îl dor toate oasele. I-am spus să șadă la căldură, învelit în tohorci. Nu mai e tânăr, cavalerie, în curând vom afla și noi cum e când îți scârțâie încheieturile ca osiile neunse...” „Ciudat, medita Nagy retrăgându-și calul, e un bătrân verde, când îl vezi, n-ai zice că pătimește de ceva.” Tu ai oftat fățarnic, făcând pe înțeleptul, dar înveselindu-te în taină: „Așa-s bătrânețele, cavalerie, te ții cât te ții verde, dar și când te poticnești, greu te mai ridici. Mă tem să nu-l îngropăm pe aici, căci ar fi mare durere mai cu seamă Doamnei...” Oșteanul a tăcut, întristat poate de această posibilitate și în seara aceea n-ați mai vorbit despre Miodrag. Abia peste vreo cinci seri, când jocul de șah se apropia de sfârșit, urmând să fii înfrânt – de data aceasta fără să te fi lăsat bătut – Cristofor Nagy spuse pe neașteptate, exact în clipa în care îți pierdeai regina: „Zic oamenii mei că de mult n-au mai văzut pe nimeni intrând sau ieșind din odaia sârbului.” Arătându-te mereu concentrat asupra jocului, ai întrebat mirat: „Vorbești de cavalerul Miodrag?” „Întocmai, Măria Ta.” Așadar, a sunat ceasul adevărului, și-ai zis atunci, și te-ai rezemat de spătarul jilțului. Îl priveai cu un surâs de superioară îngăduință, gustându-ți încă de pe acum izbânda: „Oamenii domniei tale au dreptate, cavalerie.” „Ce vrei să spui, Măria Ta?” Te-ai așezat mai bine în jilț și ai făcut o față mâhnită: „Trebuie să-ți dau o veste rea, cavalerie. Bătrânul Miodrag nu mai e printre noi.” Cristofor Nagy avu o tresărire de uimire: „Cum?! Când a murit?” Surâdeai iar: „O, nu, din fericire n-a murit. M-ai înțeles greșit: voiam să spun doar că l-am trimis până la Stambul cu o scrisoare...” Cavalerul fășni în picioare, strângând instinctiv mânerul săbiei. Mișcarea sa izbi masa și figurile de șah se răsturnară amestecându-se. „Când a plecat?” strigă el. I-ai răspuns liniștit, făcând un gest de nepăsare cu mâna: „Să tot fie vreo cinci săptămâni.” Nu erau decât trei, dar minciuna ta era menită să descurajeze orice încercare de urmărire. „Vezi, ai adăugat muștrător, te-ai repezit așa și ai stricat un joc pe care erai gata să-l

câștigi...” „Am crezut în cuvântul Măriei Tale, a spus el ca și când nu te-ar fi auzit, îmi pare rău că m-am înșelat!” Era multă, amară obidă în vorbele lui, dar și o răbufnire neașteptată, proaspătă, de ură și chiar un început de dispreț care încă n-apucase să se rostească limpede. Tu l-ai simțit însă și surâsul ți-a pierit. Există o limită dincolo de care nu i-ai îngăduit nimănui să treacă în relațiile cu tine. Ai devenit dintr-o dată grav și în glas îți vibra, surdă, mânia: „Nu-mi amintesc să-ți fi dat cândva cuvântul meu, cavalerie. În schimb știi că te afli aici ca să mă păzești ca pe un prins. Dacă nu te-ai priceput să-ți faci datoria cum trebuie, nu e vina mea. Regele Zápolya are să te certe, dar o meriți, și eu așa face la fel în locul lui. Nu trebuie să te încrezi în sinceritatea crailor, mai ales în a celor ce visează să-și revadă moșia întru mărirea ei de odinioară: aceștia sunt în stare de orice, cavalerie. Ai uitat că trebuie să ții mereu sub ochi întregul câmp. Din pricina unui pion care a scăpat înainte, ai pierdut un joc mare...” În clipele acelea în care îi vorbeai din jilț cu o liniște trufașă, iar el te asculta în picioare, tremurând de mânie, de necaz, de surescitare, cavalerul a simțit în tine, răbufnind pe negândite, întreaga măreție voievodală. În loc să iasă val-vârtej, cum îl îndemna inima, trântind în urma lui ușa grea de stejar, a găsit cuviința să-și înfrâneze toate pornirile: „Îngăduie-mi să mă retrag, Măria Ta.” „Îți îngădui, cavalerie”, i-ai răspuns tu, însoțindu-ți cuvintele cu un gest curtenitor al mâinii. Din seara aceea însă timpul ți-a trecut cu mult mai greu, căci Cristofor Nagy n-a mai venit niciodată să joace cu tine șah.

Ușa se deschide prudent, cu un scârțâit abia auzit. Piticul își vâra capul cât banița, iscodind. Vodă șade în jilț, destins, și dacă n-ar avea ochii deschiși, s-ar zice că doarme. El privește însă undeva foarte departe, în urmă, și nu-l simte pe pitic nici atunci când clopoțelul din vârful scufiei ascuțite scoate un clinchet mărunț. Îi atrag atenția abia glasurile celor de dincolo, de la masă, când răbufnesc mai puternic acum prin ușa întredeschisă. Își întoarce capul încet, fiindcă îi e greu să revină din depărtarea în care hălăduise, și îl vede pe pitic. Stau astfel o vreme, măsurându-se tăcuți, nemișcați, piticul gata în orice clipă s-o ia la fugă, Vodă încă nehotărât, dar acum, după ce a retrăit

izbânda asupra lui Cristofor Nagy – de fapt asupra lui Zápolya – înclinat mai curând spre îngăduință. Are ochii neobișnuit de blânzi și un zâmbet vag, ascuns sub mustață. Teama piticului se stinge treptat. O asemenea expresie nu întâlnise niciodată pe chipul lui Iliăș, ai cărui ochi, chiar în rarele clipe de generozitate, păstrau mereu un licăr de cruzime. Gestul celei mai largi bunăvoințe era la Iliăș acela de a-i așeza cizma pe ceafă, strivindu-i nasul în dușumea. Huba e nevolnic și laș și în preajma fostului său stăpân a trăit într-o neîncetată teroare. Voievodul se arată altfel, în ciuda mâniei sale de la început. După toate aparențele, e pe cale să-l accepte. Încurajat, piticul își strecoară și trupul în încăpere, pe urmă se oprește iar, așteptând să vadă cum îi va fi primită îndrăzneala. Vodă tot nu e încă hotărât, dar cedează unei curiozități stranie, cum nu cunoscuse încă, și-i face un semn discret din cap: vino. Pe fața piticului se revarsă zâmbetul acela înspăimântător care-i dezvelește gingiile putrede. Pășește spre el vesel, eliberat măcar pentru o clipă de spaime, legănându-se în sunetul clopoțelilor. Vodă ridică mâna cu degetul întins. Huba îngheață pe loc.

– Închide întâi ușa. Mi-e silă să-i aud.

Piticului îi vine inima la loc, cu atât mai mult cu cât cuvintele voievodului conțin un început de complicitate. E poate chiar o primă taină pe care i-a încredințat-o. Fuge până la ușă, chicotind fericit și pe urmă se întoarce făcând tumburi. Rămâne în fața jilțului, șezând pe dușumea cu picioarele răscrăcănate, lăsat pe spate și sprijinit în mâini. Scoate limba vânătă, lucioasă.

– Ascultă, zice Vodă, de data aceasta fără zâmbet, dacă vrei să te rabd să nu-mi mai scoți limba.

– Asta mi-e meseria, Măria Ta. Aceeași limbă o scot și împăratului și săracului. La ce am făcut atâta drum dacă nu mă lași nici să scot limba?

Vodă râde fără veselie, răs de om amărât, care se vede nevoit să facă haz de necaz:

– Ești destul de urât, sărace, și fără să mai scoți limba.

– Măscărici frumos nu s-a pomenit. Mă tem că tu ești dintre isteții aceia greu de mulțumit, care râvnesc toată viața lucruri ce nu se află.

– Tu nu ești tocmai prost, măi pitice.

– Firește că nu. Mă bucur că ai băgat de seamă: eu sunt nebun, nu prost. E o deosebire la care țin.

De data aceasta Vodă râde într-adevăr înveselit:

– De ce neam ești?

– De neamul măscărici.

– Și câți ani ai? Pari fără vârstă.

– Nu știu să număr. Dar am auzit zicându-se că m-am născut în ziua în care s-a așezat în tronul de aur șahul perșilor, Ismail întâiul. Cât să fie de atunci?

– Vreo patruzeci și șase de ani. N-ai zice că ești atât de tânăr, dar nici atât de bătrân.

– Nici nu sunt.

– Ce nu ești?

– Nici atât de tânăr, nici atât de bătrân. Singur ai spus că sunt fără vârstă.

– Cine te-a robit?

Știe foarte bine cine l-a robit, dar vrea să-i cunoască agerimea minții, să vadă dacă piticul își dă seama de ceea ce se petrece în jurul lui sau cu el însuși. Auzind întrebarea, chipul lui Huba se întunecă și sprâncenele hirsute se încruntă, împreunându-se deasupra nasului ca un râț:

– Turcii, șuieră el și gura i se umple de scuipatul urii lui mocnite și neputincioase.

Vodă se apleacă spre el:

– Cât de tare îi urăști?

Huba râde urât, răgușit și începe să tremure din tot trupul, își izbește pumnii unul de altul și bate mărunț cu călcâiele în podea. Toți clopoței zuruie:

– Hă-hă! Așa îi urăsc, așa! face el și își privește fascinat pumnii ca și când i-ar vedea zdrobind capete de turci.

lată-mă frate întru ură cu acest pitic, își zice Vodă. Și cine știe în câte ne mai asemănăm încă. În primul rând în aceea că și eu sunt nebun, nu însă și prost...

Tremuriciul lui Huba se potolește treptat și piticul se trage mai aproape de jilț, târându-și dosul pe podea:

– Turcii l-au înghițit și pe fiul tău, șoptește el.

– Știu, spune Vodă sumbru. Am mai multe motive decât tine să-i urăsc.

– Dacă-i urăști de ce nu faci ceva? Mie mi-e teamă, dar tu ești puternic, ai și spadă. De ce mai porți spada la șold dacă nu-ți spinteci dușmanii cu ea?

În Vodă, asemenea cuvinte nasc un neașteptat sentiment de vinovăție. Nu-i plac pentru că, fără să vrea, se vede silit să-l ia în serios pe pitic.

– De fudul, mârâie el. Și de nebun. Și nu-mi mai pomeni de turci. Am încercat totul și nu s-a putut. Avem oleacă de slobozenie, oștile lor nu stau pe pământul nostru, credința și datinile le păstrăm, copiii nu-i dăm pentru a deveni ieniceri, cum pătimesc bulgarii și grecii și arbănașii și câte alte neamuri robite, mai mult însă nu s-a putut...

Se oprește dintr-o dată surprins, ca și când abia acum l-ar vedea pe piticul care-l privește de jos cu ochii bulbucați.

– Dar de ce stau eu să i le spun toate astea unui măscărici? se întreabă el uluit. Haide, nu te mai holba așa la mine. În loc să-ți faci meseria, tu-mi vorbești despre turci! Înveselește-mă, de aceea ești aici!

Huba își leagă capul mare:

– Cum aș putea să te înveselesc, când tu aștepti să mori?

– De unde știi?

– I-am auzit vorbind încă înainte de a ne porni din Stambul. Stăpânul meu de atunci așteaptă să-ți ia locul în scaun.

– Iar eu mai am clipe în care mă amăgesc că am să scap.

Piticul se însuflețește dintr-o dată. Se trage și mai aproape, lipindu-și obrazul de piciorul jilțului:

– Să scapi! Să nu te lași!

– Adevărul e că nu țin cine știe cât să scap. Sunt obosit, pitice. Atâtea bătălii, atâtea pândă și așteptare m-au ostenit. Mi-ar prinde bine oleacă de odihnă, cât ține vecia... Dar ține ce-ți pasă?

– Îmi pasă! se grăbește Huba, cuprins de o subită neliniște. Dacă mori, am să ajung iar robul lui și nu mai vreau! Vreau să rămân robul tău, ești un stăpân blând.

– S-ar putea să te înșeli, zâmbește Vodă, simțind un început de înduioșare pentru făptura aceea slută, ghemuită la picioarele sale. Ți-am spus că acum sunt ostenit și poate de aceea îți par și blând... Și peste o clipă, revenind la ceea ce îl preocupă: El nu e așa?

Uimirea îl face pe Huba să-și pocnească palmele:

– Bland? O, Alah! cum îi poți orbi astfel pe părinți?! Surâsul său poate să pară uneori blând, dar eu am învățat să deslușesc în spatele său, de fiecare dată, cruzimea. Niciodată nu mi-a dat mâncarea altfel decât azvârlită sub masă, laolaltă cu a câinilor, iar când se umfla într-însul mânia – ceea ce se întâmplă destul de des, pentru că e nestatornic ca luna – mă puneă să mă despoi de veșminte și mă biciuia alergându-mă gol de jur împrejurul curților lui Mehmed Sokolii. Se veseleau și își făceau batjocură din mine femeile și slugile lui Mehmed. Se învățaseră cu priveliștea aceasta și de la o vreme îmi azvârleau în cale coji de migdale păstrate anume pentru împrejurarea asta. Nu e ușor să viețuiești în preajma lui...

„Așa cum azi scoate ochii păsărilor – își amintește Vodă precizarea lui Toma – va veni o vreme când va scoate și ochii oamenilor...”

– N-a vrut niciodată să-ți scoată ochii?

– Ba da, tresare Huba și ochii lui bulbucăți exprimă uimirea că Vodă cunoaște și această întâmplare de groază. Am văzut o dată ce nu trebuia...

– Ce ai văzut?

Vodă stă aplecat asupra lui și glasul îi sună deodată amenințător. Huba se zgulește cu capul între umeri.

– Iertare stăpâne, se tânguie el, nu pot să spun, iertare, altfel îmi scoate ochii, abia am scăpat și atunci că m-a înșfăcat și mi-a strâns capul între genunchi și și-a apropiat stiletul la un fir de păr de ochiul meu, de nici nu mai puteam clipi căci vârful lui îmi rănea pleoapa. Dacă află, mă omoară, dar tu stăpânul meu, ești blând și îngăduitor și mă vei ierta...

Făptura aceasta începe să-l intereseze. N-a văzut măscărici decât la alții, mai cu seamă pe la Stambul, pe la pașale și viziri, pe la beizadelele străine, pe la ambasadori ai apusului și prinți ai răsăritului împovărați de giuvaere, care nu se arătau decât însoțiți de alai, târându-și pe uliți slugile și măscăricii, sclavele cu gleznele strânse în lanțuge de aur și cuștile cumplit duhnitoare de după zăbrelele cărora dușmanii lor, în zdrențe, năpădiți de părul crescut sălbatic, mișunând de păduchi, priveau lumea cu ochi pustii și triști. Știe că prin Italia nu e curte princiară fără măscărici și a auzit că țarul Ivan al Moscovei are și el unul. Se pare că în ziua de azi nebunul a devenit un semn al poh-falei, care vorbește de la sine despre puterea și strălucirea stăpânului. Lui însă nu i-au plăcut și nu i-au trebuit nicicând măscărici. De când se știe s-a ținut departe de tot ceea ce nu e firesc. N-a răbdat fiarele în cușcă, nici schilozii, nici nebunii. Când Gritti, căruia i se urcase la cap nebunia mării, i-a trimis și un măscărici, odată cu cei patru cai arăbești, cu dulciurile rare și veșmintele de aur și mătase menite a-l amăgi, i l-a întors cu toate celelalte daruri cu tot: „Am ochi de văzut și urechi de auzit – i-a răspuns el italianului fără minte – darul nimănui nu-mi poate lua văzul și auzul; și în afară de asta, nu rabd măscăricii, mai înțelept e să faci cale întoarsă, cu daruri și cu măscărici cu tot.” Fusese un sfat cuminte de care acela nu voise să țină seama, iar în-fumurarea îl costase viața lui și a celor doi copii, dar aceasta e altă poveste. Acum, iată, s-a trezit cu un măscărici aievea, pe care a încercat să-l alunge, dar s-a întors și se gudură la picioarele sale ca un câine învâțat cu ciomagul. După unda aceea de înduioșare, constată un început de interes care-i abate gândurile, ajutându-l să uite ceea ce-l chinuie. Se uită la Huba de sus, din jilțul său, cu o atenție nouă, proaspătă. Ce viață poate fi și asta, mereu în picioarele maimarilor, răbdând tot ce le cășună prin mintea robită de trufia puterii?

– Te temi de moarte, pitice? îl întreabă.

– Ca de moarte nu mă tem decât de moarte, chicotește Huba.

– De ce? stăruie Vodă. Decât o viață atât de ticăloasă, nu e mai bună moartea?

Întrebarea lui e sinceră, vrea într-adevăr să înțeleagă felul de a

gândi al măscăriciului, să încerce măcar a întrezări cum se vede lumea de acolo, de la înălțimea lui de două șchioape. Dar stăruința îl sperie pe Huba, trezește într-însul spaime abia ostoite, îl face bănuitor: oare stăpânul acesta care s-a îmblânzit atât de repede nu are vreun gând ascuns, nu pune la cale ceva cumplit? Huba devine și mai mic:

– Iertare, stăpânul meu, nimic nu e mai rău decât moartea.

– Ai fost un păcătos?

– N-am făcut rău nimănui.

– Atunci de ce te temi? Vei ajunge la poala profetului, dezmiertat de huriile paradisului.

Nu, stăpânul nu pare totuși să aibă gând rău, doar el, Huba, nu e învățat să i se vorbească așa, blând, omenește, de aceea s-a speriat. Degeaba s-a speriat, în ochi i se aprinde iar nădejdea și veselia:

– Stăpâne, zice rânjind viclean, ai întâlnit cândva pe vreunul care s-a întors de acolo?

– Nu. Măcar că tare aș fi vrut.

– Păi vezi? Hă-hă! Nici eu n-am întâlnit și de aceea nu dau un ulcior de apă limpede și rece de pe lumea asta, nici pe zece huri din preajma profetului!

În cuvintele piticului freamătă atâta flămândă încleștare de viață, încât Vodă simte o ușoară înfiorare. Și eu – își zice – care sunt om întreg, nu pe jumătate fiară ca acesta, îmi aștept cu liniște moartea. Oare nu acesta e păcatul meu cel mai de pe urmă, dar și cel mai greu? De m-ar vedea Toma cum am ajuns, de-ar ști ce gânduri mă bat, cum s-ar scârbi! El, care se bucura de toate culorile, până și de a celui mai amărât fir de iarbă, el care știa prețui până și osteneala după o zi de trudă și nu răbda moartea sub nici unul din chipurile pe care și le știe lua...

– Am avut un sfetnic de taină, se trezește vorbindu-i piticului ca unui apropiat, un meșter zugrav iscusit, care credea ca și tine...

Înălțându-se puțin, ca și când i-ar împărtăși o taină, Huba îl întreprinde cu glasul coborât:

– Între meșteri și nebuni sunt mai multe asemănări decât gândești. Și unii și alții văd lucruri și înțelesuri pe care ceilalți oameni

nu le bagă în seamă. Și apoi mai au și obiceiul să spună ce gândesc. De aceea sfârșesc îndeobște rău, fiindcă cei care se cred puternici nu-î iartă, n-ai băgat de seamă? Meșterul acesta al tău cum a sfârșit?

– N-a sfârșit. Nici un meșter adevărat nu sfârșește: el rămâne în lucrarea sa. Aici stă și deosebirea: de pe urma unui nebun nu rămâne niciodată nimic.

– Hă! face Huba neîncredător și se foiește pe locul lui de la picioarele jilțului, vădit interesat de discuție: Atunci unde e meșterul?

Vodă își rotește mâna într-un gest vag:

– S-a mistuit în pulberea asfințitului, spune el privind în gol, ca și cum ar vorbi cu sine însuși. Dacă voiai să-l pedepsești ori să-l faci să sufere, nu trebuia decât să-l iei de la lucrul lui. Nu răbda opreliștile și zicea că un meșter nu e cu nimic mai prejos decât un împărat...

– Și ai îngăduit asta?

– Nu mi-a fost ușor, dar până la urmă m-am obișnuit, fiindcă, dacă te gândești bine, avea dreptate: împărații nu supraviețuiesc decât prin harul meșterilor, nu crezi? Asta ți-o spun numai ție, nu e nevoie să umpli lumea... Mai avea destule asemenea gânduri ciudate pentru care prin alte părți ar fi fost ars pe rug. Zicea bunăoară că Dumnezeu se află pretutindeni unde se află și frumusețea. Cât s-a mai ciorovăit pentru asta cu Grigore!

– Cine e Grigore?

– Mitropolitul țării, pitice. După rânduiala noastră, e aproape la fel de însemnat ca și mine. Fără a fi uns de el, nici un domn nu se poate așeza în scaunul țării.

– Și el a răbdat?

– A răbdat fiindcă e un om căruia-i place să gândească. De altfel la noi nu s-a cunoscut niciodată obiceiul de a-i prăji pe oameni pentru că gândesc altfel decât cele statornicite. Ținea la credințele sale acest meșter al meu și mereu se bătea pentru ele cu cineva. Ba cu Grigore, ba cu mine... Ciudat, adaugă Vodă, pe gânduri, ne certam și cu toate astea ne înțelegeam, îl prețuiam... Îmi place să cred că și el pe mine... Și, uite, acum, de atâția ani, golul pe care l-a lăsat el, nu l-a putut umple nimeni... Îl chemau drumurile, prețuia caii buni și iubea femeile frumoase. Câte a iubit, pe toate le-a zugrăvit printre sfinte...

– Hm, mormăie Huba bătut de un gând. Îi pare rău că meșterul acesta nu mai e la Curte. I-ar fi plăcut și lui să cunoască un asemenea om; simte că s-ar fi înțeles. Dacă iubea femeile frumoase – zice – înseamnă că-i plăceau și straiile scumpe.

– Firește. Vezi un rău în asta? Piticul evită răspunsul:

– Nu era fudul?

– Nu. Era mândru.

– E vreo deosebire?

– Este. Fuduli sunt nerozii, iar mândri numai cei ce-și cunosc prețul.

Huba oftează cu o resemnare comică:

– Pe toate le știe bunul meu stăpân, spune el spăsit. Pe urmă, cu un gând nou, își înalță capul și-l privește viclean pe sub sprâncene: Numai una n-o știe...

– Ce?

– Nu știe ce am eu de gând să fac.

– Ce ai de gând să faci?

– Să-ți spun, să nu-ți spun?

Vodă se întunecă:

– Pitice, e bine să știi că dacă un meșter poate fi de o seamă cu mine, un măscărici nu poate. Nu-mi place jocul ăsta de-a să-ți spun sau să nu-ți spun: datoria ta e să-mi spui tot. Și, pe neașteptate, strigând scurt: Vorbește!

Huba își cuprinde capul cu mâinile scurte și groase:

– Of, of, of, se tânguie el, legănându-se pe loc, ce nenorocire să-mi spui una ca asta tocmai când mă gândeam să umplu golul! Și deodată sare în mijlocul încăperii, unde țopăie zornăindu-și clopoțelii: Vreau să țin locul aceluia meșter! strigă el.

În prima clipă, Vodă e uluit, apoi izbucnește în râs și-l ațintește cu degetul întins:

– Tu?! exclamă el, tu?!

Râde din ce în ce mai tare, nu se mai poate stăpâni, de mult n-a mai râs astfel și Huba e fericit de asemenea izbândă și saltă ca apucat, frenetic, repetând printre chicoteli și sughițuri de râs:

– Vreau să iau locul meșterului!

Așa îi găsește Iliăș, când dă pe neașteptate ușa de perete. Huba se înmoaie dintr-o dată, se ghemuiește cuprinzându-și genunchii cu brațele și din strigătele Lui triumfătoare nu mai rămâne decât un scheunat de cățel uitat în frig. Doar Vodă râde încă, dar tot mai potolit și el, până încetează, privindu-l întrebător pe Iliăș. Ce vrei, de ce ne-ai tulburat? spun ochii lui.

– Așa, mârâie Iliăș și glasul lui nu-i prevestește lui Huba nimic bun, va să zică aici îmi erai, jigodie?! Cine ți-a îngăduit să intri de capul tău la Măria Sa?

O dată cu ultimele cuvinte se îndreaptă spre el cu intenția neîndoielnică de a-l înșfăca. Deznădăjduit, piticul se repede de-a bușilea, mai mult în patru labe, până în spatele jilțului, de unde scoate pe jumătate capul cu un ochi îngrozit. Între el și Iliăș, Vodă în jilț stă pavăză.

– Lasă-l în pace, spune Vodă contrariat, ce ai cu el? Îți iei înapoi darul?

– Am crezut că nu-l vrei, mi s-a părut că te tulbură, răspunde Iliăș descumpănit.

– Ne-ai tulburat tu. Piticul a izbutit să mă înveselească, îmi place, lasă-l aici. Amintindu-și râde din nou: Închipuiește-ți că vrea să ia la Curte locul lui Toma!

Iliăș are un zâmbet rău care îi dezvelește doar colțul gurii, lăsând să-i sclipească un dinte:

– E firesc, spune cu prefăcută nepăsare, doar sunt de o seamă...

Râsul lui Vodă se frânge și ochii îi scapără. Mânia aceea năprasnică de care toți se tem și se străduiesc s-o țină departe, țâșnește răzbubuind fără veste. Răcnește fioros, azvârlindu-și brațul spre ușă:

– Ieși!

Huba piere ghemuindu-se sub jilț. Iliăș încearcă o împotrivire moale:

– Am glumit, Măria Ta... supărarea îți face rău... nu trebuie să...

– Ieși, neghiobule! urlă Vodă, cu brațul mereu întins. Abia acum Iliăș se supune. Dar ieșind, nu închide, ci trănțește ușa.

Vodă se ghemuiește, frânt, într-o rână, în scaun. Cu mâna dreaptă își apasă inima, căutând să potolească pumnalul care s-a înfipt acolo. Privirile i s-au tulburat și ține gura ușor întredeschisă. Piticul scoate cu prudență capul de sub jilț. Se uită în sus. Simte că se întâmplă ceva neobișnuit. Stăpânul își ține mâna stângă, moale, pe genunchi. Huba se ridică și i-o sărută. Cu o mare încordare a voinței, Vodă reușește să și-o retragă. N-are putere să vorbească, doar buzele i se mișcă fără glas. Piticul se sperie.

– Nu ți-e bine, Măria Ta?

Încă nu poate să răspundă. Simte însă spaima lui Huba. Un surâs îndurerat i se ivește sub mustața căruntă.

– Să vestesc pe cineva, să chem pe Măria Sa Doamna, pe hekim?

Arătătorul stăpânului se ridică anevoie și se mișcă de la stângă la dreapta: nu, stai liniștit... Piticul e cuprins de un tremur ușor. Dacă moare stăpânul și apoi îl vor învinui că nu i-a vestit sau – și mai grozav! – că el l-a ucis? Alah e mare! Dar dacă nu moare și-l va pedepsi că nu l-a ascultat? Mai bine să-l asculte, căci, iată, acum se poate desluși și o șoaptă dintre buzele care se mișcă:

– Are să treacă.

Lui Huba îi mai vine inima la loc. Într-adevăr, trece, încet, încet junghiul acela se stinge. Fără să-și ia mâna de pe piept, Vodă își îndreaptă cu băgare de seamă trupul în jilț. Grija de pe chipul măscăriciului îl înduioșează.

– Cred că a trecut, spune cu glasul pierit, totuși cu glas.

Piticul se luminează.

– Nu trebuia să te fac să râzi așa, dintr-o dată, spune. Se vede că nu ești învățat cu râsul. Ai râs rar?

Vodă înalță din umeri.

– Știu eu? Nu m-am gândit...

– Așa trebuie să fie: n-ai prea avut prilejuri. Și acum, când ți s-a ivit unul, era să mori de râs. Tot am auzit vorba asta, dar de văzut încă n-am văzut pe nimeni să moară de râs. Slăvit fie Alah că m-a ferit și azi de asemenea priveriște!

Arătătorul stăpânului face din nou semnul negării:

– Nu râsul, șoptește Vodă, ci el e de vină... poate dinadins... mișelul... îl urăște pe Toma...

– Toma îl chemă pe meșter?

Vodă înclină din cap.

– De ce să-l urască?

– Fiindcă avea harul care lui nu i s-a dat.

– Ce te face să crezi că râvnea acest har?

– Îi iei apărarea?

– Nu. Mi-a făcut destul rău ca să nu mă simt îndemnat a-i lua apărarea. Dar mă gândesc că e rodul tău. Te lepezi de el? Îl osândești? Îți poți îngădui, când el e singurul pe care-l ai ca să-l lași în locul tău?

Hotărât, azi e un fel de zi a vămilor dinaintea nopții, își zice Vodă. Toate se adună asupra-i. Cele ce au fost, deopotrivă cu cele ce ar fi putut să fie. Până și piticul acesta se crede îndreptățit să-l împresoare cu întrebări. Dar nu se mai împotrivesc. Se vede că asta e crucea sa. Poate că toți, când ne apropiem de cernitul capăt, trebuie să trecem prin soiul acesta de judecată în care noi înșine suntem și judecați și judecători. O fi asta judecata de apoi, cealaltă, cea despre care toți vorbesc, iar zugravii o aștern pe zidurile bisericilor, nefiind, la urma urmelor, decât o închipuire. Vorba acestui măscărici: cine s-a întors de acolo ca s-o fi văzut?

Împrejmuit de peste tot cu întrebări și aduceri aminte, nu caută să scape. Poate își dă seama că nici n-ar avea cum, pe unde, năvodul e tot mai aproape, tot mai strâns. Și mai apoi e și o plăcere ciudată, ai zice bolnăvicioasă, în starea aceasta care-i îngăduie să scormonească și sa ivească iar la lumină întâmplări și gânduri pe care le crezuse stinse de trecerea vremii ori le voise el, cu tot dinadinsul, uitate. Prilejul de a sta față cu sine însuși – zicea Toma – nu-i era dat oricui. El, Toma, îl cunoștea bine, avusese de multe ori parte de asemenea ceasuri tainice în care ajunsese mult mai departe, până la a se vedea aieva, în carne și oase, ca pe un străin, îl bănuise atunci pe meșter de vrăjitorie, dar abia acum e în măsură să-și dea seama că, de fapt, nu e vorba decât de o stare firească, născută în anumite ceasuri de răspântie.

– Nu, îi spune el piticului, nu mă pot lepăda de el, am nevoie de numele lui ca să-l las pe catapeteasma țării, s-o apere măcar cât am făcut-o eu. Dar de osândit îl pot osândi: n-o știm decât eu și el.

– Acum o știi și eu, chicotește Huba.

– Tu vei tăcea dacă ții la limba ta.

Piticul se dă de câteva ori peste cap, după care rămâne iar sezând pe podea:

– Adevărat, adevărat, găfăie el, țin mult la limba mea, fiindcă prea îmi place să le-o arăt celor ce se cred stăpânii lumii. Dar stăpânul meu și preabunul meu, înțeleptule și viteazule, oare dacă țin la frumoasa mea limbă să nu-mi mai fie îngăduit să te întreb câte ceva, doar așa, câte o întrebare mititică, anume aleasă pentru neliniștea sufletului tău?

Pe sub mustața lui Vodă se arată iar zâmbetul acela de om necăjit:

– Poți să întrebi, însă ferindu-te să treci un anumit hotar.

– Și cine îmi va spune unde e acel hotar, ca să mă pot feri?

– Nimeni. E un loc pe care va trebui să-l simți de departe.

Cu coatele înălțate, Huba își duce mâinile la tâmpile, legănându-și căpășana slută în sunet de zurgălăi. Ochii i se holbează de o prefăcută spaimă, în spatele căreia se poate însă ghici ușor veselia. Veselia sau bătaia de joc? Sprâncenele lui Vodă tremură imperceptibil.

– Of, of, se tânguie din nou, fățarnic, piticul, câtă primejdie pentru o întrebare. Dar Huba e viteaz, Huba nu se teme, Huba tot are să întrebe!

– Întreabă, Huba.

Iar vine mai aproape, târșindu-și fundul pe dușumea. Spaimei prefăcute i-a luat acum locul satisfacția celui ce-și vede confirmate presupunerile. O și spune, cu un rânjet complice:

– Stăpânul meu e curios ce poate stârni curiozitatea unui măscărici.

– Nu te-aș sfătui să-mi pui la încercare nici răbdarea, nici bunăvoința.

Huba are o tresărire adevărată de îngrijorare, dar găsește virtutea s-o exagereze pentru a deveni comică:

– Alah e mare și nu mă va lăsa să fac o asemenea neghiobie. Și, pe urmă, pe neașteptate, aplecându-se și privind-l pe Vodă viclean, cu coada ochiului: Chiar crede stăpânul meu că un nume poate să apere o țară?

E tocmai temerea pe care el încă nu îndrăznise s-o rostească. Amânase, amăgindu-se cu speranța că Iliăș va fi mai mult decât un nume.

– Depinde de nume, spune el. Dacă e al unuia din stirpea Mușatei, nădăjduiesc că da. Dar tu n-ai de unde să cunoști puterea acestui nume, degeaba-ți vorbesc...

– N-am într-adevăr, dar mare e puterea lui Alah și el îți va împlini nădejdea cum iese untdelemnul la suprafața apei.

Vodă râde blajin, dar în blândețea asta zace o amenințare surdă:

– Alah, pitice, a fost destul de înțelept ca să nu se amestece până acum în treburile Mușatinilor.

– Va fi și de acum?

– E întrebarea de care mă tem pentru că nu-i pot răspunde. Nu mă pot întemeia decât pe nădejde.

– De asta spuneai că ți-e silă de ei?

– De cine?

– De cei care se ospătează dincolo.

– Poate că și de asta.

– Îmi pare rău, stăpânule atotmilostiv, că, în loc să te înveselesc, va trebui să te întristez, dar temerile tale nu sunt zadarnice.

Vodă are o clipă de ezitare, apoi întreabă ținând ochii închiși, ca și cum la adăpostul întunericului din spatele pleoapelor i-ar fi mai ușor să primească lovitura pe care o presimte:

– Ce știi?

Huba se târăște și mai aproape, își lipește obrazul spân de piciorul jilțului. Se uită de acolo, de jos, cu un fel de milă. Șoptește:

– Fiul tău, stăpâne, a început să se înfrâneze de la vin și de la carnea de porc.

– Ai auzit sau ai văzut?

– Am văzut, vai mie, mai bine nu vedeam.

Bănuielile lui grozave, confirmate acum, îi stârnesc iar toate durerile. Li se împotrivesc, luptând cu sine să nu le bage în seamă și reușește chiar să-i arate piticului un chip nepăsător.

– De ce te tânguiești, îl întreabă, când ar trebui să te bucuri că Alah al tău e pe cale de a dobândi încă un suflet?

– Mă tânguiesc pentru că sunt un măscărici de încredere, căruia nu-i place să vadă norii negri adunându-se asupra înaltei frunți a stăpânului său. Pe Alah încă nu m-am învrednicit să-l văd, pe când stăpânul meu e aici și întâi de la dânsul aștept să se reverse asupra-mi mila și îndurarea. Față de stăpânul meu mă simt ca un fir de nisip, sub copita unei cămile. Dânsul e pentru mine Alah și nimeni...

– Ia mai taci, îl întrerupe Vodă. Năravul acesta al tău de a uita de tine vorbind verzi și uscate nu-mi place, va trebui să bagi de seamă. Mai bine spune-mi altceva...

– Îndurare, stăpâne, te ascult.

Vodă se apleacă și, după ce aruncă o privire scurtă spre ușă, coboară vocea:

– Femeile... Îi plac?

– Gândesc că încă îi plac.

– Încă?

– Am folosit vorba asta, stăpâne, fiindcă nu disprețuiește nici tovărășia acelor tineri lingușitori, care-și dau cu roșu pe buze și își curăță părul de pe trup cu alifie de zahăr ars de le rămâne după aceea dulce și mătăsos ca al fecioarelor.

Piciorul voievodului zvâcnește aproape fără voie. Cizma de piele roșie izbește în coastele piticului:

– Minți, mișelule!

Huba se răstoarnă icnind, dar în aceeași clipă se rostogolește înspăimântat până în cel mai îndepărtat colț al încăperii.

– Nu mint, stăpâne, scâncește de acolo.

S-a chircit, cuprinzându-și picioarele între brațe, un ghem inform, în care numai ochii, terorizați, lucesc. Vodă și-a scos cingătoarea și acum se apropie de el anevoie, târându-și picioarele, sprijinindu-se în spadă ca în toiag. Toată mișcarea aceasta trudnică e însoțită de

bolboroseala mâniei care răzbate într-un mormăit amenințător. Numai teama de a nu-i vedea pe cei de dincolo, năvălind aici, îl împiedică să răcnească așa cum ar vrea, cum simte de fapt nevoia s-o facă, să se răcorească.

– Ba minți, spurcăciune, fiindcă te-a asuprit îl urăști și acum vrei să te răzbuni asuprindu-l la rându-ți! Și-mi spui blăstămății fătate de mintea ta păgânească! Și nădăjduiești să-l vezi sfărâmat de mâna mâniei mele!

Huba s-a tras până în perete. De aici nu mai are unde să fugă. Își desface brațele, se lasă în genunchi și se izbește cu fruntea de pământ. Loviturile răsună înfundat, însoțite de jocul vesel al clopoțelilor.

– Nu mint, stăpâne, geme el, să-mi sece măduva oaselor dacă te mint, carnea să mi se usuce, ochii să-mi crape și-ncet să putrezesc de viu, mâncat de lepră!

Știe că nu minte. Tocmai de aici vin groaza și deznădejdea pe care trebuie să le stăpânească. Știe că piticul nu minte și totuși fusese gata să-l zdrobească pe acest nevolnic, numai pentru a se liniști pe sine. Dar despre ce liniște ar mai putea fi vorba acum? Singurul lucru înțelept pe care l-ar mai putea face ar fi să-l alunge pe Ilias și să se grăbească a închide ochii fără să se mai gândească la nimic. Rămâie țara de izbeliște, pradă hărțuielilor dintre taberele boierești! Dar ce inimă i-ar trebui ca să poată duce la capăt o asemenea nelegiuire?!

Colindă încăperea dintr-un capăt în altul. I se aude târșitul piciorului și izbitura spadei în podea, la fiecare pas. Huba și-a contenit jelania. Ciucit în colțul lui, pândește îndepărtarea furtunii. Tunetele răzbubueie tot mai înfundat. În ochii lui își face iar loc viclenia. Când socotește primejdia destul de departe, îndrăznește din nou:

– De vreme ce l-ai îngropat, ce-ți mai pasă?

Vodă îi aruncă o uitătură scurtă și își urmează tăcut drumul de-a lungul odăii încăpătoare, făcută parcă anume pentru asemenea zbateri. Are dreptate stărpitura. L-a îngropat, pecetluind astfel definitiva despărțire de cel ce e carne din carnea lui. De viu l-a îngropat. Și acum îl dezgroapă, îi cere să uite totul și să devină iar un om ca toți oamenii. Ca și cum cel ce a trecut prin asemenea împrejurare mai

poate deveni om ca toți oamenii. Mai ales că între timp a viețuit pe alt tărâm și a prins obiceiurile celor de acolo. Prohodul acela straniu, care l-a așezat de viu între morți, l-a dezlegat și de părinți și de țară: morților nu le mai cere nimeni nimic. Doar el, Vodă, e poate întâiul nebun din lume care îi cere unui mort să se întoarcă și să redevină... Ei, Doamne, are dreptate piticul, e isteț și viclean: de vreme ce l-ai îngropat, ce-ți mai pasă? Dar de unde știe el și despre asta?

– De unde știi că l-am îngropat?

– L-am auzit în mai multe rânduri plângându-se altora. Unii ca să-l aline, îl îndemnau să treacă la credința lui Mahomed, alții să te renege, alții să teucidă...

– Și el?

– El tăcea, hrănindu-și astfel ura, care se umfla într-însul nevăzută, ca un aluat otrăvit. Vorbea de față cu mine, fără sfială, de parcă aș fi fost un lemn ori un dobitoc necuvântător, fără a bănuși măcar pentru o clipă că ura se aduna și în mine cu atât mai veninoasă cu cât era neputincioasă și osândită la taină. Acum, că ți le-am spus, mă simt pentru întâia dată mai despovărat de ura aceea... Poți să înveți de aici să nu vorbești orice în fața unui măscărici. Doar dacă-l socotești și pe dânsul om...

– Mulțumesc pentru sfat.

– Pentru puțin. Mă întreb dacă noul meu stăpân mă socotește și pe mine om.

– Ești un pitic, spune Vodă absent, obsedat de ale lui. Huba râde urât:

– Firește, sunt pitic. Hau, hau, hau! Dar pot fi și câine. Hau! Să mușc ca un câine! Hau!

– Astâmpără-te! Pentru ceea ce mi-ai spus, voi porunci ca de acum să ți se dea de mâncare oricând și oricât vrei.

Huba suflă zgomotos din buze. Sunetul necuviincios e menit să-i arate disprețul.

– Ce mai chilipir! Pretutindeni pe unde am umblat, am mâncat cât am vrut. E destul să mă duc la cuhnia și să fac o măscară, două. Pe loc capăt ce-mi doresc! Oamenilor le plac mășcarile, ca bivoliilor nămolul, n-ai băgat de seamă?

A băgat se seamă, cum să nu bage? Mai ales azi. Nenorocită zi! Înconjurat de neputințe, de măscărici... Altădată stăpân peste puteri, vegheat de oameni întregi, tari în credință, de meșteri iscusiți, împovărați de faimă... Azi, cunoscând că mai avea câteva zile ori câteva ceasuri, dar neștiind ce lasă aici. Se putea închipui mai tristă mișelie?

– Cunoști, pitice, jocul care se cheamă șah?

Huba sare în picioare, dintr-o dată înviorat:

– Cunos, stăpâne!

– Du-te dincolo și adu jocul încoace.

– Vrei să-l jucăm amândoi, stăpâne?

– Vreau. Apoi, mai încet, ca pentru a se scuza: Va trece vremea mai ușor și mai fără gânduri. Nu sunt obișnuit să aștept.

– Pe cine așteaptă stăpânul meu?

– Moartea, pitice, moartea. Văd că se lasă așteptată.

Huba chicotește:

– Așa e, uitasem. Cu prilejul acesta am s-o văd și eu, hi-hi!

Se aruncă în mâini, revine în picioare și rotindu-se astfel în zuruie de clopoței, ajunge la ușă.

– Dacă o întâlnesc să-i spun că nu ești obișnuit să aștepți?

– Spune-i. Poți să-i arzi una peste șale. Întâi însă vestește că am poruncit un ulcior de lapte nefiert, mult acuma...

Să miroase a uger, își zice după ce rămâne singur. Poate dobâdesc putere nouă. De vită. Care nu crapă cu una, cu două.

Se trage iar către jilț. Se așază gemând încet. Puterea ca puterea, își urmează el gândul, dar oamenii? Unde voi găsi oamenii care mi-ar trebui la ceasul acesta?

III

– Ziceam că te odihnești și când colo te găsesc stând în jilț, singur, ca și când ai veghea asupra unui sfat nevăzut.

Vodă îl privește puțin buimac, își aduce aminte că n-avusese răbdare să termine partida și-i poruncise piticului să-l lase singur. Jocul de șah rămăsese răvășit pe masă. Nu-și amintește însă când ațipise. Acum i-a trebuit o clipă mai mult ca să-l recunoască pe mitropolitul Grigore. Nu pentru că umerii largi și camilafca și barba castanie-roșcată, ca blana de veveriță, care-i acoperă pieptul, ar putea fi confundate, ci pentru că, între timp, afară începuse să se întunece. În odaie crescuseră umbre.

– Asta și fac, spuse liniștit și fără mirare, ca și cum nu s-ar fi despărțit decât de un sfert de ceas. Veghez cu adevărat asupra unui sfat nevăzut. Doar că nu ajung la nici un capăt. Mă bucur că ai venit. Șezi.

Grigore se pune în jilțul celălalt. Cârja arhierescă a rezemat-o alături. I se distinge doar trupul masiv, întunecat, și luciul de smalt și pietre scumpe al engolpionului care-i atârnă pe piept. Îi aude glasul gros:

- Să nu spun să aprindă luminările?
- La ce bun? Ne cunoaștem de mici...
- Și asta-i drept. Cum te simți? Mi s-a spus că ți-e rău. Mi-a mai mai venit inima la loc când te-am găsit ridicat.
- Bănuiesc că Elena te-a chemat. Se teme că mor. Vrea să te știe aici ca să mă grijești și, poate, în vederea înscăunării lui Iliș.
- Cred că s-a cam grăbit, mormăie Grigore.
- Nu, nu, să nu crezi. Carăle-s încărcate, drumurile-ndepărtate...

– Ce-i asta?

– O vorbă de-a noastră, negustorească. Mi s-a părut că s-ar potrivi.

Mitropolitul tace surprins și înspăimântat. Va să zică totuși e adevărat, gândește. S-ar cuveni să-l îmbărbăteze, dar știe că Vodă nu e omul pe care să-l amăgești cu vorbe. Și totuși ce ar fi de spus pentru a pune capăt acestei tăceri? Își drege glasul.

– Simți tu, întrebă în cele din urmă, că te afli dinaintea înfricoșatei taine?

– Simt. Știu. Iar tu ești primul căruia i-o spun. Nu trebuie să te pierzi cu firea, fiindcă aș vrea să stăm puțin de vorbă.

– Nu mă pierd cu firea, dar e de datoria mea să te îndemn să te spovedești.

– Eu zic că spunându-mi aceasta, ți-ai și îndeplinit datoria. N-am făcut niciodată decât ceea ce trebuia.

– Oare?

– Mă găsești vinovat de trufie?

– Poate că da. Întotdeauna am gândit că au fost câteva lucruri pe care nu trebuia să le faci.

– De pildă.

– După cum, urmează Grigore netulburat de întreruperea lui ce semăna a neastâmpăr sau a neliniște, după cum au fost altele care nu-mi sunt lămurite nici până azi.

– De ce te crezi îndreptățit să-ți fie lămurite toate faptele mele?

– Poate pentru că în vinele noastre curge același sânge.

– În vinele lui Iliș curge același sânge și, totuși, lui nu i-aș încredința nici o taină.

– Atunci, fiindcă mi-ai spus că sunt singurul om de credință care ți-a mai rămas.

– Asta e într-adevăr altceva. Spune-mi atunci ce ți se pare tulbure?

– Bunăoară istoria aceea cu Gritti.

Vodă face un gest vag cu mâna și pufnește a obidă:

– Moartea acelor copii trebuia să arate lumii că nu e sănătos

să se amestece în treburile Țării Moldovei. Și imediat adăugă mai domolit: Poate am fost prea crud. Tăindu-le nasurile, aș fi ajuns probabil la același rezultat...

– Nu despre copii e vorba, spune mitropolitul cu aceeași liniște a omului convins că răbdarea îl va ajuta să ajungă la capăt.

– Dar despre cine?

– Despre tatăl lor.

– Nu l-am văzut decât o singură dată, cu ani în urmă, la Stambul, în casa lui Serchiz, pe când eram încă negustor. Un condotier înfumurat, favorit al marelui vizir Ibrahim. Nu l-am înghițit de pe atunci, fiindcă am simțit într-însul pe omul fără țară, gata să se vândă cui plătește mai mult, hotărât să ajungă cu orice preț, strivind sub cizmele-i scumpe pe oricine i s-ar fi împotrivit. S-a slujit de fiică-sa ca să pătrundă, una ra de muscă de se minuna până și Stambulul, și pe care le-o vâra tuturor în așternut. Nu văd ce ți se pare aici nelămurit și ce amestec aș avea eu.

– Aloisio Gritti a murit la Mediaș, în împrejurări tulburi, de care se zice că nu ești străin.

– A, asta era, spune Vodă cu nepăsare și se reazemă de spătarul jilțului. Întâi că n-a murit, ci a fost ucis. Pe urmă știi bine că, pe când se petreceau toate astea, eu mă aflam la Suceava.

– Dar oamenii Măriei Tale se aflau acolo și îți îndeplineau poruncile.

– Ascultă, Grigore, dacă ai de gând să mă iei cu Măria Ta, n-ai să mai afli nimic. Suntem singuri și timp nu mai avem cine știe cât. În orice clipă poate intra Elena: are dreptul să-mi vegheze sfârșitul. Și tu o ții cu Măria Ta și mă încolțești cu întrebări de parcă aș sta la judecată...

– Nu te judec, dar vreau să știi că asupra aducerii tale aminte nu va stăruî, prin veacuri, nici o umbră.

– Poate că-ți faci prea multe griji. Aducerea mea aminte va stăruî grație lui Toma. Iar el m-a zugrăvit frumos. Asta va rămâne. Cine crezi că va mai ști ce s-a petrecut într-adevăr la Mediaș?

– A rămas totuși o scrisoare de-a ta.

– Da, da, scrisoarea aceea. A fost dată în numele meu, dar nu eu am scris-o, nu eu am semnat-o. Nici măcar n-am văzut-o, cum puteam s-o văd dacă mă aflam la Suceava?

– Se zice – și ai mulți dușmani care vântură vorba asta – că era pregătită încă de la Suceava.

– Prostii. De unde puteam să știu, cu atâta timp înainte, că italianul se va retrage în cetatea Mediașului și toate celelalte? Dușmanii vorbesc pentru că altfel n-ar fi dușmani. La urma urmelor, sunt folositori căci, fără ei, n-aș fi sigur că am fost un om deosebit. Oamenii de rând n-au dușmani.

Mitropolitul Grigore îl ascultă uluit. Fiindcă, deși aflat pe pragul acela înfricoșat, voievodul și vărul său e cu orgoliul neatins. Ce bine se potrivea cu Toma – își zice – două trufii născătoare de fapte mărețe! Se stinge poate de urât și de stingher, nemaiaflând altă trufie pe măsură...

– De vreme ce-ți amintești de scrisoarea aceasta, spune el cu glasul voalat dintr-o dată de tristețe, înseamnă că ea a existat într-adevăr.

Dacă a existat? Ba bine că nu! Și încă ce scrisoare! Ar fi convins și un mort să-și ridice lespedeza și să se întoarcă în lume! Adevărul e însă că nu tu ai scris-o. Ceea ce nu înseamnă că n-ai nici un amestec în grozavul sfârșit al acelu italian fudul și fără minte. Lucrurile par tulburi celor din afară, care le cunosc din auzite, după ce au fost răstălmăcite de atâta umblet din gură în gură. În realitate, ele s-au petrecut mult mai simplu și Grigore merită să cunoască adevărul.

Când sultanul a pornit războiul împotriva Persiei, a poftit liniște în Ardeal și l-a trimis pe Gritti s-o facă, lămurind lucrurile între Zápolya și Ferdinand. Lămurind e un fel de a zice, pentru că, mai cu otrava, mai cu sabia, rostul adevărat și tainic al italianului era acela de a-i stârpi pe habsburgi spre liniștea padișahului. Ai avut întotdeauna iscoade bune la Stambul – bune fiindcă nu te-ai zgârcit niciodată când a fost vorba de a răsplăti o veste de seamă – și a fost un lucru de nimic să le afli toate astea. Da, e drept, italianul era însoțit tot

timpul de felurite zvonuri. Unele i-o luaseră chiar înainte. Așa a fost bunăoară cel care strecura ideea că ar urmări de fapt să se înscăuneze la Buda, iar pe cei doi fii să-i așeze în scaunele Moldovei și Țării Românești. Ar fi fost o strălucită afacere de familie, atâta doar că tu nu ești omul pe care să-l sperie asemenea istorii. Ți-ai dat seama din capul locului că – și de ar fi fost adevărată – o asemenea intenție nu se putea realiza: Soliman nu degeaba era numit Magnificul; era prea înțelept ca să așeze străini în scaunele acestor țări, veșnică pricină de gâlceavă, răzvrătire și nestatornicie. Dimpotrivă, ți-a trimis ție poruncă să-l ajuți pe italian cu oaste, ceea ce, în aparență, tu te-ai și grăbit să faci. În aparență doar, să fim bine înțeleși, nu-i așa? O aparență atât de amăgitoare, încât până în ultima clipă, Gritti a crezut că moldovenii de sub comanda marelui logofăt Toader Bubuiog și a marelui vornic Efreem Huru sunt de partea lui. Aceștia știau însă că, în fapt, aveau să-i ajute pe habsburgi, deoarece ei erau singurii care te puteau sprijini împotriva turcilor. (Pe atunci mai credeai în habsburgi, în virtutea lor, în sentimentul lor de solidaritate creștină.) „Veți face în așa fel – le-ai poruncit credincioșilor tăi – încât italianul să încapă în mâinile celorlalți,” Știai că aceia nu vor pierde prilejul de a-i face de petrecanie. Poate că ai rostit chiar cuvintele „să fie ucis”, „veți veghea să fie ucis”, dar cu siguranță n-ai spus „îl veți ucide.” N-ai spus și nici n-ai dat de înțeles așa ceva...

Dar pe logofătul Toader și pe vornicul Huru i-a însoțit și Toma Zugravul, ține să precizeze vlădica Grigore. Ce căuta acolo Toma, un meșter, al cărui rost era la pensulele și vopselele lui? Ei, da, cu Toma ai avut vorbe și atunci, ca de atâtea alte ori, tocmai pentru că îl luai de la pensulele și vopselele lui, poruncindu-i să însoțească oștile la dracu-n praznic, pentru un rost care pe el nu-l interesa. „Ce-mi pasă mie de italianul acela?” te-a întrebat. Dar tu îți aveai socotelile tale: Toma vorbea italienește, trăise câțiva ani buni la Veneția, era bine, așadar, să se afle acolo pentru că n-aveai cum să știi ce întorsătură vor lua lucrurile. Până la urmă – deși n-o doreai – italianul putea să cadă în picioare ca mîța, și atunci era bine să se afle în preajma sa un om care să te reprezinte, cunoscându-i în același timp limba

și obiceiurile. Stăpânind acea știință de a se face plăcut și respectat. Iar omul acesta numai Toma putea fi. Altul în care să ai atâta încredere n-aveai. Bubuiog și Huru erau oameni de mare credință, dar butucănoși, nedeprinși cu meșteșugul parlamentărilor subtile, gata să lămurească orice pricină scurt și repede: ori-ori. Oșteni și atât. De aceea, la plecare, lui Toma i-ai încredințat dreptul de a scrie în numele tău și lui i-ai pus în mână sulul de hârtie pregătită pentru orice eventualitate cu tiparul peceții tale. Iar el a scris într-adevăr acea scrisoare, de care întreabă acuma Grigore. O scrisoare căreia i s-a dus vestea...

Era în 28 septembrie, acum doisprezece ani, dacă socotești tu bine. Toma ți-a povestit cum s-a petrecut totul, ceas cu ceas, acuzându-i pe Huru și pe Toader Bubuiog de moartea lui Gritti. El se înțelegea, de altfel, foarte bine cu Toader Bubuiog, iar aceea a fost prima și ultima dată când s-au certat până la a-și scoate spadele. După ce a aflat că Bubuiog și Huru într-adevăr nu făcuseră decât să îndeplinească poruncile tale, i-a iertat și s-au împăcat, dar s-a ales cu o mare amărăciune tănuită în suflet. Un fel de silă de toate, de pe urma căreia tu ai rămas în ochii lui să porți vina morții italianului.

Asediul, așadar, cetatea: oștile tale și oastea ardelenilor, despărțite doar de un pârâu care pătrundea pe sub zid, punând în mișcare morile cetății. *Bürgerii* locului, nemulțumiți că italianul căutase scăpare peste voia lor în cetate și neavând încredere în turcii care-l însoțeau, s-au refugiat cu femeile și avutul între zidurile catedralei. Cum asediul se prelungise și merindea le era pe terminate, în noaptea de 27 spre 28 septembrie se răsculară. Se apucaseră să-i omoare pe oamenii italianului, dar, cum nu izbutiseră să răzbească până la porțile din afară ale cetății, se retrăseseră din nou în biserică, iar în zori, și ai tăi și ceilalți au putut vedea o flamură albă care flutura pe turn. Era o dimineață putredă. Din nori murdari, căzuți asupra pământului, se revărsa o ploaie deasă, cu stropi lați ca frunzele, care plesăiau peste crupele cailor și peste pânzele întinse ale corturilor. Pârâul morilor se umflase și pământul devenise tot o hlisă, care clefăia sub cizme. Poate că scârbit de o asemenea zi ticăloasă, văzându-se rămas și fără bucate și lovit din spate de sașii care nu-i sufereau pe

turci între zidurile lor, italianul s-a lăsat biruit, trimițându-și solii să parlamenteze condițiile predării. A, da, era să uiți amănuntul care a cântărit poate cel mai greu, hotărându-l să facă acest pas: era și bolnav nenorocitul. După ce pătrunsese în Ardeal, se pare că în timpul șederii la Brașov, se îmbolnăvise de friguri, iar în dimineața aceea era dărâmat rău, toată țâfnoasa semeție i se topise și, cu albul ochilor îngălbenit, clănțănea din dinți, zgâlțâit de fiori, în ciuda dulamelor și a cojoacelor pe care ai lui i le așezaseră în spinare. Se ivesc asemenea ceasuri nemernice în viața fiecăruia – tu însuți le-ai cunoscut – când te încovoai slăbiciunile trupului și vezi în toată grozăvia ei zădărnicia năzuințelor și capătul la care, oricum, tot vei ajunge. Te apucă atunci o lehamite și o scârbă amară și ceea ce era în stare să te facă să te bați pe viață și pe moarte devine deodată indiferent și fără preț, iar singura dorință care mai pâlpâie în tine e ca totul să se isprăvească mai curând. Un fel de sete de sfârșit și de pace. O mare și înjositoare năpastă care poate veni pe capul oricui, când nici nu gândești și care – dacă te afli tocmai atunci împresurat de dușmani – aduce după sine, într-adevăr, sfârșitul. Da, ai trecut și tu prin asta după înfrângerea de la Obertyn, dar ai avut norocul că apucaseși să scapi de împresurare, dușmanii rămăseseră în urmă și ai putut să te ridici iar și să redevii tu însuși. Italianul însă se vede că s-a născut într-o zodie neprielnică gândului îndrăzneț: slăbiciunea și scârba l-au încovoiat, tocmai când îl năpădiseră și dușmanii.

Toma n-avea de unde să cunoască acest amănunt despre italianul asediat, dar a socotit că ivirea solilor era momentul potrivit pentru a-și duce la îndeplinire bunele intenții, față de tine. El aflase – ceea ce de altfel știa tot Ardealul – că Gritti purta cu sine un întreg tezaur menit să vorbească de la sine despre puterea și pohfala sa, uimind și umilind toată suflarea din drumul său. Un adevărat oștean nu face o asemenea neghiobie, dar italianul era mai mult panglicar decât oștean. Planul lui Toma era simplu: să găsească mijlocul de a pune mâna pe acest tezaur, apărându-l de pretențiile de altminteri întemeiate, ale ardelenilor, și de a țu-l aduce ție. Ceea ce i-a reușit.

Jaf, zice acum mitropolitul Grigore. Râzi trudnic, fiindcă

atâta vorbărie te-a ostenit și începi să-ți dorești și tu să se sfârșească odată toate mai curând. De ce jaf? Războiul își are legile lui. Avutul dușmanului devine pe drept al tău, ca despăgubire pentru ceea ce ai suferit. Și dacă n-ai suferit nici o pagubă? Nu se poate. Fie și numai timpul pe care l-ai irosit în luptă și pe drumuri și tot e o pierdere, căci în vremea aceea miile de oșteni puteau face un lucru mai de folos lor și țării. E un adevăr împărțășit până și de Toma, care nu răbda nici una dintre fețele nedreptății. Numai cea de a doua parte a planului său n-a reușit: luându-l prizonier și pe Gritti, avea de gând să ți-l aducă nevătămat, împreună cu cei doi copii, ca apoi tu să-i înapoiezi sultanului. Faptul că îl salvai pe omul padișahului – socotea el – nu putea decât să-ți întărească faima și bunăstarea la Poartă, stingând totodată, măcar pentru un timp, bănuielile de uneltire care stăruiau veșnic asupra ta. Planul lui Toma nu era rău, doar că el nu cunoștea porunca pe care Bubuiog și Huru o aveau de la tine: italianul să ajungă în mâinile ardelenilor. Tu n-aveai nevoie de Gritti, nu-ți convenea să te încurci cu el, ba încă să-l și trimiți teafăr sultanului ca, mai curând sau mai târziu, să te trezești că iar își vără nasul în treburile acestor trei țări pe care, în visurile tale cele mai nebune și mai tainice, nădăjduiai să le unești cândva, când conjuncția astrilor ți-ar fi fost favorabilă. (Nu ți-a fost favorabilă niciodată, dar asta nu înseamnă că n-aveai datoria să aștepti și să speri. Și să uneltești – de ce nu? – spre grăbirea acelui ceas de grație pentru neamul tău.) Știindu-l pe Toma inimă largă, gata repede să se înduioșeze și cunoscându-l ca pe un păstrător al rânduielilor cavaleresti, Toader Bubuiog și Huru s-au sfiit să-i vorbească despre porunca pe care le-ai dat-o. În schimb, s-au învoit imediat ca Toma să ticluiască acea scrisoare în numele tău. Firește, de vreme ce era menită să-l aducă pe italian de bunăvoie, scutindu-i pe dânșii de bătaie de cap. Și Toma a scris-o, acolo în cort, pe o ladă așternută cu o pătură, sub darabana ploii, punându-și cu vădită plăcere la bătaie toată elocința și dichisul epistolar, spre încântarea celor doi oșteni care-l vegheau de o parte și de alta, cu zăbunele sure de dimie și roind de apă. Și, cum din pricina zilei cernite în cort era întuneric de-a binelea, aprinseseră o lumânare grosolană, ostășească, puțind a seu, care

sfârâia, scăldând într-o lumină urâtă, de un galben murdar, strălucitele cuvinte: „*Ilustrissime Seniore Luigi Gritti – așternea pana magistrului Toma cu eleganță fină, cu iscusite înfloriri – ieșiți din cetate cu fiii voștri, cu averea voastră, cu slugile voastre și cu oricine vă place. Căci vă promitem în numele lui Dumnezeu și al Fecioarei Mariei și al celor patru elemente și al pâinii și al vinului și al spadei noastre, că veți fi neatins și că vă vom însoți în deplină siguranță până unde veți dori Domnia Voastră înșivă. Spre credința acestei promisiuni, vă trimitem această scrisoare a noastră cu tiparul pecetei ilustrului și nebiruitului Domn și singur stăpânitor al Țării Moldovei.*”

E mai mult ca sigur că în ceasul când i-a parvenit acest mesaj seducător, bietul italian nu-și mai dorea decât un pat uscat și cald, la adăpost de orice grijă și gând de primejdie, ca fiara care se trage în cel mai adânc cotlon al viziunii spre a-și linge rănile. Iar printre acele cuvinte de o curtenie cu atât mai cuceritoare cu cât fuseseră așternute cu reală bună credință, se întrezărea în sfârșit adăpostul râvnit. Cine – în situația lui – s-ar fi îndoit, cine – în locul lui – ar mai fi aflat resurse să se împotrivescă unei asemenea irezistibile chemări?

În ciuda frigurilor care nu-l slăbeau, izbuti să-și adune puterile câte-i rămăseseră spre a se arăta în toată strălucirea. Îl urma o mică suită din care făceau parte fiii săi, Antonio și Pietro, și călugărul padovan Francesco della Valle. Gritti însuși călărea în frunte pe un cal negru, arab, cu capul mic și gleznel subțiri, având atârnat la șa un buzdugan neobișnuit de bogat, bătut în rubine și topaze. Asta, ca și calul de altfel, le-a rămas celor de dincolo. Dar nu numai topazul, ci totul, pintenii, sabia, podoabele valtrapului și ale harnașamentului erau numai de aur și argint. Pe cap, italianul purta o pălărie înaltă, ascuțită, cu borurile de samur ai cărui peri se adunaseră acum în smocuri zburlete, șiroind de apă. Peste o manta scurtă de fir, avea, prinsă într-o copcă de aur, o pelerină de damasc purpuriu. Până și șalvării largi, după portul turcesc, din catifea neagră, vârați în cizme moi din piele violetă, erau înflorați cu găitănărie de aur. Calul singur prețuia ca la cinci sute de florini. Sub norii scâmoși, plumburii, din care se revârsa ploaia aceea putredă, era o apariție stranie și mai

curând întristătoare decât mândră, mai ales că din pricina slăbiciunii și a frigurilor abia se ținea în șa, ghemuit, cu privirile rătăcite, ud până la oase. Nici ceilalți, care-l însoțeau la câțiva pași, nu arătau mai bine, ca și cum ar fi presimțit ce a urmat. Ochiul de cunoscător al lui Toma a prețuit îndată lucrătura săbiei și a buzduganului și a văzut întâi de toate în acest italian pe omul care iubea lucrurile frumoase. Prevedea de aici o posibilitate de apropiere și de înțelegere. De aceea s-a și grăbit să-i iasă în întâmpinare și să-i întindă mâna spre a-l sprijini. „Nu vă simțiți bine seniore? Vă ajut să descălecați.” Italianul îi mulțumi cu un surâs palid și se pregăti într-adevăr să descalece, dar atunci interveni Toader Bubuiog. „Să rămână în șa – spuse el – fiindcă va trebui să treacă în tabăra ungurească.” Toma se răsuci, ca și când l-ar fi ars cu o lovitură de bici. Se pare că în clipa aceea a început să înțeleagă, încă destul de vag, că cei doi oșteni se folosiseră de el ca de o unealtă pentru a-ți îndeplini porunca. „Ce vrei să spui? șuieră el. Omul acesta se află sub ocrotirea noastră, noi i-am promis-o în scris, ce să caute dincolo?” Logofătul Toader nu se simțea deloc la îndemână. „Îmi pare rău, meștere – spuse destul de lipsit de convingere – dar aceasta e porunca Măriei Sale. Trebuie să ne scăpăm de el fără să ne mânjim mâinile...” „Dar mânjindu-ne sufletele, nu?! răcni Toma. A, nu, i-am jurat acestui om pe spada mea că nu i se va întâmpla nimic rău și am întărit spusele cu pecetea Măriei Sale! De ce m-ați lăsat, mișeilor? Cât sunteți voi de dregători o să dați socoteală de nelegiuirea asta! Iar de el vă veți atinge numai după ce veți trece peste stârvul meu!” Italianul își dădu seama că se petrecea ceva neprevăzut și, poate, simți chiar atunci vecinătatea înghețată a morții. Cu chipul galben-pământiu, se aplecă din șa asupra lui Toma, repetând cu glasul pierit „*che dice? che dice?*” Dar meșterul n-avea răgaz să traducă. Ținând cu o mână calul de căpăstru, își scoase cu cealaltă spada. „Dă-te la o parte, meștere”, spuse încă blând logofătul Toader, dar cum Toma nu se clinti, se înălță parcă în toată măreția lui greoaie și rosti scurt, cu asprime: „Porunca Măriei Sale!” Totodată își scoase paloșul, fără grabă, ca și când i-ar fi părut rău că trebuia s-o facă – și îi părea rău cu adevărat – și porni spre Toma. Același lucru îl făcu și Efreș Huru, dar acesta se așeză

între ei și, cu un gest scurt, cu vârful săbiei vârât în garda paloșului lui Bubuiog, i-l smulse din mână, azvârlindu-l în noroi. Reuși pentru că acesta era ultimul lucru la care logofătul se aștepta. (Mai târziu, ajuns acasă, Huru ți-a mărturisit că, vrând să împiedice încăierarea, l-a dezarmat pe Bubuiog și nu pe Toma, fiindcă de faima de spadasin a meșterului se temea.) Apoi luă calul de sub mâna lui Toma și porni cu el, ducându-l de căpăstru. Din șa, răsucit spre cei ce rămâneau, italianul nu contenea cu întrebările: ce spune, ce face, unde mă duce, ce se întâmplă? Toma, singurul, de altfel, în stare a-i răspunde, n-o făcea pentru că el însuși căuta să înțeleagă ce se petrecea. Văzând că Huru smulge paloșul logofătului Toader, își închipui că marele vornic trecuse de partea lui, a lui Toma, voind să-l scape pe italian, îi întărise această convingere gestul liniștit și sigur cu care Huru îi luase calul de sub mână, îndepărtându-se cu el pe după cortul care i-l ascunse vederii. Abia când logofătul Toader, aplecându-se greoi spre a-și ridica paloșul, îi spuse surâzând stingherit „Ai avut noroc cu Huru, meștere, altfel eram silit să te crestez oleacă”, abia atunci, așadar, începu Toma să bănuiască adevăratul sens al celor petrecute. Mai ales că imediat după aceea, logofătul porunci cu glasul lui măreț: „Luați-i pe feciorii italianului și aduceți-i în cort!” Ceea ce lămuria în sfârșit lucrurile. Oștenii îi înconjurară pe cei doi tineri care priveau nedumeriți de la unii la alții, părând să nu fi priceput încă, totuși, ce se întâmpla. Spre deosebire de ceilalți din micul alai al lui Gritti, care, în frunte cu călugărul padovan, înțelegând în ceasul al doisprezecelea, dădură pinteni cu toții o dată, ca la un semn, și se risipiră care încotro, galopând îngroziți, împroșcând noroiul, în chiotele batjocoritoare ale oștenilor care nu se osteniră să-i mai urmărească.

Ceea ce Toma și-a reproșat pe urmă tot timpul a fost ezitarea din acele câteva clipe când, luat prin surprindere, n-a înțeles de îndată ce se petrece. (Când ți le-a istorisit toate astea, ai încercat să-l convingi că remușcărilor lui n-aveau nici un rost deoarece, oricum, nu-l putea salva pe italian avându-i împotriva pe Huru și pe Bubuiog și, la nevoie, întreaga oaste, care de ei ar fi ascultat și nu de dânsul. Se pare însă că nu l-ai convins și că ar fi fost în stare să-și dea viața pentru

a-și apăra promisiunea făcută italianului.) Revenindu-și din uluire, Toma ocoli cortul, năpustindu-se pe urmele lui Huru. Într-adevăr, în loc să se îndrepte spre mijlocul taberei sale pentru a-l pune pe Gritti la adăpost de orice primejdie, îl văzu pe vornic mergând spre tabăra ungurilor, care îi și veneau cu strigăte mari în întâmpinare. Huru tocmai trecea pârâul umflat și, după câțiva pași, apele gălbui, învolburate, îi ajunseră mai sus de cizme, mai sus de genunchi, pe urmă până la brâu, dar el înainta nestingherit, cu aceeași liniște cu care ar fi umblat pe loc uscat, ducând calul de căpăstru. Dacă ar fi fost în deplinătatea puterilor, Gritti l-ar fi putut izbi cu sabia pe care nimeni nu se gândise să i-o ia, căutându-și apoi o ultimă, deznădăjduită scăpare în fugă, înainte de a ajunge la pârâu. Avea un cal minunat și, cu puțin noroc, cine știe dacă nu izbutea. Se vedea însă că era vlăguit, la capătul oricăror puteri, căci se prăbușise de tot în șa, cu mâinile încheștate pe oblânc, cu obrazul aproape lipit de coamă, alunecat într-o dungă, cu un picior scăpat din scăriță.

Toma se înfioră. N-a suferit niciodată umezeala și noroaiete. Gândul de a trece și el prin apă, ca Huru, îl făcu să se întoarcă alergând înnebunit să-și ia calul. Până îl despiedică, până se azvârli în șa, până galopă trecând apoi dintr-un salt peste apele tulburi, totul devenise zadarnic. Huru se întorcea singur, pășind fără grabă și sigur de sine, ca omul care și-a îndeplinit datoria. Meșterul trecu pe lângă dânsul în vârtej, aruncându-se asupra grămezii oștenilor care se buluciseră în jurul celui prins. Răcni încă de departe „nu vă atingeți de el, nu vă atingeți!” ceea ce a fost fără îndoială o greșeală, căci le-a atras atenția tuturor asupra lui. Zeci de sulite și halebarde se aplecară spre el. Copitele calului oprit năprasnic smulseră, împroșcând în jur, stropi mari de hlisă. O mulțime de mâini îl trăgeau pe Gritti din șa. Încercând o ultimă, slabă, deznădăjduită și fără rost împotrivire, acesta îl zări pe Toma. Cu tot glasul lipsit de vlagă al italianului și cu tot vacarmul din jur, mai mult ghicindu-le după mișcarea buzelor, Toma îi desluși cuvintele: „Îți mulțumesc, cavaliere – i-a strigat nenorocitul – dar se pare că amândoi am fost înșelați.” „Aha – răcni unul cu barbă hirsută de lângă meșter – și tu ești de-ai lui!” Purta, ca și cei

mai mulți de altfel, o armură pe care o înnegrise arzând-o cu ulei de in, obiceiul mercenarului puturos, ca să scape de grija lustruitului. „Dă-te dracului!” scrâșni Toma și, de sus, din șa, îi repezi cu toată ura neputinței talpa cizmei în obraz, prăvălindu-l. Din fericire, nimeni nu-i mai dădea atenție, între el și Gritti era un zid de oameni, care din nou nu mai aveau ochi decât pentru ceea ce i se întâmpla italianului. Fiind călare, Toma văzu peste capetele lor totul. Când au apucat să-l dezbrace? A fost ultima nedumerire de care-și mai amintea el, căci după aceea totul s-a învălmășit într-o vedenie de groază care nu i-a mai îngăduit nici un gând așezat și limpede.

Îi smulseseră mantaua și pelerina. Pălăria înaltă de samur zăcea terfelită mai încolo. Rămăsese doar în cizme și în șalvari, cu o cămașă albă, pe care, tot trăgându-l, i-o sfâșiaseră. I se vedea părul aspru, roșu ca de vulpe, de pe piept, îi clănțăneau dinții și arunca priviri rătăcite în jur iar cei ce-l împresurau îl scuipau, batjocorindu-l, convinși că de frică tremura. Careva îl îmbrânci. Se năru și rămase încovoiat, sprijinit în coate și genunchi, cu mâinile îngropate în noroi. Împrejur, un zid compact de trupuri, ochi lacomi, dornici de priveliștea sângelui, guri slute, crispate, scuipând ocări și mășcări. Italianul își înălță ochii aiuriți. „Pentru Dumnezeu – gemu – sfârșiți o dată mai repede!...” Dar, cum se întâmplă în astfel de împrejurări, nimeni nu se îndemna să-i ia locul gădelui. Ba, dimpotrivă, la auzul cuvintelor celui prăvălit în tină, biciuit de rafalele ploii, tăcură cu toții, dându-se un pas înapoi. Cercul se lărgi. „Cetatea trebuie să aibă un hoher – urlă unul – să meargă careva să-l aducă !” Nimeni însă nu se mișcă.

Atunci se petrecu acel lucru care-l îngrozi pe Toma, ridicându-i părul sub coif, ca niște țepi, și făcându-te și pe tine să te cutremuri, când ți-a istorisit cele petrecute și care – chiar acum, după atâta timp, când le retrăiești toate astea – te fac să nu te simți la îndemână.

E cald aici sau slăbiciunea îți scoate stropii aceștia de sudoare pe frunte?

Grigore înțelege că priveliștea aceea n-a putut fi liniștitoare, dar nu vede totuși de unde atâta groază? Ai să i-o spui și asta, întâi însă trebuie să afle ce a văzut Toma.

Cum nimeni nu s-a mai pornit să-l aducă pe gâdea din cetate, căci zidul de trupuri s-a despicat, lăsând să treacă un bărbat greoi și înalt, cu umerii neînchipuit de largi, acoperiți de o pelerină neagră, care mătura locul în urma sa. Purta o pălărie neagră, cu boruri vaste, deasupra căreia flutura o pană neagră, involburată, stranie, de pasăre necunoscută. Din cauza pălăriei toată partea de sus a feței îi rămânea în umbră. I se ghicea doar lucirea mărunță, parcă îndepărtată a ochilor și tăietura subțire, neînduplecată, a gurii. „Cel-Care-Trebuie” murmură Toma năucit, simțind nevoia să se aplece, rezemându-se de oblâncul șeii. „Am să fac eu treaba asta”, spuse omul cu liniște, cu un glas profund, care suna înăbușit. Zidul de trupuri se destinse. „Fă-o, ce mai aștepți – strigară cu toții ușurați că scăpau de o asemenea grijă neașteptată – fă-o, fă-o, hai, dă-i drumul!” Omul însă nu se grăbea. „O fac – spuse – dacă-mi dați cizmele lui.” Izbucniră hohote groase. Ți le dăm, ziceau răsetele lor, ce mai scofală, o pereche de cizme, cizmele mortului, n-ai decât să le iei sănătos!

Acela se întoarse spre italian ivindu-și sabia de sub pelerina largă. Era o sabie cu două tăișuri, dreaptă, grea, cu mânerul lung, pentru a putea fi apucată cu amândouă mâinile. Într-adevăr, cu amândouă mâinile, el o înălță deasupra capului. Toma închise ochii și își apucă buza de jos între dinți. Simți o boare jilavă cu mireasmă de pământ. Pe urmă auzi un icnet scurt și o izbitură înfundată. Când se uită iar, din trupul descăpățânat năboia încă sângele ca dintr-un izbuc. Roșul aprins și pur, patetic și sfâșietor ca un țipăt, se întuneca, devenind de un cenușiu tot mai murdar pe măsură ce se răspândea, supt de noroiul infam. I se păru curios că nicăieri nu se mai vedea capul: cine să-l fi luat în acele câteva clipe și de ce? Nimeni din mulțimea din jur nu părea să se fi mișcat din loc. Răcnetele, hohotele de răs și ocările amuțiseră, ucise de grozăvia priveliștii. O dată cu o înfiorare pe care s-ar fi rușinat s-o mărturisească, în adâncurile fiecăruia se răsucea o ticăloasă silă de sine însuși. Omul în negru își ștergea sabia de turul șalvarilor celui tăiat. Pe urmă o așeză cu grijă în teacă și se apucă fără grabă să scoată cizmele mortului. Fiecare picior recăzu moale, plescăind în glod. Cel-Care-Trebuie vârî mâna într-una din cizme și,

după câteva clipe în care păru să caute un anumit loc, o scoase plină de inele, șiraguri de mărgăritare, galbeni. Le înălță ca să le poată vedea toți. Rânjea tăcut, arătându-și dinții mărunți și foarte albi, ca ai fiarelor. Mulțimea murmură uluită. Sub revărsarea ploii, scumpleturile luceau stins. Omul le lăsă să cadă înapoi zuruind și puse cizmele sub braț. Pelerina largă le ascunse vederii. Își duse două degete la borul pălăriei și porni în drumul lui. Toți oștenii aceia jechoși, duhnitori și prădalnici uitară ceea ce-i îngrozise cu câteva clipe înainte și se simțiră acum înșelați. Fiecare ar fi vrut să se repeadă pe urmele omului în negru, să-l oprească, să-i smulgă cizmele, să-și înfunde mâinile apucătoare în ele și să scoată. Nici unul însă nu îndrăzni să se miște din loc. În veșmintele negre ale aceluia om, în chipul pământiu, întunecat, abia ghicit de sub borul pălăriei, în sticlirea neînduplecată a ochilor și în pasul său sigur, de om care nu cunoaște împotrivirea era ceva ce-i înspăimânta, ceva ce nici unul dintre ei n-ar fi putut numi, dar care-i împiedica să se miște. Dimpotrivă, tăcut, zidul de trupuri se despica și omul în negru trecu netulburat, lăsând în urma lui boarea aceea rece, mirosind a pământ de groapă. Și când nu-l mai văzură, toată spaima și încordarea lor se destinsă ca un arc. Se dezlănțuiră cu urlete răgușite, răzbunându-se asupra mortului. Îl despuieră, îi tăiară degetele de la mâini și de la picioare și, în cele din urmă, legându-l de un cal, târâră trupul acela gol și hăcuit prin toată glodăraia frământată de cizme și de copile a taberei lor.

Grigore e vădit tulburat de asemenea nelegiuire și foarte probabil că a uitat să mai întrebe de unde groaza lui Toma la ivirea aceluia om. Dacă a uitat, cu atât mai bine pentru el, nu trebuie să i-o mai reamintești. E destul că rămâne pentru tine o taină, una dintre acele întâmplări stranii, sortită a nu fi nicicând lămurită și să-ți inspire chiar un pic de teamă – nemărturisită niciodată altora, firește – o teamă din care nu lipsește o anume voluptate. Când erați copii și mijeți, se afla în curțile de la Hârlău un beci adânc din fundul căruia se zicea că pornește o tainiță care răspunde tocmai la Cotnari. N-ai văzut-o, tainița, fiindcă niciodată n-ați cutezat să vă duceți până în adânc, nu atât de scârba broaștelor și de teama șerpilor, cât mai cu seamă de

groaza călugărului care cutreiera hrubele acelea fără capăt înveșmântat într-o rasă albă, cu glugă și luminându-și calea cu o torță. Căuta pe cineva? Sau ceva? Beciul, adăpostind odinioară uriașe buti cu vin, nu mai era folosit pe atunci decât în parte, doar pentru lucruri mărunte și nevrednice de faimă. Duhnea tare a curechi murat și de peste tot atârnavau pânze îndesate de păianjeni. Sub bolțile care se pierdeau în beznă, orice zgomot se rostogolea crescând, dobânda măreție, un scâncet putând deveni muget. Vă apropiați de gura beciului cu spaimă, gata în orice clipă s-o zbughiți înapoi, dar trași irezistibil într-acolo, de plăcerea aceea în stare a vă da fiori, asemănătoare cu cea pe care, mai târziu, aveau să v-o dea îmbrățișările femeilor. Coborâți – pâș, pâș – treptele din cărămizi așezate pe muchie și cu fiecare nouă treaptă călcată spre afund, spaima se revărsa în groază o dată cu voluptatea aceea care începea să unduiască foșnind ca niște eșarfe de mătase. Și atunci, cu încordarea întregului trup ajunsă la capăt, strigați o dată, din tot pieptul, hei! către călugărul din bezne și în aceeași clipă vă năpusteți înapoi, pe trepte în sus, în timp ce hruba vă întorcea chemarea, în hohot răzbubuit, pe sub bolți. Așa ceva, o spaimă oarecum asemănătoare a trăit Toma și pe urmă tu însuși, auzind ceea ce se petrecuse, fiindcă amândoi l-ați recunoscut pe omul în negru, îl știați încă de după înfrângerea de la Obertyn, când noaptea, la un popas dintr-o poiană a acelor păduri nesfârșite, ai poruncit tăierea celor doi boieri trădători, datorită cărora ai pierdut bătălia. Și atunci, fiindcă nimeni nu voia să fie gâde, s-a ivit – cum? de unde? – bărbatul acesta ciudat și înfricoșător. „Cum te cheamă?” l-ai întrebat, nu pentru că te-ar fi interesat cine știe cât, ci mai curând ca să sfidezi tăcerea înfiorată care se lăsase peste voi, peste toți. „N-are însemnătate, a răspuns el, eu sunt Cel-Care-Trebuie.” Și, tot ca la Mediaș, a cerut și atunci cizmele morților, dar tu te-ai împotrivit, „nu se poate, ai zis, sunt boieri și dregători ai Țării Moldovei, se cade să moară și să se îngroape cu toată cinstea.” Și, ca să se sfârșească mai repede, Toma i-a azvârlit un ban, un galben, dacă-ți amintești bine (pe care, apoi, după ce totul s-a isprăvit și vă aflați în drum spre Cetatea de Scaun, s-a grăbit să ți-l ceară, spunându-ți că rostul unui meșter nu e să-i

plătească pe găzi). Iar când oamenii s-au dat deoparte făcându-i loc să plece, pe urma celui om a rămas aceeași adiere jilavă de pământ pe care Toma zicea că a simțit-o și la Mediaș. De unde știa când să se arate și unde se ducea? N-are nici un rost să cauți un răspuns, cine știe, poate e înzestrat cu ceea ce vrăjitorii numesc darul ubicuității, înțelegea cineva? Nici Toma, cât era el de *magister in diversis artibus*, n-a înțeles...

– Măcar copiii celui nefericit să fi scăpat, zice Grigore.

L-a tulburat rău nenorocirea italianului pe care n-a cunoscut-o niciodată în amănunt. Acum, într-adevăr, nu se mai gândește la omul în negru, nici să se încredințeze dacă ai vreo vină și cât de mare, ci se simte îndemnat în primul rând să-i deplângă deopotrivă pe tată și pe copii. Tare păcătos, zice el, a trebuit să fie omul acela de l-a părăsit Dumnezeu chiar de tot, pedepsindu-l până și în copiii săi! Ce păcate grozave să fi avut? Nu știi. De unde să știi tu? Poate păcatul arghirofiliei. Dar Grigore se îndoiește: au fost destui iubitori de arginți de-a lungul vremurilor, dar nici unul n-a avut parte de un Dumnezeu atât de neînduplecat. Atunci, îi răspunzi tu, fără îndoială trebuie să fie păcatul de a nu avea o țară. Și totodată îți amintești de ceea ce ți-a spus într-o seară, la Stambul, Moșe Alon. Într-unul din acele amurguri a căror amintire îți stârnește și azi doruri tulburi, împovărate de o dulce amărăciune, fiindcă știi că nicidecum nu se vor mai întoarce. Era o seară caldă, iar voi ședeai în filigoria din grădină, desfătându-vă cu mireasma subtilă a leandrilor. Despre ce veți fi vorbit atunci cu glasuri molcome, gustând din când în când din cupele cu vinul dulce, uleios, de smochine? Nu mai ții minte, știi doar o vorbă de-a lui Moșe Alon, o cugetare care ți s-a părut – și-ți mai pare încă – ciudată prin îndrăzneala ei, dar în care zace totodată ascuns, așteptând să fie dezghecat, unul dintre acele mari adevăruri ce stau la temelia vieții de pretutindeni. Mitropolitul Grigore e atent – acum cu siguranță a uitat de tot de Cel-Care-Trebuie – și se apleacă puțin în jilțul lui – îi distingi limpede mișcarea, prin întunericul care s-a lăsat treptat între voi – curios să afle adevărul din cugetarea lui Moșe Alon. Cu cotul rezemat de brațul jilțului, îți plimbi ușor degetele peste frunte într-o

strădanie a memoriei de a readuce cuvintele acelea cât mai aproape de înțelesul de la care porniseră și cu care fuseseră rostite atunci. O clipă ți-e teamă că n-ai să mai poți. Sunt ca un lucru de preț pe care l-ai fi scăpat într-o fântână adâncă. Încerci să-l scoți și când ți se pare că ai izbutit, îți scapă din nou. Dar nu, iată, despre Dumnezeu era vorba, desigur, și „fiecare om – zicea în seara aceea Moșe Alon – fiecare om își are Dumnezeul pe care-l merită.” Asta e. Grigore scoate un mormăit nedeslușit. Îl recunoști: e mormăitul lui de plăcere. Prețuiește cugetarea lui Moșe Alon ca pe un lucru scump și rar, la care se cere să revii mereu pentru a-i pătrunde toate înțelesurile. Chiar dacă nu ești de acord cu el. Dar poți să nu fii de acord? întrebi tu. Nu, recunoaște Grigore, nu poți. E adevărat că dogmele îți cer să crezi fără a cerceta că Dumnezeu e unul și același, deopotrivă pentru toți. Dar viața? Nu v-a dovedit de atâtea ori că fiecare își are Dumnezeul pe care-l merită? Și atunci pe care drum să apuci fără teama de a greși? Tu te aperi, râzând obosit: o, nu, nu încerca să înghesui viața în țarcul dogmelor că atunci chiar nu mai ieșim la nici un liman. Am ajunge să ne sfâșiem între noi, ca fiarele. Ceea ce viața a izbutit să te învețe până acum este că omul nu e făcut să gândească altul în locul său. Dar ți-e teamă că va trece încă multă vreme, până când un astfel de adevăr va fi crezut.

– Va trece încă multă vreme, adaugă Grigore, și până când fiecare om va fi în stare să gândească singur, fără primejdie, pentru ceilalți.

Întocmai. Iată, bunăoară, nu mai departe decât acest Gritti: o presimțire obscură te-a avertizat că gândurile lui pot însemna primejdie pentru țara ta. Poți fi oare osândit că ai încercat să abați, într-un fel sau altul, această primejdie? Nu poți, mai ales dacă ții seama că n-ai dorit, în nici un fel, bațjocorirea unui om în ceasul morții sale. Dar, iată, a avut parte de Dumnezeul pe care l-a meritat. E una dintre multele fețe ale cugetării lui Moșe Alon. Iar Toma cu atât mai puțin poate fi învinuit de vreme ce era de bună-credință, când a scris epistola fatală, iar apoi a încercat tot ce a fost omenește posibil spre a-l scăpa. (Nu, pe Toma pentru nimic în lume n-ai vrea să-l știi purtând acest păcat – dacă e să fie într-adevăr păcat – mai bine îl iei fără șovăială asupra ta, n-ar fi prima dată că iei asupră-ți păcatele altora...) Cât

despre Bubuioag și Huru, ce ar mai fi de spus? Ei, oameni de credință, vrednici și tari în vârtute, n-au făcut decât să-ți îndeplinească porunca. De altfel, și unul și celălalt se află dincolo de bine și de rău. Despre morți numai bine, se zice. Viii sunt cei ce au de dat socoteală. Cu alte cuvinte, tu. Toma, nici el nu mai e. Nu vrei să rabzi gândul că ar fi murit. Dar nu mai e. A pierit. Ai rămas tu. Și cu Grigore. El stă aici, în fața ta, îl deslușești prin întuneric, mare și blajin. El întreabă și tu răspunzi. De ce răspunzi dacă n-ai făcut decât ceea ce trebuia? Numai ca să poți muri? Merită osteneala? Și, la urma urmelor, chiar te-ai împăcat cu gândul că ai să mori?

– Dar pe Cornea? întreabă Grigore. Pe Alexandru Cornea Voievod a trebuit neapărat să-l ucizi?

Se vede că Grigore e hotărât cu orice preț, să-ți mântuiască aducerea aminte, scormonind prin tot acest morman de întâmplări trecute și nu tocmai curate. Nu tocmai curate, dar necesare. Nu te împotrivești iscodirilor cu care te împresoară Grigore, tocmai pentru că datorită lor te-ai convins încă o dată cât de necesare au fost. Deși ești ostenit și simți crescând în tine tot mai mult setea de pace, nu-ți displace acest sfat, ultimul sfat cu singurul om de credință pe care-l mai ai. Ești chiar înduioșat de gândul lui de a-ți sta alături în acest ceas. Îi surâzi cu îngăduință și tandrețe, dar el nu te mai poate vedea din pricina întunericului care a umplut încăperea. Nu-i nimic dacă nu te vede. În schimb simte. Nu se poate să nu simtă tot ceea ce v-a apropiat în acești ani în care ți-a stat alături, mai ales că ați apucat și vremuri frumoase voi. Acum însă nu despre acestea e vorba: el vrea să taie adânc în trecutul tău, convins că va putea despărți bunul de rău. Tu nu crezi că așa ceva se poate, deși undeva prin scripturi stă scris că dacă ochiul tău cel drept te supără, scoate-l și aruncă-l de la tine. Mai curând ai izbuti, într-adevăr, cu ochiul. Căci trecutul nu ține de trup ori de mădulare, ci de suflet și cine e acela care-și poate tăia bucăți din suflet ca să le arunce de la sine? În primul rând, poate că nici n-ai vrea să le arunci de la tine. Cele rele sunt deopotrivă ale tale, ca și cele bune. Ai curajul să le porți în același suflet și să te înfățișezi cu ele și la judecata de apoi, dacă o fi și altă asemenea judecată în afară

de cea pe care a zugrăvit-o Toma. Până una, alta însă, mai însemnată și se pare judecata aceasta de taină, de care nu știți decât tu și Grigore, fiindcă tu îți ești singur judecătorul.

Dacă a trebuit neapărat să-l ucizi pe Cornea? Din păcate a trebuit. Dar, pentru a-l ajuta pe Grigore să înțeleagă de ce, e bine să-i lămurești întâi un amănunt. Te-a întrebat despre acest om rostindu-i numele întreg și titlul: Alexandru Cornea Voievod. Omul nu era însă voievod, după cum nu fusese voievod nici celălalt, cel dinaintea lui, Ștefan, de începuse țara să-i zică Lăcustă de un timp încoace pentru că, după ce că-i adusese pe turci, tot în zilele lui se abătuse asupra ei și urgia lăcustelor. Nici unul dintre dâșii nu fusese voievod. Titlul acesta și-l luaseră singuri, cu ajutorul turcilor, nu le fusese dat de către țară, așa cum îți se dăduse ție. Așadar, singurul voievod legiuit ești tu, aceștia doi nefiind decât niște uzurpatori. Pe Cornea îl știai de mult, dar nu l-ai văzut niciodată. Nu l-a văzut nici Grigore care se jurase ca, în tot timpul pribegiei tale, să nu iasă dintre zidurile Voronețului. Îl știai de pe vremea hărțuielilor pentru Pocuția. El era pe atunci pribeag în Lehia și regele Sigismund, ca să scape o dată de tine, voia să-l așeze în locul tău, în scaunul de la Suceava. Era un vis pe care acest Cornea îl nutrea de mult, de pe când n-avea decât vreo cinsprezece ani. Și l-a văzut împlinit abia în vremea pribegiei tale, după ce aceiași boieri care te trădaseră pe tine, îl înjunghiaseră în ajunul Crăciunului, în iatacul lui, pe Ștefan Lăcustă. Și a durat acest vis al lui, abia o lună și câteva zile căci la 9 februarie intraseși în țară și te aflai la Galați, iar el se vedea nevoit să te înfrunte cu oastea. Bătălia însă nici n-a apucat să se desfășoare căci boierii au trecut de partea ta și îți l-au dat în mâini viu și nevătămat.

– Așa cum te-au trădat și pe tine, zice Grigore, când ai luat apoi calea pribegiei.

Nu tocmai. Nu tocmai așa. Tu n-ai numi-o asta trădare. De ce? Care e deosebirea? Deosebirea stă în aceea că, trădându-te pe tine, au trădat pe domnul legiuit, dând țara pe mâinile turcilor. Se poate un mai mare rău? Pe când, prăvălindu-l pe Cornea, n-au făcut decât să se întoarcă la domnul cel firesc, despre care știau că, deși se întoarce cu

ajutorul turcilor, nu le va răbda stăpânirea. De altfel, o dovedesc chiar cuvintele lor: „Bine ai venit, Măria Ta, domnul nostru cel dintâi!” ți-au urat ei. Și apoi nici nu erau aceiași care te trădaseră pe tine. Aceia te așteptau la Suceava, ca berbecii neștiutori de cuțitul ce-i va tăia. Nu înțelegi nici până azi cum de n-au fugit.

– Își aveau aici averile, își dă cu socoteala Grigore, și nădărduiiau poate în îndurarea ta.

Rău au făcut. A fost ultima greșeală dintr-o viață plină de mișelii. Au trăit totuși atâția ani în preajma ta, încât e de mirare cum de n-au băgat de seamă că îndurarea ta e îndeobște puțină... Ceilalți, boierii și dregătorii, care ți l-au dat pe Cornea în mâini, erau oameni pe care te-ai putut bizui întotdeauna și în primul rând oameni legați de pământ. L-au răbdat și pe Lăcustă și pe Cornea, fiindcă toată țara nu putea să se pustiască o dată cu plecarea ta, iar treburile dinlăuntru – măcar acestea – se cădeau duse mai departe, așa cum fuseseră întemeiate. N-aveai să-i osândești pentru asta. Dimpotrivă: i-ai păstrat în dregătoriile lor, drept răsplată că au vegheat ca țara să nu se risipească de tot. Mai ales că unii te-au lăsat să înțelegi că nici o clipă nu s-au îndoit de întoarcerea ta. Lingușire? Se poate. Ești sigur că tremura inima și-n ei, neștiind dacă nu cumva te întorci cu gânduri de pedepsire asupra tuturor. Tu însă, cum repede au înțeles, n-aveai cu dânșii nimic. Atunci l-ai văzut pentru prima și ultima oară pe Cornea. Ședeai la masă când ți l-au adus, pe la ceasul prânzului. Era un om cu totul oarecare, ca la cinzeci de ani, nici înalt, nici scund, slab, cu pielea bine întinsă pe oasele feței. Purta cizme roșii căptușite cu blană și o șubă de brebi, care-i ajungea până deasupra pintenilor de argint. Capul îi era descoperit – cine știe cum își pierduse căciula, poate în clipele de învălmășeală când îl prinseseră, smulgându-i cingătoarea cu sabia – și părul sur, cu tot gerul de afară, i se lipise de fruntea asudată. E drept că înăuntru era zăpușeală de oameni mulți și de bucate calde și îmbelșugate, dar ție nu ți-a scăpat că, încă de când intrase, era nădușit. Poate de frică ori poate se apăraseră. Mai târziu ai aflat abia că nu se apăraseră și că spaima fusese aceea care-l storsese. Podelele erau pline de omătul scurs de pe atâtea cizme, iar el, de cum a intrat,

a îngenuncheat în mîzga aceea. „Îndurare, Măria Ta”, murmură în tăcerea mare care se lăsase și rămase cu mâinile împreunate, cu ochii negri, umezi, așteptând hotărârea ta. Așadar redeveniseși „Măria Ta”. Câteva clipe – de când l-au prins și până ți l-au înfățișat – se poate zice că țara n-avusese domn. Și acum, deodată, pentru prima oară din seara aceea de groază în care, fugărit, te-ai despărțit de Toma, te simțeai din nou în locul tău firesc, domn și singur stăpînitor al Țării Moldovei. Omul dinaintea ta îți inspira sentimente ciudate, amestecate, în care precumpăneau mila și un soi de scârbă, ca dinaintea schilozilor, care-și scoteau la vedere cioturile vinete ale mădurelor, tânguindu-se prin tînzile bisericilor. Avea mustața retezată scurt și o barbă căruntă, ușor încrețită, tăiată rotund. Încă înainte de a deschide gura, de cum l-ai văzut îngenunchind, fără șovăială, în zloata de pe jos, ți-a făcut silă și ai știut că nu-l vei ierta. „Îndurare pentru ce?” l-ai întrebat. Nu se aștepta, nu știa ce să-ți răspundă. Te privea năuc, cu spaima pâlpăindu-i în ochi. Ce să-ți fi răspuns? Pentru că am cutezat a mă așeza în scaunul Măriei Tale? Ori pentru că am avut sfruntarea să-mi închipui că te pot înfrunta cu oștii? De afară se auzeau strigătele oștii lui, de fapt vechea ta oaste, care te chema azvârlindu-și căciuilile, să trăiască Măria Sa! Ți-ai simțit pieptul plin de putere. Cornea își trecu limba peste buzele ca iasca. „Nu e vina mea, Măria Ta – spuse în cele din urmă – ei m-au silit!” „Te-a silit cineva să iei domnia?” te-ai prefăcut tu mirat, în rîsetele celor din jur, care voiau să-ți intre în voie. Aici într-adevăr – ești gata să recunoști – poate că ai greșit: în preajma morții nu se rîde. Iar tu, nu numai că ai răbdat rîsetele acelora, dar auzindu-le, ți-au plăcut – întotdeauna ți-au plăcut lingușirile – și le-ai încurajat. „Bietul de tine – ai spus cu cruzimea celui ce se știe puternic și în afara oricărei primejdii – ce canon, să te silească la domnie!” Și către episcopul Macarie – singurul care nu rîdea: „Să scrii sfinția ta la hronic despre asemenea minunăție: întâiul domn cu sila!” Alte hohote. Doar episcopul își mîngâia barba frumoasă, îngrijită cu uleiuri de Smirna, mătăsoasă ca spinarea mîței, și te privea într-o tăcere muștrătoare. Expresia ochilor săi a sfârșit prin a te smulge din scurta beție pe care ți-a dat-o redobîndirea puterii. O beție ca oricare alta, în

urma căreia te simți la fel de ticălos și scârbit de tine însuși. Zâmbetul ți-a pierit, în încăpere se lăsă tăcerea prevestitoare de primejdii. Te-ai întors întunecat spre cel ce aștepta în genunchi: „Cine zici că te-a silit?” ai întrebat cu o liniște sumbră. Stăruința ta, ca și cum ai fi suflat într-o spuză, a întetit într-însul nădejdea: „Mihi, portarul Sucevei, Măria Ta, și cu Trotușan!” „Să fie pe sufletul lor, dacă e adevărat, ai spus tu. Dar eu nu cred că e adevărat: minți ca să-ți scapi pielea!” „Iertare, Măria Ta – se repezi el cu nădejtile din nou prăbușite – taie-mi nasul și închide-mă într-o mănăstire, dar cruță-mi viața!”

– Așadar, intervine mitropolitul Grigore, e adevărat că te-a rugat să-i cruți viața, iar tu ai rămas neînduplecat...

E adevărat și ce-i cu asta? I-ai spus-o și lui, acolo, de față cu toți, așa că nu e un lucru pe care să-l ții ascuns: „Dacă ai fi fost fulgerat de măreție, poate că te-aș fi iertat, dar ești un nimic, i-ai spus. Târându-te în țărâiala asta de pe jos și jinduind să te sfârșești cu nasul tăiat, într-o mănăstire, m-ai scârbit și mai mult. Ai să mori iute și ușor, turcii au adus cu ei și un gâde priceput, anume pentru tine. Întâi însă te va cerceta un popă ca să nu zici că n-ai avut parte de un sfârșit creștinesc...” L-au luat aproape pe sus căci nu era în stare să se mai țină pe picioare și de atunci nu l-ai mai văzut. Peste vreun ceas, când începuse să se adune lumea din târgul Galaților, pentru a sta de față la o asemenea priveliște rară, ți-ai dat seama că nu mai poți să bei, nici să mănânci. Bucuria întoarcerii ți-a fost umbrită. Voiai să duci vinul la gură când te-a copleșit lehamitea aceea ca o greață. Ai izbit pe neașteptate ulciorul de masă. A crăpat și vinul s-a răspândit peste farfuria și bucate. Te-ai ridicat, silindu-i pe toți să-și lase ospățul început. Ați pornit chiar atunci, drum fără spor, sub o ninsoare deasă, viscolită. Vreme de vreo trei sau patru zile n-ai scos aproape nici o vorbă, încercând să te gândești la orice, numai la nenorocitul acela de Cornea nu. Era o milă pe care n-o înțelegeai și care te înspăimânta puțin, ca un semn de slăbiciune. Îți cădea greu mai cu seamă gândul că n-ai stat de față până la sfârșit. Plecarea ta poate părea și o fugă. Totodată ea i-a răpit osânditului prilejul de a-ți cere îndurarea pentru cea din urmă oară, înainte de a-și așeza grumazul pe butuc. Cine

știe, poate singurătatea lui, depărtările acelea pustii, pierdute în ceturi albe, fruntea lui descoperită, pe care se topeau fulgi viscolici, ar fi întors îndurarea ta asupra lui. Dar se vede că altfel i-a fost scris.

Trist drum a fost acela. Cel puțin primele trei sau patru zile, până ați ajuns la Cetatea Nouă a Romanului, unde vă aștepta credinciosul Efrem Huru cu culcușuri calde, dar mai ales cu mese întinse. Focuri uriașe își înălțau pălălăile în curte și în afara cetății, în partea unde zidurile stăteau scut împotriva crivățului. În frigări se răsuceau viței întregi, iar plăieșii dinspre Piatra lui Crăciun aduseseră din timp, din porunca lui Huru, mistreți. Trupurile lor sure, înghețate și țapene, cu perii aspri țesuți în promoroacă, zăceau în omăt așteptându-și rândul. Se bucurau cu toții, dar mai ales dregătorii care se încredințaseră că, o dată cu capul lui Cornea, căzuse și mânia ta de pe dânșii. Abia acum se ospătau cu adevărat, puși pe petrecere, hotărâți să se veselească, lepădând grijile ultimilor trei ani. Fuseseră pentru toți ani de cumpănă, de primejdii neprevăzute dinspre hotare, de sărăcie și foamete. Noul Ștefan, care îți luase locul, îi dezamăgise crunt. Deși nepot al lui Ștefan Voievod cel Bătrân, n-avea nimic din virtuțile acestuia. Ultimii douăzeci și cinci de ani îi trăise la Stambul, crescuse la curtea sultanului, era să se însoare cu fiica cea ra de muscă a lui Gritti, dacă pe marele vizir Ibrahim nu l-ar fi cuprins în ultima clipă părerea de rău și dorința de o mai păstra pe lângă sine. Din capul locului, noul domn în care-și puseseră nădejdiile – fără a ști însă nici ei prea bine ce nădăjduiau – se arătase molâu și la cheremul oricui. Însuși Soliman îl așezase în scaunul tău, la Suceava, și acesta fusese primul amănunt care i-a neliniștit: încă nu se pomenise domn al Țării Moldovei, înscăunat de împăratul turcilor. În zilele următoare, Tighina se rupea din trupul țării, devenind raia, laolaltă cu Bugeacul, iar Soliman, sub ochii acestui domn din carpe, încărca tot tezaurul tău, în care se afla și sabia lui Ștefan Voievod cel Bătrân, a cărui tainiță, oamenii lui, după câteva zile de căutări, o găsiseră în sfârșit. Răpirea săbiei Sfântărașului fusese socotită de mulți un semn care nu putea prevesti nimic bun. (Se pare că semnul n-a mințit, căci, și după ce te-ai întors, nu s-a mai întâmplat nimic în stare a aduce țara la

mărirea dintâi iar, după ce vei închide ochii, numai Dumnezeu sfântul știe ce o va mai aștepta.) Au urmat robii și vitele purtate spre Dunăre, în fruntea alaiului nesfârșit al lui Soliman pe care-l însoțea însuși noul vodă, petrecându-l cu umilință de slugă. La despărțire, printr-unul din acele capricii neprevăzute la care se dedau uneori tiranii, padișahul se înduioșă și, într-o pornire de generozitate, îi înapoie slugii sale robii și vitele. Slabă mângâiere, căci țara era pustiită și arsă. Birul se înașprise. Oastea rânduită de tine se risipise. Tătari ori Ieși răbufneau mereu peste hotare, prădând ținuturile de margine și răpind îndeosebi fete. Deveniseră atât de dese aceste raite, încât vestea lor nici nu mai ajungea întotdeauna până în Cetatea de Scaun. Țara, câtă mai rămăsese locului, se băjenea către munți. Din pricina corpului de oaste turcească, rămas să-l păzească pe noul domn, dregătorii nu mai îndrăzneau să crâcnească. A urmat apoi greimea lăcustelor. Câteva rânduri de nori care întunecau soarele, ca la venirea zilei de apoi. Veneau dinspre ținuturile tătarăști și, urmând șesul, se ridicau în sus, înspre miazănoapte. Se mai văzuseră și alteori lăcuste, își mai aminteau și bătrânii, dar ca acelea nimeni nu pomenise: mari, de o culoare nestatornică, după cum bătea lumina, cenușii ori de un roșu greu, întunecat, ca sângele care dă să se închege. Răspândeau o duhoare grețoasă, ca seul rânced, iar la ivirea lor tot văzduhul se umplea de un foșnet sticlos. Pătrundeau peste tot, până și pe sub velințe, în așternuturi, în oalele cu mâncare. Cine apuca vâra capetele cailor și ale vitelor în saci, altfel dobitoacele se risipeau înnebunite de nu le mai putea nimeni aduna. În toate bisericile s-au înălțat slujbe anume, dar țara a rămas totuși arsă mai rău ca după o secetă. Vorbeau oamenii că erau zadarnice rugile de vreme ce năpasta era însăși pedeapsa lui Dumnezeu pentru fărădelegea noului domn, care-l adusese pe sultan în Cetatea de Scaun. Ceea ce te mira era că nici unuia dintre boierii, care se întreceau să-ți istorisească toate cumpenele și spaimile acestor ani, nu-i trecea prin minte că tu însuși erai însoțit de trei mii de spahii și ieniceri conduși de imbrohorul Husein Aga, același care îl însoțise și pe Ștefan Lăcustă, descoperindu-ți apoi comornița. Să fi bănuit ei că tu n-aveai să-i rabzi pe turci pe lângă tine și că vei așeza

țara în rânduile ei dinainte? Poate că bănuiau. Fapt este că întâi de toate se bucurau: scăpaseră. Te aflai iar cu ei, te știau, îți cunoșteau și virtuțile și păcatele, erai al țării, al pământului. Ospătau, se desfătau întru uitarea de griji, ciocneau ulcelele cu vin – cupe de argint, Huru nu izbutise să adune decât câteva, pentru tine și cei din jurul tău – vorbeau tare, rupeau hartane din cărnurile rumenite și binemirositoare, așezate pe scânduri late în mijlocul mesei, îți iertau și prezența turcilor. De altfel, aceștia ospătau mai departe de ulcelele cu vin și de carnea de porc, cuviincioși și fără a isca vreo tulburare. Doar aromele mai pătrunzătoare ale fripturilor de berbeci ce mai aminteau de ei. Te înțeleseseși cu Husein Aga, iar acesta era destul de înțelept ca să știe că, din clipa în care, aruncându-și căciulile în văzduh, oastea te chemase în fruntea ei, rolurile se inversaseră: se afla în mâinile tale. Tot atât de bine știa, însă, că nici tu nu erai omul care să le pricinuiască vreo vătămare fără temei, întorcând asupra-ți mânia padișahului, încă înainte de a te fi văzut ajuns în Cetatea de Scaun.

Mitropolitul Grigore a rămas însă cu gândul în urmă, la cele petrecute pe țarmul viscolit al Dunării:

– Măcar pentru îndrăzneala de a-i fi ucis pe turci, socotește el, trebuia să te fi îndurat și să-i cruți viața mișelului de Cornea.

– Îndrăzneală? N-a fost vorba de nici o îndrăzneală. Mai curând de un soi de încrâncenare deznădăjduită, cum îi încearcă uneori pe cei sfioși ori pe fricoși, de se apucă să răcnească și să sfarme totul în jur, fără să dobândească, de altfel, nimic prin izbucnirea lor, căci imediat după aceea recad într-o și mai ticăloasă toropeală. Încă de pe când erai la Stambul ai aflat, firește, despreuciderea turcilor și ți-ai dat seama despre ce era vorba. Simțind că nimeni nu-l știa și nu-l iubea, că norodul îl primise mai degrabă cu neîncredere, cu un soi de dispreț mocnit, fără nici un motiv aparent, nicidecum cu bucurie, Alexandru Cornea se hotărâse deodată să facă ceva neașteptat. Ceva de care să-și lege numele ca să nu se prăvălească în uitare și totodată să-i câștige, dacă nu dragostea – dragostea poate veni cu timpul, gândea el – măcar prețuirea țării. Nevolnicul de el nu știa că neuitarea nu se câștigă oricând te taie capul să împuști în lună. Nici tu însuși, care nu ești un

Cornea oarecare și care te afli la capătul vieții, nu ești încă sigur dacă ai izbutit să dobândești neuitarea. Oricum, dacă ai dobândit-o, ești înclinat să crezi că acest lucru se datorește mai curând măiestriei lui Toma decât bățăliilor tale.

– Mă tem că n-ai dreptate, te întrerupe Grigore. Lucrările lui Toma, da, nimeni nu se îndoiește de însemnătatea lor. Ele îți păstrează chipul...

Îți fluturi mâna prin întuneric, nerăbdător, și nu-l mai lași să urmeze. Nu e vorba de chip. Ci de însuși faptul că aceste lucrări s-au putut face sub oblăduirea ta. Că ai prețuit meșterii, că le-ai dat răgaz – deși nu așa cum ar fi trebuit – că te-ai îngrijit să nu le lipsească nimic, știind că truda unui meșter ca Toma poate duce faima ta și a țării mai departe decât toate sforile politicești pe care te-ai priceput să le mânuești aici, la răscrucea tuturor vânturilor. E vorba de faptul că ai știut să duci la îndeplinire ceea ce a început părintele tău: gândul de a umple țara cu zidiri la fel de iscusite ca acelea durate aiurea, pe pământuri care au avut parte de mai mult răgaz. Ești mândru de toate astea: e unul dintre puținele lucruri care îți vin în ajutor în acest ceas.

– E adevărat ce spui, stăruie Grigore, dar nimeni nu va putea trece peste adevărul că tu ai făcut din Țara Moldovei o putere deopotrivă cu celelalte puteri. Nimeni, oricâtă oaste ar avea, nu se poate gândi la această parte de lume fără să țină seama de puterea Moldovei.

E frumos ce spune Grigore, dar, din păcate, nu întru totul adevărat, căci, azi, Țara Moldovei nu mai e aceeași cu cea de până la venirea celor doi uzurpatori. Ei au desăvârșit ceea ce începuse trădarea boierească, au surpat cu ticăloșia și nepriceperea lor toată slava la care te-ai trudit să ridici țara de-a lungul anilor. Lăcustă a plătit. Cornea se cădea să plătească și el. Ocolit de măreție, nefiind în stare să facă un bine, să se fi ferit măcar a face rău. Căci uciderea turcilor din corpul de oaste care se afla în Cetatea de Scaun pentru a păzi domnia lui Lăcustă nu era o îndrăzneală, cum crede Grigore, ci pur și simplu o prostie. Nu dai într-unul mai tare ca tine decât când ești în stare să te aperi ori când ai vreun temei să crezi că măcar nu vei fi strivit. Dar

nevolnicul acesta ce a dobândit cu acele ucideri? În primul rând a avut surpriza să descopere că nici norodul, nici boierii nu se aflau de partea lui. Nu i se arătară potrivnici, dar nici nu i se alăturară, cum se întâmplă aiurea în asemenea prilejuri, când, mirosind sânge și aflând că e rost de privesște, norodul umple ulițele și răcnește să trăiască cel care e mai tare. Trăind aici, între cumpeni de lume, moldovenii sunt mai înțelepți și mai puțin încrezători în primul venit, care se apucă să taie și să spânzure ca să arate cine e el. Ei au chiar o vorbă despre schimbarea domnilor... În al doilea rând, padișahul nu suferă tulburări la marginea împărăției. Mai ales când ele sunt iscate de un oarecine. Ar fi trimis de îndată o oaste încoace. Aceasta ar fi pedepsit, ar fi ars, prădat, ucis, siluit. După sărăcia și foametea de sub Lăcustă, asta era tocmai ceea ce lipsea țării! Dacă domnul izbutea să fugă în Polonia, ar fi fost descăpățânat acolo, căci polonii nu și i-ar fi ridicat pe turci împotriva ocrotind un fugar urmărit de ei. Dacă nu izbutea, ar fi fost ucis de turci. Pentru asemenea răzvrățiți fără minte au mai multe feluri de morți. Pe unii îi atârnă cu picioarele în cârlige și îi jupoaie de vii. Pe alții îi leagă de patru cămile care le smulg mădularele, sfârtecându-i. Ori îi taie cu ferăstrăul în două, pe sub buric. Când vor să fie blânzi, îi sugrumă ori îi vără într-un sac cu bolovani și-i azvârle în Bosfor. După cum poate vedea și Grigore, Alexandru Cornea a avut noroc. Padișahul, lămurit în sfârșit că ești singurul în stare a stăpâni această parte de lume, te-a chemat la dânsul, ți-a redat domnia și pe cei trei mii de ieniceri și spahii să te însoțească. Firește, la fel de hotărâtoare a fost averea pe care ai cheltuit-o la Stambul. Fără ea, în locul tău ar fi trimis de data asta un turc, ca la Buda. Dar nu-ți păsa, nu te uitai la bani, de vreme ce ți-ai redobândit domnia. Ai obținut chiar promisiunea sultanului de ați întoarce Tighina și Bugeacul. Erai hotărât să te descotorosești de cei trei mii de însoțitori, care, pentru început, îți erau totuși necesari, și pe urmă să începi să te desprinzi încet de gheara prelungă a padișahului și să aduci din nou țara la puterea și slava de odinioară. Cum ai reușit sau – mai bine zis – cum nu ai reușit, aceasta e o altă istorie care explică amărăciunea din zilele astea din urmă și acel straniu dor de ducă și de oamenii de altădată cu care

ai înfăptuit câte ceva și care, rând pe rând, s-au mutat la cele veșnice ori au pierit. Așadar Alexandru Cornea, oricum, nu găsea scăpare. Datorită ție însă, a avut parte de un sfârșit creștinesc și ferit de cazne.

Te gândești să-l întrebi pe Grigore – dar n-o faci totuși, fiindcă te simți prea obosit și-ți zici la ce bun, la ce bun? – te gândeai deci să-l întrebi dacă el crede că unora le poate fi rânduită din tată în fiu aceeași soartă adânc pedepsitoare. De ce această întrebare? Deoarece ați vorbit despre Alexandru Cornea care murise descăpățânat din porunca ta. Iar tatăl său, Ilie, murise la fel, pe când se afla în pribegie, ucis de poloni. Iar bunicul său, Petru Aron, sfârșise tot cu capul tăiat, pe când pribegea în Ardeal, pedepsit de oamenii Măriei Sale Ștefan Voievod cel Bătrân, pentru că îi ucisese mișelește tatăl. Dar tatăl lui Ștefan Voievod cel Bătrân e și bunicul tău. Și iată cum tu, nepotul celui ucis, îl ucizi pe nepotul ucigașului. Până la urmă se prea poate ca Alexandru Cornea să nu fi avut într-adevăr scăpare, iar tu să fi fost doar o unealtă a destinului care hotărâse această pedeapsă din tată în fiu. E de crezut o astfel de posibilitate? De crezut sau nu, prea au avut toți aceeași soartă ca să nu te pună pe gânduri. Și, oricum, meditănd și asupra acestei fețe a lucrurilor, ai putea să îți mai la distanță sentimentul de vinovăție care-ți dă târcoale. Și care, azi, nu mai e decât o umbră a celui care te neliniștea în noaptea aceea când ați poposit în Cetatea Nouă. Când toți voiau să uite tot ce fusese urât, mișelesc, greu, și să petreacă. Îi invidiai. Te gândeai cu jind la acest popas, socotind că după atâtea zile de drum prin viscol, de-a lungul căruia ai mâncat și ai dormit pe apucate, vei izbuti și tu să te desfeți, azvârlind de pe tine gândurile, cum ai lepădat în pragul sălii de ospăț tohoarca îndesată de promoroacă. N-a fost însă chip. Nu te-a ajutat nici episcopul Macarie. Ședea în dreapta ta, mândru și tăcut, singurul cumpătat dintre toți mâncării care se întreceau să-ți povestească răcnind ce se petrecuse în acei ani și să-i ponegrească pe cei doi nefericiți, care se încumetaseră să-ți ia locul. Gălăgioși, râzând din te miri ce, făcând pe vitejii de după război, căutând fiecare să amintească, așa, ca din întâmplare, amănunte din care să cunoști credința lor față de tine. Fiecare năzuind să fie văzut de tine, să fie auzit, să-i fie cunoscute zelul și credința, căci

încă se temeau ca bunăvoința pe care le-ai arătat-o să nu fie o capcană. Doar episcopul Macarie, alături, tăcut, abia atingând bucatele, o must-trare vie. Un cărturar în stare să iște de sub condei mari adevăruri și frumuseți, dar un om cu țâfnă și greu de mulțumit. Din cauza asta nu l-ai socotit niciodată un înțelept și nu era prima oară că te izbeai de împotrivirea lui nemărturisită. Și cu Toma, de câte ori se întâlneau, se și ciocneau. Deși se prețuiau, nu se puteau suferi în aceeași încăpere. Întâia dată când s-a socotit jignit de tine, a fost când i-ai dat lui Toma încuviințarea de a urni lucrările de la Humor, amânând zidirea episcopiei de Roman, păstorită de dânsul. Acuma, în răstimpul popasului din Cetatea Nouă, nemulțumirea sa avea și o altă pricină decât neîndurarea cu care ai poruncit uciderea lui Cornea. La Galați, când te-a întâmpinat în mijlocul celorlalți boieri, venise pregătit să te ungă din nou domn. Iar tu ai refuzat. Întâi fiindcă a unge domnii nu era treaba lui, ci a mitropolitului. Și apoi pentru că fuseseși o dată uns. De atunci erai și rămăseseseși același domn și singur stăpânitor al Țării Moldovei. Faptul că ai pribegit doi ani n-a fost decât una dintre întâmplările mai mult sau mai puțin mărunte, mai mult sau mai puțin neprevăzute, care se pot ivi în viața oricui. Erai conștient de asta chiar din clipa plecării, când i-ai spus lui Toma și apoi când le-ai scris tuturor din Stambul că te vei întoarce și vei fi ce ai fost, ba chiar mai mult decât atât. Se vede că episcopului Macarie îi venise greu să creadă, iar acum, văzându-te aieva, îi venea greu să accepte. Fără să-ți fie dușman, (dimpotrivă, niciodată nu i-ai pus la îndoială fidelitatea,) se întreba cum de ai izbutit. Cu atât mai rău pentru el. Stând acolo, între răceala lui și pălăvrăgeala înfierbântată a celorlalți, te-ai simțit iar singur și ți s-a făcut dor de Elena. Ți-ai amintit de noaptea aceea când au murit copiii lui Gritti – dar de ce ocolești cuvântul, de ce spui „au murit” și nu „i-am ucis”? – ți-ai amintit deci de noaptea aceea, când, în cele din urmă, după ce hălăduiseși de unul singur prin cetate, după ce ascultaseși ciudata istorisire a Bisurcăi, te-ai tras, ca spre un liman, către iatacul Elenei. Venise iarna, coridoarele erau reci, în sobele mari din cahle smălțuite focurile se stinseseră de mult și îți simțeau sufletul înghețat. Te chema trupul ei ca o făgăduință și, când l-ai găsit, cald

în așternutul unde te aștepta, sigură că vei veni, deși trecuse mult de miezul nopții, ai știut că încă o dată erai scăpat, ieșit din cercul blestemat al amenințărilor cețoase, care te pândiseră strângându-se tot mai mult în jurul tău, de-a lungul întregii seri. Nu era de partea ta, nu se putea obișnui cu gândul aceluia îndoit omor, dar în același timp era speriată, bântuită de groază și de o nesfârșită tristețe și se bucura că ai venit și că nu mai e singură. Tăcea – dacă ar fi vorbit n-ar fi putut decât să te mustre și asta nu voia pentru că te simțea ușor de înfrânt în acele clipe – și își lipise de pieptul tău puternic și rece, obrazul fierbinte, umed de lacrimi. „Niciodată – murmură ea totuși într-un târziu – niciodată nu ți se va ierta.” Știai. Ți-o spusese și Toma în aceeași seară. Și acum ea. „Trebuia s-o fac, i-ai răspuns fără convingere. Iar dacă n-o să fiu iertat, puțin îmi pasă, de vreme ce tu ești aici, cu mine, vie și caldă.” Ceea ce era adevărat: izbutise să îndepărteze de tine răsufletul înghețat al morții. Să-ți redea puterea. Și încrederea în dreptatea ta.

Tot astfel la popasul din Cetatea Nouă. Având în față veselia mesenilor, zgomotoasă și neștiutoare de îndoielile tale, stând între prezența protocolară și rece a episcopului și între amintirea de gheață a capului care, cu trei zile în urmă, căzuse în omătul viscolit, ai simțit iar fiorul acela cunoscut pe șira spinării și, peste aburii vinului și ai mâncărurilor, adierea de pământ, pe cât de neînțeleasă într-un asemenea loc, pe atât de tulburătoare. În stânga ta ședea Nicoară Hâra, umbra credincioasă, care te însoțise în anii pribegiei. Mânca slujindu-se numai de o mână; pe cealaltă o ținea strânsă pe garda săbiei, gata în orice clipă să te apere. Mai mult pândea decât mânca, urmărind cu ochii mărunți, ageri și mereu treji, toate mișcărilor mesenilor deopotrivă cu neîncetatul dute-vino al pivnicerilor și al slujnicilor, care primeneau bucatele. Te-ai aplecat spre dânsul șoptindu-i să te urmeze, ceea ce oricum ar fi făcut. Era mândria și datorია lui. Când te-ai ridicat, se sculară cu toții și se făcu tăcere. Le-ai spus că te simți ostenit și că te retragi în iatacul tău, dar că îi poștești să petreacă nestânjeniți mai departe, cât le va fi voia. Din coridorul luminat de torțe și vegheat din loc în loc de halebardieri neclintiți, ai auzit veselia reizbucnind

nestăvilită. V-ați strecurat printre slujitori care rostogoleau butoiase spre sala ospățului și printre fete iuți, care purtau stive de blide și tăvi cu fripturi ori cu dulciuri. Izgoniți de gerul tot mai pătrunzător al nopții, ostașii începuseră să umple coridoarele, își întindeau tohorcile pe lespezi și se așezau în cerc, sub câte o torță înfiptă în zid. Între ei clondirul, iar în mâini câte o ciozvârtă rumenită și stropită cu o salță din mujdei, vin și cimbrisor. Înfulecau și ei ca boierii, hohotind tare și croind istorii grozave de prin bătăliile din care scăpaseră, iar din când în când, tot ca boierii, mai scăpau câte o mână unsuroșată pe sub fustele cele multe ale slujnicuțelor care foiau prin jur și care se apărau cum puteau, mai mult chiuind decât îndepărtându-se. Știai că în cele din urmă, răpuși de vin, de îndestulare și de zdroabă, vor adormi chiar acolo, prăvăliți asupra tohoarcelor întinse pe lespezi, umplând cetatea de horcăituri. Dacă ar năvăli acum tătarii – ți-a dat prin gând – ne-ar trece pe toți prin sabie, Doamne ferește... Noroc că era iarnă și pe asemenea vreme nu se încumeta nimeni la năvăliri. Nu, nici o primejdie nu mai amenința, în afara celor dinăuntru, de care însă numai tu știai... Abia pe treptele strâmte care se înșurubau în turnul de miazăzi, unde ți se pregătise iatacul, ai regăsit tăcerea. Sus era pustiu. Vacarmul petrecerii ajungea aici ca un vuiet îndepărtat. De cum plecuseși, începuseră să cânte. După viersul tărăgănat, bântuit de un dor aspru, bărbătesc, ți-ai reamintit și vorbele unui cântec ciudat, care întotdeauna te-a tulburat:

„Din opinci de plotun descălțatu-o,

În cizme galbene încălțatu-o...”

Atât ți-ai minte, restul ajungea până aici nedeslușit, amestecat cu vorbe, cu râsete și, în cele din urmă, cu sunete de cobză. Se iviseră deci și lăutarii.

Dinaintea ușii, patru halebardieri luminați de o torță. I-ai făcut semn lui Hâra să te urmeze înăuntru, unde nu ardea decât candela dinaintea icoanelor. Hâra se apropie de sfeșnicul de argint cu trei brațe de pe masă, în care așteptau lumânările neîncepute, înalte, de ceară scumpă, albită la soare și amestecată cu mirodenii. „Lasă – i-ai spus – nu aprinde.” Te-a privit surprins. Ai coborât vocea: „Du-te și adu-mi-o

pe Dianora.” Chipul lui Hâra se destinse. „Dar bagă de seamă – ai adăugat – să nu se vadă, să nu se audă. Scapă-mă și de străjerii de la ușă...” „Am înțeles, Măria Ta. Am să-i trimit să mănânce și între timp am s-o aduc neștiută. Pe urmă am să-i așez jos, în capetele coridorului, iar eu am să încui ușa din capul treptelor și am să veghez însumi.” „Treaba ta”, ai murmurat tu. În răspunsul tău a deslușit nerăbdarea și s-a grăbit să iasă. Era cald. Butuci întregi trosneau în soba din cahle galbene, iar pe jos erau așternute două blăni de urs, cu părul lung de un brun întunecat, aproape negru. Ți-ai lepădat veșmintele groase, te-ai spălat în apa care te așteptase fierbinte, dar acum se răcise, era doar ușor încropită. Ai rămas numai într-o cămașă albă, curată – la toate se gândise Hâra – și în pantaloni ușori din postav moale, albastru. Faptul că ai găsit în odaia aceea tot ce-ți trebuia, ți-a mai ridicat de pe suflet neliniștea. Încet, încet, peste toată țara va stăpâni din nou rânduiala. Numai Dianora nu se mai arăta. Începeai să-ți pierzi răbdarea. Călătorise în coada alaiului, în șirul caleștilor așezate pe tălpi de sănii, trase de câte șase cai, laolaltă cu casnicii care vegheau asupra sumedeniei de mărunțișuri aflate în preajma lor. Dar acum trebuia să fie în încăperile anume rânduite să-i adăpostească tot între zidurile cetății. Atunci de ce întârzia? Nerăbdarea te făcea să cutreieri, ca de obicei, dintr-un perete în altul. Ai mai zgândărit focul, iscând jerbe de scânteii, urmate de pălălăi înalte. Îți aduci aminte că îți ardeau obrajii ca în zilele de secetă, când un vânt uscat stârnește colbul șleaurilor.

A intrat încet, cu o sfială nouă, închizând fără zgomot ușa. Era ascunsă într-o manta largă, ostășească, cu glugă, strânsă peste mijloc cu o cingătoare grosolană de piele. „De ce ai zăbovit atâta?” Și-a dat pe spate gluga, ivindu-și părul greu și unduios a cărui revărsare era stăvilită de o plasă subțire de argint. Surâdea încurcată, ca și cum ar fi stat la îndoială dacă trebuia să-ți mărturisească adevărul. Până la urmă, simțind cum neastâmpărul tău amenința să se transforme în mânie, se hotărî totuși: „Am zăbovit – spuse cu glasul cald, voalat de teama de a nu răzbi dincolo de ușă, deși știa că nu era nimeni acolo – am zăbovit fiindcă nu mă puteam înfățișa stăpânului meu așa cum am descins de pe drum. De când am plecat din Stambul n-am mai apucat să mă spăl.

Și apoi, voiam să-mi îmbrac rochia care știu că-ți place, stăpâne.” Odată cu ultimele cuvinte, își descopcie cureaua, lăsând-o să-i cadă la picioare împreună cu mantaua. Rămase într-adevăr în rochia pe care i-o cumpăraseși de la Serchiz, o rochie din țesătură de serasir cu fir moale, gingaș, de lână albă, întretesut cu fir de argint. Strânsă pe talie cu nasturi de iaspis verde și cu guler și manșete încrețite din dantelărie de Cambrai, îți plăcea pentru că-i vădea aproape cu nerușinare pieptul tânăr și plin și șoldurile îmbietoare peste care se lăsa, legănându-se la fiecare mișcare, un colan de asemenea de argint. În încăperea întunecată, făptura ei răspânda o lumină tremurătoare, ca de lună. Începutul de mânie ți se topi. N-o mai văzuseși de mult, decât în fugă, aproape fără să-i vorbești. Pregătirile de plecare – îndelungate, migăloase, îngrămădind asupra-ți griji noi la care nici nu te așteptai – și despărțirea de frumoasa Rut te îndepărtaseră de ea. Ai simțit-o tot timpul mahnită și ai încercat, când îți aminteai, adică destul de rar, s-o împaci cu daruri. Pentru mai mult n-aveai răgaz. Ea le lua fără entuziasm, străduindu-se să suradă, însă în ochi îi stăruia mâhnirea. Dădea să-ți sărute mâna. N-o lăsa. Știai că altceva aștepta, dar despărțirea de Rut nu era nici ea ușoară. Te rodeau remușcărilor. Acum o regăseai și frumusețea pe care i-o nesocotiseși, uitând-o aproape, te copleși, stârnindu-ți o bucurie în care se amesteca o bună parte de neliniște și de tristețe. Tristețe întrucât această regăsire trebuia să însemne totodată o nouă și definitivă despărțire.

Ai desfăcut brațele: vino. Ea se avântă ca o pasăre care-și ia zborul, dar, ajunsă în fața ta, se ghemui pe neașteptate la pământ, îmbrățișându-ți genunchii. Te-ai desprins anevoie din încheștarea aceea în care simțeai fremătând deznădejdea – bănuia ea oare ceva? – și apucându-i brațul ai făcut-o să se ridice. Cu o mână ți-ai apropiat-o cuprinzându-i mijlocul, cu cealaltă i-ai înălțat bărbia, silind-o să te privească. Ochii îi înotau în lacrimi. Ai muștrat-o blând: „Nu te-ai dezbărat nici acum de apucăturile astea de sclavă.” „Oare ce altceva sunt, stăpâne?” Ai întrerupt-o: „De acum ai să-mi spui Măria Ta. Am redevenit iar ce am fost, așa cum am promis.” „Mă bucur, Măria Ta, dar tot stăpânul meu ești. De când m-ai luat din târgul de robi, nimeni

nu m-a mai biciuit, nimeni nu m-a mai siluit, m-ai îmbrăcat ca pe o împărăteasă și mi-ai vorbit ca unei femei frumoase, de-o seamă cu tine, deși nu sunt vrednică nici să-ți odihnești privirile asupra mea. Ce aș putea să-ți dăruiesc, dacă nu trupul și sufletul meu? lubește-mă, stăpâne, altceva n-am.”

Și cum îi căutai în ochi, mângâindu-i ușor, cu vârfurile degetelor, părul de la tâmple, dar fără să-i răspunzi, ea a urmat cu un surâs întrebător, lăsându-și puțin capul spre umăr: „Îmi pari trist, stăpâne, cu ce aș putea să te ajut?” Erai trist într-adevăr, încolțit de neașteptate neliniști și întrebări, tocmai acum, când te vedeai ajuns la liman. „Ești trist – spuse ea – din cauza aceluia om pe care ai poruncit să-l taie acum câteva zile? Te întrebi cumva dacă n-ai greșit?” Ai încuviințat tăcut. Ea zâmbi resemnată: „Ești iute la mânie: întrebarea asta trebuia să ți-o pui înainte de a-l tăia. Acum, cui mai poate folosi?” „Nici măcar mie, ai încercat tu să râzi. Mai ales că la Suceava va mai trebui să tai vreo doi: pe cei care m-au trădat... Pe aceștia de ce i-aș ierta de vreme ce nu mi-au dorit decât moartea?” Era un fel de a te dezvinovăți înainte de a făptui. De ce? Ți-a simțit și ea nesiguranța. Ți-a trecut prin păr, cu tandrețe, degetele lungi: „Mi-ai spus odată că în țara ta nu sunt târguri de robi și că atunci când te vei întoarce aici, vei veghea ca nimeni să nu sufere vreo nedreptate. Acum ai redevenit ce-ai fost, cum singur ai spus, și desigur nu vei face decât ceea ce trebuie făcut. Dar de unde să știu eu ce este trebuitor și ce nu? Nu pot să te ajut altfel decât iubindu-te...” Nu era într-adevăr decât o femeie și nu trebuia să aștepți de la ea mai mult decât e în stare să dea o femeie. Cu Elena era altceva. Te gândea cu o ușoară părere de rău că nu se afla ea acum în locul Dianorei. Elena era și Doamna țării și odraslă de Despot și nu s-ar fi umilit niciodată mărturisindu-ți că nu știa ce e necesar și ce nu din ceea ce faci. Chiar dacă era adevărat și n-ar fi știut. Ea ți-ar fi spus că știe. Ar fi înțeles când e momentul să te zădărescă și când să te alinte. Poate v-ați fi și certat. Dar ai fi simțit-o alături de tine, te puteai bizui pe ea și, oricum, ați fi sfârșit iubindu-vă. Dar până să se așeze țara de tot, ca s-o poți aduce de la Ciceu, mai era o postată de vreme. Deocamdată o aveai în brațe pe Dianora, care te

privea cu ochii ei frumoși și recunoscători de roabă mântuită. Iar cu Dianora altă cale n-aveai decât să începi cu sfârșitul. La urma urmelor, nu asta ți-ai dorit? În horhăiala aceea zgomotoasă a ospățului, ți-ai dorit un răgaz de liniște și de uitare. Le aveai, îmbrățișarea Dianorei era istovitoare și caldă. Te va ajuta măcar pentru un răstimp să-ți uiți neliniștile „Am și pentru tine o veste tristă”, i-ai spus. Mâna cu care te alinta încremeni în părul tău, iar ochii i se dilatară, întrebând fără cuvânt. „Va trebui să ne despărțim – ai urmat tu în șoaptă, ca și cum te-ai fi temut că sunetul cuvintelor ar fi putut-o răni. Aceasta e ultima dată când ne mai întâlnim.” Câteva clipe încă te privi ca și cum n-ar fi înțeles. Pe urmă, la colțurile pleoapelor i se iviră două lacrimi. „Nu spui nimic?” ai întrebat-o cu cruzimea inconștientă a stăpânului deprins să ți se supună. Avea ea dreptate: tot stăpân rămăseseși, cu ce rost să-i reproșezi ei că păstrase apucături de sclavă? Îi dădeai o veste care o strivea și acum așteptai să și spună ceva. Ce ar fi putut să spună? Degetele ei își reluară mai șovăitoare, mai oboșite, alintul prin părul tău. „Știam că odată va veni și ceasul acesta”, murmură ea. „Am să mă îngrijesc de tine”, i-ai spus tu încurcat, nătâng, făcându-i poate cel mai mare rău după o asemenea veste. Ea închise ochii și, aplecându-și fruntea, o sprijini de umărul tău. Ai ridicat-o ușurel și ai așezat-o pe pat. Pe măsură ce-i descheiai nasturii scumpi ai rochiei, te învăluia aroma aceea aspră, puțin amețitoare, a prafului de Cipru încălzit de trupul ei. „Ne vede”, a șoptit ea atunci, cu teamă, privind undeva peste umărul tău. Te-ai ridicat și ai suflat în candela care așeza doi sâmburi de lumină în ochii severi ai sfântului. Ce sfânt era zugrăvit acolo? Nicolae. Iar icoana era de lemn, ferecată în argint. Vezi că până și de amănuntul acesta îți amintești? (În schimb, nu mai știi ce ai făcut ieri...) Mai ții minte că după ce ai stins candela, numai trupul ei mai răspândea o lumină palidă în întuneric și ea ți-a șoptit în ureche, cu răsuflarea fierbinte, că e păcat să stingi o candelă, iar tu i-ai răspuns să nu se mai gândească la asta, că un păcat mai mult sau mai puțin nu mai poate schimba nimic pe răbojul tău. A fost o noapte fierbinte, dulce și tristă pentru că amândoi o simțeați ca pe un hotar în urma căruia rămânea răstimpul pe care l-ați petrecut la Stambul. Un

răstimp în care zilele se teșeau din deznădejde și speranță. Și totuși, te-ar bate Dumnezeu dacă n-ai recunoaște cinstit că au avut – aceste zile – măreția și frumusețea lor. După ce ai scăpat din Turnul Galatei, fără îndoială, după aceea... Despre zilele din turn nu vrei să-ți mai amintești cu toate că și de acolo, în ceasurile cele mai negre, izbuteai să vezi prin fereastra strâmtă frumusețea lumii largi și asta te-a apărât de ispita morții izbăvitoare și de prăpastia nebuniei. După ce ai ieșit de acolo însă...

Umilința, întâi de toate umilința aceea neștiută decât de tine, ascunsă în adâncuri nebănuite de strălucirii oaspeți, tănuită sub un zâmbet care le vorbea despre putere, bogăție, stăpânire de sine. Singurătatea, numărarea banilor și a odoarelor: ce a mai rămas, cât mai trebuiește? Și – mai ales – de unde încă? Cerutul, atât de greu cerutul, chiar când se adresa unor prieteni. Cerutul învăluit în cuvinte iscusite, rostite cu detașare, ca și cum nu despre viață și moarte ar fi fost vorba, despre viața și moartea ta sau a țării – tot una – rostite aproape cu nepăsare, ca pe un lucru oarecare, amintit doar așa, în treacăt, pentru că veni vorba. Și promisiunile de a înapoia totul, promisiunile dobânzilor care-ți înghețau sufletul, promisiunile acelea însoțite de un surâs de superioritate, de siguranță, când tu nu știai dacă, dormind rău peste noapte, sultanul nu se va trezi cu toana de a te azvârli între cele Șapte Turnuri, de unde nu mai era scăpare. Nevoit s-o porți singur, neîndrăznind s-o mărturisești nici celor mai apropiați, groaza devenea o povară de zeci de ori mai chinuitoare decât era în realitate. Dar mai erau apoi celelalte. Ele te ajutaseră poate să supraviețuiești, să sperii, să învingi. Prietenia lui Serchiz, înțelepciunea lui Moșe Alon, taina – rămasă tot nedezlegată – a frumoasei Rut, veghea tandră a Dianorei, demnitatea chiparoșilor, mireasma terebinților, dorul de Elena și de copii, dorul de țară, o, sfâșietorul dor de țară, care venea pe înserat, când cerul se aprindea către apus, iar marea verde, cu adâncurile așternute cu oase de cadâne dizgrațiate și pribegi fără bani, purta corăbii care pluteau spre zarea cenușie a miazănoptii, desfășurând pe catarge fluturătoare flamuri necunoscute. De toate te despărțeau de

fapt în noaptea aceea înmiresmată de răsuflarea și de părul greu al Dianorei care-și culcase capul pe pieptul tău și n-ai fi putut să spui că te bucurai. Nu era ușor și nostalgia lor te-a urmărit de atunci neistovită prin ani. Ciudat. De ce oare să-ți fi rămas o parte, fie cât de mică, a inimii acolo, când tot timpul visai țara, dorința cea mai arzătoare era să te vezi din nou acasă? Se întreabă și Grigore. Să încerci un răspuns, deși te simți din ce în ce mai obosit și lucrurile încep iar să se amestece? Poate pentru că acela a fost un răstimp al speranței. Iar speranța e o stare ce ține de inimă. Ea, speranța, devenise acolo o stare, păstrându-ți trează voința de a fi și însușirile de om. Sunt zile de care te-ai legat, mai ales că speranța care a crescut de-a lungul lor s-a împlinit. Destrămarea a început după aceea, abia după ce te-ai văzut din nou în jilțul domnesc din Cetatea de Scaun, în primăvara următoare revenirii tale, Soliman încă nu-și îndeplinesc promisiunea de a-ți înapoia Tighina și Bugeacul. Ba dimpotrivă, printr-un om al lui Serchiz, care întotdeauna ți-a rămas apropiat, ai aflat că padișahul plănuiește să-ți ia și Orheiul. Ai socotit atunci că a sunat ceasul să treci la îmfăptuirea celui alt vis și ai început înțelegerea secretă cu habsburgii. Te-a costat două sute de mii de florini. Atât i-ai trimis lui Ferdinand ca să-și pună pe picioare oastea menită să te ajute. Dar Soliman își avea și el iscoadele lui. De fapt niciodată n-ai avut naivitatea să-ți închipui că nu știa ce faci. Important însă era să afle cât mai puțin și cât mai vag. De data aceasta nu-ți dădeai seama ce anume putuse afla despre uneltirile tale. Dar faptul că în primăvara aceea te chema la Poarta Fericirii însemna că aflase mai mult decât de obicei și mai mult decât trebuia. Se pregătește o năvală a polonilor asupra mea – i-ai răspuns – și nu pot părăsi țara acum. Minciună. Pentru a înșela iscoadele, ai trimis câteva steaguri ca să hărțuiască hotarul de miazănoapte doar atât cât să se audă oleacă de vuiet de încăierare. În schimb, ca să adormi bănuielile padișahului, i l-ai dat ostatec pe Iiaș. Te bizuiai pe credința – care s-a dovedit adevărată – că nici chiar Soliman nu ar fi bănuțit că ești în stare să-ți jertfești fiul ca să-ți vezi împlinită încă o speranță. Dar tu puneai din nou totul la bătaie.

Momentul era prea prielnic ca să-l mai lași să-ți treacă pe dinainte fără să faci nimic. Pentru un asemenea țel merita să jertfești un fiu, deși știai încă de pe atunci că mulți se vor grăbi să te osândească până departe, peste veac. Ai pus la cale prohodul acela de pomină, slujit de însuși Grigore, peste un copil viu. Zice Grigore că și acum se înfioară când își amintește. A fost, spune el, cea mai mare dintre multele tale nebunii iar, în ceea ce-l privește, un păcat făcut de dragul tău, pentru care nu se afla izbăvire. Te grăbești să-l liniștești: iei și acest păcat asupra ta. Păcatele tuturor celor ce au crezut în visul tău și ți-au stat alături ești gata să le iei asupra ta. Așa e drept.

– Nenorocirea, zice Grigore, e că n-a folosit la nimic. Iar Iliăș ar fi fost poate mai bine să moară cu adevărat decât să ajungă ce a ajuns. Iartă-mă. Poate nu trebuia să ți-o spun, dar mă gândesc că nici nu puteai să te aștepti la altceva din clipa în care l-ai prohodit de viu. Mă tem că te urăște...

Da. Probabil. Și are dreptate Grigore. Nici nu ai dreptul să te aștepti la altceva. Se pare că atunci, aruncând în joc însăși viața odraslei tale născută din dragoste, ai greșit într-adevăr. De atunci, sub aparența de belșug și pace pentru care norodul te binecuvântă ca pe Sfântăpărinte, a început de fapt destrămarea. Tot ceea ce fusese speranță se veștejise treptelnic, ca de o boală ascunsă, devenind simplă așteptare. Și toate s-au îndepărtat, lăsând în jurul tău un cerc de singurătate. Toma pierise mai de mult. Pe fratele tău, Toader, și pe celălalt Toader, pe marele logofăt, nu i-ai mai aflat la întoarcere. O dată cu prohodul lui Iliăș a început înstrăinarea Elenei. N-o poți osândi. Care mamă rabdă să stea nesimțitoare la jertfirea copilului ei? Tot bănetul trimis lui Ferdinand – pe care numai tu știi cum l-ai adunat, sărăcit, cum erai, de toate lipitorile Stambulului – bănetul acela se dusese pe apa sâmbetei. În sprijinul tău nici o oaste nu se născuse, nici o oaste nu se mișcase. După ce habsburgul căpătase banii, se lăsase tăcerea. Niciodată nu-i trecuse prin cap că ți i-ar putea înapoia. Ca și cum ai fi fost sluga lui, datoare să-l înfunzi cu aur. Ai așteptat mereu ceva, asta ai făcut. Câteva amestecuri fără strălucire

în veșnicele tulburări din Ardeal. Fleacuri. Nimicuri. Marea bătălie n-ai mai apucat s-o dai niciodată. Ai așteptat. Atât. Și acum s-a făcut târziu și s-a înnoptat. E noapte sau abia seară? Mulți au mai plecat din preajma ta! Și Marcu... S-a dus și dus a fost. Măcar el de s-ar fi întors. Că Dianora știi că n-are să mai vină. La casa ei, își crește pruncii. Nu te-a uitat, ești sigur că nu te-a uitat, dar, acolo în sufletul ei, a așezat o lespede peste tine. Îi simți greutatea pe umeri. Poate ar fi vrut să-ți stea în preajmă acum, la sfârșit, dar nu știe. Cine s-o fi vestit? Elena? Ți-ai găsit! Despre frumoasa Rut, la o trecere cu convoiul său de cară, Serchiz ți-a spus că a plecat cu o corabie spre Bizerta și că de atunci nu se mai știa nimic despre ea. Ce să caute frumoasa Rut la Bizerta, peste mare, undeva tocmai pe țărmul arăbesc, e încă una dintre întrebările legate de ea, la care nu vei primi nicicând vreun răspuns. Acest Hadâr care se aține pe urmele lui Iliăș ți-ar da poate răspunsul, dar acum nu te mai interesează: cum ziceai, s-a făcut prea târziu...

Nu ești chiar sigur ce se întâmplă, în care timp te afli. S-a întunecat de-a binelea, în partea de sus a ferestrei se vede o stea, singură și foarte strălucitoare. O fi steaua ta, deși te îndoiești. Prea strălucește. Ale tale, toate, au început să pălească. Se pare că te veghează cineva. Să fie Grigore făptura asta întunecată din celălalt jilț? Grigore, fără îndoială, i se deslușește bine camilafca înaltă. Ați stat de vorbă o grămadă. Verzi și uscate. Asta te-a obosit, dar nu-ți pare rău, căci ți-a ușurat așteptarea. Iar așteptare. Se pare că asta e ultima. Te-au lăsat și durerile. Ar trebui să te ridici, să încerci câțiva pași, să vezi ce se întâmplă. Nici măcar foame nu-ți mai e. Oare ai mâncat azi ceva? Parcă le-ai spus să te lase în pace. E de mirare că te-au ascultat...

– Aminteați de episcopul Macarie, spune Grigore, revenind la un gând al lui, mai vechi. Să știi că într-adevăr mi-a mărturisit și mie odată mirarea lui că după ce padișahul însuși a venit până în Suceava ca să te alunge, râvnind poate să te prindă viu ca să-ți ia capul, tu ai izbutit să-i câștigi bunăvoința și să-ți recapeți domnia. Adevărul e că revenirea ta i-a uluit pe mulți și mă tem că mereu va stăruii un semn de întrebare asupra acestei izbânzi a tale.

Vodă surâde obosit, prin întuneric.

– Hm, Macarie, murmură el. A scris frumos despre mine în hronicul lui, ai văzut și tu, nu-i așa?

– Da, am văzut. Dar n-a explicat în nici un fel întoarcerea ta.

– Nici nu cred că și-a pus în gând așa ceva. Scopul lui a fost să însemne faptele, să nu cadă în uitare. Pe unii i-a lăudat, pe alții i-a ponegрит, osândindu-i.

– Vrei să zici că pe nedrept?

– Nu, n-am spus asta. Nu am să-l judec, pentru că despre mine a scris frumos, a și exagerat uneori. Nu mă așteptam, fiindcă de multe ori n-a fost de acord cu ceea ce făceam.

– S-a gândit că urmașii trebuie să-ți cunoască faima și strălucirea, nu și măruntele voastre neînțelegeri.

– Nu știu dacă e tocmai corect, dar, oricum, e frumos din partea lui. Datorită scrierii sale și a lucrării lui Toma voi intra în neuitare mai ușor decât prin strădaniile mele și mai bun decât am fost în realitate. Acum va trebui să încheie. Sper că va găsi cuvinte la fel de iscusite.

– De cuvinte iscusite nu duce lipsă. Și, după o mică ezitare, aplecându-se puțin: Spune-mi ce te face să crezi că... în noaptea asta...

– Nu știu. Simt.

– Nu e o închipuire?

– Nu cred. N-am avut niciodată închipuiri.

– Poate că te-am obosit ținându-te prea mult de vorbă.

– Nu, nu, dimpotrivă, e mai bine așa. Altfel, așteptând în tăcere, s-ar putea să m-apuce frica.

– N-ar fi mai bine să te întinzi pe pat?

– Ar fi mai comod într-adevăr, dar nu vreau. Trebuie să mă aflu aici. Șezând în jilț. Sunt încă, totuși, domnul țării. Pe urmă am să stau întins cât e vecia de lungă.

Mitropolitul Grigore oftează resemnat:

– Bine. Atunci să vorbim.

– Te rog. Spune ce-ți trece prin cap.

– Uite, bunăoară, n-am apucat niciodată să te întreb ce ai vorbit cu împăratul când te-au dus la poala lui.

Vodă nu-și poate stăpâni o mișcare de surpriză neplăcută. Ține să precizeze:

– Nu m-au dus la nici o poală. E bine să știi că n-am îngenunchat și nu i-am sărutat papucul. Poate dacă mă primea în serai, cum face îndeobște, n-aș fi scăpat așa ușor și toată întrevederea aceea s-ar fi sfârșit altfel. Dar, cine știe de ce, m-a primit pe una dintre corăbiile sale acostată sub Turnul de Marmură, departe, într-un loc liniștit, în preajma Porții de Aur. Se vedeau însă de acolo și cele Șapte Turnuri, încât m-am și întrebat dacă acest ciudat loc de întâlnire nu fusese ales anume ca temnița să se afle la îndemână. Dar totul s-a desfășurat într-un fel cu mult mai prielnic decât mă așteptam. Marea era verde și atât de tăcută încât se auzea foșnetul chiparoșilor întunecați care străjuiau țărmul. Îmi luasem cu mine trei slujitori și pe Nicoară Hâra, dar n-au fost lăsați să se apropie. Au rămas pe țărm, în locul unde începe zidul lui Teodosie, iar eu am coborât pe limba de pământ pe care se află Turnul de Marmură, însoțit numai de *divan efendisi* și de oamenii lui. Corabia gingașă, ușoară, fără îndoială foarte iute, era o frumusețe. Avea pânze galbene, iar lemnăria îi era vopsită cu aur și cu lac roșu. Pe catarg flutura moale steagul cel verde al profetului, încă de pe când ne apropiam, am zărit o siluetă singuratică la capătul punții dinspre pupa. Bănuiam că trebuia să fie Magnificul. *Divan efendisi* a urcat primul scara de mătase și după ce am ajuns și eu s-a înclinat și mi-a făcut semn înspre singuraticul care mă aștepta cu brațele încrucișate la piept, privindu-mă fără a-și da osteneala să-și ascundă curiozitatea. De aici încolo am rămas singuri, nimeni nu s-a mai apropiat de noi. Era înveșmântat pe potriva corăbiei: turban din mătase galbenă, caftan din brocart aurit și șalvari de catifea purpurie. Mi-am dus mâna la inimă și m-am înclinat cât am putut de adânc. „Bine ai venit, beiu! – mi-a spus cu un zâmbet deschis, ca și când niciodată nu ne-am fi dușmănit – eram curios în cele din urmă să te cunosc, căci nu oricând îmi este dat să văd un nechibzuit ca tine.” Primul lucru pe

care l-am băgat de seamă a fost că era în voie bună. Dacă pentru el nu mai eram decât un nechibzuit, însemna că puteam să nădăjduiesc. M-am încumetat să-l privesc mai bine. E mai înalt decât mine, dar făcut parcă numai din oase descărnate. Are un chip prelung, uscat, ochi negri care întârzie mult asupra lucrurilor și o barbă care, fără îndoială, fusese de culoarea cărămizii, dar albise, dobândind acum un gălbui spălăcit, ca blana unor cotoi bătrâni.

Cred că nu numai episcopul Macarie și alții, ci și tu te-ai întrebai de unde am găsit îndrăzneala de a-i scrie din Ciceu acestui om să mă scoată de acolo și să mă cheme la dânsul, când el însuși venise cu câteva luni înainte să mă taie. Nedumerirea ta e pe deplin întemeiată dacă privești lucrurile numai din acest unghi. Dar ia încearcă să te închipui în pielea mea. Ce aveam de pierdut scriindu-i? Să zicem că viața. Bine, dar la ce-mi putea folosi viața între zidurile de la Ciceu? Să joc șah cu Cristofor Nagy? Socoteala mea a fost foarte simplă: decât prinsul unui prințisor cufurit ca Zápolya, mai bine o ultimă încercare, care deși va părea multora nebunească, a fost totuși pe măsura măreției mele.

– Ceea ce mi-a plăcut întotdeauna la tine, spune Grigore, e faptul că în orice împrejurare ți-ai cunoscut prețul.

– E un lucru foarte folositor, zâmbește Vodă, cu condiția să ai într-adevăr un preț. Cred că l-am învățat tot de la Toma. Dar în îndrăzneala de a-i scrie sultanului a avut un cuvânt greu de spus și ceea ce cunoșteam despre el mai dinainte. Știam că scrie stihuri sub numele de Muhibbi, ceea ce, în limba lor, înseamnă Prietenosul. Știam apoi că îi prețuiește pe înțelepți, pe alchimiști, pe vraci, pe meșteri, pe filozofi, și că el însuși petrece multe ceasuri citind în cărți. Lăsând la o parte stihurile, la care nu mă pricep, toate acestea sunt lucruri prin care ne asemănăm. Ne asemănăm chiar și prin aceea că avem un preț pe care ni-l cunoaștem. Am fost întotdeauna încredințat că un asemenea om nu făptuiește înainte de a gândi. Cu alte cuvinte, că nu se întemeiază numai pe putere, ca vita. Puteam să mă înșel, firește, sunt destule abateri de la rânduielile firii, dar ți-am spus că n-aveam ce pierde. Am avut și un dram de noroc: nu m-am înșelat. Stăteam față în

față, sub soarele acelei zile dulci de toamnă și, poate n-ai să mă crezi, dar mi-a venit deodată să râd, gândindu-mă ce ar fi zis Magnificul dacă ar fi cunoscut răspunsul pe care i l-am trimis când s-a pornit cu toată urdia împotriva mea.

– Nu știu la ce te referi. Eu pe atunci mă trăsesem la Voroneț.

– Ți-am mai spus, dar ai uitat, începi și tu să îmbătrânești. Îndată după ce a pătruns în țară, l-a trimis la mine pe Sinan Celebi. Un român turcit, prin care mi-a cerut să-i ies în cale spre a-i săruta mâna. Poate dacă trimitea un turc în locul acestei lepădături, i-aș fi răspuns altfel, dar pe asta era cât p-aci să-l așez într-o țeară. I-am poruncit să-i spună stăpânului său că-l aștept să mă sărute el într-un anume loc.

– Păi sigur, ce ai fi putut tu să-i răspunzi?! Noroc că nu i-a spus...

– Firește că nu. Cum ar fi îndrăznit un vierme ca acela să-i ducă stăpânului său un asemenea răspuns? Cine știe ce i-o fi spus... Când ne-am întâlnit, acolo pe corabie, era într-adevăr *muhibbi*. „Pari vesel – m-a întâmpinat – nu te temi de această întâlnire?” „Nu mă tem, Luminăția Ta, pentru că am venit la un înțelept, nu la un gâde.” S-a întors gânditor și a pășit spre bordura corăbiei. Mi-a făcut semn să-l urmez. Ne-am rezemat amândoi de parapet. Cu un deget lung și uscat, ca un vreasc, mi-a arătat cele Șapte Turnuri: „Cunoști locul acela?” „Îi cunosc faima”, zic. „Și tot nu te temi?” „Nu văd de ce m-aș teme”, am ținut-o eu pe-a mea, deși stăruința lui a început să-mi dea de gândit. Dar am urmat străduindu-mă să-mi păstrez același aer nepăsător: „Dacă voiai, Luminăția Ta, ai fi putut să mă închizi acolo de la început sau chiar să-mi iei viața, în loc de asta însă, m-ai închis în Turnul Galatei, de unde tot a mai și scăpat câte unul. Eu socotesc că un înțelept ca Luminăția Ta știe să prețuiască mândria și îndrăzneala unui dușman.” „Da – mi-a spus el – în semn de prețuire, acestui soi de dușmani poruncesc doar să li se taie capul.” „E într-adevăr o moarte cuviincioasă”, i-am răspuns. Începeam să mă tem. De unde stăteam, îi vedeam pe Hâra cu cei trei slujitori, mărunți, departe, sus, pe țarm. Stăteau în rând, călări, uitându-se înspre corabie, încercând să înțeleagă ce se petrecea. Nu-mi puteau fi de nici un folos. Îi luasem cu

mine ca să nu mă înfățișez ca un milog, să-mi am și eu alaiul meu. Le spuseseam să se îmbrace în veșmintele cele mai scumpe și arătau bine, mai ales văzuți de aproape. De unde stăteam noi, li se distingeau doar scăpărarea în soare a câte unei cataramă, a câte unei paftale. M-am simțit iar grozav de singur, nevoit să mă descurc cum voi putea. Mare lucru să-l fi avut atunci pe Toma cu mine! Sau să fi știut măcar că unul din cei patru care mă așteptau pe țârm era el... Dar. până la urmă, m-am descurcat binișor. „Ai dușmani mulți, Luminăția Ta – am adăugat – mulți și de tot felul. Dacă mi-ai îngădui un sfat, ți-aș spune că e bine să știi că aceia pe care-i prețuiești ți-ar putea deveni prieteni. Înțelepciunea ta îi poate deosebi ușor...” „Mă lingușești. Să știi că nu-mi plac lingușitorii. Spre deosebire de mulți puternici, mie nu-mi plac lingușitorii. Pun de obicei să li se taie limbile. Cu adevărat nu te temi?” „Nu mă tem și nici nu te lingușesc, Luminăția Ta. Am spus doar un adevăr.” „Adevărurile folosesc din păcate și pentru a linguși.” „Eu nu le-am dat niciodată această întrebuintare.” „Pentru că n-ai avut pe cine linguși, nu crezi? La tine, tu ești cel mai puternic.” „Poate că da”, zic eu. Eram nerăbdător să aducă vorba despre ceea ce mă ardea pe mine, hotărât la nevoie să încep chiar eu. El tăcu vreme îndelungată, contemplând țârmul scăldat în lumina aceea de aur. Pietrele roșii ale turnului, cele albicioase ale zidului vechi, de sus, verdele copacilor printre care se înălțau solitare făcliile întunecate ale chiparoșilor. Adierea, care abia mișca flamurile de pe catarg, aducea o mireasmă îndepărtată de migdali. În cele din urmă, fără să-și întoarcă ochii de la priveliștea blândă, a spus încet, ca și cum ar fi vorbit cu sine însuși: „Eu nu mă feresc de dușmănia nimănu, beiu, și n-am nevoie de prietenia nimănu.”

Rostise cuvintele acestea cu măreția liniștită pe care o poți desluși în pasul fiarelor singuratice. M-a străbătut un fel de fior, simțind golul din jurul său. Mi-era greu să mă obișnuiesc cu acest fel de a gândi, aproape că nu-l pot înțelege, fiindcă eu n-am făcut toată viața altceva decât să-mi agonisesc prieteni și dușmani. Și în ceasul acesta încă gândesc că și unii și alții sunt la fel de trebuitori pentru o viață. „Luminăția Ta, n-ai avut nici un prieten?” l-am întrebat. A

întors încet capul spre mine, dar n-a răspuns imediat, ca și când ar fi avut nevoie să se mai gândească. „Nu – mi-a spus apoi – nu-mi amintesc. Tu ai avut?” „Am avut”, zic. „Și ce s-a întâmplat cu el?” „Nu știu. A pierit.” „Vezi – mi-a spus dintr-o dată mai însuflețit – asta fără îndoială că ți-a tulburat seninătatea și limpezimea de cuget pe care trebuie s-o aibă orice stăpânitor. Prietenul, mai curând sau mai târziu, devine o povară. În tinerețe, era să am și eu unul. Nenorocirea a făcut ca și el să scrie stihuri. Mi le citea așteptând de fiecare dată cu emoție aprecierea mea. Stihurile lui însă erau neroade și fără pic de har. El în schimb, de câte ori avea prilejul, lauda stihurile mele. Nu mă lingușea. Era sincer. Sunt în măsură să recunosc un linguşitor și să deosebesc un stih nătâng de unul fericit. Ce-mi rămânea de făcut, beiule? Să-l laud și eu, nu? Cu alte cuvinte, să-l mint, salvând astfel prietenia noastră. Dar aş fi salvat-o oare într-adevăr? Căci te întreb, beiule, dacă așa ceva se mai poate numi prietenie din clipa în care a alunecat sub umbra minciunii. Mi-ar fi rămas cealaltă cale, cea a adevărului. Dar el avea o părere foarte bună despre stihurile sale și adevărul l-ar fi făcut fără îndoială să mă urască. Așadar, oricum, prietenia era sortită pieirii. Mai târziu, cunoscând și alte întâmplări, am ajuns la încheierea că prietenia aceea pură, străbătătoare și fără moarte, de fapt nici nu se află. E ca și fericirea, ca și moartea: cu toții vorbim despre ele, dar cine ar putea spune că le-a cunoscut într-adevăr?” „Și totuși – l-am întrebat – cum ai răspuns, Luminăția Ta, aceluia făcător de stihuri?” „Îmi pare rău că trebuie să-ți spun, dar, fiind încă tânăr pe atunci, m-a înspăimântat atât de mult dilema în care mă trezisem, încât mi-am pierdut capul și am ales exact calea pe care nu trebuia să apuc: calea de mijloc. L-am făcut pașă la Dhaba, destul de departe pentru a-l sili să nu-și mai citească stihurile decât supușilor săi. În felul acesta ne-am îngăduit să ne socotim și pe mai departe prieteni, știind însă bine că nu mai eram. De atunci nu mai am nevoie de prieteni și te asigur că pe un stăpânitor ei îl și stânjenesc. Dacă vrei să rămâi puternic, beiule, trebuie întâi să afli puterea de a rămâne singur. De altfel, un stăpânitor nici nu poate avea în jurul său decât oameni care-l linguesc sau care-l urăsc. Cât despre dușmani, nu merită să

vorbim. Îi strivesc...” A tăcut ca și când ar fi vrut să-mi lase un răgaz în care să mă gândesc la ceea ce-mi spusese. Mă întrebam unde voia să ajungă. Abia mai târziu mi-am dat seama că lui îi era deosebit de limpede ceea ce avea de gând, îmi hotărâse soarta și acum nu voia să ajungă nicăieri, ci pur și simplu își mărturisea niște gânduri către un om pe care îl socotea demn să le asculte. „Să fie acesta un sfat?” am întrebat eu. „Poți să-l iei și ca un sfat”, zice el. Era un moment potrivit pentru a îndrepta vorba către ceea ce așteptam eu. M-am prefăcut nedumerit: „Nu văd la ce ar folosi. E un sfat pentru stăpânitori, iar eu nu mai sunt un stăpânitor. M-am și întrebat cărui fapt se datorește generozitatea cu care, în loc să-mi iei viața, Luminăția Ta mi-ai dăruit desfătarea acestei întrevederi.” O nouă tăcere. Ca și cum nu m-ar fi auzit. Oamenii mei se aflau tot acolo, nemișcați și răbdători în șei, sub soarele din ce în ce mai fierbinte. Pescăruși fâlăiau în jurul turnului ce părea pustiu. În umbra pe care o aruncau cele patru trepte de piatră de la intrare, dormea încolăcit un câine alb cu pete negre. Împăratul se întoarse alene și privi cerul. „A început soarele să ardă – a spus – hai să ne adăpostim.” Ne-am îndreptat înspre umbrarul de mătase, ca un baldachin, ridicat în mijlocul punții. Sub el se aflau un divan mic pentru el și un covor pregătit pentru oaspete. Ne-am așezat. Stăteam acum cu spatele spre Turnul de Marmură și aveam înaintea ochilor marea pustie și verde, dincolo de care, departe, se zărea țărnul Asiei, albăstrui-cenușiu, pierdut într-un abur tremurător. Bătu din palme. Se ivi un harap, gol până la brâu, cu pielea unsă cu ulei, lucioasă. Așeză pe măsuta scundă dintre noi o tavă de argint cu două cupe. M-am întrebat dacă era cuminte să beau, dar mi-am zis că avusese destule prilejuri să scape de mine, nu avea nevoie să mă cheme la el pe corabie ca să mă otrăvească. De altfel, după ce el luă cupa îndemnându-mă și pe mine, ar fi fost și imprudent să refuz. Ar fi însemnat o jignire care într-adevăr m-ar fi putut pierde. Am băut. Apă de trandafiri. Rece ca gheața. Bună. Abia după aceea mi-am dat seama cât îmi fusese de sete ori poate că gura mi s-o fi uscat de emoție și de încordarea așteptării și a nesiguranței. Credeam că uitase ori că se prefăcea doar a fi uitat de întrebarea pe care i-o pusesem. Dar,

sub aparența de reverie, el se gândea de fapt la răspuns. Bănuiesc că așa face întotdeauna: e prudent, gândește întâi, ferindu-se a spune lucruri fără rost. Numai așa își poate păstra faima de a nu-și fi călcat niciodată cuvântul. Deși, uitând să-mi înapoieze Tighina și Bugeacul, ba amenințând să-mi ia și Orheiul, față de mine și l-a călcat totuși...

Nu vede prin întuneric chipul mitropolitului Grigore, dar îl simte cum zâmbește:

– Poate față de tine și-a îngăduit, zice el, pentru că nici tu nu te-ai întrecut în a-i rămâne credincios.

– Da, se poate, admite Vodă, numai că, vezi tu, este aici totuși o deosebire. Când ai o împărăție ca a lui, întemeiată pe robie de la India până la Buda, și de la Dhaba, unde și-a trimis prietenul stihuitor, până la Cașovia, atunci ți-e foarte ușor să stai sub un umbrar de mătase și să faci pe păzitorul adevărului. Dar când nu stăpânești o adunătură de robi de toate legile și limbile, ci te afli în fruntea unui neam care stăpânește de când se știe aceeași mână de țară, atunci, pentru a apăra această moștenire care ți-e tot avutul și singurul rost sub soare, ești gata să faci orice, chiar și să năpăstuiești oleacă adevărul. De altfel, despre adevărul acesta s-ar putea vorbi mult. Eu, în clipele mele de răgaz, m-am tot gândit la el. Bunăoară, ne place să zicem că adevărul trebuie ajutat cu orice preț să iasă la lumină. Dar sunt atâtea adevăruri nefolositoare sau de-a dreptul primejdioase: de ce să le scot la lumină? De ce aș păzi un adevăr care nu poate sluji decât dușmanului meu de moarte? De vreme ce pe acest dușman nu-l pot răpune, îngăduie-mi măcar să mă apăr cum pot. Crezi că greșesc?

– În asemenea împrejurări, am căutat întotdeauna răspunsul în cărțile sfinte.

– Eu n-am găsit acolo decât rareori un răspuns.

– Pentru că n-ai stăruit.

– N-am prea avut răgaz. Și apoi nu cred că toate răspunsurile pe care le cauți într-o viață se pot afla într-un singur loc.

– M-a îngrijorat întotdeauna la tine această îndoială căreia nu te-ai sfiit niciodată să-i dai glas.

– De ce să mă sfiesc? E îndoiala mea, așa cum e și răsufarea.

Nu e vina mea că pe lângă credințe, am și îndoieli. Le-am purtat toată viața, le port și acum, când trec vămile nopții. Nu le caut eu. Vin de la sine.

– S-ar putea să fie de la Satana...

O spune mai mult în glumă, amintindu-i de o sporovăială de-ă lor, mai veche, despre un călugăr habotnic de la Humor, unul Onisim, care-l vedea în toate pe Satana.

– Și Satana ăsta! zâmbește Vodă neștiut. Ce ușor ne-am obișnuit noi să scăpăm, aruncând mereu vina asupra lui! La urma urmelor, nici nu cred că e atât de negru cum îl faceți voi. Toma avea obicei să spună că în meșteșugul său are oleacă de amestec și dracu...

Mitropolitul râde blajin și Vodă știe că acest râs mulțumit, ca un uguit de hulub, e însoțit de mângâierea înceată a bărbii. Grigore e un popă de treabă, n-a dat nimănui cu crucea în cap și oricând poți ajunge cu el la o înțelegere cuviincioasă. Așa și acum. Decât să intre în amănunte, ajungând să se contrazică într-un asemenea ceas grav, spre bucuria duhului nevăzut al Satanei, Grigore preferă să râdă îngăduitor, lăsându-i lui Vodă credința că are dreptate. Singurul lucru pe care-l încearcă e să schimbe vorba.

– Cred că te-ai abătut de la istorisirea ta, spune el.

Oare ce-i istoriseam? se întreabă Vodă și, o dată cu spaima își simte din nou fruntea năpădită de sudoare. O sudoare rece. Și mâinile îi sunt reci, abia acum își dă seama. Își freacă încet degetele, încercând să-și amintească, pentru că nu vrea să întrebe. Grigore însă îi oferă un ajutor nesperat:

– L-ai întrebat cum se face că, în loc să-ți ia viața, ți-a dăruit desfătarea acelei întrevederi.

Vodă se crispează tăcut. Degetele îi rămân încleștate unele de altele. Pe cine am întrebat? Pe cine am... Și apoi iar Grigore, cu un ușor început de nerăbdare:

– Ți-a răspuns până la urmă padișahul?

Se destinde cu un brusc sentiment de eliberare: a, padișahul! Ca să vezi: am ajuns să uit că vorbeam despre ditamai padișahul! Se

simte însă acum istovit pe neașteptate, ca și cum efortul acesta de a-și reaminti l-ar fi secătuit de ultimele puteri. Glasul îi este mai voalat, mai stins și în răstimpuri face mici pauze în care i se aude răsuflarea, ca după un urcuș:

– Da... mi-a răspuns, sigur... Dar, cum îți spuneam, a lăsat să treacă o vreme, în care a stat cu ochii pierduți... către depărtările Asiei... de unde s-au iscat strămoșii lui... probabil că în timpul acesta se gândea la răspuns... Într-un târziu, când eram sigur că uitase de întrebarea mea, a spus cu aerul acela visător și fără să se întoarcă spre mine: „O piatră – zice – care a fost folosită o dată la zidire, rămâne tot o piatră de zidit și poate veni o vreme când va fi iarăși de folos la zidit.” Întâi n-am înțeles, credeam că-mi spune niște stihuri de-ale lui... Pe urmă abia am priceput că piatra despre care vorbea eram eu... Așa mă vedea el pe mine, asta eram eu pentru el: o piatră printre multe altele, bună de folosit la zidul menit să apere împărăția lui...

Amintirea aceasta îl însuflețește, ajutându-l să treacă peste clipele de istovire. Urmă cu mai multă vlagă:

– Am simțit cum îmi bate mânia în tâmpile. A trebuit să mă împotrivesc ispitei de a-i arăta cum ar putea piatra aceea să-l lovească peste bot. Rabdă și taci, mi-am zis, până te vezi în scaunul din Suceava, pe urmă ai tot timpul să-i arăți. Nu bănuiam pe atunci că n-am să-i mai pot arăta nimic. Nu i-am mai arătat nimic, măi Grigore, și poate starea aceasta de neputință sfârșește prin a mă omori acum...

– Lasă, nu te mai gândi la asta că nu-ți faci decât inimă rea. Nu ajută la nimic. Cum v-ați despărțit?

Vodă râde fără veselie:

– Frumos ne-am despărțit. Surzând. După ce mi-a spus cugetarea aceea cu piatra, văzând că tac, și-a desprins în sfârșit ochii din zare și m-a măsurat: „Ai priceput de ce te-am chemat, beiu?” Am tăcut pentru a nu fi nevoit să-i zic iar „Luminăția Ta”. Am înclinat doar din cap în semn că am priceput. „Atunci e bine – a urmat el – pentru că vreau să te folosesc din nou. După cât am înțeles, și tu vrei același lucru, așa că ne putem învoi...” Am înclinat iar capul, deși ar

fi fost de lămurit că nu voiam tocmai același lucru. Eram nerăbdător să mi se limpezească o dată rostul. „Nu-mi place – spunea el – nimic din ce se petrece la Carabogdania. Cel pe care l-am așezat în locul tău e moale și lipsit de dibăcie în treburile politicești. Solii lui au prins să umble de la un principe la altul, începe să uneltească, uitând legămintele de ascultare pe care le-a făcut schelălăind la Pragul Fericii. Pe de altă parte, boierii, care nu l-au vrut din capul locului fiindcă era ales de mine și nu de ei, îi caută pricină și-l învinuiesc că a cedat Benderul și Bugeacul. Ca și când ar fi putut să facă ceva! Dar asta va sfârși până la urmă prin a-l întărâta sau prin a-l înspăimânta și va încerca să-și salveze pielea arătând ce poate. Ațâțat de boieri, nu va găsi altă cale decât să se răzvrătească împotriva mea. Mare prostie, pe care, dacă nu va voi s-o facă, va fi probabil ucis de boieri. N-am nevoie de asemenea istorii la hotarele împărăției. Te vei întoarce acolo și vei face rânduială. În loc să-ți iau capul, te reșez în scaunul din care tot eu te-am alungat. Măcar pentru atâta sper, ca de acum, să-mi rămâi credincios. Din pribegia asta a ta vei fi tras poate învățătura că n-are rost să mi te împotrivesți. Ai văzut cam ce se poate întâmpla. Și ca să nu mai fie nici o pricină de gâlceavă între noi, uite, îți înapoiez Benderul și Bugeacul. Unde mai pui că Benderul e acum o cetate refăcută, cu zidurile înălțate și întărite de însuși Sinan Ibni Abdul Merian, cel mai priceput și mai iubit dintre arhitecții mei. Ce ai de spus la toate astea, beiule?” Ce să-i fi spus? Aștepta poate să mă umilesc, mulțumindu-i. Mi-am încrucișat palmele pe piept și m-am înclinat iar cât am putut de adânc. „Niciodată – am zis – nu m-am îndoit că mărinimia Luminăției Tale se va revărsa asupra-mi ca oaza cu izvor limpede și curmali în calea călătorului istovit de nemărginirea deșertului...” M-a urmărit cu răbdare și a sfârșit prin a zâmbi: „Vorbe, a spus. Aș fi mulțumit ca măcar un sfert din ele să fie sincere. Altul în locul tău, auzindu-mi hotărârea, s-ar fi târât acum pe jos lingându-mi tălpile. Ești mândru, știam asta, mi-a spus o femeie care te prețuiește. I-am dat crezare și văd că a avut dreptate. Poate și mândria asta a ta e unul din motivele care m-au hotărât să-ți redau domnia. Nu am suferit

niciodată râmele...” Atunci au urmat câteva clipe în care ne-am privit amândoi în ochi îndelung, tăcuți și nemișcați, ca și cum fiecare s-ar fi străduit să citească în sufletul celuilalt adevăratele gânduri. „Am aflat că unul dintre zugravii tăi – a luat el apoi – ne-a înfățișat nu știu unde înfrânți dinaintea zidurilor Stambulului de către ghiauri ajutați de sfinții lor. E adevărat?” A trebuit să recunosc, bucurându-mă în același timp că faima lui Toma ajunsese atât de departe: „E adevărat, Luminăția Ta, dar aceea nu e decât închipuirea unui meșter. Ce putere poate avea plăsmuirea unui biet zugrav?” A devenit dintr-o dată de o neașteptată gravitate: „O putere pe care nici n-o bănuiești, beiule, mi-a spus. Ca stăpânitor e bine s-o știi și să te temi de plăsmuirile meșterilor de soiul ăsta. Să veghezi ca închipuirea lor să nu nască plăsmuiri care să-ți primejduiască puterea. Iar dacă vrei ca între noi să dăinuie înțelegerea și bunăvoința mea să nu-și întoarcă fața de la tine, să nu mai îngădui acelui meșter să zugrăvească asemenea lucruri...” M-am grăbit să-l liniștesc: „Acel meșter nici nu mai este, Luminăția Ta. A pierit.” N-a părut convins: „N-are nici o importanță. El sau altul, mereu se va ivi câte unul, e bine să nu uiți asta. Și să veghezi asupra ta însuși: ispita uneltirii s-ar putea să te fure după ce te vei vedea din nou în cetatea ta de scaun. Iar a doua oară, beiule, n-am să te iert. Nici măcar moartea dușmanilor pe care-i prețuiesc n-am să ți-o hărăzesc...” Amenințarea lui era rostită cu prietenie și învăluită într-un surâs. De bună seamă avusesem noroc aflându-l după o noapte prielnică. Era felul lui de a fi binevoitor. Bătu din palme. Se ivi *divan efendisi*. Purta o cățuie de argint din care se înălța un fum înmiresmat, subțire și mătăsos, de culoarea cerului acestei zile limpezi. După ce se înclină înaintea mea, îmi dădu ocol afumându-mă. Era semnul că întrevederea se încheiase. M-am ridicat înclinându-mă la rândul meu în fața padișahului. M-a reținut cu un semn moale: „Mai e ceva, beiule. Ai auzit poate că într-o clipă de mânie am jurat să nu te iert până nu voi trece cu calul peste trupul tău...” Auzisem, firește, dar nici prin gând nu mi-a trecut că o va pune la inimă. „Nenorocirea – urmă el spre uimirea și neliniștea mea – e că a fost de față o mulțime

de lume. Cu toții știu că eu îmi țin cuvântul, cu atât mai mult jurămintele, și așteaptă s-o vadă și acum. Ce-i de făcut?” N-am răspuns nimic, ce ar fi fost de răspuns? Bănuiam că e vorba de o glumă sau de o viclenie, de al cărei scop nu eram în stare să-mi dau seama și totuși simțeam cum neliniștea amenința să devină frică de umilință. Nu i-aș fi îngăduit niciodată să treacă peste trupul meu, nici cu, nici fără martori și iată cum – îmi ziceam în răstimpul acela foarte scurt – totul stă să se năruie în ultima clipă. Nu mă îndoiesc că toate astea mi se citeau pe chip, căci s-a luminat de un zâmbet larg: „Nu te teme, beiu! – s-a îndurat el să-mi risipească temerile – n-am să te supun unei asemenea umilințe. Ești un bărbat întreg și n-o meriți. Dacă nu te trădau câinii tăi acum două toamne, ne-am fi înfruntat pe cinste într-una dintre bătăliile acelea care uimesc lumea până peste veac. Nici nu cred că mi-aș putea împlini jurământul decât dacă aș porunci întâi să teucidă. Dar ce folos aș avea să iert un mort? Am nevoie de tine viu, beiu!” Aici se întrerupse și îi făcu semn lui *divan efendisi* să ne lase singuri. Când acela se îndepărtase destul ca să nu ne mai audă, se aplecă tainic spre mine: „Știi ce m-am gândit? Ca să scăpăm amândoi cu fața curată... Să scornim o minciună: le spunem tuturor că ne-am înțeleș ca tu să stai sub un pod, iar eu să trec peste el de trei ori călare. Ce zici? Oamenii abia apucă să audă asemenea istorii ca să le poată spune mai departe și altora. Are să iasă de aici o legendă de toată frumusețea și legendele, știi și tu, beiu! – nu mor...”

Coboram scara de mătase întrebându-mă dacă într-adevăr scăpasem. Dacă într-adevăr mă puteam încumeta să le spun alor mei că lepădasem de pe mine, cum șarpele își leapădă pielea, nesiguranța, îndoielile și spaima. Am simțit pământul sub picioare, am auzit pietrișul scrâșnind sub tălpi. Cât stătusem pe corabie, se schimbă vântul și acum sufla dinspre mare, aducând mireasmă de alge și sare. Tot ce era verde de-a lungul țărmului foșnea. Trăgeam adânc în piept vântul acela umed și proaspăt și gândeam că tot așa trebuie să fie și când te scoli din morți. Am trecut pe lângă turnul la fel de pustiu și am văzut din nou câinele care dormea nemișcat în același loc, deși

umbra se mutase. Când m-am aflat în dreptul lui, a deschis pentru o clipă ochii, pe urmă s-a cufundat iar în somn. M-am uitat la cer. Peste albastrul nemaipomenit de limpede, un cârd de găște sălbatice desena un unghi subțire cu vârful îndreptat spre miazăzi. La gândul că poate porniseră de la noi ori că măcar trecuseră peste Țară, m-a cuprins deodată nerăbdarea de a mă vedea din nou la ai mei. Am urcat țărnelul în goană. Am ajuns găfâind. Tăceau. Nu le-am spus nimic. Abia după ce am încălecat i-am privit. Așteptau în șei, la fel de neclintiți cum îi lăsasem. Le-am simțit încordarea gata să plesnească. „Am redevenit ce am fost, le-am spus. Rămâne acum să fiu mai mult decât atât...” S-au destins ca un arc căruia i se rupe coarda. „Să ne trăiești, Măria Ta!” au răcnit într-un glas. M-am simțit iar puternic și m-am înălțat în scări. Careva chiui și, ca la un semn, dădură pinteni. În goana aceea care stârnea colbul gălbui al țărnelului, am simțit nevoia să mai privesc o dată în urmă. Departe, jos, corabia gingașă, mărunță, ca o piatră scumpă pe un bariș verde de mătase. Și pe punte, abia deslușită, silueta lui; singuratică, fină, cu brațele încrucișate la piept. Ne urmărea din ochi. În curând – mi-am zis – nu va mai vedea decât colbul. Oare nu regreta? Presimțeam că n-am să-l mai văd niciodată.

*

În încăperea în care te credeai doar tu cu Grigore se simte mișcare neașteptată. Reușești să deschizi ochii. Au adus lumânări. Cum de și-au îngăduit fără să-ți ceară încuviințarea? Și e plin de oameni. Cine să fie toți aceștia? Îi deslușești greu, printre gene, căci n-ai putut să-ți ridici pleoapele decât pe jumătate. Și acum se mișcă toți, s-a întâmplat ceva, se îndreaptă spre ușă. Și de jos, din curte, zgomot, sforăit de cai, ca și când ar fi sosit cineva. Doar Grigore, pe el îl recunoști, neclintit sub camilafca lui, în jilțul în care a stat toată după-amiaza. Încerci să-i zâmbești. Nu știi dacă ai reușit pentru că expresia lui a rămas neschimbată: abătut, se uită din când în când spre ușă, curios și el să știe cine a venit, căci se pare că a venit într-adevăr

cineva. Ați stat de vorbă toată jumătatea asta de zi, dar nu mai știți ce ați vorbit. Un gând doar ți-a rămas, răzleț, rupt din înlănțuirea lui firească cu celelalte gânduri și ai vrea să i-l spui și lui, dar nici pentru ele n-ai putere. Vezi – i-ai spune – am ajuns ce am fost, m-am ținut de cuvânt, dar mai mult decât atât n-am izbutit...

Intră aproape toți deodată, făcându-te să tresari. Printre picioarele lor, Huba, vede întâiul că ai deschis ochii:

– A înviat, a înviat! strigă el.

Un tânăr îmbrăcat în straie galbene și verzi se repede asupra lui, dând să-l lovească. Piticul se vâra ca un câine sub jilțul tău, iar tu te muncești ridicând brațul:

– Lasă-l! Îi urăște pe turci!

Glasul tău nu e decât o șoptă șuierată, răgușită. Mâna îți cade obosită pe brațul jilțului. Ești prăbușit în fundul scaunului. Te străduiești să nu lași bărbia să-ți alunece în piept. Ceilalți se opresc înapămintăți. Se vede că nu se așteptau să te mai audă vorbind. He-he, multe lucruri la care ceilalți nu se așteptau ai mai făcut tu! Totuși acesta se pare că va fi ultimul. Ți-e frică? Nu, n-ai putea spune asta. Mai curând curios. Toți oamenii aceștia se poartă atât de ciudat. S-a ridicat de la locul lui, apropiindu-se și Grigore. Și, printre ei, un tânăr, altul decât cel în straie galbene și verzi. Acela e Iliăș, abia acum îți dai seama, dar acesta, îmbrăcat altfel, aproape la fel cum umbla înveșmântat Toma, acesta cine e? Amintirea lui Toma îți grăbește bătăile inimii. Cine e? Înalt, subțire, are un chip de Cristos, cu barbă moale, castanie, cu plete unduioase... Cu mare greutate îți miști un deget, făcându-i semn. Tânărul se apropie, pune un genunchi la pământ și îți sărută mâna. Pentru o clipă ai avut năluca nebună că e Toma. Dar nu, Toma ți-ar fi sărutat inelul cu pecete, nu e Toma. Totuși cine?...

– E Marcu, Măria Ta. S-a întors Marcu, zugravul. Vocea Elenei. Marcu zice ea. Care Marcu? Și de unde s-a întors? Și deodată revelația: a, Marcu, ei drăcie, s-a întors Marcu și eu care-mi luasem nădejdea... Când l-ai văzut întâia dată... un copil, era abia un

copil, ucenicea la Toma și încă nu-i îngăduise să zugrăvească altceva decât stele. Ți l-a înfățișat într-o zi de iarnă. Era sărbătoare: Sfânta Anastasia, izbăvitoarea de otravă... Zăpadă mare, nămeții cât zaplazul... Pe atunci avea încă părul auriu... Nu îndrăznește să te privească și îi tremurau buzele când ți-a sărutat mâna. Cât să fi trecut din ziua aceea luminată? Veniseră să-ți arate planurile Humorului. Toma, meșterul Cântic, pietrarul, și acesta, copilul, Marcu. Cât să fi trecut? Ani? Veacuri? Abia îți miști buzele. Ceilalți mai mult îți ghicesc cuvintele după mișcarea lor:

– Când ai venit?

– De vreo zece zile, Măria Ta. M-am gândit să mă înfățișez Măriei Tale când te vei întoarce în Cetatea de Scaun. Apoi am auzit că te afli suferind aici și am venit eu...

S-a oprit gândindu-se că poate vrei să spui ceva. Dar tu îl privești întrebător. Aștepti amănunte.

– Am învățat, Măria Ta, urmează el. Acum stăpânesc meșteșugul. Mă încumet să zugrăvesc orice. Aștept doar dezlegarea și porunca Măriei Tale.

– Pe Toma... Toma...

Marcu clatină capul cu părere de rău:

– Nu, Măria Ta, cât am umblat apusul de-a lungul și de-a latul, n-am dat de meșterul Toma și nimeni nu l-a văzut.

Nu l-a găsit deci. Nu-i nimic, poate ai să-l găsești tu. E bine că s-a întors măcar Marcu. S-a schimbat. A devenit bărbat. A cunoscut binele și răul. Și femeia. Are și pietrele pe care i le-a lăsat Toma. Dar le mai are oare?

Spaima care te săgetează pe neașteptate îți dă puterea să șoptești:

– Pietrele... care dau nemurire albastrului...

– Le am, Măria Ta. Sunt aici...

Unde aici? N-are importanță. Știe el și dacă nu știe decât el e bine. Îți miști degetele nerăbdător.

– Poruncă, Măria Ta.

Zâmbește Marcu. Așa e bine. Nu-ți plac bocitoarele. Și-ți așteaptă porunca.

– Voronețul, șoptești tu, zugrăvești Voronețul...

– Mă-ncumet, Măria Ta. Am să zugrăvesc Voronețul. Poate am să-l întrec pe meșterul Toma.

He-he! Ia te uită! De unde, înainte de a pleca, nici nu îndrăzne să-și ridice ochii la lucrările lui Toma, acum îi căsună să-l întrecă! Nu știi dacă ar trebui să te superi sau să te înveselești. Oricum, n-ai putere nici pentru una, nici pentru alta... Copil, tot copil a rămas. Să-l întrecă pe Toma! Unde s-a pomenit cel care?!... Dar bine că s-a întors. Ai iar un meșter. Și cine are un meșter nu moare. N-ai să mori nici tu, degeaba te veghează toți cu chipurile astea mâhnite. Cine stă în colțul acela? A, da, e doctorul Paulus Kyr. Pe naiba, doctore, am cheltuit o grămadă de zloți ca să mă încredințez că știința ta nu e de nici o treabă... Și dincoace? Iliăș. Frumos copil Iliăș... Păcat de el. Cum are să se descurce în jilțul tău? E puțin cam larg pentru el. Săracă țară... Întâiul domn care nu va mai purta coroana Mușatinilor. Aici ai ajuns... Și, la mijloc, în fața ta, Elena. Dreaptă, frumoasă, mândră. Cu ochii mari, albaștri, încercănați de nesomnul veghei lângă tine. Ehe, ce v-ați mai iubit, ce vremuri, ce vremuri! E cald aici, ar trebui să deschidă o fereastră. Reușești iar să ridici mâna, arătând. Paulus Kyr deschide. O boare răcoroasă te învăluie zvântându-ți sudoarea de pe frunte. E bine așa. Parcă e ceață. Sau ai început tu să vezi ca prin ceață. Cine e femeia aceea grasă care s-a ivit din spatele celorlalți? Are ochii plânși. Își ține o băsmăluță la gură și își smiorcăie nasul. Asta... nu cumva e Bisurca? Bisurca! Voi ai s-o întrebi ceva pe Bisurca. Îi faci semn cu degetul, cum i-ai făcut lui Marcu. Vine și ea, se lasă în genunchi cu greutate, căci e mare și găfăie și-i simți lacrimile udându-ți mâna. Cum se încheie basmul? ai întreba-o. Dar n-are rost s-o întrebi fiindcă acum știi, fără să-ți dai seama când, ți-ai amintit. *Abia deschise capacul chichiței – așa se sfârșește – și un glas slăbănogit îi zise: „Bine ai venit, că de mai întârziai, și eu mă prăpădeam...”*

Asta e. Acum trebuie să închizi iar ochii pentru că ai ostenit.

Cineva îți așază ceva în mâna care ți se odihnește pe brațul jilțului. O lumânare. Are să-ți picure ceara pe degete. Trebuia să ți-o dea într-un sfeșnic. Dar nu mai ai putere să le-o spui. E bine așa, cu ochii închiși. Așa, da. Mult mai bine. O ușoară amețeală doar, aici, în spatele pleoapelor. Ca și când o putere nevăzută, dar nu neplăcută, te-ar fi supt, purtându-te spre un alt tărâm. Și nici măcar nu e atât de întuneric cum se vorbea...

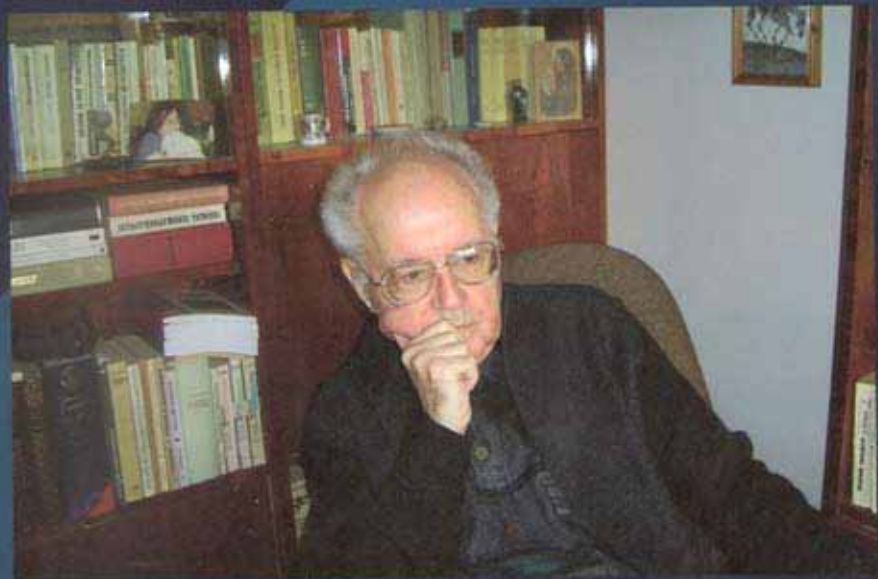

CUPRINS

Partea I – Artistul	7
Capitolul I.....	9
Capitolul II.....	40
Capitolul III.....	80
Capitolul IV.....	122
Capitolul V.....	148
Capitolul VI.....	174
Capitolul VII.....	198
Capitolul VIII.....	236
Capitolul IX.....	303
Capitolul X.....	375
Partea a II-a – Voievodul	391
Capitolul I.....	393
Capitolul II.....	472
Capitolul III.....	552

Editor: Corina Victoria Bădulescu
Tehnoredactare computerizată
Coli tipografice: 38,25
Bun de tipar: 13.06.2012
Apărut în 2012

Imprimare
S.C. U.R.C. XEDOS

Una dintre temele recurente în romanele lui Radu Ciobanu este relația dintre artist și putere. Ea a fost abordată prima dată și a cunoscut expunerea cea mai amplă și mai complexă în romanele *Nemuritorul albastru* (1976) și *Vămile nopții* (1981), reunite acum, în cea de a doua ediție, într-un singur volum structurat în două părți: I. *Artistul* și II. *Voievodul*. Roman istoric de largă respirație și atentă documentare, *Nemuritorul albastru* pune față în față crezul artistic și pledoaria pentru libertate a lui Toma, constructorul și zugravul Mănăstirii Humor, cu capriciile, autoritarismul și ambiția voievodului Petru Rareș. Dincolo de foarte bogata trâmă epică, de mixtura ingenioasă de aventură, fabulos, eroism, magie și eros, tensiunea romanului este întreținută de caracterul polemic al relației dintre cele două personaje principale, cu trimitere directă la realitățile coercitive ale epocii în care a fost scris. Radu Ciobanu nu se limitează doar la o foarte exactă reconstituire istorică a unei epoci, ci întreprinde concomitent și o subtilă problematizare morală a ei, căutându-i totodată corespondențele de peste veac, ceea ce conferă romanului o neștețejită actualitate.

Află mai mult pe:
www.excelsiorart.ro

ISBN 978-973-592-284-9

5 948398 001795 >

BEAB

Biblioteca Excelsior Art. Beletristica

115
Roman